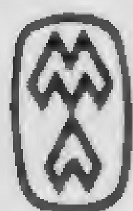
ІВАН МЕЛЕЖ

АКАДЭМІЯ НАВУК БССР
ОРДЭНА ДРУЖБЫ НАРОДАЎ
ІНСТЫТУТ ЛІТАРАТУРЫ
імя ЯНКІ КУПАЛЫ

ІВАН МЕЛЕЖ

ЗБОР ТВОРАЎ У ДЗЕСЯЦІ ТАМАХ

Мінск
«Мастацкая літаратура»
1985

ІВАН МЕЛЕЖ

ТОМ 10

ЭПІСТАЛЯРНАЯ СПАДЧЫНА (1945—1976)
ЛЕТАПІС ЖЫЦЦЯ І ТВОРЧАСЦІ

РЭДАКТАР ТОМА
А. П. МАТРУНЁНАК

ЗБОР ЭПІСТАЛЯРНАЙ СПАДЧЫНЫ,
ПАДРЫХТОЎКА ТЭКСТАЎ І КАМЕНТАРЫЯЎ,
ЛЕТАПІСУ ЖЫЦЦЯ І ТВОРЧАСЦІ,
ПАКАЗАЛЬНІКАЎ
Л. М. МАЗАНІК

Мінск
«Мастацкая літаратура»
1985

Бел 2
М 47

Мележ І.
М 47 Збор твораў: У 10-ці т. Т. 10. Эпісталярная спадчына (1945—1976); Летапіс жыцця і творчасці/Рэд. А. П. Матрунёнак; Збор эпісталяр. спадчыны, падрыхт. тэкстаў і камент., летапісу жыцця і творчасці, паказ. Л. М. Мазанік.— Мн.: Маст. літ., 1985.— 496 с., 4 л. іл.
У пер.: 2 р.
Змест дзесятага тома Збору твораў Івана Мележа складае эпісталярная спадчына пісьменніка, а таксама паказальнікі адрасатаў, твораў і творчых задум, іменаў, летапіс жыцця і творчасці.

М $\frac{4702120200—034}{М\ 302(05) — 85}$ падпіснoе

ББК 84 Бел 7
Бел 2

ЭПІСТАЛЯРНАЯ СПАДЧЫНА ІВАНА МЕЛЕЖА

Іван Мележ ва ўяўленні шматлікіх прыхільнікаў яго таленту — гэта перш за ўсё выдатны раманіст, аўтар «Палескай хронікі» і «Мінскага напрамку». Аднак буйная пісьменніцкая індывідуальнасць заўсёды вызначаецца шырынёй творчых інтарэсаў. І сапраўды, Іван Мележ, прызнаны мастак-раманіст, в поспехам выступаў у жанры малой прозы, драматургіі, літаратурнай крытыкі і публіцыстыкі. Але існуе яшчэ адна галіна пісьменніцкай дзейнасці, якая звычайна мала вядома шырокаму чытачу, яшчэ адзін літаратурны жанр — эпісталярны. Перапіска І. Мележа — гэта старонкі новай мележаўскай кнігі, сур'ёзнай, глыбокай, непаўторнай і сумленнай. Адначасова перапіска з'яўляецца каштоўнай крыніцай звестак для вывучэння біяграфіі пісьменніка, вывучэння псіхалогіі творчасці, звестак пра гісторыю ўзнікнення задум, напісання і выдання таго ці іншага твора. Эпісталярый пісьменніка дае магчымасць узнавіць канкрэтныя падзеі літаратурнага асяроддзя, псіхалагічную атмасферу, у якой ён жыў і працаваў. Гэта таксама і адна з галоўных крыніц вывучэння творчых інтарэсаў пісьменніка, кола яго сувязяў і ўзаемаадносін, сямейнага жыцця і г. д.

Лісты І. Мележа неаднолькавыя як па насычанасці біяграфічным, творчым, інфармацыйным матэрыялам, так і па свайму аб'ёму, манеры напісання. Гэта залежыць ад таго, каму ліст адрасаваны, ад роду заняткаў адрасата, ад таго кола праблем і пытанняў, якія закраналіся ў лісце адрасата. Але кожны ліст цікавы і значны па-свойму, дае магчымасць убачыць, адчуць, якім глыбінным сэнсам было напоўнена жыццё І. Мележа — чалавека і пісьменніка.

Лісты да людзей, прафесійна блізкіх Мележу — пісьменнікаў, літаратуразнаўцаў, крытыкаў, перакладчыкаў і інш.,— вызначаюцца багаццем матэрыялу па псіхалогіі яго творчасці, дапаўняюць, уносяць дадатковыя штрыхі, у новым святле раскрываюць велічную фігуру І. Мележа, пісьменніка глыбокай філасофскай, сацыяльнай думкі. У лістах раскрываецца творчая гісторыя «Палес-

кай хронікі» — ад задумы, плана, працы над ёй да выдавецкіх турбот, асабліва з «Подыхам навальніцы» ў «Роман-газете». (Лісты да Ф. Куляшова, Я. Скрыгана, У. Юрэвіча, Д. Кавалёва, В. Малюгіна.) Тут шмат шчырых аўтарскіх прызнанняў адносна таго, чаму ён усё ж звярнуўся да тэмы ў той час «няўдзячнай» (паводле яго слоў). З ліста Я. Скрыгану (2.VI. 1961): «Цяпер мяне вельмі вабіць зямля, поле, хаты нашы, я думаю, што гэтыя простыя, у нечым наіўныя, у нечым мудрыя, гарапашнікі-людзі — і ёсць аснова жыцця. З іх бяруць пачатак, імі ўзрошчаны першыя парасткі... Вялікі і пакутны шлях гэты з дваццатых гадоў да спадарожніка, і ўсё гэта прайшлі людзі за паўвека жыцця — і нішчымніцу, і страхі вялікай ломкі, і гора вялікай вайны, і пакуты на выпаленай зямлі,— і аб усім гэтым забываць нельга, бо гэта жыццё людзей, мільёнаў людзей, і перад ім трэба схіляцца ў пашане. І аб ім трэба помніць, гаварыць, пісаць».

Шмат разоў вяртаецца І. Мележ у лістах да размовы аб «Мінскім напрамку», раскрывае прычыны няспыннай дапрацоўкі твора. З ліста да Г. Шупенькі (23.XII.1967): Зрабіў «чыстку першага рамана «Мін.[скі] напр.[амак]». Тое-сёе скараціў, перапісаў, напісаў і новае: асабліва па лініі Чарняхоўскага. За гэты час набраўся розуму крыху, а галоўнае — паявілася многа новых матэрыялаў, якія даюць падняць некаторыя раздзелы пра Чарн.[яхоўскага]. Вось і цяпер сяджу над важным раздзелам: Чарн. на КП (у пачатку 2-й кнігі). Разгарнуў на цэлы аркуш».

Лісты-анкеты, лісты, якія пісаліся па просьбе М. Абалкіна, Б. Ляонава, С. Колева і інш., можна сказаць, спецыяльна для публікацыі, даюць праўдзівае ўяўленне аб творчым крэда пісьменніка — глыбока асэнсоўваць падзеі нашай рэчаіснасці, настойліва, няспынна авалодваць майстэрствам. І. Мележ паўстае тут на поўны рост як мастак-грамадзянін, пісьменнік, які заўсёды востра адчуваў пульс эпохі. З ліста да М. Абалкіна ад 1. VI.1963: «Один из главных мотивов «хроники» — мысль об ответственности человека перед временем, перед делом, которое стало великим делом народа. Чем выше, величественнее дело народа, тем выше и ответственность каждого перед ним».

Задача «изобразить начало великого перелома», якую паставіў перад сабой І. Мележ, прыступаючы да «Палескай хронікі»,— вялікая грамадзянская задача. І так самааддана, бліскуча выразіць яе, як удалося гэта зрабіць Мележу,— пад сілу толькі чалавеку з высокім грамадзянскім пачуццём, адказнасцю камуніста.

У лістах-анкетах таксама закранаюцца такія праблемы, як народнасць і гуманізм у савецкай літаратуры: «гуманизм советской литературы прежде всего в действенной любви, в уважительном отношении к человеку труда, к создателю, созидателю всего,

на чем держится мир, что движет мир вперед». (Ліст М. Абалкіну ад 5.V.1968.)

У лістах да літаратараў, якіх Мележ блізка ведаў — да В. Казачэнкі, Ф. Куляшова, Д. Кавалёва і інш.,— багата фактаў біяграфічнага і бытавога плана, з жыцця літаратурнага асяроддзя, шчырых прызнанняў аб творчых поспехах і цяжкасцях.

З ліста да С. С. Смірнова аб «Мінскім напрамку»: «Роман стоил мне много крови — и работа над ним и его «жизнь» поначалу, право на которую ему было так тяжело завоевывать...» або, напрыклад, з ліста О. Йыгі пра «Палескую хроніку»: «Роман мне очень дорог, в нем очень много того, что бесконечно мило моему сердцу».

У лістах да людзей творчай прафесіі найпаўней раскрываюцца і проста чалавечыя рысы характару І. Мележа. Адчуваецца, што Іван Паўлавіч умеў падтрымаць людзей у цяжкую хвіліну, удыхнуць веру ў лепшае. У гэтым сэнсе асабліва цікавыя лісты да Г. Шупенькі.

У перапісцы І. Мележа знайшлі месца самаацэнкі і самахарактарыстыка яго жыццёвых і творчых планаў, а таксама ацэнкі твораў некаторых пісьменнікаў. Ён дае, напрыклад, высокую ацэнку творчасці і асобным творам К. Сіманава, С. Смірнова, В. Казачэнкі, І. Навуменкі. Станоўча характарызуе літаратуразнаўчыя працы Ю. Андрэева, В. Гуры, У. Сурганава, Ф. Куляшова.

У лістах да літаратуразнаўцаў і крытыкаў І. Мележ часта палемізаваў з нябачным субяседнікам, аргументуючы магчымасць прыняцця і непрыняцця той ці іншай заўвагі або прапановы. І разам з тым лісты малююць нам і іншага Мележа — уражлівага і ранімага. Несправядлівыя крытычныя закіды прыносілі Мележу вялікія душэўныя пакуты, парушалі творчую раўнавагу, але гэтыя сумненні і загартоўвалі яго волю, вучылі душэўнай стойкасці. Яны ж прымушалі аўтара «Мінскага напрамку» крытычна ставіцца да ўжо напісанага, цвяроза ацаніць зробленае, узняцца над сабой ранейшым і з новымі сіламі пайсці ўперад.

Узаемаадносіны і перапіска з перакладчыкамі — таксама багатая на змест, а нярэдка і драматычная старонка ў біяграфіі І. Мележа. Сам Іван Паўлавіч з вялікай адказнасцю ставіўся да мастацкага слова, што з'яўлялася законам усяго яго творчага жыцця. Такі ж падыход да слова ён хацеў бачыць у кожнага перакладчыка. Вельмі важным для Мележа быў маральны аспект — да высакароднай справы перакладу літаратуры, якая заклікана збліжаць народы, могуць мець адносіны толькі сумленныя людзі з пачуццём вялікай адказнасці за справу. Не заўсёды задавальнялі І. Мележа сваім прафесійным узроўнем мастацкія пераклады яго твораў на рускую мову. У лісце да Н. Даніленкі, адказваючы

на пытанне адносна перакладу яго раманаў на рускую мову, Мележ напісаў: «Далёка не ўсе перакладчыкі старанна і адказна перакладаюць. Аўтарызацыя перакладаў для мяне — заўсёды пакута». Але ў лістах Мележа шмат добрых і ўдзячных слоў выказана ў адрас перакладчыкаў О. Йыгі, Ю. Ванага, А. Пятроўскага, І. Блока, Т. Алімкулава, В. Жыдліцкага і інш. Пачуццё вялікай сімпатыі пісьменніка да эстонскага перакладчыка выклікана ў першую чаргу той сумленнай, карпатлівай працай Йыгі над перакладамі раманаў «Людзі на балоце» і «Подых навальніцы». Шчырыя, добразычлівыя творчыя адносіны, што скланіся паміж імі, былі сапраўдным «узорам адносін паміж аўтарам і перакладчыкам».

Лісты Мележа да людзей, прафесійна блізкіх яму, вылучаюцца сваім грамадзянскім пафасам, адначасна ў іх пісьменнік бачыцца засяроджаным, удумлівым, настойлівым у дасягненні творчай мэты.

Грамадзянскай завостранасцю, прынцыповасцю характарызуюцца т. зв. дэпутацкія лісты Мележа. Яны даюць багатую інфармацыю аб дэпутацкім клопаце пісьменніка — клопаце пра будаўніцтва новай школы ў Глінішчы, пра адкрыццё ў вёсцы «Леніна» Жыткавіцкага р-на Дома культуры ці пра аднаўленне работ па стварэнню памятніка-манумента на Ціхмянаўскай вышыні і г. д. Любы ліст-зварот таго ці іншага адрасата да Мележа як дэпутата не пакідаў пісьменніка раўнадушным. Знаходзіў час і сілы давесці пачатую справу да канца.

Самая шматлікая група карэспандэнтаў І. Мележа і самая непасрэдная ў сваіх ацэнках і меркаваннях — чытачы. Іх лісты — гэта многія сотні водзываў на кнігі пісьменніка — глыбокія і наіўныя, але шчырыя, напісаныя з захапленнем, даверліва. Іван Паўлавіч заўсёды быў рады чытацкім водгукам, бо гэта ў нейкай ступені з'яўлялася і ацэнкай яго творчасці. У лісце да рэдактара А. І. Часнаковай (1955) ён пісаў: «Знаете, у меня, Александра Ивановна, целая кипа писем «со всей Руси», и каких хороших, часто наивных, может быть, но зато — каких сердечных, взволнованных. Читают нашу книгу, любят!»

Пра значэнне шчырага чытацкага слова Мележ не раз пісаў у лістах да сваіх карэспандэнтаў. З ліста М. П. Сажнёву (24.I.1955): «Сознание, ощущение того, что книга писателя волнует людей, нужна им, всегда вызывает у нас желание работать лучше, создает хорошую рабочую зарядку. Поэтому мне и хочется сказать Вам от души: спасибо Вам за слова привета, за хорошие вести, за добрые пожелания!»

Перапіска з чытачамі, якія звярталіся да пісьменніка з просьбай расказаць пра далейшы лёс герояў рамана «Мінскі на-

прамак» ці з просьбай аб працягу раманаў, з'явілася штуршком для напісання эпілога да рамана. Лісты даюць магчымасць прасачыць па адказах І. Мележа чытачам за варыянтнасцю эпілога.

Колькасць чытацкіх лістоў значна павялічылася з выхадам «Палескай хронікі». Чытачы настойліва прасілі пісьменніка хутчэй надрукаваць працяг рамана. І. Мележ тактоўна і добразычліва тлумачыў, калі выйдзе наступны раман «хронікі», над чым ён зараз працуе, і ўжо самым нецярплівым расказваў пра далейшы лёс Васіля, Ганны і інш. герояў твора.

І. Мележу прыходзілася адказваць чытачам і на тэмы больш сур'ёзныя: у якой ступені, напрыклад, у яго творах спалучаецца дакументальны матэрыял з мастацкай выдумкай, пра творчую гісторыю таго ці іншага рамана і інш.

Свае адносіны да перапіскі з чытачамі І. Мележ выказаў у кнізе публіцыстычных і крытычных артыкулаў «Жыццёвыя клопаты»: «Я вельмі даражу пісьмамі чытачоў. Берагу іх. Павінен сказаць, што большасць пісем хвалююць незвычайнай пачцівасцю і дабратой. Сардэчная падтрымка чытацкіх водгукаў кранае тым больш, што ідзе яна ад людзей зусім не знаёмых, нічым мне не абавязаных...

Добразычлівыя, сяброўскія заўвагі чытача заўсёды бярэш з удзячнасцю. А калі сустракаюцца пісьмы з глыбокім роздумам, пісьмы, за якімі адчуваюцца і вялікія веды і сур'ёзны погляд, гэта выклікае асаблівую ўдзячнасць. Такія пісьмы вучаць, узбагачаюць, узмацняюць патрабавальнасць да сябе» (с. 554—555).

Лісты І. Мележа да таварышаў маладосці — землякоў, аднапалчан — гэта яго «вяртанне ў маладосць». У кожным лісце прысутнічае душэўная цеплыня і хваляванне: «В моей жизни воспоминания о 70-м гвардейском полку — одни из самых волнующих, дорогих. Много было пережито в 70-м полку такого, что на всю жизнь вошло в сердце, что никогда не забудется». У лістах да землякоў выказваецца неадольнае жаданне часцей наведваць родную зямлю, узнаўляецца ў памяці пісьменніка роднае Глінішча, дзе ён нарадзіўся і вырас, «мілая далёкая маладосць». З ліста да Я. Смаленскага (6.VII.1966): «Очень приятно получить весточку от тебя, которая для меня прозвучала, как далекий и милый голос нашей молодости. Мне очень дорого все, что было в те далекие годы, и каждое напоминание будто возвращает — пусть на мгновение — туда, в ту жизнь, которая с каждым годом уходит все дальше».

Лісты да родных і блізкіх — да жонкі, дачок, цешчы — насычаны лірызмам, цеплынёй, пяшчотай, бытавым клопатам, і сваім зместам яны нагадваюць дзённікавыя запісы. У іх спалучаюцца інтымныя перажыванні з паведамленнямі аб паўсядзённых спра-

вах, творчых планах, грамадскім і літаратурным жыцці, сустрэчах з рознымі людзьмі. Лісты гэтага цыкла багаты падрабязнай інфармацыяй пра паездкі па краіне і за мяжу, пра жыццё ў тым ці іншым санаторыі, бо як вядома, дрэнны стан здароўя вымушаў І. Мележа на працяглае лячэнне.

Эпісталярная спадчына І. Мележа — каштоўны матэрыял, які больш шырока раскрывае літаратурна-эстэтычныя погляды пісьменніка (удакладняе, канкрэтызуе погляды аўтара на мастацтва і яго грамадскую ідэйна-выхаваўчую ролю). Пішучы лісты, аўтар звычайна не разлічвае на іх публікацыю, акрамя лістоў-анкет. Гэтую асаблівасць трэба заўсёды мець на ўвазе, напрыклад, улічваць тое, што крытычныя заўвагі ў лістах пазбаўлены той часавай выверанасці, якая ўласціва друкаванаму крытычнаму слову. Па-другое, крытычная ацэнка ў лістах бывае празмерна завостранай, празмерна эмацыянальнай, нярэдка і аднабаковай, не пазбаўленай суб'ектыўнасці, што часцей за ўсё народжана канкрэтнымі абставінамі — бытавымі, творчым станам, станам здароўя, нядаўняй ацэнкай таго ці іншага твора ў друку, адносінамі з адрасатам на той час, калі пісаўся ліст, і г. д. Такім чынам, ацэначнаму слову ў жанры перапіскі нельга надаваць той катэгарычнасці, як слову, загадзя прызначанаму для друку. Тут патрэбен своеасаблівы падыход — шырокае супастаўленне з іншымі выказваннямі пісьменніка, каб устанавіць меру аб'ектыўнасці аўтарскай ацэнкі. Лісты дапамагаюць чытачу лепш зразумець і тыя моманты супярэчнасцей, якія часам узнікалі ва ўзаемаадносінах пісьменніка з літаратурнай крытыкай.

Эпісталярная спадчына І. Мележа па свайму зместу, стылю, па мастацкіх сродках, інтанацыйных адценнях можа разглядацца як асобны літаратурны жанр у яго творчасці. Некаторыя лісты — гэта сапраўдная мастацкая проза — ім уласціва глыбокая змястоўнасць, высокі пафас сацыяльнасці, грамадзянская заклапочанасць, нярэдка кампазіцыйная цэласнасць малюнка, лаканізм, выразнасць слова, паэтычнасць. Такія лісты можна з поўным правам ставіць у адзін рад з уласна-літаратурнымі творамі І. Мележа. Яны нясуць не толькі пазнавальную функцыю, але і эстэтычную (многія фрагменты лістоў І. Мележа — гэта завершаныя эскізы), адлюстроўваюць творчы і псіхалагічны настрой І. Мележа ў канкрэтныя моманты яго жыцця.

Эпісталярная спадчына Мележа — гэта перш за ўсё неафіцыйныя дакументы, якія даюць вельмі яскравае ўяўленне пра асобу І. Мележа — выдатнага чалавека, народнага пісьменніка БССР.

Л. М. МАЗАНІК

ЭПІСТАЛЯРНАЯ СПАДЧЫНА
(1945—1976)

1945

1. Л. Я. ПЯТРОВАЙ

30 верасня 1945. Ялта

Минчане мои милые!

Вы, очевидно, уже заждались письма, а я все не пишу и не пишу. Не думайте, что я забыл в эти дни о Вас, я все время, каждую минуту вспоминаю Вас, мои родные. Просто, мне кажется, не было ничего такого особенного, а для того чтоб писать об обычном, необходимо больше впечатлений. Теперь, в 4-й день моей ялтинской жизни, я огляделся и уже могу кое о чем написать. Прежде всего — о дороге. Она была длительной и утомительной. Мы приехали в Ялту 27, ночью (выехал из Минска, как помните, 21). Теснота в вагонах была невыносимой, жара такая, что даже ветер, входящий в открытые окна, чувствовался мало. Но были в дороге и хорошие впечатления. Во-первых, я проезжал по тем местам, где воевал в 41 году. Было как-то странно смотреть, что здесь теперь мирная жизнь и, кажется, ничто не напоминает о боях, о смерти. Проезжали ночью эти места, но ночь была лунная и вдали можно было различить тот сад, в котором нас обстреливали, ту насыпь, по которой мы тащили под огнем вагоны. Это было около Запорожья. Во-вторых, было интересно, когда поезд подошел к местам, где я никогда не был — Сиваш, Чонгарский мост. Когда проезжали через Перекопский перешеек, по обеим сторонам невдалеке синею полосой тянулось море. Чонгарским мостом я был разочарован, я представлял километровый железный мост, а он оказался маленьким, невзрачным, ничуть не лучше тех, которые можно видеть повсюду на Свислочи. К Симферополю приехали, когда уже начинало смеркаться (поезд опоздал: должен был по расписанию прибыть в 4 утра, а прибыл в 7 вечера — на 15 часов). Дорога от Симферополя до Ялты должна была пройти ночью, о чем мы очень жалели. Путь наш лежал через Алушту на Ялту. Дорога здесь го-

ристая, крутые повороты, подъемы и спуски,— особенно от Алушты до Ялты. Однако, и ночью ехать было довольно интересно, особенно когда взошла луна. Около Алушты наш автобус поднялся высоко над морем, было немного страшновато. Когда машина, поднимаясь на высоту, остановилась и прокатилась несколько шагов назад, прямо похолодало внутри: что, как тормоза не выдержат и мы махнем с этой километровой высоты в море. Как водится, в такие минуты рассказывали о том, что здесь часто случаются аварии, когда откажут тормоза или шофер прозевает. Так что, очевидно, все пассажиры ощущали себя так, словно шли на какой-либо героический подвиг. Один прямо умирал от каждого резкого поворота и стонал: «Он нас погубит... у меня сердце больное... это ведь не пассажиры, а больные...» Но приехали благополучно — в 2 часа ночи. Поплескались холодной водичкой, переоделись и завалились спать. Утром я поспешил послать телеграмму и побриться. Меня после Минска очень обрадовало обилие парикмахерских здесь, нигде не приходится ожидать. (Если бы так обстояло дело в Минске, клянусь, Лилечка, я бы никогда не колол твои щечки!) Затем бродил по городу, по набережной. Город небольшой, зеленый, немного разрушен, лежит на берегу моря. За городом начинаются горы — желтые скалы да рыжий тощий кустарник. Очень красива набережная, волны подходят к ее берегам. В бурные дни они с силой бросаются на камни набережной, разбиваются и, тысячами брызг взлетая вверх, осыпаются на набережную. В конце набережной пляж. Я появился на нем на третий день, потому что врач запретил купаться, можно схватить грипп. Вчера купались — Семкин и я. Вода в море теплая. Волны то поднимут на гребень пловца, то опустят вниз, и я порядком нахлебался отвратительной соленой похлебки. Едва отплевался после. У берега не успел я стать, как волна бросила на камни — немного расшиб колено. Теперь все хорошо — колено не болит. Вчера ходил в домик Чехова. Почему-то, ходя по комнатам, вспоминал нашу комнатку и наши с Лилей мечты на будущее. (Скоро ли придут эти времена.) После обеда на катере делали экскурсию в Алупку. С моря видел Ливадию, где заседала Крым.<ская> конференция и помещались американцы, Юсуповский дворец (помещалась совет-

ск.<ая> делегация). Были в парке Воронцовского дворца, из которого открываются чудесные виды на море. В парке много красивых аллеек, гротов, камней. Пожалуй, ничего подобного по красоте я еще не видел. Из Алупки (дворец Воронцова в Алупке) отправились на катере до Симеиза. С моря величественное впечатление производит самая высокая вершина Крыма — гора Ай-Петри. Высокие отвесные скалы поднимаются на 1200 метров. В горе на высоте — черная яма — пещера, в которой по преданию жил какой-то отшельник Петр. На обратном пути катер основательно качало — море разыгралось. Немало из пассажиров *«поехало в Ригу»*. Я перенес хорошо. Это, пожалуй, самый хороший день изо всех здесь — в другие дни болтаемся по улицам, по базару, магазинам (пустым) и много скучаем. В санатории работа поставлена плохо, для того чтобы создать культурный отдых, ничего не делается. Вчера для развлечения ребята нашей комнаты совершили рейд в совхозный сад. Пригласили меня. Операция прошла успешно <...>. Вот, пожалуй, и все, о чем хотелось написать. Что забыл, расскажу после, покажу — я купил несколько карточек с видами Ялты. Если говорить об общем впечатлении от поездки, то мне она нравится только лишь как интересная экскурсия. Много нового узнал, еще одно пятнышко на земле перестало быть для меня темным. Отдыха я, конечно, не получу хорошего, поправиться тоже не рассчитываю, судя по питанию. Написать придется немного, мешают ребята, да и сидеть не хочется — ведь надо многое увидеть, пока есть возможность. При всем этом меня тянет в Минск, к Вам. Беспокоюсь, получили ли Вы карточки, достаточно ли денег, как здоровье нашей маленькой Людочки? Может быть, я уеду раньше. После будет известно, потому что я здесь из Минска не один. Между прочим, здесь и жена Савицкого с дочкой. Есть студенты из некоторых минских институтов. Когда выеду, сообщу телеграммой.

До скорой встречи, милые мои мама, жена и дочурка!

Крепко, крепко обнимаю и целую тысячу раз.

Ваш *курортник*

30 сентября 1945 г.
Ялта

2. П. С. КАБЗАРЭЎСКАМУ

Да 2 сакавіка 1947, Мінск

Уважаемый тов. Кобзаревский!

В «Антологии белорусской новеллы» идут два моих рассказа. Один из них мне бы хотелось заменить. Если еще не поздно, прошу вместо рассказа «Пабыўка сержанта» включить «У завіруху», который я высылаю с настоящим письмом. Я об этом подумывал и раньше, но тов. Бенде, который одно время был в Минске, говорил, что Вы уехали в Крым.

Очень прошу извинить за беспокойство.

С уважением *Іван Мележ.*

P. S. Мой адрес: Минск, Дом правительства, ССП БССР, Мележу И.

3. Я. С. МАЗАЛЬКОВУ

18 красавіка 1947, Мінск

Паважаны Яўген Сямёнавіч!

Калі я быў апошні раз у Вас, абяцаў выслаць Вам «Выбраныя творы» З. Бядулі. У магазінах гэтай кнігі не было, не аказалася яе і ў бібліятэцы Дзярж.<аўнага> выд.<авецтва> Беларусі. Выпадкова ўдалося купіць у букіністыч.<ным> магазіне, і я неадкладна высылаю разам з гэтым пісьмом. Газету («Звязду» ці «Сов.<етскую> Бел.<оруссию>») не выпісаў, хоць два разы хадзіў на пошту — не застаў начальства, якое загадвае гэтым. Калі трэба будзе, зайду яшчэ раз. Напішыце. (Можа, вы самі як выпісалі?) У Мінску — такія-сякія навіны, якія Вам цікава будзе ведаць. Перш за ўсё — Міхась Ціханавіч канчае раман! «Полымя» ўжо адвяло патрэбную жылплошчу — нешта каля чатырох нумароў. Вы ведаеце, Паслядовіч скончыў аповесць «Цёплае дыханне»... Я напісаў апавяданне «Таварышы» — пра людзей, што вярнуліся з вайны (адзін з іх хваліцца заслугамі былымі, нічога не робіць). Чытаў у «Звяздзе», гавораць — правільна,

добра. Думаю летам падрыхтаваць зборнічак апавяданняў «Гарачы жнівень», аркушы на 3,5. Хочацца хутчэй скончыць, бо з нецярплівасцю чакаю, калі вазьмуся за адну рэч, якая пакуль толькі ў задуме.

Цісну Вашу руку

Іван Мележ

Прывітанне Вашай жонцы і дачушцы!

4. П. С. КАБЗАРЭЎСКАМУ

27 мая 1947, Мінск

Уважаемый Павел Семенович!

Обещание свое выполнил. Завтра со спокойной совестью улечу спасать своих стариков.

Подготовил исправленный вариант «Горячего августа». Не берись за голову, увидев поправки. Когда я чернил рассказ, думал о переводчике, которому это доставит новую работу, но зато я теперь спокоен — рассказ стал *значительно лучше* и «законченнее».

Думаю — в таком виде,— не стыдно показаться с ним и на берегах Невы? Не слишком ли самоуверенно, а?

Желаю всяческих успехов.

Іван Мележ

27/V-47 г.

5. Л. Я. ПЯТРОВАЙ

19 ліпеня 1947, Мінск

19/VII-1947 г.

Бродяга!

Сколько можно скитаться по свету— надо все же знать совесть. Я тут болтаюсь по Минску, жду, что вот, может быть, скоро вернется, остепенится, будет заниматься семьей, а она присылает открытку — выехали из Орджоникидзе. Ну разве ты не бессовестная! Погоди — приедешь, мало тебе не будет!<...>

Все же тебя интересует, видно, что я тут «мешкаю». Сборник «Гарачы жнівень» сдал, заключил договор (на 11 тыс.). Может быть, к концу этого года и выско-

чит, хотя, зная наше издательство, я мало надеюсь на это. Книга получилась по объему не маленькая, больше «Завірухі». Так что редактор даже сказал, что придется сократить объем, потому что у них строгий лимит на размер книг. Грошай еще не получил — в издат-ве не было. Получил стипендию до сентября, пенсию — так пробиваемся. Кл.<авдия> Ив.<ановна> самоотверженно мечется по базарам. Вообще, живем мы с ней без тебя дружно. Мама моя живет пока у нас, все ждет Юленьки, которая давно должна была приехать. А Юли нет, старая уже начала скучать по родине. Чувствует она себя хорошо — главное, что ей понравилось у нас — много рыбы. Ну, мы и подаем ее всегда. О Людмиле Ивановне пишу последней, потому что она ведет себя недостойно. Очень редко вспоминает свою непоседливую маму, да и то всегда в связи с яблоками. <...>

Мы все уже говорим о новой квартире. Дело в том, что настала наша очередь. Я был в нашей секции — квартиры хорошие, отдельные на одну семью, не то что у Брыля. Положили пол, отштукатурили. Работы уже немного, на недельку, но с нашими темпами хватит до 30-летия Октября. То-то будет два праздника!

Ну, вось і ўсё.

Абдымаем і цалуем
папка і дочка

6. П. С. КАБЗАРЭЎСКАМУ

29 жніўня 1947, Масква

Уважаемый Павел Семенович!

Прошу прощения за то, что беспокою Вас снова. Меня очень интересует судьба рассказа «Гарачы жнівень»,— был бы весьма благодарен, если бы Вы черканули пару строк — по адресу: Минск, ул. Кл. Цеткин, 17, кв. 12, Мележу.

Кстати — если не поздно и если возможно — я бы хотел изменить название — не «Спор», а *«В одной семье»*. Это будет правильнее — потому что в рассказе ставится проблема коллектива, семьи.

В наст.<оящее> время нахожусь в Москве — проездом. Еду в Гагры — Дом творчества, на сентябрь.

В Минске подготовил книгу послевоенных рассказов (4,5 листа).

Хотелось бы знать, как Ваши творческие успехи. Напишите.

С приветом — *Ив. Мележ*

P. S. Если с ответом не задержитесь — пишите: Гагра, Дом творчества литфонда СССР, мне.

7. Л. Я. ПЯТРОВАЙ

2(?) верасня 1947, Гагра

Дарагая жоначка!

Вот ужо трэці дзень я на новым месцы. Домік, у якім я цяпер жыву і пішу гэтыя радкі да цябе, маленькі прыгожы дамок, стаіць недалёка ад узбярэжжа Чорнага мора. Шум хваляў, які не ўціхае ні ўдзень ні ўночы, даходзіць сюды, урываецца ў вокны майго пакойчыка, як акампанемент гэтым радкам. Дамок наш стаіць у прыгожым месцы, паміж вялікага саду. Ад вуліцы растуць кіпарысы, некалькі бананавых дрэваў — вуліца ніжэй нашага дома, яе не відаць з-за зялёных галін, толькі сіняе або зялёнае (гледзячы па пагодзе) мора глядзіцца ў прасветліны між ствраламі. За домам дарожка ўздымаецца крута ўвысь на гару між дрэвамі груш, інжыру, мандарынаў. Гэта наш сад. Я ўчора падымаўся па гэтай дарожцы, сад даволі вялікі, але палакаміцца ў ім нечым — вінаград ужо аб'елі папярэднікі, інжыр я не люблю, а мандарыны яшчэ не паспелі. У пакойчыку маім два ложкі — адзін мой, а другі — пустуе, бо ў доме адпачынку цяпер толькі палавіна саставу. Усяго цяпер адпачывае 15 чалавек, а патрэбна — 25. З дня на дзень тут чакаюць папаўнення. Жыццё тут вельмі ціхае — як у Глінішчах. Наш Дом размяшчаецца ў Новых Таграх (Ахалі Гагра) — тут толькі два-тры дамы адпачынку і санаторыі, асноўная частка горада называецца Старыя Гагры — да іх кіламетраў пяць, там усе ўстановы, парк, кіно і т. п. Вельмі вялікім агарчэннем было для мяне акрыцце, што ў нашым Доме няма бібліятэкі. Мае папярэднікі аставілі пад ложкам часопіс «Октябрь» № 7, без вокладкі і без канца. Я накінуўся і цяпер чытаю — з сярэдзіны — працяг аднаго рамана.

Пайду паспрабую нагрузіцца кніжкамі ў гарадской бібліятэцы, а то так скучнавата. З *шамоўкай* у нас няважна, гатовяць добра, смачна, але — *малавата*. Думаю купіць хлеба і падкрапляцца мінскім капчоным салам. Вінаграду тут многа і, мне здаецца,— не дарагі, 8—10 руб. кілаграм. Я ўжо кілаграмы два знішчыў, так што пачынаю непакоіцца за свой жывот. Але пакуль — нічога. Купіў персікаў, кавуна (арбуз). Учора загараў на моры — паўгадзіны для пачатку. Дома зірнуў у люстра — пачырванеў, як яблык, хоць і па-ранейшаму худы. Настрой у мяне скучнаваты. Я адзін наводшыбе. Астальная кампанія — масквічы, вядомыя пісьменнікі <...>, у іх свае думкі і размовы, а я адзін, як «единственный глаз у идущего к слепым человека». Учора прыехала жонка N — амаль увесь учарашні дзень спала. Сягоння пайшла на пошту абрадаваць свайго благавернага аб прыездзе ў Гагры.

За гэты час я трошкі пазнаёміўся з тым, хто едзе на курорты. Такіх, як я, тут нямнога, іншыя, асабліва ў такіх санаторыях, як наш, прыязджаюць, каб убіць час, распыліць грошы. Я адчуваю сябе часта прадстаўніком нейкага «ніза», адным з калгасных Іванаў. Пра грузін ты правільна казала. Тут іх вельмі многа ва ўсіх магазінах і санаторыях, ва ўсіх кутках гарадка.

Я скептычна гляджу на мой адпачынак. Хоць... усё было б добра і лёгка, каб ты была са мной. Былі б мы ўдваіх, і нідзе б мы не скучалі. А так цягне дамоў, на кожным кроку адчуваеш — што не хапае цябе. Чартоўка! Кожны раз, калі я без цябе, я пачынаю чуць — што без цябе я сам не свой, што мне для шчасця не хапае цябе.

І Людмілы Іванаўны не хапае. Я ёй купіў «карраидашы», у чамадане ляжаць. А яна, мусіць, і не ўспомніць пра папку, які паехаў у «Гагырр» па «каррандашы».

Крэпка, крэпка абдымаю ўсіх і цалую ў абедзве шчочкі, у носікі, у роцікі, у губкі і лобікі —

Ваня.

8. Л. Я. ПЯТРОВАЙ

6 верасня 1947, Гагра

Гагра, 6 верасня

Малая мая жоначка! Як ты пажываеш, хацеў бы я ведаць, у далёкім-далёкім Мінску? Можа, дзе-небудзь ходзіш па мінскай вуліцы з заклапочаным суровым выразам на твары, можа, гуляеш з бялявай шчабятухай, слухаеш яе бясконцыя расказы і роспыты? Хутка, спадзяюся, ад цябе атрымаю хоць кароценькую вестачку — недарма ж я шлю свае пісьмы авіяпоштаю!

А ў Гаграх — дождж. Я сяджу каля адчыненага акна, за якім дождж лапоча па лісцях інжыру і сліве, і пад яго шум думаю пра маіх малых мінчан. Толькі што скончыўся абед, увесь малюсенькі дамок наш дрыхне, толькі я адзін сяджу за столікам і калдую над гэтымі радкамі.

У нашым доме некаторыя перамены. Галоўная — прыехаў начальнік Літфонда СССР (для параўнання — Левін ва ўсесаюзным маштабе). Тут яго прыезда чакалі, падрыхтавалі кветкі, дырэктар Дома творчасці паехаў ноччу на вакзал у Сочы сустракаць. А пра «слана» і забыліся. Забылі пра пакой для жыцця. Прыехалі ў Дом, а пасяліцца недзе — усе пакоі заняты. Дырэктар ускочыў у пакой, адведзены для начальніка, а там спала пісьменніца, яна напужалася, думала — разбойнікі, у адной сарочцы выскачыла ў вакно. Увесь дом узняўся на ногі, адзін я ўмудрыўся спакойна праспаць гэтую ноч і толькі раніцой даведаўся аб гэтай гістарычнай падзеі. Днём нам выдалі па шклянцы віна, згатовілі добры абед — так што ўсе браты-пісьменнікі жартавалі над стараннасцю начальства Дома. Адзін, падышоўшы да стала, здзіўлена ўскрыкнуў, потым сказаў: «Гэта, пэўна, для генерала нашага!»; сеўшы за стол пажартаваў зноў: «Што ж пакуль ён не прыйшоў, паспрабую пачаць генеральскага». З харчаваннем стала трохі лепей, хоць нельга сказаць, што вельмі ўжо добра. Ва ўсякім выпадку час да абеда не сцягваецца асабліва. Да таго ж я купіў кавалак хлеба (вельмі гадкага) і з салам падкрапляюся. Вінаград амаль ніколі не сходзіць са стала; цяпер я да яго адносіцца стаў раўнадушна.

У сувязі з прыездам начальніка я перамяніў пакой.

У маім былым пакоі — начальства — ён і яна,— а я ў суседнім, меншым,— адзін. Мне гэта нават лепей, таму што ніхто не перашкаджае. Праўда, скучна. Я табе пісаў — усе мае суседзі людзі вельмі салідныя, старыя, і я адчуваю сябе адзінокім. Вельмі шкадую, што няма цябе тут — удваіх мы ўсюды маглі б добра жыць! На наступны год трэба — што б ні было — выпраўляцца разам, а? Возьмем прыклад з Фрыдманаў — з новага года пачнем гаварыць і капіць грошы.

Ну, на гэтым пастаўлю кропку.

Адкладаю ручку ўбок і абдымаю да хруста костачак цябе, жоначка, і дачку.

9. Л. Я. ПЯТРОВАЙ

14 верасня 1947, Гагра

Гагра, 14 верасня 1947 г.

> «Я думаю о тебе, особенно по утрам и вечерам. Твой образ является ко мне со светом и укачивает меня полусонного, когда я начинаю засыпать...»

Гэтыя словы — з пісем Флабэра, якія я чытаў сягоння. А мне здаецца, што яны напісаны не Флабэрам і не к Луізе Колэ, а к маленькай чарнамазай жанчынцы з вуліцы Клары Цэткін, к той, чый воблік усюды ідзе са мною — дзе б я ні быў, што б ні рабіў, ні думаў.

Праўда, калі гаварыць пра мяне, то я цябе ўсё-ткі ўспамінаю вечарам і ноччу больш за ўсё — тады, як астаюся адзін на адзін з сабою. Удзень лягчэй — амаль увесь час заняты чым-небудзь: то загараю, то абедаю, то снедаю, то сплю. Тым не менш і днём часта ўспамінаю і з сумам, што цябе няма побач. Асабліва калі што бачу харошае. Калі б ты была са мною, я б нічога не хацеў бы большага, я б не скучаў бы, не хандрыў бы.

Паехаў я сюды недарэмна. Ужо і цяпер адчуваю — паздаравеў. Гляну ў зеркала — морда чырвоная, як у індзейца з Амерыкі. Малярыя мая сядзіць паціхеньку недзе (калі сядзіць, бо, можа, яе і няма зусім — цьфу, цьфу, цьфу, каб не ўракнуць). Я цэлымі днямі валяюся на беразе каля нашага дома, кожны дзень разы два-тры купаюся ў моры і — што асабліва дзіў-

на — хаджу без галаўнога ўбора, з адкрытай лысінай цэлы дзень жаруся на сонцы — і галава не баліць. Можа, тут сонца другое, а можа, таму, што я паправіўся. Пра кілаграмы папраўкі не скажу, бо не весіўся ні ў пачатку адпачынку, ні цяпер. У нашай багадзельні няма вясоў.

Апетыт — харошы, кормяць, на жаль, няважна. Заўсёды астаецца запасная плошча ўнутры, якая вымушана пуставаць. Затое я яе стараюся запоўніць вінаградам — кожны дзень не менш кілаграма, а ў добрым настроі — і два. Добра, што ён вельмі дзяшовы, а то можна было б разарыцца.

Учора палучыў ад цябе пісьмо. Дазволь прыжаць цябе крэпка-крэпка і тысячу разоў за твае мілыя словы. Для мяне гэты лісток быў вялікай радасцю. Я ўжо тры разы ездзіў у Старыя Гагры — на пошту, думаў, што ты пасылаеш «до востребования». Палучыў адну аткрытку, а два разы апошніх — нічога не палучыў. Учора таксама вярнуўся з пошты з пустымі рукамі і раззлаваўся. А тут у сталовай на абедзе палучаю! Цэлае пасланне з ілюстрацыямі — і на сэрцы адлягло. Толькі ў другі раз пішы не вечарам, каб цемната не застаўляла цябе раней часу ставіць кропку. Добра?

Цалую цябе ў шчочкі, носік, губкі, шыйку, і Людмілу — таксама.

Крэпка, крэпка (хоць завочна) абдымаю.

Твой *Іваньчык.*

10. П. С. КАБЗАРЭЎСКАМУ

17 кастрычніка 1947, Мінск

Минск, 17.10.47

Уважаемый Павел Семенович!

Простите, что беспокою Вас вторично. Может быть, это нескромно с моей стороны — не дождавшись ответа на первую открытку, беспокоить Вас снова. Но я все же стучусь к Вам. Меня весьма интересуют дела с нашей антологией (прозы). Л. Бенде говорит, что в редакции произвели основательную чистку. Кто же пострадал?.. Буду очень рад, если черкнете пару слов о судьбе моего «Гарачага жніўня». Вы говорили, что его тогда неплохо приняли, как теперь? Не отвергла ли его строгая рука редактора *альманаха?* Пару слов

о нашей жизни. Вам, вероятно, уже известно, что Правление обсуждало вопрос о переводе повести Последовича... В «Полымі» печатается роман Стаховича. Написано несколько новых пьес (Кучаром, Виткой и др.). Лыньков кончает роман. У меня в последние месяцы года — скорее всего в декабре — выйдет книжка рассказов.

Сейчас начал работать над повестью. Вот все.

Передайте привет мой Ел.<ене> Никол.<аевне> Верейской. Жду весточку.—

І. Мележ

1949

11. Л. Я. ПЯТРОВАЙ

28 чэрвеня 1949, Маеры

Здравствуйте, дорогая мама Лиля, дочушка Люда и Клавдия Ивановна!

Вот я и на новом месте. Доехал сюда без особых приключений, поездка была, можно сказать, интересной, я впервые увидел места, которые знал по книгам давно и которые были заочно мне знакомы. Я впервые увидел Вильню — город расположен в долине, среди живописных холмов, и в ясный день он казался очень красивым. Поезд (вагон наш) стоял на станции 6 часов, и я с одним знакомым по купе евреем, ходил по городу. Город очень старый, с кривыми узкими уличками, вначале даже разочаровал меня, но потом, когда я увидел центральную улицу Гедымина, площадь и гору Гедымина, это впечатление рассеялось. Вильно красивый, живописный город, с исторической архитектурой. Совершенно как будто попадаешь в новый мир — после Минска, в нескольких часах езды. Если у нас всюду видно новое, то тут из каждого уголка глядит старина. Поезд из Вильно отправился на Ригу в 11 час., нас прицепили к составу Вильнюс — Рига. Все остальное время я проспал, проснувшись недалеко от места остановки. Утром был в Риге. Через 30 минут шел пригородный в направлении санатория, и я сразу сел в но-

вый вагон. Так что Ригу я видел только из окна вагона, причем особенно запомнился переезд через Зап. Двину (по-латышски Даугаву), которая здесь широка, как Волга. Чтобы Вам это нагляднее передать, посылаю как иллюстрацию открытку — это Рига, какой она осталась в памяти. Говорят, очень красивый город. Я ее пока не видел. Пригороды красивые — очень напоминают собой белорусские пейзажи, но зелень здесь, пожалуй, еще гуще, да, кроме того, она перемежается и разнообразится причудливыми крышами дач, ровными асфальтированными дорожками. Почти весь вчерашний день был занят разными формальностями, устройством, ознакомлением с местом.

Здесь я почувствовал себя немало разочарованным. Санаторий наш расположен в нескольких старых домиках-дачках, в них довольно грязно, как в плохой, из «Мертвых душ», гостинице. Обои какого-то ржавого невероятного цвета, в комнате низкие потолки, скошенная стена с одной стороны — нам, троим человекам, отвели мансарду на втором этаже. Нехороший запах. Я попробовал поругаться, но мне сказали, что и другие не лучше, и вообще уверяли, что все замечательно. Завтрак, обед — очень не понравились. Готовят плохо, невкусно, потом — за обедом надо ждать около часа, потому что не успевают подавать. Говорил с культработником, сказал, что плохи у них дела; он ответил, что за всю свою жизнь встретил такой плохой санаторий второй раз, первый — где-то в Башкирии лет пятнадцать. Теперь мне ясно, почему я легко достал сюда путевку <...>. Жаль, что погода по-прежнему хмурится. Вчера после обеда шел дождь почти все время, сегодня утром тучи и холодно. Если бы не холод и дождь, со всем прочим можно было бы как-то бороться. Но это ко всему — б-р-р. Неприятно мерзнуть и сидеть у моря, не имея возможности покупаться. А оно совсем недалеко. Синее, большое, волнистое. Сегодня утром мне прописали разные процедуры — ванны морские, теплые, электричество, порошки. Начинаю лечиться. Как дальше — посмотрим. Пишите. Обо всем дальнейшем буду сообщать.

Крепко, крепко обнимаю всех и целую

— *муж и папа Ваня.*

12. Л. Я. ПЯТРОВАЙ

5 ліпеня 1949, Маеры

Здравствуй, милая женушка!

Сегодня ходил на почту, думал — от тебя весточку получу, но — увы, ни ответа, ни привета. Пойду завтра, послезавтра — очень хочется мне услышать от тебя хотя бы на бумаге пару родных слов. Завтра попытаюсь из Майори позвонить по телефону в Минск, может быть, утром — чтобы застать тебя в постели или хотя бы дома, потому что вечером это, очевидно, мало надежно. Как ты живешь? Что нового? С работой, видно, все по-старому, не беспокойся, отдыхай, а потом что-либо придумаем. О себе. Первое мрачное ощущение несколько прояснилось после того, как выглянуло солнце. После писем, которые я послал, еще один день был дождь — весь день беспрерывно, а потом выглянуло солнце и небо разгладило морщины, засинело ласково. Было два солнечных дня — я по два, по три раза купался. Первый раз купался в холод, и дождь, не выдержал — на второй день, даже боялся, что простужусь. Но ничего — все прошло удачно. Почти каждый день хожу на разные процедуры — делаю все, что написали, чтобы поправиться. Морские ванны принимаю, лекарства. Особенно хорошо действует море, купание в море. Я чувствую себя гораздо лучше, чем прежде (за 7 дней!). Не знаю надолго ли? Каждый день с ребятами играю в волейбол — почувствовал в мышцах силу, стал собраннее, сильнее. Одно, что меня все еще беспокоит,— бессонница. Две ночи 30 и 1-го почти совсем не спал. 1-го утром в 5 часов купался в море один — после заснул. Здесь очень строгий режим — в 8 подъем, в 11 — отбой, врач ходит по палатам, проверяет — все ли дома. Дом запирают, и ключ остается у сестры. Как в казарме... Вот все. Жду весточки!

Крепко обнимаю тебя, милая моя, крепко-крепко и целую, а так же и Людочку — поклон Клавдии Ивановне!

Твой *Иван*

13. Л. Я. ПЯТРОВАЙ

13 ліпеня 1949. Маеры

Здравствуй, Лилюша!

Получил твое письмо. Хотел сегодня поговорить с тобой, но линия занята на несколько часов. Так что приходится отложить. Меня больше всего интересует денежный вопрос: чем окончились хлопоты с институтом? Хорошо, если бы они не подвели,— но из твоего письма видно, что надежды на их мало. В общем, как бы там ни было, хотя бы на несколько дней, надо приехать. Думаю, что будешь довольна — (конечно, жаль, что мало времени), ну, да ничего не поделаешь. А мне так хочется, чтобы ты побыла здесь!

Если не удастся с ин<ститу>том, одолжи руб. пятьсот хотя бы — у Т <...> или Елены Павловны, или понемногу у обеих. Я приеду, постараюсь рассчитаться — конечно, это очень скромная сумма здесь, но приходится считаться с возможностями. В будущем году мы подготовимся как следует, а теперь — как есть.

Я, может быть, позвоню в Союз, попрошу еще сколько-нибудь.

О результатах всего сообщу тебе на днях, как можно быстрее.

Крепко всех целую

Иван

Доверенность может заверить в Союзе Ковалев или Аллер, они поставят и печать.

1950

14. М. П. ДАБРАТВОРСКАМУ

10 лютага 1950, Мінск

Уважаемый товарищ Добротворский!

Благодарю Вас за внимание к моему роману. Я, конечно, буду также благодарен за материалы, связанные с освобождением Минска, которые Вы обещаете прислать мне для ознакомления. Хотелось бы в связи с Вашим пожеланием сказать следующее: роман мой

не столько документальный, сколько *художественный*: в нем действуют люди-типы, черты которых взяты из многих героев боев, у них фамилии изменены. Исключение я делаю только для немногих, самых выдающихся героев. Кроме того — в романе я рисую в основном действия солдат и офицеров 3-го Белорусского фронта. Высказав эти замечания, я теперь могу сказать, что все, что будет соответствовать моему замыслу, я постараюсь извлечь из Ваших материалов, чтобы Вы узнали если не своих знакомых, то своих собратьев по боям за Белоруссию. Шлите: Минск, Белорусская, 4, кв. 12 — Мележу И. П. Если приходилось встречаться с Черняховским, расскажите — буду рад.

С приветом *Иван Мележ.*

10/II-1950 г.
Минск

1951

15. Л. Я. ПЯТРОВАЙ

9 студзеня 1951, Форас

Бесценные мои — мамочка, дочечка, Клавдия Ивановна!

Привет Вам из далекого Крыма от близкого Вам человека, из горной страны «Форос». Вот уже четвертый день я живу в этом «Форосе» и, наконец, начинаю свыкаться со своим положением, привыкать к здешнему солнцу, горам, процедурам надоедливым и уколам надоевшим.

Но, в общем, здесь не так уж плохо. Место прямо замечательное, красивое (куда до него Коктебелю!). Большой парк, горные дорожки, прямо в двух сотнях метров скалистая стремнина горы (выше Коктебельской), почти отвесно падающей к земле. Она справа от моего окна.

Сегодня ясный солнечный день — как у нас в сентябре или апреле. Я, кроме процедур, все сидел сегодня у раскрытого окна и правил перевод сборника, а теперь вот пишу письмо, мыслями уносясь к Вам, в Минск. Воздух чистый, бодрящий — прямо весна!

Да, здесь можно отдыхать и... работать! Сборник, во всяком случае, у меня подвигается.

О моей дороге. Выехал я 4-го из Москвы, самолетом, надеясь в тот же день быть в Севастополе. До Харькова летели хорошо — нас было 5 человек. Провожал меня на *аэродром* в Москве Карабутенко. В Харькове в самолет зашла девушка и, поздравив нас с прибытием в город, «обрадовала» сообщением, что дальше самолет не пойдет — «в Симферополе нет погоды». Берите чемоданчики. Как раз через 1,5 часа шел дальше поезд, но в аэропорту — ни одного такси, ни одной машины. К нам же — никакого внимания. Как хотите, добирайтесь. Короче — мы опоздали к поезду. Проклятый Харьков — вечно в нем торчать. Пришлось ночевать. В 11 час. утра — поезд в Симферополь. Заночевали с одним лейтенантом-курортником, товарищем по несчастью, в гостинице, в той, где мы когда-то обедали с Лилей. Утром в 6 ч.— звоню на аэродром. Самолет полетит дальше. Добрались сломя голову на аэродром. Спешили, конечно, зря — самолет задержался. Наконец, вылетели. Все-таки обгоним сухопутных! И снова — около Запорожья — тучи, самолет начал снижаться. Посадка. Ждем, надеемся, до вечера — авось в Симферополе будет погода и мы улетим. Все напрасно. Хочешь не хочешь, пришлось возвращаться на железную дорогу. На первый поезд — билетов нет, мы устроились только на второй, скорый: хорошо, что разница между ними только три часа. В Симферополе — 6 ч. утра — случайно группка 4 чел. на Севастополь. Я нашел их, когда они уже собирались ехать. На рассвете был в Севастополе. На вокзале нас уже ждала машина санатория. Обождали поезд — на который не удалось взять билетов, и поехали, усталые, в санаторий. Сюда я прибыл только 6-го.

Вот мои дорожные приключения.

Здесь мне пока нравится. Людей мало, когда я приехал — было всего 18 человек, теперь — около 35. Обстановка — простая, почти домашняя.

Тихо. Этот санаторий — совсем не то, что городские. Тут — тишина, покой, лень.

Кормежка хорошая. Не знаю, что буду делать с салом?

Присылайте мне газеты — «ЛіМ». Если где ругают, не шлите — зачем настроение портить? Обязательно

пришлите 2—3 экз. «Мінскага напрамку». Те все разобрали в Москве — один в издательство взяли.

Привет всем и пожелание — здоровья, здоровья —

Ваш *Иван*

9/I — 50 г.[1]

16. Л. Я. ПЯТРОВАЙ

20 (?) студзеня 1951, Форас

Дорогая моя женушка!

Не знаю, получила ли ты уже предыдущее письмо. Я вчера от тебя получил бандероль и хорошее милое письмецо, которое меня разволновало и забеспокоило, а также рисунок от Люды с посланием. Спасибо Вам за все — мне было очень радостно получить здесь, вдали от Вас, такое богатство.

Ты, наверно, обижаешься — что редко пишу. «Бездельник,— наверно, думаешь,— разленился, что и пару строк не найдет времени написать».

Как ты ошибаешься, если бы знала! Во-первых, я уже кое-что сделал: отредактировал, тщательнейшим образом исправил перевод (много поправок!) — целых 63 страницы и сегодня послал в Москву. (Из Москвы мне должны выслать еще 50 страниц, но я их пока не получил.)

День наш заполнен. Подъем в 8 час., градусники, температура, физзарядка, завтрак, после завтрака — так наз. клинический час — с 10—9-30 до 11 час. Надо лежать в постели и ждать врача, который выспрашивает жалобы. Затем процедуры: массаж минут 40, приемы врачей-консультантов и т. д. и т. п., с 2 до 3 — обед, с 3 до 5 — мертвый час, в который я иногда читаю. С 5 — разные уколы, светолечение (после полдника). Кстати, об уколах: мне назначили 25 уколов хлор. кальция под кожу (двадцать пять). Шесть я уже отстрадал, остается еще 19. Удовольствие не очень большое. Вечером здесь часто бывают танцы: причем танцуют нередко парень с парнем (наш санаторий наз. «мужским монастырем»). После ужина к/картины — старые, вроде «Свинарки и пастуха», и «Светлый

---

[1] Трэба: 9/1-51 г.

путь» и т. п. Вчера был впервые концерт артистов из Ялты, которых чуть ли не носили на руках. В 11 ч. сестра выключает свет. Никакие бессонницы не признаются — мне часто приходится глотать порошки, чтоб уснуть.

Что здесь замечательно, так это море, и парк хорош. Я целыми днями (т. е. часами свободными) сижу где-либо на скале и читаю или правлю рукописи, слушая шумок волн и чувствуя ласковый южный ветерок.

Дни у нас стоят хорошие. Позавчера было около 12 тепла, вчера — 10, а сегодня, в пасмурный день,— 9. Немного моросит. Предсказывают, на будущее, заморозки небольшие — это хуже. Жаль, если погода испортится.

Скучаю по Вас. Хочется скорее вернуться обратно, но пока здесь придется быть еще много. Больше месяца.

Чувствую себя неплохо. Только вот не нравится, что кашель не проходит.

Ну вот все. Всего сразу не расскажешь, оставлю до следующего раза.

Крепко, крепко обнимаю всех и целую много раз —

Иван

Высылаю доверенность. Удивляюсь, почему Аллер требует ее: ведь мы договорились, что мы оформим все по моем приезде?

17. Л. І. МЕЛЕЖ

22 студзеня 1951, Форас

Здравствуй, моя милая дочушка!

Поздравляю тебя с днем рождения.

Ты уже большая — целых семь лет, и я тебе посылаю письмо. Я очень скучаю по тебе и по маме и хочу скорее приехать обратно домой. Я очень жалею, что не могу быть на твоих именинах, принести и передать тебе подарочек, а также потягать тебя, мою большую девчурку, за ушки. Но когда я приеду, принесу подарок и за ушки также потягаю — обязательно!

Скоро будет лето, а потом осень, золотой сентябрь — и мы с мамой отправим тебя в школу. Купим книжек, тетрадей, пенал и сумку — и ты будешь учиться, чтобы

быть грамотной и умной. Ты ведь будешь умницей, правда?

Твои письма и твои рисунки я получил и очень благодарю тебя. Большое спасибо за то, что ты мне пишешь.

Ты не споришь с мамкой? Мама писала, что ты стала умной, сама пришила даже пуговичку и зачесала волосы и привязала бант. Это очень хорошо, надо так делать всегда.

И рисовать тоже надо. Пусть мама купит тебе тетрадку, и ты рисуй — только старайся аккуратно,— когда я приеду, я хочу посмотреть, как ты научилась рисовать.

А как твое здоровье? Мамка писала, что ты кашляешь. Я очень боюсь за это. Смотри, не выходи в сырую погоду, а когда гуляешь на дворе — не раскрывай шеи и не дыши ртом.

Милая моя, хорошая доченька! Много, много раз обнимаю тебя и целую, целую. Расти большая и здоровая. Будь самой, самой счастливой. Обнимаю и целую твою мамку, а также бабушку.

Твой папа — который живет сейчас на берегу моря.

22/I—51 г.

18. Я. С. МАЗАЛЬКОВУ

25 (?) студзеня 1951, Форас

Дорогой Евгений Семенович!

Примите сердечный привет из Крыма, в котором вот уже полмесяца «медлительно влакутся дни» одного из белорусов.

Встретил Крым меня очень приветливо. Почти десять первых дней здесь была чудесная погода, которая заставляла нас сомневаться в том, что где-то могут быть морозы и снег. Нам было жарко в пальто — в средине января,— и кое-кто уже ходил в пижамах. Было 12, а иногда и 14 тепла! Как хорошо было в такие дни на море сидеть, дышать воздухом моря! Но вот Крым меняет свое расположение к нам. Третий день — дожди. Сегодня такой дождь, что пришла даже машина, чтобы довезти до столовой.

Нет худа без добра. В эти дни я начал больше работать. В работе — моя радость и убежище от скуки. (Если не работать, можно заскучать). Санаторий стоит в стороне от других курортов, здесь чувствуешь себя заброшенным в какой-то отдаленный край. Газеты приходят сюда с опозданием на 4—5 дней. Письма из Минска идут то 5, то 10 дней, подчиняясь неизвестно каким законам. Письмо за 13.1 я получил 19, а письмо за 9—21.I! Вся жизнь этого поселения подчинена санаторию. В санатории — клуб, кино, книги, кроме него, этого нет для обитателей Фороса.

Мне здесь нравится. Человек, который хочет отдохнуть, здесь найдет все, что нужно. Замечательный парк, в котором очень много чудесных уголков — вроде «райского уголка», «водопада» и пр. Красивый берег моря. И — тишина, тишина,— только далекий шум волн.

В полчаса ходьбы от нас — дача Горького (в Тесселях). Она запущена. В кабинете — его портрет да письменный стол, в соседней комнатушке — гора матрацев полосатых: летом здесь отдыхали товарищи из стран народ.<ной> демократ.<ии>. Охраняют ее какие-то две девушки-украинки, которые не могут толком сказать, когда здесь жил Горький.

Вот написал вам все это и подумал — получилось что-то вроде справочника о Форосе. Мне казалось, что это вас будет интересовать. Если надо будет ехать сюда и представится возможность, могу посоветовать — езжайте. Каяться не будете!

Об остальном писать не буду. Санаторную жизнь вы знаете. И здесь очень досаждают — процедурами и уколами. Уколов мне сделали двенадцать, и еще предстоит тринадцать. Вначале я робел перед таким количеством уколов, а теперь — привык. Ко всему человек привыкает! Доля уже такая наша, санаторная...

Врачи меня «обрадовали» — говорят, лечиться придется долго — в лучшем случае три года! Значит, и терпеть надо будет долго.

Кончая письмо, хочется пожелать вам
доброго здоровья, победы над всеми
недугами, которые омрачают вашу жизнь,
и успехов — в работе —

Ваш *Iв. Мележ*

2 Зак. 48

Завтра вышлю вам отсюда мой роман. Пишите мне, дорогой Евгений Семенович, о вашем здоровье, о новостях московских — буду ждать!

19. Л. Я. ПЯТРОВАЙ

1 кастрычніка 1951, Ялта

Здравствуй, милая моя жена!

Вот я и на месте. Вчера послал тебе первую телеграмму, сразу после приезда.

Итак, мои первые впечатления, мои встречи. Встретил Кравцова — попросил, чтобы меня устроили вместе с ним, в один корпус. Живем мы в одном корпусе, хотя и в разных палатах (но я надеюсь, что позже удастся перебраться к нему).

Преодолел всякие анализы. В этом сегодня все утро. Что там наколдуют, пока не ведаю. Только что вернулся от врача, который все выстукивал да выслушивал, но ничего — ни хорошего, ни плохого не сказал. Единственное: три-четыре дня акклиматизации, ходить только на территории санатория, не ходить к морю.

На море сейчас ветер. Вчера был шторм, который заливал всю почти набережную. Холодно. Приблизительно также, как и в Минске. Комнатка у меня темная, и в ней тоже прохладно. Особенно ощущается холод на набережной, где пробивает насквозь морской ветер.

Я тебе обещал написать о встречах. О встрече с Кравцовым ты знаешь (и знала), этим не удивить тебя. Но вот чему ты удивишься, так это тому, что я неожиданно встретил на набережной известного тебе почечника Леонтия Иосифов.<ича> Раковского. Я так не ожидал увидеть его, что даже не поверил своим глазам. Но это был он! Он получил командировку сюда: работает над романом об Ушакове, адмирале-черноморце. Завернул сюда. Он был очень рад встрече. Обещал прийти ко мне в санаторий. Привет тебе от него.

Вчера здесь были выборы. Ты знаешь, что умер писатель Павленко, депутат Верх.<овного> С.<овета> СССР. Вместо него выбирали другого. Пришлось голосовать и мне.

Санаторий здесь, судя по всему, бедный. На моей

кровати только одна простынь, накрываюсь одеялом. Грязновато на дворе, не выкрашены заборы, скамейки, не подметены дорожки: видно, бюджет очень ограниченный. Кстати, санаторий скоро — этой осенью — закрывается, здесь будет научно-исследовательский институт.

Чувствую себя пока не очень хорошо. Видно, от перемены места и от ветра. Ты бы, видно, очень мерзла,— холоднее, чем на Рижск.<ом> взморье. На море никто не купается. Только серо-синие волны с барашками вдали,— да брызги и пена валами у берега.

Да,— «ты теперь далеко-далеко». Но я все думаю о тебе, о доме,— о том, как мы приедем сюда все, втроем. Надо ведь обязательно и Людку — она теперь большая и умная.

Как дела дома? Квартира, квартирант. Новости внешние. Ты знаешь, что меня интересует. Как успехи Люды? Что у Кл.<авдии> Ивановны? Спасибо ей за варенье и курицу — я [redacted] дороге благоденствовал.

Целую всех, обнимаю много раз

Иван

1/X-51 г.

20. Л. Я. ПЯТРОВАЙ

5 кастрычніка 1951, Ялта

Милая моя!

Сегодня 5 октября, шестой день моего бытия здесь. Еще тридцать девять дней — по путевке. Еще впереди долгая разлука, а мне уже хочется снова быть вместе с тобой, с дочкой, с нашей Людочкой, которая, может быть, и не вспоминает меня.

Все эти дни в Ялте была плохая погода, особенно вчера и сегодня ночью. Я слышал в «последних известиях» ночью было 6 градусов и [redacted] Минске, [redacted] в Ялте. Ночью был здесь очень большой ветер с гор, который шумел, гремел, свистел. Вчера я перебрался в новую палату,— теперь мы вместе с Кравцовым. Тут на втором этаже очень хорошая веранда (на ней я сейчас и пишу тебе эти строки). Я поставил на веранде кровать, чтобы спать на «воздухе», но ветер и холод заставили меня убраться в комнату. Сегодня я снова переберусь сюда.

Воздух здесь, несмотря на похолодание, чудесный. Я после Минска это особенно хорошо чувствую. Мне кажется, что мне уже теперь стало лучше — так что, может быть, мои дни здесь не пройдут без пользы. Это дает оправдание моему безделью.

С веранды мне видна хорошо почти вся Ялта, а из-за больших сосен, которые качаются плавно от ветра, море бирюзового цвета. Оттуда набегает порывами ветер... Да, хорошо здесь дышится! Впрочем, это, может быть, единственное хорошо.

Думаю, побездельничать еще полмесяца, а потом попробовать снова работать. Правда, условия здесь для работы неважные, потому что в палате 4 человека, но я как-нибудь постараюсь это уладить.

Пока же все мои мысли о поправке. Пью каждый день кумыс. Его дают разведенным на дрожжах, и он кипит, как вино. Вкус такой — что меня первый раз чуть не вырвало. Но я продолжаю и понемногу привыкаю. Попросил, чтобы давали шиповник. Отвар шиповника пью стаканами, это мне даже нравится: как густой чай. В общем — если не заболею — думаю, что поздоровею.

Могу поделиться радостью: тут вчера появились «Товарищи». Купил 2 экземпляра. Видел, как один пожилой человек до меня купил книжку. Приятно и необычно. В «Литгазете» читал свою заметочку о мире. Кстати, ее мне показал Раковский.

С ним мы часто встречаемся. Виделся и сегодня. Он снял меня, и на днях я пришлю мое изображение. Снимал так же и Кравцов.

Ну вот, пожалуй, все о себе. Жду весточку от тебя. Вчера заходил на почту, думал, что ты послала что-либо вослед мне. Но — от тебя ничего!

Как Людочка? Что она приносит — двойки или пятерки? Скажи, что если она будет плохо учиться, то папа не будет возить ее в машине. И вообще, не будет тогда жалеть ее. Нехорошо, чтобы мележевская порода училась плохо.

Привет Клавдии Ивановне. Как с ремонтом? Где теплее: в кабинете или в общей комнате? Переехал ли Горулев и как он ведет? Перевели ли гроши из Мозыря? Не напечатали ли отрывок в «Мінскай праўдзе»?

Жду письма.

Всех обнимаю, а тебя много-много раз целую, моя далекая и близкая

Іван

5/IX-51 г.[1]

21. Л. Я. ПЯТРОВАЙ

Кастрычнік, паміж 8 і 12, 1951, Ялта

Миленькая моя!

Что с тобой? Ты почему-то не пишешь мне ничего. Я каждый день жду: сегодня, сегодня будет, но ты — молчишь...

Заработалась или... забываешь, что здесь есть человек, который ждет от тебя хотя бы слово. Ну, приеду — дам тогда я тебе! Пиши. Мне так скучно без твоих писем. Мне хочется почаще — каждый день — слушать твой голос, хотя бы записанный на бумаге. Ведь когда я читаю, я слышу тебя и говорю с тобой.

Думал позвонить. Ходил на переговорный пункт, но там сказали — Минск могут дать только с 2 ч. до 4 ч. ночи. Не знаю, стоит ли поднимать тревогу так поздно. Да и из санатория уйти ночью нельзя: нужно специальное разрешение главврача.

Вчера послал небольшую посылку — привет из Крыма. В посылке крымские фрукты. Есть гранаты, хурма (красная, похожая и на помидор и на яблоко), груши, айва. Яблочки крымские, сушеный инжир. Хурма еще недозрелая — она должна быть совсем красной, оранжевой,— так что, может быть, с некоторыми «помидорами» придется подождать — пусть дозревают. Айва, говорят, хороша вареная. В общем, разбирайтесь. Виноград не посылал— потому что здесь его мало, он дорог (12—15 р. кг) и, кроме того, испортится за дорогу. Думаю, что Вам понравятся груши. Меня они поразили, прежде всего, своими размерами. Но они и на вкус хороши.

Кушайте, дорогие минчане, на здоровье. Хотел бы я поглядеть, как Люда отнесется ко всему содержимому. Скажи, что папа прислал это для нее и для мамы. Новостей у меня никаких нет. Все по-старому. Погода та

---

[1] Трэба: 5/X-51 г.

же. Здоровье — по-прежнему немного поясницу ломит... Легкие —хорошо. Тянет к работе, к роману. Думаю, буду работать неплохо. А что у Вас хорошего? Пишите.

Поцелуй за меня дочку. Привет Кл.<авдии> Иван.<овне>, Горулевым.

Целую тебя — за тысячи верст

твой *Иван*

22. Л. Я. ПЯТРОВАЙ

13 кастрычніка 1951, Ялта

Привет тебе, моя милая, из далекой холодной Ялты, где я мерзну уже две недели. Почему так, не знаю, но здесь я чувствую больше, чем раньше, что такое холод, ветер, неуютность. Разве можно сравнить то, с чем ты познакомилась на Рижском взморье, с нынешней осенью в Ялте.

Позавчера передавали: в Ялте ночью было 2° тепла, в Минске 6°! Без пальто невозможно выйти на набережную, пронизывает насквозь. Море строгое, серое, в барашках пены. Набережная мокрая — брызги пены заливают берега.

На набережной, на улицах пусто. Только когда солнышко на час — на два согреет город, улицы начинают оживать, и ты чувствуешь хорошую южную осень. За все дни было одно очень хорошее утро и полдня теплого. Пижама моя висит в шкафу, как ненужная вещь, в сандалетах не хожу, а поэтому вынужден добивать новые туфли.

Воздух, что и говорить,— хорош. Дышится легко, широко. Это успокаивает. Пошаливают почему-то почки: сегодня и еще два дня перед этим болит поясница. Собираюсь к врачу-специалисту — что мне там скажут?

Получил одно письмо от тебя. Очень взволновали новости: и то, что с Кравченко, и — очень — печальная встреча с Лупсяковым. Как это страшно то, что делается с ним. Да, в жизни есть много страшных вещей! С Кравченко, я думаю, все уладится хорошо...

Вообще, твое письмо заставило снова загрустить о доме, о дочке, о моем столе, о книгах, которые, кажет-

ся, тоже ждут меня. На днях думаю попытаться позвонить домой. Должен признаться, тянет меня очень обратно к тебе, ко всем вам. Уже подумываю о том, когда отсюда выбираться назад. Пугает и останавливает меня только одно — погода. Что там теперь *у вас*? Прошу — давай сводки, солнечно, слякоть, дождь? Для меня это как живые известия.

Сегодня получил письмо от Гени — единственное, кроме твоего. Пишет, что месяц лежал в госпитале, что его демобилизовывают по болезни и что он собирается вернуться в Глинище — пожить с отцом, достроить хату, а может быть — и жениться...

Чувствую я себя — если не считать почки — вполне на 3+ или даже 4. Не кашляю. В общем, тянет даже к работе. Буду, наверно, работать неплохо...

Пиши обо всем. Хочу знать как можно больше о тебе, о дочке, о друзьях-товарищах...

В следующем письме пришлю несколько фотокарточек. Надо послать заказным, а на почту идти неблизко. Да, может быть, она уже и закрыта: сейчас шесть вечера.

Привет тебе от Раковского. От меня привет мой Клавдии Ивановне и соседям. Как Вы уживаетесь?

Много раз целую тебя

твой *Иваньчик*

13/X-51 г.

Купил хорошую книгу «Учебник автолюбителя». Как, будем учиться? Или после Кравченко ты остыла к новой страсти?..

23. Л. Я. ПЯТРОВАЙ

15 кастрычніка 1951, Ялта

Дорогуся моя! Сегодня получил от тебя вторую весточку. Ждал раньше, но ты меня не очень балуешь, как видно... Каждый день я думаю о нашей далекой отсюда «хате», о тебе, о Люде, о многом-многом. Поэтому так и жду писем, и радуюсь им.

Спасибо дочке. Вот я уже и читаю первые строки ее. Читаю, и приятно — пишет малышка, да еще как хорошо, красиво — куда маме до нее (по секрету!). Не

знаю, почему учительница ставит за эти красивые буквы четверки? Ну, а вообще, хорошо — пусть старается получше писать. Ты только держи ее в руках: пусть не распускается. Ты ведь умеешь делать это, моя милая, строгая и суровая мамка.

Боже мой! Что о себе писать? И придумать трудно. Все тоже, что и вчера, и позавчера, и — завтра. Одно и тоже! Тоска! Скука. Город какой-то опустевший — ветер сильный с моря. Только море хорошее. Беспокойное, неугомонное, бьется и бьется о берег, выбрасывая пену, заливая берег... На берегу ни одного купающегося курортника. А в прошлом году, говорят, было еще тепло и купались числа до 20-го. Я много читаю. Прочитал четыре больших книги, начал пятую. Библиотека в санат.<ории> бедная — куда ей до моей.

Вчера в палату вселили нового соседа. Уехал аспирант — из Киева — хороший парень. На его место пришел армянин-летчик. Тоже интересный парень.

Сегодня ходил в город в поликлинику, на ингаляцию. Лечу горло... Кормят плохо. Абсолютно отсутствуют фрукты. Виноград только на базаре 10 руб. кг. За все время купил только два раза его. Лень ходить на базар — далековато. Нет помидоров...

Чувствую я себя неплохо (если не считать почки). Работать могу. И думаю, что все же не зря побуду здесь. Все-таки погода здесь куда лучше минской. Нет слякоти, нет дождей, пыли. Легкие поправятся...

Дня два искал Раковского. Не нашел — очевидно, уехал. Жаль — не попращался. Но он обещал написать мне.

Кстати, о Кобзаревском. Не знаю, что ответить. Переводчик из него неважный — думаю, далеко ему до Раковск.<ого>. А Раков.<ский> — тоже хочет. Да, раньше не было кому переводить, а теперь аж «занадта». Очень хороший переводчик «наклевыв.<ается>» в Москве. Может — устроить его на пару с Раковским? Ну, да будет видно позже.

Вот все.

Пиши побольше — не ленись.

Не скучай! В след.<ующем> году мы обязательно уедем куда-нибудь вместе. Может быть, даже прокатимся на какой-либо «России» от Одессы до Батуми — в первом *классе*! Или по Волге с заездом в Бугуруслан? Подумаем еще. Но обязательно — вдвоем уедем.

Бывай здорова. Поцелуй доченьку, Кл.<авдию> Иван.<овну>. Привет Николаю Горулеву, его жене. Тысячу раз целую

твой *Иван*

15/X-51 г.

Посылаю карточки.

24. Л. Я. ПЯТРОВАЙ

31 кастрычніка 1951, Ялта

31.10.51 г.

Милая моя! Вчера я получил твое письмо, которое заставило меня задуматься и пересмотреть свои планы. Я уже было настроился на подготовку к досрочному отъезду, но в Минске, оказывается, «пыль, пыль и пыль и туманы», и меня это настораживает. Особенно пыль, которая мне так надоела еще в августе. Словно нарочно, теперь улучшилась погода в Ялте. Вчера и позавчера были очень славные, ласковые дни. Я сидел на набережной часа два, и было так хорошо чувствовать солнце и ласковый ветер с моря, что... я почти дремал. Сегодня тоже солнце, солнце, но проклятый ветер все портит. В общем, как и когда я уеду, сам не знаю, хотя и собирался к празднику выбираться отсюда. Может быть, возьму самолет и улечу — в Москву, а оттуда домой. Если погода будет хорошая, то постараюсь побыть подольше — поближе к своему сроку, если нет, то немного раньше.

Вчера уехал Кравцов. Проводил его кое-как. В последние дни он обиделся на меня и ходил надутый, как сыч. Даже не разговаривал <...>. Попросил он у меня деньги взаймы триста рублей. Я спросил — для чего? Оказывается, кто-то из отдыхающих, с кем он играл в преферанс, какой-то директор — попросил у него и он обещал... за мой карман. Я ему ответил, что мне не нравится такое участие к чужому абсолютно, к тому же далеко не бедному человеку. Кроме того, говорю, у меня есть просьба от жены, купить кое-что, да и денег я взял немного. Он ответил обиженно и зло: «Я так и знал, что ты не дашь» <...>. А потом дня два ни слова. А через два дня я его взял в оборот, сказал, как называется эта мелочность, непорядочность и бескультурье. Вынужден был выслушать, но все еще дулся.

Здесь из соседей по палате никто не мог с ним ужиться... Ну, да бог с ним. О своем здоровье немного. С легкими — ничего как будто. Изменили диагноз — форма болезни у меня немного лучше, считают, чем там в Минске определили. Но зато плохо с почками. Пытались сделать снимок почек, мучили полсуток — не есть, слабительное —соль — и потом заявили, ничего не вышло, надо снова сначала. Ну я решил сделать это в Минске, потому что боюсь, что и во второй раз будет тоже... Эх, эти почки! Болит поясница, дней двадцать не проходит боль... Сижу на полудиете, нельзя вина выпить, нельзя на веранде спать: как бы не простудиться. А кое-кто из отдыхающих еще и теперь спит на берегу моря в мешках...

Таковы у меня дела. Придется в следующем году ехать на минеральные или железные воды (вдвоем, конечно!).

Сплю я здесь неплохо <...>.

Итак, до скорой встречи. Скоро, скоро я тебя обниму и расцелую, моя черненькая, каренькая, <...> моя любимая —

твой *Іван*

Обнимаю дочку — Людмилу Ивановну Мележ — и Клавдию Ивановну.

Привет Горулевым.

25. П. С. КАБЗАРЭЎСКАМУ

19 снежня 1951, Мінск

Дорогой Павел Семенович!

Ты, очевидно, обижаешься на меня за то, что я не ответил раньше. Дело в том, что твое письмо меня в Минске не застало,— я уехал в Ялту, из коей возвратился только через сорок пять дней. Я здесь в Минске интересовался, когда ты посетишь нашу белорусскую столицу,— мне сказали, что ты в ноябре будешь у нас. Так что я собирался разрешить вопрос при личном свидании. Но, как видно, в 1951 году (которого уже остается десять дней) Ваше сиятельство не появится на нашем «минском небосклоне». Поэтому я тебе пишу мое мнение о твоем предложении.

Я, конечно, рад, что Воениздат интересуется моей

вещью, и очень благодарю тебя за внимание ко мне. Но что касается вопроса о работе с книгой, то я — как тебе известно — дал уже слово Леонтию Иосифовичу Раковскому. Я этого слова считаю своим долгом придерживаться. Иначе я бы себя поставил в неловкое положение.

Кстати, книга еще не окончена, хотя я и основательно подвинулся к финишу и к концу зимы надеюсь сдать Белгосиздату (на растерзание Матузову).

Надо было бы написать несколько (хотя бы пару!) главок о Черняховском. Для этого надо ехать в Москву — а я лежу уже дней десять на кровати. Даже пишу лежа. (Только вот для этого письма присел к столу, боясь, что ты иначе не сможешь разобрать мои каракули...)

Я надеюсь, что ты, Павел Семенович, не посчитаешь, что я что-либо имею против тебя. Я о тебе хорошего мнения,— но, как говорится: «Уговор — дороже денег...»

На этом разреши кончить.

Привет тебе и пожелания успехов —

Іван Мележ

19/XII-51 г.

1952

26. Л. А. СУШЧАНКУ

28 чэрвеня 1952, Мінск

28/VI-52

Дарагі тав. Сушчанка!

Пісьмо Ваша атрымаў, але не мог напісаць раней, бо быў доўгі час у ад'ездзе, не ў Мінску. Прашу прабачэння, што адказваю з спазненнем.

Вы пішаце, што ў Вас ёсць дзённік, і пытаеце, ці патрэбны мне такі матэрыял, прапануеце прыслаць мне яго.

Што я магу сказаць на гэта? Дзённік, бясспрэчна, вельмі цікавы і вельмі патрэбны матэрыял. Але цяпер — у бліжэйшы час — друкаваць яго дзе-небудзь у часопісе, відаць, не возьмецца ніхто, гэты матэрыял

трэба або скарыстаць для аповесці ці апавядання, г. зн. узяць з яго толькі факты. Калі Вы думаеце аб апублікаванні дзённіка, то я раіў бы падумаць над усім гэтым.

Калі Вы не збіраецеся публікаваць самі дзённіка і не збіраецеся пісаць што-небудзь на яго аснове, на яго фактах,— то тады — толькі ў такім выпадку — Вы можаце паслаць яго каму-небудзь з пісьменнікаў, каб яны, магчыма, скарысталі яго ў сваёй працы, калі будуць працаваць над сваімі творамі аб акупацыі на Беларусі.

Я гэта пішу таму, што не ведаю, якія ў Вас планы ў сувязі з дзённікам, а Вы самі пра гэта нічога не напісалі.

Калі Вы прапануеце дзённік мне як матэрыял, які я магу скарыстаць дзе-небудзь у творы, то можаце прыслаць. Я, праўда, у бліжэйшы час пра акупацыю не збіраюся пісаць, але, можа быць, мне прыйдзецца вярнуцца да гэтай тэмы пазней.

Калі ж дзённік Вы хочаце апублікаваць, то папрацуйце над ім, папоўніце, папраўце і пашліце ў якую-небудзь газету ці часопіс — лепш у часопіс. Можа, гэта іх і зацікавіць.

Вось што я магу Вам параіць і адказаць на Ваша пісьмо.

Вы запрашаеце мяне прыехаць у Людвін. Я нядаўна быў у Хойніках,— да бацькоў ездзіў, але, на жаль, заехаць у Людвін не мог. Не было часу.

Можа, калі-небудзь удасца заехаць у другі час.

Жадаю Вам поспехаў у жыцці, у працы!

З прывітаннем —
Іван Мележ

Перадайце прывітанне Гарбатым: Андрэю Аляксеевічу і Веры Дзянісаўне.

27. Л. А. СУШЧАНКУ

8 жніўня 1952, Мінск

Паважаны таварыш Сушчанка!

Ваша пісьмо і дзённік я атрымаў. Вельмі дзякую за іх.

Дзённік прачытаў з цікавасцю. Самае галоўнае, што мне ў ім спадабалася — праўдзівасць і шчырасць. Мне

чытаць яго было цікава яшчэ і таму, што мне добра вядомы мясціны, пра якія Вы пішаце: і Руднае, і Хойнікі, і Людвін. Дзённік напісан вельмі коратка. Але тут віна не Ваша: я разумею, што ў такіх умовах было не да таго, каб пісаць падрабязна.

Калі ў будучым мне прыйдзецца «вярнуцца» да «ваенных часоў», я пастараюся напісаць пра Вашы думкі, пра тое, што бачылі. Калі будзе пра гэта пісаць хто-небудзь з таварышаў, я пазнаёмлю з Вашым дзённікам іх.

Вось усё. За запрашэнне прыехаць у Людвін — дзякую.

З прывітаннем — *Іван Мележ*

8/VIII-52 г. Мінск

1953

28. Л. Я. ПЯТРОВАЙ

5 мая 1953, Харакс

5 мая

Здравствуйте, милые мои девочки!

Прошло уже десять дней моего житья-бытья в Крыму.

А здесь все по-прежнему мало тепла. Только вчера выдался теплый, очень славный денек, когда можно было почувствовать, как все-таки хорош Крым иногда, но... этот денек был одиноким. Казалось, будет уже тепло, как будто погода установилась надолго, но сегодня уже холоднее. Очень сильный ветер с моря, и — море темное, пенное.

Не повезло пока мне. Поясница побаливает, стараюсь ходить поменьше, помедленнее — стариковской походкой. Все-таки побаливает, видно, потому, что здесь что ни шаг, то подъем, то спуск. Зато для легких теперь — хорошо, ни пылинки, ни дыминки, легко дышится.

Праздник я провел невесело. Такой тоски, как 1 и 2 мая, не было, наверно, никогда. Я сам даже не мог предполагать, что будет так тяжело. Слава богу, что они прошли, жизнь снова становится обыденнее.

Был я в Алупке, смотрел новый санаторий белорусский. Он начнет работать с сентября. Делают там хорошо, место тоже хорошее — если будет возможность когда-нибудь, махнем вдвоем туда. Вообще, теперь, когда ты станешь ассистентом, человеком более свободным, я думаю, мы сможем лучше устраиваться с отдыхом.

Как хорошо было бы, если бы ты была здесь. Ты бы, наверное, не дала бы замерзать мне, правда? Да и грустить не приходилось бы!

Здесь очень плохая телефонная связь с Минском. Дают только в 2 часа ночи, но в местном отделении, в Хараксе, дежурство всего до 11 часов. Обещали попытаться устроить мне разговор на воскресенье. Я жду и надеюсь — хочу услышать твой живой голосок.

В санатории много людей из Белоруссии. Сосед мой — кровать к кровати — из Минска, сын министра МВД. Парень простой и довольно симпатичный. Рядом спит еще один сын министра — из Украины, он отдыхает уже около двух месяцев, поправляет здоровье. Всего в палате пять человек, живу, как студент или командировочный. Окно все время открыто — вначале я ходил с насморком, а теперь привык, закалился. Только поясница ноет, черт бы ее побрал...

Ну, ничего — приеду здоровым и — кирпично красивым.

Обнимаю ц<елую> к<репко>-к<репко> тысячу раз

твой *Иваньчик*

Сегодня получил первое письмо от тебя. Следи за очередью! А дочку не очень ругай за четверки — пусть бегает, гуляет, не неволит себя! Успеет еще!..

29. Л. Я. ПЯТРОВАЙ

8 мая 1953, Харакс

8 мая

Здравствуй, женушка!

Как ты поживаешь в далекой милой Гаване, черная моя голубка? <...>

Еще двадцать дней. Уже к концу ближе, чем к началу. Значит, осталось не так уже много.

А погода у меня (в Крыму!) почти прежняя. Только сегодня немного побаловало нас солнышко, и я чув-

ствую, как хорошо, когда тепло и светло! Море, море синее, и небо, и горы в дымке — красота!..

За четырнадцать дней такой красоты всего три неполных дня. Не везет мне, да и только, женка!

Вчера весь день был ветер с моря, деревья гудят в парке. Ночью я долго не мог уснуть из-за этого воя — тяжело было на сердце и мрачно. Голова болела и противно скрипело в ушах...

Позавчера купил свитер, хотя и хреновый, вигоневый, но холод теперь переношу легче, чем прежде. А по вечерам холод продирает, прямо медвежий, особенно когда приблизишься к морю.

Понемногу лечусь. Два раза был на массаже. Не знаю, будет ли лучше, но я хожу — авось чем-нибудь да поможет эта штука.

Кое-кто уже пытался купаться. Сегодня многие загорали. Пляжа здесь нет — только камни под крутым обрывистым берегом,— лежат люди где-нибудь в затишке и греются на солнце. Один из соседей уже трижды купался (окунался), хотя вода зверски холодная.

Вообще же, люди здесь скучают. Единственное развлечение — кино, старые картины, которые смотрят, потому что надо как-то убить время. Отдыхающие, кто пьют водку и вино, кто играют в шахматы, в преферанс, биллиард, очень любят слушать и рассказывать анекдоты. Я тоже играю в биллиард и слушаю анекдоты, внося и свою лепту в народное творчество.

Есть здесь и женщины, правда, очень мало и все такие, на удивленье, некрасивые и непривлекательные, что неизвестно, есть ли вообще где-либо приятные лица. Твоя красота мне кажется отсюда невероятной прямо. Может, и ты такая, рябая. Нет! Я еще раз убеждаюсь, что лучше нету того цвету, чем ты, моя красавица. Черт подирай,— чем дальше я от тебя, тем, кажется, больше я тебя люблю и сохну по тебе.

Вот какой я несамостоятельный!

Ух, как я по тебе соскучился, старушка моя!! Как мне хочется обнять тебя, прижать к себе крепко-крепко, чтоб аж косточки загудели твои!

Сегодня увековечил себя для цветного фото. На берегу, на скале — над обрывом.

Как получится — увидишь. И море тоже увидишь там, натурального цвета!

Пытаюсь позвонить в Минск, но не удается. Минск

отсюда дают только с 2 до 4 ночи, а начальство не разрешает ночью выходить к телефону.

Но это не последняя попытка. Думаю, что услышу. Талон на разговор у меня ведь в кармане уже!

Обними за меня нашу девочку.

Приветы Клавдии Ивановне и Горулевым.

А тебя целую в сладкие уста твои

твой *муж-чина*

30. Л. Я. ПЯТРОВАЙ

11 мая 1953, Харакс

Милая моя!

Сегодня получил второе твое письмо и веселую карточку. Да, по всему видать (если верить «вещественному» доказательству), ты не скучаешь!

А я все-таки скучаю. Погода по-прежнему хмурится, дует ветрами, злит холодами — и поэтому приходится ругаться в душе и вслух (от души).

Вчера весь день и ночь дождь лил, и ветер — пронизывающий. Море — как свинец, все в морщинах темных волн. А в палате почему-то холоднее, чем на дворе,— они какие-то неуютные, как казармы. Сегодня переселили к нам майора из Магадана (почти с Камчатки). Ругается — ехал 15 000 км, думал, отогрею душу, а тут — черт знает что. Сегодня он выиграл двести рублей и пошел с тоски пить...

Вообще, санаторий хреновый. Кормят неважно — картошки мало, все рис да рис, и невкусно. Скука смертная, культработник ничего не делает, только в Ялту иногда проеду — похожу по магазинам, все веселее становится.

Главное — погода подводит. Была бы погода, все хорошо было бы. Боюсь, что она установится как раз к моему отъезду. Называется, погрелся в Крыму, черт бы побрал такую весну!

Поясница лучше. Не знаю, что помогло: неужели массаж, на который я хожу ежедневно? Если массаж, то, значит, можно жить!

А почки не поправляются. Анализы почти такие же, как прежде. И насморк держится.

Сплю с открытым окном. Дышу хоть холодным и сыроватым, но чистым воздухом. Пыли нет, слава богу...

Вместе с настоящими строками посылаю первое цветное изображение свое.

Как мы Вам нравимся? Мне особенно нравится трава на переднем плане. Хорошо, правда? И вообще, кажется, все недурно.

Ну, пожалуй, кончу. Жизнь моя однообразна, бедна событиями — что о ней расписывать?

Крепко и много-много, долго-долго целую — тебя, нашу дочку-шалунью —

Твой *муж законный — Иван*

11.5.53 г.

31. Л. І. МЕЛЕЖ

12 снежня 1953, Масква

Здравствуй, Людочка!

Посылаю тебе привет из Москвы, из нашей прекрасной столицы. Меня очень интересует, как ты учишься. Все по-прежнему пятерки или четверки тоже завелись? Смотри, не обижай и не огорчай нас с мамой. Скоро я кончу книгу и приеду.

А пока — целую тебя очень много раз.

Папа

1954

32. Ю. Б. ЛУКІНУ

7 сакавіка 1954, Мінск

7.3.1954 г.

Уважаемый Юрий Борисович!

Я прочел Ваш отзыв о романе «Минское направление». Это было несколько месяцев назад, но все это время у меня не проходит желание написать Вам — спасибо за Ваши хорошие слова!

Книга стоила мне много времени, крови и здоровья, с ней связаны многие сомнения, и Ваша поддержка ободрила меня и укрепила душевно.

Осенью и частично зимой я немало еще поработал над ней, работал с удовольствием — хорошие слова всегда вызывают желание трудиться. Хочется надеяться, что все это время не пропадет напрасно, что оно пойдет на пользу книге.

Много пришлось поработать над языком перевода, сделанного, как мне кажется, торопливо и холодно. Теперь все эти хлопоты позади: книга уже в типографии, скоро, очевидно, она выйдет «в люди», и у меня одно беспокойство: как встретит ее читатель, что ждет ее в этой дороге?

Что же, приходится ждать, ждать, отгоняя нетерпеливое желание поторопить время.

В Белоруссии книга вышла год назад, к Декаде белорусской литературы, которая должна была состояться в прошлом году. Я с удовольствием и чувством глубокого уважения посылаю Вам это издание книги.

Примите его вместе со словами благодарности.

Желаю Вам успехов в работе, здоровья! —

Іван Мележ

33. Я. С. МАЗАЛЬКОВУ

17 ліпеня 1954, Мінск

17.7.1954 г.

Дорогой Евгений Семенович!

Я трижды звонил Вам, истратил на одни заказы 7 р. 50 к. серебром и совершенно разуверился в том, что можно до Вас дозвониться.

Посему я полагаюсь на древний род связи, который, надеюсь, сможет донести мои думы и сомнения до уединенной загородной виллы Вашей.

Я получил из «Дружбы народов» телеграмму о том, что рассказ «Близкое и далекое» идет в альманахе в ближайшем номере. Я надеюсь, что его перевели Вы, т. к. до этого оттуда же была просьба ко мне прислать рассказ для ознакомления, и я ответил, что рассказ отдал Вам для перевода. Но все же я побаиваюсь, как бы в «наши пределы» не вторгся кто-либо со стороны: ведь мне ничего неизвестно о том, чей перевод.

И еще об одном я хочу сказать Вам. Я чувствую большую неловкость перед Вами за то, что, отдав рассказы, вернулся к «Дому на проспекте» и изрядно походил по нему. Рассказ стал лучше намного, как мне кажется, труд мой не пропал понапрасну, но мне страшновато перед Вами. Я еще успокаиваю себя, что, может, Вы не переводили? Тогда я с чистым сердцем прислал бы Вам последний вариант? Напишите мне по этому поводу: я беспокоюсь за «Дом».

В «Бл.<изком> и дал.<еком>» я сделал тоже кое-где вставочки, но — их легко будет вписать: для отдельной книги или для сборника белорусских рассказов.

Вот видите, какое беспокойство вношу я в Ваш тихий дачный мир.

Извините, дорогой Евгений Семенович!

С приветом *Ів. Мележ*

34. Я. С. МАЗАЛЬКОВУ

19 жніўня 1954, Мінск

19.8.54 г.

Дорогой Евгений Семенович!

Посылаю Вам рукопись рассказа «Дом на проспекте», о чем мы договаривались в Москве.

Приехать к Вам на дачу мне не удалось, т. к. я поехал по Минскому шоссе. Я был в Жаворонках, через которые намеревался добраться к Вам, но оказалось, что за Жаворонками до Можайского шоссе проезда легковой машиной нет — ремонтируют дорогу, как мне объяснили жители,— потому мне пришлось повернуть снова на Минское шоссе. Объезд, говорили, где-то в районе Галицино, а так как я пути не знал и уже начинались сумерки, то я решил, по настоянию жены, ехать по прямой, к Минску.

Войнич карту пути, которую он чертил при Вас, забыл в Москве. Я очень жалею, что не удалось побывать у Вас,— но надеюсь, что эта беда поправима.

Очень прошу извинить меня.

С приветом — *Іван Мележ*

Привет Вашей жене.

P. S. Посылаю — сегодня же — роман.

35. К. М. СІМАНАВУ

1 кастрычніка 1954, Мінск

Дорогой Константин Михайлович!

В суете последнего съездовского дня я, кажется, почти забыл поблагодарить Вас за беседу о «Минском направлении», о которой я немало думал потом и о которой вспоминаю с глубокой благодарностью.

Что греха таить — хотя книгу в Белоруссии и неплохо читают и хотя она обычно значится в разных парадных описях достижений, я не могу пожаловаться на излишек внимания к ней. Главное в этом холодке — то, что ведь роман — это не современность, не актуально, история, война!

Ваша беседа — да рецензия Ю. Лукина в «Советском писателе», пожалуй, единственные примеры умного, профессионального разговора о книге.

Эти слова я мог бы написать как предисловие к тому, что написал на книге, которую я посылаю с письмом.

Спасибо, Константин Михайлович!

Этим надо было бы и кончить письмо, но не могу отказать себе в одном желании. Читал я, что вышли «Товарищи по оружию»,— не смогли ли бы Вы, Константин Михайлович,— если Вас это не затруднит,— прислать один экземпляр мне? С надписью, хорошо бы...

Желаю успехов, здоровья!
Іван Мележ

1/X-54 г.

1955

36. А. І. ЧАСНАКОВАЙ

14 студзеня 1955, Мінск

14.1.1955 г.

Уважаемая Александра Ивановна!

Не везет Вам со мной что-то! Мне прямо жаль себя, что не могу вот я создать такой шедевр, чтоб даже в

«Лит.<ературной> газ.<ете>» только восхищались и чтоб Вам были лишь одни приятности за редактируемого автора.

Да, трудненько взбираться на гору с большой ношей человеку со скромным именем. И так трудно, и еще одергивают, за что следует и не следует. Лукин — молодчина, поддержал — в «Красной звезде»,— пока жив буду, не забуду этого хорошего, обаятельного человека, его внимания.

Ведь обычно нас охотно поддерживают тогда, когда нам поддержка не нужна, когда мы и сами твердо стоим на ногах, а вот Ю. Лукин в этом отношении, видно, редкое, отрадное исключение. Будете видеть его, скажите спасибо от меня.

Не обижайтесь на меня. Вы ведь знаете, сколько я трудился над книгой, с каким открытым сердцем я шел <...>

Впрочем — хватит о них. Не стоит об этом больше говорить. Знаете, у меня, Александра Ивановна, целая кипа писем «со всей Руси», и каких хороших, часто наивных, может быть, но зато — каких сердечных, взволнованных. Читают нашу книгу, любят! Пусть не все, но — многие.

Значит, мы все же сделали неплохое дело. Пусть это нас крепит.

Посылаю Вам книжицу моих рассказов, примите ее как выражение благодарности и веры в то, что надо работать!

С приветом
Іван Мележ

Приветы мои Сергею Леонидовичу, мужу Вашему, детям!

37. В. П. КАЗАЧЭНКУ

15 студзеня 1955, Мінск

15.1.1955 г.

Дорогой Василь!

Не питаю обманчивых надежд на тот счет, что книга, которую я посылаю, украсит твою, очевидно, богатую высокими творениями литературного гения библиотеку, но не могу пропустить удобный случай, чтоб написать несколько хороших слов хорошему человеку.

Так прошу и понимать вторжение сей бандероли в твою не очень укромную (шумную, со стороны улицы) творческую обитель.

Это — не все, но, может быть, лучшее, что сделано твоим грешным слугой в рассказах, зарисовках и т. д. Если это лучшее на самом деле не кажется лучшим, то лучшего у автора и нет.

Кстати, я дописал, поправил рассказ «Блізкае і далёкае», который имел удовольствие пребывать у тебя. Он стал больше — 50 страниц, и я, помня наши разговоры, задумываюсь, может ли такая немалая штука интересовать *практически* тебя. Ответь. Если — да, то я вышлю, если — нет, то я высылать не буду, дабы не загружать тебя и нашу, и без того загруженную, почтово-телеграфную связь.

Ну, я думаю, что мне, так сказать, следует, как обвиненному в некоторых литгрехах, сказать, что я мыслю на сей счет. Ты, конечно, читал в «Лит. газ.». Я, по существу, ничего не думаю: мне кажется все это недоказательным, неправильным, односторонним,— хотя и с наличием дешевых реверансов. <...>

Пройдем мимо спокойно — нам надо работать! Книга уже живет, ее читают, о ней пишут письма — надо думать о новых. Кстати, за несколько дней перед этим была другая рецензия в «Красной звезде» (военной московской), написанная Ю. Лукиным, редактором «Т.<ихого> Дона» и др. Очень теплая, хорошая,— но она прошла незаметно,— военная газета!

Будем ждать, что скажет снова «Марья Тимофеевна»... Ждать — не очень, побольше работать!

Пишу рассказы, думаю упорно, неотвязно о романе. Вижу Полесье, новые просторы, болотные...

Будь здоров. Напиши, как живешь. Будет время, почитай.

Как дела с «В боях гортованым», романом?

Лучшие приветы и пожелания, успехов в учебе Ирине Сергеевне, детям! Тебе — чтоб писалось хорошо и радостно! —

Иван Мележ

38. Я. С. МАЗАЛЬКОВУ

16 студзеня 1955, Мінск

16.1.1955 г.

Дорогой Евгений Семенович!

Сегодня высылаю Вам бандероль с моей книжкой рассказов «Блізкае і далёкае». Это — рассказы за, примерно, 10-летний период. Что они стоят — судите сами, со стороны виднее.

Я что-то с трудом начинаю разбираться в том, что хорошо, что плохо. Прочитал одно сочинение в нашей уважаемой газете и почувствовал: или я не понимаю дела, или меня не понимают.

Бодрит хорошее, дружеское слово Ю. Лукина в военной «Красной звезде». После него хорошо, легко работалось.

Ну, да бог со всеми огорчениями. Видно, так уж мне суждено, как Макару из пословицы.

Буду работать еще злее.

Вчера получил из «Дружбы народов» счет машинистки, из коего и узнал, что мой «Дом на проспекте» будет в новом журнале, во 2.

Звонил Вам, не застал. Вы были на даче.

Будьте здоровы!

Ваш *Иван Мележ*

Привет мой и наилучшие пожелания Калерии Ивановне!

P. S. Обидно одно: мои «друзья» радуются...

39. І. Д. ЛАГУНОВІЧУ

18 студзеня 1955, Мінск

18.1.1955 г.

Уважаемый Иван Данилович!

Я, к сожалению, должен Вас огорчить. Алексей Лагунович, герой романа «Минское направление», о котором Вы спрашиваете — не брат ли это Ваш, в действительности имеет другую фамилию. Я по некоторым писательским соображениям вынужден был изменить настоящую его фамилию на фамилию Лагунович. Во всем остальном у Алексея из романа, судя по письму Вашему, действительно много общего с Вашим братом. Это совпадение.

Весьма сожалею, что ничего не могу Вам сообщить о судьбе Вашего брата.

С приветом и наилучшими пожеланиями Вам

Иван Мележ

40. В. Г. ГОРЛАЧУ

19 студзеня 1955, Мінск

19 янв. 1955 г.

Уважаемый тов. Горлач!

Издательство «Советский писатель» переслало мне Ваше письмо о романе «Минское направление». Для писателя нет более высокой оценки, чем мнение читателя, и я рад, что книга Вам понравилась, что она, по Вашему убеждению, может быть полезна в воспитании у нашей молодежи патриотических чувств.

Замечание Ваше насчет того, что нужен эпилог, считаю правильным, и я в последующем издании напишу его. Там я и сообщу о дальнейшей судьбе героев романа Алексея Лагуновича, Ермакова, Туровца и других.

Желаю Вам доброго здоровья, успехов в Вашем благородном труде!

Иван Мележ

41. В. БАТРАКОВУ

21 студзеня 1955, Мінск

21.1.1955 г. Минск

Уважаемый тов. Батраков!

Получил Ваше письмо. За теплые, хорошие слова о романе «Минское направление» большое спасибо.

Отвечаю на Ваши замечания. Вы совершенно правильно обратили внимание на то, что в двух местах встречается расхождение в званиях генералов. Случилось это потому, что перед печатанием книги я как автор сделал несколько поправок, а в издательстве две поправки пропустили, не перенесли в книгу. Получилась разбежка. В следующем издании она, конечно, будет поправлена.

Второе Ваше замечание: Вы поражены, что Туровец уже в 1944 г. имел книгу И. В. Сталина «О Великой Отечественной войне». Вы пишете: «Смешно, не правда

ли? Каждый взрослый человек знает, что книга эта появилась только после войны...» и т. д. Смешно иное — то, что Вы не знаете, что книга выходила и во время войны, начиная с 1943 г. У меня лично есть экземпляр 1944 г., четвертое издание! Значит, до осени 1944 г. она уже выходила 4 раза!

Конечно, выходила она не в том виде, в каком издается сейчас. Она все время пополнялась новыми приказами и выступлениями.

Вот как обстоит дело! Поэтому будьте осторожны в выводах и не торопитесь обвинять издательство в несуществующих грехах.

Желаю успехов в Вашем воинском труде!

С приветом
Иван Мележ

42. К. А. БОНДАРАВУ

21 студзеня 1955, Мінск

21.1.1955 г. Минск

Уважаемый Константин Артемович!

Получил Ваше письмо, адресованное издательству «Советский писатель». Я очень доволен, что роман «Минское направление» произвел на Вас хорошее впечатление, потому что я над ним много работал, пять напряженных лет отдал ему,— естественно, что судьба такой книги автору должна быть дорога.

Я стремился, чтоб читатели поближе узнали скромный и самоотверженный, родной наш белорусский народ, его радости и муки, его историю, его чудесную природу, его любовь к братской России,— Вы все это, судя по Вашему письму, правильно поняли.

С Вашим замечанием по поводу смерти Нины не могу согласиться. Мне кажется, гибель ее в таких условиях, о которых я рассказываю, почти неизбежна. Во всяком случае, я знаю только один случай, когда человек спасся,— это история спасения Клавы. Мне тоже жаль Нины, но я не мог «спасти» ее.

Вы напрасно думаете, что писатель все может, спасти, погубить. Мы вынуждены считаться, очень считаться с тем, как было в жизни. Я стремился писать правдиво, не отступать от правды.

А кому, как не Вам, белорусу, знать, сколько пре-

красных наших людей не дожило до победы, не встретилось со своими мужьями, родными! Из уважения к их памяти, из уважения к ним, я не мог не показать, как было в действительности.

Кстати, все, кто бежал с ней в ту ночь, погибли. Она знала, что впереди, в лагере смерти, ее ждет неизбежно гибель. Вы этого, видно, не учли, поэтому Вы не все, мне кажется, правильно поняли.

Желаю Вам успехов в Вашем благородном воинском труде, счастья [redacted] жизни!

Иван Мележ

43. Я. П. МАСЛІЕВУ

21 студзеня 1955, Мінск

21.1.1955 г. Минск

Уважаемый Яков Филиппович!

Мне переслали Ваше письмо о романе «Минское направление».

Разрешите поблагодарить Вас за хорошие слова о книге. Ваше письмо мне дорого как свидетельство того, что я работал не зря, что мой труд, как и труд многих моих товарищей по перу, полезен нашему народу, нужен нашим читателям.

Желаю Вам доброго здоровья, успехов в работе!

Іван Мележ

44. І. М. ТРАФІМАВУ

21 студзеня 1955, Мінск

21.1.1955 г. Минск

Уважаемый Иван Николаевич!

Мне переслали Ваше письмо, отзыв о романе «Минское направление».

Как автор книги я очень рад, что роман Вам понравился. Ваше письмо ценно мне потому, что оно говорит, что книга моя может быть полезной людям, а это главное, к чему стремимся мы, советские писатели.

Крепко жму Вашу шахтерскую руку, желаю Вам хорошего здоровья, успехов [redacted] работе!

Иван Мележ

45. А. ЦЫГЛІНУ

21 студзеня 1955, Мінск

21.1.1955 г. Минск

Дорогой Саша!

Издательство «Советский писатель» недавно переслало мне твое письмо о романе «Минское направление». Ты спрашиваешь, что стало с героями книги Алексеем Лагуновичем и Сандро Гогоберидзе?

Оба они благополучно закончили войну. Друзья вместе участвовали во взятии Берлина, вместе жили в своей части в Германии, пока Алексей Лагунович не демобилизовался из армии. Алексей Лагунович возвратился в Минск, где и теперь живет, а Сандро Гогоберидзе по-прежнему служит в танковых войсках. Он теперь подполковник.

Спасибо тебе, Саша, за хорошие слова о книге. Желаю наилучших успехов в учебе!

Иван Мележ

46. С. А. АРЛОВУ

23 студзеня 1955, Мінск

23.01.1955 г. Минск

Уважаемый товарищ Орлов!

Мне из издательства «Советский писатель» прислали Ваше письмо на роман «Минское направление».

Разрешите от души поблагодарить Вас за хорошие, теплые слова о романе и пожелать Вам доброго здоровья и наилучших успехов в Вашей работе.

С товарищеским приветом

Иван Мележ

47. М .М. БУТУЗАВУ

23 студзеня 1955, Мінск

23.1.1955 г. Минск

Уважаемый тов. Бутузов!

Ваше недовольство по поводу того, что в купленном Вами экземпляре книги допущен типографский брак, я полностью разделяю. Виноват в браке работник типографии, который брошюровал, сшивал книгу. О замечании Вашем я сообщил издательству.

За хорошие слова о романе «Минское направление» — большое спасибо. Спасибо также за добрые пожелания успехов в работе.

От всего сердца успехов желаю и Вам,— в Вашей благородной и почетной военной службе Родине!

С товарищеским приветом

Иван Мележ

48. У. КОЗІНУ

23 студзеня 1955, Мінск

23.1.1955 г. Минск

Дорогой Володя!

Мне переслали из издательства твое письмо. Ты спрашиваешь, что стало в дальнейшем с героями романа «Минское направление» капитаном Лагуновичем и его дочерью Людой.

Капитан Лагунович участвовал в освобождении Польши и брал вместе со своими товарищами-танкистами Берлин. После войны он демобилизовался и снова вернулся в родной Минск.

Его дочь Люда сейчас учится в школе.

Желаю тебе и твоим друзьям хороших, отличных успехов в учебе!

С приветом
Иван Мележ

49. А. С. КРАСНАШЧОКАВУ

23 студзеня 1955, Мінск

23.1.1955 г. Минск

Дорогой товарищ Краснощеков!

Вас интересует, как автор мог описать такие события, при которых он сам в силу разных причин не мог быть: жизнь немцев в оккупированном городе, поведение англичан из военной миссии, гибель Нины и т. п.

Обо многом я узнал, изучая документы,— дневники немцев, материалы допросов,— беседуя с участниками тех или иных событий, например, с офицером, сопровождавшим военную миссию англичан. Без такой работы я, конечно, свой роман не смог бы написать.

Автор для наглядности того, о чем он пишет, имеет

право дорисовывать картину, но с таким условием, чтобы он был уверен, что в действительности все было так, как он изобразил. Так я воспроизвел разговоры немцев. Так я писал, что думала Нина в последние минуты жизни. Я сам на фронте был в тяжелых переплетах, и поэтому мне знакомо, что человек чувствует в минуту смертельной опасности.

Для всего этого нужно знание жизни и то, что называется писательской способностью, талантом.

Вот все. Желаю Вам успехов, здоровья!

Иван Мележ

50. І. І. КУРЫЦЫНУ

23 студзеня 1955, Мінск

23.1.1955 г. Минск

Уважаемый Игорь Иванович!

Мне переслали Ваше письмо о романе «Минское направление». Ваш хороший отзыв о романе, отзыв участника описываемых в книге событий для меня особенно важен и ценен. Я рад, что Вы считаете книгу правдивой. Именно к тому, чтобы рассказать о тех незабываемых днях правдиво, я и стремился. Это было моим первым и главным желанием во время работы над романом.

О дальнейшей судьбе героев книги думаю рассказать в эпилоге. Напишу его, когда книга будет издаваться снова.

С замечанием Вашим о том, что Туровец не мог сказать — «дай бог»,— не согласен. Конечно, Туровец ни о каком боге не думает, он ведь и сказал это «не серьезно», с иронией.

Вот все. Желаю Вам успехов в работе, здоровья!

Иван Мележ

51. Я. В. СЕНІНУ

23 студзеня 1955, Мінск

23.1.1955 г. Минск

Уважаемый Яков Васильевич!

Получил Ваше письмо о романе «Минское направление». Мне было приятно читать, что Вы, как бывший

партизан, считаете партизанские сцены и картины романа правдивыми, точными. Мнение очевидца, участника автору книги всегда особенно важно.

Да, Вы, пожалуй, правы, говоря, что в романе мало картин природы. Я сам тоже очень люблю природу и поэтому понимаю чувства читателя, желающего, чтоб картин родной природы было в книгах побольше и поярче. Думаю в новой своей книге «долг» этот перед любимой природой ликвидировать, искупить.

О дальнейшем пути Черняховского написать в романе не могу,— это особая тема.

С товарищеским приветом

Иван Мележ

52. Р. ШАДРЫНАЙ

23 студзеня 1955, Мінск

23.1.1955 г. Минск

Дорогая Рая!

Мне кажется, что ты правильно советуешь мне, хотя бы кратко рассказать в романе «Минское направление» о том, как в отряде приняли печальное известие о Нине, попавшей в фашистскую засаду. Я об этом думаю написать, когда будет готовиться следующее издание романа.

Я, конечно, рад, что книга тебе понравилась. Писателю всегда хочется, чтоб его книга была полезной народу, интересной читателям, и, когда он из писем своих читателей узнает, что книга волнует, ему приятно. Значит, он работал не зря.

Желаю тебе самых наилучших успехов в учебе!

Иван Мележ

53. М. П. САЖНЕВУ

24 студзеня 1955, Мінск

24.1.1955 г. Минск

Уважаемый товарищ Сажнев!

Минск, где пишутся эти строки, и берега Тихого океана, откуда я несколько дней назад получил Ваше письмо, отзыв на роман «Минское направление», разделяют многие тысячи километров, но, читая Ваше хорошее послание, я чувствовал Вас рядом, чувствовал как

друга книги, умного, заинтересованного собеседника. И мне, конечно, приятно, что там, на далеких океанских берегах, где я никогда еще не был,— благодаря книге, благодаря великому русскому языку я смог рассказать о том, что волновало меня, смог по душам поговорить с Вами. Я рад, что встреча эта была Вам полезна и приятна.

Сознание, ощущение того, что книга писателя волнует людей, нужна им, всегда вызывает у нас желание работать лучше, создает хорошую рабочую зарядку. Поэтому мне и хочется сказать Вам от души: спасибо Вам за слова привета, за хорошие вести, за добрые пожелания!

Через огромные расстояния, разделяющие нас, шлю Вам на берега Тихого океана горячий привет и пожелания успехов в военной службе и последующей мирной работе.

Передайте также привет Вашим друзьям, читателям романа!

Иван Мележ

54. В. СЕЛІВАНАВУ

24 студзеня 1955, Мінск

24.1.1955 г. Минск

Уважаемый товарищ Селиванов!

Я получил Ваше письмо о романе «Минское направление». Вы пишете, что книгу надо продолжить. Я, к сожалению, не смогу выполнить Ваше пожелание полностью. Я хочу при следующем издании книги дать еще краткое заключение, в котором думаю сообщить о дальнейшем пути героев в войну и после войны.

Теперь начинаю работать над новым романом.

Благодарю за хорошие пожелания!

С приветом.
Иван Мележ

55. П. І. КАВАЛЕЎСКАЙ

30 студзеня 1955, Мінск

30.1.1955 г. Минск

Уважаемая Полина!

Издательство «Советский писатель» переслало мне твое письмо о романе «Минское направление». Я очень

рад, что книга тебе понравилась, и особенно мне приятно, что, прочитав книгу, ты решила стать такой, как Нина Лагунович. Нина Лагунович была прекрасным человеком, и твое стремление жить так же, как она, тоже прекрасно. Я считаю, что, решив стать медработником, ты избрала себе очень хорошее, благородное дело.

Желаю тебе успехов в учебе и осуществления твоей мечты!

Иван Мележ

56. А. Б. ГАЛЬПЕРУ

4 лютага 1955, Мінск

4.2.1955 г. Минск

Уважаемый Александр Борисович!

Я получил Ваше письмо. Спасибо за добрые Ваши чувства ко мне, к книге.

Книга «Минское направление» — не первая моя книга, но она мне очень дорога. Дорога потому, что ей много отдано и сил, и сокровенных мыслей, и — здоровья. Книги создаются немалым трудом человеческим, и знак уважения к этому труду всегда радует писателя.

Ваше замечание по поводу ошибки в звании генерала Щербатюка (стр. 679) правильно. Она осталась потому, что один из работников типографии пропустил, «прозевал» одну из моих поправок. Так что вина, по существу, не моя, но отвечать приходится мне.

По Вашей просьбе посылаю экземпляр романа. Если будете посылать ее на Камчатку, пошлите с ней также дружеский, сердечный привет Вашему сыну!

Желаю Вам больших успехов в благородном деле пропагандиста-лектора, доброго здоровья!

С глубоким уважением к Вам

Иван Мележ

P. S. Вы спрашиваете, что еще есть из моих книг на русском языке. Вышел сборник рассказов «Товарищи» в из<дательст>ве «Советский писатель» (1951 г.).

57. Б. В. ГЛУХАЎЦАВУ

4 лютага 1955, Мінск

4.1.1955 г.[1] Минск

Уважаемый Борис Васильевич!

Прежде всего — большое спасибо за хорошее, сердечное письмо о романе «Минское направление». И письмо Ваше, и мнение Ваше, мнение человека, видевшего описанное своими глазами, пережившего все своим сердцем, для меня особенно важно и ценно. Я рад, что труд мой, как видно, не пропал даром, что дни минского направления будут жить в памяти и сердцах читателей.

Я рад еще и потому, что убежден, что о таких великих, значительных и ярких днях недалекой истории народ должен всегда помнить.

Что касается Вашего предложения писать продолжение романа, должен откровенно признаться — продолжать книгу не буду. Зачем продолжать, и без того большая получилась, наверно, пугает своим объемом,— надо писать новые!

Выполняю Вашу просьбу — вместе с письмом получите бандероль с романом.

Желаю успехов в учебе, доброго здоровья!

Иван Мележ

58. М. А. КАВАЛЁВУ

13 сакавіка 1955, Мінск

13.3.1955 г. Минск

Уважаемый Николай Афанасьевич!

Отвечаю на Ваши вопросы из письма в издательство по поводу романа «Минское направление».

Вы спрашиваете, нельзя ли написать вторую книгу романа, в которой бы автор рассказал о гибели Черняховского, дальнейшей жизни Алексея и т. д.

Я не мог писать о гибели Черняховского, так как это случилось после событий, описанных в романе. Об Алексее, я, очевидно, немного напишу еще в эпилоге, который думаю добавить к книге.

Книг о Черняховском нет. Посоветовать нечего.

Что касается пожелания написать вторую книгу,

---

[1] Трэба: 4.II.1955 г.

то я его не могу выполнить. Хочется писать новый роман, о новых людях. И так эта книга большая.

Желаю Вам доброго здоровья и успехов!

Иван Мележ

59. С. НЯЯГЛАВАЙ

14 сакавіка 1955, Мінск

Уважаемая София!

Получил из издательства твое письмо.

Думаю, что замечание твое по поводу Нины правильное. Конечно, ее не забыли в партизанском отряде друзья, но я считал, что это и так ясно, что писать об этом не надо. Но, как видно, об этом нужно было рассказать.

В следующем издании книги я обязательно исправлю этот свой просчет.

Желаю тебе наилучших успехов в учебе!

Иван Мележ

60. М. М. СОІНУ

14 сакавіка 1955, Мінск

14.3.1955 г. Минск

Уважаемый Николай Николаевич!

Книгу выслать не могу. У меня сейчас нет ни одного экземпляра. Раньше было несколько в «резерве», но потом начали приходить письма, просьбы, я никому не отказывал, посылал,— мои скудные «резервы» быстро истощились. Надо было резервы создавать, видно, посолиднее, но я не предполагал, что в книге будет такая потребность.

Недавно был в Москве. Думал, куплю там, но ни в издательстве, ни ■ магазинах книги нет. Бывает иногда в букинистических, время от времени, но мне не повезло. Попробуйте-ка Вы.

Вот как обстоят дела. Я охотно выполнил бы Вашу просьбу, но, как видите, не могу.

Не обижайтесь.

Желаю Вам всяческих успехов, здоровья!

Иван Мележ

61. Н. ЯНЧУК

14 сакавіка 1955, Мінск

Уважаемая Надежда!

Мне переслали твое письмо о романе «Минское направление». Я очень рад, что книга тебе понравилась.

Ты спрашиваешь, что случилось с Алексеем? Алексей закончил войну в Германии, а после победы возвратился в Минск, где и живет вместе со своей дочерью Людой.

Вот все, что я могу написать в ответ на первый твой вопрос о романе.

Адресов артисток я не знаю. Знаю только, что Александровской можно писать так: Минск, театр Оперы и балета, а Дроздовой — Минск, театр им. Янки Купалы.

Желаю тебе успехов в учебе!

Иван Мележ

62. В. А. ПАЛЯВІКУ

7 красавіка 1955, Мінск

7.4.1955 г. Минск

Дорогой Василий Алексеевич!

Только что возвратился из Москвы, где мне передали Ваше письмо о романе «Минское направление». Мне очень дорого Ваше мнение, и я доволен, что книга Вам понравилась. Считаю своим долгом, прежде всего, выразить Вам свою признательность за внимание к книге и ее автору.

Имя Ваше мне хорошо знакомо, хотя нам и не приходилось никогда встречаться. Я знаю Вас по рассказам одного журналиста,— правда, он знаком с Вами был неблизко, знаю Вас по приказам Сталина, по некоторым материалам. Поэтому Ваше письмо я принял как отклик человека и некоторой степени знакомого.

Я, признаюсь откровенно, доволен, что Вы не обиделись на меня за то, что я не назвал в романе Вашу фамилию, хотя она этого заслужила. Дело в том, что роман мой художественное произведение, не брошюра, не историческая справка, а художественное произведение имеет свои законы, свои нравы. В художественном произведении не рекомендуется только называть фамилию, если назвал — надо дать целый, обстоятельный

образ: портрет, мысли, привычки, манеры и пр. Писать все это о человеке, которого не знаешь, как себя, дело невозможное, и я, как это и вообще принято в художественной литературе, решил дать вместо конкретного исторического лица, командира дивизии, художественный образ,— образ генерала Щербатюка. В нем я хотел изобразить черты, присущие ряду командиров дивизий, бывших на Минском направлении. У этого образа есть, можно сказать, «близкий родственник», оригинал, но я все же немало добавил к нему и от других командиров. В частности, многое из того, что происходило в Минске в дивизии Щербатюка, как указано в романе, происходило в те дни в дивизии Вашей. Это ведь Ваши пехотинцы разминировали Дом правительства.

Но это не значит, что я выдумывал. Я старался писать только правду. Писать все так, как было в действительности. Я заменил только некоторые фамилии по причинам, о которых я говорил. Я оставил только Черняховского да фамилии нескольких командующих армий, которые не действуют в романе, а просто названы (Людников, Бурдейный и др.). Перечислять всех, даже самых видных, просто не было возможности. Меня и без того упрекали за то, что в романе много фамилий, и кое-кого просто пришлось снять, чтоб не затруднять чтения книги.

Вообще, писать такую книгу — дело чертовски трудное. Я просто подорвал на ней здоровье. Она у меня забрала больше пяти лет труда, напряженного, изо дня в день. Но хорошо, что ее хорошо читают, много пишут мне. Многие просят прислать роман, я уже вынужден отказывать. Вам посылаю экземпляр из своей библиотеки, из «НЗ» — буду рад, если этот скромный мой труд Вы примете как знак большого уважения к Вам, освободителю моего родного Минска, родной белорусской земли.

Мне — 34 года. Был на фронте, участвовал в боях на переднем крае. Был ранен, демобилизован по ранению. Учился в университете в Минске, окончил аспирантуру. Всего вышло у меня восемь книг, на белорусском и русском языках. «Минское направление» — самая и большая и самая серьезная из них.

Вот все, что могу о себе вкратце сказать.

Разрешите на этом кончить.

Желаю Вам, дорогой генерал, доброго здоровья и счастья!

С глубоким уважением

Иван Мележ

63. А. І. ГЛАЗЫРЫНУ

10 красавіка 1955, Мінск

10.4.1955 г. Минск

Дорогой товарищ Глазырин!

Получил из издательства Ваше письмо о романе «Минское направление».

Вы спрашиваете, как сложилась дальнейшая судьба молодых героев книги — Васи Крайко, Вали Залесской и др. Вася Крайко учился в Москве, после окончания курсов работал в райкоме комсомола. Он живет сейчас с Валей Залесской, с которой, как Вы знаете, подружился еще в партизанском отряде. Юрий Туровец давно отслужил срок своей службы в армии, демобилизовался и работает в одном из городов Белоруссии. Люда Лагунович учится в школе.

Вот все, что могу пока сообщить о них.

Спасибо за письмо, за то, что рассказали о своих впечатлениях о книге. Мне это было очень интересно читать.

Желаю Вам наилучших успехов в учебе!

Иван Мележ

64. В. КУЛЬБАЧНАМУ

10 красавіка 1955, Мінск

10.4.1955 г. Минск

Уважаемый тов. Кульбачный!

Мне переслали из издательства «Советский писатель» Ваше письмо о романе «Минское направление».

Вы спрашиваете, как создавался роман. Рассказывать о романе дело очень долгое. Роман большой, работал я над ним больше пяти лет, встречалось много всяких трудностей,— обо всем этом в письме рассказать почти невозможно. Но могу сказать, что все основные события изображены исторически точно. В частности, все, что касается, например, Черняховского. Я встре-

чался со многими друзьями Черняховского, с его адъютантом, с его семьей, которую также хорошо знаю. Работая над романом, я изучал разные архивные документы,— в Москве, в Минске.

Конечно, многое взято и из своих личных наблюдений и переживаний в военное время.

На русском языке, кроме романа, выходила еще одна небольшая книжка, сборник рассказов «Товарищи» (1951 г.).

Вот все о себе.

Желаю Вам успехов в Вашей солдатской службе, успехов и счастья!

С приветом
Иван Мележ

65. Ц. Л. ЛАТАРЫЯ

10 красавіка 1955, Мінск

10.4.1955 г. Минск

Дорогой Терентий Лукич!

Мне переслали из издательства «Советский писатель» Ваше письмо о романе «Минское направление».

Разрешите сердечно поблагодарить Вас за хорошие слова, которые Вы написали о романе, поблагодарить за добрые чувства, которыми согрето Ваше так взволновавшее меня письмо. Ваше письмо вызвало у меня желание работать, работать больше и лучше, быть полезным нашим людям в трудное и прекрасное наше время.

Вы правильно угадали, почувствовали, что роман мой это не просто воспоминание об исторических днях, пусть недалеких, что я хотел в нем откликнуться на вопросы сегодняшних событий, вопросы, которые очень волнуют сегодня людей и в Минске, и в Тбилиси.

Желаю Вам доброго здоровья, счастья! Передаю наилучшие пожелания также Вашей семье.

С уважением
Иван Мележ

66. Ф. І. КУЛЯШОВУ

10 мая 1955, Лівадзія

Дорогой Федор Иванович!

Вот, оказывается, какие затруднения могут возникать: я ведь не знаю номер Вашего дома. Ходил, заезжал, видел, а номером дома не поинтересовался. А так как Вы еще не достигли такой степени известности, чтоб можно было писать Вам просто — Минск, такому-то (Кулешову Ф. И.), то я не смог даже послать Вам поздравительную к 1 Мая. Посему — прошу не обижаться!

В Крыму я уже пятнадцать дней, и если бы не некоторые свои соображения, то вскоре должен был бы собираться в обратный путь. Сделал бы я это с удовольствием,— вообще, растение я не южное и всегда чувствую здесь не вполне в «своем стиле». Но, в общем, все же здесь нравится. Не могу охаивать южную весну. Погода хорошая,— все вокруг голубое, зеленое (нежно-зеленое), ослепительно яркое. Тепло днем, вечером бывает основательно холодно, приходится надевать даже демисезонное пальто. Ливадия, где я пребываю,— один из великолепнейших уголков. Прекрасный парк с чудесной царской дорожкой (цари ходили по ней), обаятельный вид на море с довольно крутого склона, заросшего деревьями, кустами, весенней травой. Живу в корпусе «свиты», обедаю в комнате, в которой жил Рузвельт. Прошу не понимать это как признак тщеславия автора этих строк,— я просто излагаю факты. Показывали мне лестницу Распутина, по которой тот поднимался к царице. Вообще, здесь много старья,— к которому я, кстати, равнодушен. Черт с ним со всем! Гораздо интереснее живое — и парк расцветающий, и изменчивое море, и множество людское... Много интересного!

Можно было бы писать много, но лень одолевает меня. Лень здесь накапливается по дням и прямо сковывает. Что же, думаю, это временно?! Как вы думаете?

Любопытствую, не вышел ли журнал с Вашей статьей, которую жажду почитать. О ней много слышал хорошего и хочу поскорее видеть ее пред очи свои. Если вышел журнал — пришлите. Буду рад.

Я здесь — до конца мая. К сведению Вашему.

Адрес мой (тоже к сведению): Ялта, почта, до востр.<ебования>. (Такой же, какой, очевидно, был и у Вашего великого подопечного Ант.<она> Павл.<овича>). Запомнить легко.

Приветы мои Ольге Филипповне,
Наташе и — будьте все здоровы!

Иван Мележ

67. Н. Т. БАНДАРЭНЦЫ

16 жніўня 1955, Мінск

16.8.1955 г.

Уважаемая Нина!

Издательство «Советский писатель» переслало мне твое письмо о романе «Минское направление».

Ты просишь сообщить биографию автора.

Я уроженец Белоруссии, родился в 1921 г. Окончил среднюю школу и университет в г. Минске. Участвовал в боях во время прошедшей войны, был тяжело ранен, после чего меня демобилизовали. Писать серьезно начал в конце войны и после войны. Я сказал — «серьезно» потому, что писал я и раньше, еще в школе. Роман «Минское направление» моя самая большая книга, я работал над ней больше пяти лет. Кроме этого, я писал рассказы, и на русском языке часть их издана в сборнике «Товарищи».

Вот кратко все.

Желаю успехов в учебе!

Иван Мележ

68. Г. І. ІВАНОВУ

16 жніўня 1955, Мінск

16.8.1955 г.

Уважаемый Герман Иванович!

Очень прошу извинить, что отвечаю с таким большим опозданием. Причина моего долгого молчания — в том, что у меня не было ни одного экземпляра романа «Минское направление», а отказывать Вам в просьбе Вашей мне не хотелось. Теперь мне удалось достать в букинистическом магазине один, правда, порядком зачитанный, экземпляр книги, и я посылаю по Вашему адресу.

Одновременно с этим письмом Вы ее получите.

Желаю Вам всего доброго, а главное — бодрости духа.

Иван Мележ

69. Я. МАСКАЛЕНЦЫ

27 верасня 1955, Мінск

27.9.55 г.

Уважаемая тов. Москаленко!

Получил Ваше письмо, в котором Вы спрашиваете, не является ли комбат Москаленко из романа «Мінскі напрамак» Вашим отцом.

Комбат Москаленко никогда в партизанах не был, провел всю войну на фронте; родом он с Украины, в Витебске и в Белоруссии до войны не был вообще.

Все это дает основания сказать, что он является совершенно чужим Вам человеком.

Желаю Вам доброго здоровья и счастья!

Иван Мележ

70. Е. НАСЕНЦЫ

27 верасня 1955, Мінск

27.9.1955 г.

Уважаемая тов. Носенко!

Получил Ваше письмо. Вы спрашиваете, где можно достать книгу мою «Минское направление».

К сожалению, романа в магазинах сейчас нет, и я не могу ничего посоветовать, ничем не могу помочь. Книгу скоро начнут печатать в Белорусском государственном издательстве, а несколько позже и в Военном издательстве в Москве. Правда, выйдет она не раньше, чем в начале следующего года.

С уважением
Иван Мележ

71. Л. Я. ПЯТРОВАЙ

14 кастрычніка 1955, Прага

14.10.55 г.
Praha, ČSR

Дорогие мои!

Вот уже несколько дней — Praha. Город становится более знакомым, немного привычнее в нем. Целыми

днями мы ходим по нему, ездим, из окна автобуса смотрим («смотрите направо, смотрите налево!»). Я уже вчера ходил целый почти день в одиночку и не заплутался — ориентируюсь. Одним словом, Прага становится знакомой.

Город мне очень нравится. Он понравился с первого момента, когда мы шли с вокзала. Гостиница, где я живу, в самом центре — на Вацлавской площади. Очень много народа, народ хороший, приветливый — у наших часто завязываются с пражанами прямо на улицах разговоры, долгие и хорошие. У некоторых, особенно женщин, полно адресов. Чехи хорошо понимают русскую речь, и обычно обходимся без переводчиков.

Писать можно было бы много. Много разных деталей мог бы рассказать,— приеду, услышите. И все же не могу не написать, как прекрасен этот город, сколько чудесного в нем, сколько красот построили люди за несколько столетий здесь, как щедро одарила его холмами, рекой, лесами природа.

Хочу думать, что мы это все сможем еще увидеть вместе — с тобой, мама, и с нашей дочкой. Она тоже должна знать это.

Впечатлений и хождения столько, что уже начинает чувствоваться усталость. А главное впереди еще много «работы» — завтра уезжаем из Праги. Будем в Марианских лазнях, Карловых Варах, затем в Готвальдове, где знаменитые фабрики обуви, в Братиславе.

Вчера ходил много по магазинам и кое-что купил. Особенно маме. Думаю, что ты будешь довольна. Жаль только, что маловато *грошай*...

Вечером были в Союзе писателей. Беседа получилась хорошая, теплая. Хорошо и у меня получилось — чувствую по тому, с какими глазами слушали.

Писать не буду больше,— не потому, что это все, а потому, что в памяти и в душе слишком много.

Уже начинаю скучать по дому. Печалюсь, что не позвонили.

Будьте здоровы!
Обнимаю всех
Иван

72. С. С. СМІРНОВУ

12 лістапада 1955, Мінск

12 ноября 1955 г.

Дорогой Сергей Сергеевич!

Извините, что отвечаю на Ваше, так порадовавшее меня, письмо с опозданием. Дело в том, что почти все это время я провел в дороге: был в Чехословакии — впервые в своей жизни за границей, был и в Москве. В Москве узнал Ваш телефон, собирался позвонить, но обстоятельства вынудили неожиданно выехать домой.

Письмо Ваше меня очень взволновало своей сердечностью и хорошим, дружеским тоном. Ваше имя для меня, конечно, было знакомо, я читал ваш «Сталинград», видел Вас на совещании по военно-художественной литературе. У меня почему-то сложилось мнение о Вас как о человеке суровом, и я, должен признаться, с чувством настороженности взял Ваше письмо. Но тем острее было мое ощущение радости, когда я читал его. Роман стоил мне много крови — и работа над ним, и его «жизнь» поначалу, право на которую ему было так тяжело завоевывать, и, может быть, это также причиной тому, что Ваше письмо так глубоко тронуло мое сердце. Спасибо Вам, хороший Вы человек!

Недавно я прочитал и Вашу рецензию в «Военном вестнике». Она мне понравилась, понравилась той же сердечностью, которую я почувствовал и в письме, понравилась тем, что Вы так внимательно прочитали книгу, увидели многое из того, что так трудно увидеть со стороны и чего многие не умеют заметить. Меня тронуло, что Вы так обстоятельно, так серьезно говорите о книге.

Я не уверен, стоит ли после всего этого поднимать разговор об одном вопросе, показавшимся мне спорным в Вашей статье. Но я все же хочу сказать несколько слов, может быть, не столько в порядке полемики с Вами, сколько для того, чтобы высказать некоторые свои сомнения и мысли. Это — о Черняховском. Мне кажется, что Вы слишком выделили этот образ. Для меня Черняховский всего лишь один из основных образов, но не самый главный. В романе мне не меньше важны и Туровец, и Лагунович, и Нина. Я представляю

себе свою книгу как роман о народе, на каком-то небольшом отрезке истории его, и Черняховский для меня один из его представителей. Я думаю, что Вы такой упор сделали на образ Черняховского потому, что рецензия писалась для военного журнала, и еще, может быть, потому, что личность его сама по себе вызывает особый интерес. Но мне все же хотелось высказать это свое соображение.

Я принимаю многие Ваши замечания по этому образу. Должен сказать, что, несмотря на срывы в этих главах книги, я отдал ему труда больше, чем, пожалуй, любому другому образу. Я не хочу снимать с себя вину, но мне кажется, что в слабостях образа Черняховского сказались не только мои творческие изъяны, но и слабости нашей общей военно-исторической работы. Ведь так трудно создавать художественный образ, такой сложный хотя бы в области своей профессиональной деятельности, если нет ни одного серьезного квалифицированного чисто военного исследования о Черняховском. Ведь здесь тоже нельзя обходиться без взаимодействия! А какое может быть взаимодействие, если в соседнем подразделении ничего нельзя взять в поддержку себе?

Кстати, одна деталь, в связи с образом Черн.-го. Роман читал А. Фадеев, в своем письме он в общем положительно оценивает образ, но считает, что ему мешает «мусор» — перегруженность чисто военными, стратегическими и т. п. деталями. Фадеев считает, что такие вещи отяжеляют, оскучняют роман. «Освободи вы его (Черн-го) от этой дробной мелочности жизни, он просто засверкает»,— я здесь абсолютно точно цитирую строку из письма.

Вот что мне хотелось сказать в дополнение к тому общему ощущению, которое возникло у меня при чтении Вашей хорошей статьи. Я рад, что «встретился» и познакомился с Вами, и с удовольствием, от всего сердца хочу пожелать Вам больших успехов в литературе, в жизни, во всем!

Ваш *Иван Мележ*

73. М. ГОРАКУ

15 лістапада 1955, Мінск

15.11.1955 г. Минск

Уважаемый товарищ Милан Горак!

Во время моего пребывания в Праге мне было передано в отеле «Прага» Ваше письмо, а также книги Вашего издательства «Наше войско».

К сожалению, обстоятельства сложились так, что я не имел ни возможности встретиться с Вами лично, ни возможности ответить на Ваше письмо. Я решил ответить Вам после окончания нашей, очень интересной и вместе с тем очень напряженной поездки.

Сразу после возвращения из Чехословакии мне пришлось поехать в Москву, согласовать некоторые вопросы в связи с новым изданием моего романа — в серии «Советский военный роман». Все это вместе и явилось причиной столь большой задержки с ответом на Ваше письмо.

Ваше известие о том, что «Наше войско» собирается издавать мой роман «Минское направление» меня искренне обрадовало, и я Вам очень благодарен за это.

Вас интересует мое мнение насчет того, с какого языка переводить, с русского или белорусского. Я совершенно согласен с Вашей точкой зрения, т. к. она реалистична, считается с положением вещей,— поскольку нет опытных переводчиков с белорусского, надо переводить с русского. Иначе мы не можем быть гарантированы от многочисленных ошибок и неточностей.

Можете, если встанет вопрос о работе над переводом, рассчитывать на мою помощь советами и пояснениями.

Кстати, готовя новое издание романа, я сделал коекакие поправки, главным образом, языковые, отдельные вычерки, дописки. Но Вас не должно смущать. Как только встанет вопрос о том, чтобы начинать работу по переводу, я вышлю по Вашей просьбе самый окончательный текст.

Так что задержки за мной не будет.

Вот все, что мне хотелось написать в ответ на Ваше письмо.

Позвольте пожелать Вам успехов в Вашей благо-

родной работе! Передайте товарищеские приветы также Вашим друзьям по «Нашему войску»!

С уважением
Иван Мележ

P. S. Посылаю Вам вместе с письмом книгу свою.
И. М.

74. В. П. і І. С. КАЗАЧЭНКАМ

Пасля 20 снежня 1955, Мінск

Дарагія Казачэнкі!

Ходзяць тут у нас упартыя чуткі, што адзін з Казачэнкаў напісаў *чудовий роман*. Думаю, што гэта — праўда, лічачы, што дыму без агню не бывае.

Жадаю яму — раману — высокай дарогі, а Казачэнкам — усім — здароўя, добрага настрою і ўсякай радасці ў дастатку.

Іван Мележ

1956

75. В. П. КАЗАЧЭНКУ

3 лютага 1956, Мінск

3.2.56

Дорогі друзі!

Дуже дякую. Не буду «ложно скромничать»,— цей часопис мені радісно було одержать. Це, можно сказати, мій перший виступ в українській пресі,— і як же ж можна не зрозуміть такі звичайні почуття «початківця». Тим більше, що і початківці і їх почуття так подібні і на землі Богдана Хмельницького і на землі Михася Калачинського.

Боюсь, що в цих кількох словах зробів незліченну кількість помилок, і щоб не одержать оцінку нижче «1» (колі така е), перейду до мови, ■ якій почуваю більш впевнено.

Ты угадаў — я сапраўды цяпер сяджу над апавяданнямі. Напісаў некалькі, радуючыся таму, што

прастор у кожным новым апавяданні — новы. Адно — пра сваю службу ў Карпатах — з карпацкімі гарамі — другое — пра актуальнейшую сучасную тэму, пра змест якога можна меркаваць па назве «Спатканне за горадам» («Спатканне» тут — «свидание»), адно — пра лётчыкаў-рэактыўшчыкаў, іх жонак, адно — пра дзяўчынку, вучаніцу 5 класа. Увогуле, як сказаў мой знаёмы,— разменьваюсь на дробязі. Мусіць, па гэтай прычыне ці па ўласцівай мне мнительности — развіў, дапісаў «Дом на праспекце». Цяпер — здаецца, нядрэнна.

Адным словам, вяду легкадумны вобраз жыцця ў літаратуры, у адрозненне ад звычайнай жыццёвай прозы, якая прымушае больш сядзець дома. (У снежні схапіў запаленне лёгкіх і ўсё не магу да канца адчапіцца. А тут — марозы!)

Зрабіў яшчэ і такое глупства — спакусіўся на лаўры Мінка і Смілянскага і напісаў п'есу «Калі вы маладыя» («Якщо ви молоді»). За мной глупства зрабіў тэатр — яе, п'есу, прынялі да пастаноўкі і абяцаюць к маю даць прагнучым гледачам.

Усё гэта ў асноўным грахі мінулага года. Цяпер я толькі дапісваю, падпраўляю, «придаю благообразный вид».

Прашу велікадушна прабачыць, што не напісаў пра Чэхаславакію. Паездка была *вельмі* цікавай. Лепшага і чакаць нельга. Прымалі чэхі і славакі — ад душы, і я калі гавару цяпер пра іх, пра Прагу, то абавязкова такім тонам, пры якім трэба ставіць клічнікі (восклицания). Уражанняў было многа, і іх проста цяжка было б уціснуць у пісьмо. Каб усё ж выкупіць сваю віну, пасылаю выразкі з «Советской Белоруссии» — чытайце, зайздросце, збірайцеся ў дарогу. (Нарыс мой, праўда, трохі парэзалі, так што будзьце — снисходительны.)

Дарэчы, у магазінах шукаў твой «Атестат». Нідзе не бачыў. Разышоўся. Думаю, што Вы не асудзіце, калі я падзялюся такім прыемным для сябе сюрпрызам: у Празе ка мне ў гасцініцу прыходзіў прадстаўнік ваеннага выдавецтва. Ён не застаў мяне, але пакінуў мне стус кніг, віншаванне «свайму аўтару». Аказваецца, яны рыхтуюць пераклад «Мінскага напрамку». У 1957 годзе павінен выйсці.

У Празе вельмі многа савецкіх кніг, рускіх і ўкра-

інскіх. Бачыў там у магазіне «Вітчизну» і «Украіну», на адным вечары ў Саюзе пісьменнікаў пазнаёмілі з жанчынай — паўчэшкай, паўукраінкай. Яна сказала, што ўкраінцаў вельмі многа ў Златай Празе. Ведаюць там і нежна любяць Ганчара.

Нядаўна ў нашым Саюзе мне ўручылі агромністы канверт з грыфам «Прэзідия Верховной Рады Укр. РСР». Я быў так здзіўлены, што разы тры прачытаў свой адрас, імя, пакуль паверыў, што мне. Чаму гэта цікавіцца мной Прэзідыум — ні заслуг ніякіх перад Украінай, ні грахоў таксама. Разарваў канверт, у ім быў другі — з Брно, з Чэхаслав.<акіі>. Аказваецца, дзяўчаты-камсамолкі, з якімі ехалі ў адным вагоне і спявалі, успомнілі! Прыслалі з «эстафетай дружбы» (якую раней выязджаў сустракаць Коўпак).

Можна было б многа пісаць. Але буду канчаць, каб не надакучыць доўгім лістом.

Прывітанні знаёмым, таварышам! Вам — шчасця, удач, поспехаў, здароўя!

Іван Мележ

Пра справы з «Атестатам» не пішу. Думаю, ты іх ведаеш. Учора Я. Брыль сядзеў з рэдактарам, здымалі «птушкі»!

76. Ф. І. КУЛЯШОВУ

5 лютага 1956, Мінск

5.2.56 г.

Дорогой Федор Иванович!

Читал Ваше письмо и как «вестку» от хорошего человека, и увлекательнейшее описание земли, дотоль мне не ведомой. Как видите, и наслаждение получил, и поумнел,— во всяком случае, в той части, которая касается Ю. Сахалинска и Сахалина. Читал, завидовал — много вы повидали, беспокойная душа, а я-то, домосед, все сижу да сижу в своем гнезде, да если и сорвусь, то через месяц не могу дождаться часа возвращения.

К сожалению, лишен я великолепной возможности дать Вам картину Минска, подобную той, которую Вы подарили мне в письме своем. Все в Минске по-прежнему — дома, улицы, лица все те же, знакомые. Иных

из них с удовольствием не видел бы, но встречаюсь с ними и *видаюсь*.

Был в Чехословакии. Об этом вы, очевидно, уже знаете из газет, которые, если Вы не обманывали,— выписываете. Поездка была интересной, полезной. Чехи — симпатичные, деликатные и культурные люди. Внимание к нам было необычное, трогательное. Мне приятно вспоминать эту поездку, кроме всего, и потому, что в Праге меня известили о том, что готовят «Минское напр.<авление>» к печати (работают над переводом). Приходил из изд<ательст>ва человек — не застал. Оставил на мое имя посылку — книги, и письмо с приятным известием.

После Праги немного был в Москве, где ▪ Воениздате готовится роман вторым изданием (после «Совет.<ского> писателя»). Пришлось, учитывая новую межд.<ународную> обстановку, Женеву, убрать английскую миссию и всякие острые шпильки в сторону быв.<ших> «союзников». Пьесу поправлял, черкал, хотя в основном она имеет то же лицо, которое Вы знаете. Читал на художеств.<енном> совете, настроение было настороженное, недоверчивое, но неожиданно — приняли тепло, единодушно говорили — включить в план. Включили и должны были уже работать, но помешали «Куранты» Погодина, как было предложено непременно подготовить к съезду. «Куранты» числу к 17 выйдут, и — тогда очередь моя.

Что-то получится из всего этого?!

Написал несколько рассказов,— кое-что получилось, кажется, недурственно. Думаю пробиться в Москве с книгой рассказов. Работал над рассказами охотно, писал бы еще,— смущает холодноватое отношение к жанру сему читателей. Все требуют капитального, эпопейного!

Тянет к себе новая пьеса — семейно-бытовая драма о том, как влюбленный муж бросил семью, сына и что из этого вышло. В ближайшее время начну роман. Хватит откладывать, кажется! Говоря о романе, немножко побаиваюсь — очень уж большая, трудная дорога будет! Пешком из Минска — в Ю. Сахалинск,— что-то вроде этого, если употреблять знакомые Вам сравнения.

Думаю, что не посетуете на меня за то, что на этом кончу. Работая над рассказами, разучился писать размашисто, да и любопытного для Вас мало. Хочется

сказать — еще — только то, что Вас здесь помнят и ценят и хотели бы видеть пред очи, слышать, спорить, ругаться!

Наташе и Ольге Филипповне дружеские приветы —от меня, жены, дочери!

Будьте здоровы! Живите богато!

Ваш *Иван Мележ*

В «Совет.<ской> Белоруссии» были мои очерки о поездке в Прагу. Может, читали? Жаль, сухари, порезали, скомкали вторую половину...

И. М.

77. Ф. І. КУЛЯШОВУ

1 ліпеня 1956, Мінск

1.7.56 г.

Дорогой Федор Иванович!

В этот день, когда Вы будете читать это послание из города, который еще тепло вспоминает Вас, автор строк сих будет примерно так же далек от него, как и Вы. Но расстояние, отделяющее нашу столицу и Вашего знакомого, будет повернуто в совершенно противоположную сторону, на запад, и будет примерно в полтора раза больше того, которое сейчас разделяет нас. Вот видите, как я научился высоко изъясняться, с тех пор как Вы укатили в далекие восточные края.

Дело в том, дорогой Федор Иванович, что я имею в кармане билет на теплоход «Победа», отправляющийся вторым рейсом из Ленинграда в Одессу — вокруг Европы. А дорога, тем более такая длинная и незнакомая, наводит всегда на стиль высокий и даже загадочный.

Можете — если Вы умеете — завидовать. Все-таки, хотя бы и два дня, я буду топтать камни Парижа и слушать шум каштанов на Елисейских полях и буду зреть пепел Помпеи и руины Рима и Афин. И буду, может быть, страдать от капризов, очевидно, обычной зелено-синей горькой воды, которая там будет красиво именоваться Бискайским заливом или проливом Ла-Манш.

Вообще, бывший скромный домосед Ваш ведет образ жизни легкомысленно-ветреный. Признаюсь, что после Чехословакии (грех, который Вы уже знаете) был

он в Германии,— Берлин, Потсдам, север — Росток, Шверин,— Лейпциг, Веймар и т. д. Еще немного — и может появиться на нашем бледном литнебосклоне что-то вроде Бор.<иса> Полевого или П. Бровки, великих кочевников наших дней. Разница только в том, что еду я сам и на свои гроши.

Нового не написал ничего. Некогда! Даже записок о Германии не сделал. Думаю о романе, о новой пьесе, а сам — прожигаю безобразно, непростительно день за днем, и даже месяц за месяцем. Пьеса моя еще не идет в театре, будут работать с сентября. Заключили договор, о чем я сообщаю только лишь потому, что вижу в сем относительную серьезность в отношении к моему творению.

Вот все. Сегодня я уезжаю из Минска — поездом, прямым вагоном Минск — Ленинград. Кстати, моя карьера кочевника настолько подвинулась, что меня дважды уже назначают старшим, главным в группе. Талант открыли!

А вы говорите!

Крепко жму ваши трудовые руки.

Іван Мележ

Наилучшие приветы Ольге Филипповне и Наташе. Ждем Вас в Минске!

78. Ф. І. КУЛЯШОВУ

27 верасня 1956, Мінск

27.9.56 г.
Минск

Дорогой Федор Иванович!

Весьма признателен Вам за путеводитель по Сахалину. Искренне надеюсь, что он не зря занял хотя и скромное, но почетное место в моей б<иблиоте>ке. Думаю, что пригодится!

Как человек, испытывающий в последнее время пагубную слабость к «мелкому» жанру, буду лаконичен и втисну в несколько строк всю свою жизнь,— за последние месяцы. О поездке по Европе распространяться не буду, т. к. считаю, что любопытство Ваше на сей счет сможет удовлетворить более — или менее (последнее — вероятнее!) № 10 журнала «Полымя». Читайте заметки «Вакол Еўропы»!

Пьеса моя пойдет, говорят, в начале — средине генваря года 1957-го. Деньги за ее сочинение выданы автору на 75 %, что свидетельствует о серьезности намерений театра.

Вышел еще раз роман — в б-ке «Советский военный роман». Это по счету четвертое издание. Дали 75 тыс. (экземпляров!). Выпустили очень симпатично.

Наконец решил взяться за розум. Начал роман. Уже настрочил полтора листа. Сколько еще — не знаю. Но замахнуться думаю широко. Начинаю с предколхозных дней на деревне. В Полесских краях.

Завтра уезжаю в Москву, на семинар драматургов. Кажется, срочно требуется Шекспир <...>. Есть подозрения на этот счет и в мою сторону. Не удивляйтесь, если... Впрочем, адрес остается прежний. Пишите!

Буду в Москве ок.<оло> 1 (одного) м-ца.

На этом кончаю. Поклонитесь от меня Ольге Филипповне, Наташе! (Наташа, а мы купили телевизор! А!)

С приветом и наилучшими пожеланиями
Ваш *Іван Мележ*

1957

79. В. П. КАЗАЧЭНКУ

25 лютага 1957, Мінск

25.2.57 г.
Мінск

Дарагі друг!

Нядаўна быў у Маскве. Убачыў у шафе аднаго літаратурнага кіраўніка (Карабутэнка) кнігу з чырвонай кветачкай і прыгожай, ужо знаёмай назвай «Сальвія». Кніжка гэта была самым нахабным чынам «изъята» з шафы таварыша і перайшла ў маю кішэню. У гасцініцы «Масква» і ў цягніку я прачытаў гэты твор.

Не хачу, каб ты прыняў словы гэтыя як падхалімства да члена Прэзідыі Спілкі письменників України, але не магу нічога іншага сказаць: дужа добра!

Я яшчэ калі чытаў Шамоту (у «Лит. газете»), то адчуў, што дарэмна ён падганяе цябе пад свой «капыл», цяпер жа я пераканаўся, што ён не праў. Жыццё дае многа варыянтаў, і справа пісьменніка выбіраць свой. Была б толькі праўда, было б жыццё. А яно ў кнізе ёсць, яркае, праўдзівае.

Прыемна было заўважаць, што ты — сапраўдны псіхолаг, што ты ведаеш — і тонка! — душу чалавека.

Ёсць вельмі паэтычныя малюнкі прыроды.

Але — я баюся, што атрымаецца нешта падобнае на рэцэнзію, а гэта — сумна! Няхай гэтым займаюцца крытыкі,— не будзем адбіраць ад іх іх хлеба!

Адным словам — віншую! Думаю, што чытач прыме кнігу да сэрца і палюбіць (калі яшчэ не палюбіў)!

Бывай здаровы! Кіруй і пішы,— найбольш — апошняе!

Прывітанне дружині та твоім талановитім діткам!

Іван Мележ

80. Ф. І. КУЛЯШОВУ

25 лютага 1957, Мінск

25.2.57 г.
Мінск

Дарагі друг Феодор Іванаў!

Доўгае прывітанне табе, Ользе Філіпаўне, Наташы на аддаленыя месцы зямлі Сахалінскай! Спачуваю пісьму гэтаму, калі думаю, колькі яму трэсціся ў вагонах, калыхацца на кацеры, на аўтамашынах, пакуль яно трапіць у мужныя рукі неспакойнага непаседы чалавека, адрасата!

Спадзяюся, што ў гэтым годзе адлегласць, аднак, скароціцца!

Як вы там жывеце, на краі свету, сахалінскія «отшельники», уявіць не магу. У нас жа ўсё — сваім парадкам. Нарады, паседжанні, выбарчыя камісіі (я член адной з іх), дождж са снегам і снег з дажджом — у студзені і лютым. Пішацца так сабе, адчуваю нейкую стомленасць (ці не груз вякоў давіць?!). Адлажыў раман, пішу п'есу пра 1917 год, пра салдат той вайны — спачатку здавалася ўсё вельмі цікавым, а цяпер завяз, думаю. Злуюся, што раман ляжыць, а кінуць — гэту грэшную справу — не магу. Павінен давесці, раз-

лічыцца, а тады — зноў за раман, пра які думаю з радасцю і нежнасцю.

У Маскве павінна выйсці кніжка маіх апавяданняў, аповесцей і нарысаў «Дом под солнцем» (18 аркушаў). Калі выйдзе, уручу Вам,— думаю, змагу тады ўручыць асабіста.

Злуюць мяне часта тупасць і бяздумнасць нашых крытыкаў, асабліва акадэмічных. Што гэта за балота, нашая акадэмічная літ. навука! Усе гэтыя N. Чытаючы іх «нарысы» і іх падручнік (таксама «Нарысы»), ледзь не на кожнай старонцы плюешся — фальш, абмежаванасць, баязлівасць, глупства. А колькі — чынапачытання, «словословия культам», колькі пагарды да фактаў, якія проста крычаць са старонак кнігі. Выкраслілі амаль усю пасляваенную літаратуру, якая падняла славу нашага мастацтва, вывела яго на шырокі прастор. Два абзацы Пестраку, «Сустр.<энемся> на барык.<адах>», і старонкі вершыкам і паэмкам, якіх ніхто, акрамя «акадэмікаў» ды вучняў (па праграме), не чытаў. І гэта — гісторыя!

У такія мінуты адчуваю, як не дастае тут такіх, як вы, людзей, якія думаюць і ўмеюць казаць і пісаць праўду!

Я вельмі мала думаю аб тым, што, можа, мяне «абдзялілі», я плюю на гэта, але не магу спакойна думаць аб несправядлівасці, аб фальшы! Гэта злуе. Сляпыя яны ці знарок не заўважаюць, не хочуць бачыць — «акадэмікі» гэтыя?!

А што Вы на гэта скажаце?!

Бывайце здаровы, чытайце, пішыце, не забывайце нас! Тут Вам нямала работы!

Прывітанне О.<льзе> Ф.<іліпаўне>, Наташы!

Ваш *Іван Мележ*

81. Ф. І. КУЛЯШОВУ

31 мая 1957, Мінск

31.5.1957 г.

Фёдар Іванавіч, сахалінскі навасёл і культурны дзеяч!

Дзякую вельмі за квітанцыю Першамайскай тэлеграмы! Мне было прыемна ў другі раз вярнуцца к маю, хоць бы ў сувязі з квітанцыяй аб недастаўленай у час

тэлеграме. Дарэчы, гэтую падзяку Вам можна, здаецца, раздзяліць з работнікамі нашай пошты,— нарэшце ж, самыя асноўныя «віноўнікі ўрачыстасці» яны.

Вяртаючыся да мая, хачу паведаміць Вам, што, можа, тэлеграма не знайшла мяне і таму, што я ў гэты час быў у тэатры імя Купалы. 30 красавіка, 1 і 2 мая ішла прэм'ера п'есы «Пакуль вы маладыя». Аўтар сядзеў бледны і, бледны, выходзіў кланяцца. А людзі і слухалі, і смяяліся, і маўчалі мёртвым маўчаннем — 620 чалавек. Для мяне гэта было вельмі дзіўнае відовішча — бачыць 600 сваіх слухачоў і суддзяў, якія паслухмяна сачылі за маімі выдумкамі.

Спектакль прайшоў вельмі добра. Многа ёсць у яго прыхільнікаў (у тым ліку Танк, Лынькоў, Алег і многія другія). Рэцэнзій я чакаю спакойна — ведаю, што на вельмі разумнае спадзявацца асабліва не прыходзіцца. Шкадую, што разумных гледачоў у Мінску (з літаратараў) на *аднаго* менш, чым магло б быць.

Усё ж я спадзяюся, што і Вы «снизойдете» наведаць тэатр. І каб Вам не траціцца на лішніх 50 кап. пасылаю Вам — бясплатна — праспект.

Можаце прад'явіць яго ўвосень як дакумент, які дае права на *беспрепятственный* уваход на спектакль знаёмага Вам грэшнага драматычным опусам празаіка.

Шлю Вам, Ользе Філіп.<аўне> і Наташы свае прывітанні!

Ваш *Іван Мележ*

82. Л. Я. ПЯТРОВАЙ

9 кастрычніка 1957, Марсель

Дорогие мои!

Привет Вам из Марселя. После двух дней в Париже мы на юге Франции. Тепло, светло, много солнца. В общем, все, как в Сочи. Через час или два едем на остров Иф, в края «Монте-Кристо».

Целую всех!
Иван

1958

83. В. П. ДРУЗІНУ

29 чэрвеня 1958, Мінск

29.6.58 г.

Дорогой Валерий Павлович!

В «Литературной газете» за 26.6 я прочел статью сотрудника газеты Ханютина, посвященную итогам Прибалтийской весны, в которой, между прочим, содержится и «оценка» моей пьесы «Пока вы молоды». Из статьи я узнал, что пьеса абсолютно и по теме и по образам не содержит никаких положительных качеств и что ее вообще не следует ставить в театре.

Я не хочу спорить с автором статьи,— каждый зритель волен иметь свое мнение, тем более зритель столь искушенный в театральных делах. Меня мало трогает также и то, что пьеса т. Ханютину не понравилась. Меня огорчает лишь то, что в данном случае мнение одного человека стало по существу мнением «Литературной газеты», с оценкой которой я не могу не считаться. Поэтому я и хотел бы высказать Вам некоторые свои замечания по поводу статьи.

Я считаю, что статья, в той части, которая касается разговора о пьесе, написана в таком духе и в таких выражениях, которые трудно назвать пусть суровой, но справедливой, товарищеской критикой. Это — критика разносная, критика, лишенная самого элементарного уважения к писательскому и актерскому труду, элементарного внимания к стремлениям и нуждам белорусской драматургии, нашего театра, испытывающих немалые трудности.

Я не собираюсь говорить ни об изъянах пьесы, которые мне не меньше, чем т. Ханютину, известны, не буду говорить ни о ее достоинствах, которые в пьесе также наличествуют, в чем я убедился, десятки раз присутствуя на спектаклях театра, слушая отзывы актеров и зрителей, читая отзывы нашей печати. Не буду говорить о мнениях отдельных зрителей, но вот их коллективное мнение: примерно за год спектакль прошел в театре им. Янки Купалы (в посредственной, по мнению т. Ханютина, постановке) 92 раза. Он шел в течение года больше любого другого спектакля, отлично посещался, вызывал в зале всегда очень живую реак-

цию. «Советская Белоруссия» в рецензии на спектакль особо подчеркнула «замечательную теплоту и искренность, которые увлекают зрителя». Рецензия была написана после первых спектаклей, но последующие показы пьесы полностью подтвердили вывод рецензентов: спектакль всегда волновал зрителя, увлекал его. Газета «Літаратура і мастацтва», положительно оценившая пьесу и спектакль, позже в передовых статьях отметила, что спектакль «прочно вошел в репертуар театра», что это, как показала проверка временем и зрителем, «успех купаловцев». Очень хорошо оценил спектакль журнал «Маладосць» (орган ЦК ЛКСМБ), положительно оценил пьесу альманах «Советская Отчизна».

Попутно замечу, что это — первый за многие годы действительно молодежный спектакль, спектакль молодых актеров.

Т. Ханютин обвиняет меня в том, что я повторяю то, что сказано другими. Не для оправдания, а ради справедливости должен заметить, что пьеса написана не сегодня, а четыре года назад и опасности некоторых литературных аналогий для меня тогда еще реально не существовало. Да я и не думал о них, я нашел свою тему, свой замысел и чувствовал лишь потребность высказаться, показать молодым людям на зло, на опасное жизненное заблуждение, угрожающее тем, кто выходит в путь-дорогу. Я написал пьесу потому, что не мог не написать, написал, не думая оглядываться и шарахаться в сторону от тех, кто может встретиться. Кстати, тот, кто идет по большой дороге, неизбежно встретит кого-нибудь. Неужели ради того, чтоб быть абсолютно не похожим ни на кого, надо идти по боковым тропкам?

Я думаю, что если бы т. Ханютин хотел видеть в пьесе не только плохое, но и хорошее, он бы нашел его, точно также, как нашли, почувствовали его многие тысячи зрителей, полюбившие нашу работу. Т. Ханютин может сказать, что его мнение разделяли и другие театральные критики в Таллине. Но мне известно, что там же в Таллине были и иные отзывы, как, например, отзыв заместителя председателя ВТО Эстонии, назвавшего пьесу «Пока вы молоды», безусловно, интересной и актуальной (в статье в газ. «Советская Эстония»). Но т. Ханютин увидел то, что он хотел уви-

деть. Мне кажется, что основной критерий, с которым подошел автор к оценке пьесы, это критерий эстета, пресыщенного гурмана. Только этим, мне кажется, можно объяснить, что он сопоставляет явления искусства с явлениями искусства, в сущности, мало интересуясь их жизненными истоками, только этим объясняю я и барски-пренебрежительный стиль его критического разбора, точнее — разноса. <...> Основа пьесы жизненна, волнует и зрителя. Она родилась как отклик на волнующие жизненные проблемы.

Наконец, если бы т. Ханютин проявил минимум внимания к нуждам белорусской драматургии, которая имеет свои особенности и трудности, он бы не мог не заметить, что пьеса не только не повторяет ни одно из произведений белорусской литературы, но по существу явилась первой пьесой в нашей драматургии о студенческой молодежи, о молодой интеллигенции.

Говоря все это, я вовсе не считаю, что пьеса безупречна, ее можно и нужно критиковать, но критиковать не такими методами, какими пользуется Ваш автор. Нам работать и без того не легко,— драматургия — орешек твердый, в театре много людей, косо, подозрительно взирающих на новые, «неузаконенные» вещи, не желающих рисковать, обременять себя работой с автором. Работа театра и автора сложна, не всегда труд этот оправдывается, приводит к успеху: некоторые уязвимые стороны моей пьесы, например, не только не исчезли в процессе этой доработки, но, как я позже убедился, усилились (линия — проф. Грачев, его семья). Все это я говорю к тому, что мы, пробующие силы в драматургии, как никто, нуждаемся в дружеском внимании, в том числе Вашем, в поддержке и помощи, а не в затрещинах с помощью дубинки, вроде той, с которой уверенно работает т. Ханютин.

И еще одно слово в заключение. Несколько лет назад, при появлении в свет романа «Минское направление», «Лит. газета» приветствовала мою книгу примерно таким же образом, как и пьесу в статье, о которой я пишу. Невольно возникает вопрос: всегда ли намерена наша газета относиться к нам с подобным вниманием, «помогать» таким образом?

С уважением
Ваш *Иван Мележ*

84. П. С. КАБЗАРЭЎСКАМУ

25 верасня 1958, Мінск

25.9.58 г.

Дорогой Павел Семенович!

Сегодня вместе с письмом посылаю бандероль с пьесой. Задержался потому, что делал кое-какие поправки, что не все было выяснено в отношениях с театром.

Теперь она принята, пойдет в юбилейные дни — как юбилейный спектакль. Ставит главный режиссер театра — опытный постановщик, тридцать лет трудящийся в этом направлении,— Е. А. Простов. Хочется надеяться, что получится у него что-то интересное.

К пьесе он относится хорошо, видит в ней много привлекательного, с точки зрения режиссерской работы.

Теперь — очередь понравиться тебе. Почитай, потрудись!

Напиши о своем отношении, о том, что будешь делать с ней. Меня это интересует очень, как ты сам догадываешься, конечно,— и мне хотелось бы, чтоб письма твоего не надо было бы ждать так же долго, как ты ждал пьесу от меня.

Жму руку!
Иван Мележ

Посылаю 3-й экз. Первый и второй отдал издательству и в «Полымя». Надеюсь, что разберешь все.

І. М.

1959

85. Я. С. МАЗАЛЬКОВУ

24 лютага 1959, Мінск

24.2.59 г.

Дорогой Евгений Семенович!

Слышал, что Вы едете в Минск на съезд и ждал, но увы! — Горбачев рассказал, что в последний день Вам пришлось отказаться от поездки. Впрочем, кажется,

оснований жалеть очень о том, что пропустили съезд, не приходится, я тоже почти не был на нем, болел,— но, судя по единодушным отзывам, в общем — вяло, тускло, скучно. Был я только на последнем заседании — интересно выступали Адамович и гость из Армении — Эмин, больше не помнится ничего; из прежних выступлений хвалили Мазурова и Пименова. Мазурова я читал в газетах, действительно интересно, умно, о выступл.<ении> Пименова рассказывали,— говорят — он, между прочим, тепло говорил и о «Днях», о спектакле в Кремле (хотя и призывал к современности).

И в последний день съезда я был еще болен, еле доплелся, почти все время сидел, стоять было тяжело. Но все это мелочи в сравнении с тем, что пришлось ощутить после прений.

. . . .
. . . .
. . . .

В списках в правление не оказалось ни Адамовича, ни Березкина, ни даже Кулаковского... Были попытки изменить список, поправить, ввести других — здесь очень искренне, горячо выступал Пимен Панченко,— но делалось все, чтоб список сохранить нетронутым.

. . . .
. . . .
. . . .

Я виделся с Пименовым здесь, он в общем говорил о пьесе хорошо. И рецензия была его хорошая — в «Сов.<етской> Белоруссии», вы, надеюсь, читали ее. Хорошо написали о спектакле в «Советской культуре» (7 февраля). Если учесть, что околотеатральная критика самая путаная и придирчивая из критик,— то все это удивительно хорошо. Раньше были рецензии в «ЛіМе» и «Знамени юности»,— тоже хорошие. Впечатление чего-то скользкого, неприятно-холодного оставляет лишь сочинение N — он ничего даже далекого общего не имеет с К — ом, этот из бывших актеров, оказался бездарным, стал критиком! — в «Звяздзе» — как всегда у него — высокопарное, ложно-значительное,— хотя он пишет, что «пьеса доброкачественная». Беда пьесы — не дотянула до «Оптимистич.<еской> трагедии»! Кстати, я — как и *очень многие* здесь в театре — не верю ему (давно, хотя он прежде не писал обо

мне) и не люблю, и был удивлен, когда увидел на спектакле и услышал, как он хвалил пьесу: «хорошо, хорошо...» Кстати, рецензия написана давно, до Москвы, «до Пименова»,— «Звязда» долго не хотела давать ее, очевидно, без охоты дала...

Что дальше с пьесой? Кроме Вас, ее никто не переводит, так что Ваши опасения были напрасны. Я говорил с Кобзаревским насчет сборника — он будет Вам звонить, обещал, во всяком случае, будет просить пьесу. Отдайте. Экземпляр пьесы надо было бы завизировать в театре Я. Купалы (в дирекции поставят печать) и послать от имени театра в УОАП — в Лаврушенском,— где ее должны напечатать тиражом в 25—50 (без тысяч) экземпляров в виде больших тетрадей с машинописным текстом и послать на распространение в театры. Театралы могут Вам объяснить, что и как сделать. (Впрочем, пошлите лишь пьесу в театр, директору, они все сделают.) Я бы попросил пьесу немедленно прислать мне — перевод,— но я уезжаю через два дня в Крым (Крым, Ялта, почтамт, до востребования). Может быть, Вы мне пришлете туда в Крым, я прочитаю, перешлю в театр? Но — как с поправками? А может быть, прямо в театр посылайте! Я вам верю!.. Кроме этого, в Москве есть издательство «Искусство» — может быть, стоит поговорить о книжице в нем?

Думайте! И будьте здоровы — Ваш *Иван М.*

P. S. Да, о русском театре в Минске — насчет постановки — не может быть надежд. У нас ни одну пьесу — в одном городе — два театра не ставили и не поставят! Нет смысла! Тем более после т<еат>ра Я. Купалы!

86. Я. С. МАЗАЛЬКОВУ

Канец красавіка 1959, Мінск

Дорогой Евгений Семенович!

Весной, когда небо синее и солнце щедрое, хорошо думается о надеждах, ожиданиях наших. Желаю, чтоб надежды Ваши, планы сбылись, и том числе и те, которые стали у нас общими. Поздравляю с маем!

Ваш *Іван Мележ*

87. А. А. САКАЛОВАЙ

2 лістапада 1959, Ялта

Уважаемая Александра Арсеньевна!

Мне доставляет большую радость поздравить Вас с приближающимся великим нашим праздником Октября. Желаю Вам самых больших успехов в Вашей, очень нужной для всех, кто работает в искусстве, деятельности!

Будьте здоровы и счастливы!

Иван Мележ

2.10.59 г. [1]

88. А. А. САКАЛОВАЙ

29 снежня 1959, Мінск

Уважаемая Александра Арсеньевна!

Позвольте поздравить Вас с Новым годом, пожелать счастья, здоровья!

---

[1] Трэба: 2.XI.59 г.

Сегодня — на просмотре спектакля — с Э. Герасимович мы вспоминали Вас хорошим словом, и мне особенно приятно сказать Вам: да будет этот год счастлив для Вас!

Иван Мележ

29.12.59 г.

1960

89. П. С. КАБЗАРЭЎСКАМУ

5 верасня 1960, Ждановічы

5.9.60 г.

Дорогой Павел Семенович!

То, что я не ответил до сего дня, вовсе не значит, что я забыл о своих обещаниях и тем более о тех милых днях в Л<енингра>де, которые мне в этот дождливый день на даче кажутся прекрасным сном. Передал все твои просьбы и Шамякину, и Калачинскому, дважды беседовал с Василенком о рассказе Кочурина, рассказ кое-кого напугал там в редакции (как будто похож на рассказ Воронина), и Василенок колебался долго. Ты ведь знаешь, что при всем моем расположении к П.<авлу> И.<вановичу> я не мог больше сделать для него, чем — хорошо поговорить о нем с Василенком и попросить отнестись с самыми лучшими чувствами. Ведь мы с тобой, увы, не редакторы.

По возвращении из Англии я звонил тебе из аэропорта, где ночевал в гостинице, но телефон не отвечал. Очевидно, тебя в городе не было. А письмо твое брал с собой в Англию, вместо тебя оно побывало со мной в Лондоне, Кардиффе, Оксфорде, Копенгагене и Стокгольме. Все собирался написать, но была такая кутерьма, что только теперь прихожу в себя.

Спасибо за карточки, за внимание! И будь великодушен, не забывай, что я вообще тяжел на подъем и

мало пишу! Приветы сестре, Павлу Ивановичу,— всем, всему Л<енингра>ду!

Твой *Иван М.*

Черкни как-нибудь — что с пьесой (если не забыл)?

90. П. С. КАБЗАРЭЎСКАМУ

30 снежня 1960, Ялта

Дорогой Павел Семенович!

Желаю тебе в новом, 1961 году быть таким же кудрявым, бодрым, неутомимым во всех делах житейских,— каким образ твой сохранил для знающих тебя год истекший, 1960-й.

Живу в Крыму, лечу понемногу и с малым успехом свой бронхит хронический, понемногу царапаю что-то на неактуальные и даже — несовременные темы. Немного тоскливо, чуть скучновато — обстановка пока непривычная.

Но я креплюсь. Да здравствует год приходящий, пришедший! Да здравствуют надежды!

Твой *Иван*

30.12.60 г.

1961

91. К. І. ПЯТРОВАЙ

14 студзеня 1961, Ялта

14.1.61 г.

Дорогая Клавдия Ивановна!

Посылаю Вам документы:

1) Доверенность на право вести от моего имени *все* мои дела на земле, в море и в небесах. Доверенность эту никому не сдавайте, пусть она будет всегда у вас — она дает право получать на моё имя всё: деньги, письма и т. д. Думаю, она достаточна и для того, чтобы вести

Іван Мележ за рабочым сталом. *1974*

Іван Мележ з жонкай Лідзіяй Якаўлеўнай,
дачкой Людмілай і бацькам Паўлам Фёдаравічам. *1955*

дела насчет дачи. Если им потребуется что-то из документов, можете сделать и отдать им копию.

2) Вслед за этим посылаю квитанцию об уплате аванса. Аванс уплочен за обмер дачи, постройки, но *обмер не состоялся*. Так что надо попросить машину у Шамякина и свозить инженера, пусть обмеряют.

Участок земельный обмерен — имейте в виду. Это к Вашему сведению.

3) Так как у Вас все время будут денежные расходы, связанные с домом и разными непредвиденными делами, чтоб обеспечить Вас для этого необходимой материальной основой, посылаю Вам мою сберегательную книжку, в которой мое теперешнее все состояние в Минске — 15 тыс. рублей старыми деньгами. Вы сможете получать по ней с предъявлением документа.

4) Для получения денег по сберкнижке посылаю специальную справку.

5) Посылаю также 2 справки на получение пенсии: одну — за январь — февраль, вторую — за март — апрель.

Так что надеюсь, вы в достаточной степени отныне будете обеспечены самыми высокими документами.

Вот пока все. Все живы, здоровы. Я много работаю, немало уже сделал.

Обнимаем Вас, целуем
Ваш *Иван*

92. Ф. І. КУЛЯШОВУ

31 студзеня 1961, Ялта

31.1.61 г.
Ялта

Дорогой Федор Иванович!

Очень обрадован был я, получив весточку от Вас — с берегов далекого океана. Я вспоминал Вас, думал начать поиски, но события, неожиданно ворвавшиеся в жизнь мою, захлестнули, перепутали мои намерения и вдруг — словно в сказке или в плохом романе — тот, о ком думали-гадали, вдруг объявился сам! Тем приятнее было это «объявление»!

Получил я Ваше письмо не в Минске, а в Ялте, в которой я живу уже третий месяц и в которой думаю дожить до теплых дней. Обуяла меня, очевидно, передан-

ная Вами — страсть к перемене мест, одолел жестокий — хронический уже — бронхит и кашель, и я, чтоб прочнее сидеть корнями в крымской земле, забрал с собой жену свою Лидию Яковлевну и дочь и укатил на теплый южный берег. Люда здесь ходит в школу, довольна учителями, и ею довольны, а я понемногу работаю, гуляю, борюсь как могу с бронхитом и бессонницей. Кашель пока не прошел, но чувстую себя гораздо лучше, чем в Минске. Очевидно, после Вашего возвращения из Сахалина нам предстоит вместе серьезно подумать над тем, где и в каком стиле воздвигнуть совместную хижину — с видом на Черное море и с окнами и террасами на южное солнце.

Итак, остается только ждать встречи нашей, которая, как я полагаю, состоится, наконец, летом этого года в Минске...

Чувствую я себя немного усталым и подумываю о санатории, об отдыхе. Только что закончил чтение корректуры книги повестей, рассказов, очерков — «Што ён за чалавек»,— в которой собрано чуть ли не все, что было написано, начиная с первых каракулей. И готовить, и читать оказалось делом утомительным — получилось в наборе 477 страниц,— но утешаю себя тем, что это случается нечасто, подобные тома — раз в 15 лет. Книга такая (капитальная!), можно сказать, выходит у меня впервые, и я, при всем том, чувствую себя в некоторой степени именинником. Так что и чувство утомления перемешивается с чувством праздничности.

Как юбиляра заставили меня написать к книге маленькое, лирико-эпическое, вступление, с воспоминаниями и размышлениями.

Как только выйдет в свет, вышлю Вам или вручу,— все зависит от того, когда Вы приедете и когда книга появится.

В Л<енингра>де (Гослитиздат) должен скоро выйти в серии «Библиотека советской прозы» роман «Мин.<ское> направление». Печатается в новом переводе, так что это издание, кажется, будет наиболее близко к последнему белорусскому.

Окончил новый роман «Людзі на балоце». Писал в общем старательно, неторопливо — хотя разговор о современности порядком-таки тревожил меня: в романе повествуется о полесской старине — 20-х годах. Но

мне и время это, и Полесье — дороги, и я стоически двигал свою ношу и скоро отдам на суд. Впрочем, три читателя роман уже имеет: жену мою, дочь и тещу! Всем — нравится, даже — очень! Не странно ли?!

Давно лежит у меня пьеса,— кажется, недавно почти довел до «кондиции». Думаю, отдать тому, кто возьмет — журналу, театру, радио,— только бы, по Вашему совету, рассчитаться с драматургией, которая съела уйму времени и принесла немало ненужных печалей со стороны безразличных людей.

В целом на будущее — моя главная забота и дорога — проза. Чтоб Вы не улыбались свойственной Вам скептической улыбочкой мудреца — сообщаю доверительно: набросал страницы (пусть — немного) еще двух романов. Все остальное зависит от времени и — здоровья!

Желаю здоровья и всем Вам и с удовольствием думаю о наших, недалеких уже, встречах!

Ваш *Иван Мележ*

Пишите на Ялту — Почтамт, до востреб.<ования>. Я буду здесь до июня.

93. К. І. ПЯТРОВАЙ

16 лютага 1961, Ялта

16.2.61 г.
Ялта

Дорогая Клавдия Ивановна!

Вот я уже в Ялте. Здесь все в отличном состоянии. Спокойны, бодры, здоровы. Лиля расцветает. Люда учится хорошо. Очень рады были обе — туфлям для Людмилы и салу минскому. Конфетам — тоже, конечно — особенно Люда.

Много было расспросов — больше всего о даче и об «усатом, полосатом». Лиля мечтает о том времени, когда уедет на дачу.

Клавдия Ивановна! В Москве я виделся с Горбачевым, который просил выслать роман. Пошлите по адресу: Москва, ул. Воровского, 52, Союз писателей СССР, Горбачеву Михаилу Васильевичу.

Сделайте это не откладывая.

Жду от Вас страниц с пьесой. Ходил уже на почту — но нет. Надеюсь, что Вы уже выслали их.

Если не выслали, шлите.

Получили ли паспорт? Ведь сегодня 16-е — день получения!

Напишите!

Не забудьте получить пенсию! <...>

Поздравляю Вас с 8 Марта и, конечно, с 1 марта, которое мы отметим здесь как надо!

Обнимаю Вас — старую и молодую (полосатую)

Иван

94. І. ХУАНУ

21 лютага 1961, Ялта

21.2.61

Дорогой товарищ Хуан Иван!

Сказки, которые Вы прислали, я прочитал и исправил, как Вы и просили. Я думаю, что Вы разберетесь в моих поправках, поэтому никаких объяснений не делаю. В одном-двух местах я поставил знак (?), что значит — что это слово или выражение непонятны, их надо объяснить или выразить иначе.

Посылая Вам ответ на Ваши письма, я хотел бы также узнать, получили ли Вы роман и пьесу, которые я Вам посылал в прошлом году по Вашей просьбе? Если получили их, то какая судьба романа «Минское направление»? Что было дальше, после того как Вы получили книгу? Будете Вы или не будете переводить книгу, будут ли ее печатать? Или Вы изменили свои планы переводить? Если бы надо было, теперь я мог бы прислать Вам хорошую статью о книге, именно такую, какая нужна была Вам в прошлом году. Эта статья напечатана в новом издании романа, которое выходит теперь в Ленинграде.

Напишите мне, пожалуйста, ответьте на эти вопросы, потому что они меня интересуют, а я ничего не знаю о том, что было с книгой после того, как Вы получили ее.

Желаю Вам здоровья и успехов!

С уважением

Иван Мележ

Пишите мне по адресу:
СССР, Минск, ул. К. Маркса, дом 36,
кв. 22 — Мележ Иван Павлович

95. К. І. ПЯТРОВАЙ

15 сакавіка 1961, Ялта

Ялта 15.3.61 г.

Дорогая Клавдия Ивановна!

Сегодня высылаю Вам *ценную бандероль* — роман «Людзі на балоце». Шлю на — Минск, почтамт, до востребования, где Вы должны его сразу получить и отдать для *срочной* перепечатки машинистке. Можно дать Рене (или еще кому-нибудь *надежному*). Дайте сначала часть первую — 145 стр., на первое время ее хватит для Скрыгана и для журнала. А тем временем, пока они будут читать, подоспеет и другая часть от машинистки.

По всем вопросам советуйтесь со Скрыганом. Кстати, он посоветует Вам и как быть с машинисткой, и сроками сдачи романа.

Пьесу можно отдать печатать во вторую очередь. Напишите, когда получите все. Я буду волноваться — пока не получу извещения о Вашем получении рукописей.

Все здоровы. Собираемся приехать, готовимся к маю.

Ваш *Иван М.*

96. І. А. СКРЫГАНУ

15 сакавіка 1961, Ялта

15.3.1961 г.

Дарагі Іван Аляксеевіч!

Толькі што атрымаў твой ліст. І толькі што — паслаў рукапіс з раманам. Праз дні тры — пяць ён, мусіць, будзе ў Мінску.

Так што, хочацца думаць, затрымкі з-за яго ў Вас вялікай не будзе. Праўда, для рэдакцыі раман трэба будзе перадрукоўваць, але ж на першы час дастаткова будзе перадрукаваць першую частку — 145 стар., а гэту працу машыністка зробіць за 3 дні, а дзве машыністкі — адстукаюць і за 2 дні. А далей — і чытанне і перадрук могуць жа ісці паралельна. Пакуль дачытаеце 1-ю частку, машыністкі, я думаю, скончаць друкаваць усё.

Шкадую вельмі, што нас у гэтыя дні будзе падзяляць вялікая адлегласць. Але калі будзе патрэба, я

пад'еду. Зазіраючы наперад, думаю, што ў Вас, напэўна, будуць нейкія сумненні наконт таго, як даваць гаворку героям. Я наважыўся перадаць некаторыя асаблівасці гаворкі палешукоў, але пастараўся зрабіць гэта як мага асцярожна,— каб не абцяжарваць задачу чытачу, які наважыцца ўзяць у рукі маю кніжку. Я амаль не ўжываю (можна сказаць нават — не ўжываю) слоў, якія маглі быць зразумелы толькі палешукам, я — галоўным чынам — падаю толькі асаблівасці палескага вымаўлення, і то не ўсе, а толькі некаторыя, характэрныя, і лёгкія для «пабочнага» чалавека. Некалькі змененых палешукамі слоў, якія добра разумеюцца без усялякіх тлумачэнняў. Табе, як ураджэнцу цэнтральнай Беларусі і чалавеку, які любіць чыстую літаратурную і правільную жывую мову, гэтыя асаблівасці, можа быць, не спадабаюцца, але я думаю, што ў тых сціплых адхіленнях, якія я асмеліўся дапусціць у адпаведнасці з жывой палескай мовай, яны неабходны. Яны — частка агульнага каларыту беларускага нашага краю, які я люблю разам з яго рэкамі, лясамі і балотамі. Думаю, што не толькі вучоныя-дыялектолагі, але і наш брат-празаік не можа быць зусім абыякавым да таго, як гаварылі вякамі і гавораць людзі вялікай часткі нашай зямлі.

Гэта я — разважаю. Раблю знарок такую гаворку, каб не было падобна на тое, што я загадзя настройваю на свой лад. Чытайце, глядзіце. А пачытаўшы — напішыце,— вельмі хочацца ведаць, як гэта ўсё выглядае збоку, перад свежым, ясным вокам.

Такім чынам — лёс мой, можна сказаць, у Вашых руках. Буду з хваляваннем чакаць вынікаў.

Перадай мае найлепшыя прывітанні хлопцам — Танку, Брылю, Вялюгіну, усім, хто будзе ў Вашых пакоях. Найлепшыя пажаданні сям'і — жонцы, малым і вялікім дзецям!

Твой *Іван Мележ*

97. Я. С. МАЗАЛЬКОВУ

29 красавіка 1961, Ялта

29.4.61 г.

Дарагі Яўген Сямёнавіч!

Ад душы вітаю Вас з 1 Мая! Жадаю Вам зда-

роўя, бадзёрасці, творчых поспехаў! Шлю гэтыя добрыя пажаданні з Крыма, дзе ўсё так хораша цвіце, дзе так радуе вочы ранняя зеляніва. Лагоднае мора, цеплыня, сонца! Няхай цяпло адсюль дойдзе да Вашага дома з маімі віншаваннямі!

Іван Мележ

98. Ф. І. КУЛЯШОВУ

21 мая 1961, Ялта

21.5.61 г.
Ялта

Дорогой Федор Иванович!

Мы жили здесь, в Ялте, повсюду: были в Доме творчества, жили в гостиницах «Ореанда» и «Украина», на частных — двух — квартирах. Жизнь в зимние месяцы, к сожалению, во многом отличается от той, которая предстоит приезжающим в благодатные летние отпуска. Зимой — очень просто было приписаться к любой гостинице, в том числе и к таким удобным, как названные выше. Теперь с гостиницами трудненько — лучшие из них заполнены гостями «Интуриста», и если Вам дают приют на день-два, то тут же предлагают гостеприимно подписать обещание, что Вы по первому требованию готовы очутиться на улице. Поэтому — надежд на гостиницы не возлагается. Все надежды — на городские квартиры и, может быть, на пансионаты. Городских квартир сдается множество, почти каждый день предложения дать приют можно слышать уже на автостанции. Но заботу эту взяла на себя организация, именуемая «Квартирное бюро». Расположена она рядом с автостанцией, внизу гостиницы «Южная» (у порта). Жили мы в доме № 6 по ул. Морской у очень симпатичных людей — Топорковой Вероники Михайловны и Петра Ивановича (фамилию не помню). Если будете нуждаться, зайдите к ним или — если решите точно — напишите, со ссылками на наши советы, рекомендации. Пансионаты — большие есть в Массандре, в Ялте, есть целый городок — в Мисхоре. Но обстановка все время меняется, и я, право, боюсь заранее определять, насколько они будут свободны. Пока же в Ялте, а тем более в Мисхоре устроиться было бы нетрудно. Думаю, что и позже — может, не с первостатейными удобства-

ми — устроиться Вы сможете, если проявите свойственную Вам энергию и организационное рвение.

Вот все, что я могу сообщить. Если бы Вы теперь ехали, я мог бы как-то посодействовать практически. Но делать это за полтора — два месяца — ненадежно. Могут десять раз обмануть меня, а я — Вас, невольно. Я не хочу этого.

Буду я здесь до 21 июня. Учтите, если я еще понадоблюсь здесь.

Всем приветы.
Ваш *Иван Мележ*

99. І. А. СКРЫГАНУ

2 чэрвеня 1961, Ялта

2.6.61 г.
Ялта

Дарагі Янка!

Твой ліст аб рамане — адна з самых радасных для мяне вестак з родных мясцін за многія і многія месяцы. Прызнаюся, чытаў і чытаў я яго, прыглядаўся, нібы хацеў яшчэ раз пераканацца, што ўсё так і напісана, як прачытаў зразу. Акрамя таго, што раман табе спадабаўся, я адчуў яшчэ раз, што ў цябе вельмі добрае, шчодрае сэрца, і гэтая дабрата і шчодрасць проста свеціцца ледзь не ў кожным радку. Яна і ў той зычлівасці, з якой ты паставіўся да маёй кнігі. Гэта мяне вельмі падбадзёрыла,— я падумаў: можа, праўда, я недарэмна ўлез па вушы ў свае балоты. Улез і не ведаю, калі і як выберуся. І ці наогул выберуся,— у той час як другія будуць ездзіць па цудоўных дарогах сучаснасці. Тут, у далечыні, асабліва востра хвалюе ўсё, што даходзіць з дому, і я яшчэ раз хачу сказаць табе: дзякуй добры, шчодры чалавек! Няхай табе добра, шчодра жывецца, няхай пішацца добра, у ахвоту, шчасліва! Самае лепшае прывітанне твайму памочніку і спадарожніку Анне Міхайлаўне!

Да хуткай сустрэчы! Буду ў Мінску 23 чэрвеня.

Іван Мележ

100. І. А. СКРЫГАНУ

2 чэрвеня 1961, Ялта

2.6.61 г.
Ялта

Дарагі Янка!

Толькі што напісаў на прыгожай паштоўцы з морам і крымскім беражком ліст, і рука зноў пацягнулася да паперы. Многа-многа думак абудзіў ва мне твой ліст,— так многа, што не толькі на паштоўцы цеснай, а і тут я не перакажу ўсяго.

Я, прызнаюся, нямала хваляваўся, ведаючы, што кніга ляжыць на тваім пісьмовым стале. Хваляваўся таму, што добра ведаў, што пры ўсёй тваёй дабраце ты можаш быць і строгі, як пракурор,— і вось вобраз гэтага строгага пракурора і ўяўляўся мне, калі я бачыў, як ты схіліўся над тоўстым рукапісам.

Я ведаю, як табе добра знаёмыя нашы хаты, нашы людзі, строй вясковых думак, і плынь жыцця, і чарада клопатаў вясковых улетку і ўзімку,— помню, які ты ўважлівы да мовы, да кампазіцыі, да якасці,— і ўсё гэта і было прычынай той даволі адчувальнай ніякавасці, з якой я жыў, пакуль не прыйшоў твой ліст. Я ў паштоўцы пісаў аб тваёй шчодрасці. Шчыра кажучы, у мяне жыве, не дае мне зусім спакою думка, што вялікая частка таго добрага, што ты напісаў пра твор, нарадзілася з дабраты твайго сэрца, што маёй кнізе пашчасціла на такога чулага, зычлівага чытача. У мяне жыла і яшчэ жыве нейкая асцярога да кнігі, да яе лёсу, усё яшчэ жыву чаканнем — як будзе далей, усё правяраю сябе...

Але, разам з тым, у гэтым чаканні, у гэтай асцярожнасці тваё добрае слова мяне цешыць і робіць смялейшым. Праца, за якую я ўзяўся, не вельмі ўдзячная, не вельмі лёгкая ў наш час, калі ўсюды толькі і гаворкі — аб сучаснасці, але я не магу не рабіць яе — яна мне дарагая, як самае дарагое ў сэрцы. Я калісьці напісаў кнігу пра лейтэнантаў і генералаў, пра герояў, а цяпер мяне вельмі вабіць зямля, поле, хаты нашы, я думаю, што гэтыя простыя, у нечым наіўныя, у нечым мудрыя, гарапашнікі-людзі — і ёсць аснова жыцця. З іх бяруць пачатак, імі ўзрошчаны першыя парасткі, якія далі і пяцігодкі, і сямігодку, і спадарожнік, і касмічны карабель «Усход». Вялікі і пакутны шлях

гэты з дваццатых гадоў да спадарожніка, і ўсё гэта прайшлі людзі за паўвека жыцця — і нішчымніцу, і страхі вялікай ломкі, і гора вялікай вайны, і пакуты на выпаленай зямлі — і аб усім гэтым забываць нельга, бо гэта жыццё людзей, мільёнаў людзей, і перад ім трэба схіляцца ў пашане. І аб ім трэба помніць і гаварыць, пісаць.

Усе мы — чалавекі, Янка, і ўсіх нас часта — часцей, як трэба, мабыць,— трывожаць сумненні. Неаднойчы і ў мяне была такая думка, што можа залішне глыбока ўлез у «балоты», выбраў такую доўгую дарогу па багне. Думалася часам, можа, гэта нецікава другім, не вельмі патрэбна, а ты (я), дзівак, пнешся, гнешся, марнуеш на гэта гады, здароўе, жыццё... Таму твой ліст — не проста добры ліст, гэта слова таварыша, якое памагае ісці, падтрымлівае, дае сілы, большай упэўненасці.

Дзякую табе! Пасля твайго ліста так захацелася сесці за стол, павесці гаворку далей!..

У Мінску буду 23 чэрвеня. Думаю, каб хутчэй дабрацца,— ляцець самалётам. Калі будуць якія-небудзь пытанні, патрабаванні, адразу гатоў аддацца пад уладу «Полымя».

Прывітанні таварышам нашым — М. Танку, Я. Брылю, Б. Сачанку, усім, каго бачыш! Прывітанне жонцы, сям'і.

Твой *Іван Мележ*

101. Ф. І. і В. П. КУЛЯШОВЫМ

30 снежня 1961, Мінск

Дарагія Куляшовы!

Радуючыся, што Новы год Вы сустракаеце з намі, у сваім Мінску, жадаю, каб ён таксама часцей радаваў Вас: каб у гэтым — Новым годзе — перасадзіў ён Вас у новую кватэру,— дзе б вальней і весялей было б і Вам і Вашым кніжкам!

П'ючы віно ў навагоднюю ноч, будзьце велікадушныя — не забывайце пра тых, хто не п'е!

Ваш *Іван Мележ*

1962

102. У ДВАРЫШЧАНСКУЮ СЯРЭДНЮЮ ШКОЛУ

21 сакавіка 1962, Мінск

21.3.62 г. Мінск

Вучням-піянерам 7-б класа

Дарагія таварышы мае!

Мяне вельмі ўсхвалявала Ваша пісьмо, якое напісала Карніцкая Святлана. Ад душы дзякую Вам за тое, што ўспомнілі, а тое, што Вы рашылі назваць свой атрад маім імем, мяне і напоўніла радасцю і гонарам, і разам з тым трохі збянтэжыла, бо, мне здаецца, я так мала зрабіў яшчэ, каб заслужыць такую пашану. Я лічу, што, назваўшы свой атрад імем свайго земляка, аднаго з пісьменнікаў, Вы разам з тым выказалі сваю пашану і любоў да ўсёй беларускай літаратуры, да ўсіх савецкіх пісьменнікаў.

Мне радасна было чытаць Ваша пісьмо асабліва таму, што я вельмі люблю родны свой край, нашы лясы і нашы палі, наша Палессе. Я часта ўспамінаю сваю вучобу ў маім родным сяле Глінішчах, у Алексічах, у Хойніках, успамінаю той час, калі сам я быў піянерам, вучнем 7 класа. Я быў некалькі разоў таксама ў Дварышчах, быў у Людзвіне, у Рудным, і калі я ўспамінаю іх, то ўспамінаю як дарагія, родныя мне мясціны. Таму Ваша пісьмо было для мяне як вестка з дарагога, роднага краю.

Я вучыўся вельмі добра — сярэднюю школу закончыў на адны «пяцёркі». Добрая вучоба мне потым вельмі памагла ў жыцці: той, хто любіць вучыцца, хто ўмее перамагаць сваю ляноту, хто працуе настойліва, можа многага дабіцца ў жыцці, бо савецкая ўлада дае магчымасць кожнаму разгарнуць свае здольнасці — на карысць народу нашаму, на карысць вялікай справе нашай — камунізму.

Жадаю, каб Вы вучыліся добра, каб любілі працаваць, каб былі Вы добрымі піянерамі, сапраўднымі ленінцамі!

Ваш зямляк, былы піянер, член Камуністычнай партыі з 1940 года, пісьменнік

Іван Мележ

Пасылаю Вам фотакартку і некалькі кніжак на памяць.

103. О. А. ЙЫГІ

28 жніўня 1962, Мінск

28.8.62 г.
Минск

Дорогой Олев Адович!

Янка Брыль сказал мне, что Вы заинтересовались моим романом «Люди на болоте». Я послал Вам роман,— надеюсь, что он благополучно дойдет до Вашей таллинской квартиры.

Если Ваш интерес к роману выйдет за границы «платонического» интереса, если будет необходимость,— могу выслать позже текст романа на русском языке (он выходит в издательстве «Совет.<ский> писатель» в Москве),— для сравнения текстов в трудных местах; могу также дать Вам рецензии.

Все это, конечно, на тот случай, если, повторяю, Вы сочтете роман заслуживающим Вашего делового интереса.

Мне очень приятно, что Вы обратили внимание на мою книгу, я благодарю Вас и желаю Вам всяческих успехов в творчестве, благополучия в жизни!

С уважением —
Ваш *Иван Мележ*

104. Я. С. МАЗАЛЬКОВУ

23 кастрычніка 1962, Ялта

23.10.62 г.

Дорогой Евгений Семенович!

Южное, крымское «спасибо» тебе за письмо, а главное — за работу твою, за перевод отрывка. Получил я письмо от девушки из журнала, пишет, что дают его, просит кое-какие факты для «врезки» и фотографию. Так что труд не пропадет даром.

Кстати, отрывок просила и «Лит.<ературная> газета», но я так и не собрался дать им. Надо будет, видно, после возвращения — дело ведь, кажется, стоящее?

Отрывки есть, можно выбрать не один, а когда роман сделаю — не знаю. Не работается что-то, по-настоящему,— а кое-как царапать я уже не могу! Вот беда, понимаешь!.. Усталость какую-то чувствую, все не могу избавиться!

Здесь — солнце, часто — очень тепло. Красивое море, красивые горы. Нет только красивых женщин (в Доме — старухи, да такие экземпляры, что даже в столовой глядеть на них тошно). Скука смертная!

Вот такие дела под прекрасным небом юга!

Будь здоров! Желаю всяческих успехов! Поклон Калерии Ивановне!

Иван Мележ

Сегодня открываем мемориальную доску Богдановичу — на доме, где он умер. Я должен выступать...

И. М.

105. О. А. ЙЫГІ

5 лістапада 1962, Ялта

5.XI.62 г.
Ялта

Дорогой Олев Адович!

Позвольте поздравить Вас с Октябрьским праздником, присоединить к нему самые хорошие пожелания!

Я отдыхал в Ялте, в Доме творчества, и сейчас готовлюсь к отъезду [redacted] Минск. Праздники буду отмечать дома, с семьей.

Напишите, есть ли у Вас «Белорусско-русский словарь»,— его теперь можно купить в Минске, и если надо — я мог бы послать Вам.

С приветом — *Иван Мележ*

106. О. А. ЙЫГІ

23 лістапада 1962, Мінск

23.11.62 г.
Минск

Дорогой Олев Адович!

С большим интересом и вниманием прочитал Ваше письмо,— прочитал, признаюсь, неоднажды. Оно так содержательно, столько [redacted] нем хороших размышлений, что я невольно возвращался к нему мыслями и снова брал его в руки. Я Вас лично не знаю, но уже из этого письма видно, что человек Вы вдумчивый и серьезный,

и беседа с Вами даже посредством письма поучительна, любопытна, вызывает к Вам уважение. Вот какие ощущения вызвало Ваше письмо, и, я думаю, я имею право написать Вам искренне об этом. И еще я хочу сказать Вам: спасибо; спасибо за то, что внимательно прочитали книгу, что поняли ее, спасибо за внимательное, уважительное отношение к ней.

Я, конечно, был бы рад, если б Вы взялись за перевод ее на эстонский язык, на котором пока не печаталось, насколько я знаю, ни одного моего слова. Роман мне очень дорог, в нем очень много того, что бесконечно мило моему сердцу, и все хорошее, что идет ему навстречу, меня радует. Вы правильно отметили, что в книге многое пока остается открытым, я сознательно сделал это. Мне кажется, что очень часто наши книги слишком успокаивают — под конец — читателя, как будто к концу книги кончаются все противоречия жизни, кончается жизнь. Но, как Вы правильно почувствовали, сделал я это еще и потому, чтоб читатель ждал вторую книгу, второй роман, и чтоб, конечно, во втором романе развить, обострить, углубить все то, что намечено в первом. Кажется, эти мои расчеты-надежды оправдали себя: читатели и в письмах, и при каждой встрече спрашивают: что же дальше, как же дальше сложится жизнь героев?

Вы правы, предполагая, что в дальнейшем много внимания будет уделено Василю. Он мне очень дорог и очень важен; и, как мне кажется, я его хорошо чувствую, чувствую до мельчайших подробностей. Люблю я Ганну, и ей будет отдано много страниц. Крупно будет представлен и Евхим, с судьбой сложной, трудной. Думаю больше написать о больших и малых руководителях (Апейка и др.), об их раздумьях, сомнениях, ошибках. В общем, события и ситуации в этой книге будут острые, напряженные — герои будут «на переломе»: сложное это было дело — коллективизация!

Сколько, Вы спрашиваете, будет этих «хроник»? Пока могу твердо сказать, что будет еще одна, примерно такого же объема, как та, которую Вы знаете. Но это будет тоже роман, со своей темой, со своим названием, я буду считать его относительно самостоятельной книгой, книгой, которая может существовать и сама по себе. Вообще, когда я начал работать над своей хроникой, я представлял ее как цикл относительно само-

стоятельных книг, которые вместе дали бы широкую, протяженную во времени картину жизни наших людей. Так что хотелось бы, чтоб то обстоятельство, что в Ваших руках одна книга, не пугало бы ни Вас, ни издательство: относитесь к ней, пожалуйста, как к (относительно) самостоятельному произведению, которое и само по себе может быть интересно, полезно. Если Вас потом заинтересует второй роман, я Вам с удовольствием пришлю, если по каким-либо причинам Вы не сможете издать его, я не буду в претензии: давайте пока будем говорить о том, что уже есть.

В таком же виде, отдельной книгой, роман вышел у нас в Минске, выходит в Москве, переведен на украинский, переводят на чешский язык (в Праге). Вы спрашивали, на каких языках он издается: кроме того, что я только что сообщил, он печатался в отрывках в журнале «Советская литература» на польском, немецком, английском, испанском. Печатается — к сожалению, с сокращениями, вызванными ограниченностью «печатной площади»,— в журнале «Дружба народов». Лучшее издание в переводе — это книга «Советского писателя», которая вот-вот выйдет в свет. Я внимательно прочитал ее, сам правил перевод, и она вполне соответствует белорусскому оригиналу.

Что касается названий деревень и местечек, места действия, то названия в большинстве — не выдуманы. Есть такое местечко Юровичи, есть деревни; изменил я только название той деревни, где происходит действие книги: чтоб не обижать земляков, не вызывать лишних пересудов. Но такая деревня есть — с другим названием, немного похожим: и земляки, знакомые мои, узнают многих героев. Но, конечно, в деревне этой живут — в романе — жители не только этой деревни, но и других, в частности моей родной, которую я особенно хорошо знаю. Во всяком случае, в книге очень много от той земли, о которой я пишу. Есть и теперь та площадь, где была ярмарка, и та гребля (гать), которую строили мои герои. Я по ней летом этого года снова ездил...

Второй роман мной частично написан, но работы еще очень-очень много: главное пока все впереди, и говорить о нем пока преждевременно. Печататься он будет в «Полыми» и отдельной книгой: пишу о журнале «Полымя» так определенно хотя бы потому, что они

его уже обещают читателю. Будет он печататься, судя по словам главного редактора, и в журнале «Дружба народов», в переводе.

Вот все, что я мог сказать в ответ на интересующие Вас вопросы, связанные с моими книгами. Остается только сообщить Вам адрес нашей «Книги — почтой»: Минск, Омский переулок, дом 13, магазин «Книга — почтой». Если нужен телефон, запишите: 3-43-83. Кстати, может быть, когда-нибудь понадобится мой телефон: 2-40-47 — запишите тоже для памяти. А что касается книг белорусских, думаю, что их всегда можем прислать мы, Янка Брыль или я.

Желаю Вам здоровья, успехов в жизни,—
той, которая ■ кабинете и которая вне его!

Ваш *Иван Мележ*

107. Ю. П. ВАНАГУ

27 снежня 1962, Мінск

Дорогой Юлий Петрович!

Слышал я случайно, что Вы как будто знаете белорусский язык. Не знаю, так ли это,— но если Вам и трудно будет читать книгу, которую Вы получите, может быть, с долей некоторого удивления,— пусть она станет меж других томов Вашей библиотеки как скромный, но бесспорный факт того, что не всех своих друзей в Минске Вы знаете. Как-то случилось так, что за время Ваших приездов в Минск мы почему-то ни разу не встретились по-настоящему,— но мне хочется думать, что это просто чистейшая случайность, та случайность, которую мне хотелось бы поправить. Мне всегда приятно было видеть Вас, всегда испытывал я к Вам чувство симпатии, и мне давно хотелось как-нибудь выразить это,— и я, наконец, без всяких договоренностей, написал это на своей книге, той, которую Вы получите. Так что — хотя она и неожиданна, может быть, но она — не случайная гостья у Вас. Визит ее, как видите, к Вам назревал уже давно!..

Пусть этот очень скромный новогодний сюрприз будет началом доброй нашей дружбы!

Протягивая Вам из Минска дружескую руку, позд-

равляю Вас с Новым годом и желаю Вам в нем много новых счастливых дней!

С уважением —
Ваш *Иван Мележ*

27.12.62 г.
Минск
(Ivans Meležs)

1963

108. Я. І. ПАЎЛАВУ

25 студзеня 1963, Мінск

25.1.63 г.
Минск

Дорогой Ефим Иванович!

Отвечаю на Ваше письмо с небольшим опозданием, так как только что вернулся в Минск.

Был я в Крыму много раз, больше всего в Ялте. Впервые приехал в Крым и Ялту в 1945 году — студентом Минского университета, в студенческий санаторий, который располагался на Виноградной улице, в здании нынешней турбазы. После этого приезжал лечиться и отдыхать в Форос (в 1951 году), в Харакс, в Ливадию (в 1955 году), дважды был в Коктебеле. В последние годы обычно приезжаю в Ялту, где больше всего живу и работаю в Доме творчества. Осенью и зимой 1960/61 года в Ялте я работал над романом «Люди на болоте», завершил здесь его, отсюда послал его в редакцию журнала. Роман вышел в Минске, в Москве, выходит вторым изданием на русском языке в «Роман-газете». За роман этот мне присуждена национальная литературная премия имени Якуба Коласа.

В Крыму несколько раз выступал: перед читателями в Городской библиотеке, на открытии памятника М. Богдановичу в Мисхоре и на открытии мемориальной доски в Ялте.

Вот все.

С приветом
Иван Мележ

109. І. Я. НАВУМЕНКУ

18 красавіка 1963, Ялта

18.4.63 г.
Ялта

Дарагі дружа!

Тры дні жыў я тут з тваімі героямі, з праўдалюбам тваім Міцем, у якім, здаецца мне, асабліва багата цябе самога,— з тваім Іванам Лобікам, з Шэлегам і Драгуном, з мілаю Сюзанаю, якая мне нагадвала маю Сюзану; хадзіў па тваіх Бацькавічах, сядзеў на лавачках, гайсаў па агародах, ляжаў пад сасною, якая ўцалела перад усімі нягодамі, па-ранейшаму горда трымае сваё зялёнае галлё.

Дружа, віншую цябе, добрую кнігу ты напісаў! Уся яна — праўдзівая, ад першай да апошняй старонкі, я не знайшоў у ёй і аднаго фальшывага радка. Уся яна чыстая, празрыстая, як лясная крыніца вясною, добрае, поўнае любві да людзей, чуецца,— сэрца ў таго, хто яе стварыў! К чэсці тваёй — скажу — і тое, што ты сумленна пайшоў самай цяжкай літаратурнай дарогай, дарогай шырокаю эпічнага твора, з яго мноствам чалавечых характараў і лёсаў, з яго незлічонымі цяжкасцямі і небяспекамі, якія ты, па вопыту другіх, ведаў раней і ў якіх ты пераканаўся цяпер, на ўласным вопыце. Мудрыя людзі, накшталт N, ганарацца тым, што яны ўмеюць пісаць аповесці з чатырма-пяццю героямі, тым, што ў гэтых героях яны выпісваюць кожную маршчынку, складачку на шынялі, кожную пясчынку на сценцы акопа. Бог з імі, няхай ганарацца, калі б трохі менш было пыхі ў іх, калі б не трацілі сціпласці і цвярозасці. У эпічным творы не выпішаш кожную маршчынку і пясчынку, і празаік-эпік тут у нявыгадным становішчы; але затое наколькі больш дае эпічная проза прастору, наколькі больш яна расказвае не пра аднаго-двух, пяць чалавек — пра *народ*. Іменна вобраз *народа*, які вырастае з вобразаў Міці, Сяргея, Шэлега, Шуры, Кардаша, бацькі Міці і з многіх другіх, і ёсць твая самая вялікая ўдача; удача, за якую цябе варта павіншаваць вельмі! Удача гэта дае права твайму раману стаяць у адным радзе з коласаўскімі «Ростанямі», з «Барыкадамі» Пестрака і др. добрымі эпічнымі ўдачамі нашымі. Мне прыемна віншаваць цябе і таму, што магутнасць той шырокай плыні, якая нясе чытача

разам з тваёй «Сасною», меў калісьці радасць адчуваць я сам, калі быў захоплены сваім шматпакутным першынцам, пра якога я думаю з любоўю і цяпер, «Мінскім напрамкам». Рэчы нашы розныя, у некаторых адносінах ты дасягнуў багата большага, але ў іх ёсць і сваяцтва, блізкае па шырыні духу, па шырыні плыні — эпічнасць. Гэтая эпічнасць, шырыня — якасць новая, можа быць, у тваім творчым абліччы, і я рад, што ты ўдала раскрыўся новай і вельмі важнай, высокай якасцю пісьменніцкага таленту.

Чытаў я кнігу тваю ўважліва, прыдзірліва, з алоўкам, тры дні з ранку да вечара; чытаў, як трэба чытаць кнігу друга; я, вядома, заўважыў, што не ўсе вобразы дастаткова добра выпісаны (хоць ёсць і цудоўныя эпізадычныя — сын Вадэйкі, Гулік і др.); але вобраз народа — як абагулены вобраз многіх гэтых герояў — ты даў вельмі поўна, шматфарбна; намнога багацей — чым, скажам, той жа N у сваіх глыбока-псіхалагічных, звужаных да цесных акопных шчылін аповесцях. Надзвычай добры пачатак: і вобраз сасны, які потым удала паўтараецца, «вар'іруецца», і жыццё «пад сасною», на пераездзе; дакладна, вельмі моцна напісаў ты прыход немцаў у Бацькавічы; такой моцнай карціны прыходу немцаў я не ведаю ў нашай л<ітарату>ры. Добра вельмі — сцэны «на акопах» — і спёка, і Франя, і Якубоўскі, і гумно ноччу, і — «разыходзьцеся зараз жа»,— адчуваецца вялікая, непрыдуманая праўда жыцця! (Усё ж — нішто не можа замяніць нашаму брату сардэчнага вопыту!) Добра — прыход Іванаў — Лобіка і Гусоўскага; гамонкі ў Лобікавай хаце; многа добрага, не буду пералічваць, доўгі пералік быў бы! А ў сцэне — каталажка ў школе — проста нельга было чытаць пра малога Вадэйкаў: як гэта проста, нібы ў цябе, і з якой сілаю ўздзеяння! Сэрца сцінала такой тугою, што я вымушан быў адкладваць кнігу! Набірацца сілы, каб чытаць далей!

Ну, от, стары, бацькавіцкі летапісец! Яшчэ мог бы пахваліць цябе за пейзажы, пацерабіць дзе-нідзе за партрэты (дзе-нідзе!). Чуць не выпусціў: цудоўныя ўсе немцы: Крамер — проста адкрыццё! Усе іншыя — жывыя, кожны на свой манер, у кожнага — верыш! Тут нам, грэшным, вучыцца ў цябе не грэх!

Дарэчы, даўно думаю я аб тым, каб вярнуцца зноў да свайго «Напрамку» — перагледзець, паправіць:

здаецца, перарос я ўжо яго! Абавязкова як-небудзь сабяруся з сіламі і перасею ўсё, перачышчу! Пакуль жа патроху сяджу над другім раманам пра нашы бацькаўскія балоты; мала зрабіў — пагода паганая, пленум у Маскве, хварэў. Дарэчы, ці чытаў ты маё — скарочанае — выступленне? Як ты да яго? Як другія хлопцы? Мабыць, той-сёй з маладых — коса; але не мог я маўчаць, вельмі ж некаторыя разбэсціліся! Трэба ж каму-небудзь гаварыць і непрыемнае — для карысці ўсіх!

Яшчэ раз — віншую! Жадаю добрага ўраджаю «Бульбы»! Прывітанне жонцы, Ларчанку, Лойку, В. В. Казловай!

Абдымаю — твой *Іван М.*

110. Я. БРЫЛЮ

24 красавіка 1963, Ялта

Дарагі Янка!

Віншую з маем, з вясною, запозненай, але, мабыць, цудоўнай, як заўсёды!

Якія дарогі бягуць да цябе, чакаючы блізкае лета? Хай усе яны будуць шчаслівыя! І хай — у птушак будуць добрыя мілыя гнёзды! Жадаю табе здароўя, удачы!

Вітанні жонцы, дзецям.

Твой *Іван Мележ*

111. Ф. І. КУЛЯШОВУ

24 красавіка 1963, Ялта

Дарагі Фёдар Іванавіч!

Разгарнуў я даведнік адрасоў ССП і са здзіўленнем адкрыў, што Вы, аказваецца, зноў на Сахаліне, Неявельская № ...! Падзівіўся Вашай пастаяннай прывязанасці да вострава гэтага і непастаянству сімпатый да Мінска!

Але шлю ў Мінск — «дедушке», наўгад — віншаванні з вясной, з маем, самыя добразычлівыя, самыя шырокія і высокія. Будзьце шчаслівыя ўсе, радасці ўсім, і Вам, і Ользе Філіпаўне, і Наташы.

Ваш *Іван Мележ*

Што там у нас робіцца? Чыркніце некалькі радкоў: Ялта, Дом творчества! Калі не вельмі заняты.

Буду тут да сярэдзіны мая, па маіх разліках.

112. В. А. КАВАЛЕНКУ

25 красавіка 1963, Ялта

25.4.63 г.
Ялта

Дарагі Віктар!

Віншую цябе з маем! Хай будзе вясновы, сонечны — з блакітам — настрой! Згадваю цябе на вечары ў Гілевіча; спадзяюся, што вочы твае глядзяць інакш на свет, з большым аптымізмам! Трэба працаваць!..

Вітай ад мяне хлопцаў — Бугаёва, Пшыркова, Грынчыка, Дзюбайлу, Лобана — усіх.

Вельмі хачу пабачыцца, пагаварыць — у душы многа накапілася!

З пашанай — *Іван Мележ*

113. О. А. ЙЫГІ

Канец красавіка 1963, Ялта

Дорогой Олев Адович!

Поздравляю Вас с весной, с маем, которые в Эстонии, очевидно, не хуже нисколько, чем в Белоруссии!

Желаю Вам всего доброго, счастья Вам и Вашей семье,— и Вашему журналу!

Надеюсь, что встретимся в иной обстановке, чем в Москве на пленуме, спокойнее, свободнее, лучше.

Ваш *Иван Мележ*

114. А. І. ЧАСНАКОВАЙ

Канец красавіка 1963, Ялта

Дорогая Александра Ивановна!

Поздравляю Вас с запоздавшей весной, с маем, вполне своевременным! Желаю вам хороших романов и повестей и хороших авторов!

Поздравьте от моего имени С. Л. Кирьянова — которого я давно люблю,— Наталью Михайловну поздравьте — ее нельзя любить, она замужем; поздравьте всех хороших наших знакомых!

Ваш старый автор
Іван Мележ

Поздравьте Владимира Антоновича! [1] Обязательно!

Полюбопытствуйте, нет ли откликов на наших «людей». Хороших, конечно. Плохих — не надо.

Пришлите — интересу ради.

В Ялте буду я до мая 10-го.

Адрес мой пока: Ялта, Дом творчества.

І. М.

115. М. А. АБАЛКІНУ

1 чэрвеня 1963, Мінск

1.6.63 г.

Дорогой Николай Александрович!

Прежде всего хочу поблагодарить за внимание, которое редакция «Правды» проявила к моей литературной работе.

В прошлом году в Минске и в Москве вышел мой новый роман «Люди на болоте». Книга эта — часть большого замысла, который вот уже много лет не дает мне покоя. Сейчас я работаю над продолжением истории людей, о которых начал говорить в первой книге: пишу новый роман о времени великого перелома в полесском крае. Это будет вторая книга моей «Полесской хроники».

В «Хронике» мне хочется рассказать, как сложен, труден и велик был путь наших людей к сегодняшнему дню. Герои мои — простые люди обычной полесской деревушки — живут и трудятся на неблагодатной земле, среди болот; у них трудная не только земля, но главное — трудное наследство: связанные с условиями уходящей жизни, они долгое время ограничены в той или иной мере предрассудками; они не сразу все понимают как надо, не всему верят тотчас, они ошибаются нередко; они живут нелегкой жизнью трудовых людей, входящих в новый, поначалу непривычный, незнаемый мир. Я хочу показать, как крепко связана жизнь этих людей между собой и с большой жизнью

[1] Трэба: Афанасьевича

советского мира, которая все больше изменяет жизнь и души людей болотного края. Хочу рассказать, что при всей обыденности жизнь этих людей прекрасна, так как благодаря ей строятся города и заводы, крепнет держава наша, сама жизнь их, пусть нелегко, с ошибками и неудачами, неуклонно, упорно идет вперед и вверх.

Хочу написать книгу в полном смысле народную, прославляющую народ, его подвиг, проникнутую великим уважением к нему и заботой о нем. Хочу вместе с тем, чтоб она, эта книга, была предельно правдивой: ведь только настоящая, неподдельная правда жизни может дать настоящую красоту искусству.

Один из главных мотивов «хроники» — мысль об ответственности человека перед временем, перед делом, которое стало великим делом народа. Чем выше, величественнее дело народа, тем выше и ответственность каждого перед ним, особенно тех, кому выпало на долю быть мастером, бригадиром, руководителем в трудной, огромной стройке. Мотив этот будет одним из важнейших в том романе, который я пишу теперь.

Я родился среди людей, о которых пишу, жил с ними, вырос среди них, часто встречаюсь с ними теперь,— писать мне о них трудно и радостно: своей книгой мне хочется как бы исполнить свой сыновний долг перед ними, перед землей, которая дала дорогу в жизнь, перед временем, сделавшим меня писателем, коммунистом.

Хочу довести историю «Людей на болоте» до наших дней. Работы впереди очень много; так много, что иногда берет беспокойство: хватит ли здоровья, творческих сил. Радует и обнадеживает, что время наше — хорошее, можно трудиться в полную силу; крепко поддерживает в работе дружеское внимание товарищей по работе, читателей, нашей партийной печати. Верю, что июньский Пленум ЦК КПСС поможет укрепить здоровую творческую обстановку в писательской среде, посодействует созданию многих хороших книг, нужных народу, делу коммунизма.

С уважением —
Иван Мележ

Просьбу об отрывке для литературной страницы газеты выполню в ближайшее время. Надо подумать, выбрать.

И. М.

116. Р. П. ПІЎТАРАКУ

1 чэрвеня 1963, Мінск

Дарагі Рыгор!

Вельмі дзякую за паштоўку. Адказваю позна толькі таму, што было аж залішне розных клопатаў — цяжкі час быў. Толькі што вярнуўся з Кіева — прачытаў украінскі пераклад «Людзей»: яны выйдуць у Держлітвидаві.

Пераклад зрабіў О. Пятроўскі з апарату Спілки письменників. Зрабіў, здаецца, непагана: восенню зможаш зрабіць свой вывад сам <...>

Будь здороў!

Іван Мележ

117. Ф. І. КУЛЯШОВУ

18 чэрвеня 1963, Мінск

ФОТАТЭЛЕГРАМА

Дарагі, высокашаноўны і высокапастаўлены юбіляр!

Таварыш дарагі наш Фёдар Іванавіч! Хоць Вы — прыкрываючыся абавязкамі Дзяржаўнага ўпаўнаважанага — думаеце адседзецца ў сценах інстытута старажытнага горада Магілы льва,— мы пакідаем за сабой права і на ўсе юбілейныя абавязкі, і на ўсе прынады! Спадзяемся, што юбілейная Пярцоўка, Зуброўка і Лімоннік чакаюць і Вашага звароту, і нас, нашага прыходу. Кіруючыся гэтымі меркаваннямі і верай у Ваша высакародства, абдымаем па-братняму, жадаем, каб Ваша творчая і ўся жыццёвая дзейнасць ішла па самай высокай арбіце, па крайняй меры, бліжэйшыя пяць дзесяткаў год.

Іван Мележ

118. О. А. ЙЫГІ

17 жніўня 1963, Мінск

Дорогой Олев Адович!

Очень обрадовало меня Ваше письмо. Признаюсь, до него я еще не вполне верил, что Вы выполните свою «угрозу» перевести моих «Людей» на эстонский. Очень

много приходилось мне слышать от некоторых друзей всякого рода обещаний, которые забывались через минуту после прощания. Это, конечно, не прошло бесследно: прошу извинить, что тот устоявшийся, проверенный скептицизм держал в моем сердце долю сомнения и в отношении Ваших слов. Тем более радостно было читать мне Ваше письмо, и я от всего сердца говорю Вам спасибо!

Вы зря как бы извиняетесь за вопросы, возникшие при работе над переводом. Все они — закономерны, так как в романе немало слов, требующих знания не только белорусского языка, но и самых глубоких основ быта, обычаев, знания особенностей истории, прошлого. Среди них такие вопросы, что не каждый и белорус, хорошо грамотный, ответит сразу.

Итак, отвечаю:

1. *Гуз* — буквальный перевод: шишка — на лбу, на теле вообще. Имя это довольно часто бывало на Полесье: почему — трудно сказать; очевидно, имя это значило, что конь, названный так,— не какой-нибудь рысак — «орел», а обычный, заурядный труженик. Есть в этом имени немного незлой, дружеской иронии. Я и не знаю, переводить это имя, чем-то похожим эстонским, или может так и оставить — как имя. Решайте сами.

2. *Каморка* — буквально: — маленькая комнатка. Здесь (стр. 10) — комнатка, отгороженная от *сеней*. Обычно в белорусских (полесских) хатах к дому пристраиваются сени; сени разделяют часто на две части: одна, через которую ходят в дом, другая — *каморка*, в которой стоят бочки с продуктами, всякая утварь, может висеть серп, коса и т. д. Вот план сеней и дома. *(У арыгінале даецца малюнак.)*

3. *Падпрыпечак.* В русской печи под тем углублением, где разводят огонь и пекут, есть еще ниша, углубление, в которую ставят, кладут всякую всячину. Кроме этой ниши — прыпечка — есть — еще ниже у земли — под всей печью углубление — где содержались куры: *падпрыпечак.*

4. Мазырскі кірмаш. Кірмаш — базар, это Вы знаете. А Мазыр — это город Мозырь, древний город в Полесье.

5. Балахоўцы — бандиты из банд белогвардейского генерала Булак-Балаховича, который нападал на бело-

русские села из Польши. Одно время он занял довольно большую часть Белоруссии.

6. (стр. 19). *Растуды іх:* Соответствует русскому: мать их...

7. (стр. 19) Пасталы — лапти; в Полесье — это обычные лапти из *лозы*.

8. (стр. 24). «Беднота» — была такая крестьянская газета, которая выходила в Москве.

9. (стр. 37) *Цагельня* — здесь: место, где брали глину для изготовления кирпича.

10. (стр. 41). *Рыболовные снасти: нерат* — здесь переводите: *невод*. Баўтухі, таптухі, венцяры — снасти, которые плетутся из лозы: баўтухі і таптухі — используются так сказать с непосредственным участием человека: один несет по болотной канаве, а другой гонит ему навстречу рыбу. Может быть и так: таптуху или бавтуху хозяин поставит, в воде, гонит сам рыбу — если он один. *Венцяры* — это сооружение, которое ставят на ночь; рыбак потом приходит забирает улов. *Кломля* — небольшая сеть, натянутая на каркас из прутьев; она, впрочем, раз в пять-десять шире таптухи — с широким (по масштабам Полесья) захватом. Ее ведут по краям два человека; один или два еще мутят воду в болоте — гонят навстречу рыбу. Вот как выглядят эти «орудия». *(У арыгінале даюцца малюнкі.)*

Когда в кломлю попадет рыба, ее поднимают и рыбу выбирают руками.

Вот все. Пишите. Спрашивайте.

С приветом и самыми лучшими пожеланиями,

Ваш *Іван Мележ*

119. О. А. ЙЫГІ

16 верасня 1963, Мінск

16.9.63 г.
Минск,
Ждановичи

Дорогой Олев Адович!

Ваше письмо, как и прежние, прочитал с чувством глубокого уважения к Вам: как это хорошо, когда почувствуешь в «соавторе» — в переводчике человека серьезного, вдумчивого, творческого. Была у меня с

этим чувством и грусть: ни один из *русских* переводчиков не проявил и малой доли такой серьезности: в большинстве, почти всегда попадаешь в руки дельцов, хапуг, полуграмотных ремесленников. Ах, как жаль, что вы не можете, кроме эстонского, переводить и на русский язык! Это, как Вы понимаете, шутка, но шутка горькая; притом я, конечно, очень рад, что перевод на эстонский делается с такой серьезностью.

Отвечаю на Ваши вопросы,— заранее прошу быть снисходительным к качествам моих иллюстраций: в деле этом я ведь человек неподготовленный!

Стр. 43. *Цэп.* Цэп — у нас — состоит из палки и бича (бич), соединенных вместе ремешками. Палку держат в руке, а *бичом* из-за плеча ударяют (бьют) по снопам и выбивают зерно из колосьев. Выглядит *цеп* так. *(У арыгінале даецца малюнак.)*

Бич делают обычно из тяжелого дерева (дуба), к концу он обычно толще.

Стр. 46. *Світа.* Одежда верхняя из домотканого сукна. Обычно — длинная; без ваты; без подкладки. Носили и на рубашке и на пиджаке — что было у крестьянина.

Стр. 56. *Абрэз.* Это обычная военная винтовка, у которой *обрезан ствол*: чтоб можно было носить под одеждой; винтовка неудобна тем, что длинна.

Стр. 62. *Закрашанай* самагонкай. Самогон — как вы знаете, белый; его иногда — из разных соображений — подделывают под вино: «закрашивают» какой-либо настойкой — вишневой и пр.; фруктовой водой. Иногда — чтоб «облагородить» самогон, иногда — чтоб скрыть для постороннего *глаза*, что это — недозволенное законом.

Стр. 69. Юровичи — *местечко*: полудеревня, полугород. Теперь в них сельский Совет.

Стр. 74. *Цэбер.* Деревянный «сосуд». Похож на ведро, но обычно больше. Бывает разных размеров — иногда довольно большой. Большой носят вдвоем: для этого в цебре ручки с отверстиями, в которые продевают палку. За эту палку берутся и несут вдвоем. «Цебры» поменьше носят в одиночку. В углу хаты стоят обычно — большие. *(У арыгінале даецца малюнак цэбра.)*

Стр. 74. Так выглядит лопатка, которой веют зерно. *(У арыгінале даецца малюнак лапаткі.)*

Стр. 75. *Засторонок* — это часть гумна — сторона:

их обычно два — с обеих сторон тока. Засторонок обычно отгорожен небольшим барьером, забором, *стенкой.* *(У арыгінале даецца малюнак плана гумна.)*

Стр. 75. Алешники — деревня.

Стр. 76. Клямка — скоба вместе со щеколдою. Внутри скобы выступает из двери «язычок» металлический, соединенный с запором: когда нажимают на этот язычок, запор-щеколда приподнимается над крючком и дверь можно открыть. *(У арыгінале даецца малюнак клямкі.)*

Стр. 90. У нас обычно иконы украшались *ручниками* — полотенцами.

Стр. 92. *Чарэн* («да чараноў») — это верхняя часть русской печи (наружная): на ее горячих кирпичах грелись.

Стр. 93. *Услон* — лавка; *прасница* — доска в виде лопаты, на которую привязывают *кудель* (кужаль). Прасница втыкалась острым концом в отверстие в лавке. *(У арыгінале даецца малюнак жанчыны за прасніцай і подпіс:* «Женщина тянет куделю, сучит пальцами в нитку и нитку наматывает на веретено: круглый, гладкий стерженек, который она очень ловко крутит пальцами другой руки»).

Стр. 99. Дубовыя *сохі.* Соха — опора крыши в гумнах. *(У арыгінале даецца малюнак гумна.)*

Стр. 57. Спяць — як проса прадаўшы: спят очень спокойно, глубоко, как люди, сделавшие все.

Плот. Были разных типов: частокол; плетень; изгородь. Частокол обычно — у дома, вокруг сада; изгородь — вокруг огорода и т. д. Изгородь — это несколько пар кольев с длинными жердями между ними. *(У арыгінале даюцца малюнкі двух тыпаў плота.)*

Есть изгороди-частоколы из досочек и палок.

Выращивали на Полесье рожь, пшеницу (меньше), ячмень, овёс, гречку, просо и т. д. Много — картофеля.

Пастбища были общие. Размеры пахоты и сенокоса были разные — в зависимости от количества семьи, иногда — от ловкости хозяина. Разные — в разных деревнях: в зависимости от того, сколько, кроме болот, земли «уделил бог».

Деревня, которую я описываю, существует. Но населил я ее жителями и из других деревень, главным образом моей родной. В действительности она небольшая. У меня — побольше, в романе. Ее расположение

схематически могу показать так. *(У арыгінале даецца малюнак.)*

И последнее: «типовой» план одного двора. *(У арыгінале даецца малюнак.)*

В последней схеме — мне не удалось выдержать «пропорции»; но я все же надеюсь, что у Вас будет представление о расположении служб у полесского крестьянина.

Признаюсь, чувствую, что — «поработал», и убежден, что — с пользой. Желаю Вам всего доброго!

Ваш — *Иван Мележ*

120. Р. П. ПІЎТАРАКУ

5 кастрычніка 1963, Мінск

Віншую з Кастрычнікам. З прыемнасцю згадваю нашу паездку з Маладзечна. Рад буду зноў сустрэцца — на вечары ці ў дарозе. А пакуль — зычу шчасця!

Іван Мележ

5.10.63 г.
Мінск

Нядаўна прыслалі «Людзей на балоце» — па-ўкраінску!

121. О. А. ЙЫГІ

11 лістапада 1963, Мінск

11.11.63 г.

Дорогой Олев Адович!

Отвечаю с задержкой, так как был занят: готовил несколько глав нового романа для «Полымя». Не хотелось пока давать, но они попросили — чтоб «открыть год», чтоб выполнить обещания читателям — и я поддался уговорам. Вот поэтому — сидел, готовил «текст»...

А теперь — к делу. Отвечаю на Ваши вопросы:

Стр. 93.— *Лапаць.* Лапти у нас носили только из лозы, липы; из кожи не шили, насколько я знаю.

97. *Як кукаль на разоры.* Куколь, как известно, растение ненужное и в поле, и на меже (на разоры). Ганна уточняя — «на разоре»,— придает своим словам оттенок большей язвительности. Смысл такой, значит: не нужен ты мне (с оттенком язвительности).

116. *Як упякаюць на Салаўкі.* Салаўкі — Соловки — место для ссылок (на Севере — на Белом море).

117. *Тульгавіцкі.* Из деревни *Тульгавічы* (название деревни).

119. *У конаўцы берасцянай.* Конаўка — кружка из бересты; сделанная из бересты.

120. *Гузу-паранку.* Паранку в Полесье делали из отрубей, мякины, картошки, соломы-сечки,— в зависимости от того, что было. Паранкой называли потому, что все это пáрили (опáривали, обваривали) горячей водой, нагретой в чугуне; обычно в паранку домешивали и муки; размешав все, теплым несли в ушате скоту.

137. *Падкову грэблі.* Здесь — участок гребли (гати) в виде подковы (я описываю места невыдуманные).

Стр. 141. *Завертні* аглоблі. Оглобли крепились к саням при помощи завертней,— завертни — петли из лозы, прутьев ивы, дуба. Чтоб они легко скручивались, их распаривали и затем сворачивали ■ петли. Петля цеплялась за сани и за оглобли. Чтоб петля держала оглоблю, ее закручивали, заворачивали так, что она туго сжимала головку — конец — оглобли.

Сначала вид ее был таким — ⊂. Потом, когда заворачивали, петля становилась — ∞. Вот эта вторая петля и сжимала, держала оглоблю. Понятно ли? Да, еще деталь: оглоблю надевали не спереди саней, а с задней стороны и потом заворачивали вперед. *(У арыгінале даюцца малюнкі саней.)*

Стр. 147. *Мармазеля.* Жаргон крестьянский; от — мадмуазель (mademoiselle).

Стр. 158. *Синий камень* — народное название медного купороса.

174. *Прывезлі пажарную.* Пожарную «машину» — насос.

180. *У зрэб'е ды вясковыя андаракі.* Зрэб'е — домотканая — из льна — одежда. Андарак — юбка крестьянская: обычно из овечьей шерсти, ткались дома из цветной, разных цветов, шерсти. Обычно — ткань в виде шотландки — в клеточку, разных цветов; чтоб выглядела наряднее. Андаракі были очень длинными, чуть не до пола.

185. *Алеша, памагаючы ім, хадзіў.* Алеша играл за плату. Платили деньгами и иногда натурой — хлебом, салом и проч.

197. *У корчыку* самагонкі. Корчык — кружка.

197. *На вашаго п'янаго Мікалая.* Мікалай — праздник святого Николая,— осенью — 6 декабря (по старому стилю), весной 9 мая (ст. стиля). Здесь — осенний Мікалай.

200. *Точыць шыла.* Шилом кололи (убивали) свиней. Когда разделывали — шел в работу нож.

205. *Ад гарлавой.* Гарлавая — дифтерия.

206. *Вадзіца з маку і мёду.* Мак — семена маку; истолченные, в виде кашицы, разбавленные водой. Очень вкусная, между прочим, штука!

207. *Була ў старца торба.* Шутливое выражение: с насмешечкой; смысл — ничего не было. Старец — между прочим — не старик, а *нищий*! Нищий такой бедный, что и торбы не было своей.

204—205. *Святы вечар* (стр. 204) — это первая кутья с поминками родственников, была она за неделю — до второй кутьи, *шчодрага* вечара; т. е. (1-я кутья) — 24 декабря (ст. ст.). Вторая кутья — шчодры вечар — 1 декабря [1] (ст. ст.), и была еще третья кутья — крещение (о ней я не писал); третья кутья вечером 5 января (накануне крещения). Первая кутья — постная; вторая — в святой, шчодры вечар — богатая, не постная. Вечера святые, дни кутей не зависят от того — суббота ли, воскресенье; праздновались в зависимости от числа. Шчодры вечар, рождество — 1 января; постная кутья, поминки — за неделю до него — т. е. 24 декабря; в любой день недели. После постной кутьи начинали понемногу разговляться — и есть, и пить; но большой пир начинался после 1 декабря: [1] пили, гуляли — «аж дым шел»!

210. *Цягнуліся са звяздою.* Звезда — это специальное, праздничное сооружение в виде звезды — на шестке. Звезда была из деревянных прутьев, оклеенных светлой, цветной бумагой; внутри ее горела свечечка, и звезда светилась в ночи. Красиво! Со звездой ходили от хаты до хаты, под окнами.

Вот все. Остальное — на Ваших листах. Будьте здоровы!

Желаю счастья Вам, Вашей семье!

Иван Мележ

---

[1] Трэба: января.

122. Я. С. МАЗАЛЬКОВУ

14 лістапада 1963, Мінск

Дорогой Евгений Семенович!

Прошу *вместо* последнего абзаца в отрывке, который начинается словами: «Няўжэ ж так і далей будзе? Не пераменіцца няўжэ?» — написать, перевести следующее:

«Яна плакала доўга. Доўга ляжала без слёз, ціхая, стомленая, спусцелая. Калі ж раптам цвёрда ўстала, не глядзела ўжо навокал. Вочы нібы не бачылі нічога, зрэнкі былі вузкія, вострыя, сухія. З дзіўным, такім не падобным на нядаўняе, спакоем падумала:

«Няўжэ ж так і далей будзе? Не пераменіцца няўжэ?.. Увесь век!»

Спакойна ж, з раптоўнай злосцю, нават зларадн асцю запярэчыла: «Не!»

Вот и все, дорогой Евгений Семенович! Это надо обязательно сделать. У отрывка будет крепкая концовка (кстати, теперь этими словами кончается и главка в романе).

Желаю здоровья, т. е. хорошей, звонкой погоды!

Іван Мележ

14.XI.63 г.

123. В. Д. АСКОЦКАМУ

29 снежня 1963, Мінск

Дорогой Валя! Обращаюсь к тебе столь фамильярно не по причине твоей красивой молодости, а по причине тех чувств, которые хотят сказать — «дорогой друг!». Дорогой друг! Нет ничего, очевидно, труднее и — банальнее, чем писать новогодние пожелания, но что поделать — хочется пожать тебе руку как другу. И пожелать всего, что можно желать другу.

Іван Мележ

124. А. І. і Я. У. ПЯТРОЎСКІМ

29 снежня 1963, Мінск

Дарагія Пятроўскія!

Віншую Вас са святам, зычу шчасця ў Вашым до-

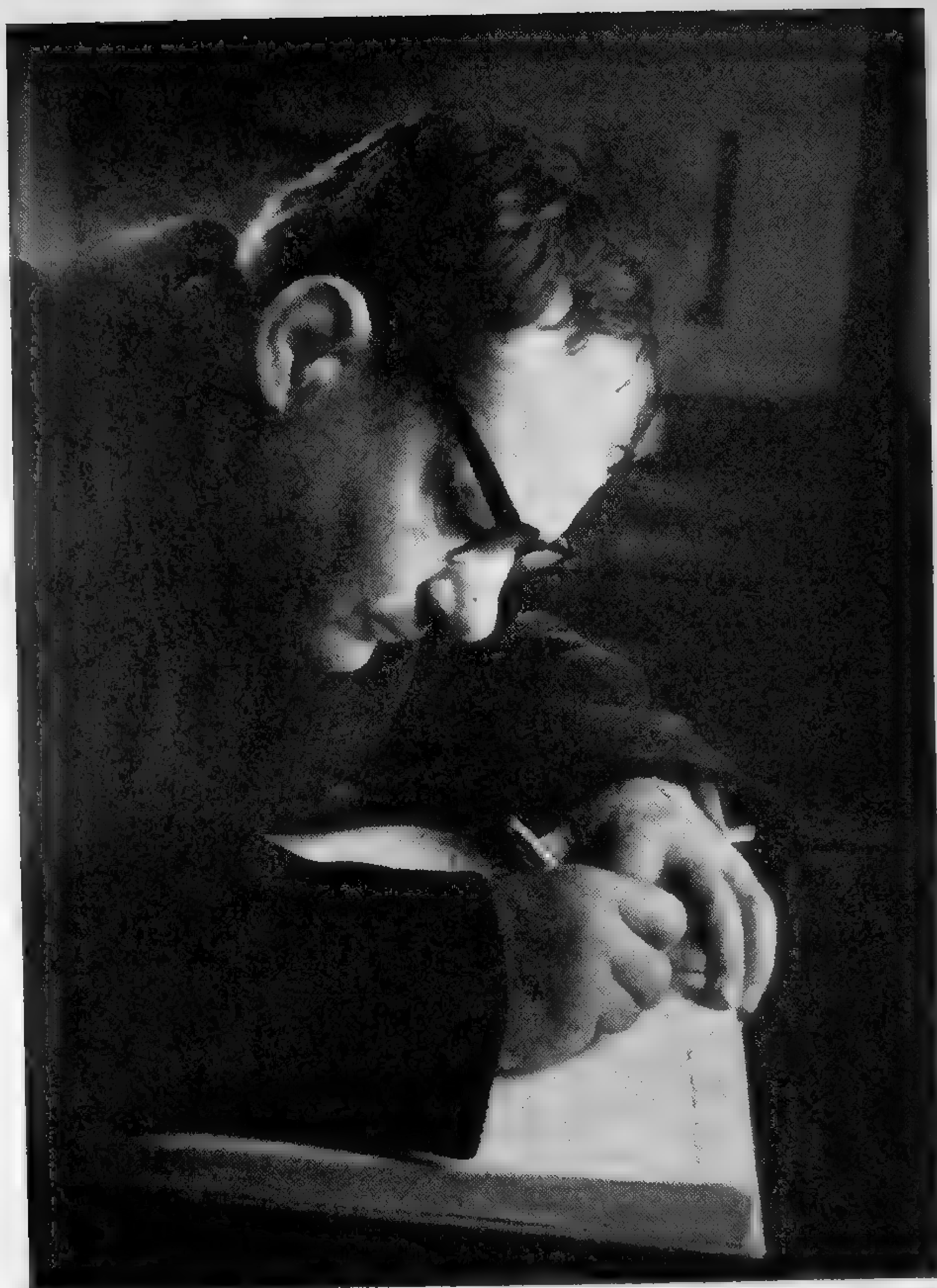
Іван, друг, таварыш... Зараз, калі я пішу тваё імя, я думкамі ахопліваю увесь той доўгі і трудны шлях, які мы прайшлі з табой. Успамінаю блакітную ноч над Белгарадам, калі мы ехалі ў Арцёмаўск з ІФЛІ і спявалі „Рэве та стогне Дніпр“, успамінаю дняўвальства „над начальнікам у старшын“ (Бадалмана і др.), нашу пяхоту і нікім не праслаўленыя „Карпацкія рэйды“, — нашу сустрэчу пад Уманню, калі мы былі ў акружэнні. Многае, многае ў жыцці маім звязана з табой, мой друг, але я не хачу ўсё гэта прыпамінаць. Сёння, на 12 годзе нашай дружбы, я веру ў тое, што нашай дружбе жыць многа-доўга, — столькі, колькі і нам самім. З верай у нашу дружбу я і хачу скончыць маё доўгае прысвячэнне на гэтай маленькай кніжачцы:

За дружбу, за твае поспехі ў працы і ў жыцці

Твой Іван М.

1/II–51 г.

Надпіс Івана Мележа на кнізе апавяданняў «Товарищи», падараванай ім украінскаму пісьменніку Івану Карабутэнку. *1951*

Іван Мележ робіць запіс у кнізе наведвальнікаў у краязнаўчым музеі горада Мазыра. *1970.*

ме! Спадзяюся на новыя сустрэчы, такія ж дарагія, як тая першая ў высокім «Метро»! Буду рад бачыць Вас у сваім горадзе (гл. на адвароце!).

29.XII.63 г. *Іван Мележ*

125. У ДВАРЫШЧАНСКУЮ СЯРЭДНЮЮ ШКОЛУ

29 снежня 1963, Мінск

Дарагія дзеці, дарагія настаўнікі!

Віншую Вас з Новым годам, з новымі канікуламі! Няхай у новым годзе будзе ў вас, школьнікаў, ахвота вучыцца, няхай не будзе ляноты; няхай Вашымі поспехамі будуць давольны і Вашы настаўнікі, і Вашы бацькі. Добра пагуляйце ў канікулы, каб з новымі сіламі — за вучобу! Ад душы жадаю шчасця ўсім настаўнікам!

29.XII.63 г.

Іван Мележ

126. Ф. І. і В. П. КУЛЯШОВЫМ

31 снежня 1963, Мінск

Дарагі Фёдар Іванавіч!

Паважаная Ольга Філіпаўна!

Я не мог бы лічыць, што ўсё зрабіў у старым годзе як належыць, калі б не павіншаваў Вас з Новым, не пажадаў шчасця і здароўя! Няхай удачы не абмінаюць Вас, няхай будуць поспехі — у тым ліку і той, які яшчэ, на жаль, не прыйшоў да Вас — кватэрны! Спадзяюся, што і гэта ўладзіцца!

Іван Мележ

1964

127. О. А. ЙЫГІ

2 студзеня 1964, Мінск

Дорогой Олев Адович!

Прежде всего — поздравляю Вас с Новым годом,

желаю, чтоб он был годом всякого рода хороших для Вас событий. Благодарю Вас за поздравления.

Я совсем недавно — только неделю всего — как вернулся из длительной поездки в Чехословакию. Поэтому и отвечаю Вам с некоторым запозданием.

Стр. 237. *Пляценьчык* — от слова пляцень,— забор, сплетенный из прутьев лозы. Пляценьчык на грэблі — очень невысок, он служит для того, чтоб земля с *грэблі* не осыпалась в канавы. Сплетен из лозовых прутьев.

Стр. 293. *Пірог* (при сватовстве). Это — хлеб, похожий на обычный крестьянский хлеб, только обычно лучше приготовленный. Круглый по краям, под — низ — плоский, верх приподнятый. В общем, вид обычного крестьянского хлеба.

Стр. 304. Хустка — *кашаміравая* — не от имени купца или названия фабрики; это обозначение качества платка. Кашаміравая — это значит шерстяная, обычно с цветами — *хорошая* хустка. Не столь уж доступная красота для небогатых крестьян. Название — кашаміравая — возможно, походит от — кашмира (в Индии)... Кстати, написав уже это, достал том словаря Даля. Вот его объяснение: «*кашемир* — тонкая шерстяная ткань, похожая на азиатские шали. *Кашемирный, кашемировый* — из ткани этой сделанный».

Стр. 324. З белай, *марымоньскай мукі*. Из белой, пшеничной, очень хорошей муки.

Стр. 306. *За перавельскімі кругамі*. Перавельскія — название; круги — это небольшие озерца воды в поле.

Стр. 312. *Макатры*. Большой, из обожженной глины горшок.

Стр. 330. *Коварат*. Глядел в нескольких словарях, нет объяснения. У Даля слово это связывается с — *воротами*. Думаю, что название его можно объяснить историей: здесь когда-то начиналась *деревня*; видно, как всегда, у начала деревни стояли ворота. Деревня разрослась, ворот нет, а название сохранилось.

Стр. 330. *Паравік*. Паровой двигатель, локомобиль. Стоял во дворе у Нохима. Паравік — двигатель для мельницы, для молотилки и т. п.

Стр. 280. Матруну *Хвелькаву*. От Хвелько — имени отца.

Базары у нас проводились обычно раз в неделю. Были определенные — по традиции — дни, когда базары собирались особенно большие. Крестьяне знали эти дни.

Кроме больших — бывали и небольшие рыночные сборы.

Лясун — это действительно кличка Прокопа. Тоже клички: *Сарока, Зайчык, Губаты, Грыбок.* У нас в деревнях нередки были случаи, когда людей называли только по кличкам. Этому, кроме всего, причиной было то, что обычно у многих семей в деревнях была одна и та же фамилия.

Стр. 114. *Слабада* — есть такая деревня. Это — ее название.

Маслак — личность выдуманная. Но за ней была реально существовавшая, с другим именем.

Вот все, что Вас интересовало относительно «Людей на болоте». Новый роман мной написан только наполовину — так что впереди работы, может быть, не на один год. Трудный это роман; но то, что я дал в «Полымя», оценили очень хорошо. Это меня радует и бодрит.

Вы спрашиваете, как минские литературные круги относятся к N. Говорят разное, и многие настроены весьма критически; но в печати пока почти ни слова. Тягостное, значительное молчание. Мне лично показалось, что самое интересное в романе — это подполье и то, что идет от него с людьми к нашим дням. Поверхностно, приблизительно — бригады коммунист.<ического> труда, «невкусны» сцены бабьих пересудов, сплетен, ревностей. В общем, показалось — много лишнего, ненужного. Примерно тоже самое почувствовал и Брыль... Есть и иные мнения. А как Вам понравился роман? Любопытно, как на Ваш — свежий — взгляд наши деяния?

Желаю Вам успехов!
Иван Мележ

128. О. А. ЙЫГІ

10 лютага 1964, Мінск

Дорогой Олев Адович!

Извините, что отвечаю, может быть, поздновато. Было много всяких забот, среди которых, возможно, не главная по значению, но хлопотная: переезжал на новую квартиру. Так что и адрес — новый: Минск, 30,

ул. Интернациональная, д. 26, кв. 10. Квартира хорошая: в центре, но, слава богу, не на проспекте; четыре комнаты (65 м), с высокими потолками, с прекрасным коридором; 4-й этаж, и — великое благо! — лифт... Но перебираться трудно было: книги замучили!

Теперь уже почти привык к новому жилью. Пытаюсь работать понемногу: не очень клеится — злюсь! Но что касается глав новых в «Полымя», то как будто хорошо — хвалят пока дружно. Не знаю, как потом будут. Да, а о *премии* не волнуйтесь. Звонили — обсуждали в Комитете: очень хорошо говорили; но повредила мне концовка: смутила «сюжетная незавершенность». А тут кто-то еще сообщил: печатается уже продолжение. Поскольку там возникли формальные колебания (нужны — только законченные произведения, а там — сомнения: законченное или нет), то, чтоб не рисковать опасно, посоветовали, чтоб я попросил перенести обсуждение в Комитете. Что я и сделал — послал телеграмму. Федин и Тихонов посоветовали, чтоб я готовил перевод новой (которая пока не готова и которую я неизвестно когда и как закончу!). Вообще, *если* я напишу вторую и хорошо и — с законченным более-менее сюжетом,— позиции мои будут конечно крепче. Тем более что и эту на Комитете приняли хорошо (Шамякин говорит, не хуже, чем Гончара). Конечно, мне немного и досадно, что формальность эта так повредила мне.

Ну, да бог с ним. Обойдемся. Только бы работать спокойно, без спешки и оглядок!

Отвечаю на вопросы:

1. Чарнушка, Жалудок — фамилии. Во всяком случае переводить не надо. То же — и Кныш (торба). Торба, мне показалось, звучнее — я и переменил.

2. 415 — Михалев — название деревни.

3. Мужики курили и трубки, но больше — самокрутки.

Вот все. Между прочим, в Москве роман переводят на финский язык (для финнов, которые за границей).

Будьте здоровы. Желаю Вам успехов!

Иван Мележ

129. В. Д. АСКОЦКАМУ

15 сакавіка 1964, Мінск

Дорогой Валя!

Посылаю два номера «Полымя» с первой частью нового романа. Это пока все, что напечатано. Остальное частью в папке, частью — в голове и сердце.

Еду в Ялту — подправиться немного здоровьем и немного поработать над романом. Дальше будут очень серьезные и — думается — интересные — вещи.

Это тоже, кажется, приняли неплохо. Но — ты сам суди: что — хорошо и что — плохо.

Адрес мой — до 20 мая: Ялта, Дом творчества.

Иван Мележ

15.3.64 г.

130. Е. Я. ЛОСЬ

26 сакавіка 1964, Ялта

Дарагая Дуся!

Вельмі прыемна было мне атрымаць першую вестачку з Мінска. Наогул, павінен сказаць, што Вы другі раз мяне здзіўляеце — чулы і добры Вы чалавек, бачу я! Хай і Вам добра будзе заўсёды і ўсюды — добрыя людзі і добрыя падзеі няхай спадарожнічаюць з Вамі.

Што ж да просьбы рэжысёра Ашмянскага тэатра т. Дакукі, то я за інсцэніроўку брацца не буду. Няма калі — у мяне ўсе думкі і трывогі аб новым рамане, які так слаба рухае наперад. Я і так працую час ад часу над галоўнай кнігай сваёй, ці варта ж распыляцца да таго ж яшчэ і на другія «справы»!

Вось і ўсё. Дай бог здароўя табе і ўсякага шчасця!

Іван Мележ

26.III.64 г. Ялта

131. А. І. ПЯТРОЎСКАМУ

27 сакавіка 1964, Ялта

Дарагі Аляксандр Іванавіч!

Я ў Крыму, у Доме творчасці. Гляджу з акна на кі-

парысы і на мокры туман, у якім яны ледзь відны. Кажуць, што тут недзе павінна быць і мора, але гэта, відаць, выдумка...

Мой адрас — да 22 мая:

Ялта, Дом творчества писателей.

Да таго ж 22 мая і тэлефон у мяне будзе: 3-33-61. Тэлефон — агульны, мяне павінны будуць шукаць і клікаць. І не злуйся, калі не зразу знойдуць.

Добрага здароўя Вам.

Іван Мележ

132. О. А. ЙЫГІ

17 красавіка 1964, Ялта

17.4.64 г.

Дорогой Олев Адович!

Письмо Ваше получил я в Ялте. Я здесь уже около месяца и намереваюсь быть здесь до половины мая. Весна в этом году и здесь трудная, капризная — и коварная; продолжая минскую привычку, я успел и в хмурой Ялте несколько раз приболеть. Но, кажется, дела понемногу поправляются. Почти все дни, хотя часто и без заметных успехов, пытался работать. Кое-что сделал в этом году — главным образом в той самой второй части, о которой Вы пишете — что ждете ее. Почти написал вчерне две очень серьезных главы — с серьезными, критическими мыслями о времени: главы об Апейке, о жизни в Юровичах, и даже немного — в Минске. Меня это очень волнует и кажется очень важным; и кажется, что это раздвинет рамки — и вширь, и ввысь — романа; сделает его весомее. Тут будут вещи, как мне кажется, острее и очень актуальны. Думаю, что у Вас — пусть и не очень скоро — будет повод убедиться в этом. Жаль только, что работа движется медлительно: крепко меня подводит нездоровье мое!

Ну, да бог с ним: всякому свое! Всяк трудится, как умеет. Надеюсь все же, что весна и лето помогут мне двинуть дело лучше!..

С большим интересом прочитал я Ваши суждения о романе. Думаю, что верно Ваше замечание о Степане — надо будет повнимательнее глядеть на него. Впрочем, я о нем немало думал и раньше. Вообще, впереди

так много — что страшновато иногда: удастся ли все вместить в книгу, да по-настоящему, серьезно! В этой книге очень многое должно произойти почти со всеми героями моими!..

Спасибо Вам за то, что прочитали, как я убедился, внимательно и обстоятельно написали о впечатлении. Это мне все не только интересно, но и важно.

Теперь — отвечу на Ваши вопросы.

Стр. 213.— *Дзядзькі* — надо понимать не как дяди, а как — мужики, крестьяне.

Стр. 284. *За сватоў будуць Прахор...*— Я уже не помню, почему оставил «Прохор», но, очевидно, лучше,— как и в дальнейшем давать *«Пракоп»*. Пусть будет один человек.

Канапа ў Глушака — это деревянная покрашенная скамья со спинкой. Не мягкий диван!

Стр. 431. *Нарытнікі* — приспособление из ремней, прикрепленное к хомуту,— которое одевают на туловище лошади,— вокруг туловища; чтоб хомут не съезжал вперед, на голову коня.

Стр. 434. *Ганна... заплеценая.*— У нас невесту могли заплетать и венчиком вокруг головы, и в косу.

Стр. 435. *Дудка.* Не народный инструмент. Заводского изготовления *прямая* труба, небольшая — держат ее руками, пальцы которых «работают» на клапанах, издающих звуки. *(Ніжэй у арыгінале даецца малюнак дудкі.)*

Стр. 446. Название деревни — Михалев.

Стр. 452. Как делят *каравай*. Его разрезают ножом на части и одаривают гостей. Обряд этот делают обычно перед тем, как увезти невесту к жениху.

Вот все, что я могу Вам сообщить по вопросам, которые Вас интересуют.

Желаю Вам всего хорошего в жизни! На первое время — хорошей весны, хорошего Мая, с которым я Вас — поздравляю!

С приветом —
Иван Мележ

Спасибо за поздравление с переездом на новую квартиру. Был бы рад видеть Вас в ней гостем!

І. М.

133. О. А. ЙЫГІ

25 красавіка 1964, Ялта

Дорогой Олев Адович!

Позвольте разделить с Вами радость окончания работы над переводом «Людей на болоте». У меня также сохранятся самые лучшие воспоминания о днях наших «встреч» — мне всегда было интересно и читать Ваши письма, и отвечать на них. Я рад, что в Вашем лице встретил такого серьезного товарища по труду,— я благодарю Вас от всего сердца за нелегкую Вашу, с такой тщательностью сделанную работу. Поздравляю Вас с Первым мая и желаю Вам самого большого счастья в жизни!

Ваш *Иван Мележ*

134. У. М. ЮРЭВІЧУ

25 красавіка 1964, Ялта

25.4.64 г.
Ялта

Дарагі Валодзя!

Перш за ўсё — віншую цябе з новай, доўгачаканай, кватэрай,— няхай яна будзе шчаслівую. Па-другое, павінен падзякаваць табе за тое, што ты выручыў мяне, і ў час: я думаў, куды паслаць табе майскае віншаванне, і не мог рашыць што-небудзь пэўнае, калі — пабачыў твой ліст. Так што, віншую і з кватэраю, і — з маем, з вясною!

З цікавасцю прачытаў, што ты напісаў пра «Навальніцу». Вельмі важныя для мяне твае думкі пра Апейку, за якога я асабліва хвалююся; думаў я раней і пра драматызм: ці не залішне для пачатку, але што зробіш — нельга ж было аслабляць праўду чалавечай бяды толькі з-за таго, што гэта пачатак! Буду пісаць і далей з даступнай мне сілаю і глыбінёю: можа, і там будуць сцэны, вартыя хвалявання чытача. Я гавару — можа, будуць, таму што многія драматычныя раздзелы і сітуацыі яшчэ напісаны толькі ва ўяўленні.

Абсалютна я не згодзен з тваёй заўвагай пра тое, нібы парушана логіка вобраза Васіля. Тут у мяне не ўзнікла і на хвіліну сумненняў: я падумаў — і магу

цвёрда сказаць: ты памыляешся. Чаму неспадзяваная жаніцьба Васіля з Маняю: яшчэ ў той кнізе Васіль гатоў быў для такога саюзу. Чаму ж — ты можаш сказаць: ён не зусім давольны шлюбам гэтым? Таму, што ён — чалавек, у якога ёсць не толькі галава, а і сэрца. Розум, сялянская практыка — а Васіль чалавек практычны, беднасць навучыла — яны звязалі яго з Маняю, дабро якой памагло стаць яму на ногі; а сэрца Васіля — імкнецца да Ганны. Вобраз Васіля нельга зразумець, не бачачы, не ўлічваючы, што ў ім увесь час змагаюцца дзве стыхіі: матэрыяльная і, калі можна сказаць, ідэальная. І гэтыя дзве стыхіі вядуць яго, блытаюць яго жыццё, мучаць яго, прымушаюць рабіць «зігзагі» на жыццёвай дарозе. Жаніцьба з Маняю — гэта перамога матэрыяльнай стыхіі, спатканні з Ганнаю — шкадаванне аб ідэальным, імкненне да яго. У несумяшчальнасці гэтых абедзвюх стыхій — зерне Васілёвых трагедый, яго жыццёвых пакут; у тым і гуманнасць новага часу — што ён дае ўпершыню магчымасць такім гаротным Васілям злавіць і сініцу на зямлі, і жураўля ў небе.

Гэта маё цвёрдае перакананне. У Васілі я перакананы. Я, можа, нікога так добра і ясна не бачу, як Васіля. Я разумею яго лепш, як сябе... Я хацеў бы, каб ты з увагай аднёсся да ўсяго гэтага і зразумеў мяне таксама.

Я не крыўдую на цябе, ты дарэмна нібы просіш прабачэння. Але я хачу, каб у нас не было неразумення па адной з самых галоўных праблем кнігі.

Тут я пішу многа пра Апейку. У новым рамане ён вельмі вырасце. У двух раздзелах — Апейка на сваёй раённай працы, яго клопаты — кіраўніка: чалавека з народа; мястэчка, паездка ў Мінск; беларуская сталіца; пачатак таго, што дало нам 37 год. Трывожныя назіранні, неспакойныя развагі аб некаторых з'явах часу, якія могуць нарабіць бяды,— у якую Апейка не хоча і не можа яшчэ верыць. («Быць не можа... Усё будзе добра».) У рамане будзе многа роздуму, «філасофіі». Будуць — і ёсць ужо — сур'ёзныя вельмі рэчы. Не ведаю, чым усё скончыцца — для мяне, як аўтара.

Але працы яшчэ многа. Бясконца многа. Хоць я і бачу ў цэлым усё — аж маркотна робіцца ад думкі, што ўсё гэта падняць трэба. Наўрад ці скончу ў гэтым годзе.

От і ўсё. Цісну тваю руку, зычу шчасця тваёй сям'і. Прывітанне хлопцам.

Іван Мележ

P. S. Дарэчы, Васіль не кіне Маню: у спрэчцы ідэальнага і матэрыяльнага перамагло зямное... Так што «разрыву» фактычна поўнага не было...

135. А. І. ПЯТРОЎСКАМУ

Красавік 1964, Ялта

Дорогой Александр Иванович!

Прошу извинить, что посылаю это поздно. Был занят, писал. И — всякие дела.

Так давать, ■ таком виде, текст — нельзя. Сокращения тут — во вред книге. Надо восстановить.

Если необходимо будет что-то сокращать, то — в другом месте. И надо — главами сокращать. Иначе — получается окрошка, чепуха, не имеющая отношения к искусству.

Надо восстановить — если сняли — в главе VIII подглавку 2 (по книге) — все, что написано про Алексея и Люду. Это — очень важно, а, кроме того,— хорошо получилось. Зачем это снимать? Снимать это нельзя ни в коем случае!

Вот все — об этом. Перевод (отредактирован) — II часть — я получил. Начал читать. Когда прочитаю — вышлю.

Я живу в комнате 7.

Есть в Доме — телефон. Можно позвонить. Номер его — 3-33-61. Просить меня.

Может быть — соберешься, прикатишь на южный берег?

Приветы жене, сестре, матери!
Всяческих успехов!

Іван Мележ

136. П. М. НІКІЦІЧУ

8 мая 1964, Ялта

Уважаемый Петр Никитич!

Я получил и прочитал Ваши переводы. Мнение у

меня о них сложилось в целом благоприятное: мне кажется, сделаны они серьезно и вдумчиво. Думаю, что Радио может их использовать. Если требуется для этого авторское согласие, то можете сослаться на это письмо: я согласен на то, чтоб радиопередачи шли в Вашем переводе.

Но — дальше начинается «незнаёмое»: ведь пока так и неизвестно, сколько страниц и каких именно отберет — или уже отобрало — Радио. Меня это, конечно, интересует; и я хотел бы так же, чтоб меня известили о всех сокращениях, которые будут сделаны ■ тексте,— о всех соображениях, которые будут при подготовке радиопередачи. Я готов во всем этом принять посильное участие.

По причине того, что мне неизвестен «объем» радиопередач, я не весь текст правил, хотя познакомился со всем. Авторизация — дело очень трудное, а я теперь и очень занят, и, кроме того, очень устал. Все мои мысли — в новом романе, который подвигается очень медленно, ввиду того что мне давно-давно нужны и отдых и лечение. Этим объясняется и то, что я не правил весь Ваш текст. Но и в таком виде он может звучать в эфире. Если же будет решен вопрос о том, что «пойдет» *именно,* и если надо будет посмотреть мне еще раз, я готов. Через десяток дней я предполагаю быть ■ Минске, и связаться нам будет совсем несложно. Если что-то из переведенного Вами пойдет ■ газету, я хотел бы получить гранки ■ прочитать их внимательно. Мой адрес в Минске: Интернациональн.<ая>, 26, кв. 10. Тел. 2-33-80.

Все, о чем я пишу, относится к передачам по радио и публикациям отрывков. Вопрос о переводе всего романа я не могу решить потому, что связан уже словом; да, впрочем, роман еще в таком состоянии, столько еще впереди предстоит сделать, что мне, право, пока и думать не хочется ни о чем ином...

Чтобы не было недоразумений, должен сказать, что кое-что уже переводилось для минских газет; отрывок из первой главы романа перевела З. А. Крахмальникова (я его прочел и сделал свои замечания, авторизовал). Переводил небольшой отрывок (нигде не пошедший) Мозольков. Вот то, что пока мне известно.

Что касается Ваших соображений по поводу перевода отдельных слов, то я прочел их с большим инте-

ресом. Но разговор на эту тему очень большой и сложный, и мы сможем обсудить все эти проблемы во время встречи. Часть своих соображений я сделал в Вашем тексте, на полях рукописи. Думаю, «цацура» не надо переводить — это *кличка;* дзеканье и яканье в именах не стоит сохранять — писать надо Петро и Денис, и — Олешники, название деревни (не Ольшаники).

Вот пока все.

Желаю Вам всего доброго!

Иван Мележ

8.V.64 г.

137. А. І. ПЯТРОЎСКАМУ

21 мая 1964, Мінск

Дарагі Аляксандр Іванавіч!

Пасылаю сёння 2 том рамана «Мінскі напрамак». Спецыяльна зрабіў копію для Вас — на ўсякі выпадак, з-за апасення, што пошта можа згубіць. Буду надзеецца, што бандэроль усё ж дойдзе да Вас, не згубіцца. Калі атрымаеце, паведаміце мне. Пастарайцеся зберагчы той, *першы* том — ён мне будзе патрэбны.

Жадаю Вам усялякіх удач!

Прывітанне жонцы і Галіне Іванаўне.

Ваш *Іван Мележ*

138. А. В. БУДАКОВУ

1 ліпеня 1964, Мінск

1.VII.64 г.

Дорогой Александр Васильевич!

Я получил Ваше письмо, и, должен сказать, оно мне доставило большое удовольствие. Очень мне приятно, что Вы поставили мою пьесу и что она прошла у Вас с успехом. Ее ставил в Белоруссии наш лучший театр, и постановка его тоже была любима зрителями. Много раз ее передавали по белорусскому радио,— но в России она шла мало, очень мало, и то, что Вы поставили и не без успеха,— это меня порадовало. Спасибо Вам и спасибо всем участникам постановки.

Я написал 2 с половиной пьесы. Вторая — большая

очень — тоже была поставлена у нас, но она очень сложная, с большими массовыми сценами, и самодеятельному коллективу поставить ее будет трудно, невозможно. Даже большому театру трудно было. Написал я давно еще одну одноактную пьеску, но она пока не переводилась на русский язык.

А в основном я пишу прозу — написал два романа, один из которых — первый «Минское направление» — шлю на память Вам и как выражение благодарности за Вашу работу.

Желаю Вам больших успехов в жизни и творчестве!

Ваш *Иван Мележ*

139. О. А. ЙЫГІ

1 снежня 1964, Мінск

Дорогой Олев Адович!

Книгу получил. Спасибо. Очень рад, очень приятно, что будут читать по-эстонски. Пусть эстонцы посмотрят на наше Полесье, познакомятся с нашими «людьми на болоте».

Вы зря так критически глядите на то, как она издана. Мне нравится в общем пестрота, красочность оформления: книга должна быть нарядной, привлекать внимание. Ганна действительно могла бы быть красивее, но на радостях, в этой красочности — и это както прощается.

Радует основательность, с какой Вы работали над переводом. Еще раз спасибо — за это.

Огорчило одно, откровенно, по-дружески: то, что «мы» (я) — вроде не при чем. Я никак не могу понять (это не первый случай) — почему у издательства никаких обязанностей перед автором. Почему к нам относятся как к каким-то богачам, помещикам, что ли, которым вовсе не нужны деньги? Мне они как раз были бы кстати... Вообще, нас здорово материально урезали. Если так дальше пойдет, надо будет искать какую-то службу. Литература — дело в материальном отношении непрочное...

Вы в этом, конечно, не виноваты. Вы — товарищ по «несчастью». Поэтому я и откровенно пишу Вам об этом.

Новый роман движется понемногу. Трудная, сложная книга получается. Сложное время, сложные судьбы — и сложная книга.

Желаю Вам всего доброго!

Ваш *Иван Мележ*

Привет Вашей семье!

P. S. В новом году очень хочу побывать в Таллине, поглядеть на Эстонию. Думаю, что летом выберусь в путь. Во всяком случае, рассчитываю на это.

І. М.

140. Л. Я. ПЯТРОВАЙ

10 снежня 1964, Пушкіна

Мілая жонка! Сягоння я весялей духам: ужо не так дзіка, як учора. Галоўная ўрачыха, да якой я заявіўся зранку, сказала, што на 1 чалавека комнат цяпер няма; але чысла 15 пераселіць. Толькі трэба даплаціць. Я — даплачу 10 рублёў і 15, а можа, і раней — перабяруся. Назначылі мне працэдур усякіх: так што работы хопіць. Хадзіў сягоння ўранку і перад абедам — цяпер — па лесе: сярод сосен ёсць цвёрды сняжок, лядок; звонкае паветра — красата,— як у нас, мабыць, на дачы! З наступнага года буду на дачы толькі восенню і зімой! І вясной!..

Кормяць добра. Апетыт на чыстым паветры — мядзведжы! Трэба будзе купляць што-небудзь. Буфет ёсць: вінаградны сок, яблыкі, і — ананасы сягоння. Так што жыць можна. Маючы грошы.

Ну, можа, і будзем жыць. І жывыя вернемся.

Абдымаю цябе і маю мілую «Лялісю». Глядзіце яе. Прывет бабушцы. І Людзе <...>

Пішы. Адрас: г. Пушкино, Московской области.

Іван
папа

141. А. І. ПЯТРОЎСКАМУ

Снежань, паміж 10 і 20, 1964, Пушкіна

Дорогой Александр Иванович!

Я в санатории. Буду до 2.1.65 года. Пока — ничего здесь. И лес хороший вокруг, и погода звонкая. Настроен отдыхать и лечиться.

Адрес мой: г. Пушкино, Московская обл. Пишите, не забывайте.

Может быть, я уеду и числа 30 или 31. Но до конца года буду тут.

Привет жене, Галине Ив.<ановне>.

И. Мележ

142. О. А. ЙЫГІ

26 снежня 1964, Пушкіна

Дорогой Олев Адович!

Мне будет приятно вспоминать старый год и потому, что в нем одна из радостей была сотворена Вами. Я буду всегда с удовольствием вспоминать совместную с Вами работу.

Поздравляю Вас с Новым годом, желаю Вам самых больших радостей. А сам мечтаю побывать, наконец, в старом, давно влекущем меня Таллине.

26.XII.64 г.

Ваш *Иван Мележ*

143. І. А. і Г. М. СКРЫГАНАМ

26 снежня 1964, Пушкіна

Дарагія Янка і Анна Міхайлаўна!

З заснежанага падмаскоўнага лесу, ад свайго імя і ад вавёрак і зайцоў віншую Вас, дарагіх мінчан, з яшчэ адным Новым годам. Дай бог, каб быў ён добры, зычлівы на шчасце і ўдачы; каб у Вашай паднябеснай кватэры шчасце жыло заўсёды, на пастаяннай прапісцы.

Ваш *Іван Мележ*

144. Е. Я. ЛОСЬ

Канец снежня 1964, Пушкіна

Дарагая Ласіха!

Жывучы ў лесе, сярод вавёрак, зайцоў і — ласёў, я з пачуццём асаблівай сваяцкасці віншую цябе з Новым годам. Зычу, каб ён быў добрым, як год зямны, і плённы, радасны, як год творчы!

З пашанай *Іван Мележ*
Пушкіна,
пад Масквой.

145. У. М. і Л. С. ЮРЭВІЧАМ

Канец снежня 1964, Пушкіна

Віншую Вас з яшчэ адным годам і жадаю, каб іх было багата наперадзе — добрых, зычлівых на шчасце, шчодрых на шчасце.

Ваш *Іван Мележ*

1965

146. Л. Я. ПЯТРОВАЙ

3 красавіка 1965, Ялта

3.IV.65 г.

Мілыя мае!

Што ж такое робіцца на белым свеце! Пазаўчора вечарам паявіліся белыя мухі, учора падуў халодны вецер, а сягоння ўсё бела ад снегу: і неба, і зямля, і кіпарысы стаяць пабеленыя. Мокра і так нудна, што глядзець на свет не хочацца. А былі ўжо два дні па 17 градусаў цяпла — у ценю! — проста па-летняму цёпла і хораша.

І от вам, калі ласка, ялцінская радасць,— снег ■ вадою!

Пагода тут ненадзейная, капрызная і няласкавая пакуль, і я не знаю, як мне быць з вамі, на які дзень дагаварвацца — ехаць вам. Пакуль што Крым радасці

Вам не абяцае. Гавораць, што такая пагода будзе да чацвярга,— да 8 красавіка.

Быў я ў гасцініцы «Украіна», глядзеў новыя адзіночныя нумары,— грошы такія ж, як у старых, а пакойчыкі самі ў два разы меншыя, цёмныя, і пасцель памерам у раскладушку. Буду прасіць вам старыя комнаты.

Я работаю, пішу. Не вельмі хутка, але ўсё ж трошкі падаўся наперад. Закончыў увесь трэці раздзел — пра Васіля. Сягоння пачаў друкаваць пяты — апошні раздзел 2-й часткі.

Жыву ціха, спакойна,— і ад гэтага спакою адпачываю, хоць амаль кожны дзень і нешта раблю. Так што карысць двайная: і для кнігі, і для здароўя. Значыць, трэба дзякаваць Крыму, хоць ён і такія штучкі выкідвае нам.

На «перапынак» я, відаць, не паеду: і дарога далёкая, і толку ніякага. Усё роўна зрабіць нічога не ўпраўлюся.

Цалую Вас
Ваш *папа («татацько»)*

147. М. ТАНКУ

27 красавіка 1965, Ялта

Дарагі Максім!

Віншую цябе з Маем!

Моцна веру, што наступны Май будзе для цябе радасны ўдвайне. Ад душы жадаю гэтага.

Твой *Іван Мележ*

(У пачатку мая вяртаюся дадому.)

148. А. І. ПЯТРОЎСКАМУ

Пасля 27 жніўня 1965, Мінск

Дарагі таварыш Олександр, можа, Вам цікава будзе даведацца, што Ваш знаёмы з Мінска, нехта Мележ, адчувае сябе чалавекам, які зрабіў справу, за якую атрымае невядома якое пакаранне. (На ўзнагароду ён не спадзяецца.) Некалькі дзён назад закончыў ён сур'ёзны раман, аб'ёмам у 25 аркушаў, які называец-

ца «Подых навальніцы» («Дыхание грозы»). У гэтым рамане Васіль зноў б'ецца за зямлю, але ўжо не з Глушаком, а з Міканорам, які адбірае зямлю для новай гаспадаркі; і канчаецца раман тым, што Ганна пакідае Глушакоў, а Хоня з Хадоськай едзе вянчацца ў царкву. Самыя апошнія радкі пра вяселле, але рэдактар кнігі гаворыць, што імі, такім царкоўным вяселлем, канчаць нельга.

От я і сяджу цяпер і чакаю, што суд прысудзіць. Сёння будзе ўжо сігнальны нумар «Полымя» з пачаткам «Навальніцы»; раман будзе друкавацца ў трох нумарах — 9, 10 і 11-м. Адначасова рыхтуюць асобнае выданне ў выд<авецт>ве: чытае рэдактар кнігі і галоўны рэд.<актар>. Дзве трэціх ужо прапусцілі, асталася адна — апошняя — самая складаная <...>.

Трохі пуста, і трохі трывожна. Як на вакзале, на перасадцы. Хочацца куды-небудзь паехаць: як мара (мрія) малююцца ў памяці Кіеў, Масква. Тым больш што і справы вабяць туды.

Цісну руку Вашу, таварішу!

Вітанне дружыні, матеры, сестрі!

Ваш *Іван Мележ*

149. І. Г. БЛОКУ

9 лістапада 1965, Мінск

Дорогой товарищ Игорь Блок,— прежде всего шлю Вам самый горячий привет и самые лучшие пожелания. От всего сердца благодарю Вас за радующее глубоко сообщение о том, что книга моя выйдет на румынской земле, в Бухаресте, образы которых так ярко запечатлелись в моей памяти.

После возвращения из Румынии я почти все время работал, всю весну, все лето, начало осени. Довольно крепко устал, но могу быть доволен — закончил новый роман, который теперь печатается в журнале и готовится к отдельному изданию. Этим и объясняется то, что я пишу Вам только теперь, с опозданием, за которое прошу Вас извинить меня.

Мне очень хотелось, хотя бы скромно, отблагодарить Вас за работу над книгой, хотелось, чтоб Вы хотя бы по фотоизображениям познакомились с родной

моей землей, и я вместе с этим письмом посылаю несколько книг, которые расскажут Вам о ней — языком, не требующим перевода.

Еще раз благодарю Вас и желаю всего наилучшего в жизни!

Иван Мележ

9.XI.65 г.
Минск

150. Д. М. КАВАЛЁВУ

9 лістапада 1965, Мінск

Дорогой Дима! Судьба, что ли, так распорядилась: нам и на этот раз не удается встретиться,— завтра я улетаю на юг, в Ялту. Когда ты прислал мне письмо, что приедешь в Минск, все уже было опеределено так, что встреча не состоится: была заказана путевка, и путевка эта пришла. И я должен уехать, не повидав тебя снова. Отложив встречу еще на месяц.

Я думал было заехать в Москву попутно, но — этот разговор на пересадке! Уже лучше на месяц позже, но зато основательно, не торопясь, не думая о дороге, о расписаниях, ни о чем.

В декабре — около 5 — я вернусь. Может быть, через Москву, а скорее всего — сразу в Минск, чтоб поехать в Москву со спокойным сердцем и надолго — на неделю, сколько надо будет.

Теперь я должен ехать в Ялту еще по двум причинам; во-первых, я очень плохо переношу нашу неустойчивую погоду, сырость — прямо болею; во-вторых, я надеюсь в Ялте расправиться со срочными, обременяющими меня, делами: добить автобиографию (с которой опоздал ужасно) и прочитать корректуры романа, которые мне туда должны прислать. Все для того, чтоб быть свободным!

Что до перевода, то не мне тебе говорить, как надо делать. Самое трудное, тонкое: это «разговор» — как сохранить на русском колорит полесской речи. Думая над этим, я заглянул в «Тихий Дон» Нобелевского лауреата, поглядел, до каких вольностей позволяет этот автор ломать русский литературный язык. Думаю, что и тебе это не вредно было бы поглядеть: тем более что

очень любопытно,— до чего много знакомых словец у донских казаков! Что до авторской речи, то здесь хотелось бы встречать почаще слова, звучащие хорошо, свежо, интересно по-русски...

Да, все же жаль, что не удалось поговорить!.. А может — в Крым надумаешься, не ради меня, а ради кипарисов, моря, солнца — ради себя? А?.. Нет, конечно,— это я просто к слову.

Дома я оставляю корректуру № 11 «Полымя». Если надо, позвони жене — она отдаст тебе. Корректура — на письменном столе в кабинете.

Пока адрес мой будет: Ялта, Дом творчества писателей.

Жму руку!
Твой *Иван М.*

9.XI. 65 г.

151. І. Г. БЛОКУ

22 снежня 1965, Мінск

Дорогой друг, от всего сердца желаю, чтобы новый год принес Вам большие радости и чтоб Вы не знали в нем печалей. Пусть будет он, этот год, благосклонным к нам, доброжелательным.

22.XII 65 г.
Минск

Іван Мележ

152. В. І. КУДРЫЦКАМУ

23 снежня 1965, Мінск

Дорогой друг и товарищ!

Очень взволновало меня твое письмо. Оно было как голос давно ушедшего — и безвозвратно! —времени. Грустно немного было, когда я читал его — как далеко это время и как быстро, кажется, пролетело последующее — целых три десятка лет, лучшая часть нашей жизни.

Мне помнится хорошо наша школа в Алексичах, но лица многих товарищей уже за далью времени забы-

ваются как-то, как бы уходят в туман. Но каждое воспоминание волнует, чем дальше — больше.

Я нередко бываю в родных местах, бываю в Алексичах, проезжаю Княжицу — мало, мало нас осталось, бывших ребят,— да и места сами изменились неузнаваемо. Но в памяти они живут, и я думаю — если хватит здоровья — вспомнить на бумаге, написать что-то.

Да, собственно, памятью этой и любовью написан и мой роман, который ты читал и который рассказывает о наших людях теперь многим людям на белом свете. Я рад, что книга тебе понравилась,— это дорогая мне книга. От всего сердца написана она. Тут она тоже нравится, волнует.

Я прошу не обижаться, что отвечаю поздновато. Очень был я занят, потом долго был в отъезде, а хотелось написать хорошо, не торопясь, от души.

Желаю тебе доброго здоровья и счастья! Привет твоей семье и твоим друзьям.

По-братски обнимаю тебя
твой *Иван Мележ*

Желаю тебе самого большого счастья в новом году!

153. У ДВАРЫШЧАНСКУЮ СЯРЭДНЮЮ ШКОЛУ

23 снежня 1965, Мінск

Дарагія таварышы!

Ад усяго сэрца віншую Вас з Новым годам! Жадаю Вам, каб быў ён для Вас шчаслівы і радасны; каб вучні добра вучыліся, а настаўнікі каб былі задаволены поспехамі, ведамі сваіх выхаванцаў! Жадаю, каб было добра ў Вас дома, каб настрой Ваш быў заўсёды вясёлы і каб яго нішто не змяняла.

Ваш зямляк, былы вучань і былы настаўнік —
Іван Мележ

23.XII.65 г.

154. А. І. ЧАСНАКОВАЙ

24 снежня 1965, Мінск

Уважаемая Александра Ивановна!

Шлю Вам самые добрые пожелания на Новый, 1966,

который быстро и упорно надвигается на нас! Да будет он счастливым!

Напоминаю Вам о том, что Вам, возможно, придется поработать над новым большим романом, который уже переводится. Надеюсь, что это не омрачит Вам жизнь в новом году!

Поздравляю Владимира Афанасьевича, Шурочку Вашу!

Иван Мележ

155. Ю. П. ВАНАГУ

26 снежня 1965, Мінск

Дорогой Юлий Петрович!

Самые лучшие пожелания Вам на новый, грядущий! Хорошего здоровья Вам, хорошего настроения, всех Вам радостей!

Самые лучшие пожелания прошу передать уважаемой Милде Яновне!

Очень жалею, что не был ■ Минске во время Вашего приезда!

Ваш *Иван Мележ*

1966

156. У ГУДЗЕВІЦКУЮ СЯРЭДНЮЮ ШКОЛУ

1 лютага 1966, Мінск

Вучням Гудзевіцкай школы Мастоўскага раёна

Дарагія таварышы!

Кожная мова ствараецца народам. Ствараецца на працягу многіх гадоў, многіх стагоддзяў. Мова — гэта вялікі народны скарб. Яе нельга не паважаць, як нельга не паважаць родны народ. Той, хто не паважае родную мову, не паважае роднага народа.

Трэба любіць і вывучаць родную беларускую мову. Трэба любіць і ведаць беларускую літаратуру — літара-

туру, што стварыла нямала выдатных твораў, якія праславілі наш народ на ўвесь Савецкі Саюз.

1.II.66 г.
Мінск

157. О. А. ЙЫГІ

6 красавіка 1966, Мінск

Дорогой Олев Адович!

Вместе с этим письмом Вы получите мою новую книгу. Посылая ее, я хочу выразить Вам чувства большой симпатии, которые остались у меня после знакомства с Вами. И конечно — еще раз поблагодарить Вас за то, что Вы сделали для меня.

Желаю Вам хорошего здоровья и больших успехов!

Ваш *Іван Мележ*

6.IV.66 г.
Минск

158. В. П. КРАЎЦОВУ

14 красавіка 1966, Мінск

14.IV.66 г.
Мінск

Дарагі Васіль Паўлавіч!

Усё ж мне хочацца сказаць, што мяне вельмі парадаваў і ўзрушыў Ваш ліст, які надрукавала «Літаратура і мастацтва». Парадаваў ён мяне і тым, што Вы вельмі добра пішаце пра мае раманы, мне, вядома, прыемна было пачуць, што нешта атрымалася вартае людзей; але разам з тым ліст Ваш усхваляваў мяне і вельмі глыбокім разуменнем таго, пра што хацелася мне сказаць у кнігах, добрымі і вельмі, я лічу, правільнымі крытэрыямі ацэнак. Працей кажучы, я адчуў у Вас чытача, за якога можна і трэба радавацца, якім можна ганарыцца.

Я пішу Вам не адразу, таму што спачатку стрымлівала сумненне, ці добра хваліць чытача, які цябе хваліць, але я адчуваў патрэбу напісаць Вам, і патрэба гэта не ціхла з часам; таму я і пішу, нарэшце. Таму і пачынаецца гэта пісьмо словамі «ўсё ж». Адным сло-

вам — дзякуй Вам вялікае! Гэта вялікае шчасце, скажу Вам шчыра,— чытаць такія лісты, як Ваш у «ЛіМе».

Пасылаю Вам «Подых навальніцы», які няхай будзе як рэчавы доказ таго, што я вельмі ўдзячны Вам і ганаруся Вашымі словамі.

Жадаю Вам шчасця!

Ваш *Іван Мележ*

159. О. А. ЙЫГІ

25 красавіка 1966, Мінск

Дорогой Олев Адович!

Я получил письмо от тов. Оямаа, в котором он сообщает о намерении издательства опубликовать мой роман. Только что я ответил,— выразил и свое удовлетворение тем, что роман будет издан, и тем, что переводить будете Вы. Я действительно очень рад, что над романом будете трудиться Вы. И, конечно, тем, что Вы выбрали эту, очень дорогую мне, книгу.

Желаю Вам, как говорят, очевидно, и в Эстонии — морской стране,— счастливого плаванья!

Поздравляю Вас с приближающимся Маем!

Ваш — *Иван Мележ*

25.IV.66 г.

160. У СВАТКАЎСКУЮ СЯРЭДНЮЮ ШКОЛУ

25 красавіка 1966, Мінск

Дарагія таварышы!

Вельмі прашу прабачыць, што адказваю са спазненнем. Я быў вельмі заняты рознымі справамі.

Вы пытаецеся, чаму ў мяне ўзнікла жаданне напісаць раман «Людзі на балоце». Галоўнай прычынай тут была памяць пра людзей, сярод якіх я нарадзіўся, доўга жыў у маладыя гады; пра родныя мясціны, якія з гадамі сталі яшчэ даражэйшыя мне. Усе тыя дарогі, па якіх ходзяць мае героі, не выдуманыя, як не выдуманыя і вёскі, і мястэчка, у якіх яны жывуць ці ў якія ездзяць. Мне хацелася расказаць пра тое, як жылі, як гаравалі, як спадзяваліся родныя мне «людзі на бало-

це» на лепшую долю і як яны ішлі к гэтай долі па нялёгкіх дарогах жыцця.

У вобразах Васіля, Ганны, Хадоські і другіх я хацеў расказаць тое, што я ведаў пра розных людзей, [redacted] якіх складаўся народ на Палессі ў мінулыя гады. Вобразы гэтыя ўзніклі з многіх падобных хлопцаў, дзяўчат, дзядзькоў, якіх я бачыў у сваім жыцці. Так што, хоць я і стварыў іх, нельга сказаць, што яны выдуманыя зусім,— яны выраслі з такіх людзей, якіх было многа, і, значыць, іх трэба разглядаць як людзей рэальных, жывых.

Як на рэальнае, жывое трэба глядзець і на жыццё герояў. Так людзі жылі сорак гадоў назад, трыццаць пяць гадоў назад. І так калечыла іх каханне і самыя лепшыя мары беднасць, нястача, беззямелле, як калечыла яна жыццё Ганны, Васіля, другіх герояў. Калі вы хочаце зразумець герояў раманаў, пастарайцеся найперш зразумець *той час,* у які яны жылі, асаблівасці тых гадоў. І Васіль, і Ганна, і Міканор — людзі свайго часу, яны залежаць ад умоў свайго часу. Наша шчасце якраз у тым, што многае [redacted] таго, што калечыла людзей, што перашкаджала ім жыць па-чалавечы, засталося ззаду.

Я не магу пераказваць і тлумачыць змест абодвух раманаў,— не толькі таму, што пра іх доўга пісаць, а і таму, што пра кнігі, пра тое, што яны расказваюць, трэба думаць *самім.* Раіцца, спрачацца і так дабівацца ісціны. Ну, а дзе не зможаце дадумацца самі, спадзяюся — паможа настаўнік ці крытыкі, якія багата пісалі пра абедзве кнігі. Прачытайце артыкулы Р. Бярозкіна, Р. Шкрабы, Ф. Куляшова, У. Юрэвіча, вялікі раздзел у новай кнізе «Гісторыя беларускай савецкай літаратуры», том 2-гі.

Яшчэ адкажу на адно пытанне: ці думаю я яшчэ пісаць кнігу. Думаю. Але калі яна паявіцца, сказаць не магу,— сам не ведаю. Відаць, хутка.

Вось усё. Жадаю Вам усім вялікіх поспехаў у вучобе, радасці ў жыцці.

Любіце і шануйце родную нашу беларускую мову і беларускую літаратуру.

25.IV.66 г.

І. Мележ

161. Я. Л. СМАЛЕНСКАМУ

6 ліпеня 1966, Мінск

Дорогой товарищ и друг, мне было очень приятно получить весточку от тебя, которая для меня прозвучала как далекий и милый голос нашей молодости. Мне очень дорого все, что было в те далекие годы, и каждое напоминание будто возвращает — пусть на мгновение — туда, в ту жизнь, которая с каждым годом уходит все дальше.

Я время от времени езжу в наши родные края, бываю иногда в Хойниках, но вообще-то — признаться,— поездки эти оставляют грустное ощущение. Все вспоминается, и как-то особенно чувствуешь, что все ушло, не вернется.

Прошу не обижаться, что отвечаю я с некоторым запозданием. Много всяких забот и дел, жизнь прямо захлестывает, а недавно мне прибавилось работы еще и по Союзу писателей. Так что и писать книги не хватает времени, но я думаю это ненадолго. Может, и лето виновато, трудно думается и трудно пишется, и, конечно, всякие дела, которых летом собирается особенно много. Но, впрочем, тут и иные причины есть: чем больше становишься заметен, тем больше и прибавляют обязанностей. Ты не думай, что известность это такая приятная вещь.

Завтра уезжаю во Францию, примерно на полмесяца. Поездка, конечно, интересная и важная, но она тоже вносит определенный беспорядок в жизнь. Еще полмесяца уйдет без особой пользы для работы. Вот сегодня и завтра все время — [illegible] сборах, в подготовке.

А вообще, я не в обиде на жизнь. Она получилась интересной, со смыслом. Во всяком случае, скучать в такой жизни некогда. И печалиться особо тоже некогда.

Ну, вот — жму твою руку и желаю тебе счастья!

Привет жене!

Твой *Иван Мележ*

162. Д. М. КАВАЛЁВУ

4 верасня 1966, Ждановічы

Дима, я, конечно, знаю, что ты меня ругаешь за столь поганое молчание, но, в оправдание себе, могу

сказать, что оно вызвано некоторыми, не очень радостными для меня событиями. Почти все время после возвращения из Москвы я пребываю в состоянии бездействия, что, конечно, не могло не нанести мне ущерба по части моей боеспособности. Почти сразу после возвращения хватила меня — впервые в жизни — почечная колика, такая сильная, что я готов был лезть на стену. Не помогали никакие уколы. Меня срочно отправили в машине «неотложки» в больницу, где успокоили новокаиновой блокадой. Оттуда я вырвался только через неделю, с приказом сидеть дома десяток дней — и бюллетенем. Едва я отбыл этот срок, как заговорила старая рана — начало невыносимо ломать плечо и руку: так, что я ночью вставал и выл от боли. Меня кололи, пронзали токами, но дело мало подвигалось к лучшему, и вот в эту чудную минуту моей жизни хватил меня еще один прекрасный приступ из почек. Я терпел целый день, но к ночи все же согласился возвратиться в белую палату. Несколько дней я на свободе, на даче, но рука еще приятно ноет и требует, чтоб я носил ее на подвязке и чтоб не стукал ее пальцами на машинке, а работал только левой. И ручкой писать тоже не желает! И посему я не пишу ничего, даже писем, даже друзьям, хотя знаю, как это необходимо. И это писание стукаю тоже левой, одним пальчиком.

Дима, меня, конечно, волнуют все наши общие дела, но я, ты понимаешь, выбит из колеи. Я вынужден возиться с тем, о чем не предполагал даже. Вообще весь этот год у меня весь в разных неприятностях: удары за ударами — как в Ташкенте! Так что ты будь снисходителен ко мне и — следи там один за двоих пока. «Дружба» что-то меня беспокоит (какое-то сомнение в них все время живет у меня); и ох, как мне не хочется снова встречаться с N! И как я беспокоюсь, что книга попадет в руки людей, которым плевать на все то, о чем мы и теперь не можем говорить без нервного сердцебиения.

Но я должен отдохнуть: на днях собираюсь поехать в Крым, с женой и меньшей дочкой. Может, крымское солнце поможет, да и думаю — побывать в лапах врачей, послушно и терпеливо. Адрес сообщу, когда все выясниться,— пока еще не все решилось с путевкой.

Вот все. Сообщи обо всем А. И. Чесноковой, пусть знает. Да и Баруздину неплохо бы; хорошо бы, чтоб он сам тоже поглядел бы книгу.

Что касается договора с «С.<оветским> п.<исателем>», гонорара, то я поговорю, когда буду в Москве; хотя такое они проделывали уже не однажды, помниться, даже Л. Шапиро они платили тоже по 100, хотя он дружил там со всеми и был тогда у власти. Я тогда удивился: зачем экономить на переводчиках! Мне тогда показалось это несправедливым и мелочным для такого издательства.

Ну, крепись! Трудись! Привет Тоне!

4 сент. 66 г.

Твой *Іван*

163. Д. М. КАВАЛЁВУ

24 верасня 1966, Місхор

Дима, твое письмо я получил уже здесь, в Крыму. Я буду здесь до 9 октября. Адрес мой до этого дня: *Крым, Ялта, 19, санаторий «Белоруссия»*.

Все, что касается судьбы романа, меня, конечно, очень волнует, но я, ты понимаешь, не мог не поехать сюда. Здесь рука болит немного меньше, но боюсь, что по возвращении все пойдет по-прежнему.

Говорил ли ты с Баруздиным, надо бы узнать, что думает Салахян, Лукашевич? Им уже время что-то решать и говорить определенное, и нам тоже время глядеть дальше. Нельзя же тянуть бесконечно. Время идет.

По возвращении я наведаюсь в Москву. Надо будет что-то сделать в отношении «Роман-газеты»,— в конце концов это важнее Др.<ужбы> нар.<одов>».

В общем, напиши, как наши дела. Буду ждать. Привет Тоне.

Иван
24.IX.66 г.
Мисхор

164. А. І. ЧАСНАКОВАЙ

Верасень, паміж 26 і 30, 1966, Місхор

Дорогая Александра Ивановна!

Я — на южном берегу Крыма, в санатории «Бело-

руссия» (в Мисхоре). Уже более 10 дней греюсь под довольно ласковым и постоянным крымским солнцем.

Погода такая, что не верится, право, что в Москве по ночам почти заморозки, да и днем — где-то в пределах от 5 до 10 градусов. Все было бы совсем хорошо, если бы не болела рука, хотя здесь — и потише, чем в Минске; но я все же надеюсь на лучшее. Хожу на массаж ежедневно, с редкостной аккуратностью.

Буду здесь до 9 октября. Уже купил билеты на самолет (здесь нас трое — жена и малая дочь). Так что в октябре я готов — «и к смерти и к бессмертной славе».

Черкните, пожалуйста, когда мне надо быть в Москве,— и, вообще, как мои дела теперь? Не переменилось ли чего-нибудь?

165. Д. М. КАВАЛЁВУ

7 кастрычніка 1966, Місхор

Дорогой Дима!

Сегодня 7-е, а 9-го я уезжаю в Минск. Лечу самолетом прямо домой. Так что пиши теперь в Минск.

Я получил письмо от Чесноковой. Она собирается с 12-го в отпуск, но обещает, что в ноябре все сделает. Беспокоит меня, какая там у нее правка: надо будет поглядеть внимательно.

На «Дружбу» я зол. Все-таки они не очень по-дружески обращаются с нами. То гнали нас, то тянут невыносимо.

Надо будет что-то делать с «Роман-газ.<етой>» — не дожидаясь, пока там сдвинутся в журнале.

Как только приеду в Минск, буду связываться с «Ром.-газ.», пошлю им рецензии, созвонюсь. В ближайшее время постараюсь подъехать в Москву.

Купил здесь «Совет.<ский> воин» с твоей «врезочкой» — спасибо за хорошие слова! Дали они, по-моему, очень хорошо.

Гадаю: что там в «Огоньке»? Я не помню, какой отрывок ты занес — хорошо ли выбрали? «Огонек» — это очень важно. Если дадут и — хорошо, это будет здорово.

Будь здоров! Обнимаю

твой *Иван*

166. І. Г. БЛОКУ

16 кастрычніка 1966, Мінск

Дорогой Игорь Генрихович!

Я получил книги, которые Вы мне послали,— благодарю Вас за этот дорогой мне подарок. Он мне всегда будет напоминать о Вас, о встречах наших в Бухаресте; радуя, что моя книга благодаря Вам будет жить и в домах румынских читателей. Спасибо большое Вам!

Пишу я Вам немного поздно потому, что долгое время не был в Минске. Только несколько дней назад вернулся я из Крыма (Ялты), начал привыкать снова к родным улицам. Лето у меня было трудное, я дважды болел (около полутора месяцев), надо было хорошо отдохнуть, поправиться. Теперь, кажется, у меня есть основания быть довольным собой, состоянием здоровья...

Роман — второй — из «Полесской хроники» — я закончил, он вышел на белорусском, переведен на русский язык, принят к печати, но пока еще не вышел. Выйдет, очевидно, только к лету будущего года,— тогда я Вам сразу пришлю его. В Белоруссии его приняли хорошо, все статьи были благожелательными,— впрочем, писали о нем и в Минске и в Москве. Две статьи я посылаю Вам — познакомьтесь пока со статьями.

Кстати, только что вышла в Ленинграде книжка моих рассказов. Рассказы, правда, старые, «грехи молодости», но, может быть, Вам любопытно будет познакомиться с ними. Теперь-то я, конечно, лучше бы написал.

Желаю Вам всего доброго!

Пишите!

С приветом
Иван Мележ

16.X.66 г.
Минск

167. Л. Я. ПЯТРОВАЙ

5 лістапада 1966, Парыж

Привет. И — с праздником! Уже большая часть нашего вояжа позади, и скоро мы будем дома. Но с биле-

тами на самолет — плохо. Приедем на день-два позже.

Сегодня еду в Лориан, к океану. Оттуда снова в Париж и тогда в Москву, домой.

Скорее бы.

Обнимаю всех!

Ваш *Иван*

5.XI.66 г.

168. У. С. АРАНСКАМУ

27 лістапада 1966, Мінск

27.XI.66 г.
Мінск

Дорогой Влас!

Я хочу, чтоб, получив эту книгу, ты понял, что, хотя я и не пишу тебе давно, я помню все то, что помнишь и ты,— нашу общую молодость.

В память о ней я и посылаю книгу, которая недавно вышла. И не обижайся, что пишу мало и редко. Некогда. Захлестывает жизнь, с каждым годом более.

Братски обнимаю!
Твой *Иван Мележ*

169. Ю. П. ВАНАГУ

2 снежня 1966, Мінск

Дорогой Юлий Петрович!

То обстоятельство, что роман «Purva ląndis» [1] вышел на плохой бумаге, нисколько не омрачило моей радости по поводу того, что роман вышел на латышском. Я очень рад, и благодарность моя Вам велика. Вам за большой труд, за то, что приблизили меня к латышской земле, которую я люблю, спасибо за радость, которую Вы принесли в дом.

Да будет и Ваш дом полон всегда радости!

Самые добрые пожелания Милде Яновне!

Ваш *Иван Мележ*

2.XI.66 г.[2]

---

[1] «Людзі на балоце» *(латышск.)*.
[2] Трэба: 2.XII.66 г.

1967

170. О. А. ЙЫГІ

11 лютага 1967, Мінск

Дорогой Олев Адович!

Спасибо Вам за хорошее письмо. Я рад, что Вы работаете над переводом и что сделали уже немало. Рад, что благодаря Вашим трудам и вторая моя книга выйдет на эстонском,— на языке народа, который я глубоко уважаю.

С удовольствием отвечу на Ваши вопросы.

1. «Галуза» (ст. 7) — черное, обгоревшее дерево; недогоревший остаток его, весь обугленный.
2. «Барыльца» (ст. 9) — маленький бочонок — для воды или водки.
3. «Надысь» (ст. 21) — недавно, накануне (разговорное слово).
4. «Тумаnоўскія» (ст. 21) — из деревни Туманы, жители деревни Туманы. Деревня Туманы.
5. «Санліва *пламкаў*» (ст. 22) — *чмокал* губами.
6. «Насілкі» — носилки — так назывались две специально обструганные жерди, на которых носили сено. Крестьяне брались за края этих жердей и несли сено на них. Подобно тому, как на воинских носилках переносили раненых.
7. «Праставала» (ст. 30) — шла *проста*, прямо.
8. «Увесь *пал*» — весь *жар* (всю энергию, силу) души.
9. «Кінь грудку» (ст. 39). В разговоре, обычно не говорится, сколько бросать,—говорят самое необходимое, кратко. Бросают по обычаю одну горсть (одну бросила и Ганна).
10. «Ляжала ў *начовачках*» (ст. 48) — начоўкі — *ночвы*, корыто, выдолбленное из дерева.
11. «Паўроза» (ст. 50) — южно-белорус.<ское> слово — ленточка из материи, которой перевязывают, пеленают детей. Может быть — и веревочка.
12. «*На раду*... напісана» (ст. 53) — при рождении судьба такая определена.
13. «*Шаматкое* сена» (ст. 55) — шуршащее сено (более поэтический эпитет этого значения).

14. «Рэзка» (ст. 71) — очень распространенное в южно-белорус.<ских> палисадниках растение — трава, острые, узкие стебли которой красиво, тонко расписаны в несколько зеленых, светло-зеленых и белых полосочек. Растет кустиками и похожа на обычную траву, но — крупная и красивая.

15. «Пяцісценка» (ст. 101). — Эти дома называются так потому, что у них есть пятая стена, соединяющая (или разделяющая) две половины дома. *(У арыгінале даецца план дома.)*

16. «На картаплянішчы» (ст. 111) — картофельнае поле.

17. «Самаабкладанне» — самообложение — налог для удовлетворения *местных* культурных и хозяйственных нужд. Размер его для каждой семьи определялся населением деревни в целом. Это — *один* из видов налога. Налог за землю — это совсем другое. «Твердое задание» — это обязательный налог на кулаков, который устанавливался органами власти.

18. «Сам *распетрыць* усё» (ст. 117) — распылит, растранжирит все.

19. «*Жэўрала* надзея» (ст. 123) — светилась, горела, как огонь неугасший.

20. *Гупнуў* начоўкамі (ст. 124) — стукнул, *грохнул.*

21. Да таго *берага* (ст. 135) — здесь имеется в виду берег болота, который, как и речной, заметно возвышается над болотом. Глушак, не переезжая болота, берегом его поехал в село, расположенное возле болота. «Да *таго* берага» здесь не в смысле до противоположного, а в смысле — до той части берега, где...

22. «Масніца» (ст. 137) — доска пола.

23. «Цацура» (ст. 139) — кличка. Слово это никакого особого значения не имеет. Просто кличка. Видно, не переводится — как фамилия.

24. «Мікола святы» (ст. 160) — церковный праздник.

25. «Рачулкі Тур'і» (ст. 188). Название реки — Тур'я. Старое, довольно распространенное название реки в Белоруссии. Отсюда, очевидно, и название города — Туров.

Да, вопросов немного. Я с Вами согласен: Вы сделали успехи. Я бы сказал,— *очень большие* успехи. Многих из этих слов (о которых Вы спрашивали) не смог бы объяснить, очевидно, и знающий хорошо наш

язык. Т. е., они эти вопросы, могли, естественно, быть у любого белоруса. Вот как. Вы освоили наш язык. Это же прямо замечательно!

Дорогой Олев Адович, спасибо Вам так же и за напоминание о Таллине. И я, и моя семья мы прямо грезим Таллином, мечтаем о нем, и думаю, что летом эта мечта сбудется! Очень мне хочется повидать Ваш город, который я видел много на открытках!

И еще — одна деталь. Когда я писал это письмо, позвонили из Союза писателей и сказали, что получена телеграмма: в Полесье выдвинули меня кандидатом в Верховный Совет Белоруссии. Так что — вот Вам еще новость, самая последняя! Имеющая прямое отношение к «Людям на болоте»!

Спасибо Вам за все! Будьте во всем счастливы!

11.2.67 г.
Минск

Ваш *Иван Мележ*

171. Б. А. ЛЯОНАВУ

15 лютага 1967, Мінск

Дорогой Борис Андреевич!

Прошу извинить меня за то, что пишу только теперь. Вначале был занят, потом заболел гриппом (температура 39°), грипп дал осложнение — воспаление легких. Только теперь начинаю приходить в себя.

Посему только теперь имею возможность ответить на Ваши вопросы.

Первые два Ваших вопроса — по первому впечатлению — могут показаться очень простыми; ответы на них тоже как будто можно дать не раздумывая. Это впечатление, очевидно, от того, что они очень обширны, общи: в этом их кажущаяся простота, элементарность— но в этом же — если глядеть глубоко — и их необыкновенная сложность, емкость, неограниченная пространственность. Ведь на вопрос: «состояние многонациональной литературы и перспективы ее развития» можно ответить одним-двумя словами и можно, не исчерпав предмета, написать тысячестраничный том.

Как я оцениваю состояние многонациональной советской л<итерату>ры? Трудно, очень трудно сказать

это: я вижу много хорошего в нашей литературе: и в русской, и в украинской, и в эстонской, и во многих других. Почти в каждой из них работают замечательные мастера (которых, к сожалению, мы знаем по двум-трем именам), почти ежегодно появляются хорошие книги на многих языках (многие из которых незаслуженно проходят незамеченными в силу ряда причин; среди них одна из самых распространенных — отсутствие хороших, художественных переводов). У меня есть основания считать нашу литературу богатой; но мне кажется, что пока почти никому не удается изобразить процесс ее развития во всем богатстве; он неизменно предстает и на страницах наших газет и журналов, и в наших докладах и исследованиях обедненным до чрезвычайности. У меня иногда складывается даже впечатление, что у нас *очень* мало людей, знающих эту многонациональную литературу, широко, по-настоящему; мне кажется совершенно ненормальным, что до сих пор, достигнув полстолетия, мы не смогли создать более-менее серьезного труда по истории советской литературы, как литературы многоязыкой, многонациональной, — как литературы — это очень важно — *единой!*

То, что я вижу много хорошего у нашей литературы, не значит, что я считаю — у нас все хорошо. Нет! Очень и очень многим из наших книг не хватает глубины постижения жизни, правдивости, серьезности раздумий, живописности.

Перспективы? У хороших книг — перспективы всегда, в общем, хорошие, хорошие перспективы и у литератур, дающих хорошие книги. Что касается перспектив развития языков — то здесь дело очень сложное, я не готов к этому разговору пока.

Второй Ваш вопрос, пожалуй, проще. Конечно, быстрый рост литератур малых народов связан с тем необыкновенным ростом общей культуры, который произошел за годы советской власти. Рост культуры народов неизменно вызывает и рост связей между народами, усиливает культурный обмен, приобщает любой народ — большой и малый — к самым великим достижениям нашего времени и всех иных времен. Впитывая достижения всех народов и всех времен, литература каждого народа получает замечательную возможность развиваться очень быстро, быстро подниматься-

ся вверх. Я думаю, нет нужды давать здесь какие-либо примеры,— они Вам известны отлично.

Мои творческие планы. В журнале «Дружба народов» (№ 5—7) печатается мой новый роман «Дыхание грозы» (из «Полесской хроники»), он же выходит в «Советском писателе». Хочу написать еще одну книгу из полесского цикла — те же герои на крутом переломе жизни — в тридцатые годы. Книга будет называться «За осокой берег». Кое-что из нее уже написано, много заготовок в папках, в воображении все уже сложилось. Нет времени, чтоб засесть прочно за стол, писать, писать...

Вот все. Вкратце.

Желаю Вам всего хорошего!

Иван Мележ

15.II.1967 г.
Минск

172. КАЗАНСКАМУ МУЗЕЮ А. М. ГОРКАГА

28 лютага 1967, Мінск

Горкі належыць не толькі рускаму народу, рускай культуры. Не ведаю, ці ёсць у нашай краіне нацыянальная культура, якая не адчула б жыватворчага ўплыву горкаўскай думкі, практычнай дзейнасці нястомнага арганізатара савецкай літаратуры.

Многім абавязана Горкаму і родная мая беларуская культура. Горкі заўсёды чула, сардэчна сачыў за ёю, за яе ростам, за яе пошукамі, яе імкненнямі. Таму і мы, беларусы — як і многія народы,— з любоўю гаворым пра яго: наш Горкі.

28.2.1967

173. А. І. ЧАСНАКОВАЙ

3 сакавіка 1967, Мінск

3.III.1967 г.

Уважаемая Александра Ивановна!

С большим удовольствием пользуюсь 8 Марта — поздравляю Вас с праздником женщин! Желаю Вам всего самого хорошего! А Вы мне тоже пожелайте

успехов — меня, представьте себе, выдвинули кандидатом в Верховный Совет. 12-го марта будут голосовать за меня тоже! Вот как!

Иван Мележ

174. І. Г. БЛОКУ

Красавік, паміж 20 і 30, 1967, Трускавец

Дорогой товарищ!

Из предгорья Карпат с другой стороны Карпатского хребта, шлю Вам самые лучшие пожелания ко дню 1 Мая! Желаю Вам, чтоб хорошо работалось, чтоб были хорошие книги, чтоб было хорошим здоровье.

Я живу сейчас в санатории в Трусковце около Львова. Подводят меня почки. А в остальном дела идут хорошо. Новый роман печатается в журнале «Дружба народов» (№ 5, 6, 7) и выходит отдельной книгой в Москве. Когда выйдет, я Вам, помня старые обещания, пришлю его.

Еще раз — поздравления с Маем!

Ваш *Иван Мележ*

175. І. А. СКРЫГАНУ

24 красавіка 1967, Трускавец

Дарагі Янка, віншую цябе з Маем і зычу табе майскага настрою! Няхай весела ходзяць твае ногі, і няхай весела пішацца! (А тут — снег, раскісла ўсё, макрэча — страшна выйсці! Перад самым Маем!)

Вітай ад мяне цётку Ганну (дачку Міхайлы) і Галю (дачку Івана).

Твой *Іван (Мележ).*

176. Д. М. КАВАЛЁВУ

25 красавіка 1967, Трускавец

Дорогой Дима!

Поздравляю с Маем! Я встречу его в Карпатах, где лечу почки и где сейчас сыплет мокрый снег.

Надеюсь, что в Москве тепло и солнечно. Черкни, что нового, или — что нового ничего нет.

Привет Тоне и сынам.

Твой *Иван*

177. О. А. ЙЫГІ

26 красавіка 1967, Трускавец

Дорогой Олев Адович!

Поздравляю Вас с Маем — праздником весны. Желаю Вам хорошего здоровья и счастья.

Я сейчас в Трусковце, в Карпатах. Здесь неожиданно третий день нахально валит мокрый снег, завалил всю траву, цветущие деревья. И что самое поганое — говорят, все это будет еще 5 дней!

По улице трудно идти — месиво снега, воды, заливает в туфли.

Прямо не верится, что это канун мая!

Ваш *Иван Мележ*

178. В. П. і Ф. І. КУЛЯШОВЫМ

26 (?) красавіка 1967, Трускавец

Дорогие Ольга Филипповна
и Федор Иванович!

Поздравляю Вас с Маем, который у *Вас* уже, очевидно, чувствуется. Пишу — у *Вас,* потому что у *нас,* в Трусковце, началась зима, кто-то перепутал страницы в календаре: третий день *валит* снег, завалило цветущие деревья; зеленую траву на четверть метра завалило. Мокро, хлябь. А доверчивые курортники в туфлях да туфельках! Говорят, еще пять дней будет такой шабаш. Так что — радуйтесь! И — да будет — солнце над Вами.

И. Мележ

179. Л. І. МЕЛЕЖ

27 красавіка 1967, Трускавец

Мілая мая Ларыса!

З маем цябе, з вясною, з веснавым сонейкам!

Няхай яно ўсё лета і ўсё жыццё свеціць над табою!

А яшчэ я хачу, каб ты заўсёды лёгка бегала і многа малявала звяроў, траву, дачу, маму.

І яшчэ хачу — пацалуй за папу маму, бабушку і Люду.

Я скора прыеду.

Твой *папа.*

27.IV.1967 г.

180. В. М. КАРПАВАЙ

1 ці 2 мая 1967, Трускавец

Валентина Михайловна, в праздничные, тем более, майские дни человеку позволяется быть откровеннее. Это даст мне право сказать, что мне очень по душе Ваша сердечность, Ваша редкостная доброта и доброжелательность. И мне хочется, чтоб Вам, хорошему человеку, жизнь была как можно добрее и щедрее на всякие радующие дела. Будьте счастливы! Пусть по-майски щедрым будет к Вам солнце жизни нашей!

И. Мележ

181. З. П. МАТУЗАВУ

19 чэрвеня 1967, Мінск

19.VI.67 г.

Паважаны Захар Пятровіч!

Сакратарыят Саюза пісьменнікаў Беларусі разгледзеў пытанне аб выданні твораў беспадстаўна асуджанага, рэабілітаванага пісьменніка Лукаша Калюгі.

Сакратарыят просіць выдаць кнігу выбраных твораў Л. Калюгі.

Пасылаем Вам рукапіс для азнаямлення і выкарыстання для друку.

Сакратар Праўлення СП БССР
І. Мележ

182. М. А. АБАЛКІНУ

25 жнiўня 1967, Мінск

Дорогой Николай Александрович!

С большим волнением прочитал в «Правде» Вашу статью о романе «Дыхание грозы».

Книга эта мне очень дорога. В ней много мыслей, как мне кажется, важных, серьезных, много наблюдений, дорогих сердцу, с ней связано, как ни с какой другой моей книгой, много раздумий. Было много сомнений, когда писал ее и когда закончил. Как никогда, тревожно ждал я присуда.

Потому — чувство моей признательности Вам особенно велико. Большое, большое Вам спасибо.

Теперь хочется глядеть вперед. Все более думаю о новой книге, которая давно волнует, но к которой я не мог приступить, так как волновала судьба «Дыхания»...

Николай Александрович, на Неделю белорусской культуры театр им. Я. Купалы везет инсценировку романов моих — «Люди на болоте». Будут показывать ее в Кремлевском театре 2 и 3 сентября. Может, будет у вас время,— я был бы рад, чтоб Вы были среди ее зрителей. Инсценировка мне кажется не совсем, не везде, удачной, но актерские работы есть хорошие. И спектакль у нас расценен как событие.

У меня, к сожалению, путевка в санаторий с 30 августа. До сих пор не знаю, смогу ли быть на спектакле. Хотя и хочется очень.

Еще раз — большое Вам спасибо и хорошего, крепкого здоровья!

Ваш *Иван Мележ*

25.VIII.1967 г.

183. О. А. ЙЫГІ

27 верасня 1967, Мінск

Дорогой Олев,

Вы меня очень обрадовали тем, что так много успели сделать в этом году. Я, как и раньше, очень счастлив тем, что и вторая книга выйдет по-эстонски, и вый-

дет первой на другом языке, за исключением русского, книга на котором скоро должна увидеть свет.

За все это я чувствую себя неизменно благодарным Вам.

Отвечаю я Вам немного погодя, потому что там, в Крыму, трудно было собраться с мыслями, да и не было книги, чтобы хотя кое-где заглянуть в нее. Так что Вы — извините меня. Но, в свое оправдание, могу сказать, что я не торопился, зная, что это не задержит Вас.

Сегодня я посылаю Вам ответ на Ваши вопросы.

Отдохнул я неплохо. Но тут чувствую пока неважно, не могу писать. Даже и письмо пишется с трудом — тяжело переношу я наш климат. Подводит меня здоровье.

За приглашение в Таллин спасибо. Как только смогу — приеду.

Всего Вам доброго! Привет и хорошие пожелания Вашей семье.

Иван Мележ

27.IX.1967 г.
Минск

184. Г. С. ШУПЕНЬКУ

10 кастрычніка 1967, Мінск

Дарагі Генадзь!

З вялікім хваляваннем прачытаў я твой ліст. Вельмі ўзрушылі мяне і твой неспакой, і твой боль, узрушылі асабліва таму, што яны мне таксама блізкія. Я, пэўне, калі глядзець збоку, магу здацца чалавекам шчаслівым, удачлівым, але гэта ўражанне вельмі далёкае ад таго, чым ёсць маё жыццё ў сапраўднасці. Праўда, у справе літаратурнай мне нібыта і сапраўды шанцуе, але колькі затое падрыхтавала мне жыццё горкага ў іншых акалічнасцях. Я ніколі нікому не казаў (бо ніхто і не хацеў асабліва слухаць ці не ўмеў зразумець) пра тое, колькі перажыў, падступіўшы да свайго трыццацігоддзя, калі ў мяне раптам адкрыўся туберкулёз, прытым у цяжкай і небяспечнай форме. А з ім адна за адной, год за годам, яшчэ некалькі іншых, ні трохі не лепшых, хвароб. Пішу — нікольні не лепшых таму, што і цяпер, калі туберкулез прыціх, я

вымушан увесь час пакутаваць з гэтымі іншымі і ведаць, што адну з іх я ніколі не вылечу і што яна прывядзе мяне да апошняй мяжы. Што з-за іх я цяпер тыднямі і месяцамі (асабліва ўвосень) бываю зусім выбіты з паўнацэннага жыцця, месяцамі вымушан чакаць, калі зноў прыйдзе пара здароўя, працы, радасці. Вось якраз цяпер настаў такі час — дажджы, імжа, слота, такія імгненныя перамены ў надвор'і, што я ледзь іх вытрымліваю. Ні чытаць, ні пісаць нічога не магу, у той час калі мне павінен быць дораг кожны дзень, кожная гадзіна. Мая бяда — у тым, што ў мяне ёсць кнігі, якія на віду, пра якія пішуць і гавораць, і ўсім здаецца, што ўсё вельмі добра, што мне можна адно зайздросціць!

Вось такая мая «шчаслівая» доля, дарагі Генадзь. У гэтыя дні я, калі на тое пайшло, думаю таксама пра тое, як бы легчы ў якую добрую клініку — хай бы паглядзелі, хай бы паспрабавалі памагчы. Можа, усё-такі можна што-небудзь зрабіць!

Думаю, пасля ўсяго гэтага ты адчуеш, што мае словы пра тое, што ўся твая бяда блізкая майму сэрцу,— не проста словы. Таму я і не проста так кажу табе: я вельмі хачу, каб у цябе ўсё было добра. Каб добра прайшла аперацыя і каб ты яшчэ багата зрабіў для людзей, для нашай беларускай культуры, якой заўсёды так патрэбны былі сумленныя, разумныя людзі. Вер майму вопыту: не трэба адчайвацца. Я не раз раней думаў, што канец прыходзіць, але жыццё выводзіла мяне кожны раз з гэтай безнадзейнасці. Веру я, што і твая зорка яшчэ свеціць і будзе доўга свяціць.

Вось я і жадаю табе гэтага ад душы! І зычу табе: вер у яе!

Іван Мележ
10.X.1967 г.
Мінск

185. О. А. ЙЫГІ

26 кастрычніка 1967, Мінск

Дорогой Олев Адович!

Слов нет, как я Вам благодарен за тот труд, который Вы преодолели, сделав перевод книги. Для меня это

особенно важно еще и потому, что это первый, после русского, перевод романа. Так что Вы, можно сказать, начали.

Недавно здесь у нас была сотрудница эстонского радио, брала интервью и говорила, что радио решило сделать передачу обо мне. У нее в сумочке я видел эстонскую книгу — «Люди на болоте» в Вашем переводе. Она читала несколько раз и говорила, что на эстонском книга звучит так, как будто написана по-эстонски: мне это было очень приятно слышать.

Фамилия сотрудницы — Мёльдер. Думаю, что она позвонит Вам, я просил ее передать Вам привет.

Меня беспокоит «Подых навальніцы» и теперь. Кроме прочего — правильно ли я сделал его в художественном отношении? Ведь в этой книге очень много важных для меня мыслей, и я хотел высказаться полностью. Из-за этого я, может быть, стал писать слишком подробно, длинно. Не было ли у Вас такого ощущения?

Независимо от этого, если есть возможность, я хотел бы немного сократить один разговор Апейки с Алесем Маевым (стр. 249—251) о разных литерат.<урных> организациях. От 11 строки снизу на стр. 249 — «Зноў Апейка не ўтрываў», до 3-й строки сверху на стр. 251 — до слов «Гаварылі яшчэ нямала». Я теперь не уверен, что Апейка мог это сказать. И еще на 247 стр.: стр.<ока> 14 сверху: «На Апейку павеяла...» до слов «у Апейкавай памяці жыў...» (три фразы). Это не нужно также.

Извините за беспокойство, но меня это волновало.

Вы просите прислать фотокартку, но я ее послал в свое время издательству. Наверно, она у них есть. Если потерялась, пришлю потом. Напишите.

Желаю Вам всего хорошего!

Ваш *Иван Мележ*

26.X.1967 г.

186. У ДВАРЫШЧАНСКУЮ СЯРЭДНЮЮ ШКОЛУ

31 кастрычніка 1967, Мінск

Дарагія таварышы настаўнікі і вучні!

Ад усяго сэрца віншую ўсіх Вас з вялікім днём Пяцідзесяцігоддзя Кастрычніцкай рэвалюцыі!

Жадаю ўсім жыць радасна і шчасліва. Жадаю, каб настаўнікі былі задаволены поспехамі сваіх вучняў, а вучням жадаю вучыцца старанна, ахвотна.

Прывітанне дарагім Дворышчам!

Ваш *Іван Мележ*

31.X.1967 г. Мінск

187. А. А. КУЛЯШОВУ

1 лістапада 1967, Мінск

Дарагі Аркадзь Аляксандравіч!

Вельмі ўзрушаны тваім віншаваннем! Дзякую. Дай бог табе моцнага здароўя і з ім — пабольш вершаў, такіх, якія б яшчэ раз здзівілі і зачаравалі б усіх, хто разумее паэзію мудрым, цудоўным *куляшоўскім* талентам.

Іван Мележ

188. В. Д. АСКОЦКАМУ

10 лістапада 1967, Мінск

Дорогой Валентин Дмитриевич!

Сегодня получил и сразу же прочитал Вашу брошюру — «Пути поисков и открытий».

Очень интересно, много верных наблюдений, серьезных раздумий.

С интересом — с особым вниманием —прочитал то, что написано о романах. Спасибо большое. Много думается мне о последней книге, о ненаписанной — тоже, и Ваше слово одобрения «Дых.<ания> грозы» — очень мне важно теперь.

Трудно, очень трудно идти дальше.

Обязательно найду 11 № «Знамени», прочитаю. Но, кажется, он еще не вышел.

Всего Вам доброго!

Еще раз — спасибо!

И. Мележ

189. І. Г. БЛОКУ

23 снежня 1967, Мінск

Дорогой Игорь Генрихович!

От всего сердца шлю привет Вам на рубеже нового года.

Да будет он полон радостей, творческих и простых земных, — всех радостей жизни!

Ваш *Иван Мележ*

Минск
23.XII.67 г.

190. Г. С. ШУПЕНЬКУ

23 снежня 1967, Мінск

23.XII.67 г.

Дарагі Генадзь!

Я хацеў бы, каб Вы не крыўдавалі, што я пішу Вам з такім перапынкам. Усе гэтыя дні мне давялося то хварэць, то пісаць, то выступаць. Былі Дні французскай культуры, і я як старшыня таварыства павінен быў выступаць з дакладам, сустракаць, вадзіць, праводзіць гасцей. Пасля вялікага перапынку змог трохі пабыць за сталом — падагнаць няўдачнае, але неабходнае — чыстку першага рамана «Мін.<скі> напр.<амак»>. Тое-сёе скарацiў, перапісаў, напісаў і новае: асабліва па лініі Чарняхоўскага. За гэты час набраўся розуму крыху, а галоўнае — паявілася многа новых матэрыялаў, якія даюць падняць некаторыя раздзелы пра Чарн.<яхоўскага>. Вось і цяпер сяджу над важным раздзелам: Чарн. на КП (у пачатку 2-й кнігі). Разгарнуў на цэлы аркуш. Яшчэ тое-сёе засталося зрабіць: ідзе вельмі марудна. Тым і заняты цяпер...

Праз два дні — вялікі сход па прозе: вынікі года, мне трэба будзе пачынаць яго, весці. А падрыхтавацца як след няма калі: не дае клопат пра няконч.<аную> працу «М.<інскага>н.<апрамку>», які я, дарэчы, рыхтую да Збору твораў, што абяцае выдаць наша выд-ва.

І баліць душа, што *новы раман* (з «Палеск.<ай> хронікі») ляжыць так даўно адзінока, што, мабыць, і забыў аўтара.

Такія нашы клопаты. А да гэтага хачу сказаць,

што шкадую пра тое, што Вы не падышлі на Ларчанк.<авых> урачыстасцях, і маю гнеў на вашу лішнюю «застенчивость». У гаворцы заўсёды больш скажацца, чым можна напісаць у любым лісце.

А самае галоўнае: трымайцеся, лячыцеся і — прыязджайце ў Мінск.

Ваш *Іван Мележ*

191. Д. М. КАВАЛЁВУ

24 снежня 1967, Мінск

Дорогой Дима!

Поздравляю с приближающимся! Желаю, чтоб он был благосклонен к тебе, не огорчал, не мешал хорошо трудиться. Чтоб прибавил тебе хороших стихов — к твоей и нашей радости.

Косолапову и вообще никому не писал. Может быть, приеду в Москву, тогда буду ругаться.

Пока очень занят, подгоняю старое («Мин.<ское> напр.<авление>»).

Привет Тоне, сынам.

Обнимаю — *Иван (Мележ)*

192. Я. С. МАЗАЛЬКОВУ

24 снежня 1967, Мінск

Дорогой Евгений Семенович!

Поздравляю Вас с грядущим, Новым годом! Пусть Вам легко ходится и дышится на московских и иных просторах! Всех Вам радостей жизни!

И. Мележ

193. В. М. КАРПАВАЙ

Канец снежня 1967, Мінск

Дорогая и уважаемая Валентина Михайловна!

В преддверии Нового года, который грядет, полный таинственности, желаю Вам, чтоб в этой его таинст-

венности было для Вас много хороших событий, разных радостей.

Да не омрачит он Вас ничем, новый, грядущий! Да будет щедр на добро!

Ваш *Иван Мележ*

1968

194. П. С. КАБЗАРЭЎСКАМУ

12 лютага 1968, Мінск

Дорогой Павел Семенович!

Спасибо за добрую память.

Если вопрос стоит так: что мое участие в сборнике желательно и что издательство согласно включить, в виде исключения, не новый рассказ,— то я хотел бы предложить «В горах дожди».

Мне этот рассказ нравится больше некоторых других (своих).

Рассказ посылаю вместе с письмом.

Желаю тебе крепкого здоровья!

Привет П. И. Кочурину.

И. Мележ

12.II.1968 г.

195. В. Ф. ЯЗЫКОВІЧУ

19 сакавіка 1968, Мінск

19.III.1968 г.

Першаму сакратару
Гомельскага абкома КП Беларусі
таварышу Языковічу В. Ф.

Паважаны Валянцін Фёдаравіч!

Да мяне, як да дэпутата Вярхоўнага Савета БССР, і да намесніка Старшыні Вярхоўнага Савета БССР Бондара М. А. звярнуліся з прашэннем настаўнікі, вучні, партыйная арганізацыя, прафком Глінішчанскай сярэдняй школы, калгаснікі калгаса «Ленінскі шлях» Хойніцкага раёна Гомельскай вобласці.

Яны паведамляюць, што Глінішчанская сярэдняя школа размяшчаецца ў будынках, у якіх нельга належным чынам вучыцца і весці выхаваўчую работу. Адзін з будынкаў школы быў пабудаван яшчэ ў 1921 годзе з памешчыцкага свірна, два другія будынкі з малымі класнымі пакоямі былі складзены пазней у розныя гады з сялянскіх хат. Заняткі цяпер праводзяцца таксама ў двух наёмных памяшканнях, а інтэрнат для дзяцей з далёкіх вёсак размешчан у чатырох хатах калгаснікаў.

Стары будынак ужо зусім не прыгодны для заняткаў: пакасіліся сцены, столь пад пагрозай абвалу, дзверы не зачыняюцца.

Вёскі, якія абслугоўвае Глінішчанская сярэдняя школа, у гады Вялікай Айчыннай вайны былі ў раёне актыўных партызанскіх дзеянняў і амаль усе былі спалены фашысцкімі акупантамі. З сямі вёсак сельсавета — Алексічы, Каранеўка, Нарыманаў, Хвойнае, Тунеўшчына, Глінішча — першыя шэсць былі спалены поўнасцю, апошняя — Глінішча — згарэла часткова.

Партыйная арганізацыя і грамадскасць калгаса і школы просяць уступіць у хадайніцтва перад адпаведнымі арганізацыямі аб будаўніцтве для Глінішчанскай сярэдняй школы новага, сучаснага будынка на 600—650 вучнёўскіх месц. Цяпер у школе ў дзвюх зменах займаецца 429 дзяцей, і ў школы ёсць рэальныя перспектывы для росту ў бліжэйшыя гады.

Ведаючы добра ўмовы, у якіх працуе школа, ведаючы, што перажыло насельніцтва ў гады вайны, яго ўдзел у партызанскай барацьбе, я горача падтрымліваю хадайніцтва партарганізацыі калгаса, грамадскасці вёсак і школы і прашу Вас, дарагі Валянцін Фёдаравіч, ужыць неабходныя захады, каб пасадзейнічаць у ажыццяўленні просьбы, каб вучням і настаўнікам Глінішчанскай сярэдняй школы было пабудавана памяшканне, якое адпавядала б сучасным патрабаванням.

Спадзяюся, што Вы з увагай аднясецеся да гэтай нашай сумеснай просьбы.

З павагай і найлепшымі пажаданнямі

Іван Мележ

196. С. Я. ПАПОВУ

20 сакавіка 1968, Мінск

Дорогой товарищ Генерал!

С волнением прочитал я приветствие, посланное Вами от имени Комитета ветеранов 3-й гвардейской дивизии прорыва.

В моей жизни воспоминания о 70-м гвардейском полку — одни из самых волнующих, дорогих. Много было пережито в 70-м полку такого, что на всю жизнь вошло в сердце, что никогда не забудется. Меня долгое время очень огорчало, что после Изюм-Барвенковской трагедии никак не удавалось найти следы полка. Удивительно, что занимаясь непосредственно Белорусской операцией, я не знал, что 70-й полк был, оказывается, рядом, в 3-й артиллерийской гвардейской дивизии! Здесь у нас, в Союзе писателей, работает генерал Алексеев Н. И., руководивший на 3-м Белорусском управлением кадрами, он хорошо помнит нашу дивизию в 1944 году.

Я в моей писательской работе немного отошел от войны. Написал два мирных романа, один из которых посылаю Вам вместе с этим письмом,— как знак уважения к Вам и доказательство того, что бывшие артиллеристы и в мирной жизни занимаются небесполезным трудом. Но в будущем я хотел бы еще вспомнить войну, особенно — начало, которое я хорошо помню и вспоминаю с волнением всегда.

Всего Вам самого доброго в жизни!

С уважением —

20.III.68 г. *Иван Мележ*

Минск

197. С. В. САРТАКОВУ

26 сакавіка 1968, Мінск

Дорогой Сергей Венедиктович!

До нас дошли невероятные слухи, что Вам, С. В. Сартакову, в сём месяце исполнится 60 лет. Я слухи эти опровергаю решительно, ибо знаю лично, что Вы молоды, полны энергии,— молоды и энергичны, как чело-

век, только вступающий в пору зрелости, только почувствовавший силу в себе. Не приписала ли Вам десятка полтора-два Н. В. Боровская — для солидности секретарской? Или — сказывается крепкая сибирская закалка, или хорош сибирско-белорусский сплав?

Впрочем, оставим эти загадки решать исследователям,— пока же скажем удовлетворенно: Вы пришли к этому рубежу — *хребту* — отлично. Дай бог Вам и дальше идти так же широко, крепко, и да покорятся Вам еще многие *хребты* и откроются многие *клады* (не только ледяные!).

Любящий Вас — *Иван Мележ*

26.III.68 г.

198. Д. М. КАВАЛЁВУ

Красавік, да 20, 1968, Ялта

Дорогой Дима, твое письмо догнало меня в Ялте. Я уехал сюда от суеты минской, в надежде переждать минскую весеннюю распутицу и немного оправдать свое существование на земле нашей. То, что тебя волнует, волнует и меня. Ты, очевидно, прав, ругая меня за пассивность: я действительно мало сделал, чтоб определить судьбу книги в «Роман-газете». Как-то устал я ото всего этого (и от многого другого), и иногда мне больше всего хочется покоя душе. Но я говорил с N (и с Сартаковым, и еще кое-кем); нужно было время, чтоб узнать сущность людей, положение дел. Да, N — дуб, дурак непроходимый, поэтому — не понимающий никаких доводов разума, как дурак — тип устойчивый, считающий, что можно никого не слушать. Я думал, что решение Редсовета — что-то все же будет значить для него, но — ничего подобного. Он пытался защититься бумагой из Белоруссии из Инст-та истории партии. Я сказал об этом в Минске, в ЦК, и оттуда звонили и сказали, что ЦК никаких прав вмешиваться в судьбу книги Институту не давал. Но и этот звонок оставлен им без внимания.

К сожалению, Дима, если ты следишь за тем, что делается, ты должен понимать, что происходят некоторые вещи, которые действуют не на нашу пользу, а на пользу N. К сожалению...

Кстати: здесь сижу за одним столом с Семушкиным и Сартаковым — двумя членами Р.<едакционного> Совета журнала. Семушкин — тоже удивлен и возмущен и собирается вмешаться, а вот Сартаков (мой друг), насколько можно понять, считает, что это сокращение романа в «Р.<оман>-г.<азете>» почти нормально. (Надо побольше авторов напечатать.)

Я этим делом буду еще заниматься. Но должен сказать, что и ты не очень энергично действуешь. За полгода ты так и не смог поговорить толком с Алексеевым (от которого, как я здесь слышал, почти все зависит!). Может, до мая ты все же найдешь его.

Я буду в Москве где-то около 25 апреля. Как только выеду отсюда.

Так что мы в недалеком будущем сможем встретиться. Хотелось бы, чтоб к этому времени что-то изменилось — в лучшую сторону.

Твой *Иван*

Привет Тоне.

199. О. А. ЙЫГІ

21 красавіка 1968, Ялта

Дорогой Олев Адович!

Поздравляю Вас, семью Вашу с Маем.

Пусть над Вашим домом, над Харью и над всем Таллином почаще синеет небо и сияет солнце (которое все как-то прячется почему-то за тучами).

Здоровья Вам и благополучия!

Иван Мележ

200. Г. С. ШУПЕНЬКУ

29 красавіка 1968, Мінск

Дарагі Генадзь!

Я з вялікім хваляваннем чытаў абодва твае лісты. І першы, у якім была такая глыбокая, страшная трывога, і другі, што прыйшоў сёння — у якім і радасць жыцця, і трохі, я адчуваю, крыўды.

Я рад разам з табою, што бяда прайшла міма і што ты на сваіх нагах, што ў гэтыя веснавыя дні ты можаш глядзець на свет вачыма, поўнымі веры, спадзяванняў, строіць планы, радасныя планы.

Я, відаць, вінаваты за тое, што не адказаў тады. Але я помню, што прычына тут зусім не тая, што не было часу ці не было хацення. Ліст твой мяне так уразіў, ён прыйшоў у такі час, што я не змог зразу адказаць. Вось ён цяпер перада мною,— ён ляжаў усе дні, хоць лісты, якія мяне перастаюць турбаваць, я адпраўляю ў другую скрынку. Я гэты ліст неаднойчы перачытваў і гадаў, што ж было далей... Ты прыслаў ліст перад самай аперацыяй. У ім ёсць радок: «Заўтра павязуць мяне на «Галгофу». У той час калі ты яго пасылаў, мяне не было ў Мінску наогул, мне ліст гэты пераслалі, і атрымаў я яго самае меншае праз тыдзень. Тады, калі ўсё ўжо збылося, калі заставалася толькі чакаць вынікаў. Вынікаў аперацыі.

Я думаў з трывогай: як прайшла аперацыя, і чакаў весткі. Гэтым, галоўным чынам, і трэба тлумачыць маё маўчанне.

Я рад, што ўсё скончылася добра. І ад душы зычу самых вялікіх радасцей, якія ты, думаю, умееш цяпер цаніць, як ніхто з тых, хто не ведае, што ў жыцці ёсць не толькі прыемныя з'явы.

Што пра сябе напісаць? Я перажыў нялёгкую пару — вясна заўсёды для мяне пара цяжкая (як і восень позняя). Адчуваў сябе кепска, тым больш што надвор'е было цяжкае. З-за гэтага вымушан быў уцячы з Мінска: толькі два дні як вярнуўся з Ялты, з Дома творчасці. Там патроху працаваў, але не над раманам, а над даўнімі, ваенных часоў, дзённікамі. Трохі адпачыў таксама. Дні былі сонечныя, харошыя.

Мне тут жывецца цяжка, і я добра не ведаю, што рабіць. Акрамя таго, што падводзіць здароўе і працаваць многа не хоча, клопатаў у мяне і для вельмі здаровага чалавека замнога. Многае не ўпраўляюся рабіць, у тым ліку і адказваць на некаторыя пісьмы. Паўгода не магу сабрацца з часам, каб напісаць артыкулы ў «Праўду» і «Вопросы литературы». Каля месяца збіраюся напісаць ліст М. Абалкіну, які хоча пісаць пра мой «Подых» у сваёй кнізе і які з гэтага паставіў перада мной некалькі важных пытанняў. На якія я абавязан адказаць, і хачу адказаць.

Я ўжо не кажу пра раман. Раман стаіць у чарзе апошнім, стаіць маўкліва...

А пасля Ялты ў мяне паявілася вялікая ахвота да пісання. Можа быць, чуецца ўжо тое, што *два гады* я амаль нічога сапраўднага не пісаў. *Два гады.*

Адным словам, у мяне пачынае кіпець нецярплівасць: я павінен прымаць нейкае рашэнне. Неяк выбірацца з лабірынта, у які трапіў.

Гэта мой цяпер найбольшы клопат.

Вось усё. Зычу табе радаснага мая, на сваіх нагах! Няхай спраўдзяцца твае спадзяванні, якіх, бясспрэчна, у цябе многа!

Цісну руку.

Іван Мележ

А «слова» пра «Людзі на балоце» мне *вельмі* спадабалася. Вялікая ў ім шчырасць, юначы запал і сапраўдная закаханасць у літаратуру. І сардэчнае разуменне харастваю,— не ад кніжак, а ад бога!..

Так што: дай бог так і далей ісці!..

201. М. А. АБАЛКІНУ

5 мая 1968, Мінск

Дорогой Николай Александрович!

Прежде всего — прошу извинить, что отвечаю с некоторой задержкой.

Я уже писал о причине ее. Должен, однако, еще добавить, что причиной этого была и серьезность вопросов, которые Вы мне поставили. Признаюсь, я и теперь чувствую некоторую неуверенность в том, что ответы мои будут достаточно исчерпывающи.

Итак — первый вопрос. «Какая главная задача стояла перед Вами, когда Вы взялись писать роман?»

Пожалуй, отвечая на этот вопрос, следует напомнить, что роман «Дыхание грозы», будучи самостоятельным произведением, в то же время составляет вторую книгу задуманной мной «Полесской хроники». Первая книга хроники — «Люди на болоте» — была как бы предысторией того, что изображено в романе «Дыхание грозы».

Если в романе «Люди на болоте» я пытался изобразить мир, в котором жизнь людей определена во мно-

том еще старыми, извечными порядками, которые лишь кое-где уступают дорогу новому, то в романе «Дыхание грозы» я поставил задачу показать, как над старым, извечным миром начинает все сильнее громыхать гроза. Задача, которую я ставил в романе, может быть выражена и в словах: изобразить начало великого перелома.

Задача эта мне казалась вначале если и не простой, то, во всяком случае, не столь сложной. Как она определилась потом в процессе работы. Это была трудная и сложная, но и увлекательная работа: в изображении великой революции в деревне открывались мне новые и новые грани, которые, как мне казалось, позволяли показать немало такого, чего не изображала литература.

Работая над второй книгой, я почувствовал, что мне невозможно дальше оставаться в мире одной деревушки, в том мире, в котором действовали герои прежнего романа. Я вынужден был расширить поле деятельности моих героев, вывести их широко в жизнь районного центра и даже столицы республики. Укрупнение замысла и обзора жизни вынудило меня вывести на первый план, на главную линию крупную личность; так в центре романа оказался председатель РИК а, коммунист-ленинец Апейка. Образ этот потребовал очень большого труда, но я не жалею об этом. Я работал над образом Апейки с удовольствием: мне очень хотелось изобразить в его образе не только человека действия, но и человека большой мысли.

Мне кажется, что литература наша в прошлом показывала коммуниста, главным образом, как человека действия, как правило, мало изображала диалектику его мысли. Меня увлекла задача создать образ большевика-ленинца *мыслящего*, стремящегося глубоко вникать в смысл времени, понимать его сердцем и умом. Стремление все глубоко постичь вызвано в Апейке чувством большой личной ответственности за все, к чему он имеет отношение как руководитель и коммунист.

Сложность времени и взаимоотношений с ним и определяет сложность его характера, напряженность его мышления.

И еще. В 1963 году в письме Вам по поводу анкеты «Правды» (она была опубликована в июле или августе)

я писал Вам, и могу повторить в дополнение к тому, что сказано выше: «Один из главных мотивов «хроники» — мысль об ответственности человека перед временем, перед делом, которое стало великим делом народа. Чем выше, величественнее дело народа, тем выше и ответственность каждого перед ним, особенно тех, кому волей партии выпало на долю быть мастером, бригадиром, руководителем в трудной, огромной стройке».

В обоих романах важна для меня и та особенность их, которую Л. Н. Толстой называл «мыслью народной». Я могу повторить то, что писал тогда Вам в «Правду»: мне хотелось «написать книгу в полном смысле народную, прославляющую народ, его подвиг, проникнутую великим уважением к нему и заботой о нем».

Второй Ваш вопрос: «Что, по-вашему, отличает или должно отличать «Дыхание грозы» от первых произведений, посвященных коллективизации?»

Как-то в «Правде» (в статье «Большая тема искусства») кинорежиссер М. Ромм, по-моему, высказал очень верную мысль: «Любое историческое произведение есть рассказ о двух временах: времени, о котором ведется повествование, и времени, в каком создано само произведение».

Думаю, что у всех пишущих теперь есть немалое преимущество перед теми, кто писал о коллективизации раньше: у нас есть такой советчик, как время, опыт истории. Это позволяет нам более точно определять ценности, отделять кажущееся от сущего, видеть под внешним глубинное. Мы свободны от соблазнов и иллюзий, цену которым определило время.

Наконец, из нашего далека мы можем видеть людей и события в более широких, разнообразных связях. Мы можем использовать больше фактов.

Ко всему — нам на пользу и опыт литературный — тех, кто писал раньше. Причем здесь поучительны не только удачи, но и неудачи, предостерегающие об опасностях.

Я стремился, чтоб роман мой был явлением *современной* литературы: не только по особенностям мастерства, но и по опыту, по широте и высоте взгляда на события тех важных лет.

Третий вопрос. «В чем прежде всего выражается, по Вашему мнению, гуманизм советской литературы?»

Вопрос этот такой большой, широкий, что меня берет робость: я готов воздержаться от рассуждений на эту тему. Но попытаюсь сказать несколько слов.

Мне кажется, гуманизм советской литературы прежде всего в действенной любви, в уважительном отношении к человеку труда, к создателю, созидателю всего, на чем держится мир, что движет мир вперед.

Уже в силу этой своей особенности он — конкретен, целенаправлен, он отличен от всеобщего человеколюбия, «непротивления злу» и т. п. Он — действен: он предполагает защиту людей труда, воинственную активность против всего, что уродует их жизнь, что мешает их счастью.

Мне кажется, он должен исходить в определении людей из характера их *деятельности*, быть принципиальным в оценках, лишенным предвзятости; предполагать в отношении к людям, которые могут принести пользу делу социализма, внимательность, методы убеждения, терпеливость.

Кстати, все это очень волнует Апейку, когда он думает о том, как организовывать колхозы, или о судьбе своего ученика, поэта Алеся Маевого, когда он спорит с Башлыковым.

Вообще, Апейку, хотя он и не находит этому определения, глубоко волнуют вопросы советского гуманизма. Это, пожалуй, и одна из тем романа «Дыхание грозы».

Но на этом, дорогой Николай Александрович, позвольте мне поставить точку. Тема эта — бесконечна. Меня все более беспокоит новый роман: время идет, а он лежит без движения.

И не судите строго меня за долгое молчание. Не мог, право, раньше.

Всего Вам доброго! Главное — крепкого здоровья и хорошего настроения.

Ваш *Иван М.*

P. S. В Ялте мы несколько раз говорили о Вас с Т. З. Семушкиным. Он просил передать Вам самые добрые пожелания.

202. Д. М. КАВАЛЁВУ

29 чэрвеня 1968, Мінск

Дорогой Дима!

Кажется, с «Роман-газетой» все улаживается. N говорил уже иным тоном и согласился на 2 выпуска.

Вся история предшествующая очень долгая, и я не буду писать. Расскажу при случае. Теперь все дело — в редакторе. В. Малюгин должен идти в отпуск, и это может задержать.

Это меня теперь больше всего беспокоит.

Всего тебе доброго!

Привет Тоне!

29.VI.68 г.

Иван

203. Р. Я. КІСЯЛЁВУ

10 ліпеня 1968, Мінск

10 ліпеня 1968 г.
Намесніку Старшыні
Савета Міністраў Беларускай ССР
таварышу Кісялёву Р. Я.

Дарагі Рыгор Якаўлевіч!

Другі год да мяне, як да дэпутата Вярхоўнага Савета БССР, звяртаюцца партыйныя, камсамольскія арганізацыі, грамадскасць саўгаса «Ленінскі» і вёскі Леніна Жыткавіцкага раёна Гомельскай вобласці з просьбай аб адкрыцці ў вёсцы Леніна Дома культуры або сельскага клуба з платнымі работнікамі.

Леніна — цэнтр вялікага саўгаса і цэнтр сельскага Савета, размешчанага ў некалі глухім, глыбінным кутку Палесся. Там цяпер размешчана нямала розных культурных установаў гаспадарчага і практычнага прызначэння, а Дома культуры з адпаведным кваліфікаваным персаналам няма. Ёсць толькі загадчык бібліятэкі ды прыбіральшчыца пры будынку сельскага клуба.

У мінулым годзе на маё пісьмо Міністэрства культуры адказала, што клуб саўгаса знаходзіцца на балансе прафсаюзаў і Белсаўпроф хадайнічае перад ВЦСПС аб устанаўленні ў клубе пасады платнага загадчыка.

На жаль, пытанне гэта дасюль не вырашана. Прайшло больш за восем месяцаў, а пакуль ніякіх вынікаў хадайніцтвы грамадскасці вёскі Леніна не далі. Кам-

самольская арганізацыя саўгаса і вёскі Леніна выказвае з гэтага повада вялікае незадавальненне і просіць дапамагчы ім у гэтай вельмі важнай культурнай справе.

Мне думаецца, што і прызначэнне толькі загадчыка клуба не вырашыць усёй праблемы. Відаць, клубу патрэбен таксама хоць бы адзін спецыяліст для арганізацыі гурткавой работы, самадзейнасці.

Вельмі прашу Вас, дарагі Рыгор Якаўлевіч, разгледзець гэта пытанне з увагай і дапамагчы партыйнай і камсамольскай арганізацыям у іх просьбе.

Разам з гэтым накіроўваю Вам для азнаямлення копію пісьма камсамольскай арганізацыі, якое атрымана мной у апошні час.

З прывітаннем
Іван Мележ

204. У КАМІТЭТ КАМСАМОЛА САЎГАСА «ЛЕНІНСКІ»

12 ліпеня 1968, Мінск

12 ліпеня 1968 г.

Камітэту камсамола в. Леніна Жыткавіцкага раёна

Дарагія таварышы Купрыяновіч О. Т., Бічук Е. Ф. і другія. З пісьмом Вашым я азнаёміў намесніка Старшыні Савета Міністраў БССР тав. Кісялёва Р. Я., а таксама сакратара Беларускага Савета прафсаюзаў тав. Абуховіча А. П. Я падтрымліваю Вашы просьбы і раблю што можна, каб дапамагчы Вам у Вашай справядлівай просьбе.

Шкадую, што ранейшыя хадайніцтвы мае перад Міністэрствам культуры не далі пакуль вынікаў.

Пастараюся зрабіць усё, што ў маіх сілах, каб дапамагчы Вам.

Жадаю ўсім поспехаў і шчасця!

Іван Мележ

205. В. М. ГАПОНЕНКУ

23 ліпеня 1968, Мінск

23.7.68 г.

Паважаны Васіль Міхайлавіч!

Па просьбе землякоў-глінішчанцаў я звярнуўся з

пісьмом у Гомельскі абком КПБ, у якім прасіў прыняць рашэнне аб будаўніцтве сярэдняй школы ў Глінішчах.

Учора я атрымаў адказ ■ абкома КПБ. Аддзел школ Гомельскага абкома КПБ піша, што будаўніцтва сярэдняй школы ў Глінішчах запланавана на 1969 год, што на гэты год заказана ўжо праектная дакументацыя.

Так што — можаце перадаць добрую вестку. Думаю, што землякі могуць парадавацца.

Зямляцкі прывет усім!

Іван Мележ

206. В. А. КАСАЛАПАВУ

23 ліпеня 1968, Мінск

Минск, 23.7.1968 г.

Дорогой Валерий Алексеевич!

Из разговора — по телефону — с N я узнал, что книга моя передана Вам и что судьба ее, таким образом, будет решаться Вами.

Зная Вас уже не один год, я имею основания надеяться, что Вы прочтете ее хорошо и глубоко поймете ее. Но должен признаться, что чувство беспокойства у меня все же есть: Вы увидите, какой серьезный разговор идет на некоторых страницах, и не поддадитесь ли Вы тем сомнениям, которые так тревожат N и на которые он заранее Вас настроил?

Если я говорю откровенно об этом, то только потому, что мне кажется: кое-кто считает (если и не говорит об этом прямо), что теперь лучше всего иметь дело с благополучными вещами, не касающимися разных там сложностей жизни, ласкающими слух и глаза. Но мне кажется, я убежден в этом, что теперь, может быть, больше, чем когда-либо, литература должна идти вглубь, видеть и изображать жизнь во всей диалектической сцепке противоречий, во всей сложности звуков и красок. Ведь только так мы сможем создавать настоящие вещи, укрепляющие нашу литературу и наше общее дело, а не принижающие их. Важно только, чтобы всему была дана наша, партийная, советская оценка.

А в том, что всем событиям в романе дана партийная оценка, я не сомневаюсь,— как, впрочем, и не сом-

невался никто из тех, кто писал о романе. В нашем ЦК о «Дыхании грозы» сказали, что это — партийная книга.

Книга пока очень хорошо оценивалась прессой (и вообще, до встречи с N я не имел огорчений с ней). Хорошо принята она и читателями, которые ждали ее после предыдущей моей книги «Люди на болоте». С успехом прошли сделанные по этим книгам телефильм и спектакль: первый получил Госуд.<арственную> премию в Белоруссии, а второй — премию на Всесоюзном конкурсе спектаклей в честь 50-летия Советской власти. Спектакль идет на Госуд. премию СССР. Я мог бы сослаться и на то, что оба романа выдвигаются на Ленинскую премию <...>

Доброе отношение критики и читателей к книге вовсе не значит, что автор заранее готов отвергнуть всякие предложения по ней. Нет, я не против даже некоторых сокращений, но, конечно, не таких, какие предложил товарищ N, пожелавши сократить роман чуть ли не наполовину: с 27,5 листов — до 16-ти. Так ведь расправляться с книгами серьезных авторов вряд ли разумно. Я готов, например, пересмотреть с Вашим редактором (или, если можно, с Вами) сцену сессии и поджать. Во всякое случае, я готов к серьезному и вдумчивому разговору,— о чем я, кстати, говорил N раньше.

Короче говоря, дорогой Валерий Александрович [1], я надеюсь на широту Ваших взглядов, на Вашу дальновидность и на Вашу партийную принципиальность.

С этой надеждой я и позволю закончить это послание Вам.

С уважением.
Иван Мележ

207. В. І. МАЛЮГІНУ

23 ліпеня 1968, Мінск

23.VII.68 г.

Дорогой Виктор Иванович!

Вчера целый день пытался дозвониться до N. Смог поговорить только сегодня утром (звонил на квартиру).

---

[1] Трэба: Алексеевич.

В общем, Вы правы в своей характеристике этого человека. Кроме того, что он — недалекий (если говорить мягко), он и скользкий, и трусливый до отвращения, и меня прямо поташнивает от одного предчувствия «удовольствия» говорить с ним.

Дело, в общем, снова заторможено. Еще одна попытка навести тень: книга передана Косолапову, и все должно решить его мнение. Конечно, тут прежде всего расчет: обезопасить себя на всякий случай (а может, и желание реабилитировать себя — на всякий случай).

Не знаю, как прочтет Косолапов. Хватит ли у него широты и высоты, чтоб взглянуть с этими качествами на книгу? Время-то серьезное, людей некрепких убеждениями оно увлекает на легкое, приятное чтение. В том числе — и директоров.

Остается надеяться на его ум и на мужское его хладнокровие. Остается снова ждать и — гадать. Устал я, должен сказать, от всей этой канители. Надоела она порядком! Вьелась в печенку.

Вот таковы дела. Приказано ждать.

Извините, что отвечаю Вам только теперь. Трудное лето теперь у меня. То поездка в Ленинград, то — в Горький, то служба здесь и хлопоты, коим несть числа. Позавчера только вернулся из Полесья — встречался с избирателями.

Всего Вам доброго, хорошего отдыха!

И. Мележ

Ваш «шеф» интересовался разговором с Вами по телефону. Я сказал, что просил только Вас редактировать, и — о сроках. Чтоб не оттягивать далеко из-за Вашего отпуска.

208. У ГЛІНІШЧАНСКУЮ СЯРЭДНЮЮ ШКОЛУ

23 ліпеня 1968, Мінск

23 ліпеня 1968

Дырэкцыі, настаўнікам

Глінішчанскай сярэдняй школы

Дарагія таварышы!

Па просьбе партыйнай, камсамольскай арганізацый, грамадскасці калгаса я звярнуўся ў Гомельскі абком КПБ з просьбай аб будаўніцтве ў Глінішчах сярэдняй школы.

Аддзел школ КПБ учора паведаміў мне, што прынята рашэнне пабудаваць будынак Глінішчанскай сярэдняй школы ў 1969 годзе. Для будынка заказана праектная дакументацыя.

Прашу давесці гэта да ведама настаўнікаў і вучняў. Спадзяюся, што і настаўнікі і вучні дастойна адкажуць у наступным навучальным годзе на гэты клопат партыйных і савецкіх устаноў вобласці.

Усяго Вам добрага
Іван Мележ

209. О. А. ЙЫГІ

24 ліпеня 1968, Мінск

Дорогой Олев Адович!

Я хотел бы исполнить давнее желание — в начале августа (первой половине месяца) побывать в Таллине.

Удобно ли это? Можно ли будет достать гостиницу — комнату на двоих человек: я хочу приехать с женой?

Будете ли Вы в это время в городе?

Если это неудобно, то скажите — когда лучше приехать?

Напишите, пожалуйста.

Всего Вам хорошего! Привет Вашей семье!

С уважением
Иван Мележ

24.7.68 г.

Я не спрашиваю, как дела с книгой: знаю, что у Вас плохо с типографией. Наверное, книга — без движения...

И. М.

210. А. В. АЛЯКСАНКІНУ

1 жніўня 1968, Мінск

1.VIII.68

Министру мелиорации и водного хозяйства БССР
тов. Алексанкину А. В.

Уважаемый Александр Васильевич!

Во время поездки в избирательный округ в совхозе «Ленинский» Житковичского района секретарь парт-

кома совхоза Н. Минич, директор совхоза В. Горшколей, председатель рабочкома В. Чижова обратились ко мне с просьбой, которая имеет для совхоза жизненно важное значение.

Совхоз в настоящее время испытывает очень большие затруднения с кормовой базой для откорма скота. Земли в совхозе песчаные и супесчаные, урожаи низкие. В то же время на территории совхоза имеется очень перспективный болотный массив «Гречиновичи» — около 3000 га, на котором проведены изыскательные работы. В настоящее время проектно-сметная документация находится в стадии завершения.

Дирекция совхоза, партком и рабочком совхоза «Ленинский» просили ускорить окончание проектно-сметной документации и начать, хотя бы частично, мелиоративные работы в 1968 году. Сообщая Вам об этом, прошу Вас, дорогой Александр Васильевич, отнестись к этой просьбе со вниманием и сделать все, что возможно, чтоб помочь совхозу в этом неотложном вопросе в ближайшее время.

Депутат Верховного Совета БССР
И. Мележ

211. М. В. КАШЧЭЕВУ

1 жнiўня 1968, Мiнск

1.VIII.68
Министру сельского строительства БССР
тов. Кащееву Н. В.

Уважаемый Николай Васильевич!

Во время моей поездки в избирательный округ избиратели дер. Ленино Житковичского района обратились ко мне со следующей жалобой.

Министерство бытового обслуживания БССР выделило средства для строительства в дер. Ленино комбината бытового обслуживания, который должен вступить в строй в 3-м квартале этого года.

Приближается срок сдачи, но трест «Мозырьсельстрой», кроме фундамента, ничего не сделал. С апреля все работы прекращены и, строительство фактически заморожено. Отпущенные средства могут пропасть.

Избиратели с возмущением говорили об этом факте

как о безответственном отношении треста к строительству.

Прошу Вас, дорогой Николай Васильевич, выяснить причины такого отношения треста «Мозырьсельстрой» к строительству КБО в д. Ленино и принять надлежащие меры к ускорению строительства.

Депутат Верховного Совета БССР
И. Мележ

212. О. А. ЙЫГІ

29 верасня 1968, Кіславодск

Дорогой Олев Адович!

Ваше письмо нашло меня в Кисловодске, у берегов Кавказа.

Оно было очень приятной весточкой с других берегов, от которых у всех нас остались самые прекрасные воспоминания. То, что мы увидели у Вас в Таллине, не только одно из самых лучших воспоминаний лета, но и гораздо большее. Это — надолго запомнится и долго будет волновать сердце.

Спасибо Вам за присланные книги, которые я найду дома по возвращении.

Со своей стороны, могу сообщить Вам, что подписку Вам на «Беларускую Савецкую Энцыклапедыю» я оформил. Вам будут присылать тома по мере их выхода наложенным платежом. Как говорят они, удобнее и надежнее.

Привет Вашей жене, Тийу! Доброго здоровья всем и счастья!

Ваш *Иван Мележ*

P. S. Завтра я возвращаюсь обратно.

213. М. І. ШАКІНКУ

12 кастрычніка 1968, Мінск

Дорогой Михаил Иванович!

Прежде всего, благодарю Вас за теплые слова о моих романах «Люди на болоте» и «Дыхание грозы».

Вы совершенно правы, предполагая, что этим я не

закончил свой рассказ о людях, моих героях, я пишу еще один роман. Но роман пока в таком состоянии, да и я так занят другими делами, что раньше чем через года два, романа ожидать не приходится.

Пока названия у книги твердого нет.

Очевидно, он будет печататься в журнале «Дружба народов» и будет издаваться в издательстве «Советский писатель».

Следите за ними.

Всего Вам хорошего! Особенно — здоровья!

С приветом — *И. Мележ.*

214. С. В. і С. С. САРТАКОВЫМ

2 лістапада 1968, Мінск

Дорогие москвичи — Сергей Венедиктович и Софья Семеновна!

Примите самые сердечные поздравления, самые лучшие пожелания, которые посылает Вам из Минска к Октябрьскому празднику —

Иван Мележ

2.XI.68 г.

215. У ДВАРЫШЧАНСКУЮ СЯРЭДНЮЮ ШКОЛУ

2 лістапада 1968, Мінск

Дарагія таварышы, дарагія землякі!

Шлю Вам ад сэрца з нашай сталіцы — Мінска самыя лепшыя пажаданні! Жадаю Вам добра вучыць і добра вучыцца, быць здаровымі (пастарацца не хварэць!), радавацца жыццю і жыць прыгожа, змястоўна!

Няхай збудуцца найлепшыя Вашы спадзяванні! Слава Кастрычніку!

Ваш — *Іван Мележ*

2.XI.1968 г. Мінск

216. Г. С. ШУПЕНЬКУ

4 лістапада 1968, Мінск

Дарагі Генадзь!

Віншую са святам, з тым, што Вы ў страі. Зычу ніколі больш не выбываць з яго.

Пасля свята званіце. Я буду ў Мінску. Пастараюся памагчы Вам, чым змагу.

Усяго Вам добрага!

Іван Мележ

4.Х.68 г.[1]

217. А. А. САКАЛОВАЙ

23 лістапада 1968, Мінск

Уважаемая Александра Арсеньевна!

Прошу, прежде всего, извинить за то, что отвечаю Вам с некоторым опозданием. Во-первых, Вы послали свое письмо по адресу, по которому я давно (года 4) не живу. Письмо там долго лежало. А когда мне принесли его, я был болен. Я болел около 20 дней (какой-то вирусный катар противный).

Но все это предисловие: чтобы Вы обо мне не думали хуже, чем я стою того.

Александра Арсеньевна, я Вас, конечно, хорошо помню и рад Вам помочь, что в моих скромных возможностях. Я говорил с К. Л. Губаревичем, он подтвердил, что заказал Вашу пьесу, но, к сожалению, *пока* Отдел распространения ее не прислал. Пьесы в М<ини-стерст>ве культуры нет. Он сказал, что, очевидно, на днях будет.

Он обещал посодействовать ей: обратить внимание театров и т. п. Разговор был очень хороший, и я думаю, что есть основания верить ему. Кроме всего, человек он доброжелательный и ко мне дружески расположенный.

Он только об одном беспокоится, что теперь репертуар формируется в основном ■ театрах,— но высказал надежду, что помочь сможет.

---

[1] Трэба: 4.XI.68 г.

Вот все пока. Остается ждать дальнейшего.

Всего Вам доброго. Главное — крепкого здоровья.

С уважением —

23.XI.68 г. *И. Мележ*

218. В. І. МАЛЮГІНУ

4 снежня 1968, Мінск

Дорогой Виктор Иванович!

Несколько дней назад я был в Москве. Звонил Вам — хотел узнать многое. Увы, Вы были где-то в Суде — заседатель!

Потом я позвонил Косолапову: тот сказал — будем печатать в 1969 г.

Наконец, пришлось позвонить N. Не буду писать о всех подробностях этого разговора. Скажу о главном, что меня беспокоит.

Сей друг наш сказал, что он думает прикрепить к роману другого редактора. Когда я выразил недоумение и неудовольствие, он сказал — Малюгин занят другой большой работой (литература социалистических стран). Не помню фамилию, которую он назвал: какой-то молодой человек.

Вся эта история мне очень противна. Тем более что он снова что-то плел об изъятиях.

Что делать? Звонил сегодня Косолапову: его нет и не будет сегодня. Потом несколько дней выходных.

Жду Вашего слова.

Ваш *И. Мележ*

4.XII.68 г.

219. У. І. КОРБАНУ

28 снежня 1968, Мінск

Дарагі Уладзімір Іванавіч!

Віншую з надыходам Новага года! Няхай ён будзе ў тваім жыцці годам новых твораў, новых поспехаў!

Моцнага табе здароўя!

Шчасця сям'і.

Іван Мележ

220. В. І. МАЛЮГІНУ

31 снежня 1968, Мінск

31.XII.68 г.

Дорогой Виктор Иванович!

Шлю Вам самые лучшие пожелания на Новый год! Главное — здоровья и твердости духа!

N по-прежнему настаивает на новом редакторе. Говорит, что Вы заняты другой важной работой.

Скоро буду в Москве.

И. Мележ

221. С. В. САРТАКОВУ

31 снежня 1968, Мінск

Дорогой Сергей Венедиктович!

Поздравляю Вас с наступлением Нового года. Да исполнятся Ваши богатые творческие надежды!

Самые лучшие пожелания Софье Семеновне!

Ваш *Иван Мележ*

1969

222. М. Г. МІНКЕВІЧУ

9 студзеня 1969, Мінск

9 студзеня, 1969

Міністру асветы Беларускай ССР

тав. Мінкевічу М. Г.

Дарагі Міхаіл Гаўрылавіч!

Да мяне, як да дэпутата Вярхоўнага Савета БССР, звярнуліся дырэкцыя школы, бацькі і вучні Глінішчанскай сярэдняй школы Хойніцкага раёна Гомельскай вобласці. Яны скардзяцца на тое, што будаўніцтва новага будынка школы, якое было запланавана Гомельскім аблвыканкомам на 1969 год, адкладваецца, згодна вестак, якія ў іх ёсць, на невядомы час. Дырэкцыя, бацькі і вучні просяць садзеяння, каб будаўніцтва школы пачалося ў намечаны раней час.

Ведаючы добра, у якім стане знаходзіцца цяперашні будынак школы, а таксама ўлічваючы тое, як пацярпелі ў гады акупацыі вёскі, якія абслугоўвае шко-

ла, я горача прашу Вас аказаць усямернае садзеянне таму, каб будаўніцтва Глінішчанскай сярэдняй школы не адкладвалася і пачалося, як намечана было раней, у бягучым годзе.

Даводжу да Вашага ведама, што аддзел школ Гомельскага абкома КПБ паведамляў мне ад 16 ліпеня 1968 г., што будаўніцтва Глінішчанскай СШ будзе пачата ў 1969 годзе.

Дэпутат Вярхоўнага Савета БССР
І. П. Мележ

223. У ГЛІНІШЧАНСКУЮ СЯРЭДНЮЮ ШКОЛУ

9 студзеня 1969, Мінск

9 студзеня 1969
Дырэкцыі, бацькам, вучням
Глінішчанскай сярэдняй школы

Дарагія таварышы!

Атрымаўшы Ваша пісьмо аб тым, што будаўніцтва школы ў Глінішчах адкладваецца, я адразу звярнуўся з просьбай да міністра асветы БССР тав. Мінкевіча М. Г. умяшацца ў гэту справу і пасадзейнічаць глінішчанцам. Я таксама напісаў афіцыйнае пісьмо ў Міністэрства з гэтай просьбай.

Міністр сказаў, што справа гэта — няпростая, паколькі тут асноўнае рашаецца ў вобласці, але абяцаў умяшацца, дапамагчы.

Застаецца пакуль чакаць, што ўдасца зрабіць міністру.

З прывітаннем
Іван Мележ

224. У ГЛІНІШЧАНСКУЮ СЯРЭДНЮЮ ШКОЛУ

16 лютага 1969, Мінск

16 лютага, 1969
в. Глінішча Хойніцкага раёна,
сярэдняя школа —
дырэкцыі школы, бацькам, вучням, настаўнікам

Дарагія таварышы!

У адказ на маё пісьмо Міністэрства асветы БССР

паведаміла, што будаўніцтва Глінішчанскай сярэдняй школы намечана на 1970 год. Гэты тэрмін будаўніцтва школы зацверджан абкомам і аблвыканкомам.

Прыйдзецца яшчэ год пачакаць!

Жадаю ўсім настаўнікам і вучням поспехаў у вучобе!

Іван Мележ

225. Г. С. ШУПЕНЬКУ

18 лютага 1969, Мінск

Дарагі Генадзь!

Ад душы дзякую табе за віншаванне, за добрыя пажаданні.

Пастараюся жыць у кірунку тваіх пажаданняў. Як удасца — пакажа час.

І. Мележ

18.II.69 г.

226. Ю. П. ВАНАГУ

26 сакавіка 1969, Масква

Дорогой Юлий Петрович!

Шлю привет Вам из Москвы, из совещания молодых писателей. На которое я попал, увы,— как писатель старый. И не по собственному желанию.

Прошу Вас не судить строго меня за то, что отвечаю Вам с некоторой задержкой. Был очень занят. Но я думаю, что это не помешает серьезно движению Вашей работы. Которой, кстати, я очень дорожу.

Юлий Петрович, слово, которое Вас смутило, конечно, Вы не могли перевести. Это — название древнейшей улицы в Минске — *Немиги. Немига* происходит от названия речушки Немиги, которой теперь, по существу, нет: ручеек, упрятанный в коллектор, течет где-то под камнями — старыми — улицы.

В прошлом у Немиги были иные времена: имя ее, между прочим, украшает страницу знаменитого «Слова о полку Игореве». «На Немиге снопы стелют головами...»

Как Вы живете? Здоровы ли? Как Милда Яновна? Я не могу похвастаться. Плоховато что-то чувствую. Плохо весну переношу. И работать трудно.

Да еще служба мешает.

Всего Вам хорошего.

Привет Милде Яновне.

Ваш *Иван Мележ*

227. А. М. СТАТКЕВІЧУ

4 красавіка 1969, Мінск

Паважаны тав. Статкевіч!

Прашу вельмі прабачыць, што пішу Вам з такім спазненнем. На гэта было вельмі многа прычын.

Пасылаю Вам дзве кнігі: раман «Подых навальніцы» — для школы і кніжку Ф. Куляшова пра маю творчасць — для Вас асабіста.

Вельмі трывожыць мяне, што так мала ў Вашай школьнай бібліятэцы кніг беларускіх пісьменнікаў. Што няма ніводнай і маёй.

«Людзі на балоце» нядаўна выйшлі спецыяльна для школ, думаю, што цяпер яе можна будзе лёгка набыць.

Усяго Вам добрага!

4.IV.69 г. *Іван Мележ*

Новы раман яшчэ не скончыў.

Працы вельмі многа наперадзе.

228. Г. С. ШУПЕНЬКУ

4 красавіка 1969, Мінск

Паважаны Генадзь!

З немалым страхам (!) прачытаў я Ваша пісьмо. Проста напужаў мяне строгі рад надзвычай складаных пытанняў, якія Вы паставілі ў сваім лісце.

А я да таго ж так кепска адчуваю сябе ў гэтую праклятую вясну. І столькі ў мяне клопатаў набралася дзень ада дня, калі я гэтыя клопаты адкладваў на лепшы час. На «шчасце», мне выпаў неспадзяваны абавязак — за Шамякіна, які раптам занядужаў, паехаць

у Маскву на нараду, і гэта дало мне права пачакаць з роздумам над цяжкімі пытаннямі.

Цяпер я вярнуўся, сяджу дома з-за грыпу, вылежваю хваробу і мог бы ўжо крыху падумаць над пытаннямі, над праблемамі, але ліха на яго,— не думаецца нешта!.. Стомленасць такая, што ўсё становіцца цяжка рабіць, нават пісаць пісьмы (якіх сабраліся дзесяткі! і на якія адказваць неабходна!).

Мы жывём у адным горадзе, у Вас ёсць мой тэлефон — нашто абменьвацца пісьмамі, калі можна пагаварыць! Тым больш што ў пісьмах, як пісаў паэт, «все не скажется и не все услышится».

Але — адкажу коратка. Я не думаю з такой пагардай пра слова «хроніка», як некаторыя крытыкі. Мне яно — не магу нават растлумачыць чым — падабаецца. У чалавечым жыцці ёсць свая «хранікальнасць», «хроніка», як і ў жыцці народа. Слова ж само па сабе не вінавата, што яго хтосьці апошліў, як не вінавата і за тое, што N таксама рашыў гэтым словам адзначыць свой «шэдэўр».

У апраўданне сваё магу сказаць, што сярод іншых («быль», «легенда» і т. п.) мне слова гэта больш спадабалася сваёй *сціпласцю* і непатрабавальнасцю. «Хроніка» нібы гаворыць, што я нічога асаблівага не абяцаю Вам, не судзіце мяне асабліва строга, я — проста «хроніка», а не нейкая там — «паэма» ці «рапсодыя».

Адным словам, тут Вам ёсць прастор для таго, каб паразважаць, выказаць розныя меркаванні, можа быць, выказаць нават здзіўленне: «невядома чаму» і г. д.

Я не хачу ўмешвацца ў Вашу палеміку з іншымі крытыкамі — думаю, што тут трэба спасылацца не на думку аўтара, а на свае развагі, доказы. Упэўнен, што іх у Вас больш чым дастаткова. Магу толькі сказаць, што гаварыць пра Маёвага як пра лішняе — значыць — не ўсё зразумець у рамане наогул.

І апошняе: як справы мае. На жаль — ніяк. Нездаровіцца — не пішацца.

Усяго добрага! Галоўнае — добрага сну!

4.IV.69 г. *Іван Мележ*

229. В. І. КУДРЫЦКАМУ

25 красавіка 1969, Мінск

Дорогой друг!

Прими самые мои сердечные поздравления с Первым мая! Желаю всегда майского настроения, крепкого здоровья и синего, солнечного неба над твоим чимкентским домом!

Иван Мележ

230. Ф. І. і В. П. КУЛЯШОВЫМ

30 красавіка 1969, Мінск

Дарагія Фёдар Іванаў і Ольга Філіпаўна!

Сіняй і сонечнай Вам вясны і цёплага зялёнага лета. І — здароўя, і радасцей розных у меру.

Іван Мележ

231. В. П. КАЗАЧЭНКУ

Канец красавіка 1969, Мінск

Дарагі Васіль Паўлавіч!

Сардэчна віншую цябе, Ірыну Сяргееўну і ўсю сям'ю з Маем, і запозненаю вясною, якая ўсё ж заяўляе пра сябе.

Жадаю моцнага здароўя, дастаткова трывалага, каб з поспехам несці ўсе тыя абавязкі, якія на цябе паклала шчаслівая твая доля!

З мінскім прывітаннем

І. Мележ

232. А. І. ПЯТРОЎСКАМУ

Канец красавіка 1969, Мінск

Дорогой Александр Иванович!

Не ведаю, як у Кіеве, а ў Мінску вясны яшчэ няма. Дождж і хмарна і холадна.

Жадаю Вам сонца і добрай пагоды ў маі і пазней

(хоць бы пакуль не выйдзе ў «Дніпрі» «Подих грози»). Гаразд?

Абдымаю! Прывітанне сям'і!
Іван Мележ

233. Г. М. КРЫЛОВУ

1 мая 1969, Мінск

Дорогой Георгий Николаевич!

От всего сердца поздравляю Вас, бывшего фронтовика, офицера славной 3-й гвардейской, с нашим общим солдатским праздником Днем Победы!

Крепкого Вам здоровья, мирных радостей и счастья Вашей семье!

Ваш *Иван Мележ*

234. ЧЫТАЧАМ ГРОДЗЕНСКАЙ АБЛАСНОЙ ЮНАЦКАЙ БІБЛІЯТЭКІ

23 чэрвеня 1969, Мінск

Дарагія дзяўчаты і хлопцы!

Вы марыце пра далёкія краіны, пра нязнаныя далёкія гарады, пра цудоўныя прасторы акіянаў і космасу. Юнацтва заўсёды імкнулася думкамі і сэрцам у далёкія далі. Але пройдзе час, і Вы зразумееце, што самая цудоўная краіна — тая зямля, дзе Вы жывеце цяпер, Ваш горад, Вашы вуліцы... Любіце зямлю, нашу слаўную беларускую зямлю, яе гарады і яе палі, яе лясы і рэкі. Любіце славу яе і душу яе — беларускую літаратуру, выдатныя кнігі, створаныя сынамі нашага народа.

Ів. Мележ

23.VI.69 г.

235. Л. Я. ПЯТРОВАЙ

20 ліпеня 1969, Масква

Дорогие мои!

Сегодня я уезжаю. Билет в кармане. Разменяли 100 рублей на злотые.

Вчера мне сказали, что надо иметь черный костюм. Звонил бабушке — не отвечает. Наверное, на даче с Людой.

Взял билет на самолет. Залечу домой, потом — пересяду на поезд. Возьму костюм и еще кое-что. Не знаю, что с черными туфлями. Те, хорошие, тесны, жмут.

Договорился предварительно, что меня отпустят раньше. Надо будет только сказать там.

Обещали здесь, что поляки выплатят гонорар. За книгу. Если получится, будет здорово.

Вообще, здесь сказали, что если хотите, можете поехать в Польшу с семьей на отдых — в горы или на море. Только надо заявить заранее месяца за два. Как это вам нравится?

Меня это заинтересовало. А еще хочется мне в Коктебель. Может, взять путевку на август?

Как настроение?

Если приеду раньше, позвоню.

Целую *Иван*

20.VII.69 г.

236. К. І. ПЯТРОВАЙ

23 ліпеня 1969, Варшава

23.VII.69 г.

Здравствуйте, Клавдия Ивановна!

Посылаю привет Вам из Варшавы.

Вчера были на большом параде и демонстрации. Шел дождь почти все время, но никто не уходил. Парад был очень интересный, произвел большое впечатление.

Завтра я должен уехать в гор. Краков, где буду три дня. Потом я возвращусь в Варшаву, а отсюда уже домой.

Остальная часть делегации будет еще несколько дней в Польше, но я хочу уехать раньше. Вот только съезжу в Краков, посмотрю места, где жил Ленин.

Буду в Минске числа 29-го *июля*, может быть, 30-го. Приеду поездом.

До свидания, всего Вам хорошего.

Иван.

237. В. І. КУДРЫЦКАМУ

2 кастрычніка 1969, Мінск

Дорогой Василий!

Я получил от тебя почти сразу три письма, которые

меня очень взволновали, можно сказать, потрясли меня. Собрался ответить, но ты сообщил, что выезжаешь с сыновьями в Москву, а потом на Черное море.

Так я задержался с письмом, а потом все как-то закрутилось. Ты давно уже, конечно, возвратился, а я вот пишу только теперь. Я чувствую себя очень виноватым, и особенно потому, что я всей душой сочувствую тебе в твоем горе, которое я хорошо понимаю.

Но горе есть горе, что ты в нем ни понимай. Конечно, раз дела не исправишь, надо как-то стараться строить жизнь по-новому, свыкаться с бедою, помнить о живых детях и жить для них, радоваться их радостями и заботиться о них. Жить надо. Это ты тоже знаешь, но горе надо пережить, как пережить болезнь, как залечить рану. Долго это будет жечь и мучить.

Я тебе, дорогой друг, желаю одного: сдерживать себя и быть рассудительным, помнить о том, что все мы — временные, что рано или позже придет и наша очередь. А пока надо жить, жизни нам отпущено не очень много, очень мало...

Василий, не обижайся на меня. У меня тоже поганое было время лето, всяких волнений и огорчений через край. Болели в моей семье, болеет почти все время отец. Я не хочу писать обо всем. А кроме всего, столько у меня работы, забот, обязанностей, что успеваю только одну десятую. Главного не успеваю делать — писать. Некогда.

Много приходится ездить — был и в Москве, и в Польше, и в Армении. Только что возвратился. Здоровье совсем никудышнее, а вот даже на курорт поехать некогда. Все откладываю. А летом (и весной еще) начались сильные боли в животе. Говорят, язва. Мало всего, что было, так еще и язва желудка, которую я часто чувствую теперь.

Вот начал жаловаться. Это я к тому, чтоб ты не думал, что я бесчувственный. Так получилось. И я хочу, чтоб ты знал, что мне тоже нелегко. Поэтому давай будем держаться как мужчины.

Не обижайся!

Жму руку
Иван

2.X.69 г.
6 час. утра

238. Ф. З. УВАРАВУ

2 кастрычніка 1969, Мінск

Дорогой товарищ Уваров!

С большим интересом прочитал Ваше письмо, которое Вы написали после прочтения моего романа «Дыхание грозы».

Это письмо свидетельствует о том, что Вы вдумчивый, серьезный читатель, поэтому Ваше письмо вызвало и у меня серьезные размышления.

Спасибо Вам за добрые слова о книге, которая мне очень дорога!

Всего Вам хорошего!

Иван Мележ

2.X.69 г.
Минск

239. Я. С. РАМАНОВІЧУ

30 лістапада 1969, Мінск

Дарагі Яўген Сцяпанавіч!

Вашы «Рэкі» шчасліва дацяклі да мяне. Атрымаў.

Вельмі дзякую за іх. Многае з іх я ўжо чытаў. Чытаў з вялікай цікавасцю. Вы пішаце вельмі шчыра, ярка, па-сапраўднаму мастацка.

Цяпер змагу прачытаць усё.

Жадаю Вам здароўя і поспехаў!

30.XI.69 г. *Іван Мележ*

240. А. І. ЧАСНАКОВАЙ

Сярэдзіна снежня 1969, Мінск

Дорогая Александра Ивановна!

Посылаю фото для книги, о котором был разговор.

Мне кажется, оно должно подойти. Такая бледнолицая, благородная на вид личность.

Сделайте, что надо, чтоб ему был дан ход.

Всего Вам хорошего!

Привет Сергею Леонид.<овичу> и Нат.<алье> Михайл.<овне>.

И. Мележ

С Адамчиком я говорил. Он сказал, что послал Вам письмо. Он согласен.

Надеюсь, письмо Вы получили.

И. М.

241. Ю. П. ВАНАГУ

Пасля 20 снежня 1969, Мінск

Дорогой Юлий Петрович!

От всего сердца шлю самые добрые пожелания на Новый год. Крепкого Вам здоровья и — да обминут нас с Вами новые огорчения!

Только вчера вернулся из Москвы,— готовил книгу к печати. Был зверски занят.

Сердечный привет и лучшие пожелания Милде Яновне.

Иван Мележ

242. Д. М. КАВАЛЁВУ

24 снежня 1969, Мінск

Дорогой Дима!

Будь счастлив в Новом году! Да легко тебе бродится по великой и Белой Руси и хорошо пишется!

Новых книг тебе и хороших друзей!

Привет Тоне!

Твой *Иван М.*

243. У ДВАРЫШЧАНСКУЮ СЯРЭДНЮЮ ШКОЛУ

24 снежня 1969, Мінск

Дарагія землякі!

Ад усяго сэрца віншую усіх з марозам, з зімою, з Новым годам. Жадаю ўсім жыць у радасці. Настаўнікам добра вучыць, а вучням добра і выдатна вучыцца.

Сардэчнае Вам прывітанне з Мінска!

Іван Мележ

244. Г. С. ШУПЕНЬКУ

25 снежня 1969, Мінск

Шаноўны Генадзь!

Віншую з Новым годам і зычу бадзёрасці, неабходнай для таго, каб жыць поўна.

Перапіску заводзіць па літпраблемах у наш век і ў адным горадзе — піжонства. Трэба тэлефон і жывыя кантакты.

І. Мележ

1970

245. Г. М. КРЫЛОВУ

1 студзеня 1970, Мінск

Дорогой Георгий Николаевич!

Примите самые лучшие пожелания на новый, 1970-й год! Желаю крепкого здоровья одному из ветеранов 3-й гвардейской артдивизии прорыва, счастливой жизни под мирным небом!

С уважением —
Иван Мележ

246. А. Н. АКСЁНАВУ

17 лютага 1970, Мінск

17.II.70

Першаму сакратару
Віцебскага абкома КП Беларусі
таварышу Аксёнаву А. Н.

Дарагі Аляксандр Нікіфаравіч!

Да мяне, як да дэпутата Вярхоўнага Савета БССР, звярнуўся з просьбай адзін з ветэранаў 3-й гвардзейскай Віцебска-Хінганскай артылерыйскай дывізіі прарыву РГК — падпалкоўнік Крылоў Г. М.

Ён піша наступнае.

У лютым 1944 года пад Віцебскам 3-я мінамётная батарэя 12 артпалка гэтай дывізіі займала важны ў тактычных адносінах рубеж на безымяннай вышыні ў раёне Бабінавіч (каля р. Чарніца). Атакованая двума батальёнамі гітлераўцаў, батарэя з 38 мінамётчыкаў пад камандаваннем гвардыі старшага лейтэнанта Ціхмянава Л. П. праявіла гераізм, які стаў сімвалам стойкасці і адвагі воінаў Савецкай Арміі. Батарэя адбіла ўсе атакі, утрымала вышыню, знішчыўшы больш за 250 гітлераўцаў. Усе ўдзельнікі гэтага бою былі ўзнагароджаны ордэнамі, а афіцэры Л. П. Ціхмянаў і С. А. Багамолаў удастоены звання Героя Савецкага Саюза.

Напярэдадні 25-годдзя вызвалення Беларусі ад гітлераўцаў на Ціхмянаўскай вышыні (Бабінавіцкі с/с Лёзненскага р-на) былі зроблены планіровачныя работы, часткова былі завезены жалезабетонныя дэталі: пліты, балкі для манумента. Пасля ліпеня 1969 года работы раптам былі спынены.

Ад імя ветэранаў дывізіі падпалкоўнік Крылоў просіць пахадайнічаць перад Вамі аб аднаўленні работ па стварэнню памятніка-манумента на Ціхмянаўскай вышыні.

Падтрымліваючы гэта хадайніцтва, прашу Вас даць указанне адпаведным арганізацыям завяршыць пачатыя работы ў бліжэйшы час. Вельмі добра было б, каб гэтыя работы былі скончаны да вялікага свята — 25-годдзя Перамогі савецкага народа над фашысцкай Германіяй.

З павагай
Дэпутат Вярхоўнага Савета БССР
(І. Мележ)

247. Г. М. КРЫЛОВУ

Сакавік, пасля 14, 1970, Мінск

Дорогой Георгий Николаевич!

Сообщаю, что получено письмо из Витебского обкома КПБ.

Секретарь обкома КПБ В. Коваленко пишет, что работы по сооружению памятника будут продолжены *весной* этого года.

Проект памятника целиком готов.
Так что дело должно сдвинуться.

С приветом — *Иван Мележ*

Посылаю вырезку из газеты «Звязда».

248. М. В. ЛЕСЮЧЭЎСКАМУ

28 жніўня 1970, Мінск

Дорогой Николай Васильевич!

В 1954 году в издательстве «Советский писатель» вышел роман «Минское направление». Это было первое издание моего романа, первого романа. Событие это было одним из самых важных событий моей литературной жизни, и я с тех пор всегда храню благодарное чувство к Издательству, которое, откровенно говоря, почитаю своим *родным* издательством. Именно это издание принесло мне радость широкого общения с большим читателем. Книгу в этом издании прочитали и многие писатели, в частности А. А. Фадеев, приветствовавший автора теперь уже хорошо известным дружеским письмом.

А. А. Фадеев советовал мне «совершенствовать роман от издания к изданию». Он высказал и немало замечаний и пожеланий. Шло время, вместе с ним постепенно, гораздо медленнее, чем время, двигался по восходящей и автор романа. От издания к изданию, как и советовал опытный наставник, совершенствовал он свое первое произведение. Особенно много сделал он нового к последнему белорусскому изданию. Достаточно сказать, что в этом издании больше пяти листов совершенно нового текста. А по сравнению с изданием 1954 г. роман обновился настолько, что стал во *многом* новой книгой.

Дорогой Николай Васильевич, в «Советском писателе» роман начинал свою жизнь. Нельзя ли теперь снова, через *шестнадцать* лет, дать ему дорогу к читателю через Ваше издательство. Я хотел бы, чтоб это сделал «Советский писатель», потому что это издание будет не просто переизданием, это будет во многом новое издание. А все мои книги рождались впервые на русском языке именно у Вас. Поэтому и нелегкий процесс второго рождения моего романа, я надеюсь, наи-

более успешно мог бы быть осуществлен именно у Вас, где, кстати, трудится первый редактор всех моих книг. Поэтому я хотел бы, чтоб Вы со вниманием и с добрыми чувствами отнеслись к этой просьбе автора.

С глубоким уважением

Іван Мележ
28.8.70 г.

249. С. Л. КІР'ЯНАВУ

21 кастрычніка 1970, Мінск

Дорогой Сергей Леонидович!

С этим письмом посылаю Вам «Минское направление» на белорусском языке (т. 2 и 3 белорус. Собрания соч-ний).

Это необходимо — по словам А. И. Чесноковой — для рецензирования на предмет включения в план.

Всего Вам самого доброго, главн.<ым> образом — здоровья!

Ваш *И. Мележ*
21.X.70 г.

250. В. І. КУДРЫЦКАМУ

20 снежня 1970, Звенігарад

Дорогой Василий!

Новогодний привет тебе и самые лучшие пожелания на год, который начинается. Пусть будет он счастливым для тебя!

Перед Новым годом нахожусь в санатории недалеко от Москвы, откуда и пишу. Но на днях выезжаю домой.

Привет детям!
Твой *Иван Мележ*

20.XII.70 г.

251. У ДВАРЫШЧАНСКУЮ СЯРЭДНЮЮ ШКОЛУ

20 снежня 1970, Звенігарад

Дарагія таварышы!

Шлю Вам, дарагія землякі, маё сардэчнае навагод-

няе прывітанне і жадаю, каб ён, новы год, быў для Вас годам шчасця, поспехаў, ажыццяўлення самых важных надзей і мар.

Ваш зямляк і піянер —
Іван Мележ

20.XII.70 г.
Звенігарад пад Масквой

252. В. І. СМЫКОЎСКАЙ

22 снежня 1970, Мінск

Паважаная Валянціна Смыкоўская!
Пасылаю Вам фота.
Прашу прабачэння, што трохі пазнюся.
Вельмі заняты.
Усяго Вам добрага!

Іван Мележ

Газету з артыкулам прышліце мне.

253. Г. М. КРЫЛОВУ

27 снежня 1970, Мінск

Дорогой Георгий Николаевич!

Примите самые наилучшие пожелания на новый, 1971 год.

Будьте здоровы, бодры и счастливы! Всяческих Вам успехов! Счастья Вашей семье!

Иван Мележ

27.XII.70

254. С. В. САРТАКОВУ

Канец снежня 1970, Мінск

Дорогой Сергей Венедиктович!

Я, должен сказать, испытываю затруднение, думая: чего Вам пожелать на новый год: все как будто есть у Вас. И пишете хорошо, и выступаете интересно (видел по телевидению), и руководящий талант тоже есть.

Премия высокая, хотя и с некоторым опозданием, но — нашла Вас!

Все же — будьте счастливы; да исполнятся Ваши желания, еще не исполнившиеся, но ожидающие своего часа.

Самые добрые пожелания Софье Семеновне!

Ваш *Иван Мележ*

1971

255. М. М. ГРЫНЧЫКУ

18 студзеня 1971, Мінск

Паважаны Мікалай Міхайлавіч!

Вельмі цікавыя пытанні паставілі Вы, але я, на жаль, не маю магчымасці адказаць на іх. Вельмі заняты, павінен рыхтаваць адразу два даклады.

Ды, скажу Вам па шчырасці, і не вельмі хачу ўмешвацца ў Вашу гаворку. Думаю, што Вы з поспехам самі адкажаце на ўсе пытанні. А ў падмацаванне сваіх думак можаце ўзяць мастацкія творы: яны часта лепш гавораць на пытанні, чым іх аўтары.

Не крыўдуйце.

Зычу Вам поспехаў!

Ваш *Іван Мележ*
18.1.71 г.

256. Л. А. СУШЧАНКУ

21 лютага 1971, Мінск

Дарагі Леанід Акімавіч!

Вы справядліва пакрыўдзіліся тым, што я не заехаў у Дворышча (хоць быў так блізка), і я разумею Вас і раздзяляю Вашы пачуцці. Але я павінен сказаць, што не заехаў я не таму, што не хацеў, а таму, што план паездкі па вобласці быў складзен не мною, быў зацверджан у абкоме партыі і, як аказалася, быў такі

шчыльны, што нешта іншае, па-за планам, нельга было зрабіць. Толькі на гадзіну ўдалося па дарозе заехаць у Глінішча, зазірнуць у родную хату і ў школу. Сюды адразу ж прыехаў з райкома сакратар РК Мельнікаў, і рэшту дня мы правялі, строга кіруючыся планам. Званілі з 1-й школы, дзе я вучыўся, хацеў я заехаць да Вас, але — нічога нельга было зрабіць. Была запланавана паездка ў Паселічы, і мы з Хойнік паехалі туды і там былі амаль да паўночы. Позна ўночы мы выехалі ў Гомель, куды дабраліся толькі к 2 гадзінам ночы.

Застаецца толькі сказаць, што, можа, удасца вырвацца неяк асобна, дзе-небудзь вясною, каб спецыяльна заехаць. А заехаць мне да Вас, у Дворышча, хочацца — гэта я магу сказаць Вам адкрыта, і Вы скажыце гэта вучням і настаўнікам.

Прывітанне Вашаму шумліваму школьнаму дому і Людзвіну.

Шчасця Вам!

Ваш *Іван Мележ*

21.II.71 г.

257. І. А. БЫХАЎЦУ

17 сакавіка 1971, Мінск

Паважаны Іосіф Аляксандравіч!

Я з цікавасцю прачытаў Ваш ліст і вельмі ўдзячны Вам за ўвагу да маёй кнігі. Мяне парадавала тая сур'ёзнасць, з якой Вы адносіцеся наогул да нашай літаратуры.

Я не хацеў бы, каб Вы крыўдзіліся, што я адказваю так позна і што адказ мой будзе кароткі. Я вельмі заняты і, на жаль, заняты зусім не тым, чым павінен быў,— не пісаннем раманаў, а рознымі — патрэбнымі і непатрэбнымі — выступленнямі, пасяджэннямі і г. д. На стале цяпер каля двух дзесяткаў лістоў, на якія трэба адказаць.

Таму буду пісаць коратка. У трагедыі Ганны вінавата не толькі рэлігія, і словы «дух часу» трэба разумець шырока. У Ганне жыве яшчэ векавая псіхалогія, якая вучыць, воля бацькоў — закон абавязковы, няўхільны. Ганна — чалавек свайго часу, свайго асяроддзя, і законы гэтыя — яе законы. Сярод іх рэлігія —

не самы важны. Ганна ў душы даволі абыякавая да рэлігіі.

Вось усё.

Бывайце здаровы!

Іван Мележ
17.III.71 г.

258. М. К. СУВОРЫНУ

5 красавіка 1971, Мінск

Дорогой Михаил Кузьмич!

Извините, что отвечаю Вам с таким большим опозданием. На это есть уважительные причины.

Благодарю Вас за хорошие слова о моих книгах. Они меня порадовали: недаром, значит, трудился.

По Вашей просьбе посылаю Вам роман «Дыхание грозы».

Желаю всего хорошего Вам.
Иван Мележ
5.IV.71 г.

259. Г. М. КРЫЛОВУ

6 мая 1971, Мінск

Поздравляю отважного артиллериста-ветерана 3-й гвардейской дивизии прорыва с Днем Победы!

Новых успехов и здоровья Вам, Георгий Николаевич!

Иван Мележ
6.V.71 г.

260. Л. І. МЕЛЕЖ

14 мая 1971, Будапешт

Мілая мая дачка Ларыса!

Шлю табе прывітанне і канверт з венгерскімі маркамі з Будапешта! Будзь здаровая і шчаслівая.

Цалую цябе і маму — *тата*

14.V.71 г.
гор. Будапешт
Сусветны кангрэс міру

261. С. Я. ПАПОВУ

23 мая 1971, Мінск

Дорогой Степан Ефимович!

С большим интересом и волнением прочитал я Вашу книгу «На огневых рубежах». Как будто снова возвратился в войну, снова — вместе с Вами — пережил былые победы, почувствовал вновь трудности и славу былых дней.

Очень много сказала Ваша книга моему сердцу. Мне она — как рассказ о жизни — большой жизни — бесконечно родного существа, родной матери. Ведь с частичкой дивизии — с 70-м ПАП — у меня столько дорогого, незабываемого!..

Спасибо Вам за труд, отданный этой книге. Вы сделали огромной важности дело — в историю войны Вы вписали страницы, без которых эта история была бы неполной. Вы вписали страницы, которые с таким знанием могли написать только Вы.

В книге чувствуется большое и отзывчивое Ваше сердце, и это придает ей особое обаяние.

Благодарю Вас за память обо мне и за доброе отношение, которое мне дорого, так как я глубоко Вас уважаю. Уважаю — и даже немного жалею, что не пришлось нам лично повидаться в то время, на войне.

Хочу попросить у Вас прощения, что отвечаю с некоторым запозданием. Книгу прочитал сразу, в один присест, и вот написать сразу не смог. Только что возвратился из Будапешта, с Ассамблеи Всемирного Совета Мира, где пришлось порядком поработать.

Всего Вам доброго!

Добрые пожелания Антонине Петровне!

Ваш *Иван Мележ*
23.V.71 г.
Минск

262. У ВЫДАВЕЦТВА «БЕЛАРУСЬ»

Жнівень ці верасень 1971, Мінск

З томам V усё добра. У мяне заўваг няма.

Трэба прасачыць толькі, каб карэктары ўважліва счыталі набор з тэкстам ранейшым (наклееным). «Заў-

вагі» я выправіў. Дасылаю іх Вам з гэтым пісьмом. Прашу перанесці іх.

Трывожыць мяне том IV. П'есы набраны кепска (асабліва «У новым доме»).

Чамусьці *дзеі* ўсе падвёрстаны, хоць гэтага я не ўбачыў *ні ў адным выданні* тут у бібліятэцы (я іх прагледзеў дзесятак). Дарэчы, гэтага не было і ў ранейшых выданнях у «Беларусі».

І да ўсяго — вялікі хвост вісіць.

Прашу самастойна не рабіць ніякіх паправак у тэксце (абзацаў, скарачэнняў і г. д.).

І. Мележ

263. В. А. ВІЛЬТОЎСКАМУ

Лістапад, паміж 1 і 7, 1971, Ялта

Дорогой Василий Антонович!

Примите прежде всего — привет из мокрой Ялты и хмурого южного берега Крыма. За сим сразу хочу сердечно поблагодарить Вас за память обо мне и доброе отношение: жена сообщила, что получила том Ф. Мориака (я звонил домой по телефону).

Но, должен сказать, меня беспокоит, что, похоже, я останусь без некоторых, заказанных год назад книг. Жена сказала, что они посмотрели мой список книг и успокоили, что ничего нового, заказанного мной, они не получили.

А мне известно, что давно уже вышли в свет (заказанные мной и значащиеся в списке): «Американская новелла. 60 годы», А. Достоевская «Воспоминания». Кажется, вышел Вулф «Оглянись на дом свой, ангел».

Мне очень нужны эти издания. Не можете ли Вы мне помочь в этом, пока не поздно.

Я буду здесь примерно до Нового года. Но дома — дочь и теща, они могут получить книги для меня.

Я знаю, что Вы очень заняты, но мне прямо не к кому обратиться. Нет там *надежного* человека, кроме Вас.

Поддержите там меня.

Желаю Вам всего хорошего,

прежде всего — счастливого праздника!

Іван Мележ

Не достал я ни одного экземпляра книги о себе Ф. Кулешова, изданной «Совет.<ским> писателем» в Москве. Раньше ее не было. А теперь, видно, уже есть, а может быть, и прошла. Я просил экземпляров 20—30. Но хотя бы несколько получить?

І. М.

264. С. Л. ГУБАНАВУ

3 лістапада 1971, Ялта

Дорогой Сидор Леонтьевич!

Я сейчас нахожусь в Ялте, отдыхаю и работаю одновременно над новой книгой. Мне сюда прислали Ваше письмо и фотографию.

Я эту фотографию хорошо знаю. Есть она и у меня, память тех лет, 1942 года, Каменска. Помню я хорошо и Вас, сохранилась даже у меня небольшая Ваша фотокарточка, подаренная на память.

Вы — первый человек из нашей группы, и единственный пока, который отозвался и о судьбе которого, благодаря Вашему письму, я узнал. Никто больше не писал мне из товарищей, снятых на этой фотокартке, ни о ком я ничего не знаю — из дальнейшей жизни.

Моя дальнейшая военная судьба была короткой. В дивизии, в которую меня направили, я прослужил недолго: 20 июня того же, 1942, года, меня тяжело ранило осколком авиабомбы — во время бомбежки. Осколок разбил все плечо: в госпитале поначалу собирались ампутировать правую руку. Но главный врач пожалел меня и запретил ампутацию, сам взялся делать операцию. Руку сохранили, хотя осталось у меня до нынешнего дня полплеча. Лежал я в Ростове, Ессентуках, Тбилиси. Потом был выписан с переосвидетельствованием через 6 месяцев, но так как плечо не выросло, то, наконец, сняли совсем. Рука понемногу поправилась, колоть дрова ею невозможно, но писать могу. В плохую погоду и теперь болит.

Закончил я в войну и после войны университет, работал на разных должностях, занялся писательским делом. Вышло у меня около полсотни книг — на разных языках. Иногда приходится выступать по радио и телевидению. Тем и живу.

Дорогой друг, мне очень приятно было получить весточку, которая напомнила мне молодые годы. Незабываемое время. Я хотел бы узнать более подробно о Вашей жизни на войне и после и о том, что известно о других.

Привет Вашей жене и семье Вашей — праздничный, октябрьский привет.

Твой товарищ — *И. Мележ*

265. Ф. І. КУЛЯШОВУ

1 снежня 1971, Ялта

Дорогой Федор Иванович!

Письмо Ваше и статью получил. Спасибо. Мне было очень приятно узнать, что в Минске меня еще не все забыли. Чувствую себя довольно оторванно от литературы (живой), и в лицемерии моем (по Вашему мнению) есть ей-богу же доля истины.

Хочется домой. Скучаю по красивой своей библиотеке, которую так и не увидел полностью принаряженной.

В Ялте погода капризная. Чувствую себя то сносно, то — чаще — погано. Пытаюсь работать (из-за самолюбия и чувства долга и стыда, вызванными долгим молчанием).

Когда скучно, смотрю на Ваш роман («И. М.»), которого нигде в продаже не видел и не могу купить. (По-моему, это какое-то подпольное издание Вы мне подкинули?)

Была ли книга в Минске? Как ее достать, товарищ автор?

Привет Ольге Филипповне.

В Минске буду после 25-го декабря. 25-го отбываем отсюда, так что новогоднюю чару можем содвинуть не символически, а реально. С реальным звоном.

Будьте счастливы!
Иван Мележ
1.XII.71 г.

266. А. К. ГАРДЗІЦКАМУ

3 снежня 1971, Ялта

3.XII.71 г.

Дарагі Аляксей Кузьміч!

Я з прыемнасцю даведаўся пра тое, што 15 снежня будзе тэлеперадача пра «Людзей на балоце». Вельмі ўдзячны Вам за тое, што Вы ўзяліся весці перадачу.

Да тэлеспектакля, фрагменты з якога будуць у перадачы, адносіны ў мяне складаныя. Шчыра кажучы, рэжысёрскую работу ў спектаклі я лічу вельмі недасканалай, у спектаклі многа непатрэбнай (і таннай) мітусні. Не адшліфаваны, а таму павярхоўна пададзены, некаторыя (у тым ліку важныя) вобразы, прыблізна зроблены мізансцэны. Як бачыце, я не падзяляю захаплення некаторых рэцэнзентаў і гледачоў.

Разам з тым, павінен адзначыць адданую работу многіх акцёраў, асабліва — Васіля, Ганны, Яўхіма, можа быць — Глушака. Мусіць, можна дадаць і асобныя меншыя вобразы як удачы. Дарэчы, акцёраў падбіраў я сам, разам з Э. Герасімовіч. Тут найбольш важнае ўдалося.

Аб далейшай працы над «Хронікай» пакуль што не кажыце нічога. Не трэба даваць абяцанняў, якія, можа, і не ўдасца спраўдзіць. Тут пакуль што — цёмны лес.

У Ялце пішацца мне кепска. Надвор'е ўвесь час ламаецца, многа дажджоў, адчуваю сябе пагана. Таму і пішацца цяжка.

А прывітанне гледачам перадайце. Абавязкова. Вітаю з радасцю!

Вітаю і Вас.

І. Мележ

P. S. Дарэчы, калі зможаце, скажыце Фаміну ў маг.<азіна> «Палітыч.<ная> кніга», каб кнігі, заказаныя мной, трымаў да майго прыезду. Я буду 27 снежня.

І. М.

267. В. П. КАЗАЧЭНКУ

Пасля 20 снежня 1971, Ялта

Дарагі Васіль Паўлавіч!

Няхай у новым годзе табе добра пішацца і кіруецца

і лёгка ходзіцца па кіеўскіх вуліцах і па сцежках з травой.

Шчасця, адным словам!

Прывітанне Ірыне Сяргееўне, дзецям.

Твой *Іван Мележ*

268. Г. М. КРЫЛОВУ

22 снежня 1971, Ялта

Дорогой Георгий Николаевич!

Боевой артиллерийский привет на новый год! Пусть он будет годом успехов во всех направлениях, годом счастья!

И. Мележ

Ялта, 22.XII.71 г.

269. У ДВАРЫШЧАНСКУЮ СЯРЭДНЮЮ ШКОЛУ

22 снежня 1971, Ялта

Дарагія дварышчанцы!

Ад сэрца віншую ўсіх з Новым годам!

Няхай ён будзе годам добрых і выдатных ураджаяў у полі, у класных журналах і дзённіках!

Шчасця і радасці ўсім!

Прывітанне шле Вам таксама Чорнае мора, крымскія горы і кіпарысы!

Да Новага года я буду таксама дома, у Мінску.

Іван Мележ

22.XII.71 г. Ялта

270. С. Л. і З. І. ГУБАНАВЫМ

23 снежня 1971, Ялта

Дорогой Сидор Леонтьевич!

Уважаемая Зинаида Губанова!

Примите мои поздравления на новый, 1972 год! Желаю Вам всяческого счастья в доме, крепкого здоровья, необходимого для счастья.

Через день уезжаю из Ялты домой, в Минск. Буду теперь в Минске. Адрес: Минск, 30, ул. Я. Купалы, 7, кв. 52.

Всего Вам хорошего!

Иван Мележ

23.XII.71 г.

271. М. М. УЛАШЧЫКУ

23 снежня 1971, Ялта

Дарагі Мікалай Мікалаевіч!

Прыгожы малюнак справа, глыбока даследаваўшы, я вытлумачыў так: няхай не тухне прыгожы агеньчык творчасці, а шышкі не падаюць на Вашу галаву!

Гэтага я ад душы жадаю Вам у новым, 1972-м!

Найлепшыя пажаданні Наталлі Маркаўне!

Іван Мележ
23.XII.71 г. Ялта

272. П. М. ЯКАВЕНКУ

23 снежня 1971, Ялта

Паважаны Пётр Міхайлавіч!

Тое, што мяне не прынялі ў інстытут, гэта была несправядлівасць, парушэнне закона. Але я быў ціхі, сялянскі хлопец, я не ўмеў дабівацца сваіх правоў і вымушаны быў вярнуцца назад.

Са мной абышліся пагана, прыёмам загадваў тады адзін чорствы, нахабны тып. Ён і круціў як хацеў. А я дабівацца праўды ў вышэйшых установах не здагадаўся пайсці. Вясковы хлопец!

Прывітанне вучням. Добрага Вам новага года і здароўя!

Іван Мележ

273. Я. Л. СМАЛЕНСКАМУ

27 снежня 1971, Ялта

Дорогой Ефим!

Поздравляю с Новым годом! Будь здоров и молод, товарищ молодых лет, не старей душой!

Обнимаю — *Иван Мележ*
27.XII. Ялта

274. В. М. КАРПАВАЙ

Канец снежня 1971, Ялта

Дорогая Валентина Михайловна!

Главная суть того, что я хотел бы сказать Вам в эти дни, формулируется так:

Наилучшие
Пожелания
В Новом
Году!

Но я лично выразил бы иначе: пусть жизнь Ваша в новом году горит так же ясно и красиво, как это изображено слева. Хорошего Нового года!

Иван Мележ

275. С. Я. ПАПОВУ

Канец снежня 1971, Ялта

Дорогой Степан Ефимович!

Примите самые лучшие пожелания от одного из артиллеристов незабываемого 70-го артполка, которому я благодарен и за то, что судьба меня свела, познакомила с Вами. Вспоминая Лиозно, с волнением говорю Вам: счастливого Вам нового года, новых радостей, новых встреч! Крепкого здоровья! Счастья семье Вашей!

Иван Мележ

1972

276. Ф. В. МАРОЗ

18 студзеня 1972, Мінск

Паважаная Франя Мароз!

Мой твор «Палеская хроніка» — мастацкі твор. Гэта значыць, што я ў ім не проста запісваў тое, што было, а рабіў абагульненні, ствараў новыя, характэрныя вобразы. Многія з маіх знаёмых, якія далі мне магчымасць напісаць вобразы герояў «Хронікі», жывуць, і

я не ведаю, ці спадабаецца ім, калі іх будуць турбаваць. Тым больш што я пісаў раман з многіх людзей.

Лепш будзе, калі Вы завяжаце перапіску са школай у в. Глінішча Алексіцкага сельсавета Хойніцкага раёна,— гэта значыць, у тых мясцінах, дзе жылі героі рамана. Вучні і настаўнікі могуць напісаць Вам, як жылі там людзі раней. У гэтай школе я калісьці вучыўся.

Можаце асабіста таксама напісаць настаўніку Ярашу Міканору (Ярош Міканор), можа быць, ён напіша Вам што-небудзь цікавае.

Вось усё.

Усяго Вам добрага!

Іван Мележ

18.1.72 г.

277. Г. С. ШУПЕНЬКУ

18 студзеня 1972, Мінск

Паважаны таварыш Шупенька Г. С.!

Гэты ліст і знак на канверце (малінавыя птушкі) дае права Вам пазваніць мне і дамовіцца пра сустрэчу.

Мой тэлефон: 22-33-80.

Недзе ад 24 да 27—28.1. я магу не адказаць Вам. Вельмі можа быць, што буду ў Маскве, на Пленуме СП.

Прыміце запэўненні... і г. д.

Іван Мележ

18.1.71 г.[1]

278. А. Ц. ГАНЧАРУ

9 сакавіка 1972, Мінск

Дорогой Олесь Терентійович!

Я дуже, безкінечно вдячний тобі за те, що ти зробив для мене і для моїх книг минулого місяця. Мені добре відомо, що «волею судеб» ти був головою цих важливих и, мабуть, тяжких засідань, і те, чим скінчилися ти засідання, багато каже моему серцеві. Буду пам'ятати все життя.

Правда, відчуваю я себе не дуже впевнено, хоч тут мої прихильники і підняли з надією голови. Дуже ж

[1] Трэба: 18.І.72 г.

серйозна конкурентка ця М<...>. Та й не знаю я, чи був на засіданнях тов. Грибачов. Два роки тому він на Комітеті, мені передавали, сказав: «А зачем спешить? Пусть напишет дальше, закончит».

Хтось з моїх земляків — не знаю, з якою метою,— підкинув туди листа, що автор, мовби, має ще писати роман. І за це дехто відразу вхопився, особливо Грибачов. Це мені дуже пошкодило, воно вимушує непокоїтись і тепер. Чи не виникне знов формальна зачіпка: мовби не скінчено.

Я думав над цим: мої романи, я вважаю це *два скінчені* твори (якщо вже так неодмінно треба додержуватися форми в літературі!). Тому мене трошкі занепокоює окреслення: романдилогія, чи не можна було б написати, скажімо, просто: романи. Тоди, здається мені, відпалі б всякі розмови про дилогії, трилогії, тим більше, що ніколи я свої книги не називав ні дилогіямі, ні трилогіями.

Це — все по-дружньому. Я довго думав про це, та все не наважувався написати. Розумію ж, це діло таке, що мені краще стояти в боку та мовчати. Але хочеться і мені слово мовити...

Дорогий друже, ще раз хочу сказати тобі: дякую! На все життя: дякую! Як там воно не буде: мені гріє вже те, що ви там поки що зробили. Ваша ласка, дружба. Всі ми — «немножко лошади».

Будь дужий, міцний. Хай тобі багато і добре пишеться. І не суди строго мою українську мову: пишу нею майже вперше (хоч читаю так же легко, як на рідній). Хотив написати білоруською, та не був впевнений, що ти добре все зрозумієш.

Обіймаю — *Іван Мележ*

Посилаю книгу. Вибач, що — пізно. Довго хворів, та й тепер — недужий. Щось погано з бронхами...

І. М.

9.III.72 г.

279. Г. С. ШУПЕНЬКУ

21 сакавіка 1972, Мінск

Дарагі Генадзь!

Я з хваляваннем прачытаў твой ліст. Агідна ўсё тое,

Іван Мележ і Міхась Лынькоў. *1971*

Школа імя Івана Мележа ў вёсцы Глінішча. *1981*

што зрабілі з тваім артыкулам ў «ЛіМе», і тое, што стаіць за ўсім гэтым <...>. Усё гэта гаворыць, што дабро павінна выяваць за сябе, за літаратуру.

На жаль, мяшчане ад літаратуры вельмі актыўныя, ідуць у наступ адкрыта (ва ўсякім разе, не саромеюцца і вылазіць у бойку)! А многім добрым літаратарам нібы і клопату няма да ўсяго.

Ну, і мяне, канечне, уразіла агульнае маўчанне, што да майго «лёсу». І газет, і ўстаноў, і людзей — многіх маіх сяброў. Хоць бы хто варухнуўся! Такое на ўсё жыццё запомніцца мусіць. Толькі мы, мабыць, можам гэтак. Я вельмі ўдзячны Маскве — «Правде», «Лит.<ературной> газете», «Известиям». Многа званілі з Масквы,— з Мінска — ніводная душа. Вось як!

Не, няпраўда, званіў Матукоўскі. І вельмі ўдзячны я гэтаму слаўнаму чалавеку. Як парадавала мяне яго добрая ўвага.

Тым больш што я ляжаў з тэмпературай (запаленне лёгкіх) і чуў сябе так адзінока ў родным горадзе.

Я — скептык па-ранейшаму, настройваю сябе на горшае. Але калі б выйшла лепшае... тут і казаць няма чаго.

Усяго добрага!

Іван Мележ
21.III.72 г.

280. С. Я. ПАПОВУ

Канец красавіка 1972, Мінск

Глубокоуважаемый Степан Ефимович!

От всего сердца поздравляю Вас с Маем! С волнением вспоминаю майские (в День Победы) встречи в Лиозно и жалею, что жизнь не позволяет встречаться чаще.

Будьте счастливы! Счастья Вашей семье!

Иван Мележ

281. С. КОЛЕВУ

19 мая 1972, Мінск

Дарагі таварыш Светаслаў Колеў!

Атрымаў Ваша пісьмо і нумар газеты «Отечествен

фронт» з Вашым артыкулам. Артыкул прачытаў з вялікай цікавасцю. Ад сэрца дзякую Вам за яго, за ўвагу да маёй творчасці.

Адно мяне здзівіла: Вы пішаце, што раман «Людзі на балоце» («Хора сред блатата») выйшаў на балгарскай мове, але я пра гэта не ведаў. Кнігі гэтай у мяне няма.

Пасылаю Вам кніжку пра маю творчасць.

З павагай да Вас
Іван Мележ
19.5.72 г.
Мінск

282. О. А. ЙЫГІ

23 мая 1972, Мінск

Дарагі Олеў Адавіч!

Вельмі дзякую Вам за віншаванне з прысуджэннем мне Ленінскай прэміі! Мне вельмі прыемна было атрымаць добрае слова ад Вас, таварыша і друга, які так многа зрабіў для маіх раманаў у Эстоніі.

Сёння ў «Звяздзе» надрукавана заметка з матэрыялаў нашай Энцыклапедыі. Думаю, Вам цікава будзе даведацца, што пра Вас будзе надрукавана ў наступным томе Беларускай энцыклапедыі. Аб гэтым — на лістку, які я пасылаю з пісьмом.

Зычу Вам шчасця і радасці!

Ваш *Іван Мележ*
23.V.1972 г.
Мінск

283. К. М. СІМАНАВУ

23 мая 1972, Мінск

Дорогой Константин Михайлович!

Я сердечно признателен Вам за поздравления и добрые пожелания в связи с присуждением мне Ленинской премии.

Дружеский Ваш привет мне особенно дорог; давно, неизменно я уважаю Вас как большого писателя и большого человека, серьезно и глубоко раздумывающего над беспокойными проблемами нашей жизни и литературы.

Отчетливо понимая, что здесь не место углубляться в то необыкновенно широкое, сложное явление, которое есть Ваше творчество, не могу все же не отметить — как отличную, блестящую страничку его — речь на прошлом писательском съезде. Давно хотел сказать это, пожать Вам руку. Пользуюсь случаем теперь.

Не сомневаюсь в долгой и достойной жизни Ваших «Живых и мертвых». От всего сердца желаю им и Вам самых больших побед, надежного здоровья.

Ваш *Иван Мележ*

23.V.72 г.

284. Л. М. ТАЛКУНОВУ

23 мая 1972, Мінск

Уважаемый Лев Николаевич!

Позвольте от всего сердца поблагодарить Вас за поздравления, присланные мне в связи с присуждением Ленинской премии 1972 года.

Пользуясь случаем, не могу не отметить с благодарностью ту дружескую и весьма дорогую мне поддержку, которую оказали «Известия» во время обсуждения кандидатур на соискание премии. Должен — по долгу сердца — вообще отметить, что «Известия» много внимания уделяют жизни литератур народов Союза, в том числе — белорусской.

Не сомневаюсь, что благодарные чувства к «Известиям» испытывают многие советские писатели.

Примите самые лучшие пожелания Вам лично, руководимому Вами коллективу славных «Известий».

С уважением
Иван Мележ

23.V. 72 г.

285. В. ЖЫДЛІЦКАМУ

29 мая 1972, Мінск

Дарагі Вацлаў,

Ад сэрца дзякую Вам за віншаванне з прысуджэннем мне прэміі.

Мы тут, сябры і знаёмыя Вашы, не раз успаміналі Вас, нашы сустрэчы ў Мінску і ў Празе. І не толькі мяне парадавала добрая вестка ад Вас.

Будзем спадзявацца на новыя, добрыя сустрэчы. З таго часу як Вы былі ў нас, многа падзей прайшло праз нашу літаратуру. Многа зроблена, аб усім і не напісаць у адным лісце. Ды я думаю, што Вы сочыце за жыццём нашым па газеце, часопісах. І для Вас не навіна, што напісалі Адамчык ці Адамовіч, Чыгрынаў ці Пташнікаў. Адамовіч напісаў новы раман, які хутка вы прачытаеце ў часопісах Мінска і Масквы, а Чыгрынаў з поспехам дэбютаваў у новым жанры.

Больш за іншых зрабіў, мусіць, Іван Навуменка. Ён не толькі напісаў некалькі кніг і стаў доктарам навук, але ўжо — і член-карэспандэнт Акадэміі. Прычыслены да раду «бессмяротных!».

Я пішу мала. Падрыхтаваў Збор твораў у 6 тамах, які ўжо выйшаў. Зрабіў некалькі дакладаў па важных пытаннях — апошні па праблемах крытыкі, на пленуме Саюза пісьменнікаў. Вучу іншых, а сам не пішу. Ці — мала пішу.

Але настроены аптымістычна. І думаю, хутка зноў вырвуся на прастор. Настрой такі ёсць.

Што да рамана («Людзі на балоце»), то я ведаю, што Вы яго прыхільнік і Вы ні пры чым, што ён ляжыць у Вас без руху. Дарэчы, я не ў крыўдзе: ён ужо вытрымаў каля 20 выданняў у нас і за рубяжом.

Я не люблю набівацца: у літаратуры ўсё робіцца любоўю. Але калі справа дойдзе да перакладу ў Вас, то я буду лічыць за шчасце мець такога перакладчыка, як Вы. Рад буду аддаць кнігу ў Вашы рукі.

Прыміце самыя лепшыя пажаданні Вам і Вашай сям'і!

З павагай — *Іван Мележ*
29.5.72 г.
Мінск

286. А. І. ПЯТРОЎСКАМУ

Май 1972, Мінск

Дорогий Сашко!

Дуже дякую за поздоровлення з присудженням мені

недостойному Ленінської премії, яку я вже не хочу, щоб у мене відібрали. Хтось сказав, що золота медаль непогано виглядае на мені!

Як що говорить серйозно, то вдячний я тоби не тільки за поздоровлення, але й за переклад, який ти, як хитрый дядько, здогадався зробити — та ще й надрукувати — дочасно. От же хитрюга!

Щось хочеться походити, погуляти по Киеву (як згадав, так і захотілось ще більше). Як би це вибратись?

Привіт синиченкам.
Тебе — ще й обіймаю

Іван Мележ

287. С. КОЛЕВУ

1 чэрвеня 1972, Мінск

Дорогой друг Светослав Колев!

Книги «Хора сред блатата» [1] получил. Большое спасибо. Благодаря Вам впервые увидел свой роман на болгарском языке, подержал в руке.

Желаю счастья!
Жадаю шчасця!

Іван Мележ
1.VI.1972 г.
Мінск

288. Б. Б. РАПАПОРТУ

2 чэрвеня 1972, Мінск

Дорогой Беня!

Большое спасибо тебе за поздравления в связи с присуждением мне Ленинской премии!

Желаю тебе крепкого здоровья, успехов и счастья! И молодости — в душе!

Твой *Иван Мележ*

---

[1] «Людзі на балоце» *(балг.)*

289. Л. А. СУШЧАНКУ

2 чэрвеня 1972, Мінск

Дарагі Леанід!

Вельмі рады быў атрымаць ад цябе віншаванне з прысуджэннем прэміі!

Для мяне гэта — праўда — вялікая радасць, вялікая падзея. І я рад усім, хто парадаваўся са мною.

Мне дорага дружба твая, якая напамінае пра тыя далёкія часы, ад якіх ужо нямнога засталося і якія вельмі дарагія сэрцу.

Рад я, што Дворышча (і Людзвін!) помняць яшчэ мяне.

Рады я і таму, што школа не забывае. Нядаўна атрымаў я пісьмо ад 5«а» класа і фотакартку класа! Вялікае дзякуй усім за гэты падарунак, які крануў мяне да самага дна сэрца.

Вельмі хацеў бы прыехаць, але ўсё не ўдаецца.

Шчасце табе і ўсім, хто жыве там.

Іван Мележ

290. У РЭДАКЦЫЮ ГАЗЕТЫ «ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

2 чэрвеня 1972, Мінск

Прашу перадаць шчырую падзяку ўсім сябрам, знаёмым і незнаёмым, якія падзялілі са мной радасць вялікай падзеі ў маім жыцці — прысуджэння Ленінскай прэміі 1972 года.

Іван Мележ

291. М. Я. і Ю. П. ВАГАНАМ

3 чэрвеня 1972, Мінск

Дорогие Милда Яновна и Юлий Петрович!

Я был рад, что Вы так хорошо, по-братски отозвались на счастье, что пожаловало в мой дом. Большое спасибо за поздравления, за щедрые пожелания.

Я всегда буду благодарен Вам, Юлий Петрович, за то, что Вы, безо всяких сопутствующих обстоятельств,

заметили мои книги и так много сделали для их жизни в милой моему сердцу Латвии.

Счастья и радостей Вашему дому!

Ваш *Иван Мележ*

3.VI.72 г.

292. Ф. З. УВАРАВУ

3 чэрвеня 1972, Мінск

Уважаемый тов. Уваров!

Мне было приятно получить от Вас поздравление с Ленинской премией.

Большое спасибо Вам.

Желаю Вам хорошего здоровья и счастливой жизни!

Иван Мележ

3.VI.72 г.

293. Я. Л. СМАЛЕНСКАМУ

21 чэрвеня 1972, Мінск

Дорогой Ефим!

Мне очень приятно было получить поздравление от тебя — товарища далеких юных лет! Ведь нас навсегда связало лучшее время нашей жизни.

Спасибо тебе за память!

Желаю тебе хорошей, счастливой жизни! Счастья твоей семье!

Твой *Иван Мележ*

294. Н. М. ДАНІЛЕНЦЫ

9 жніўня 1972, Мінск

Паважаная Надзея Міхайлаўна!

Прабачце, што адказваю Вам з такім спазненнем. Я сапраўды ў гэтым годзе страшэнна заняты, а лістоў — багата.

Мне цяжка адказваць на пытанне пра пераклады. Вядома, у перакладах многае траціцца. Асабліва, як ні дзіўна, нават пры вельмі добрай рабоце перакладчыкаў,

багата трацяць пераклады з беларускай мовы! Але далёка не ўсе перакладчыкі старанна і адказна перакладаюць. Аўтарызацыя перакладаў для мяне — заўсёды пакута.

Я не хачу даваць ацэнкі гэтым перакладам,— больш правільна, не магу. Там ёсць адзнака «аўтарызаваны»... Я думаю, што з гэтай адзнакай Вы самі справіцеся.

Што да другога пытання, раманы «Хронікі» перакладаліся на: рускую, украінскую, малдаўскую, эстонскую, латышскую, фінскую, польскую, румынскую, балгарскую; фрагментамі друкаваліся — на французскай і іспанскай. Урыўкі — на многіх іншых мовах.

Ці не дачка Вы, дарэчы, нашага паважанага пісьменніка Міхася Даніленкі? Калі так — прывітанне яму...

Жадаю Вам поспехаў у аспірантуры і жыцці!

Іван Мележ

9.VIII.72 г.

295. С. КОЛЕВУ

9 жніўня 1972, Мінск

Дорогой Светослав Колев!

Я бесконечно благодарен Вам за все, что Вы сделали. Я благодарен за Вашу дружбу.

Получил я книги, журнал «Лик», газеты «Литературен фронт», «Отеч.<ествен> фронт». Вы такой прекрасный человек, что я вижу это и через расстояние, которое разделяет Белоруссию и Болгарию.

Вы не обижайтесь на меня, что я отвечаю Вам не сразу. Я болел немного и очень был занят, трудное у меня это лето. Трудное и счастливое: недавно мне присвоили звание народного писателя Белоруссии. Это у нас самое высокое звание, которое присваивают писателю. Так что я счастлив.

Но и очень занят. Так что Вы не обижайтесь, что я отвечаю немного поздно.

Вместе с этим письмом я посылаю Вам две бандероли с книгами. Одна — альбом о Минске, вторая — с моими книгами.

Я посылаю две книги. Одну на белорусском языке, вторую на русском. Чтобы Вы могли контролировать свой перевод. В русской книжечке, мне кажется, хоро-

шие рассказы. Можете выбирать из них, не обязательно «На перекрестке». Я, например, люблю рассказ «В метель» и «В горах дожди». Мне кажется даже, что они — лучше.

А в общем, я буду рад, если Вы переведете любой рассказ.

И я повторяю, рад Вашему дружескому вниманию.
Жму Вам руку дружески.

Иван Мележ
9.VIII.72 г. Минск

296. Н. Е. КАШЧУК

26 лістапада 1972, Масква

Шановна Наталя Кащук!

Я дуже був радий одержати від Вас листа, який показав мені ще раз, що Ви — гарна людина і навіть те, що тижні літератур і заплановані літзустрічі — річ корисна. Дякую Вам за добре Ваше серце і вдячний глибоко, спішаюсь *першим* поздоровити Вас з Новим роком! Хай він буде для Вас добрим та щасливим!

Сьогодні послав Вам наш журнал, у якому Ви «запечатлены» поряд зі струнким Закруткіним і який, сподіваюсь, нагадає Вам наше, вже минуле літо, наш Мінськ та наші дуби над Ньоманом.

Я — в Москві. Тількі що здав стару, переписану наполовину книгу — роман. Звідси і шлю Вам, Києву мій сердечний привіт.

Іван Мележ

Здается, дуже багато помилок в моєі украінській мові? Але сподіваюсь, що даруете іх за мою сміливість (у галузі мови).

297. У РЭДАКЦЫЮ ГАЗЕТЫ «ЧОРНОМОРСЬКА КОМУНА»

17 снежня 1972, Мінск

У меня также сохранился этот снимок. Одно из немногих, волнующих напоминаний о тех днях. Когда я смотрю на эту фотокарточку, мне вспоминается метельная, холодная зима 42 года, долгий путь — где пеш-

ком, где на попутной машине — из-под Барвенкова в Каменск, город в донских степях. Вспоминаю необычно, оглушающе тихие улицы, казармы, полные оживленного движения, голосов сержантов и заместителей политруков, съехавшихся со всего Южного фронта. Не могу забыть сосредоточенную тишину в учебных классах, простор степи за городскими окраинами, над которой все чаще и все теплее синело небо. Помню, как чернели снега и обнажалась жухлая, милая трава. Радовал глаза вид весенней, ласковой земли... По целым дням мы были в поле, все дни в степи — на занятиях. Учебный курс был плотно сжат: на все, ради чего нас направили сюда, было отпущено два месяца.

На курсах я был избран парторгом роты. Видно, этому я обязан тому, что на снимке занимаю почетное место в первом ряду, в средине. Глядя на этот снимок, я вспоминаю живые, незабываемые лица товарищей по курсам. Справа и слева от меня — Губанов и Буша, во втором ряду — Пономарев, Чугунов, Сахно, Икрамов, Квасница. Видя их, я каждый раз задаю себе один и тот тревожащий душу вопрос: где они, мои фронтовые друзья, как сложилась их военная судьба, какими были их пути?

Снимок был сделан, насколько помню, в конце апреля. В начале мая мы разъехались. Какое-то малое время некоторые из нас, в том числе и я, находились в резерве политуправления Южного фронта, в Ворошиловграде, потом уже из политотдела армии я выезжал со специальным заданием на передний край. Примерно в середине мая я получил назначение — в редакцию 51 стрелковой дивизии, державшей оборону под Изюмом.

Служба моя здесь оказалась очень недолгой, вскоре я был тяжело ранен, отправлен в госпиталь. В военном госпитале в Тбилиси завершилась моя фронтовая дорога. Меня демобилизовали. Надо было начинать новую жизнь...

Все годы среди других фронтовых товарищей вспоминал я о тех, кто снят на фотокарточке. Щемящий вопрос: что с ними было? — оставался без ответа. И только год назад отозвался — из Котовска — один из товарищей моих — Семен[1] Губанов. Он прошел боль-

---

[1] Трэба: Сидор.

шой и славный путь, от трудных дней лета сорок второго года до Победы. Меня глубоко взволновал его отклик — первый и пока единственный отклик от тех, кто был снят в группке курсантов в далекие, но памятные на всю жизнь апрельские дни сорок второго года.

Иван Мележ
17.XII.72 г.

298. В. І. КУДРЫЦКАМУ

25 снежня 1972, Мінск

Дорогой друг!

С Новым годом тебя и твою семью! Будь счастлив. Поскольку счастье начинается со здоровья — крепкого здоровья!

Иван Мележ

299. У ДВАРЫШЧАНСКУЮ СЯРЭДНЮЮ ШКОЛУ

25 снежня 1972, Мінск

25.XII.72 г.
Мінск

Дарагія таварышы,
шлю Вам з Мінска — у Дворышча, у школу Вашу прывітанне і пажаданне: няхай гэты год будзе шчаслівы для ўсіх Вас! Добрых і выдатных адзнак Вам у школе, настойлівасці ў вучобе, вясёлых хвілін у вольны час!

Ваш зямляк *Іван Мележ*

1973

300. В. М. ЛАМАНАВУ

2 студзеня 1973, Мінск

Уважаемый Виталий Михайлович!

Я внимательно и требовательно прочел интервью. Мне кажется, 1-ю часть надо разделить на части

и связать Вашими вопросами. (Как оно, помнится, и было, когда мы беседовали.) Так будет разговор естественнее и живее. У Вас 1-я часть получилась громоздкой и разнослойной.

Все остальное, кажется, не нуждается в пояснениях.

Прошу все поправки учесть.

Буду благодарен, если экземпляр с поправками — после перепечатки — вернете. На всякий случай,— может, мне пригодится потом.

Подпись моя — виза — на последней странице. Чтобы Вы могли прикрепить к перепечатанному тексту.

И. Мележ
2.1.73 г.

P. S. Заголовок: надо посоветоваться в редакции. Не знаю, какие заголовки были у них прежде.

И. М.

301. В. М. ЛАМАНАВУ

7 сакавіка 1973, Мінск

Уважаемый Виталий Михайлович!

Посылаю верстку. Проследите, чтобы исправления были перенесены: я прочитал внимательно и, как обычно, придирчиво.

Надеюсь, что все это придет к Вам и в срок, т. е.— не потеряется и не задержится.

Немного задержал, потому что болел. Так что есть оправдание.

Людмиле Николаевне привет и поздравления с 8 Марта. (Сегодня — 7-ое!)

И. Мележ
7.III.73 г.

Интервью для «Лит.<ературной> России» дать не смогу: к такому разговору не готов. Да и со здоровьем плохо: болею еще...

302. У. П. КАТЛЯРЧУКУ

16 сакавіка 1973, Мінск

Дорогой земляк
Владимир Павлович!

Прошу не обижаться на меня, что отвечаю так позд-

но. Дело в том, что я заболел, долго лежал в больнице. А перед этим был в отъезде.

Я прочитал Ваши стихи, и должен откровенно сказать, что написаны они неграмотно, а неграмотные стихи ни одна газета не печатает. Даже грамотные стихи печатаются не все, а только самые интересные.

У вас мало образования, чтобы стать писателем. Но вы не огорчайтесь. Не обязательно писать стихи, чтоб печататься. Многие пишут стихи для себя, даже академики, большие ученые.

Всего Вам хорошего!

Ваш земляк
Іван Мележ
16.III.73 г.

303. Ф. І. КУЛЯШОВУ

18 чэрвеня 1973, Мінск

ТЭЛЕГРАМА

Дорогой Федор Иванович В этот большой день Вашей жизни позвольте выразить Вам чувства глубокого уважения и признательности за все что вы сделали за столь краткий миг истории Я глубоко уважаю Вас как талантливого исследователя литературы человека острой и пытливой мысли литератора огромных всесторонних познаний и интересов Ваш путь от беспризорника детдомовца к высотам культуры — это путь которым можно гордиться.

Иван Мележ

304. В. М. ЛАМАНАВУ

23 ліпеня 1973, Мінск

Дорогой Виталий Михайлович!

Бандероли с журналом («В мире книг») получил. Прочитал.

Благодарю за все.

Желаю Вам больших успехов в журналистских и житейских заботах.

Самые добрые пожелания Людмиле Никол.<аевне>!

Ваш *И. Мележ*

305. К. А. ЧАРНЯЦЭВІЧУ

12 жніўня 1973, Мінск

Уважаемый товарищ Чернятевич!

Извините, что отвечаю с некоторым опозданием. Меня трогает сердечно, что Вы так внимательно следите за моим творчеством, так хорошо приняли «Полесскую хронику», вдумчиво прочитали статьи.

Я глубоко уважаю тех, кто по-настоящему любит книгу. Я ведь сам умею ценить хорошую книгу и стараюсь не упустить ее.

Что касается Ваших вопросов, то могу лишь сказать — в ближайшее время «С.<оветский> п.<исатель>» выпустит в свет мой первый — большой — роман «Минское направление». Выйдет он в новой редакции, значительно дополненным.

О Собрании сочинений сказать Вам ничего определенного не могу. Где-то на какое-то неопределенное будущее,— по неопределенным тоже — сведениям якобы планируется такое издание. Но, по-моему, все это пока очень ненадежно. Хотя я, конечно, был бы рад такому изданию. Ведь, кроме романов, у меня немало других вещей, почти неизвестных читателю.

На этом разрешите закончить это короткое послание... Дела поджимают.

Всего Вам хорошего! Самые добрые пожелания Вашей жене, семье!

12.VIII.73 г.

И. Мележ

306. В. Д. АСКОЦКАМУ

29 снежня 1973, Мінск

Дорогой Валентин Дмитриевич, хорошего нового года тебе, всяких радостей. И крепкой памяти о друзьях, которые где-то далеко, в Минске...

Только что из санатория.

И. Мележ

29.XII.73 г.

307. А. А. КУЛЯШОВУ

5 лютага 1974, Мінск

Дарагі Аркадзь Аляксандравіч!

У гэты дзень, калі ты, мусіць, з узрушэннем азіраешся назад, на такую, здаецца, кароткую дарогу, якая ўвабрала ў сябе, аднак, амаль паўстагоддзя творчага неспакою, я хачу сказаць табе (карыстаючыся юбілеем), што гэта — дарога, вартая павагі людзей, народа, што гэта дарога — выдатнага паэта, які ўзняў паэтычную славу свайго народа так, што яна бачна і ўсёй краіне, і цэламу свету; што гэта дарога чалавека, якім можна ганарыцца і прыкладу якога можна следаваць.

Адчуваючы, што магу (не без падстаў!) паддацца патэтычнай (вельмі шчырай) рыторыцы, я, бачачы твае пранікліВыя, разумныя вочы, хачу адно сказаць, карыстаючыся словамі А. Міронава: «Так держать!» Дадам да гэтага: што да будучыні, у мяне выклікае заклапочанасць толькі адно: далікатная і не заўсёды, на жаль, прыхільная да нас асоба — здароўе. Няхай яна заўсёды верна і з любоўю крочыць [redacted] табою, паможа зрабіць тое, што задумана і што — задумаецца...

Шчасця табе, тваёй паэтычнай ніве, твайму дому!

Іван Мележ

5.II.74 г.

308. В. ЖЫДЛІЦКАМУ

16 лютага 1974, Мінск

Дарагі Вацлаў,

перш за ўсё прашу прабачыць, што так доўга не пісаў табе. (Хоць многа разоў збіраўся.) Прычынай таму — вельмі напружаны мінулы год (вясна і лета). За вясну і лета я падрыхтаваў да выдання новую рэдакцыю рамана «Мінскі напрамак», які дадаткова забраў некалькі гадоў; збольшага падрыхтаваў том крытыкі і публіцыстыкі (гады 1946—1973). Восенню ў Алма-Аце, у Казахстане, я трапіў у бальні-

цу з гіпертанічным крызам і катарам. І з таго часу, з невялікімі перапынкамі, то лячуся, то адпачываю (ад лячэння), нічога светлага (што да здароўя) не бачыцца мне наперадзе. Адно цешыць, што і раман, і том крытыкі ў выдавецтве, і клопат гэты ўжо не гняце мяне.

З дамамі Вашымі (выдавецкімі) была сустрэча ў СПБ, і я гаварыў адкрыта і «нелицеприятно» пра нашы выдавецкія адносіны. Яны згаджаліся, а што ў выніку з гэтага будзе — не ведаю. Я стаў устойлівым (непахісным) скептыкам, і неяк слаба верыцца ў перамены. Ды, шчыра сказаць, пасля таго шматгадовага ледзянога холаду не надта і хочацца выдавацца. Тым больш што ў цэлым, у іншых краінах — было столькі добрага, ласкавага. Асабліва цёплыя павевы былі ў апошнія гады з Балгарыі, у якой я ніколі не быў і — ці буду калі? Змяніліся на добрае нашы адносіны з польскімі таварышамі, якія цяпер сталі проста выдатнымі. Праўда, прыйшла першая ластаўка і з Браціславы — кніга апавяданняў (ад Бядулі да Б. Сачанкі). Але як далей пойдзе?

На гэтым — спынюся. Пісаць пра такое больш не хочацца. Турбуе цяпер мяне найбольш — здароўе. Трэба будзе клапаціцца пра яго больш, як дасюль. Не зусім ясныя мне тут, на жаль, «далягляды»...

З-за здароўя іду са службы. Буду вольным рамеснікам. Спадзяюся на лета...

Дзякую за шчодрыя пажаданні на новы год. Зычу і табе самага лепшага (дадаючы разам: каб яно ўсё збылося!).

Іван Мележ
16.II.74. Мінск

309. А. М. СТАТКЕВІЧУ

17 лютага 1974, Мінск

Паважаны тав. Статкевіч!

Я атрымаў Ваш ліст.

1. Раман «За асакою бераг» я не закончыў, хоць ён часткова напісаны. Я адлажыў яго і апошнія гады працаваў над раманам «Мінскі напрамак», які я значна паправіў і дапісаў. Раман у дзвюх кнігах павінен неўзабаве выйсці ў выдавецтве.

2. Урыўкі з раманаў «Людзі на балоце» і «Подых нав.<альніцы>», я думаю, Вы самі з поспехам падбярэце.

3. Вёска Курані ёсць на свеце, але называецца яна інакш.

4. І. П. Шамякіну можна пісаць на Саюз пісьменнікаў (Мінск, 30, Саюз пісьменнікаў).

Іван Мележ
17.2.74

310. А. М. ЖАБІНУ

20 лютага 1974, Мінск

Дорогой Александр Михайлович!

Вы спрашиваете, будет ли продолжение у романов «Люди на болоте» и «Дыхание грозы».

Думаю написать продолжение. Уже начал писать. Но выйдет это из печати не раньше чем через 3—4 года.

Всего хорошего!
И. Мележ
20.II.74 г.

311. У. М. ШПІТАЛЬНІКУ

20 лютага 1974, Мінск

Дорогой Владимир Маркович!

С большим волнением прочитал я твое письмо. Оно напомнило мне такую далекую жизнь, которая теперь видится словно в тумане. Подумать только: 36 лет, да еще таких лет! Целая вечность такой, заполненной множеством событий жизни.

Хойники той поры я помню и вспоминаю как одну из самых лучших пор моей жизни. И каждый голос оттуда, из той жизни, мне, конечно, очень дорог. Нас ведь так мало осталось, молодых людей той поры!

Я буду рад встретиться, вспомнить о тех днях, о товарищах тех лет. Думаю, летом побывать в родных краях, тогда обязательно заеду к тебе, поговорим, по-

грустим. Очень обо многом надо бы поговорить, вспомнить.

Я теперь болею, плохо чувствую себя. Поэтому буду краток, да и все равно всего не напишешь. Встретимся, поговорим.

Всего тебе хорошего! Приветы твоей семье!

Иван Мележ
20.II.74 г.
Минск

312. К. А. ЛЫСЕНКУ

27 сакавіка 1974, Мінск

Дорогой Кирилл Антонович!

Ваше письмо взволновало меня и заставило меня возвратиться к далеким предвоенным и военным годам. Вспомнить Розлуч, Турку, 298-й артполк, 192-ю горностр.<елковую> дивизию. То, что не забывается и не забудется, только иногда отодвигаясь в глубь памяти. Вспомнил я и трагедию на реке Самарке, о которой мне рассказывали те, кто вырвался тогда из этого ада. Я тогда был уже в другом полку...

. . . .

Я рад, что Вам на войне повезло, что Вы остались живы, пройдя через всю войну. Я воевал недолго. В новом полку я был до февраля 1942 года, потом меня послали на курсы политсостава фронта. Это меня спасло от гибели, потому что в то время, как я учился, полк попал в Изюм-Барвенковское окружение и почти целиком погиб. Спаслось только немного работников штаба. Но в июне 1942 года меня ранило, и в Тбилиси осенью того же года меня демобилизовали. Я работал военруком, заочно учился — сначала в институте, потом в университете, который окончил осенью 1945 года. Тогда же, в госпитале и после него, я начал писать, работа, которой я занимаюсь всю последующую жизнь.

С этим письмом посылаю два последних своих романа — десять лет моей жизни, почти ежедневных трудов. Почитайте, они, мне кажется, больше расскажут обо мне, чем длинное письмо.

На этом кончаю.

Всего хорошего Вам и Вашей семье!

Самых больших успехов Вашему делу.

Иван Мележ
27.III.74 г.
Минск

313. Ю. А. ПЯТРОВУ

22 чэрвеня 1974, Мінск

Уважаемый Юрий Александрович!

Посылаю Вам книгу, фото и биографию, написанную профессором Ф. Кулешовым.

Больше у меня ничего нет. Писать биографию некогда.

Через два часа улетаю в Крым, в санаторий.

Встретить не мог, так как в настоящее время живу не в городе.

С приветом —

И. Мележ
22.VI.74 г.

314. У. М. ШПІТАЛЬНІКУ

Чэрвень ці ліпень 1974, Ждановічы

Дорогой Владимир Маркович!

Спасибо за поздравление!

Извините, что отвечаю с опозданием. Желаю и Вам всего доброго.

Я живу теперь не в городе, на даче. Это — в районе Жданович, туда ходит автобус. Поселок мой против Дома отдыха «Беларусь», дача № 19. Телефон в гор. 22-33-80.

Если будет время, приезжайте. Встречу Вас.

И. Мележ

Автобус идет от вокзала. Надо ехать за Ждановичи, за мост на речке. До развилки.

315. С. КОЛЕВУ

16 жніўня 1974, Мінск

Дорогой Светослав Колев!

Я получил бандероль, посланную Вами,— роман «Дыхание грозы» на болгарском языке.

Вы принесли радость в мой дом — я, конечно, очень доволен, что вторая моя книга издана в милой сердцу моему Болгарии. Беспокоюсь только о том, как понравится она у Вас — ведь книга эта серьезная, требует серьезного читателя. Она нелегко читается.

Жаль, Вы ничего не написали о себе. Что у Вас нового? Как Вы отнесетесь к тому, если я Вам тоже вышлю бандероль? Свою книгу на белорусском? Всего доброго!

И. Мележ
16.VIII.74 г. Минск

316. Л. І. МЕЛЕЖ

4 лістапада 1974, Місхор

Мілая Ларыса наша!

Віншуем цябе і бабушку са святам! Мы рады, што ты добра вучышся!

Будзь здаровая і шчаслівая!

Папа, мама

317. Ю. ЛАУРУШАСУ

19 лістапада 1974, Мінск

Минск, 19.XI.74 г.

Уважаемый тов. Лаурушас!

Мое знакомство с А. Гудайтисом-Гузявичюсом было хотя и дружественным, но все же, к сожалению, слишком отрывочным и поверхностным.

У меня такое впечатление, что то был большой писатель, умный и сердечный человек, значительная личность, но у меня нет таких ярких, а главное личных наблюдений, которые могли бы послужить для серьезных воспоминаний.

Поэтому я, к сожалению, не смогу выступить в

Вашем сборнике с воспоминаниями об А. Гудайтисе-Гузявичюсе.

С уважением *И. Мележ*

318. В. ЖЫДЛІЦКАМУ

24 лістапада 1974, Мінск

Паважаны Вацлаў Жыдліцкі,
я доўгі час не быў у Мінску, вярнуўся толькі некалькі дзён назад, таму адказваю з такім спазненнем.

Разам з тваім пісьмом прыйшло да мяне пісьмо ад д-ра Міраслава Драпала з выд-ва «Працэ», у гэтым пісьме ён паведамляе, што выд-ва мае намер выдаць мой раман («Людзі на балоце») у 1976 годзе, у адной з серый. Відаць, таму, што названы і год і серыя, на гэты раз выд-ва вядзе размову, да якой трэба паставіцца мне з сур'ёзнасцю і давер'ем.

Я толькі што напісаў адказ д-ру Драпалу. У гэтым пісьме я напісаў, што спадзяюся, што пераклад рамана будзе зроблены з арыгінала.

Наогул павінен сказаць, што гэта доўгая гісторыя з выданнем рамана мне даволі-такі надакучыла. І непрыемная яна мне, і незразумелая.

Але — аб справе. Я, вядома, згодны, каб за пераклад рамана ўзяўся Вацлаў Жыдліцкі. Так што гэты ліст няхай будзе патрэбнай згодай.

Што да самога выдання, то няхай будзе, як піша М. Драпал,— спачатку «Людзі на балоце». Не абавязкова разам. Перакладзіце «Людзей» і выдайце, тады можна ўзяцца за «Подых». Так вырашыцца пытанне з аб'ёмамі ў выдавецкім плане. У «Подыху» можна будзе зрабіць некаторыя скарачэнні (асабліва ў раздзеле да Сесіі ЦВК).

Я наогул думаю, што «Подых», можа быць, варта раздзяліць на дзве кнігі,— выдзеліць у асобную кнігу ўсе раздзелы пра Апейку. Зрабіць з аднаго вялікага рамана два меншых.

Што да трэцяга рамана, то гаварыць пакуль рана. Але я патроху працую, і ён патроху ідзе ўперад. Сур'ёзная кніга, відаць, павінна выйсці.

Аб Караткевічу, яго рамане, трэба рабіць запытанне нашаму ВААПУ. Праз іх дабівацца згоды. Прыватныя думкі, у тым ліку мае, тут пад увагу не прымаюц-

ца. Я ў свой час гаварыў ужо, што раман, пры пэўнай рэдактуры, можна друкаваць. Але гэтага аказалася мала.

Усяго добрага!
І. Мележ
24.XI.74 г.

319. Ю. А. АНДРЭЕВУ

25 лістапада 1974, Мінск

Дорогой Юрий Андреевич!

Вашу книгу получил. Прочитал ее, перечитал снова главу о «Полесской хронике». «Снова» — потому что узнал в ней памятную мне статью из «Невы».

Я уже, кажется, писал добрые слова о ней. Мог бы повторить, она и теперь понравилась, читалась с волнением. В ней есть очень важные для меня мысли; причем некоторые из них (в частности об Апейке, о Ганне) есть только в Вашей работе, хотя писали о романах как будто немало.

Спасибо за книгу, за добрые слова! Лучше сказать — за слова, после которых хорошо, с пользой думается.

Работаю понемножку еще над одной «полесской» книгой, продолжающей судьбы героев первых двух. Жаль — дело идет медленно, нездоровится мне. Болею.

С интересом слежу за Вашими работами. Хотелось бы повидаться с Вами, надеюсь, что это и случиться в недалеком будущем.

Пока же — здоровья Вам и самых больших успехов в работе!

Ваш *Иван Мележ*
25.XI.74 г.
Минск

320. Ю. М. ХУСАІНАВУ

27 лістапада 1974, Мінск

27 ноября 1974 г.

Председателю Гомельского облисполкома
товарищу Хусаинову Ю. М.

Уважаемый Юрий Минивалич!

Ко мне как к депутату Верховного Совета БССР об-

ратились рабочие и руководство совхоза «Припятский» Петриковского района с просьбой оказать им содействие в строительстве участка шоссейной дороги Мозырь — Петриков. Эта дорога, по их данным, в 1975 году будет заасфальтирована до дер. Скрыгалов Мозырского р-на. От Скрыгалова до моста у озера Глиницкое она выложена булыжником, на некоторых участках — щебенкой и гравием. От озера Глиницкое и до паромной переправы сделана насыпь, и дорога в летнее время становится непроезжей. Этот участок дороги — протяженностью десять километров — избиратели и просили замостить твердым покрытием.

Избиратели с-за «Припятский» подчеркивают крайнее значение для хозяйственной жизни совхоза и населения входящих в него деревень этого участка дороги.

Прошу Вас со вниманием отнестись к их просьбе, включить в план строительных работ участок дороги — озеро Глиницкое — паромная переправа.

Депутат Верховного Совета БССР
И. Мележ

321. У ДВАРЫШЧАНСКУЮ СЯРЭДНЮЮ ШКОЛУ

26 снежня 1974, Мінск

Дарагія таварышы — настаўнікі і вучні!

З Мінска шлю Вам, дарагія дварышчанцы, самыя лепшыя пажаданні на новы год! Добра вучыце, і вучыцеся добра, будзьце шчаслівыя ва ўсе дні, якія дорыць нам гэты год нашага жыцця!

Іван Мележ

26.XII.74 г.

322. Г. М. КРЫЛОВУ

31 снежня 1974, Мінск

Дорогой Георгий Николаевич!

Примите поздравления с Новым, 1975 годом, юбилейным годом 30-летия Победы!

Пусть он будет для Вас годом счастья, свершения лучших Ваших надежд!

И. Мележ

31.XII.74

323. М. Ц. ЛЫНЬКОВУ

31 снежня 1974, Мінск

Паважаны Міхась Ціханавіч!

Ад сэрца віншую Вас з Новым, 1975-м, які своечасова грядет к нам!

Няхай ён будзе шчаслівы для Вас і на сушы, і на моры (маецца на ўвазе Нарач і Ваш флот).

Добрыя пажаданні Соф'і Захараўне!

Ваш *Іван Мележ*

324. М. М. УЛАШЧЫКУ

31 снежня 1974, Мінск

Паважаны Мікалай Мікалаевіч!

Шлю Вам з Мінска навагоднія віншаванні і зычу Вам, каб збылося тое, на што Вы спадзяецеся ў новым годзе.

У мяне справы не клеяцца са здароўем: кепска надта сплю, стомленасць, кепска працуецца. А да ўсяго — надвор'е: сырасць, гнілое паветра. Толькі ўчора падмёрзла. Дзіўны пачатак зімы быў. Таму — сабе хацеў бы добрага сну і рабочага настрою, і толькі.

А Вам найперш — новых, як заўсёды, змястоўных, цікавых кніг!

Ваш *Іван Мележ*
31.XII.74 г.

325. С. С. і С. В. САРТАКОВЫМ

Канец снежня 1974, Мінск

Дорогие Софья Семеновна и
Сергей Венедиктович!

Примите самые лучшие пожелания на Новый,

1975-й! Главное — надежного здоровья и счастья, т. е. того, чтоб то, что может случиться, случалось в лучшем варианте!

Ваш *И. Мележ*

Может быть, встретимся в Ялте?

1975

326. Л. А. СУШЧАНКУ

7 студзеня 1975, Мінск

Дарагі Леанід Акімавіч!

Перш за ўсё — паведамляю, што падарунак на Новы год — яблыкі — атрымаў, за што дзякую ўсім ад сэрца, і асабліва загадчыку навучальнай часткі школы, які мне бачыцца арганізатарам многіх добрых пачынанняў у сваёй школе, у тым ліку, мабыць, і гэтага.

Дзякую!

Дзякую таксама за ліст (і паштоўку да Кастрычніка), якія мяне парадавалі і на якія я не адказаў па той прычыне, што хацелася многае напісаць, а для таго, каб напісаць гэтае многае, часу было малавата. Адна з прычын гэтага таксама тое, што я спадзяваўся летам пабыць дома і пабачыцца, але паездка гэтая адклалася на восень, а там так усё закруцілася, што я, праязджаючы праз Хойнікі, не змог завярнуць у Людзвін.

Але павінна быць яшчэ лета, і будзем аптымістамі, будзем верыць, што ў гэта лета часу на паездку па родных мясцінах будзе больш і спяшацца не трэба будзе.

Усё гэта — бяда невялікая. Горш тое, што мне апошнія гады нездаровіцца, што і стварае такую сітуацыю, у выніку якой я трапляю ў даўгі перад харошымі людзьмі і вымушан адчуваць сябе перад імі вінаватым глыбока.

Горш таксама тое, што з гэтай прычыны я працую — пішу — з перапынкамі, перабоямі і не даю ў час сваю асноўную прадукцыю — творы. Праўда, затрымаўся я з новым раманам збольшага таму, што вяртаўся да першага свайго — да «Мінскага напрамку», які

моцна дапоўніў і паправіў, але затрымка выйшла ў некаторай меры і з-за хваробы.

Між тым, у гэтым годзе выйдзе вялікая кніга — том — маіх крытычных твораў і артыкулаў публіцыстычнага характару. Пад канец гэтага ці ў пачатку наступнага пачну друкаваць той раман, які найбольш ад мяне чакаюць і які без майго дазволу аб'явіла рэдакцыя часопіса «Полымя». Толькі назва яго будзе, відаць, іншая, чым аб'явілі.

Вось пакуль усё.

Паклон зямлі нашай, якая ніяк не дачакаецца снегу, зімы.

Ваш *Іван Мележ*

7.1.75 г.

327. В. У. БЫСТРЫХ

23 сакавіка 1975, Мінск

Дорогой Валентин Владимирович!

Из издательства «Советский писатель» мне переслали Ваше письмо о моем романе «Минское направление».

Я рад, что роман понравился Вам, боевому офицеру, немало прошагавшему по дорогам войны. Романом своим я хотел сохранить в памяти людей те незабываемые дни, воздать должное воинам нашим, и если это удалось, то это — радует глубоко.

Спасибо Вам за доброе слово!

Всего Вам хорошего!

Иван Мележ
23.3.75
Минск

328. П. Е. ЛАТЫШАВУ

23 сакавіка 1975, Мінск

Дорогой Петр Ермолаевич!

Получил Ваше письмо. Оно меня взволновало и напомнило мне многое. Вы не ошиблись. Дедов и Романов, о которых я писал в статье, это те самые командиры, о которых Вы думали и за которых Вы беспокои-

лись все годы. Это и мои командиры, так как в 41—42 годах я был с Вами в одном полку и даже, как видно из Вашего письма, в одной батарее. Правда, был я около полугода — с конца июля до февраля 1942 г. Однако мы вместе были под Новой Одессой, где я перешел в Ваш полк, и под Илларионовкой, и под Ростовом. А в феврале меня послали на курсы политсостава, и это меня, как и Вас, спасло от окружения. А в окружении полк наш почти целиком погиб. Погиб там и Дедов, застрелился, по рассказу моего товарища из 9 батареи, командир дивизиона Ликонов. Он застрелился. Там, в окружении, большинство наших товарищей — кто погиб, кто застрелился, кто попал в плен. Этот мой товарищ, наводчик из 9 батареи, вернулся после войны из Норвегии из плена. Он и рассказал все мне. Он сказал, что в Варшаве в концлагере видел в плену политрука нашего Смоквина. А о судьбе Романова я ничего не знаю. Не знаю, что случилось с Покатаевым и моим другом Дубинкиным, которого я особенно любил. В те дни спаслось очень мало, но знамя полка вынесли. Вынесла его группа под командой начштаба полка Рябчука. Поэтому полк сформировали заново, он под команд.<ованием> Рябчука воевал под Сталинградом, а затем был влит в арт.<иллерийскую> дивизию, которая потом получила название 3-я гвардейская артил. дивизия прорыва РВГК. Эта дивизия и полк в том числе воевали под Смоленском, под Витебском, освобождали Белоруссию, брали Кенигсберг и участвовали в боях против Японии. Рябчук стал командиром бригады, а полком командовал Сотников, мне сказали, адъютант командира полка Дедова. Я Сотникова лично не знаю.

Рябчук прошел весь путь с полком, до конца войны, демобилизовался полковником, жил под Киевом. Несколько месяцев назад умер.

Я был у Вас в батарее в расчете Дубинкина и был заместителем политрука, и Вы меня должны знать. Мы с Вами не раз встречались, но, конечно, забыли. Столько времени прошло! Хотя — правда, очень смутно — я вроде помню Вашу фамилию и Ваше лицо. Может быть, конечно, что и ошибаюсь.

В Москве живет командир дивизии генерал Попов. У него есть книга «На огненных рубежах» [1], там упо-

[1] Трэба: «На огневых рубежах».

минается наш полк и Рябчук. Люди из этой дивизии собираются иногда вместе, вот и в этом году собираются поехать под Калининград на встречу.

Вот пока все. Всего хорошего, солдат!

И. Мележ

Дневник прислать не могу, он на белорусском языке.
23.3.75 г.

329. С. КОЛЕВУ

18 красавіка 1975, Мінск

Дорогой товарищ Колев!

Посылаю, наконец, ответы на Вашу анкету «Масштабы дружбы». Прошу извинить меня за то, что отозвался на Вашу просьбу так поздно.

Я очень долго и серьезно болел.

Всего Вам хорошего! Поздравляю с Первым мая!

И. Мележ

18.IV.75 г.

330. М. М. ХУДЗЕНКУ

18 красавіка 1975, Мінск

Дарагі Мікола!

Я атрымаў тваё пісьмо. Рады, што ты пішаш вершы і прозу і што твае творы друкуюць у газетах і часопісах. І рады таксама, што ты разам з тым добра вучышся.

Я ў твае гады таксама добра вучыўся і пісаў вершы, але іх чамусьці не хацелі друкаваць у газетах. Так што табе ў гэтым больш шанцуе.

На тваё пытанне, калі я буду ў Глінішчах, адказаць дакладна не магу, бо пакуль сам не ведаю. А фотакартку на тваю просьбу пасылаю.

Вучыся і далей добра і, вядома, пішы вершы і прозу!

18.IV.75 г. *Іван Мележ*

331. Т. Ф. ЗАЛАТУХІНАЙ

25 красавіка 1975, Мінск

Свет-Тамара Федоровна!

В этой депеше посылаю документ, необходимый для моего исцеления.

Вместе с ними посылаю свои надежды и самую большую благодарность, которую Вы заслужили более чем сполна.

Дай бог, чтоб все свершилось, т. е. не сорвалось! Буду ждать известий, т. е. звонка!

Всего доброго!!!

Иван Мележ
25.IV.75 г.

332. Г. М. КРЫЛОВУ

5 мая 1975, Мінск

Дорогой Георгий Николаевич!

От всего сердца поздравляю с великим праздником солдатской и командирской доблести 30-летием нашей Победы в Великой Отечественной войне.

Могу доложить: За мою работу в области военной литературы Министр Обороны СССР Маршал Гречко наградил меня 21 апреля с. г. Дипломом и именным офицерским кортиком!

И. Мележ

333. М. Ц. ЛЫНЬКОВУ

5 мая 1975, Мінск

Дарагі Міхась Ціханавіч!

Вас, салдата трох войн,— цэлых трох! — віншую з Перамогаю, якая зараз мае святкаваць трыццаць гадоў свайго слаўнага і мірнага жыцця!

Зычу Вам (як і ўсім нам) міру, шчасця і здароўя! Шчасця і дабра Вашай сям'і!

Ваш *Іван Мележ*

334. К. А. ЛЫСЕНКУ

6 мая 1975, Масква

Дорогой Кирилл Антонович!

С днем 30-летия Победы!

Память меня уносит в Карпаты, в Турку, Розлуч, Ст.<арый> Самбор, в 298-й горно-артилл.<ерийский полк> и 192-ю — нашу дивизию!

За наших однополчан! За живых и тех, которые давно ушли!

Здоровья и счастья Вам!

И. Мележ

335. У РЭДАКЦЫЮ ЧАСОПІСА «ЛИТЕРАТУРНОЕ ОБОЗРЕНИЕ»

13 мая 1975, Мінск

Уважаемые товарищи!

Возвращая верстку, не могу не высказать два серьезных возражения.

Считаю Ваш вариант заглавия хуже того, который был у меня. Зачем менять, какой смысл в этом?

Я настаиваю на своем варианте: «Мастерство — есть стремление...».

Во-вторых, совершенно не понимаю, почему снят важный абзац на четвертой странице верстки (отмеченный значками?!!). Вы придерживаетесь других взглядов, но позвольте мне иметь свое мнение!

В общем, примите с чувством досады...

И. Мележ

13.V.75

336. В. В. ГУРЫ

29 мая 1975, Мінск

ТЭЛЕГРАМА

Дорогой Виктор Васильевич сожалея о том что мы с вами лично незнакомы я пользуюсь прекрасной возможностью которую предоставляет Ваш юбилей хочу по велению сердца сказать как нужна нашей литерату-

ре Ваша серьезная глубокая работа в исследовании современного литературного процесса Позвольте от имени Ваших белорусских читателей и почитателей пожелать Вам за чертой пятидесятилетия новых талантливых книг увлекательных лекций всех радостей жизни

Иван Мележ

337. Л. Л. АРАБЕЙ

10 ліпеня 1975, Мінск

Шаноўная Ліда Арабей,
я вельмі шкадую, што з-за непрадбачлівасці сваёй і няўвагі да мяне лёсу не змог трапіць на юбілейную вечарыну 26.VI. і не адзначыў у свой час як належыць юбілейную дату тваю. Вінавата ў гэтым пякельная гарачыня, ад якой усе здурэлі ў Крыме (у Кактэбелі), у тым ліку і я.

Цяпер я дома, прыводжу да ладу тое, што не зрабіў, выпраўляю хібы свайго жыцця ў мінулым месяцы. Таму па абавязку сэрца ацэньваю належна падзею, якая адбылася нядаўна, і ад сэрца віншую! Рад сказаць, што да такой сур'ёзнай даты ты прыйшла з сур'-ёзнымі здабыткамі, якімі можна ганарыцца!

Зычу і далей таксама ісці! Новых кніжак і новых радасцей!

Іван Мележ
10.VII.75

338. А. П. СМІРНОВУ

10 жніўня 1975, Мінск

Дорогой Олег Павлович!

Я полагаю, что не ошибаюсь, считая, что Вы и есть «Олег Смирнов», автор очерка «Эшелоны шли на восток», опубликованного в «Правде».

Этот очерк и есть причина того, что я обращаюсь к Вам.

Очерк написан хорошо — взволнованно, сердечно, но взволновал он меня, должен сказать, и по причине личной. Я, видимо, не ошибаюсь, считая, что 192-я стрелк.

дивизия это та самая 192-я горно-стрелковая, в которой я начинал 22 июня в Карпатах войну. Та самая, в которой я служил полтора года до войны и с которой связано столько незабываемых впечатлений довоенной, молодой поры.

Был я в ней в Карпатах, в боях на Збруче, на старой границе, под Уманью, где наша 12-я армия была окружена. В 298-м артполку этой дивизии остались мои лучшие товарищи предвоенных лет и военных месяцев.

Я много лет с ревнивым вниманием выискивал имя родной 192-й. Но, увы — только две строки о том, что в 1942-м дивизия была на Дону, в районе Вешенской. Да, в справочной части одной из книг о Белорусской операции в списке частей, принимавших участие,— ее номер, и фамилия ее командира. Впрочем, таким же образом я вычитал где-то, что она была на Дальнем Востоке.

Ваш очерк — первое живое, обстоятельное слово о ней. Взволнован я очень, все эти дни мыслями — в предвоенном и военном времени, с товарищами из 192-й. Спасибо!

Кстати, мне понравился Ваш «Эшелон». Он мне напомнил иной эшелон, той же 192-й, которым мы ехали на Запад, в Карпаты, на границу, навстречу войне.

Вот какие волнения вызвали Вы своим очерком.

Еще раз — спасибо! И всего Вам хорошего!

Иван Мележ
10.VIII.75 Минск

339. Т. АЛІМКУЛАВУ

21 жнiўня 1975, Мiнск

Дорогой Такен!

Я получил Ваше беспокойное письмо.

Но прежде всего, мне хочется сказать «спасибо» — за Вашу большую работу, за перевод романа. Я очень взволнован тем фактом, что Вы — мастер казахской литературы — так много времени отдали моей книге, так много сделали, чтоб она жила и на казахском языке.

Меня, конечно, тоже огорчило то, что книгу издадут не скоро. Это сообщение для меня совершенно неожиданно, так как Жумабаев во время наших встреч в

Мемарыяльная дошка на доме, у якім жыў Іван Мележ. Скульптар В. Папоў. *1981*

Надмагільны помнік Івану Мележу
на Маскоўскіх могілках у горадзе-герої Мінску.
Скульптары С. Вакар і Ю. Казакоў. *1981*

Коктебеле говорил, что книга уже пошла в производство и в начале следующего года выйдет в свет. Он даже огорчался, что она немного опаздывает с выходом в свет.

Поэтому Ваше сообщение меня и огорчает, и удивляет.

Понимаете, мне неудобно вмешиваться в дела Вашего издательства. Но я, поскольку Вы просите, напишу Жумабаеву — на правах знакомства — несколько вежливых строк. Намекну ему в качестве просьбы.

В ЦК писать мы не будем. Мне кажется, что этого не надо делать нам. Мы ведь люди заинтересованные и вместе с тем посторонние, тут, надо сказать, есть своя сложная и тонкая диалектика. Я думаю, в ЦК не надо нам писать.

Я читал Ваши рассказы, и мне они нравятся. Я хочу некоторые из них предложить для перевода у нас в журнале.

К сожалению, сам я серьезно болею. И поэтому сам не смогу, видно, взяться переводить, но я найду переводчика.

Всего хорошего.

И. Мележ
21.VIII.75

340. А. П. РОГАВАЙ

22 жніўня 1975, Мінск

Уважаемая Аида Павловна!

Посылаю обещанную расклейку романа «Минское направление».

Прошу извинить, что, может быть, несколько задержался с выполнением этого обещания. Но этому причиной были разные обстоятельства, да и мне казалось, что Вы все равно, видимо, пока не будете работать сейчас над книгой плана 1977 года.

Примите самые добрые пожелания!

И. Мележ
22.VIII.75 г.

341. В. В. ГУРЫ

21 кастрычніка 1975, Мінск

Дорогой Виктор Васильевич!

Прошу извинить меня за то, что пишу Вам с таким большим опозданием.

Я серьезно болел — и продолжаю болеть — и на следующей неделе лягу в больницу. Все эти дни лечился на дому, кололи меня ежедневно (в вену),— восстанавливали здоровье мое с помощью одного якобы весьма целительного нового французского препарата.

Плохо у меня с почками — хроническое, многолетнее воспаление — видимо, со времен войны, с ранения. Так что, несмотря на то, что с войны минуло 30 лет, я ее чувствую в себе и — весьма ощутимо.

Это говорю я Вам не столько в порядке жалобы, сколько для объяснения причин, вызвавших такое большое опоздание с ответом на Ваше милое сердцу моему письмо.

Я рад был Вашему — первому — письму и рад был Вашей книге с дарственной надписью. Спасибо Вам!

Рад буду встретиться с Вами. И особо рад буду, если встреча эта состоится на нашей белорусской земле.

Всего Вам доброго!

И. Мележ
21.X.75 г.

342. У. А. СУРГАНАВУ

21 кастрычніка 1975, Мінск

Дорогой Всеволод Алексеевич!

Мне хочется сказать Вам несколько хороших слов — за книгу Вашу «Человек на земле».

Я, в общем, читал немало о деревне, и удивить меня в этой области, видимо, нелегко, но книга Ваша произвела на меня многими и многими страницами очень сильное впечатление. Много в ней сердца, страсти, много правды, искренности и ума.

Было радостно открывать в ней мысли, которые глубоко волнуют и меня, сокровенные мысли,— встречать мысли новые, наводящие на серьезные размышления. Увлекает и обогащает глубина и смелость Ва-

шей мысли там, где речь идет о событиях непростых и нелегких для разговора.

В общем, книга — отличная.

Большое спасибо!

Я книгу изрядно почеркал и мог бы говорить долго о многом, но думаю, в этом здесь нет необходимости.

К тому же, мне нездоровится. Надо ложиться в больницу. Кстати, в Москве.

Всего Вам доброго!

Ваш *Иван Мележ*

21.X.75 г.

343. Ю. А. АНДРЭЕВУ

25 кастрычніка 1975, Мінск

Дорогой Юрий Андреевич!

Книгу Вашу — «Революция и литература» получил. Был очень тронут Вашим вниманием.

Открыл ее на одной из страниц, хотел посмотреть выборочно. Открыл и увлекся, возвратился к началу и прочел — с большим интересом — всю. Даже для меня, читателя, знающего литературу как будто неплохо, много в ней нового, вызывающего размышления, открывающего неизвестное. Вы написали книгу, богатую фактами и мыслью, книгу, богатую жизнью, о которой мы, к сожалению, знаем непростительно мало. Для меня по существу открытием было все, что Вы пишете о предыстории «Тихого Дона», о том, что эта великая книга эпохи была в значительной степени подготовлена многими другими, более скромными и ныне почти забытыми (часто незаслуженно!). Много таких больших и верных мыслей в Вашей книге, книге, которая увлекает и убеждает серьезностью анализа и точностью оценок.

Спасибо вдвойне! И за внимание, и за хорошую книгу.

Посылаю Вам свое «Мин.<ское> направление», которого у Вас, очевидно, нет и которое Вы, думаю, не читали. Эта книга — первая моя большая, много крови она мне испортила и много труда стоила, я возвращался к ней много раз, в том числе — последний — совсем недавно. Может быть, Вам любопытно будет с ней познакомиться, хотя я и не всем доволен в ней.

Трудная это книга, может быть, тем она и дорога мне. Всего Вам доброго!

Ваш *Иван Мележ*

25.X.75 г., Минск

344. Г. М. МАРКАВУ

25 кастрычніка 1975, Мінск

25.X.75 г., Минск

Дорогой Георгий Мокеевич! Мне давно и не единожды хотелось написать Вам, но я обычно сдерживал себя, зная большую Вашу занятость.

Вместе с тем, я и прежде, и теперь чувствую потребность сказать о себе хотя бы несколько слов. В моей жизни в последние два-три года произошло значительное ухудшение здоровья. Я и прежде не мог похвастаться здоровьем, старая, с фронтовых времен, болезнь почек (нефрит) изрядно омрачала мне жизнь и прежде, лишала меня многих радостей жизни, но в последние годы будущее мое вообще, похоже, затянуло тучами, в которых почти не видно просвета. У меня началась почечная недостаточность, упорная гипертония, головные боли и т. п. Очень плохо со сном, годами мучает непроходящая усталость. Трудно, очень трудно стало работать. Я, естественно, пытался бороться с этим, лечиться, но лечение пока, увы, не дало обнадеживающих результатов. Через несколько дней я уезжаю в Кунцево, в Центральную клиническую больницу, уезжаю без больших надежд, надеясь, главным образом, на то, что, может быть, удастся как-то улучшить физическое состояние, работоспособность, которая стала главной мечтой и целью моей жизни.

Этими печальными обстоятельствами, должен сказать Вам, и объясняется то, что я несколько устранился от участия в общесоюзных писательских мероприятиях, не поехал, например, в Азербайджан. Мне хотелось бы, чтоб в этом деле и отношении меня было с Вашей стороны понимание, в чем я не сомневаюсь.

Посылаю Вам мой последний том, книгу моих общественных забот за 25 лет. Это — один из моих итогов. Все же мы что-то делали. Всего Вам доброго.

Самые добрые пожелания Агнии Александровне.

Ваш *И. Мележ*

345. А. П. РОГАВАЙ

20 лістапада 1975, Масква

Уважаемая Аида Павловна!

Я несказанно обрадован тем, что «Минское направление» выйдет на год раньше. Вы в праздничные дни преподнесли автору романа поистине праздничный подарок. Притом — подарок, признаюсь открыто, нежданный, но потому тем более радостный. Спасибо сердечное и Вам, и всему Воениздату!

Вместе с тем — извините, что отвечаю так поздно. Доброе письмо Ваше, увы, не застало меня дома, оно нашло меня в Москве, где-то, видимо, недалеко от Вас,— к сожалению, в больнице. Я теперь в Кунцеве, в Центральной больнице. Мой адрес — на всякий случай: 121356, Москва, Центр.<альная> Клинич.<еская> больница, главный корпус, 5 терапия, палата 519. Я отсюда несколько раз пытался дозвониться до Г. П. Филиппова — у меня есть только его телефон,— но почему-то ответа не было.

То обстоятельство, что я не дома, усложнило исполнение Ваших просьб. Только вчера я получил из дома фотокарточки, к тому же, мне кажется, не очень удачные. Но я их посылаю Вам, на суд Ваш. Может быть, подойдут все же.

Факсимиле изображено на листке к письму.

Это, кажется, пока все, что необходимо.

Буду я здесь еще, видимо, дней десять или немногим больше. Впрочем, будущее мое пока неясно.

Всего Вам доброго! *И. Мележ*

20.10.75 г.[1]

Приветы мои В. С. Рябову и Г. П. Филиппову!

И. М.

346. У ДВАРЫШЧАНСКУЮ СЯРЭДНЮЮ ШКОЛУ

23 снежня 1975, Мінск

Дарагія таварышы!

На родную маю зямлю Вам, маім землякам, шлю самыя лепшыя пажаданні на новы год!

Жадаю усім: 1) быць здаровымі, 2) добра вучыць

---

[1] Трэба: 20.11.75 г.

(вучыцца), 3) добра, весела адпачываць (гэта вы, мабыць, умееце!).

Шчасця ўсім!

Іван Мележ

23.XII.75 г.

347. А. П. СМІРНОВУ

28 снежня 1975, Мінск

Дорогой Олег Павлович!

Я чувствую потребность сказать Вам хотя бы несколько слов — в ответ на Ваше письмо. Оно взволновало меня очень, я хотел вскоре ответить Вам, сказать о тех ощущениях, которые оно вызвало. Я написал — ответить «вскоре», думаю, что это определение верно, так как сразу ответить я не мог, настолько глубоко, да и болезненно в главной части, было ощущение того, что я узнал из письма.

Да, мне больно было узнать, что 192 дивизия, о которой я узнал из Вашего очерка да и из некоторых других источников, это совсем другая 192-я. Ведь это значило, что 192-я моя перестала вообще существовать, значило, что, видимо, окружение ее на Дону в 1942-м было последним. Что там она, видимо, перестала *жить!*

Я как будто должен был похоронить в душе что-то очень дорогое, неповторимое и очень чуткое.

Я думаю, что Вы меня поймете.

Удивительное дело с годами, чем дальше уходишь от тех лет и тех дел, вместе с тем как будто приближаешься к ним. Больше и лучше видишь все и более чутко ощущаешь, как что-то единственное, очень дорогое.

Насколько я смог заметить, такое не только у меня.

Отчего это? Стареем мы, что ли?

Дорогой Олег Павлович! Меня тронуло Ваше доброе слово о моем творчестве и Ваше приглашение печататься в «Новом мире». Я давний читатель и почитатель «Н.<ового> м.<ира>» и охотно готов принять приглашение. Но роман, который я почти закончил, продолжает мою «Полесскую хронику», которая печаталась в «Дружбе народов» и «Др.<ужба> народов» просила его давно. Им я отдам эту книгу. Но что касается будущего — я принимаю приглашение и серьезно подумаю, как появиться на страницах «Н. М.».

Всего Вам доброго! И — с Новым годом!

Иван Мележ
28.XII.75

P. S. У нас — премерзкая погода (+5, дождь). Чувствую себя плохо, поэтому пишу так неряшливо. А откладывать письмо не хочется.

P. S. Написал письмо и даже адрес подписал. И вдруг «стукнуло»: как будто нет Вас в списке редколлегии? Посмотрел. Да. Что случилось? Ушли? Писать романы?

Впрочем, для меня это не имеет значения.

Хорошего Нового года! *И. Мележ*

1976

348. М. М. УЛАШЧЫКУ

14 лютага 1976, Мінск

ТЭЛЕГРАМА

Дорогой Николай Николаевич Снежного холодного стольного Минска примите самые горячие поздравления и пожелания самых больших успехов благо науки гордость родного народа *Иван Мележ*

349. В. В. НЯФЁДАВУ

16 лютага 1976, Мінск

Уважаемый Валерий Васильевич!

Книгу Вашу — «Поэзия И. Бунина» — получил. Благодарю. Прочитал с интересом; в ней немало любопытных наблюдений над поэзией этого действительно замечательного мастера русской литературы.

Думаю, что книга будет интересна многим, всем, кто неравнодушен к творчеству И. А. Бунина.

Всего Вам хорошего! *И. Мележ*
16.2.76 г.

Извините, что отвечаю так поздно. Нездоровиться мне. *И. М.*

350. К. К. КРАПІВЕ

21 ці 22 лютага 1976, Мінск

ТЭЛЕГРАМА

Дарагі Кандрат Кандратавіч Ад усяго сэрца віншую Вас любімага пісьменніка беларускага народа красу і славу нашай літаратуры з днём нараджэння. Няхай здароўе Ваша будзе такім жа трывалым як трывалыя Вашы байкі п'есы проза якія радуюць і будуць заўсёды радаваць жыццёвасцю мудрасцю непадуладнаю бегу часу сталаю сілаю.

Іван Мележ

351. А. Т. КУЗЬМІНУ

15 сакавіка 1976, Мінск

Секретарю ЦК КП Белоруссии товарищу *А. Т. Кузьмину*

Уважаемый Александр Трифонович!

Вся история советского — и мирового кино свидетельствует о том, что художественная литература была во все времена богатой и прочной опорой художественного кино. Десятки самых выдающихся фильмов сняты по романам, повестям, рассказам. Стоит только вспомнить «Чапаев», «Человек с ружьем», «Судьба человека», «Война и мир», «Молодая гвардия» и многие, многие другие.

Ссылки кинематографистов Белоруссии на то, что нечего ставить, когда рядом такая богатая и серьезная литература, завоевавшая широчайшее признание — белорусская литература, по моему убеждению, прямо смехотворны. Дело здесь не в том, что нет произведений, которые могли бы стать основой фильмов, а в глухоте, в творческих позициях работников художественного кино в республике, неуважительном отношении к белорусской литературе. Отсюда это уже привычное стремление летать по стране, подбирать все, что не пригодилось другим студиям, и вообще все, что попадется. Часто подбирать совершенно случайный и даже негодный материал.

Главная вина в этом, конечно, прежде всего — режиссеров. Мне кажется, наша студия художественных фильмов укомплектована в значительной части неспо-

собными, равнодушными к народу режиссерами, и поэтому перспективы ее на будущее пока мало утешительны. Я лично на этот счет не питаю большого оптимизма. Надо думать о режиссерах, о режиссерах, которые бы знали наш народ и горели бы желанием работать во славу его, а значит, и во славу всего советского искусства.

В создавшемся положении в кино республики вижу большую долю вины Комитета по делам кинематографии. Комитет, по моему мнению, руководит студией слабо. Много разговоров и мало дела.

Мне кажется, нам не следует утешать себя тем, что студия сделала два-три приличных художественных фильма, за десяток-полтора десятка лет. Эти два-три фильма не меняют положения и не меняют того факта, что с кино у нас очень плохо. Только открыто глядя в глаза этому факту, можно, хотя это и нелегко, как-то исправить положение в студии.

Вот, например, произведения художественной литературы Белоруссии, которые можно было бы и должно экранизировать, некоторые из них много лет назад:

1. Роман «Встретимся на баррикадах» Ф. Пестрака — о борьбе белорусского народа за воссоединение в единой советской семье. Произведение получило — давно уже — высокую оценку общественности.

2. Роман «Незабываемые дни» М. Лынькова — эпопею всенародной борьбы народа с фашистскими захватчиками.

3. Повесть «Хатынская повесть» А. Адамовича — страстный обвинительный акт фашизму, империализму. Повесть, кстати, отмечена высокой премией Министерства обороны СССР.

4. Сборник рассказов «Падарожжа ў юнацтва» И. Науменко, в котором вдумчивый режиссер найдет сюжеты на темы жизни нашей молодежи в годы войны и в наши дни. В произведениях сборника — отличные образы нашей молодежи, произведения проникнуты романтикой молодости, мечтаний, любви.

5. Роман «Мстижи» И. Пташникова — талантливое произведение о бывшем партизане, о честном труженике наших дней, тонкое психологическое исследование человека наших дней.

6. Рассказы и повести Я. Брыля, его роман «Птицы и гнезда». В своих произведениях Я. Брыль ярко рассказал о трагедии людей бывшей Западной Белоруссии,

о счастье освобождения, о путях их в нашу современную жизнь. Рассказы и повести Я. Брыля отличаются высоким мастерством, в них много серьезных раздумий.

7. Рассказы и роман А. Кулаковского «Тропы изведанные и неизведанные».

8. Повести и роман «Чужое небо» Б. Саченко. Роман Саченко посвящен теме, совершенно новой для литературы и кино,— жизни в фашистской Германии, страданиям и надеждам угнанных в рабство наших людей.

9. Цикл повестей «Подожди, задержись» А. Василевич — произведение очень светлое и чистое о молодости людей предвоенного поколения, о красоте жизни, о патриотическом стремлении служить своему народу, Родине.

10. Рассказы, повести М. Стрельцова, А. Кудравца, В. Павлова, В. Адамчика о разных судьбах наших современников и разных сторонах жизни современных деревни и города.

11. Мало использована пока в кино белорусская классика. Здесь можно рекомендовать романы К. Чорного «Отечество», «Третье поколение», повесть Я. Коласа «Трясина», повесть З. Бедули «Соловей», произведения М. Горецкого.

Этот список можно продолжить. Литература наша дает очень широкие возможности для работников кино. Жаль, что возможности эти не используются.

И. Мележ
15.3.76 г.

352. А. М. ЛАЎНІЦКАМУ

9 красавіка 1976, Мінск

Уважаемый Алексей Миронович!

Я прочитал Вашу рукопись. Она написана искренне, но с литературной точки зрения торопливо, небрежно, даже неграмотно.

Для печати она в таком виде не подходит. Ее нельзя так печатать. Работать за Вас, стать Вашим соавтором я не могу. У меня много своей работы, с которой я и без того не управляюсь.

Вот все, что я могу откровенно Вам написать.

Рукопись возвращаю в Ваш адрес.

Всего хорошего.

И. Мележ
9.IV.76 г.

353. В. І. АТРАШКЕВІЧУ

10 красавіка 1976, Мінск

Паважаны Валерый Іосіфавіч!

Я атрымаў Ваша пісьмо, адказваю.

У «Гарачым жніўні» і асабліва ва «У гарах дажджы» многа аўтабіяграфічнага. Таксама як і ў «Людзях на балоце».

Але пра гэта даволі можна вычытаць у «Жыццёвых клопатах». Ці мала Вам гэтых 600 *старонак?*

Чытайце іх, карыстайцеся імі. Мне надакучылі розныя інтэрв'ю. Страшэнна.

Усяго добрага! *І. Мележ*

10.4.76 г.

354. М. М. УЛАШЧЫКУ

29 красавіка 1976, Мінск

Дарагі Мікалай Мікалаевіч!

З Маем Вас, з яшчэ адной вясной! (А на вуліцы сёння — холадна, 1—2° цяпла, снег пластам.)

Дзякую Вам за добрыя словы пра раман! Вельмі ўзрадавалі Вы мяне. Важнае слова Ваша для мяне.

І. Мележ

29.IV.76 г.

355. Ф. А. БЯЛЯЕВУ

3 мая 1976, Мінск

3.5.1976 г.

Быховский райисполком,

председателю исполкома тов. Беляеву Ф. А.

Уважаемый Федор Антонович!

На мое имя поступила жалоба от избирателей — жителей дер. Хамичи, Тощицкого с/с. В своем письме жители деревни жалуются на то, что имеющийся в деревне медицинский пункт закрыт, ввиду того, что нет фельдшерского работника. Жители Хамичей и близлежащих деревень по существу лишены медицинской помощи.

Прошу Вас, Федор Антонович, принять необходимые меры, обеспечивающие оказание медпомощи населению участка. О положении дел и о принятых мерах прошу сообщить мне по адресу: Минск, 30, Я. Купалы, 7, кв. 52.

Депутат Верховного Совета БССР
И. Мележ

356. В. А. БУРАНУ

31 ліпеня 1976, Мінск

Паважаны Васіль Акімавіч!

Я зусім нядаўна прыехаў з Крыма. Быў там нездаровы, і нездаровіцца мне тут. Трэба будзе лажыцца — і, мусіць, надоўга — у бальніцу. Таму прашу прабачыць, што ліст мой будзе кароткі.

Я гатоў даць Вам пісьмы чытачоў, якія Вас цікавяць, і жадаю Вам поспеху ў Вашай патрэбнай людзям рабоце. На анкету адказаць пакуль што не змагу, адкладу яе да таго часу, калі будзе гэта зручней зрабіць. Бо, як я думаю, з гэтым пакуль не гарыць.

Я з радасцю прыняў вестку пра тое, што Вы ўзяліся напісаць мой «партрэт» для выд-ва «Дніпро», не сумняваюся, што Вы паставіцеся да гэтай работы з уласцівай Вам сур'ёзнасцю.

Дзякую за кніжку пра В. Быкава. Я прачытаў яе. Гэта кніга гаворыць пра Вас як пра ўдумлівага, глыбокага даследчыка. Яна пацвярджае тое ўяўленне пра Вас, якое ў мяне даўно склалася.

З усяго, што я прачытаў, выклікала ў мяне жаданне паспрачацца (ці запярэчыць) адно тое, як пададзены іншыя нашы ваенныя пісьменнікі. Мне здаецца, малюнак тут у цэлым быў заўсёды больш стракаты і складаны. І развіццё ішло не так стройна, як думаецца, не па перыядах сацыяльных, а і па іншых заканамернасцях, менш прыкметных, але важных, жыццёвых. Тут Вы, здаецца мне, услед за іншымі пайшоўшы, спрашчаеце.

Усяго найлепшага!

І. Мележ
Мінск, 31.VII.76 г.

КАМЕНТАРЫІ

ПРЫНЯТЫЯ СКАРАЧЭННІ

ІЛ — Ордэна Дружбы народаў Інстытут літаратуры імя Янкі Купалы АН БССР

ЛЖТ — Летапіс жыцця і творчасці І. Мележа

ПА — Анатаваны паказальнік адрасатаў

ЦДАМЛМ БССР — Цэнтральны дзяржаўны архіў-музей літаратуры і мастацтва Беларусі

У дзесятым томе змешчаны матэрыялы эпісталярнага жанру — лісты, паштоўкі, тэлеграмы І. Мележа, а таксама «Летапіс жыцця і творчасці» пісьменніка.

Эпісталярый храналагічна ахоплівае трыццаць апошніх, найбольш напружаных і найбольш плённых год жыцця і творчай дзейнасці І. Мележа і дае багатае ўяўленне аб літаратурнай, дзелавой, сямейнай перапісцы пісьменніка.

Сабрана каля 400 адзінак эпісталярыя Івана Паўлавіча, але вялікі архіў лістоў адрасатаў пісьменніка (захоўваецца ў архіве сям'і І. Мележа) дае падставу меркаваць, што і яго эпісталярная спадчына больш багатая і разнастайная. Гэта толькі пачатак вялікай працы па іх збіранню і публікацыі.

Змешчаныя ў томе лісты, паштоўкі, тэлеграмы публікуюцца ўпершыню, за выключэннем адзінкавых выпадкаў, якія агавораны (у каментарыях у кожным канкрэтным выпадку асобна).

Крыніцамі публікацыі з'яўляюцца арыгіналы, чарнавыя аўтографы, рукапісныя і машынапісныя копіі, ксера- і фотакопіі.

Некаторыя лісты друкуюцца з нязначнымі скарачэннямі (факты вузкаасабістага характару), зробленымі па прапанове рэдакцыйнай калегіі. Купюры ў тэксце пазначаны кропкамі ў вуглавых дужках.

Лісты, паштоўкі, тэлеграмы змешчаны ў томе ў храналагічнай паслядоўнасці або храналагічна-алфавітнай (для лістоў, напісаных у адзін дзень). Незалежна ад аўтарскай даты (ёсць яна або адсутнічае, дакладная ці памылковая) кожны ліст, паштоўка, тэлеграма мае рэдактарскую дату, якая пры адсутнасці аўтарскай ці пры наяўнасці памылковай аўтарскай аргументуецца ў каментарыях. Рэдактарская дата і месца напісання ліста падаюцца курсівам у выглядзе падзагалоўка да ліста. Прыблізная дата ў рэдактарскім падзагалоўку пазначаецца пытальнікам у дужках (?). Аўтарскі подпіс у канцы ліста ці паштоўкі падаецца курсівам.

Аўтарскія скарачэнні ў тэксце эпісталярыя, акрамя агульнапрынятых, раскрываюцца поўнасцю і дапісанае заключаецца ў вуглавыя дужкі. Словы, падкрэсленыя аўтарам, падаюцца курсівам. Іншамоўныя словы перакладаюцца пад радком. Яўныя літарныя апіскі выпраўлены без агаворкі. Фактычныя апіскі выпраўлены пад радком, і выпраўленне агаворваецца ў каментарыях.

У раздзел «Каментарыі» ўваходзяць: даведка аб крыніцы асноўнага тэксту і яе месцы захавання, даведка пра месца першай публікацыі ліста, аргументацыя рэдактарскай дацыроўкі пры адсутнасці аўтарскай. Каменціруюцца рэаліі лістоў: імёны асоб, гістарычныя падзеі, цытаты з твораў іншых аўтараў, якія ўпамінаюцца ў лістах, асобныя словы-тэрміны або ўстарэлыя словы.

Біябібліяграфічная даведка даецца пераважна пры першым упамінанні.

Каб пазбегнуць паўтораў з «Летапісам...», пры неабходнасці ў каментарыях робіцца на яго спасылка: «Гл. ЛЖТ» і канкрэтна ўказваецца патрэбная пазіцыя.

«Анатаваны паказальнік адрасатаў» уключае неабходныя біябібліяграфічныя даведкі пра адрасата і факты агульнага характару, якія раскрываюць узаемаадносіны І. Мележа з адрасатам.

У паказальніку адрасатаў таксама змяшчаюцца дарчыя надпісы І. Мележа на кнігах, фотаздымках (захоўваюцца ў асабістых архівах адрасатаў) і дарчыя надпісы І. Мележу (захоўваюцца ў асабістай бібліятэцы сям'і І. Мележа). Не ўключаюцца тыя дарчыя надпісы, што па неабходнасці змешчаны ў каментарыях да лістоў.

Спіс крытычных, літаратуразнаўчых прац, манаграфій, мемуарнай літаратуры, таго ці іншага адрасата, прысвечаных творчасці Мележа, у пазіцыях пазначаны «Літ.:».

У канцы кожнай пазіцыі (апошні радок) пасля працяжніка дадзены нумары (ці нумар) лістоў І. Мележа да гэтага адрасата, пад якімі яны змешчаны ў томе.

Прозвішча, імя, імя па бацьку адрасата і нумары лістоў у канцы кожнай пазіцыі падаюцца курсівам.

«Паказальнік імёнаў», «Паказальнік твораў і творчых задум», а таксама «Зводны паказальнік» (змест) дадуць магчымасць без цяжкасцей адшукаць патрэбную даведку «Паказальнік імёнаў» уключае і прозвішчы адрасатаў. Нумары старонак, якія адпавядаюць месцу размяшчэння ў томе лістоў да адрасатаў, пазначаны ў «Паказальніку імёнаў» больш яркім шрыфтам.

Рэдкалегія выказвае падзяку Л. Я. Пятровай-Мележ за дапамогу ў падрыхтоўцы да выдання эпісталярнай спадчыны І. Мележа, а таксама ўсім адрасатам і іх родным, хто даслаў рэдакцыйнай калегіі матэрыялы эпісталярыя пісьменніка. Дырэкцыя Інстытута літаратуры імя Я. Купалы АН БССР выказвае шчырую падзяку ўсім, хто перадаў на захаванне ў архіў інстытута лісты, паштоўкі пісьменніка — Алімкулаву Т., Блоку І. Г., Вурану В. А., Вільтоўскаму В. А., Губанаву С. Л., Даніленцы-Іванешцы Н. М., Каваленку В. А., Кавалёвай А. П., Казачэнку В. П., Катлярчуку У. П., Кудрыцкаму В. І., Куляшовай А. Ф., Латышаву П. Е., Лукіну Ю. Б., Мазальковай К. І., Малюгіну В. І., Паўлаву Я. І., Рогавай А. П., Скрыгану І. А., Увараву Ф. З., Шакінку М. І., Якавенку П. М.

1945

1. Л. Я. ПЯТРОВАЙ (с. 13)

Друкуецца па арыгінале. Усе лісты І. Мележа да жонкі, што публікуюцца ў дадзеным томе, захоўваюцца ў яе асабістым архіве (г. Мінск).

Ліст дасланы з Ялты, дзе Мележ адпачываў і лячыўся ў студэнцкім санаторыі. (Гл. ліст Я. І. Паўлаву ад 25. 1. 1963.)

...где воевал в 41 году.— Гл. ЛЖТ: 1941, Жнівень, 10 — Снежань, 11.

...домик Чехова.— Дом, дзе А. П. Чэхаў правёў свае апошнія гады жыцця. З 1920 г.— Дом-музей Чэхава.

Алупка, Лівадзія, Сімеіз.— Кліматычныя прыморскія курорты на Паўднёвым беразе Крыма. У Алупцы знаходзіцца вядомы палац-музей (калекцыя мэблі, жывапіс, фарфор) — былы палац графа М. С. Варанцова, пабудаваны ў 30-х гг. 19 ст. У вялікім Лівадзійскім палацы (пабудаваны ў 1910—1911; да 1917 — царская рэзідэнцыя, цяпер санаторый ВЦСПС) 4—11 лют. 1945 г. адбылася канферэнцыя кіраўнікоў урадаў трох саюзных у 2-й сусветнай вайне дзяржаў — СССР, ЗША, Вялікабрытаніі.

Людачка — старэйшая дачка Мележа (гл. ПА: Мележ Л. І.).

1947

2. П. С. КАБЗАРЭЎСКАМУ (с. 16)

Друкуецца па арыгінале, які захоўваецца ў ЦДАМЛМ БССР, ф. 31, в. 2, спр. 369, л. 10.

Датуецца па сувязі з сумежным лістом ад 27. V. 1947 — у адным і другім лісце размова ідзе пра зб. «Белорусские рассказы» (М.: Сов. писатель, 1948), у якім Мележ прадстаўлены апавяданнямі «В буран» і «Дружная семья». А таксама: параўноўваючы змест і інтанацыю названага і дадзенага лістоў, дапускаем, што першы — напісаны да сустрэчы з Кабзарэўскім у Маскве на Усесаюзнай нарадзе маладых пісьменнікаў (3—10 сак. 1947).

Бэндэ Лукаш (Лука Апанасавіч; 1903—1961), тэарэтык вульгарна-дагматычнай крытыкі ў Беларусі ў 20—30-я г. Доўгі час працаваў у Ленінградскім выдавецтве, а потым — на Украіне.

3. Я. С. МАЗАЛЬКОВУ (с. 16)

Друкуецца па арыгінале, які захоўваецца ў ІЛ, як і ўсе іншыя лісты, паштоўкі І. Мележа да Мазалькова, што публікуюцца ў дадзеным томе.

Датуецца па пашт. штэмпелі.

Калі я быў апошні раз у Вас...— Відаць, І. Мележ сустракаў-

ся з Мазальковым у час паездкі ў Маскву на Усесаюзную нараду маладых пісьменнікаў (3—10 сак. 1947).

Міхась Ціханавіч канчае раман! — Гаворка вядзецца пра раман М. Лынькова «Векапомныя дні», першыя дзве часткі якога публікаваліся ў «Полымі» (1948, № 11, 12; 1949, № 2, 3).

Паслядовіч Макар Трафімавіч (н. 1906), беларускі пісьменнік.

Чытаў у «Звяздзе»...— Апавяданне «Таварышы» было станоўча ацэнена супрацоўнікамі газеты і ўпершыню ў «Звяздзе» (1947, 1,4 чэрв.) надрукавана.

«Гарачы жнівень».— Зб. апавяданняў І. Мележа (Мн.: ДВБ, 1948).

...з нецярплівасцю чакаю, калі вазьмуся за адну рэч...— Размова ідзе пра раман «Мінскі напрамак».

4. П. С. КАБЗАРЭЎСКАМУ (с. 17)

Друкуецца па арыгінале, які захоўваецца ў ЦДАМЛМ БССР, ф. 31, в. 2, спр. 369, л. 1.

Подготовил исправленный вариант «Горячего августа».— «Гарачы жнівень» — назва не толькі зборніка, але і цыкла, куды ўваходзіла апавяданне «У адной сям'і», якое затым, пасля дапрацоўкі, стала аповесцю пад назвай «Гарачы жнівень». Тут размова ідзе пра падрыхтоўку тэксту «Гарачага жніўня» для зб. «Белорусские рассказы», куды гэта апавяданне ўвайшло пад назвай «Дружная семья».

...не стыдно показаться с ним и на берегах Невы? — Маецца на ўвазе ўдзел Мележа ў зб. «Белорусские рассказы», укладальнікам якога быў П. Кабзарэўскі.

5. Л. Я. ПЯТРОВАЙ (с. 17)

Друкуецца па арыгінале.

Дадзены ліст быў адрасаваны на Адэсу, дзе Лідзія Якаўлеўна, будучы студэнткай III курса геаграфічнага факультэта БДУ, знаходзілася на студэнцкай практыцы. Ліст не быў атрыманы адрасатам у Адэсе, а вярнуўся назад у Мінск 29. VIII. 1947, калі Лідзія Якаўлеўна была ўжо дома.

«Завіруха».— Маецца на ўвазе зб. апавяданняў І. Мележа «У завіруху» (Мн.: ДВБ, 1946).

Получил стипендию до сентября, пенсию...— Размова ідзе пра аспіранцкую стыпендыю (І. Мележ — аспірант БДУ, 1945—1948); і пенсію як інваліда Вялікай Айчыннай вайны пасля цяжкога ранення ў 1942 г. (Гл. ЛЖТ: 1942, Чэрвень, 20.)

Клаўдзія Іванаўна — цешча І. Мележа (гл. ПА: Пятрова К. І).

Юля — Ю. П. Мележ (1925—1976), малодшая сястра І. Мележа.

...уже говорим о новой квартире.— У той час сям'я І. Мележа жыла па вуліцы К. Цэткін і займала адзін пакой. Мележу абяцалі даць новую кватэру ў доме, які будаваўся на Ленінскім праспекце. Якраз размова тут ідзе пра кватэру ў гэтым доме, якому і прысвяціў Мележ апавяданне «Дом пад сонцам».

6. П. С. КАБЗАРЭЎСКАМУ (с. 18)

Друкуецца па арыгінале, які захоўваецца ў ЦДАМЛМ БССР, ф. 31, в. 2, спр. 369, *л.* 2.

Датуецца па пашт. штэмпелі.

...очень интересует судьба рассказа «Гарачы жнівень»...— Гл. ліст Кабзарэўскаму ад 27. V. 1947 і каментарыі да яго.

...подготовил книгу послевоенных рассказов...— Зб. «Гарачы жнівень».

7. Л. Я. ПЯТРОВАЙ (с. 19)

Друкуецца па арыгінале.

Датуецца прыблізна па змесце: «Вот ужо трэці дзень...», а Мележ адпачываў у Гагры з канца жніўня.

Глінішча — вёска ў Хойніцкім р-не Гомельскай вобл., дзе нарадзіўся І. Мележ.

...чытаю — з сярэдзіны — працяг аднаго рамана.— У час. «Октябрь» (1947, № 7) апублікаваны часткі двух раманаў — заканчэнне рамана М. Бубяннога «Белая бяроза» і працяг рамана Р. Канавалава «Універсітэт». У лісце вядзецца гаворка пра «Белую бярозу», што была змешчана ў пачатку часопіса, з трэцяй старонкі, паколькі былі адарваны ў часопісе вокладка і, магчыма, першыя старонкі.

8. Л. Я. ПЯТРОВАЙ (с. 21)

Друкуецца па арыгінале.

Фрыдманы — суседзі па кватэры.

9. Л. Я. ПЯТРОВАЙ (с. 22)

Друкуецца па арыгінале.

«Я думаю о тебе ~ начинаю засыпать...» — Цытата з ліста Гюстава Флабэра да Луізы Колэ ад 7 кастр. 1846. (Гюстав Флобер. Собр. соч.: В 10-ти т.— М.: Госиздат, 1937, т. 7, с. 183.)

Малярыя мая сядзіць паціхеньку недзе...— І. Мележ ніколі не хварэў на малярыю. Гэты дыягназ калісьці быў пастаўлены памылкова (паводле сведчання Л. Я. Пятровай).

Учора палучыў ад цябе пісьмо.— Лісты Л. Я. Пятровай да І. Мележа не захаваліся.

10. П. С. КАБЗАРЭЎСКАМУ (с. 23)

Друкуецца па арыгінале, які захоўваецца ў ЦДАМЛМ БССР, ф. 31, в. 2, спр. 369, *л.* 3.

...интересуют дела с нашей антологией (прозы).— Размова ідзе пра зб. «Белорусские рассказы» (гл. ліст да Кабзарэўскага ад 27 мая 1947 і каментарыі да яго.)

В «Полымі» печатается роман Стаховича.— «Пад мірным небам».

Написано несколько новых пьес (Кучаром, Виткой и др.).— «Заложнікі» А. Кучара, «Прамень будучыні» В. Віткі, «З народам» К. Крапівы, «Канстанцін Заслонаў» П. Маўзона.

Лыньков кончает роман.— Размова ідзе пра раман «Векапомныя дні».

...выйдет книжка рассказов.— Зб. апавяданняў І. Мележа «Гарачы жнівень».

...начал работать над повестью.— Размова ідзе пра аповесць «Таварышы» (1947), ці дакументальную аповесць «Дарогі на ўсход і на захад» (1947).

Вярэйская Алена Мікалаеўна (1886—1966), руская пісьменніца.

1949

11. Л. Я. ПЯТРОВАЙ (с. 24)

Друкуецца па арыгінале.

Датуецца па пашт. штэмпелі.

Вільня — назва Вільнюса — сталіцы Літоўскай ССР — да кастрычніка 1939 г.

...посылаю как иллюстрацию открытку...— Паштоўка не захавалася.

...как в плохой, из «Мёртвых душ», гостинице.— У п'есе М. В. Гогаля гасцініца ў губернскім горадзе выглядае так: «...Проезжающие получают покойную комнату с тараканами, выглядывающими, как чернослив, из всех углов, и дверью в соседнее помещение... Стены, выкрашенные масляной краской, потемневшие вверху от трубочного дыма и залосненные снизу спинами разных проезжающих...» (Гоголь Н. В. Полн. собр. соч.— М.: Выд-ва АН СССР, 1957, т. 6, с. 8—9.)

12. Л. Я. ПЯТРОВАЙ (с. 26)

Друкуецца па арыгінале.

Датуецца па пашт. штэмпелі.

13. Л. Я. ПЯТРОВАЙ (с. 27)

Друкуецца па арыгінале.

Датуецца на пашт. штэмпелі месца атрымання: 15. VII. 1949. Маеры, з улікам паштовага каэфіцыента (г. зн. з улікам часу знаходжання ліста ў дарозе.)

...больше всего интересует денежный вопрос: чем окончились хлопоты с институтом? — Размова ідзе пра стыпедыю Лідзіі Якаўлеўны — студэнткі 5 курса БДУ. А «інстытут» у дадзеных радках трэба чытаць як «універсітэт». Паводле сведчання Л. Я. Пятровай — часта універсітэт у прыватных размовах называлі інстытутам як сінонім вышэйшай навучальнай установы.

Алена Паўлаўна — Ерась А. П.— суседка па кватэры.

Кавалёў Павел Нікіфаравіч (н. 1912), беларускі пісьменнік, у той час працаваў сакратаром СП БССР па арганізацыйных пытаннях.

Алер Фаня Яфімаўна (н. 1904), у той час працавала дырэктарам беларускага аддзялення літфонда СП СССР.

1950

14. М. П. ДАБРАТВОРСКАМУ (с. 27)

Друкуецца па арыгінале, які захоўваецца ў асабістым архіве адрасата (г. Ленінград).

Упершыню — Літ. і мастацтва, 1980, 29 лют.

Благодарю Вас за внимание к моему роману.— Размова ідзе пра раман «Мінскі напрамак», над якім у той час працаваў пісьменнік.

1951

15. Л. Я. ПЯТРОВАЙ (с. 28)

Друкуецца па арыгінале.

Датавана памылкова 1950 годам. Рэдактарская дата ўстаноўлена па змесце і па сувязі з сумежным лістом — І. Мележ адпачываў у Форасе ў студзені 1951 г.

Форас — пасёлак гар. тыпу ў Крымскай вобл., прыморскі кліматычны курорт.

Express Кактэбель — пасёлак гар. тыпу ў Крымскай вобл. (20 км ад Феадосіі). Прыморскі кліматычны курорт (пасля 1944 — Планёрскае).

...правил перевод сборника...— Размова ідзе пра першы зб. апавяданняу І. Мележа на рус. мове «Товарищи» (М.: Сов. писатель, 1951) у перакладзе С. Грыгор'евай.

Карабутэнка Іван Фядотавіч (н. 1921), украінскі пісьменнік, даўні сябар І. Мележа. Разам вучыліся ў Маскве (Інстытут гісторыі, філасофіі, літаратуры, 1939 г.). Разам служылі ў Чырвонай Арміі.

...пришлите 2—3 экз. «Мінскага напрамку».— Размова ідзе пра першую кнігу рамана І. Мележа «Мінскі напрамак» (Мн.: ДВБ, 1950).

16. Л. Я. ПЯТРОВАЙ (с. 30)

Друкуецца па арыгінале.

Датуецца прыблізна па супастаўленню зместу дадзенага ліста і ліста да Я. С. Мазалькова ад 25. І. 1951.

...получила ли ты уже предыдущее письмо.— Ліст не захаваўся.

...от тебя получил бандероль...— Некалькі экземпляраў першай кнігі рамана «Мінскі напрамак».

...кое-что сделал: отредактировал, тщательнейшим образом исправил перевод...— Размова ідзе пра першы на рус. мове зб. апавяданняў «Товарищи».

17. Л. І. МЕЛЕЖ (с. 31)

Друкуецца па арыгінале, які захоўваецца ў асабістым архіве адрасата (г. Мінск).

Разам з лістом, у адным канверце, даслана віншавальная паштоўка з прыгожа выдрукаваным фіялетавым чарнілам тэкстам:

«Милой моей
Людочке
от папы,
который живет около
синего моря —
в день, когда ей
исполнилось
7 лет.
Будь здоровой
и умной,
моя дорогая
большая
доченька!
Будь всегда счастливой!».

18. Я. С. МАЗАЛЬКОВУ (с. 32)

Друкуецца па арыгінале.

Датуецца па сувязі са зместам ліста да Л. Я. Пятровай ад 20. I. 1951.

...когда здесь жил Горький.— М. Горкі жыў у Тэсэлі перыядычна з 1933 па 1936 гг.: 1933 — лістапад — снежань; 1934 — верасень — снежань; 1935 — красавік — чэрвень; 1936 — студзень — май. (З інфармацыі Н. Л. Пэнэжкі — метадыста Музея А. М. Горкага ў Маскве.)

...вышлю Вам отсюда мой роман.— Размова ідзе пра «Мінскі напрамак».

19. Л. Я. ПЯТРОВАЙ (с. 34)

Друкуецца па арыгінале.

...послал тебе первую телеграмму...— Тэлеграма не захавалася.

...работает над романом об Ушакове...— Л. Раковский. «Адмирал Ушаков» (1952). *Ракоўскі Лявонцій Іосіфавіч* (1896—1979), рускі пісьменнік, перакладчык. Пераклаў на рус. мову раман І. Мележа «Мінскі напрамак» (1961).

Пайленка Пётр Андрэевіч (1899—1951), рускі пісьменнік.

...«ты теперь далеко-далеко».— З песні «У зямлянцы» (сл. А. Суркова).

Как дела дома? Квартира, квартирант.— «Кватарантам» Мележ называе труса, з якім бавілася малая дачка.

20. Л. Я. ПЯТРОВАЙ (с. 35)

Друкуецца па арыгінале.

Датуецца паводле зместу: «Сегодня 5 октября...»

В «Литгазете» читал свою заметочку о мире.— «Мы строим для счастья» (Лит. газета, 1951, 29 верас.).

Гарулёў Мікола (Мікалай Аляксандравіч; 1919—1980), беларускі паэт, празаік, драматург. Заслужаны работнік культуры БССР. Гарулёвы ў той час былі суседзямі па кватэры сям'і І. Мележа.

Не напечатали ли отрывок в «Мінскай праўдзе»? — Размова ідзе пра ўрывак «На Мінскім напрамку» з другой кнігі рамана «Мінскі напрамак» (Мінская праўда, 1951, 14 кастр.).

21. Л. Я. ПЯТРОВАЙ (с. 37)

Друкуецца па арыгінале.

Датуецца прыблізна па сувязі з сумежнымі лістамі ад 5. X. 1951 і 13. X. 1951.

Тянет к работе, к роману.— У той час Мележ працаваў над трэцяй кнігай рамана «Мінскі напрамак».

22. Л. Я. ПЯТРОВАЙ (с. 38)

Друкуецца па арыгінале.

...что с Кравченко...— Трапіў у аўтамабільную аварыю. Краўчанка Усевалад Ігнатавіч (1915—1961), беларускі пісьменнік.

...печальная встреча с Лупсяковым.— У Лупсякова ў той час прагрэсіравала захворванне нервовай сістэмы. Лупсякоў Мікола (Мікалай Радзівонавіч; 1919—1972), беларускі пісьменнік.

Геня — Мележ Генадзь Паўлавіч (н. 1929), малодшы брат пісьменніка. Жыве у Старабельску Варашылаўградскай вобл.

23. Л. Я. ПЯТРОВАЙ (с. 39)

Друкуецца па арыгінале.

Легкие поправятся...— У той час Мележ хварэў на туберкулёз лёгкіх. (Выпіска з гісторыі хваробы № 1629: «...В декабре 1950 г. у хворага быў выяўлены хранічны дысемініраваны туберкулёз лёгкіх...»— Выпіска захоўваецца ў архіве сям'і І. Мележа.)

...раньше не было кому переводить...— Размова ідзе пра пераклад на рус. мову рамана «Мінскі напрамак». Упершыню на рус. мову раман пераклаў Л. Шапіра (М.: Сов. писатель, 1954).

...с заездом в Бугуруслан? — Бугуруслан — горад у Арэнбургскай вобл.— радзіма жонкі І. Мележа. Тут яны пазнаёміліся.

24. Л. Я. ПЯТРОВАЙ (с. 41)

Друкуецца па арыгінале.

...плохо с почками.— У 1951 г. Мележу ўпершыню быў пастаўлены дыягназ: нефрыт нырак.

25. П. С. КАБЗАРЭЎСКАМУ (с. 42)

Друкуецца па арыгінале, які захоўваецца ў ЦДАМЛМ БССР, ф. 31, в. 2, спр. 369, л. 4.

...дал уже слово Леонтию Иосифовичу Раковскому.— Размова ідзе пра пераклад «Мінскага напрамку» на рус. мову.

Надо было бы написать несколько (хотя бы пару!) главок о Черняховском.— Гл. пра гэта ў каментарыях да першай кнігі «Мінскага напрамку» (дадзены Зб. тв., т. 3, с. 404—408).

1952

26. Л. А. СУШЧАНКУ (с. 43)

Друкуецца па арыгінале, які захоўваецца ў асабістым архіве адрасата (в. Людзвін Хойніцкага р-на), як і ўсе астатнія матэрыялы з эпісталярыя І. Мележа да яго, уключаныя ў дадзены том.

Хойнікі — цэнтр Хойніцкага р-на Гомельскай вобл. У Хойніцкай СШ № 1 Мележ вучыўся ў 8—10 класах, а пасля заканчэння дзесяцігодкі працаваў тут у райкоме камсамола.

Гарбатая Вера Дзянісаўна (1903—1979), родная цётка (па маці) І. Мележа. *Андрэй Аляксеевіч* (н. 1898) — яе муж.

27. Л. А. СУШЧАНКУ (с. 44)

Друкуецца па арыгінале.

...пісьмо і дзённік я атрымаў.— Ліст Сушчанкі ад 30. VI. 1952. Дзённік уяўляе сабой невялікі агульны сшытак, у якім зроблены сціслыя запісы жыцця аднавяскоўцаў і жыхароў бліжэйшых вёсак у часы фашысцкай акупацыі.

Гэтыя дзённікавыя запісы Сушчанкі пісьменнікам не былі выкарыстаны.

1953

28. Л. Я. ПЯТРОВАЙ (с. 45)

Друкуецца па арыгінале.

Датуецца 1953 годам на падставе паметы, зробленай Л. Я. Пятровай.

...когда ты станешь ассистентом...— Лідзія Якаўлеўна працавала асістэнтам кафедры фізгеаграфіі БДУ з 1953 па 1962 г.

Следи за очередью! — Размова ідзе пра чаргу на атрыманне аўтамашыны.

29. Л. Я. ПЯТРОВАЙ (с. 46)

Друкуецца па арыгінале.

Датуецца 1953 на падставе паметы, зробленай Л. Я. Пятровай, а таксама па сувязі з сумежным лістом ад 11.V.1953.

Как ты поживаешь в далекой милой Гаване...— Перафразіраваны радкі з кубінскай народнай песні «Палома» (у рус. перакладзе — «Галубка»).

Вігоневы — зроблены з сумесі бавоўны і грубай шэрсці.

30. Л. Я. ПЯТРОВАЙ (с. 48)

Друкуецца па арыгінале.

...посылаю первое цветное изображение свое.— Фотаздымак з надпісам: «Моей веселой женушке (если верить фотокарточке) вместе с приветом из Крыма и поцелуями от скучающего мужа, прищуренными глазами глядящего на синее море.

Цветной Иван
11.5.1953 г.»

31. Л. І. МЕЛЕЖ (с. 49)

Друкуецца па арыгінале.

Датуецца па пашт. штэмпелі.

Скоро я кончу книгу...— Падрыхтоўка да выдання рамана «Мінскі напрамак» у выд-ве «Сов. писатель» (1954).

1954

32. Ю. Б. ЛУКІНУ (с. 49)

Друкуецца па арыгінале, які захоўваецца ў ІЛ.

Я прочитал Ваш отзыв о романе «Минское направление».— Унутраная рэцэнзія Ю. Лукіна на «Мінскі напрамак» для выд-ва «Советский писатель», з якой І. Мележ пазнаёміўся, відаць, у снежні 1953, калі прыязджаў у Маскву для работы з выдавецкім рэдактарам у час падрыхтоўкі рамана да выдання.

В Белоруссии книга вышла год назад...— «Мінскі напрамак».— Мн.: ДВБ, 1952.

...к Декаде белорусской литературы...— Дэкада беларускага мастацтва і літаратуры ў Маскве праходзіла ў лютым 1955; 14—15 лют. у СП СССР адбылося абмеркаванне раманаў «Святло над Ліпскам», «Сустрэнемся на барыкадах», «Мінскі напрамак» беларускіх пісьменнікаў М. Паслядовіча, П. Пестрака, І. Мележа.

У абмеркаванні «Мінскага напрамку» прымаў удзел таксама і Лукін. (Гл.: Декада белорусского искусства и литературы в Москве.— Мн.: ДВБ, 1955, с. 337.)

Яшчэ да абмеркавання рамана І. Мележа ў СП СССР Ю. Лу-

кін выступіў з артыкулам пра «Мінскі напрамак» у газ. «Красная звезда» (1955, 7 студз.), дзе была дадзена станоўчая ацэнка першаму буйному эпічнаму твору маладога беларускага пісьменніка.

...посылаю Вам это издание книги.— Быў дасланы «Мінскі напрамак» (1954) з аўтографам, але кніга не захавалася. Праз 20 гадоў — у 1974 г.— І. Мележ падарыў Ю. Лукіну раман выдання 1973 г.— значна дапрацаваны — з аўтографам:

«Юрию Борисовичу Лукину книгу моей молодости, заново прочитанную и — кое в чем заново написанную, однако в целом — все ту же — молодую; с благодарностью за старую поддержку и с надеждой на новое прочтение («как оно то получилось»?)

И. Мележ
6.1.74 г.

Двадцать пять лет беспокоил и беспокоит этот «первый опыт», все читаю да черкаю...»

33. Я. С. МАЗАЛЬКОВУ (с. 50)

Друкуецца па арыгінале.

...рассказ «Близкое и далекое» идет в альманахе в ближайшем номере.— Апавяданне, ужо да гэтага ліста Мележа, было апублікавана ў «Дружбе народов» (1954, № 5) у перакладзе на рус. мову Л. Шапіры.

«Дом» — «Дом на праспекце». Гэта апавяданне (пасля дапрацоўкі — аповесць пад назвай «Дом пад сонцам») было апублікавана ў «Дружбе народов» (1955, № 2) у перакладзе на рус. мову Я. Мазалькова.

34. Я. С. МАЗАЛЬКОВУ (с. 51)

Друкуецца па арыгінале.

Посылаю Вам рукопись рассказа «Дом на проспекте»...— Гл. ліст Мазалькову ад 17.VII.1954 і каментарыі да яго.

Войніч Епіфаній Ігнатавіч (1907—1967), у той час працаваў літаратурным кансультантам СП СССР.

Посылаю — сегодня же — роман.— «Минское направление» (1954) з надпісам: «Евгению Семеновичу Мозолькову с глубоким уважением.

Ів. Мележ
17/VIII — 54 г.»

35. К. М. СІМАНАВУ (с. 52)

Друкуецца па арыгінале, які захоўваецца ў асабістым архіве Л. А. Жадавай — жонкі К. Сіманава (г. Масква), як і другі ліст І. Мележа да яго ад 23.V.1972 г., што публікуецца ў дадзеным томе.

В суете последнего съездовского дня...— Размова ідзе пра трэці з'езд пісьменнікаў Беларусі (15—18 верас. 1954), на якім 18 верасня К. Сіманаў выступіў з прамовай «Аб культуры пісьменніцкай працы».

...рецензия Ю. Лукина в «Советском писателе»...— Гл. ліст Ю. Б. Лукіну ад 7.III.1954 і каментарыі да яго.

...прислать один экземпляр мне? — Невядома, ці задаволіў Сіманаў просьбу беларускага пісьменніка, паколькі ў асабістай бібліятэцы Мележа гэтай кнігі не аказалася.

1955

36. А. І. ЧАСНАКОВАЙ (с. 52)

Друкуецца па арыгінале, які захоўваецца ў асабістым архіве А. І. Часнаковай (г. Масква), як і іншыя лісты, паштоўкі І. Мележа да адрасата, уключаныя ў дадзены том.

Посылаю вам книжицу моих рассказов...— Зб. «Блізкае і далёкае» (Мн.: ДВБ, 1954).

Сяргей Леанідавіч — Кір'янаў С. Л. (гл. ПА).

37. В. П. КАЗАЧЭНКУ (с. 53)

Друкуецца па арыгінале, які захоўваецца ў ІЛ, як і іншыя лісты, паштоўкі І. Мележа да адрасата, што публікуюцца ў дадзеным томе.

...книга, которую я посылаю...— Зб. апавяданняў «Блізкае і далёкае» з надпісам:

«У баях гартаванаму Васілю і яго дружыні Ірыне Сяргееўне,— Казачэнкам сімпатычным, ад Івана Мележа на добрую памяць ад сэрца.

К сему собственноручно — вместо отпечатков пальцев,

Іван Мележ

Дано января, 15 дня, года 1955

(через 4 месяца после воссоединения В. П. Козаченка с Минском)».

...что скажет снова «Марья Тимофеевна»...— Перафразіравана грыбаедаўскае «Что станет говорить княгиня Марья Алексеевна?» (Гора ад розуму. Канец IX дзеі).

...думаю упорно, неотвязно о романе.— Размова ідзе пра раман «Людзі на балоце», які праз некаторы час падаруе І. Мележ украінскаму сябру з надпісам:

«Чалавеку са стэпаў Васілю Казачэнку ад чалавека з балота — на памяць і на дружбу

Іван Мележ
15.5.62 г.
Мінск»

(Людзі на балоце.— Мн.: ДВБ, 1962).

Как дела со «В боях гортованым», романом? — «У меня в то время вышел отдельной книжкой большой очерк об октябрьских днях в Киеве «В боях гартавана». Думалось и о романе на этом очень интересном материале, но — не вышло. Начинал, говорил об этом,— но дальше не пошел». (З ліста В. П. Казачэнкі ад 12.XI.1980 г. да ўкладальніка тома.)

38. Я. С. МАЗАЛЬКОВУ (с. 55)

Друкуецца па арыгінале.

...высылаю Вам бандероль с моей книжкой рассказов...— Зб. апавяданняў «Блізкае і далёкае» з аўтографам:

«Евгению Семеновичу Мозолькову

С уважением —
Іван Мележ

15.I.1955 г.
Мінск»

Бодрит хорошее, дружеское слово Ю. Лукина...— Гл. ліст Ю. Б. Лукіну ад 7.III.1954 і каментарыі да яго.

39. І. Д. ЛАГУНОВІЧУ (с. 55)

Друкуецца па машынапіснай копіі, якая захоўваецца ў архіве сям'і І. Мележа. Арыгінал невядомы.

40. В. Г. ГОРЛАЧУ (с. 56)

Друкуецца па машынапіснай копіі, якая захоўваецца ў архіве сям'і І. Мележа. Арыгінал невядомы.

...переслало мне Ваше письмо...— Ліст Горлача ад 28.X.1954, на якім ёсць памета І. Мележа: «Адказаў 19/1—55 г.»

...нет более высокой оценки, чем мнение читателя...— Гэта адказ І. Мележа на наступныя радкі з названага ліста Горлача: «Приношу автору благодарность за те труды, которые он вложил в указанную мной книгу. Считаю, что книга достойна распространения в большом ее тираже и является хорошим воспитательным материалом для нашей молодежи».

Замечание Ваше насчет того, что нужен эпилог, считаю правильным...— Упершыню эпілог, ці, як І. Мележ яго называе, «Слова ў дадатак», быў уведзены ў «Мінскі напрамак» да выдання: Зб. тв. у 6-ці т.— Мн.: Беларусь, 1970, т. 3 і датуецца 1959 годам.

41. В. БАТРАКОВУ (с. 56)

Друкуецца па машынапіснай копіі, якая захоўваецца ў архіве сям'і І. Мележа. Арыгінал невядомы.

Ліст Батракова ад 2.XI.1954 быў адрасаваны выд-ву «Советский писатель», адтуль перададзены аўтару «Мінскага напрамку». На ім ёсць памета І. Мележа: «Адказаў 21.1.1955 г.».

42. К. А. БОНДАРАВУ (с. 57)

Друкуецца па машынапіснай копіі, якая захоўваецца ў архіве сям'і І. Мележа. Арыгінал невядомы.

Получил Ваше письмо...— Ліст Бондарава ад 16.XII.1954, на якім ёсць памета І. Мележа: «Адказаў 21.1.55 г.».

43. Я. П. МАСЛІЕВУ (с. 58)

Друкуецца па машынапіснай копіі, якая захоўваецца ў архіве сям'і І. Мележа. Арыгінал невядомы.

Мне переслали Ваше письмо...— З выд-ва «Советский писатель». Ліст Маслієва датуецца снежнем 1954 г. На ім ёсць дзве аднолькавыя — у пачатку і ў канцы ліста — паметы І. Мележа: «Адказаў 21.1.55 г.».

44. І. М. ТРАФІМАВУ (с. 58)

Друкуецца па машынапіснай копіі, якая захоўваецца ў архіве сям'і І. Мележа. Арыгінал невядомы.

Мне переслали Ваше письмо...— Ліст Трафімава ад 25.X.1954, на якім ёсць памета І. Мележа: «Адк. 21.1.55».

45. А. ЦЫГЛІНУ (с. 59)

Друкуецца па машынапіснай копіі, якая захоўваецца ў архіве сям'і І. Мележа. Арыгінал невядомы.

...твое письмо о романе...— Ліст Цygліна ад 11.IX.1954, на якім ёсць памета І. Мележа: «Адказаў 21.I.55 г.».

46. С. А. АРЛОВУ (с. 59)

Друкуецца па машынапіснай копіі, якая захоўваецца ў архіве сям'і І. Мележа. Арыгінал невядомы.

...прислали Ваше письмо...— Ліст Арлова ад 8.1.1955, на якім ёсць памета І. Мележа: «Адказаў 23.1.55. І. М.».

47. М. М. БУТУЗАВУ (с. 59)

Друкуецца па машынапіснай копіі, якая захоўваецца ў архіве сям'і І. Мележа. Арыгінал невядомы

На лісце Бутузава ад 4.XII.1954 стаіць памета І. Мележа: «Адказаў 23.1.55 г.».

48. У. КОЗІНУ (с. 60)

Друкуецца па машынапіснай копіі, якая захоўваецца ў архіве сям'і І. Мележа. Арыгінал невядомы.

...переслали из издательства твое письмо.— Ліст Козіна ад 7.XII.1954, на якім дзве аднолькавыя — у пачатку і ў канцы ліста — паметы І. Мележа: «Адказаў 23.1.55 г.».

49. А. С. КРАСНАШЧОКАВУ (с. 60)

Друкуецца па машынапіснай копіі, якая захоўваецца ў архіве сям'і І. Мележа. Арыгінал невядомы.

На лісце Краснашчокава ад 30.XII.1954 стаіць памета І. Мележа: «Адказаў 23.1.55 г. І. М.».

50. І. І. КУРЫЦЫНУ (с. 61)

Друкуецца па машынапіснай копіі, якая захоўваецца ў архіве сям'і І. Мележа. Арыгінал невядомы.

Мне переслали Ваше письмо...— Ліст Курыцына ад 28.XII.1954, на якім ёсць памета І. Мележа: «Адказаў 23.1.55 г. І. М.».

С замечанием Вашим о том, что Туровец не мог сказать — «дай бог»,— не согласен.— Адрасант у вышэй названым лісце да пісьменніка пісаў: «В X главе третьей части... Туровец в разговоре с Алексеем Лагуновичем на его слова, выражающие предостережение новым поджигателям войны:

— Теперь, может, поумнеют немножко и те, у кого еще шкура не болела, но руки чешутся!..

Туровец отвечает:

— Дай бог! Пора уж им поумнеть.

Знаете, как-то не вяжется, коммунист и пост занимает высокий на партийной работе, а верит в бога?!»

51. Я. В. СЕНІНУ (с. 61)

Друкуецца па машынапіснай копіі, якая захоўваецца ў архіве сям'і І. Мележа. Арыгінал невядомы.

Получил Ваше письмо...— Ліст Сеніна ад 31.XII.1954, на якім ёсць памета І. Мележа: «Адказаў 23.1.55 г. І. М.».

52. Р. ШАДРЫНАЙ (с. 62)

Друкуецца па машынапіснай копіі, якая захоўваецца ў архіве сям'і І. Мележа. Арыгінал невядомы.

На лісце Шадрынай ёсць памета І. Мележа: «Адказаў 23.1.55 г.».

...об этом думаю написать...— Ні ў адным з пазнейшых перавыданняў рамана І. Мележ не вяртаўся да гэтага пытання.

53. М. П. САЖНЕВУ (с. 62)

Друкуецца па машынапіснай копіі, якая захоўваецца ў архіве сям'і І. Мележа. Арыгінал невядомы.

54. В. СЕЛІВАНАВУ (с. 63)

Друкуецца па машынапіснай копіі, якая захоўваецца ў архіве сям'і І. Мележа. Арыгінал невядомы.

...получил Ваше письмо...— Ліст Селіванава датуецца снежнем 1954 г. На ім ёсць памета І. Мележа: «Адказаў 24.1.55 г.».

...дать еще краткое заключение...— Размова ідзе пра эпілог да

«Мінскага напрамку» (гл. каментарыі да ліста В. Г. Горлачу ад 19.1.1955).

...начинаю работать над новым романом.— Маецца на ўвазе раман «Людзі на балоце».

55. П. І. КАВАЛЕЎСКАЙ (с. 63)

Друкуецца па машынапіснай копіі, якая захоўваецца ў архіве сям'і І. Мележа. Арыгінал невядомы.

...твое письмо о романе...— Ліст Кавалеўскай ад 13.1.1955, на якім ёсць памета І. Мележа: «Адк. 30.1.55 г.».

56. А. Б. ГАЛЬПЕРУ (с. 64)

Друкуецца па машынапіснай копіі, якая захоўваецца ў архіве сям'і І. Мележа. Арыгінал невядомы.

...получил Ваше письмо.— Ліст Гальпера ад 16.1.1955, на якім ёсць памета І. Мележа: «Адказаў 4.2.1955 г. І. М. Паслаў кнігу».

Спасибо за добрые Ваши чувства...— У лісце да пісьменніка Гальпер пісаў: «С нескрываемым восхищением и захватом прочел Ваш роман «Минское направление» и, откровенно говоря, не мог оторваться от него, пока некоторые места не прочел дважды. Мне приходится выступать с докладами о международном положении, и эта книга для меня имеет ценность не только с точки зрения как военного человека, но и как международника».

Если будете посылать ее на Камчатку...— У лісце да І. Мележа адрасант пісаў, што яго сын служыць на Камчатцы камандзірам артылерыйскай батарэі і ён хацеў бы паслаць яму раман «Мінскі напрамак».

57. Б. В. ГЛУХАЎЦАВУ (с. 65)

Друкуецца па машынапіснай копіі, якая захоўваецца ў архіве сям'і І. Мележа. Арыгінал невядомы.

Памылкова датуецца 4.1.1955. Рэдактарская дата даецца па памеце І. Мележа, зробленай на лісце Глухаўцава ад 15.1.1955 г.: «Адказаў 4.II.55 г. І. М. Паслаў кнігу. І. М.».

58. М. А. КАВАЛЁВУ (с. 65)

Друкуецца па машынапіснай копіі, якая захоўваецца ў архіве сям'і І. Мележа. Арыгінал невядомы.

На лісце Кавалёва ад 20.XII.1954 ёсць памета І. Мележа: «Адказаў 13.3.55 г. І. М.».

...немного напишу еще в эпилоге...— Гл. каментарыі да ліста В. Г. Горлачу ад 19.1.1955.

59. С. НЯЯГЛАВАЙ (с. 66)

Друкуецца па машынапіснай копіі, якая захоўваецца ў архіве сям'і І. Мележа. Арыгінал невядомы.

Датуецца па памеце І. Мележа: «Адказаў. 14.III.55 г. І. М.», зробленай на лісце Няяглавай ад 29.1.1955.

...замечание твое по поводу Нины правильное.— Ніна — цэнтральны жаночы вобраз у рамане І. Мележа «Мінскі напрамак» — пападае ў палон і гіне. Чытач пытае, чаму таварышы нават не спрабавалі яе вызваліць — «пра гэта ж нічога не гаворыцца ў кнізе».

В следующем издании книги я обязательно исправлю этот свой просчет.— Ні ў наступным, ні ў далейшых перавыданнях твора І. Мележ не вяртаўся да перапрацоўкі сюжэтнай сітуацыі, звязанай з вобразам Ніны.

60. М. М. СОІНУ (с. 66)

Друкуецца па машынапіснай копіі, якая захоўваецца ў архіве сям'і І. Мележа. Арыгінал невядомы.

Книгу выслать не могу.— Размова ідзе пра раман «Мінскі напрамак».

Тое, пра што расказвае І. Мележ у рамане — вызваленчыя баі на мінскім напрамку,— было блізкім і дарагім Соіну як непасрэднаму ўдзельніку гэтых баёў. Таму ён звярнуўся да аўтара «Мінскага напрамку» з просьбай (ліст Соіна ад 3.III.1955) прысланць яму гэту кнігу або падказаць, дзе можна набыць твор.

61. Н. ЯНЧУК (с. 67)

Друкуецца па машынапіснай копіі, якая захоўваецца ў архіве сям'і І. Мележа. Арыгінал невядомы.

Датуецца па памеце І. Мележа: «Адказаў 14.III.55 г. І. М.», зробленай на лісце Янчук ад 16.II.1955.

Александроўская Ларыса Пампееўна (1904—1980), беларуская спявачка і рэжысёр. Народная артыстка СССР.

Драздова Лілія Сцяпанаўна (н. 1927), актрыса. Заслужаная артыстка БССР.

62. В. А. ПАЛЯВІКУ (с. 67)

Друкуецца па машынапіснай копіі, якая захоўваецца ў архіве сям'і І. Мележа. Арыгінал невядомы.

...передали Ваше письмо...— Ліст В. Палявіка ад сакавіка 1955. З ліста: «Ваша книга пробудила с новой силой воспоминания о событиях тех боевых дней, той эпопеи, воспоминания о минувшем, славном, никогда незабываемом в Великой Отечественной войне... Моя дивизия с осени 1943 г. по май 1944 г. стояла в обороне против Осинстроя, на торфяных болотах (где позже, по книге, действовала дивизия генерал-майора Щербатюка 11 Гв. армии генерал-полковника Галицкого), имея против себя 78 Гренадерскую штурмовую дивизию генерал-лейтенанта Траута... Дивизия, овладев Дубровно, Оршей, получила наименование «Оршанской». Осью последующего наступления дивизии была Минская автомагистраль... Полки дивизии, совместно с танками генерала Бурдейного на рассвете 3 июля 1944 г. овладели г. Минском... За форсирование Немана, за взятие Гродно (совместно с войсками 2 Белорусского фрон-

та) и удержание плацдарма на левом берегу, мои саперы и артполк получили наименование «Гродненских», а мне было присвоено звание генерал-майора».

63. А. І. ГЛАЗЫРЫНУ (с. 69)

Друкуецца па машынапіснай копіі, якая захоўваецца ў архіве сям'і І. Мележа. Арыгінал невядомы.

Получил из издательства Ваше письмо...— Ліст Глазырына ад 17.1.1955 (па пашт. штэмпелі), на якім ёсць памета І. Мележа: «Адказаў 10.4.55 г. І. М.».

64. В. КУЛЬБАЧНАМУ (с. 69)

Друкуецца па машынапіснай копіі, якая захоўваецца ў архіве сям'і І. Мележа. Арыгінал невядомы.

...Ваше письмо о романе...— Ліст В. Кульбачнага ад 3.III.1955 г. На ім ёсць памета І. Мележа, «Адказаў 10.4.55».

В. Кульбачны напісаў ліст-водгук (ад 3.III.1955 г.) на раман І. Мележа «Мінскі напрамак» ад імя салдат в/ч 31721 «я» (г. Брэст). Ліст быў адрасаваны выд-ву «Советский писатель» з просьбай пераслаць яго аўтару рамана. У лісце-водгуку падкрэсліваецца вялікае выхаваўчае значэнне рамана, які абуджае патрыятычныя пачуцці да Радзімы.

Далей адрасант пытае, як ствараўся твор, якія кнігі гэтага пісьменніка можна яшчэ прачытаць.

Я встречался со многими друзьями Черняховского, с его адъютантом...— І. Мележ быў знаёмы і сустракаўся з генераламі Р. І. Арыка, В. Е. Макаравым, М. І. Аляксеевым, П. І. Іголкіным. З А. І. Камаровым, былым ад'ютантам Чарняхоўскага, Мележ не толькі сустракаўся, але і пісьмова кансультаваўся ў час працы над раздзеламі пра работу штаба войск 3-га Беларускага фронту. Вось адзін з лістоў А. І. Камарова:

«Уважаемый тов. Мележ!

Вашу главу из романа «Минское направление» я внимательно дважды прочел...

Надо сказать, вы очень удачно показали подготовку прорыва и ход боя на отдельных этапах, а также заботу командующего за четкое взаимодействие между фронтами.

Выполняя Вашу просьбу, я советую несколько изменить эту главу в таких местах:

1. Верстка — колонка 2, абзац 1 — лучше было бы читать: «...силы — вверенных ему войск (или армий)...» ибо в то время Черняховский командовал не одной армией, а несколькими (5-ю или 6-ю).

2. Верстка — колонка 12-я, т. е. последняя — мне думается, что выражение: «...Ну, а что касается гитлеровцев, то их «Траут» подложит им, попросту говоря, свинью»... или совсем выбросить, или записать, что соединения Траута, рассчитывавшего на долгое пребывание на этих позициях, не выдержало непредусмотренного ими по силе и организованности натиска наших армий.

Что касается остальных эпизодов и главы в целом, то я вполне согласен с Вами и выражаю свое одобрение. Просьбу Ва-

шу о дополнительном материале связей командующего фронтом с командующими армий выполню. Материал пришлю особо.

С приветом А. И. Комаров.
Киев, 28.12.52 г.

Главку высылаю Вам».

...с его семьей, которую также хорошо знаю.— Працуючы над удасканаленнем, паглыбленнем вобраза камандуючага войск 3-га Беларускага фронту Чарняхаўскага І. Д. да першага рускага выдання «Мінскага напрамку» (1954), І. Мележ неаднойчы сустракаўся з яго сям'ёй — жонкай, дачкой, сынам. У жніўні 1954 г. пісьменнік падараваў ім «Мінскі напрамак» з надпісам: «Анастасии Григорьевне, Ниле, Алику Черняховским с уважением —

И. Мележ
23.8.1954 г.
Минск»

(Кніга захоўваецца ў асабістай бібліятэцы А. Р. Чарняхоўскай, г. Масква).

У архіве сям'і І. Мележа захоўваюцца два лісты А. Р. Чарняхоўскай — лісты-падзякі за падараваныя кнігі.

Першы — ад 25.X.1953 — падзяка за кнігу «Мінскі напрамак», 1952, другі — ад 3.X.1954 за «Минское направление», 1954:

«Уважаемый Иван Павлович!

Очень Вам благодарна за присланную Вами книгу. Хлопоты по переезду с дачи помешали мне прочесть ее сразу по получении.

Сейчас с большим интересом и с большой надеждой начинаем читать Вашу книгу.

Еще раз благодарны за внимание.
А. Г. Черняховская

3.X.54».

65. Ц. Л. ЛАТАРЫЯ (с. 70)

Друкуецца па машынапіснай копіі, якая захоўваецца ў архіве сям'і І. Мележа. Арыгінал невядомы.

...Ваше так взволновавшее меня письмо.— Ліст Латарыя ад 1.III.1955, у якім чытач выказвае сардэчную падзяку беларускаму пісьменніку за твор: «Книгу Ивана Мележа «Минское направление» прочла вся моя семья. Захватывающе написана эпопея Великой Отечественной войны... Во веки веков останутся дорогим для каждого советского человека память славных, как Черняховского, Шабунихи, Нины, Васи, Вали... Большое спасибо тов. Мележу и издательству. Наше пожелание — переиздать эту книгу максимальным тиражом. Она должна стать достоянием масс. Она очень и очень необходима для каждого».

66. Ф. І. КУЛЯШОВУ (с. 71)

Друкуецца па арыгінале, які захоўваецца ў асабістым архіве Ф. І. Куляшова (г. Мінск), як і ўсе іншыя матэрыялы з эпісталярыя І. Мележа да адрасата, уключаныя ў дадзены том.

Датуецца па пашт. штэмпелі месца атрымання: 14.V.1955. Мінск, з улікам паштовага каэфіцыента.

В Крыму я уже пятнадцать дней...— І. Мележ знаходзіўся ў Лівадзіі ў санаторыі ВЦСПС з 19 крас. да 14 мая.

...обедаю в комнате, в которой жил Рузвельт.— Кіраўнік урада США знаходзіўся ў Лівадзіі ў лютым 1945 г. як удзельнік Крымскай канферэнцыі, якая адбылася 4—11 лют. у Лівадзійскім палацы.

Распуцін Рыгор Яфімавіч (1864 або 1865—1916), фаварыт імператара Мікалая II і яго жонкі Аляксандры Фёдараўны, авантурыст.

...не вышел ли журнал с Вашей статьей...— Артыкул Ф. Куляшова «Патрабавальнасць мастака» (Полымя, 1955, № 5, с. 123—134) аб рамане І. Мележа «Мінскі напрамак».

Такой же, какой, очевидно, был и у Вашего великого подопечного Ант. Павл.— Размова ідзе пра А. П. Чэхава. «Подопечным» Мележ называе таму, што якраз у нядаўнім мінулым Ф. Куляшоў займаўся творчасцю Чэхава — быў складальнікам зборніка «А. П. Чэхаў пра літаратуру і мастацтва» (1954).

67. Н. Т. БАНДАРЭНЦЫ (с. 72)

Друкуецца па машынапіснай копіі, якая захоўваецца ў архіве сям'і І. Мележа. Арыгінал невядомы.

Н. Бандарэнка даслала пісьменніку два лісты: ад 17.V. і 1.VI. 1955. Ліст І. Мележа з'яўляецца адказам на другі (па змесце) ліст Бандарэнкі, нягледзячы на тое, што памета пісьменніка стаіць на яе першым лісце: «Адказаў. І. М.».

68. Г. І. ІВАНОВУ (с. 72)

Друкуецца па машынапіснай копіі, якая захоўваецца ў архіве сям'і І. Мележа. Арыгінал невядомы.

...отвечаю с таким большим опозданием.— Ліст Іванова датуецца 2.III.1955 г., на якім стаіць памета І. Мележа: «Адказаў 16.8.55. Паслаў кнігу».

...отказывать Вам в просьбе Вашей мне не хотелось.— Іван Паўлавіч не мог не задаволіць просьбы свайго адрасанта, прачытаўшы ў яго лісце наступнае: «...Я уже одиннадцатый год лежу прикованным к постели. Война меня сделала вечным калекой. Шесть лет находился в госпиталях, а последние пять — нахожусь дома. Стараюсь больше читать, чтобы отогнать скуку и тоску...»

69. Я. МАСКАЛЕНЦЫ (с. 73)

Друкуецца па машынапіснай копіі, якая захоўваецца ў архіве сям'і І. Мележа. Арыгінал невядомы.

70. Е. НАСЕНЦЫ (с. 73)

Друкуецца па машынапіснай копіі, якая захоўваецца ў архіве сям'і І. Мележа. Арыгінал невядомы.

Получил Ваше письмо.— Ліст Е. Насенкі ад 8.VIII.1955.

Книгу скоро начнут печатать...— Размова ідзе пра выданні «Мінскага напрамку» ў 1956 г. (Мн.: ДВБ; М.: Воениздат).

71. Л. Я. ПЯТРОВАЙ (с. 73)

Друкуецца па арыгінале.

Вот уже несколько дней — Praha.— У складзе савецкай турысцкай групы ў кастрычніку месяцы І. Мележ наведвае Чэхаславакію.

Будем в Марианских лазнях...— Марыянске-Лазне, горад у Карлаварскай вобл. Існуе з 1808. Бальнеалагічны курорт.

72. С. С. СМІРНОВУ (с. 75)

Друкуецца па машынапіснай копіі, якая захоўваецца ў архіве сям'і І. Мележа. Арыгінал невядомы.

...отвечаю на Ваше, так порадовавшее меня, письмо с опозданием.— Ліст С. Смірнова да І. Мележа датуецца 20 верас. 1955, у якім у адрас Мележа як аўтара «Мінскага напрамку» сказана шмат добрых слоў. А таксама Смірноў паведаміў пра тое, што напісаў на «Мінскі напрамак» рэцэнзію для «Военного вестника» (1955, № 10).

«Сталинград».— Размова ідзе пра нарыс С. Смірнова аб Корсунь-Шаўчэнкаўскай аперацыі «Сталинград на Днепре».

73. М. ГОРАКУ (с. 77)

Друкуецца па машынапіснай копіі. Арыгінал невядомы.

...мне было передано в отеле «Прага» Ваше письмо...— Вось гэты ліст (у скарочаным выглядзе):

«Дорогой товарищ Мележ,
мои друзья из «Света Советов» сказали мне, что Вы в Праге. Приветствуем Вас искренне в нашей столице. Приветствуем как советского писателя, автора «Минского направления» — которое мы собираемся издать в нашем военном издательстве «Наше войско». К сожалению, нет еще в нашей стране опытных переводчиков из белорусского, потому мы с изданием немножко опоздали. По-моему, будет надо переводить из русского перевода, но тот, кажется, не всюду хорош...

На память принес Вам несколько книг нашего издательства, появившихся к 10-летней годовщине освобождения Чехословакии Советской Армией.

Желаю успехов и крепкого здоровья. Милан Горак
литработник издательства
«Наше войско»
Прага

14.X.1955 г.».

(Друкуецца па арыгінале, які захоўваецца ў архіве сям'і І. Мележа. На ім ёсць памета Івана Паўлавіча: «Адказаў 15. 11. 55 г.».)

...«Наше войско» собирается издавать мой роман...— «Мінскі напрамак» быў выдадзены на чэшскай мове ў выд-ве «Наше войско» ў 1959 г. у перакладзе Я. Гулака.

74. В. П. і І. С. КАЗАЧЭНКАМ (с. 78)

Друкуецца па арыгінале.

Датуецца прыблізна на падставе выдавецкай даты на паштоўцы і паводле зместу — размова ідзе пра аповесць Казачэнкі «Сальвія», якая асобным выданнем выйшла ў 1956 г.

...адзін з Казачэнкаў напісаў чудовий роман.— І. Мележ «звичайно пожартував. Мовиться про повість «Сальвія» (Кіеў: Молодь, 1956). (З ліста В. Казачэнкі ад 12.XI.1980 да ўкладальніка дадзенага тома.)

1956

75. В. П. КАЗАЧЭНКУ (с. 78)

Друкуецца па арыгінале.

...цей часопис мені радісно було одержать.— Украіна, 1956, № 2, дзе надрукавана было апавяданне І. Мележа «На Прыпяці» ў перакладзе на ўкр. мову В. Казачэнкі. (Пазнейшая назва апавядання — «На рацэ».)

Хмяльніцкі Багдан (Зіновій Міхайлавіч; каля 1595—1657), дзяржаўны дзеяч, палкаводзец, гетман Украіны.

Калачынскі Міхась (Міхаіл Іванавіч; н.1917), беларускі паэт. Заслужаны работнік культуры БССР.

...пра сваю службу ў Карпатах...— Апавяданне «У гарах дажджы». Упершыню — Беларусь, 1956, № 10.

...пра лётчыкаў-рэактыўшчыкаў, іх жонак...— Апавяданне «Што ён за чалавек». Упершыню — Полымя, 1957, № 3 пад назвай «У прыморскім горадзе».

...пра дзяўчынку, вучаніцу 5 класа.— Апавяданне «Памылка». Упершыню — Бярозка, 1956, № 4.

«Дом на праспекце».— Апавяданне. Упершыню — Беларусь, 1954, № 7. Пасля дапрацоўкі — аповесць пад назвай «Дом пад сонцам».

Мінко Васіль Пятровіч (н.1902), украінскі драматург.

Смілянскі Леанід Іванавіч (1904—1966), украінскі пісьменнік.

«Калі вы маладыя».— Пад загалоўкам «Калі вы маладыя» публікаваўся толькі урывак з п'есы «Пакуль маладыя» (Літ. і мастацтва, 1956, 7 студз.). Упершыню — Полымя, 1956, № 12 пад назвай «Пакуль вы маладыя». У 1957 г. п'еса была пастаўлена тэатрам імя Я. Купалы на сцэне Крамлёўскага тэатра. А ў чэрвені 1958 г. купалаўцы ўдзельнічалі з ёй у Прыбалтыйскай тэатральнай вясне.

«Атэстат».— Размова ідзе пра аповесць В. Казачэнкі «Атэстат сталасці» (1945).

...прыходзіў прадстаўнік ваеннага выдавецтва.— Гл. ліст М. Гораку ад 15.XI.1955 і каментарыі да яго.

Ганчар А. Ц.— Гл. ПА.

Коўпак Сідар Арцёмавіч (1887—1967), у той час — намеснік старшыні Прэзідыума Вярхоўнага Савета УССР.

Учора Я. Брыль сядзеў з рэдактарам, здымалі «птушкі»! — Я. Брыль пераклаў на бел. мову «Атэстат сталасці» В. Казачэнкі. Кніга выйшла ў Дзяржвыдаце БССР у 1956 г.

76. Ф. І. КУЛЯШОВУ (с. 80)

Друкуецца па арыгінале.

Читал Ваше письмо...— Ліст Куляшова датуецца снежнем 1955.

Приходил из изд-ва человек...— Гл. ліст М. Гораку ад 15.XI. 1955 і каментарыі да яго.

...учитывая новую межд. обстановку, Женеву...— І. Мележ мае на ўвазе Жэнеўскую нараду кіраўнікоў чатырох дзяржаў,— СССР, ЗША, Вялікабрытанія і Францыя (1955) і Жэнеўскую нараду міністраў замежных спраў чатырох дзяржаў (1955), на якіх таксама стаяла пытанне і аб развіцці эканамічнага і культурнага супрацоўніцтва паміж Усходам і Захадам.

Пьесу поправлял, черкал...— Маецца на ўвазе п'еса «Пакуль маладыя».

Написал несколько рассказов...— «Дадому», «Здарэнне».

Тянет к себе новая пьеса...— «У новым доме» (1957). Упершыню публікавалася ў 6-ці тамовым Зборы твораў Івана Мележа (Мн.: Беларусь, 1971, т. 4).

В ближайшее время начну роман.— Размова ідзе пра раман «Людзі на балоце».

В «Совет. Белоруссии» были мои очерки...— «Поездка в Прагу».

77. Ф. І. КУЛЯШОВУ (с. 82)

Друкуецца па арыгінале.

...имею в кармане билет на теплоход «Победа»...— У ліпені 1956 г. Мележ удзельнічае ў экскурсіі на цеплаходзе вакол Еўропы.

...Был он в Германии...— У маі — пачатку чэрвеня 1956 г. у складзе турысцкай групы наведаў ГДР.

Думаю о романе, о новой пьесе...— Гаворка ідзе пра раман «Людзі на балоце» і п'есу «У новым доме».

Пьеса моя еще не идет в театре...— П'еса «Пакуль маладыя».

78. Ф. І. КУЛЯШОВУ (с. 83)

Друкуецца па арыгінале.

Арыгінал — машынапіс, подпіс «Іван Мележ» — чарнілам.

Генварь.— Январь; устарэлае (18 ст.).

Вышел еще раз роман...— «Минское направление» (1956) у Ваенвыдаце.

Начал роман.— «Людзі на балоце».

79. В. П. КАЗАЧЭНКУ (с. 84)

Друкуецца па арыгінале.

«Сальвія».— Аповесць В. Казачэнкі, якую аўтар падараваў І. Мележу з надпісам: «Дорогому Ивану Павловичу Мележу — романісту і драматургові від скромного повістера.

З щирою повагою. 22.V.57 р. Київ».

...калі чытаў Шамоту...— Размова ідзе пра артыкул М. З. Шамоты «Случай из практики» (Лит. газета, 1957, 17 студз.).

Шамота Мікалай Захаравіч (1916—1984), украінскі крытык і літаратуразнавец, грамадскі дзеяч. Акадэмік АН УССР.

80. Ф. І. КУЛЯШОВУ (с. 85)

Друкуецца па арыгінале.

Адлажыў раман...— Размова ідзе пра раман «Людзі на балоце».

...пішу п'есу пра 1917 год...— «Дні нараджэння», якая ў 1958 г. была прынята да пастаноўкі, а затым пастаўлена тэатрам імя Я. Купалы. Спектакль па гэтай п'есе паказваўся таксама са сцэны Крамлёўскага тэатра.

...думаю, змагу тады ўручыць асабіста.— Кніга «Дом под солнцем» (М.: Сов. писатель, 1957) была падаравана з надпісам: «Федору Ивановичу Кулешову — переселенцу из Сахалина и другу.

Іван Мележ
30.12.58 г. Мінск»

81. Ф. І. КУЛЯШОВУ (с. 86)

Друкуецца па арыгінале.

Алег — Лойка Алег Антонавіч (н.1931), беларускі паэт, крытык і літаратуразнавец. Доктар філалагічных навук, прафесар.

...пасылаю Вам — бясплатна — праспект.— Гэта праграма спектакля, на тытульным лісце якой І. Мележ напісаў: «Ф. І. Куляшову-Сахалінскаму. І. М. 31.5.1956 г.».

Праз некаторы час Мележ падпісаў Куляшову экземпляр асобнага выдання гэтай п'есы (1958): «Федору Ивановичу Кулешову и Ольге Филипповне (тоже — Кулешовой) — за 1,5 часа до спектакля.

Іван Мележ
29.9.58 г. Мінск»

82. Л. Я. ПЯТРОВАЙ (с. 87)

Друкуецца па арыгінале.

Датуецца па пашт. штэмпелі.

Привет Вам из Марселя.— У складзе дэлегацыі савецкіх пісьменнікаў знаходзіўся ў Францыі.

1958

83. В. П. ДРУЗІНУ (с. 88)

Друкуецца па машынапіснай копіі, што для прачытання была адаслана А. А. Сакаловай (гл. ПА). Захоўваецца ў асабістым архіве Сакаловай (г. Масква). Арыгінал невядомы.

...прочел статью сотрудника газеты...— Размова ідзе пра артыкул Ю. Ханюціна «Театр ищет пьесу» (Лит. газета, 1958, 26 чэрв.).

Прыбалтыйская вясна.— Традыцыйны агляд тэатральнага мастацтва Беларусі, Латвіі, Літвы, Эстоніі. У лісце гаворка ідзе пра Трэцюю Прыбалтыйскую тэатральную вясну, якая праходзіла ў Таліне і была адкрыта 6-га чэрвеня спектаклем І. Мележа «Пакуль маладыя» ў Дзяржаўным акадэмічным тэатры «Эстонія».

«Советская Белоруссия» в рецензии на спектакль.— Б. Вішкароў, А. Шаўня «Спектакль о молодости» (Советская Белоруссия, 1957, 9 чэрв.).

...«Літаратура і мастацтва» в передовых статьях отметила, что спектакль «прочно вошел в репертуар театра»...— Літ. і мастацтва (перадавы артыкул), 1958, 1 студз.

...что это, как показала проверка временем и зрителем, «успех купаловцев».— З артыкула Я. Рамановіча «Спектакль пра неспакойную маладосць». (Літ. і мастацтва, 1957, 8 чэрв.).

Очень хорошо оценил спектакль журнал «Маладосць»...— Маецца на ўвазе артыкул А. Есакова «За моладзь трэба змагацца» (Маладосць, 1957, № 7).

...положительно оценил пьесу альманах «Советская Отчизна».— Артыкул П. Шаблінскага «О внутреннем росте героя» (Советская Отчизна, 1958, № 2).

84. П. С. КАБЗАРЭЎСКАМУ (с. 91)

Друкуецца па арыгінале, які захоўваецца ў ЦДАМЛМ БССР, ф. 31, в. 2, спр. 369, л. 5, 6.

...посылаю бандероль с пьесой.—Размова ідзе пра п'есу «Дні нараджэння». Пераклаў п'есу на рус. мову Я. Мазалькоў (гл. ліст Я. С. Мазалькову, які датуецца канцом красавіка 1959, і каментарыі да яго).

Первый и второй отдал издательству и в «Полымя».— П'еса «Дні нараджэння» публікавалася ў «Полымі» (1958, № 12) пад назвай «Дні нашага нараджэння» і выйшла ў Дзяржвыдаце БССР у 1959 г.

1959

85. Я. С. МАЗАЛЬКОВУ (с. 91)

Друкуецца па арыгінале.

Гарбачоў Міхаіл Васільевіч (1921—1981), рускі пісьменнік,

перакладчык. Пераклаў на рус. мову раман «Людзі на балоце».

...едете в Минск на съезд...— 12—14 лютага ў Мінску праходзіў IV з'езд пісьменнікаў Беларусі. З'езд адкрыў К. Крапіва; з прамовай выступіў першы сакратар ЦК КПБ К. Т. Мазураў; даклад «Па шляху служэння народу» зрабіў П. Броўка.

Адамовіч Алесь (Аляксандр Міхайлавіч; н. 1927), беларускі пісьменнік, крытык і літаратуразнавец. Член-карэспандэнт АН БССР. Доктар філалагічных навук, прафесар.

Эмін Геворк (Мурадзян Карлен Рыгоравіч; н. 1919), армянскі паэт.

Піменаў Уладзімір Фёдаравіч (н. 1905), рускі крытык.

...тепло говорил и о «Днях»...— Пра п'есу «Дні нараджэння».

Бярозкін Рыгор Саламонавіч (1918—1981), беларускі крытык, літаратуразнавец.

Кулакоўскі Аляксей Мікалаевіч (н. 1913), беларускі пісьменнік.

Панчанка Пімен Емяльянавіч (н. 1917), народны паэт Беларусі.

...рецензия была его хорошая — в «Советской Белоруссии»...— Размова ідзе пра рэцэнзію У. Піменава «Два спектакля» (Советская Белоруссия, 1959, 12 лют.), у якой разглядаліся п'есы «Дні нараджэння» І. Мележа і «Людзі і д'яблы» К. Крапівы ў пастаноўцы тэатра імя Я. Купалы.

Хорошо написали о спектакле в «Советской культуре»...— І. Мележ мае на ўвазе артыкул М. Левіна «Этапы большого пути» (Советская культура, 1959, 7 лют.)

Раньше были рецензии в «ЛіМе»...— Маецца на ўвазе артыкул М. Модэля «П'еса і яе ўвасабленне». (Літ. і мастацтва, 1959, 14 студз.)

...уезжаю через два дня в Крым...— З 26 лютага да 21 сакавіка Мележ адпачываў у Ялце.

86. Я. С. МАЗАЛЬКОВУ (с. 94)

Друкуецца па арыгінале.

Датуецца прыблізна канцом красавіка, зыходзячы к кантэксту паштоўкі. А таксама — па году выдання самой паштоўкі.

...и те, которые стали у нас общими.— Гаворачы пра агульныя планы і надзеі, І. Мележ меў на ўвазе выданне п'есы «Дні нараджэння», на рус. мове, якую толькі што пераклаў Я. Мазалькоў. (Гл. таксама ліст Мазалькову ад 24 лют. 1959.)

87. А. А. САКАЛОВАЙ (с. 94).

Друкуецца па арыгінале, які захоўваецца ў асабістым архіве адрасата (г. Масква), як і ўсе іншыя матэрыялы з эпісталярыя І. Мележа да Сакаловай, уключаныя ў дадзены том.

Кастрычнікам месяцам датуецца памылкова. Рэдактарская дата па пашт. штэмпелі.

88. А. А. САКАЛОВАЙ (с. 94)

Друкуецца па арыгінале.

...на просмотре спектакля...— Размова ідзе пра «Дні нараджэння» ў пастаноўцы тэатра імя Я. Купалы.

Герасімовіч Эльвіра Пятроўна (н. 1925), у той час працавала загадчыкам сектара культуры і мастацтва аддзела прапаганды і агітацыі ЦК КПБ, потым — рэктарам БДТМІ.

1960

89. П. С. КАБЗАРЭЎСКАМУ (с. 95)

Друкуецца па арыгінале, які захоўваецца ў ЦДАМЛМ БССР, ф. 31, в. 2, спр. 369, л. 7.

По возвращении из Англии...— Летам Мележ наведваў Англію ў складзе турысцкай групы.

Васілёнак Яўген Пятровіч (1917—1973), беларускі пісьменнік, перакладчык. У той час працаваў галоўным рэдактарам час. «Неман».

90. П. С. КАБЗАРЭЎСКАМУ (с. 96)

Друкуецца па арыгінале, які захоўваецца ў ЦДАМЛМ БССР, ф. 31, в. 2, спр. 369, л. 8.

Живу в Крыму...— З 10 лістап. 1960 па 21 чэрв. 1961 г. разам [redacted] сям'ёй Мележ знаходзіўся ў Крыму.

...понемногу царапаю что-то на неактуальные и даже — несовременные темы.— Відаць, размова ідзе пра работу над «Палескай хронікай».

1961

91. К. І. ПЯТРОВАЙ (с. 96)

Друкуецца па арыгінале, які захоўваецца ў асабістым архіве Л. Я. Пятровай.

...на получение пенсии...— Маецца на ўвазе пенсія па інваліднасці пасля ранення 20 чэрв. 1942 г.

92. Ф. І. КУЛЯШОВУ (с. 97)

Друкуецца па арыгінале.

...написать [redacted] книге маленькое, лирико-эпическое, вступление...— Артыкул да сваёй кнігі «Што ён за чалавек» (Мн: ДВВ, 1961), які першапачаткова называўся «Гартаючы старонкі...».

У «Жыццёвыя клопаты» ўвайшоў пад назвай «Калі гартаеш старонкі...».

...выйдет в свет, вышлю Вам или вручу...— Кніга «Што ён за чалавек» была падаравана з аўтографам: «Федару Іванавічу Куляшову з сімпатыяй і пашанай.

Іван Мележ
23.7.61 г. Ждановічы»

Печатается в новом переводе...— «Минское направление», 1961, у перакладзе Л. Ракоўскага.

Давно лежит у меня пьеса...— Гаворка ідзе пра п'есу «У новым доме».

У адным канверце з лістом даслана паштоўка з відам Місхора. На ёй надпіс І. Мележа:

«Федору Ивановичу Кулешову — с надеждой, что на этом пустынном берегу нетрудно будет дописывать воображением скушную фигуру одинокого романиста и новеллиста (в едином лице).

Іван Мележ
31.1.61 г.
Ялта»

93. К. І. ПЯТРОВАЙ (с. 99)

Друкуецца па арыгінале.

...об «усатом полосатом».— Размова ідзе пра дамашняга ката.

...виделся с Гарбачевым, который просил выслать роман.— Размова ідзе пра раман «Людзі на балоце», які Гарбачоў прасіў даслаць для перакладу яго на рус. мову.

Жду от Вас страниц с пьесой.— Відаць, І. Мележ прасіў даслаць п'есу «У новым доме» з мэтай перагледзець яе і выбраць урывак для публікацыі ў «Работніцы і сялянцы» (1961, № 3).

...конечно, с 1-ым марта...— Дзень нараджэння жонкі І. Мележа.

94. І. ХУАНУ (с. 100)

Друкуецца па арыгінале, які захоўваецца ў архіве сям'і І. Мележа.

Ліст разам з выпраўленым перакладам казак быў адасланы адрасату ў г. Нанкін (Кітай). На канверце шмат пашт. штэмпеляў, розных адзнак,— гэта сведчыць пра тое, што ліст дайшоў да Кітая, але, відаць, у сувязі з т. зв. кітайскай культурнай рэвалюцыяй не папаў у рукі адрасата і быў вернуты назад.

Хуан Іван упершыню звярнуўся да Мележа (ліст ад 15.V.1960) як да аўтара «Мінскага напрамку». У лісце паведамляў, што ён з задавальненнем прачытаў гэты раман і хоча разам з сябрам-перакладчыкам Фу перакласці яго на кітайскую мову. Прасіў таксама І. Мележа даслаць водгукі, рэцэнзіі на кнігу і аўтабіяграфію.

Мележ, відаць, адказаў яму (гэты ліст нам невядомы), бо захоўваецца ў архіве другі, пазнейшы ліст з Кітая ад 3.XII. 1960, дасланы Хуанам разам з яго перакладамі на рускую мову кітайскіх старажытных казак, у якім просіць беларускага пісьменніка

прачытаць і, калі трэба, выправіць пераклады пяці казак і адаслаць назад.

Аналіз папраўак, зробленых І. Мележам у выніку прачытання казак, сведчыць аб сур'ёзнасці, з якой паставіўся пісьменнік да просьбы кітайскага таварыша. Праўкі, у асноўным, стылявога характару. Напрыклад:

Было	Выпраўлена
Когда-то царь призвал...	Однажды царь...
Меч прячется за этим деревом...	За этим деревом спрятан меч...

...получили ли Вы роман и пьесу...— Відаць, І. Мележ пасылаў І. Хуану раман «Мінскі напрамак», выдадзены на рускай мове ў 1956 г., і п'есу «Пока вы молоды».— М: Искусство, 1958, бо іншыя п'есы не друкаваліся ў перакладзе на рус. мову.

...статья напечатана в новом издании романа...— Маецца на ўвазе артыкул І. Карабутэнкі «О творчестве Ивана Мележа», які змешчаны ў кнізе: «Минское направление», 1961.

95. К. І. ПЯТРОВАЙ (с. 101)

Друкуецца па арыгінале.

...для Скрыгана и для журнала.— Тут Скрыган успамінаецца як намеснік галоўнага рэдактара «Полымя», дзе павінен быў публікавацца першы раман з «Палескай хронікі».

Пьесу можно отдать печатать...— Размова ідзе пра п'есу «У новым доме».

96. І. А. СКРЫГАНУ (с. 101)

Друкуецца па арыгінале, які захоўваецца ў ІЛ, як і ўсе іншыя лісты І. Мележа да адрасата, уключаныя ў дадзены том.

...атрымаў твой ліст.— Размова ідзе пра ліст Я. Скрыгана ад 9.III.1961. У ім Скрыган піша, каб Мележ выслаў свой раман для «Полымя», калі гатовы, бо ёсць пакуль час не спяшаючыся яго прачытаць. І можа так здарыцца, што «мы яго пусцім у першую чаргу, ці, лепш кажучы, без чаргі». (Упершыню раман быў надрукаваны ў «Полымі» ў 1961, № 8, 9, 10.)

Буду з хваляваннем чакаць вынікаў.— Гл. лісты Скрыгану ад 2.VI.1961.

97. Я. С. МАЗАЛЬКОВУ (с. 102)

Друкуецца па арыгінале.

98. Ф. І. КУЛЯШОВУ (с. 103)

Друкуецца па арыгінале.

99. І. А. СКРЫГАНУ (с. 104)

Друкуецца па арыгінале.

Мележ адказаў двума лістамі (дадзены і наступны) на ліст Скрыгана ад 18.V.1961. Ніжэй прыводзім ліст Скрыгана:

«Дарагі Іване!

Дзён колькі як збіраюся напісаць табе. Проста, каб падзякаваць за тыя харошыя часіны, якія даў ты мне тваім раманам. Папраўдзе, Іване. Даўно я не чытаў з такім жарам, любуючыся на тое, што створана табою. Як хораша і ўдумна ўсё зроблена, як тонка, дасціпна і глыбока. І як праўдзіва і адчувальна. Колькі прамаіў — і ў часе і ў людзях. Які тонкі псіхалагічны рысунак. А Ганна — гэта нешта непаўторнае і вельмі самабытнае.

Усё ўдалося табе, усё, мабыць, глыбока і даўно прадумана, гэта відно па самой фактуры. Мне нават шкода падумаць, каб штонебудзь тут скарачаць. Пастараемся, каб абысціся без гэтага. Хіба ўжо будзе прымушаць нас сама плошча часопіса.

Рукапіс чытаў я дома. Думаў, буду чытаць штодзень падвечар, а зранку рабіцьму сваё. Але прыйшлося-такі парадак парушыць: чытаў і зранку, і ўдзень, і ўночы. Бо на душы хораша было ад твае кнігі: і ад дасканалай філіграннай манеры пісьма, і ад сказу, і ад людзей, і ад атмасферы. Аніякіх маіх заўваг няма табе. Дай божа табе і далей так пісаць. І каларыту мовы я нідзе не крануў, і сказаў стылістам, каб не краналі. Каб краналі толькі тое, што патрабуе граматыка, бо там былі, мабыць, і машынапісныя памылкі. Калі ты прыедзеш, то мы можам паглядзець рукапіс: калі там што і ёсць, дык толькі ў парадку сяброўскага меркавання па якіх-небудзь трох-чатырох словах. Ці, лепш кажучы, у парадку высвятлення: ці ты так напісаў, ці так надрукавана на машынцы. Дый то — гэта ўжо ідзе па лініі стылістаў,

Дык от жа, Іване, цісну табе руку і дзякую за харошыя часіны, якія даў ты мне сваім раманам.

Янка Скрыган».

100. І. А. СКРЫГАНУ (с. 105)

Друкуецца па арыгінале.

...калісьці напісаў кнігу пра лейтэнантаў і генералаў...— Маецца на ўвазе раман «Мінскі напрамак».

Думалася часам, можа, гэта нецікава другім, не вельмі патрэбна...— У лісце-адказе ад 8.VI.1961 Я. Скрыган пісаў аўтару «Людзей на балоце»: «Ні на хвілінку не вагайся і не сумнявайся, ты робіш добрую працу, пішучы свой раман. Як мне здаецца, дык аднолькава патрэбна і сучаснасць і гісторыя, якая абумовіла нашу сучаснасць. Да сучаснасці мы прыйшлі праз вялікія нягоды і тым больш не маем права забывацца на гэты шлях. Дай шчыра кажучы, я не схілен пад сучаснасцю разумець толькі сённяшні дзень. Усё, чым жыло і жыве адно пакаленне,— гэта сучаснасць...

Не падымаецца рука, каб што-небудзь скараціць. Усё там так любоўна і тонка выпісана, што калі скарачаць, то здаецца, мне будзе балець.

У Ганначку тваю я проста ўлюбіўся і перажываю: як та складзецца далейшы яе лёс. А калі так, то значыць, што ты вобразы даў, як жывыя, яны сталі дарагімі нават чытачу.

Вось, браце Іване, пішы далей. Не сумнявайся, не мучся — ты напісаў найлепшую кнігу, зрабіў вялікую перамогу. Смела магу сказаць, што гэта будзе самая яркая старонка ў літаратуры нашай пра Беларусь тых часоў...»

101. Ф. І. і В. П. КУЛЯШОВЫМ (с. 106)

Друкуецца па арыгінале.
Датуецца па пашт. штэмпелі.
...Новы год Вы сустракаеце з намі...— Доўгі час Куляшоў з сям'ёй жыў на Сахаліне.

1962

102. У ДВАРЫШЧАНСКУЮ СЯРЭДНЮЮ ШКОЛУ (с. 107)

Друкуецца па арыгінале.
Мяне вельмі ўсхвалявала Ваша пісьмо...— Ліст ад вучняў датуецца пачаткам сакавіка 1962 г. У лісце паведамлялася, што лепшаму піянерскаму атраду школы прысвоена імя І. Мележа як пісьменніка-земляка.

Пасылаю Вам фотакартку і некалькі кніжак на памяць.— З гэтай пасылкі захавалася кніга «Минское направление», 1961, з аўтографам: «Дарагім маім таварышам вучням Дварышчанскай СШ, піянерважатым і настаўнікам школы разам з добрым зямляцкім прывітаннем, ад усяго сэрца

Іван Мележ
21.3.62 г.
Мінск»

і фотаздымак з надпісам:
«Піянерам 7-б класа Дварышчанскай сярэдняй школы.
Жадаю Вам, дарагія мае землякі, добра вучыцца, працаваць, быць сапраўднымі піянерамі-ленінцамі!
Ад душы вітаю Вас!

Іван Мележ
21.3.62 г.
Мінск»

(З ліста Л. А. Сушчанкі ад 13.X.1980 да ўкладальніка тома.)

103. О. А. ЙЫГІ (с. 108)

Друкуецца па арыгінале. Эпісталярная спадчына І. Мележа да О. Йыгі налічвае 23 адзінкі. Захоўваецца ў Літаратурным музеі імя Ф. Р. Крэйцвальда (г. Тарту).
Упершыню — Неман, 1979, № 10, с. 163.
...послал Вам роман...— «Людзі на балоце»

104. Я. С. МАЗАЛЬКОВУ (с. 108)

Друкуецца па арыгінале.
...крымское «спасибо» тебе за письмо...— Ліст Мазалькова ад 17.X.1962, у якім паведамлялася, што па просьбе час. «В мире книг» ён пераклаў урывак з «Подыху навальніцы» (з трэцяга

раздзела другой часткі). Аднак па невядомай прычыне ўрывак не быў апублікаваны ў гэтым часопісе.

Сегодня открываем мемориальную доску Богдановичу...— 23 кастрычніка 1962 г. у Ялце, на вуліцы Камунараў, адбылося ўрачыстае адкрыццё мемарыяльнай дошкі беларускаму паэту М. Багдановічу (1891—1917). Мележ выступіў там з прамовай.

105. О. А. ЙЫГІ (с. 109)

Друкуецца па арыгінале.

...отдыхал в Ялте...— Гл. ЛЖТ: 1962, Кастрычнік, да 23 — лістапад, да 7.

...есть ли у Вас «Белорусско-русский словарь»...— У лісце-адказе да Мележа ад 15.XI.1962 г. Йыгі пісаў: «Рад, что помните о моих заботах, но сейчас «Белорусско-русский словарь» на моей книжной полке есть, так что чувствую себя хорошо обеспеченным справочными материалами. Получил его от нашего общего знакомого Янки Брыля».

106. О. А. ЙЫГІ (с. 109)

Друкуецца па арыгінале.

С большим интересом и вниманием прочитал Ваше письмо...— Ліст Йыгі ад 17.XI.1962, якое прыводзім тут у скарочаным выглядзе:

«...В связи с многими другими задачами кончил чтение Вашего романа о людях на болоте только недавно. Читал с большим интересом и убедился, что книга не только прекрасно издана — она очень интересна и как художественное произведение. Красочная, колоритная книга. Мне она очень понравилась своими неподдельными, на мой взгляд, картинами народной жизни. Вместе с тем такого романа о патриархальной, замкнутой крестьянской жизни в период НЭПа я не читал, и поэтому он для меня совершенно нов и свеж. На мой взгляд, Вы очень правильно, не приукрашивая, показываете своих героев, ■ это похвально. Я полностью верю читанному, Вы сумели без лишней назидательности воплотить социальною идею и без голых схем — и это только хорошо! Наиболее удачными характерами мне казались Ганна ■ Евхим; очень любопытен Василь, но он, кажется, еще ждет своей очереди. Или не так? Миканор суше, бледнее. Есть и некоторые удачно раскрытые персонажи в эпизодах (напр., купец-еврей, Годля), а также герои второстепенного плана. Вообще, много еще остается открытым, в частности судьба Ганны — отсюда наверно возникают интересные ■ острые коллизии, ■ также судьба Василя. Читал, что продолжите работу над Вашей хроникой. Не будет ли в дальнейшем центральный герой Василь? Еще отмечу, что очень мне понравились Ваши сочные, добротные, очень правильные картины народной жизни — ярмарка, крестьянские сходы, свадьба.

Сейчас уже почти ясно, что возьмусь за перевод Вашей книги...»

...спасибо за то, что внимательно прочитали книгу...— Гл. ліст да Йыгі ад 28.VIII.1962 і каментарыі да яго.

107. Ю. П. ВАНАГУ (с. 112)

Друкуецца па арыгінале, які захоўваецца ў асабістым архіве Ю. П. Ванага (г. Рыга), як і ўсе іншыя матэрыялы з эпісталярыя І. Мележа да адрасата, што ўвайшлі ў дадзены том.

...книгу, которую Вы получите...— Раман «Людзі на балоце».

1963

108. Я. І. ПАЎЛАВУ (с. 113)

Друкуецца па арыгінале, які захоўваецца ў ІЛ.

Отвечаю на Ваше письмо с небольшим опозданием...— Ліст Паўлава датуецца 13.1.1963 (па пашт. штэмпелі).

...только что вернулся в Минск.— Гл. ЛЖТ: 1963, Студзень, 16—20.

...отсюда послал его ■ редакцию журнала.— У рэдакцыю «Полымя», у якім быў упершыню апублікаваны раман.

Роман вышел в Минске, ■ Москве...— Людзі на балоце.— Мн.: ДВБ, 1962; Люди на болоте.— М.: Сов. писатель, 1962.

...мне присуждена национальная литературная премия имени Якуба Коласа.— Гл. ЛЖТ: 1962, Снежань, 30.

...на открытии памятника М. Богдановичу в Мисхоре...— 25 мая 1957 г. на тэрыторыі санаторыя «Беларусь».

...на открытии мемориальной доски в Ялте.— 23 кастр. 1962 г. на вул. Камунараў.

109. І. Я. НАВУМЕНКУ (с. 114)

Друкуецца па арыгінале, які захоўваецца ў асабістым архіве І. Я. Навуменкі (г. Мінск).

Тры дні жыў я тут з тваімі героямі...— Размова ідзе пра герояў з рамана І. Навуменкі «Сасна пры дарозе» (1962). Раман быў аўтарам падараваны І. Мележу з надпісам:

«Івану Мележу.
З павагай і любоўю
І. Навуменка
25.12.62 г.»

«Ростані».— Трылогія Я. Коласа «На ростанях» («У Палескай глушы», 1923; «У глыбі Палесся», 1927; «На ростанях», 1954).

«Барыкады».— Раман П. Пестрака «Сустрэнемся на барыкадах» (1951—1954).

...пленум у Маскве...— IV пленум Праўлення СП СССР (26—28 сак.), на якім абмяркоўвалася пытанне: «За высокую ідэйнасць і мастацкае майстэрства савецкай літаратуры». На пленуме Мележ выступаў з прамовай, якая ў скарочаным выглядзе апублікавана ў «Лит. газете», 1963, 28 сак. пад назвай «О смелости, которая городов не берет».

Жадаю добрага ўраджаю «Бульбы»! — Маецца на ўвазе апо-

весць І. Навуменкі «Бульба», над якой якраз у гэты час пісьменнік працаваў.

Ларчанка Міхась (Міхаіл Рыгоравіч; 1907—1981), беларускі крытык і літаратуразнавец. Доктар філалагічных навук, прафесар. Заслужаны дзеяч навукі БССР.

Казлова Вольга Васільеўна (н. 1925), загадчык кафедры беларускай літаратуры БДУ імя У. І. Леніна.

110. Я. БРЫЛЮ (с. 116)

Друкуецца па арыгінале, які захоўваецца ў асабістым архіве Я. Брыля (г. Мінск).

Датуецца па пашт. штэмпелі.

І хай — у птушак будуць добрыя мілыя гнёзды! — Размова ідзе пра раман Я. Брыля «Птушкі і гнёзды». У студзені — лютым 1963 г. Я. Брыль закончыў першы варыянт свайго рамана, пра што было вядома І. Мележу (са слоў Я. Брыля).

111. Ф. І. КУЛЯШОВУ (с. 116)

Друкуецца па арыгінале.

Датуецца па пашт. штэмпелі.

...шлю ў Мінск — «дедушке»... — Па аналогіі з чэхаўскім апавяданнем «Ванька»: «Подумав немного, он умокнул перо и написал адрес: На деревню дедушке»... (А. П. Чехов. Полн. собр. соч. и писем.— М.: Худож. лит., 1946, т. 5, с. 262.)

112. В. А. КАВАЛЕНКУ (с. 117)

Друкуецца па арыгінале, які захоўваецца ў ІЛ.

Гілевіч Ніл Сямёнавіч (н.1931), беларускі паэт, фалькларыст, драматург, перакладчык, літаратуразнавец. Кандыдат філалагічных навук, прафесар, заслужаны дзеяч навукі Беларускай ССР. Лаўрэат Дзяржаўнай прэміі БССР імя Янкі Купалы. Першы сакратар Праўлення СП БССР.

Бугаёў Дзмітрый Якаўлевіч (н.1929), беларускі крытык і літаратуразнавец. Дацэнт БДУ імя У. І. Леніна.

Пшыркоў Юльян Сяргеевіч (1912—1980), беларускі крытык і літаратуразнавец. Доктар філалагічных навук, прафесар. Заслужаны дзеяч навукі БССР.

Грынчык М. М.— Гл. ПА.

Дзюбайла Павел Кузьміч (н.1931), беларускі крытык і літаратуразнавец. Доктар філалагічных навук, прафесар. Загадчык сектара беларускай савецкай літаратуры Інстытута літаратуры імя Я. Купалы АН БССР.

Лобан Мікола (Мікалай Паўлавіч; н.1911), беларускі пісьменнік. Заслужаны работнік культуры БССР.

113. О. А. ЙЫГІ (с. 117)

Друкуецца па арыгінале.

Датуецца прыблізна па змесце: віншаванне з Першамаем,

а таксама — у тэксце вядзецца размова пра пленум СП СССР, які адбыўся 26—28 сак. 1963.

114. А. І. ЧАСНАКОВАЙ (с. 117)

Друкуецца па арыгінале.

Датуецца прыблізна па змесце: віншаванне з Першамаем.

Андрыеўская Наталля Міхайлаўна (н.1921), намеснік загадчыка рэдакцыі прозы народаў СССР выд-ва «Советский писатель».

Уладзімір Апанасавіч — муж А. І. Часнаковай.

...нет ли откликов на наших «людей».— Размова ідзе пра водгукі чытачоў на раман «Людзі на балоце», што выйшаў у выд-ве «Советский писатель» у 1962 г.

115. М. А. АБАЛКІНУ (с. 118)

Друкуецца па чарнавым аўтографе, які захоўваецца ў архіве сям'і І. Мележа.

Ліст у скарочаным выглядзе друкаваўся ў «Правде», 1963, 16 чэрв. (Гл. ЛЖТ: 1963, Чэрвень, 16).

...хочу поблагодарить за внимание...— У лісце да Мележа ад 24.V.1963 Абалкін — у той час рэдактар аддзела літаратуры і мастацтва «Правды» — звярнуўся з просьбай адказаць на пытанні ў сувязі з падрыхтоўкай краіны да чэрвеньскага Пленума ЦК КПСС: «Над чем Вы сейчас работаете? Какие Ваши ближайшие планы и замыслы? Что можете предложить для нашей литературной страницы?»

Сейчас я работаю над продолжением истории людей...— Над раманам «Подых навальніцы».

У архіве захоўваецца варыянт гэтага ліста, відаць, самы першы і датуецца 31.V.1963. Прыводзім некаторыя разначытанні:

с. 118. р. 24—25 замест: над продолжением истории людей ~ в первой книге // над продолжением истории, начатой прежней книгой

с. 118. р. 29 замест: мне //, которая задумана и начата,

с. 119. р. 4—6 замест: так как благодаря ~ упорно // так как она, пусть исподволь, трудно, с ошибками и потерями, но неуклонно, неудержимо

с. 119. р. 8—13. Хочу написать книгу ~ красоту искусству.— Адсутнічае.

с. 119. р. 16—18 замест: стало великим ~ каждого перед ним // ему поручено временем. В великом деле и велика ответственность.

116. Р. П. ПІЎТАРАКУ (с. 120)

Друкуецца па арыгінале.

Датуецца па пашт. штэмпелі.

...дзякую за паштоўку.— Віншавальная паштоўка Піўтарака ад 29.IV.1963.

«Людзі».— Раман І. Мележа «Людзі на балоце».

Пятроўскі А. І.— Гл. ПА.

117. Ф. І. КУЛЯШОВУ (с. 120)

Друкуецца па арыгінале.

Датуецца па змесце — тэлеграма да 50-годдзя з дня нараджэння Ф. І. Куляшова (18.6.1913).

...думаеце адседзецца ў сценах інстытута старажытнага горада Магілы льва...— Куляшоў быў запрошаны ў Магілёўскі педагагічны інстытут на дзяржаўныя экзамены ў якасці старшыні экзаменацыйнай камісіі.

118. О. А. ЙЫГІ (с. 120)

Друкуецца па арыгінале.

Датуецца па памеце Мележа: «Адк. 17.8.63» на лісце Йыгі ад 10.VIII.1963.

119. О. А. ЙЫГІ (с. 122)

Друкуецца па арыгінале.

Ваше письмо, как и прежние, прочитал с чувством глубокого уважения к Вам...— Ліст Йыгі ад 8.IX.1963, на якім стаіць памета Мележа: «Адк. 16.9.63 г. І. М.». У гэтым лісце эстонскі перакладчык просіць пісьменніка адказаць на пытанні, што ўзніклі пры перакладзе «Людзей на балоце», і намаляваць план вёскі, пра якую ідзе ў рамане гаворка. А таксама — абазначыць на гэтым плане, дзе маглі быць хаты Васіля, Глушака, Ганны, Грыбка, Андрэя Рудага і інш. Паказаць памер вёскі, колькасць хат, дзе была цагельня, грэбля, могілкі. Асобна намаляваць разгорнуты тыповы план аднаго двара (якія былі пабудоўкі, дзе былі гумны, хлявы, агароды і т. д.).

120. Р. П. ПІЎТАРАКУ (с. 125)

Друкуецца па арыгінале.

...згадваю нашу паездку з Маладзечна.— У чэрвені 1963 г. Мележ запрасіў Піўтарака прыняць удзел у чытацкай канферэнцыі, што павінна была адбыцца ў раённай бібліятэцы г. Маладзечна. Пасля канферэнцыі заехалі да Мележа на дачу ў Ждановічы: «Мы прыехалі позна ўвечары. Крыху адпачнуўшы з дарогі і павячэраўшы, прайшлі ў рабочы кабінет. Іван Паўлавіч расказваў пра другі раман з «Палескай хронікі», зачытваў асобныя мясціны. Гаварыў пра цяжкасці і сумненні ў рабоце, што хоча праўдзіва паказаць карэнны пералом на вёсцы — калектывізацыю з яе складанасцю і супярэчлівасцю. Ён казаў, што шкада яму Ганну, і пакуль ён не ведае, як складзецца яе далейшы лёс, і што, мусіць, жыццё зноў звядзе яе з Васілём. Расказваў, што не заўсёды раман пішацца ў храналагічнай паслядоўнасці і што некаторыя сцэны з калгаснага жыцця былі ім напісаны яшчэ да таго, як ён працаваў над сцэнамі па самой арганізацыі калгасаў». (З ліста Піўтарака да ўкладальніка тома ад 5.XII.1979).

121. О. А. ЙЫГІ (с. 125)

Друкуецца па арыгінале.

Отвечаю с задержкой... — Ліст Йыгі датуецца 29.X.1963. Прыводзім яго ў скарочаным выглядзе:

«Дорогой Иван Павлович!

...Спасибо! Ваши объяснения для меня очень полезны, и просто-напросто не знаю, как я мог бы обойтись без них, без Вашей помощи. В последнее время я был очень занят и переводом книги, и своими повседневными заботами, уже перевел около половины, в течение последнего месяца около 100 страниц, и поэтому у меня сейчас довольно много всяких вопросов...

Признаюсь, перевести Ваш текст — дело довольно трудное. Это всегда так — текст, насыщенный живыми народными оборотами, сочным народным языком, переводится нелегко. Более свободно я чувствую себя там, где текст насыщен диалогом, так как там для передачи интонации больше свобод для выбора соответствующих выражений и оборотов из нашего языка. Я вырос в деревне, и это мне сейчас во многом помогает. Но описания природы и раздумья персонажей, богатые лексикой и стилистическими оборотами, переводятся довольно медленно...»

...готовил несколько глав нового романа для «Полымя». — Другі раман з «Палескай хронікі» друкаваўся ў «Полымі», 1964 № 1, 2 пад назвай «Навальніца над полем» і працяг у «Полымі», 1965, № 9, 10, 11 пад назвай «Подых навальніцы».

Остальное — на Ваших листах. — На двух лістах звычайнай паперы Йыгі напісаў (слупком злева) словы, сэнс якіх прасіў дадаткова растлумачыць. Мележ выканаў просьбу перакладчыка і другім слупком справа супраць кожнага запытання напісаў адказы.

На першым лісце паперы дадзены тапанімічныя назвы ва ўскосных склонах і ўнізе памета Йыгі: «Прошу написать по-белорусски!» Кожную назву вёскі І. Мележ даў у назоўным склоне.

№ 1.

пад Глінішчы (стар. 136) — Глінішчы
да Вадавіч (137) — Вадавічы
далей Хвойнага (150) — Хвойнае
пад Загаллем (152, это деревня?) — Загалле (деревня)
пад Церамоскім (153) — Церамоскае
у Багуслаўца (163) — Багуславец
у Бярозаўцы (158) — Бярозаўка
з Хвоенкі (213) — Хвоенка

№ 2

Кеўляе (стар. 96) — едва ходит, от слабости: «едва тянет ноги».

Будыль (118) — стебель.

Кубельца (116) — «кубел», кадка (с ушками).

Кулідкі (119) — буханки.

Поралася (145) — управлялась, работала; *хлопотала* и т. д.

Напашкі (146) — носить шинель, пальто на плечах, не вдевая в рукава.

Сычаць (154) — издавать звук, подобный змеиному. Змея «сычыць».

Анігадкі (171) — жить беспечально и т. п.

Чуйка (198) — длинная свитка (крест. пальто) для дороги зимой.

Худоба (200) — скотина (скот).

Чародка (202) — несколько человек, рядом — или один за одним; вроде очереди и (от — черед).

Кулёк (202) — кулёк соломы. Сноп соломы называют *куль;* кулёк — может быть горстью; меньше, чем куль.

Збарыла (209) — барыло — боченочек для воды и самогона, очень короткий.

Дзеркачы (218) — веник без листьев. Он — дерет, отсюда деркач.

122. Я. С. МАЗАЛЬКОВУ (с. 128)

Друкуецца па арыгінале.

...вместо последнего абзаца...— Мастацкі тэкст, які І. Мележ ніжэй прыводзіць у дадзеным лісце,— апошні варыянт канцоўкі тэксту першага падраздзела ў трэцім раздзеле другой часткі рамана «Подых навальніцы». За выключэннем замены слова «раптоўнай» на «нейкай», якую аўтар зрабіў пры наступным перавыданні рамана. (Гл. ліст Мазалькову ад 23.X.1962).

123. В. Д. АСКОЦКАМУ (с. 128)

Друкуецца па арыгінале, які захоўваецца ў асабістым архіве В. Д. Аскоцкага (г. Масква), як і ўсе іншыя матэрыялы з эпісталярыя І. Мележа да адрасата, змешчаныя ў дадзеным томе.

Датуецца па пашт. штэмпелі.

Віншавальная паштоўка напісана пасля прачытання Мележам артыкула Аскоцкага аб рамане «Людзі на балоце», надрукаванага ў «Литературной газете» (1963, 29 лістап.) пад назвай «Мост в новую жизнь».

124. А. І. і Я. У. ПЯТРОЎСКІМ (с. 128)

Друкуецца па арыгінале, які захоўваецца ў асабістым архіве А. І. Пятроўскага (г. Кіеў), як і іншыя матэрыялы з эпісталярнай спадчыны І. Мележа да адрасата, што ўвайшлі ў дадзены том.

125. У ДВАРЫШЧАНСКУЮ СЯРЭДНЮЮ ШКОЛУ (с. 129)

Друкуецца па арыгінале.

126. Ф. І. і В. П. КУЛЯШОВЫМ (с. 129)

Друкуецца па арыгінале.
Датуецца па пашт. штэмпелі.

127. О. А. ЙЫГІ (с. 129)

Друкуецца па арыгінале.
Датуецца па памеце Мележа, зробленай на лісце Йыгі ад 16.XII.1963: «Адк. 2.1.64 г.».
...вернулся из длительной поездки в Чехословакию.— 3 5 па 22 снеж. 1963 г. у складзе савецкай пісьменніцкай дэлегацыі Мележ знаходзіўся ў Чэхаславакіі.
Новый роман мной написан только наполовину...— Размова ідзе пра раман «Подых навальніцы».

128. О. А. ЙЫГІ (с. 131)

Друкуецца па арыгінале.
Датуецца па пашт. штэмпелі.
...отвечаю, может быть, поздновато.— Ліст Йыгі датуецца 27.І.1964.
...а о премии не волнуйтесь.— У студзені 1964 г. раман І. Мележа «Людзі на балоце» быў вылучаны на атрыманне Ленінскай прэміі. Але па аб'ектыўных прычынах пісьменнік зняў сваю кандыдатуру. За два першыя раманы з «Палескай хронікі» — «Людзі на балоце» і «Подых навальніцы» — Ленінскую прэмію І. Мележ атрымаў у 1972 г.
Федзін Канстанцін Аляксандравіч (1892—1977), рускі пісьменнік, акадэмік АН СССР. Герой Сацыялістычнай Працы.
Ціханаў Мікалай Іванавіч (1896—1979), рускі пісьменнік і грамадскі дзеяч. Герой Сацыялістычнай Працы. Лаўрэат Міжнароднай Ленінскай прэміі.

129. В. Д. АСКОЦКАМУ (с. 133)

Друкуецца па арыгінале.
Посылаю два номера «Полымя»...— Полымя, 1964, № 1, 2, дзе надрукавана была першая частка рамана І. Мележа «Подых навальніцы».

130. Е. Я. ЛОСЬ (с. 133)

Друкуецца па арыгінале, які захоўваецца ў ЦДАМЛМ БССР, ф. 141, в. 1, спр. 72, л. 1.
...у мяне ўсе думкі і трывогі аб новым рамане...— Размова ідзе пра раман «Подых навальніцы».

131. А. І. ПЯТРОЎСКАМУ (с. 133)

Друкуецца па арыгінале.
Датуецца па пашт. штэмпелі.

Я ў Крыму...— З 26 сак. да 22 мая Мележ знаходзіўся ў ялцінскім Доме творчасці пісьменнікаў.

І. Мележ інфармуе А. Пятроўскага пра сваё месца знаходжання ў выпадку, калі ўзнікнуць якія-небудзь пытанні ў сувязі з яго работай над перакладам на ўкр. мову «Мінскага напрамку». Раман выйшаў у выд-ве «Радянський письменник» у 1966.

132. О. А. ЙЫГІ (с. 134)

Друкуецца па арыгінале.

Асноўная частка дадзенага ліста публікавалася ў «Немане» (1979, № 10, с. 167).

...Письмо Ваше получил...— Ліст Йыгі ад 7.IV.1964, на якім ёсць памета І. Мележа: «Адк. 17.4.».

Кое-что сделал в этом году — главным образом в той самой второй части...— Размова ідзе пра работу над другой часткай рамана «Подых навальніцы».

133. О. А. ЙЫГІ (с. 136)

Друкуецца па арыгінале.

Датуецца па памеце І. Мележа на лісце Йыгі ад 14.IV.1964: «Адк. 25.4».

У меня также сохранятся самые лучшие воспоминания о днях наших «встреч»...— У лісце да Мележа ад 14.IV.1964 Йыгі піша, што працаваў над перакладам рамана з вялікім задавальненнем, бо раман, складаны па задуме і выдатны ў мастацкім асэнсаванні, паставіў перад перакладчыкам складаныя праблемы. Ён шчыра дзякуе аўтару рамана за вялікую дапамогу ў час работы над перакладам яго твора: «Ваше внимание к моим заботам может быть образцом отношений автора и переводчика».

134. У. М. ЮРЭВІЧУ (с. 136)

Друкуецца па арыгінале, які захоўваецца ў асабістым архіве адрасата (г. Мінск).

Гэта адказ І. Мележа на ліст У. Юрэвіча ад 21.IV.1964, які друкуецца ніжэй (скарочана):

«Дарагі Іван Паўлавіч!

...Што ж я хацеў табе сказаць. Прачытаў першую частку «Навальніцы» і шчыра скажу — рады. Рады, па-першае, што спраўдзіліся мае спадзяванні аб прыходзе героя ў народ, я маю на ўвазе Апейку і вельмі жыва напісаную сцэну яго размовы з людзьмі на сенакосе. Баюся, ці не залішне шмат драматызму ў гэтай частцы — так моцна напісаны Ганніны пакуты і смерць малой, так усхвалявана пададзены Хадосьчыны перажыванні, што ці хопіць такога ж драматызму і на астатняе. А ён жа не павінен слабець, бо драматызм калектывізацыі — асабістая драма кожнага, і яна не павінна быць меншай, чым Ганніна і Хадосьчына перажытае гора. Спадзяюся, што не паграшыш смеласцю ў паказе гэтых драматычных падзей, якія вось-вось ужо наспелі. Мусіць, чытаў С. Залыгіна ў № 2 «Нового мира». А мо варта і яшчэ вастрэй,

яшчэ больш агаліць супярэчнасці таго часу як палітычныя, так і ўнутраныя, псіхалагічныя ў кожным чалавеку. У Беларусі гэтага драматызму было не менш, чым у Сібіры.

Трохі бянтэжыць мяне парушэнне логікі вобраза Васіля. Неяк неспадзяванай і няяснай засталася яго жаніцьба на Мані, і не зусім падрыхтаваны такі раптоўны разрыў з ёй. Ці не занадта паспешліва ты з гэтымі вузламі?

Вось пакуль тыя беглыя заўвагі, што ўзніклі пры першым чытанні. Не крыўдуй, Іване, яны шчырыя... Жадаю табе добрага, веснавога, творчага настрою і здароўя, каб прычакаць хутчэй развязкі тых вузлоў, што ўжо ты паспеў пазавязваць у першай частцы «Навальніцы».

Чакаю твайго вяртання на беларускую зямлю з багатым плёнам — завершанай другой кнігай.

Моцна цісну руку твой Валодзя
21/IV-64 г.»

«Навальніца».— Гаворка ідзе пра раман «Подых навальніцы», частка якога была надрукавана ў «Полымі», № 1, 2 пад загалоўкам «Навальніца над полем».

135. А. І. ПЯТРОЎСКАМУ (с. 138)

Друкуецца па арыгінале.

Датуецца прыблізна па змесце і па сувязі з сумежнымі лістамі.

...посылаю это поздно.— Размова ідзе пра першую кнігу «Мінскага напрамку», што была перакладзена А. Пятроўскім на ўкр. мову і даслана пісьменніку на аўтарызацыю.

136. П. М. НІКІЦІЧУ (с. 138)

Друкуецца па ксеракопіі. Арыгінал захоўваецца ў асабістым архіве Марозавай М. В.— жонкі адрасата (г. Масква).

...прочитал Ваши переводы.— Размова ідзе пра пераклады ўрыўкаў з першай часткі рамана І. Мележа «Подых навальніцы», зробленыя Нікіцічам для маскоўскага радыё. Па невядомай прычыне ўрыўкі не папалі ў эфір. (З ліста М. В. Марозавай да ўкладальніка тома.)

Вопрос о переводе всего романа...— «Подых навальніцы» на рус. мову пераклаў Д. Кавалёў.

...кое-что уже переводилось для минских газет...— Урыўкі з рамана «Подых навальніцы» ў перакладзе І. Клімашэўскай друкаваліся ў «Сельской газете», 1963, 1, 3, 4, 7, 8 снеж.; «Советской Белоруссии», 1964, 7 сак.

137. А. І. ПЯТРОЎСКАМУ (с. 140)

Друкуецца па арыгінале.

Датуецца па пашт. штэмпелі.

Галіна Іванаўна — сястра А. І. Пятроўскага.

138. А. В. БУДАКОВУ (с. 140)

Друкуецца па арыгінале, які захоўваецца ў асабістым архіве адрасата (Горкаўская вобл.).

...получил Ваше письмо...— Ліст Будакова ад 5.VI.1964, на якім ёсць памета Мележа: «Адк.».

...оно мне доставило большое удовольствие.— У лісце да пісьменніка адрасант паведаміў, што яго як кіраўніка драматычнага школьнага гуртка зацікавіла п'еса І. Мележа «Пакуль маладыя», і што ў 1964 г. яна была пастаўлена на мясцовай сцэне.

Я написал 2 с половиной пьесы.— Размова ідзе пра п'есы «Пакуль маладыя», «Дні нараджэння», « У новым доме».

...«Минское направление» — шлю на память Вам...— Минское направление.— Мн.: ДВБ, 1963 з надпісам:

«Александру Васильевичу Будакову с благодарностью за постановку пьесы «Пока Вы молоды» и с добрыми пожеланиями на будущее, от автора —

Иван Мележ
I.VII.64 г.
Минск»

139. О. А. ЙЫГІ (с. 141)

Друкуецца па арыгінале.

Датуецца па пашт. штэмпелі.

Книгу получил.— Раман «Людзі на балоце» ў перакладзе О. Йыгі на эстонскую мову. Перакладчык у лісце да Мележа ад 25.XI.1964 піша: «Наконец-то Ваш роман на эстонском языке вышел: сегодня отправлено два экземпляра и Вам, чтобы Вы смогли положить их на полку рядом с другими переводами».

Новый роман движется понемногу.— Размова ідзе пра раман «Подых навальніцы».

...очень хочу побывать в Таллине...— Гл. ліст Мележа да Йыгі ад 24.VII.1968 і каментарыі да яго.

140. Л. Я. ПЯТРОВАЙ (с. 142)

Друкуецца па арыгінале.

Датуецца па пашт. штэмпелі.

141. А. І. ПЯТРОЎСКАМУ (с. 143)

Друкуецца па арыгінале.

Датуецца прыблізна па змесце: «Настроен отдыхать и лечиться». Тэрмін знаходжання І. Мележа ў санаторыі з 9.XII.1964 па 2.I.1965.

142. О. А. ЙЫГІ (с. 143)

Друкуецца па арыгінале.

...одна из радостей была сотворена Вами.— Маецца на ўвазе пераклад О. Йыгі на эстонскую мову «Людзей на балоце».

143. І. А. і Г. М. СКРЫГАНАМ (с. 143)

Друкуецца па арыгінале.
Датуецца па пашт. штэмпелі.
З заснежанага падмаскоўнага лесу...— З 9 па 30 снежня Мележ знаходзіўся ў падмаскоўным санаторыі «Пушкино».

144. Е. Я. ЛОСЬ (с. 144)

Друкуецца па арыгінале, які захоўваецца ў ЦДАМЛМ БССР, ф. 141, в. 1. спр. 72, л. 6.
Датуецца па змесце: паштоўка даслана з падмаскоўнага санаторыя, дзе Мележ адпачываў у снежні 1964 г.

145. У. М. і Л. С. ЮРЭВІЧАМ (с. 144)

Друкуецца па арыгінале, які захоўваецца ў асабістым архіве У. М. Юрэвіча.
Датуецца па памеце адрасата.

1965

146. Л. Я. ПЯТРОВАЙ (с. 144)

Друкуецца па арыгінале.
Закончыў увесь трэці раздзел...— Размова ідзе пра раман «Подых навальніцы».

147. М. ТАНКУ (с. 145)

Друкуецца па арыгінале, які захоўваецца ў ЦДАМЛМ БССР, ф. 25, в. 2, спр. 75, л. 1.
Датуецца па пашт. штэмпелі.
У пачатку мая вяртаюся дадому.— У сакавіку — маі Мележ знаходзіўся ў Ялце.

148. А. І. ПЯТРОЎСКАМУ (с. 145)

Друкуецца па арыгінале.
Датуецца прыблізна паводле зместу: «Некалькі дзён назад закончыў ён сур'ёзны раман...» А вядома, што «Подых навальніцы» І. Мележ скончыў 27 жніўня.
...рыхтуюць асобнае выданне ў выд-ве...—Подых навальніцы.— Мн.: Беларусь, 1966.

149. І. Г. БЛОКУ (с. 146)

Друкуецца па арыгінале, які захоўваецца ў ІЛ.

...книга моя выйдет на румынской земле...— Раман «Людзі на балоце».

После возвращения из Румынии...— З канца студзеня па 3 лютага ў складзе дэлегацыі савецкіх пісьменнікаў Мележ знаходзіўся ў Румыніі. Пры сустрэчы падараваў Блоку кнігу «Люди на болоте» (1962) з надпісам: «Переводчику Игорю Блоку — на память о первой встрече в Бухаресте и с благодарностью за радостный сюрприз — за перевод романа «Люди на болоте» на румынский язык.

Иван Мележ
4.II.65 г.
Бухарест»

...закончил новый роман...— «Подых навальніцы».

...посылаю несколько книг...— Альбомы пра Беларусь. (Інфармацыя з ліста Блока ад 3. II. 1982 да ўкладальніка тома.)

150. Д. М. КАВАЛЁВУ (с. 147)

Друкуецца па арыгінале, які захоўваецца ў ІЛ, як і ўсе іншыя матэрыялы з эпісталярыя І. Мележа да Кавалёва, уключаныя ў дадзены том.

...завтра я улетаю на юг...— З 10 лістап. па 5 снеж. Мележ знаходзіцца ў Ялце.

...ты прислал мне письмо...— Ліст Кавалёва ад 23.X.1965, у якім ён паведамляў, што запрошаны ў Мінск на нараду па перакладзе і што хоча сустрэцца з Мележам. Відаць, неабходнасць гэтай сустрэчы была выклікана тымі пытаннямі і праблемамі, якія ўзніклі ў Кавалёва пры рабоце над перакладам «Подыху навальніцы»: «...приеду — уже переведенное вместе считаем, внесем поправки».

...добить автобиографию (с которой опоздал ужасно)...— Мележ мае на ўвазе просьбу рэдакцыі «Вопросов литературы» (ліст А. Дзмітрыевай ад 19.VII.1965) даслаць да 1-га лістапада аўтабіяграфію (15 машынапісных старонак) для публікацыі ў часопісе, а затым уключыць яе ў 5-ці тамовае выданне «Советские писатели». Аўтабіяграфічны артыкул Мележа «Знайсці сябе» быў апублікаваны ў названым часопісе ў № 10 за 1970 г. А таксама ў кн.: Советские писатели: Автобиографии.— М.: Худож. лит., 1972, т. 4.

...прочитать корректуры романа...— Размова ідзе пра першую і другую карэктуры рамана «Подых навальніцы» (Мн.: Беларусь, 1966). Відаць, у Ялце І. Мележ чытаў толькі першую карэктуру, бо ў архіве сям'і пісьменніка захоўваецца першая карэктура, на якой стаіць яго памета: «Прачытаў — Іван Мележ. 3.XII.65 г.».

Дома я оставляю корректуру № 11 «Полымя».— У «Полымі» № 11 была надрукавана заключная частка рамана «Подых навальніцы».

151. І. Г. БЛОКУ (с. 148)

Друкуецца па ксеракопіі. Арыгінал захоўваецца ў асабістым архіве адрасата (Румынія, г. Бухарэст).

152. В. І. КУДРЫЦКАМУ (с. 148)

Друкуецца па арыгінале, які захоўваецца ў ІЛ, як і ўсе іншыя матэрыялы з эпісталярыя І. Мележа да адрасата, уключаныя ў дадзены том.

Датуецца па пашт. штэмпелі.

Очень взволновало меня твое письмо.— Ліст Кудрыцкага ад 16.X.1965 (па пашт. штэмпелі), у якім ён звяртаецца да пісьменніка —-таварыша школьных гадоў: «Дарагі сябар па школьнай лаўцы, Іван Паўлавіч!... Прачытаў тваю кнігу «Людзі на балоце». Цудоўная кніга... Чытаў тваю кнігу з такім пачуццём і любоўю, што мне здаецца, я вярнуўся да таго часу, калі я быў хлопцам і хадзіў па родных дарагіх мясцінах свайго роднага гнязда...»

153. У ДВАРЫШЧАНСКУЮ СЯРЭДНЮЮ ШКОЛУ (с. 149)

Друкуецца па арыгінале.

154. А. І. ЧАСНАКОВАЙ (с. 149)

Друкуецца па арыгінале.

Датуецца па пашт. штэмпелі.

...Вам, возможно, придется поработать над новым большим романом, который уже переводится.— Над «Подыхам навальніцы» ў якасці рэдактара ў выд-ве «Советский писатель».

155. Ю. П. ВАНАГУ (с. 150)

Друкуецца па арыгінале.

Датуецца па пашт. штэмпелі.

1966

156. У ГУДЗЕВІЦКУЮ СЯРЭДНЮЮ ШКОЛУ (с. 150)

Друкуецца па чарнавым аўтографе.

Упершыню (без даты) — Іван Мележ. Жыццёвыя клопаты, с. 241.

157. О. А. ЙЫГІ (с. 151)

Друкуецца па арыгінале, які захоўваецца ў літаратурным музеі ў г. Тарту.

...получите мою новую книгу.— Раман «Подых навальніцы».

...что Вы сделали для меня.— Размова ідзе пра пераклад О. Йыгі на эст. мову рамана «Людзі на балоце».

158. В. П. КРАЎЦОВУ (с. 151)

Друкуецца па арыгінале, які захоўваецца ў асабістым архіве адрасата (в. Прылукі Мінскага р-на).

Упершыню — Літ. і мастацтва, 1977, 12 жн.

...вельмі парадаваў і ўзрушыў Ваш ліст...— Гаворка ідзе пра публікацыю В. П. Краўцова «Вялікае ў малых Куранях» (Літ. і мастацтва, 1966, 29 сак.) аб «Палескай хроніцы» І. Мележа.

Пасылаю Вам «Подых навальніцы»...— У падарунак ад пісьменніка Краўцоў атрымаў раман з аўтографам: «Васілю Паўлавічу Краўцову, якога я, здаецца, ніколі не бачыў, але якому мне хочацца па-сяброўску паціснуць руку і сказаць ад сэрца «вялікае дзякуй!».

Іван Мележ
14.4.66 г.
Мінск»

159. О. А. ЙЫГІ (с. 152)

Друкуецца па арыгінале.

...получил письмо от тов. Оямаа...— Ліст загадчыка рэдакцыі мастацкай літаратуры сацыялістычных краін выд-ва «Ээсці раамат» Ю. Оямаа ад 21.IV.1966, у якім выказваецца намер выдавецтва выдаць «Подых навальніцы» на эст. мове.

160. У СВАТКАЎСКУЮ СЯРЭДНЮЮ ШКОЛУ (с. 152)

Друкуецца па фотакопіі. Арыгінал захоўваецца ў Мядзельскім Музеі Народнай Славы.

...адказваю са спазненнем.— Ліст са Сваткаўскай школы, які «ад імя ўсіх склаў Мікола Пашкевіч» (1935—1972),—настаўнік беларускай мовы і літаратуры школы — датуецца 8.II.1966.

Прачытайце артыкулы Р. Бярозкіна, Р. Шкрабы, Ф. Куляшова, У. Юрэвіча...— Р. Бярозкін. Так пачыналася ў Куранях...— Звязда, 1961, 21 лістап.; Полесье, двадцатые годы.— В мире книг, 1963, № 2; Час ідзе, раман разгортваецца.— Літ. і мастацтва, 1965, 3 снежня. Р. Шкраба. Ад праўды жыцця.— Полымя, 1962, № 6; Преображение человека.— Известия, 1963, 22 мая. Ф. Куляшоў. Лицом в завтра.— Неман, 1962, № 3; События и характеры.— Дружба народов, 1964, № 7; Грозовые дни.— Неман, 1966, № 4. Юрэвіч. Жывапіс словам.— Полымя, 1963, № 10; Шматгалоссе жыцця.— Маладосць, 1964, № 1; У творчай трывозе.— Літ. і мастацтва, 1964, 5 чэрв.; у кн: Шматгалоссе жыцця.— Мн.: Беларусь, 1965, с. 3—46.

161. Я. Л. СМАЛЕНСКАМУ (с. 154)

Друкуецца па арыгінале, які захоўваецца ў асабістым архіве Смаленскага (г. Кіеў), як і ўсе іншыя матэрыялы з эпісталярыя І. Мележа да адрасата, уключаныя ў дадзены том.

Датуецца па пашт. штэмпелі.

...было приятно получить весточку от тебя...— Ліст Смаленска-

га ад 22.V.1966, у якім ён выказвае падзяку пісьменніку-земляку за раманы, што ўвекавечылі родны палескі край: «Недавно я из печати узнал о твоих успехах на литературном поприще<...>. Очень приятно всем нам, хойничанам, сознавать, что нашелся человек из нашей среды, который правдиво, в художественных образах рассказывает о жизни нашего родного края, утверждает перед всеми человека-полешука. Еще раз поздравляю и с радостью жму твою руку. Не скрою, хотел бы получить ответ на это письмо и, если можно, хотя бы одну твою книгу с личным автографом. Я часто рассказываю о тебе своим детям и товарищам по работе, рассказываю с гордостью, что наша земля дала Белоруссии такого писателя, в котором она так нуждалась».

...прибавилось работы еще и по Союзу писателей.— На 5-м з'ездзе пісьменнікаў Беларусі (1966, май) І. Мележ быў абраны сакратаром Праўлення СП БССР.

Завтра уезжаю во Францию...— Мележ наведаў Францыю толькі восенню (26 кастр.— 7 лістап.).

162. Д. М. КАВАЛЁВУ (с. 154)

Друкуецца па арыгінале.

...заговорила старая рана...— 20 чэрвеня 1942 г. І. Мележ быў цяжка паранены.

...волнуют все наши общие дела...— Д. Кавалёў пераклаў на рус. мову раман І. Мележа «Подых навальніцы», які якраз рыхтаваўся да публікацыі ў час. «Дружба народов» і ў выд-ве «Советский писатель».

...удары за ударами — как в Ташкенте! — І. Мележ тут параўноўвае свой лёс з ташкенцкімі землетрасеннямі.

...на днях собираюсь поехать в Крым...— З 16 верас. па 9 кастр. адпачывае ў Місхоры.

Что касается договора с «С. п.»...— Размова тычыцца выдання «Подыху навальніцы» ў выд-ве «Советский писатель».

Баруздзін Сяргей Аляксеевіч (н. 1926), рускі пісьменнік. З 1966 г. працуе галоўным рэдактарам часопіса «Дружба народов».

Шапіра Леў Якаўлевіч (1908—1955), рускі пісьменнік, перакладчык. Пераклаў на рус. мову раман І. Мележа «Мінскі напрамак».

163. Д. М. КАВАЛЁВУ (с. 156)

Друкуецца па арыгінале.

...твое письмо я получил...— Ліст Кавалёва датуецца 10.IX.1966.

...что касается судьбы романа...— Гаворка ідзе пра публікацыю рамана І. Мележа «Подых навальніцы» ў час. «Дружба народов».

Салахян Акоп Ншанавіч (1922—1969), армянскі крытык і літаратуразнавец. У той час працаваў намеснікам галоўнага рэдактара «Дружбы народов».

Лукашэвіч Вадзім Пятровіч (1905—1978), рускі пісьменнік.

Нельзя же тянуть бесконечно.— Выдавецкі дагавор пад № 523 (з архіва сям'і І. Мележа) паміж І. Мележам і рэдакцыяй

«Дружбы народов» на выданне рамана «Подых навальніцы» быў падпісаны 12 крас. 1963 г. Раман жа быў апублікаваны ў часопісе толькі ў 1967 г., №№ 5—7.

...что-то сделать в отношении «Роман-газеты»...— Запланаваная публікацыя «Подыху навальніцы» ў «Роман-газете» адкладвалася на няпэўны тэрмін, што хвалявала І. Мележа.

164. А. І. ЧАСНАКОВАЙ (с. 156)

Друкуецца па арыгінале.

Датуецца прыблізна па змесце: «Уже более 10 дней греюсь...» — а санаторная пуцёўка ў Місхор з 16.IX.1966.

...в октябре я готов...— Гаворка ідзе пра работу з выдавецкім рэдактарам. А. Часнакова як рэдактар «Подыху навальніцы», што рыхтаваўся да друку ў выд-ве «Советский писатель», яшчэ раней паведамляла І. Мележу, што заканчвае рэдагаванне кнігі і што ў бліжэйшы час хацела б з ім сустрэцца.

...готов «и к смерти и к бессмертной славе».— Перафразіраваны радок з паэмы У. Маякоўскага «Во весь голос»: «готовые и к смерти и к бессмертной славе».

165. Д. М. КАВАЛЁВУ (с. 157)

Друкуецца па арыгінале.

Датуецца па змесце: «Сегодня 7-ое...»

На «Дружбу» я зол.— Гл. ліст Кавалёву ад 4.IX.1966 і каментарыі да яго.

Надо будет что-то делать с «Роман-газ.»...— Гл. ліст Кавалёву ад 4.IX.1966 і каментарыі да яго.

...«Совет. воин» с твоей «врезочкой»...— Размова ідзе пра ўрывак «Апейкины заботы» з рамана «Подых навальніцы» ў перакладзе на рус. мову Д. Кавалёва, які быў апублікаваны ў час. «Советский воин» (1966, № 18, с. 32—36).

...что там в «Огоньке»? — У час. «Огонек» (1966, № 50, с. 12—15) апублікаваны аднайменны ўрывак з рамана І. Мележа «Подых навальніцы» ў перакладзе на рус. мову Д. Кавалёва.

166. І. Г. БЛОКУ (с. 158)

Друкуецца па арыгінале, які захоўваецца ў ІЛ.

...о встречах наших в Бухаресте...— Гл. каментарыі да ліста Блоку пад № 149.

Две статьи я посылаю Вам...— С. Андреюк. Сражающееся прошлое.— Советская Белоруссия, 1966, 20 крас.; Н. Пашкевич. Откуда мы родом.— Известия, 1966, 12 мая. (Інфармацыя з ліста Блока ад 13 ліп. 1982 да ўкладальніка тома.)

...вышла в Ленинграде книжка моих рассказов.— Зб. «Свидание за городом», які быў пасланы І. Блоку з аўтографам: «Дорогому Игорю Блоку с благодарностью за румынский перевод романа и с самыми лучшими пожеланиями.

И. Мележ
16.X.66 г. Минск»

167. Л. Я. ПЯТРОВАЙ (с. 158)

Друкуецца па арыгінале.

...большая часть нашего вояжа позади...— У складзе дэлегацыі савецкіх пісьменнікаў знаходзіўся ў Францыі (26 кастр.— 7 лістап.).

168. У. С. АРАНСКАМУ (с. 159)

Друкуецца па арыгінале, які захоўваецца ў асабістым архіве адрасата (г. Масква).

...посылаю книгу...— «Свидание за городом» з аўтографам: «Дарагому таварышу мілай маладосці Уласу Аранскаму.

Іван Мележ

Мінск, 27.XI.66»

169. Ю. П. ВАНАГУ (с. 159)

Друкуецца па арыгінале.

1967

170. О. А. ЙЫГІ (с. 160)

Друкуецца па арыгінале.

Спасибо Вам за хорошее письмо.— Ліст Йыгі ад 7.II.1967. На ім стаіць памета Івана Мележа: «Адк. 11.2.67».

Я рад, что Вы работаете над переводом...— Размова ідзе пра работу Йыгі над перакладам на эст. мову рамана І. Мележа «Подых навальніцы».

У лісце да Мележа ад 7.II.1967 Йыгі пісаў: «Сейчас сижу над этой работой и буду сидеть еще долго, по крайней мере, полгода или еще больше... На днях закончил перевод первой части «Навальніцы», т. е. одну треть. Работа идет — ах, как медленно!..»

Да, вопросов немного. Я с Вами согласен: Вы сделали успехи.— «Хорошо, что многие проблемы я уже решил при переводе «Людей», так что сейчас голову ломать не приходится, и вопросов у меня к Вам не так уж много. Но они возникают иногда и будут возникать и в дальнейшем. Так что переписка и сейчас необходима для меня. Собрал вопросы все в одну кучу». (З ліста Йыгі ад 7.II.1967.)

І звернемся да ўспамінаў эстонскага перакладчыка: «В конце 1966 года я начал обрабатывать черновые варианты перевода и переписывать рукопись. И, конечно, возникли вопросы, требующие пояснения. Как и раньше, я обратился с ними к автору. Правда, неясностей было теперь значительно меньше: я уже кое-что знал о мире и быте героев Мележа. Поэтому работа шла успешнее, я был рад этому...» (Неман, 1979, № 10, с. 168.)

...летом эта мечта сбудется! — Гл. ліст І. Мележа да О.Йыгі ад 24.VII.1968 і каментарыі да яго.

171. Б. А. ЛЯОНАВУ (с. 162)

Друкуецца па арыгінале, які захоўваецца ў асабістым архіве адрасата (г. Масква).

...пишу только теперь.— Ліст Ляонава датуецца 13.1.1967.

...ответить на Ваши вопросы.— У сувязі з працай над нарысам па сучаснай савецкай прозе, у які павінен быў увайсці раздзел пра творчасць І. Мележа, Ляонаў звярнуўся да пісьменніка з просьбай (у вышэй названым лісце) адказаць на наступныя пытанні: «Как Вы оцениваете состояние многонациональной советской литературы и перспективу ее развития? Чем Вы объясняете такой быстрый и бурный расцвет литератур малых народов нашей страны? Ваши творческие планы?»

Книга будет называться «За осокой берег».— Размова ідзе пра апошні раман з «Палескай хронікі» «Завеі, снежань», толькі частка якога была надрукавана пры жыцці пісьменніка ў «Полымі», 1976, № 3, 4, 5.

172. КАЗАНСКАМУ МУЗЕЮ А. М. ГОРКАГА (с. 164)

Друкуецца па машынапіснай копіі, якая захоўваецца ў архіве сям'і І. Мележа.

Упершыню (без даты) — Іван Мележ. «Жыццёвыя клопаты», с. 277.

У пачатку 1967 г. І. Мележ атрымаў афіцыйны ліст ад дырэкцыі Казанскага музея М. Горкага, у якім паведамлялася, што музей стварае новы раздзел экспазіцыі «Савецкія пісьменнікі — пра М. Горкага» і што вельмі пажадана, каб І. П. Мележ як вядомы беларускі пісьменнік напісаў хоць бы некалькі радкоў для музея пра М. Горкага.

173. А. І. ЧАСНАКОВАЙ (с. 164)

Друкуецца па арыгінале.

...выдвинули кандидатом в Верховный Совет.— Па Ленінскай выбарчай акрузе № 264 Гомельскай вобл.

174. І. Г. БЛОКУ (с. 165)

Друкуецца па арыгінале, які захоўваецца ў ІЛ.

Датуецца па змесце: віншаванне з Першамаем і па памеце адрасата на паштоўцы: 1967.

Новый роман печатается в журнале «Дружба народов»...— «Подых навальніцы».

175. І. А. СКРЫГАНУ (с. 165)

Друкуецца па арыгінале.

Датуецца па пашт. штэмпелі.

176. Д. М. КАВАЛЁВУ (с. 165)

Друкуецца па арыгінале.

Датуецца па пашт. штэмпелі месца атрымання: 27.IV.1967. Масква, з улікам паштовага каэфіцыента.

177. О. А. ЙЫГІ (с. 166)

Друкуецца па арыгінале.

Датуецца па пашт. штэмпелі.

178. В. П. і Ф. І. КУЛЯШОВЫМ (с. 166)

Друкуецца па арыгінале.

Датуецца прыблізна па сэнсавай аналогіі з тэкстам паштоўкі Мележа да Йыгі ад 26.IV.1967.

179. Л. І. МЕЛЕЖ (с. 167)

Друкуецца па арыгінале, які захоўваецца ў асабістым архіве адрасата (г. Мінск).

180. В. М. КАРПАВАЙ (с. 167)

Друкуецца па арыгінале, які захоўваецца ў асабістым архіве В. М. Карпавай (г. Масква), як і ўсе іншыя матэрыялы з эпісталярыя І. Мележа да адрасата, уключаныя ў дадзены том.

Датуецца па выдавецкай памеце: «1967» і ўдакладняецца дата па змесце — віншаванне з Першамаем.

181. З. П. МАТУЗАВУ (с. 167)

Друкуецца па арыгінале, які захоўваецца ў асабістым архіве П. З. Шаўцова (г. Мінск).

Ліст надрукаваны на машынцы на афіцыйным бланку Праўлення Саюза пісьменнікаў БССР.

...выдаць кнігу выбраных твораў Л. Калюгі.— Кніга апавяданняў і аповесці Лукаша Калюгі «Ні госць, ні гаспадар» выйшла ў выд-ве «Мастацкая літаратура» ў 1974 г. *Калюга Лукаш* (Вашына Канстанцін Пятровіч; 1909—1937), беларускі пісьменнік.

182. М. А. АБАЛКІНУ (с. 168)

Друкуецца па машынапіснай копіі, зробленай М. А. Абалкіным. Арыгінал захоўваецца ў асабістым архіве адрасата (г. Масква).

...прочитал в «Правде» Вашу статью...— Возвращение к истоку.— Правда, 1967, 17 жн.

...думаю о новой книге...— Размова ідзе пра раман «Завеі, снежань».

«Дыхание».— Раман «Подых навальніцы».

...на Неделю белорусской культуры...— Дні культуры і мастацтва БССР у Маскве (1967, верас.).

Инсценировка мне кажется не совсем, не везде, удачной, но актерские работы есть хорошие.— Сцэнічная кампазіцыя п'есы па рамане І. Мележа «Людзі на балоце» Т. Абакумоўскай і З. Бравар-скай у пастаноўцы — Б. Эрына. Галоўныя ролі выконвалі: Мікаnор — М. Яроменка; Апейка — Л. Рахленка; Ганна — Л. Давідовіч; Васіль — Г. Гарбук; Яўхім — Б. Уладамірскі; Глушак — З. Стома.

183. О. А. ЙЫГІ (с. 168)

Друкуецца па арыгінале.

...очень обрадовали тем, что так много успели сделать...—У лісце да Мележа ад 6.IX.1967 Йыгі паведаміў, што засталося перакласці з «Подыху навальніцы» толькі апошні раздзел, 25 старонак.

...за исключением русского...— Раман «Подых навальніцы» ў перакладзе на рус. мову Д. Кавалёва выйшаў у Маскве ў выд-ве «Советский писатель» у 1967.

...посылаю Вам ответ на Ваши вопросы.— На асобных лістках паперы Йыгі даслаў пытанні, што ўзніклі ў яго пры перакладзе на эст. мову «Подыху навальніцы». І. Мележ адказаў на кожнае ■ пытанняў тут жа на гэтых лістках і адаслаў разам з пісьмом. Пытанні напісаны рукой Йыгі, адказы — Мележа:

Стр. 389 — Ярашчук—*збоку прыпёку* — какая-то поговорка? Что это значит?	Поговорка. Значит: случайный человек. Случайно прилип к делу.
Стр. 392 — Няхай *звягае!*	*Пусть* лает (как собака).
Стр. 403 — каля *цэнтральнага сквера* Это где было? Там, где сейчас Исполком города или у Дома профсоюзов?	Да, где дом профсоюзов. Где театр Янки Купалы.
Стр. 406 — на *Нямізе* Это улица? Городской район?	Название улицы.
Стр. 407 — канспект *па Замоціну* Кто это был?	Фамилия профессора Белорусского университета.
Стр. 407. Адліга палезла *настырней*	Настойчивей, напористей.
Стр. 423. «Ноги опухли... *колтун* в волосах»...	Колтун — болезнь волос, которой болели ■ болотах.
Стр. 464 — мука на *зацірку*	Затирка — похлебка из воды и муки
Стр. 472 — Пелюхава жонка... *распатланая*	Непричесанная, косматая.
Стр. 476 — нерухомая, *грамозная* маёмасць. Это, так сказать, «большие вещи», что ли?	Громоздкое имущество, хозяйство! Его не увезешь, не спрячешь...

Стр. 484. Лаюць нейкія *лясныя дзікуны...* Что под этим следует разумевать? Это какие-то бандиты, которые жили в лесу и руководили подпольным движением?

Дзікуны — дикари. Так он думает про Евхима и подобных ему, которые недовольны им, Зубричем.

Стр. 519. *Асінбуд*
Что это за место? Или предприятие?

Осинстрой — строительство большой, известной тогда электростанции — на Осиновских болотах около Орши.

Стр. 536. РСІ
Рабоче-крестьянская инспекция?

Да, правильно.

Вот что еще: в 5-й главе III части пропущен номер подглавы 3. Это опечатка, следует ли сделать новую подглаву там, где начинается речь Анисьи (стр. 524), со слов: «Калі Чарвякоў аб'явіў, што слова мае таварыш Карась...»

Можно и так. Но лучше — смените «4» на «3» и так далее. По порядку.

Стр. 189. Як гарланіў з братам *«паследні нынешні дзянёчак»*
Это песня? Что это за песня? Помните ли Вы соответствующую строфу?

Да, песня. Ее часто пели пьяные парни, когда шли служить в армию. «Последний нонешний денечек гуляю с вами я, друзья, [illegible] завтра рано, чуть светочек заплачет вся моя семья» и т. д. *Грустная,* печальная песня.

Стр. 191. *Гарбаты* Мазыр.
Почему *гарбаты?*

«Гарбаты» — потому что он расположен на больших холмах, [illegible] *нем* много оврагов.

Стр 194. Палякі трымаліся купкамі, *каля мястэчка, у засценку.* Были ли они отдельно в каком-то поселке?

Нередко у них были свои поселки, застенки. Застенок — небольшой поселок, хутор.

Стр. 201. Дарогі яшчэ багата дзе *рэжуць без нажа.* Не понимаю. Это какая-то поговорка? Что это значит?

Поговорка. «Рэзаць без нажа» — это значит — резать, подрезать под корень, не давать жить.

Стр. 202. Восень уладарыць *непадзельна.* Нераздельно?

Да, нераздельно.

Стр. 205. Спакойная *журлівасць* над усім.

Журлівасць — грусть, печальность.

Стр. 206. Ногі — *волкія*

Волкія — влажные, сыроватые.

Стр. 213. ДПУ — это ГПУ?

ГПУ

Стр. 214. *Юрлілі* лодкі

Легко, ловко, послушно веслам поворачиваясь, куда надо, скользили...

Стр. 280. *Абоўдзіла*

Ругательное: дурак, не понимающий ничего человек.

Стр. 337. *Склешчыцца*

Грубое: женщина с мужчиной — склещились, сплелись ногами. Живут вместе половой жизнью.

Стр. 370. *Стрыкун*	Стрыкун — образное: малыш, жеребенок, который беззаботно может подбрыкивать, бегать.
Стр. 371. Ці ў царкве, *на вялікі дзень*. Это вообще церковный праздник или называли ли так какой-нибудь конкретный церковный праздник?	Праздник. Рождество. <Трэба: пасха>.
Стр. 376. Не мог *ачомацца*	Опомниться, прийти в себя.
Стр. 382. *Бархатное* пиво. Это так по вкусу или было это такое название?	Было такое по названию. И вкус свой у него был мягкий, бархатный.
Стр. 383. У Пхові. Как им[енительный] падеж?	Пхов.
Стр. 388. Я адшыў можа яшчэ *пяцёх*.	Пяцёх — пяць человек.

184. Г. С. ШУПЕНЬКУ (с. 169)

Друкуецца па арыгінале, які захоўваецца ў асабістым архіве Г. С. Шупенькі (г. Мінск), як і ўсе іншыя матэрыялы з эпісталярыя І. Мележа да адрасата, уключаныя ў дадзены том.

З вялікім хваляваннем прачытаў я твой ліст.— Ліст Г. Шупенькі ад 1.X.1967 быў напісаны з Маскоўскай бальніцы (НДІТ).

185. О. А. ЙЫГІ (с. 170)

Друкуецца па арыгінале.

...я Вам благодарен за тот труд...— За пераклад на эст. мову рамана «Подых навальніцы».

186. У ДВАРЫШЧАНСКУЮ СЯРЭДНЮЮ ШКОЛУ (с. 171)

Друкуецца па арыгінале.

187. А. А. КУЛЯШОВУ (с. 172)

Друкуецца па арыгінале, які захоўваецца ў асабістым архіве Куляшовай А. Ф. (г. Мінск).

Датуецца па пашт. штэмпелі.

Вельмі ўзрушаны тваім віншаваннем! — З нагоды ўзнагароды І. Мележа ордэнам Працоўнага Чырвонага Сцяга.

188. В. Д. АСКОЦКАМУ (с. 172)

Друкуецца па арыгінале.

Датуецца па пашт. штэмпелі.

...найду 11 № «Знамени»...— У час. «Знамя» (1967, № 11)

змешчаны артыкул В. Аскоцкага «Гроза над Куренями» пра раман І. Мележа «Подых навальніцы».

189. І. Г. БЛОКУ (с. 173)

Друкуецца па ксеракопіі. Арыгінал захоўваецца ў асабістым архіве адрасата. (Румынія, г. Бухарэст).

190. Г. С. ШУПЕНЬКУ (с. 173)

Друкуецца па арыгінале.

...пішу Вам з такім перапынкам.— Ліст Шупенькі датуецца 1.XI.1967.

...павінен быў выступаць з дакладам...— І. Мележ мае на ўвазе прамову, з якой ён выступаў на гарадскім вечары ў гонар адкрыцця Дзён французскай культуры 8.XII.1967.

...вялікі сход па прозе...— Маецца на ўвазе сумеснае пасяджэнне секцый прозы і крытыкі Саюза пісьменнікаў Беларусі (25 снеж. 1967), на якім абмяркоўваліся раманы, аповесці, апавяданні за 1967 г., што публікаваліся на старонках рэспубліканскага перыядычнага друку.

...на Ларчанк[авых] урачыстасцях...— Урачыстасці ў гонар 60-годдзя з дня нараджэння М. Р. Ларчанкі.

Разам з лістом Мележ паслаў віншавальную паштоўку: «Шлю Вам вітанне з Мінска, марознага, звонкага. Зычу Вам добрага Новага года (кароткага, на адны суткі) і — вялікага (на ўсе 12 (дванаццаць) месяцаў.

Зычу перанесці з поспехам усе выпрабаванні, *вярнуцца з перамогай!*»

191. Д. М. КАВАЛЁВУ (с. 174)

Друкуецца па арыгінале.

Датуецца па пашт. штэмпелі.

Касалапаў В. А.— Гл. ПА.

...приеду в Москву, тогда буду ругаться.— Выказваецца незадаволенасць І. Мележа з выпадку часовага затрымання публікацыі «Подыху навальніцы» ў «Роман-газете».

192. Я. С. МАЗАЛЬКОВУ (с. 174)

Друкуецца па арыгінале.

Датуецца на пашт. штэмпелі.

193. В. М. КАРПАВАЙ (с. 174)

Друкуецца па арыгінале.

Датуецца годам выдання паштоўкі: «1967» і па змесце — віншаванне з Новым годам.

194. П. С. КАБЗАРЭЎСКАМУ (с. 175)

Друкуецца па арыгінале, які захоўваецца ў ЦДАМЛМ БССР, ф. 31, в. 2, спр. 369, л. 9.

...мое участие в сборнике желательно...— Відаць, размова ідзе пра ўдзел у зборніку апавяданняў аб Вялікай Айчыннай вайне «Вставай, страна огромная» (1969). Укладальнік П. Кабзарэўскі.

...хотел бы предложить «В горах дожди».— У вышэй названы зборнік увайшло апавяданне І. Мележа «Адна» ў перакладзе П. Кабзарэўскага (апавяданне перакладалася яшчэ для зб. «Белорусские рассказы» (1955).

195. В. Ф. ЯЗЫКОВІЧУ (с. 175)

Друкуецца па машынапіснай копіі, якая захоўваецца ў архіве сям'і І. Мележа. Арыгінал невядомы.

196. С. Я. ПАПОВУ (с. 177)

Друкуецца па арыгінале, які захоўваецца ў асабістым архіве С. Я. Папова (г. Масква), як і ўсе іншыя матэрыялы з эпісталярыя І. Мележа да адрасата, уключаныя ў дадзены том.

...после Изюм-Барвенковской трагедии...— Гл. ліст К. А. Лысенку ад 27.III.1974 і каментарыі да яго.

Написал два мирных романа...— Размова ідзе пра першыя два раманы з «Палескай хронікі» — «Людзі на балоце» і «Подых навальніцы».

...один из которых посылаю Вам...— Раман «Люди на болоте» (Мн.: Беларусь, 1967) з аўтографам: «Генералу С. Е. Попову от бывшего замполита 70-го гвардейского артполка РГК, с чувством крепкого военного братства, от всего сердца.

Иван Мележ
20.III.68 г. Минск»

197. С. В. САРТАКОВУ (с. 177)

Друкуецца па арыгінале, які захоўваецца ў асабістым архіве С. В. Сартакова (г. Масква), як і ўсе іншыя матэрыялы з эпісталярыя І. Мележа да адрасата, уключаныя ў дадзены том.

Віншавальны ліст Сартакову, напісаны Мележам на кнізе «Дыхание грозы» (1967), якая была паслана ў якасці падарунка да яго 60-годдзя з дня нараджэння.

Бароўская Ніна Васільеўна (н.1927), у той час працавала загадчыцай аддзела творчых кадраў СП СССР, зараз — кансультант сакратарыята праўлення СП СССР па прававым пытанням.

...сказывается крепкая сибирская закалка...— Маецца на ўвазе тое, што С. Сартакоў нарадзіўся ў Сібіры ў г. Омску.

...хорош сибирско-белорусский сплав? — Маці С. Сартакова з Беларусі, а бацька — з Сібіры.

...покорятся Вам еще многие хребты и откроются многие клады (не только ледяные!) — Словы «хребты», «клады» Мележ ужывае тут, маючы на ўвазе раманы Сартакова «Саянские хребты» (1952—1955), «Ледяной клад» (1968).

198. Д. М. КАВАЛЁВУ (с. 178)

Друкуецца па арыгінале.

Датуецце паводле зместу.

...определить судьбу книги в «Роман-газете».— Размова ідзе пра публікацыю «Подыху навальніцы» ў «Роман-газете», якая адкладвалася на няпэўны час.

Сёмушкін Ціхан Захаравіч (1900—1970), рускі пісьменнік.

199. О. А. ЙЫГІ (с. 179)

Друкуецца па арыгінале.

Датуецца па пашт. штэмпелі.

Хар'ю.— Назва вуліцы ў Таліне, на якой жыў Йыгі.

200. Г. С. ШУПЕНЬКУ (с. 179)

Друкуецца па арыгінале.

Датуецца па пашт. штэмпелі.

Я рад разам з табою, што бяда прайшла міма...— Размова вядзецца пра хірургічную аперацыю, якую перанёс Шупенька.

...працавай, але не над раманам, а над дайнімі, ваенных часоў, дзённікамі.— Падрыхтоўка дзённікаў для першага Зб. тв. у 6-ці т.— Мн.: Беларусь, 1969, т. 1.

...напісаць артыкулы ў «Правду» і «Вопросы литературы».— Відаць, І. Мележ меў на ўвазе артыкул «Дыхание правды» (Правда, 1969, 23 лістап.), што ж датычыцца артыкула для «Вопросов литературы», то ён з'явіўся толькі ў 1970, № 10 пад загалоўкам «Найти себя».

...збіраюся напісаць ліст М. Абалкіну...— Гл. ліст М. А. Абалкіну ад 5.V.1968.

Я ўжо не кажу пра раман.— Маецца на ўвазе раман «Завеі, снежань».

А «слова» пра «Людзі на балоце» мне вельмі спадабалася.— У канцы 1967 г. Генадзь Серафімавіч паслаў І. Мележу сшытак з дакладам «Традыцыі і наватарства ў «Людзях на балоце». (З інфармацыі Г. С. Шупенькі.)

201. М. А. АБАЛКІНУ (с. 181)

Друкуецца па машынапіснай копіі, якая захоўваецца ў архіве сям'і І. Мележа. Арыгінал захоўваецца ў асабістым архіве М. А. Абалкіна.

Датуецца па арыгінале (інфармацыя пра гэта з ліста М. Абалкіна да ўкладальніка тома ад 3.III.1980), паколькі ў копіі дата адсутнічае.

Ліст амаль што поўнасцю друкаваўся ў кнізе М. Абалкіна «Оружие гуманизма» (1970), якую падараваў М. Абалкін І. Мележу з аўтографам: «Ивану Павловичу Мележу — дружески, с добрыми чувствами, высказанными на страницах этой книжицы.

29.III.70 г. Н. Абалкин»

...серьезность вопросов, которые Вы мне поставили.— У лісце да І. Мележа ад 26.III.1968 М. Абалкін піша: «Сейчас у меня большая забота — срочно надо написать книгу «Оружие гуманизма» для «Советского писателя»... Снова берусь за Ваш роман. О нем будет в моей книге отдельный очерк. На примере этого романа надо будет показать некоторые черты гуманизма советской литературы. Хотелось бы в очерке предоставить слово и автору «Дыхания грозы».

Не ответите ли Вы мне, Иван Павлович, на такие вопросы...»

...в письме Вам по поводу анкеты «Правды»...— Гл. ліст Абалкіну ад 1.VI.1963 і каментарыі да яго; «Правду» (1963, 16 чэрв.).

«Один из главных ~ огромной стройке».— З ліста Мележа да Абалкіна ад 1.VI.1963.

202. Д. М. КАВАЛЁВУ (с. 185)

Друкуецца па арыгінале.

...с «Роман-газетой» все улаживается.— Размова ідзе пра публікацыю рамана І. Мележа «Подых навальніцы» ў «Роман-газете».

Малюгін В. І.— Гл. ПА.

203. Р. Я. КІСЯЛЁВУ (с. 185)

Друкуецца па машынапіснай копіі, якая захоўваецца ў архіве сям'і І. Мележа. Арыгінал невядомы.

Такі ж дакладна ліст ад 12.VII.1968, толькі на рус. мове, быў накіраваны на імя А. П. Абуховіча — сакратара Беларускага савета прафсаюзаў (у архіве сям'і І. Мележа захоўваецца машынапісная копія названага ліста).

204. У КАМІТЭТ КАМСАМОЛА САЎГАСА «ЛЕНІНСКІ» (с. 186)

Друкуецца па машынапіснай копіі, якая захоўваецца ў архіве сям'і І. Мележа. Арыгінал невядомы.

Да гэтага гл. таксама ліст Р. Я. Кісялёву ад 10.VII.1968.

205. В. М. ГАПОНЕНКУ (с. 186)

Друкуецца па машынапіснай копіі, якая захоўваецца ў архіве сям'і І. Мележа. Арыгінал невядомы.

206. В. А. КАСАЛАПАВУ (с. 187)

Друкуецца па арыгінале, які захоўваецца ў ІЛ.

...книга моя передана Вам...— Раман «Подых навальніцы» для прачытання як дырэктару выд-ва «Художественная литература».

207. В. І. МАЛЮГІНУ (с. 188)

Друкуецца па арыгінале, які захоўваецца ў ІЛ, як і іншыя лісты І. Мележа да адрасата, што ўключаны ў дадзены том.

Дело в общем, снова заторможено.— Размова ідзе пра публікацыю рамана «Подых навальніцы» ў «Роман-газете».

...то поездка в Ленинград, то — в Горький...— Гл. ЛЖТ: 1968, Чэрвень, 4—10 і Чэрвень, 18—22.

...то служба...— І. Мележ — сакратар праўлення СП БССР.

208. У ГЛІНІШЧАНСКУЮ СЯРЭДНЮЮ ШКОЛУ (с. 189)

Друкуецца па машынапіснай копіі, якая захоўваецца ў архіве сям'і І. Мележа. Арыгінал невядомы.

Гл. пра гэта таксама ліст В. Ф. Языковічу ад 19.III.1968.

209. О. А. ЙЫГІ (с. 190)

Друкуецца па арыгінале.

...хотел бы исполнить давнее желание...— Упершыню І. Мележ выказаў жаданне наведаць Талін у лісце да Йыгі ад 1.XII. 1964: «В Новом году очень хочу побывать в Таллине, поглядеть на Эстонию. Думаю, что летом выберусь в путь». У лютаўскім, снежаньскім лістах да Йыгі за 1967 г. ён зноў вяртаецца да гэтай думкі: «Я и моя семья мы прямо грезим Таллином, мечтаем о нем...», «Мечтаю побывать, наконец, в старом, давно влекущем меня Таллине». І толькі ў жніўні 1968 г. І. Мележ здзейсніў сваю даўнюю мару.

Напишите, пожалуйста.— Пасля гэтага ліста Мележ атрымаў ад Йыгі тэлеграму ад 31. VII.1968, у якой паведамлялася, што лепш прыехаць у Талін пасля 10 жніўня. Услед за тэлеграмай эстонскі перакладчык даслаў ліст ад 31.VII.1968, у якім выказаў пажаданне прымаць І. Мележа ў сябе дома.

...не спрашиваю, как дела с книгой...— Размова ідзе пра перакладзены О. Йыгі на эст. мову раман І. Мележа «Подых навальніцы», які вось ужо каторы час ляжаў без руху ў выдавецтве. О. Йыгі ў адказе на гэты ліст пісьменніка паведаміў, што раман ужо пачаў друкавацца.

210. А. В. АЛЯКСАНКІНУ (с. 190)

Друкуецца па чарнавым аўтографе, які захоўваецца ў архіве сям'і І. Мележа. Арыгінал невядомы.

Во время поездки в избирательный округ...— Гл. ЛЖТ: 1968. Канец ліпеня.

211. М. В. КАШЧЭЕВУ (с. 191)

Друкуецца па машынапіснай копіі, якая захоўваецца ў архіве сям'і І. Мележа. Арыгінал невядомы.

212. О. А. ЙЫГІ (с. 192)

Друкуецца па арыгінале.

Датуецца па пашт. штэмпелі.

Ваше письмо нашло меня в Кисловодске...— Ліст Йыгі ад 13.IX.1968 быў перасланы ў Кіславодск, дзе Мележ знаходзіўся на лячэнні ў санаторыі.

Спасибо Вам за присланные книги...— Некалькі экземпляраў «Подыху навальніцы» на эст. мове.

Цийу — дачка О. А. Йыгі.

213. М. І. ШАКІНКУ (с. 192)

Друкуецца па арыгінале, які захоўваецца ў ІЛ.

Датуецца па памеце, зробленай Мележам на лісце Шакінкі: «Адк. 12.X.68».

...благодарю Вас за теплые слова о моих романах «Люди на болоте» и «Дыхание грозы».— У лісце да пісьменніка Шакінка пісаў: «Будучи по рождению белорусом я хорошо знаю те места, в условиях которых развиваются события Ваших романов, а равно и обычаи белорусских крестьян, с большим волнением читаю Ваши книги, жду их продолжения».

Очевидно, он будет печататься в журнале «Дружба народов»...— Размова ідзе пра раман «Завеі, снежань», які быў надрукаваны ў названым часопісе ўжо пасля смерці пісьменніка.— Дружба народов, 1978, № 4—6.

214. С. В. і С. С. САРТАКОВЫМ (с. 193)

Друкуецца па арыгінале.

215. У ДВАРЫШЧАНСКУЮ СЯРЭДНЮЮ ШКОЛУ (с. 193)

Друкуецца па арыгінале.

216. Г. С. ШУПЕНЬКУ (с. 194)

Друкуецца па арыгінале.

Датуецца кастрычнікам месяцам памылкова. Рэдактарская дата па пашт. штэмпелі.

217. А. А. САКАЛОВАЙ (с. 194)

Друкуецца па арыгінале.

...Отвечаю Вам с некоторым опозданием.— Ліст Сакаловай Мележу датуецца 25.X.1968. На ім памета пісьменніка: «Адк.».

...я Вас, конечно, хорошо помню...— У канцы 50-х гадоў І. Мележ звярнуўся да А. Сакаловай (у той час інструктара аддзела літаратуры і мастацтва пры ЦК КПСС) з просьбай пасадзейнічаць у выданні п'есы «Пакуль вы маладыя», паколькі п'еса ўжо даўно знаходзілася ў выд-ве «Искусство». «Прочитав пьесу, я ему сказала, что в ней есть ряд достоинств, но есть и какие-то недостатки, которые издательство поможет ему устранить в процессе работы над ней». П'еса выйшла ў 1958 г.

Пасля Трэцяй Прыбалтыйскай тэатральнай вясны ў «Литературной газете» (1958, 26 чэрв.) з'явіўся артыкул Ю. Ханюціна «Театр ищет пьесу» аб выніках гэтага традыцыйнага тэатральнага свята, у якім была дадзена неаб'ектыўная, адмоўная ацэнка п'есе «Пакуль маладыя». І. Мележ выказаў свае меркаванні, заўвагі наконт артыкула і самога аўтара артыкула ў лісце Друзіну В. П. (у той час выконваючага абавязкі галоўнага рэдактара «Литературной газеты»). Машынапісную копію гэтага ліста Мележ паслаў Сакаловай (гл. у дадзеным томе ліст пад № 83). «Я успокоила Ивана Павловича тем, что, пользуясь своим правом критика, отвечу критику Ю. Ханютину, а заодно и другим критикам его пьесы». 17 жніўня 1958 г. у «Правде» з'явіўся артыкул А. Сакаловай «Современная пьеса — основа репертуара», у якім п'еса Мележа, у асноўным, была ацэнена станоўча. З артыкула: «Белорусский театр имени Янки Купалы открыл как драматурга прозаика И. Мележа, поставив его первую пьесу «Пока вы молоды». Театр справедливо оценил важное воспитательное значение для молодежи этого произведения, зовущего к труду и восстающего против легковесного отношения к жизни. И вряд ли правы те критики, которые за мелкими недостатками этой пьесы не хотят видеть ее достоинств».

...рад Вам помочь...— У лісце да Мележа ад 25.X.1968 Сакалова звярнулася з просьбай пазнаёміцца з яе п'есай «Шумяць сосны» і пасадзейнічаць у пастаноўцы яе на сцэне аднаго з беларускіх тэатраў.

Губарэвіч Канстанцін Лявонавіч (н. 1907), беларускі драматург. Заслужаны дзеяч мастацтваў БССР. У той час працаваў галоўным рэдактарам рэпертуарнай калегіі Міністэрства культуры БССР.

218. В. І. МАЛЮГІНУ (с. 195)

Друкуецца па арыгінале.

...будем печатать в 1969 г.— Маецца на ўвазе публікацыя рамана І. Мележа «Подых навальніцы» ў «Роман-газете».

219. У. І. КОРБАНУ (с. 195)

Друкуецца па арыгінале, які захоўваецца ў ЦДАМЛМ БССР, ф. 183, в. 1, спр. 138, л. 11.

Датуецца па пашт. штэмпелі.

220. В. І. МАЛЮГІНУ (с. 196)

Друкуецца па арыгінале.

221. С. В. САРТАКОВУ (с. 196)

Друкуецца па арыгінале.
Датуецца па пашт. штэмпелі.

1969

222. М. Г. МІНКЕВІЧУ (с. 196)

Друкуецца па машынапіснай копіі, якая захоўваецца ў архіве сям'і І. Мележа. Арыгінал невядомы.

Гл. да гэтага таксама лісты ў Глінішчанскую сярэднюю школу ад 9 студз. і 16 лют. 1969 г.

223. У ГЛІНІШЧАНСКУЮ СЯРЭДНЮЮ ШКОЛУ (с. 197)

Друкуецца па машынапіснай копіі, якая захоўваецца ў архіве сям'і І. Мележа. Арыгінал невядомы.

224. У ГЛІНІШЧАНСКУЮ СЯРЭДНЮЮ ШКОЛУ (с. 197)

Друкуецца па машынапіснай копіі, якая захоўваецца ў архіве сям'і І. Мележа. Арыгінал невядомы.

225. Г. С. ШУПЕНЬКУ (с. 198)

Друкуецца па арыгінале.

...дзякуй табе за віншаванне...— З днём нараджэння (7 лютага).

226. Ю. П. ВАНАГУ (с. 198)

Друкуецца па арыгінале.
Датуецца па пашт. штэмпелі.

...привет Вам из Москвы...— І. Мележ удзельнічаў у 5-й Усесаюзнай нарадзе маладых пісьменнікаў (25 сак.— 1 крас.).

...отвечаю Вам с некоторой задержкой.— Ліст Ванага Мележу датуецца 17.III.1969.

...это не помешает серьезно движению Вашей работы.— Размова ідзе пра работу Ю. Ванага над перакладам рамана Мележа «Подых навальніцы».

...слово, которое Вас смутило, конечно, Вы не могли перевести.— У лісце да І. Мележа ад 17.III.1969 перакладчык піша: «Перевод «Навальніцы» подходит к концу. Встретился с одной мне незнакомой вещью и обращаюсь к Вам за разъяснением.

Часть III, глава первая, стр. 406-я: «На Нямізе...» и далее: «...на старой паземлянелай ад старажытнасці «Нямізе».

Мне неизвестно, что такое «Няміза». Район ли старый города, речка или улица. Вот это прошу написать!»

«Слово о полку Игореве».— Помнік літаратуры Кіеўскай Русі (1187 г.).

227. А. М. СТАТКЕВІЧУ (с. 199)

Друкуецца па арыгінале, які захоўваецца ў асабістым архіве А. М. Статкевіча (Глускі р-н), як і ўсе іншыя матэрыялы з эпісталярыя І. Мележа да адрасата, уключаныя ў дадзены том.

...пішу Вам з такім спазненнем.— Ліст Статкевіча датуецца 4. XII. 1968.

Пасылаю Вам дзве кнігі...— «Подых навальніцы» (Мн.: Беларусь, 1966) з аўтографам: «Вучням і настаўнікам, ад аўтара. Жадаю ўсім поспехаў у вучобе, у працы!

І. Мележ
4.IV.69»

Ф. Куляшоў. «Іван Мележ» (Мн.: Беларусь, 1968) з надпісам: «Таварышу А. М. Статкевічу з надзеяй, што гэтая кніга дапаможа адказаць на пытанні, якія ўзнікнуць у вучняў.

І. Мележ
4.IV.69»

«Людзі на балоце» нядаўна выйшлі спецыяльна для школ... — Размова ідзе пра выданне рамана ў выд-ве «Народная асвета» (1968).

Новы раман яшчэ не скончыў.— Гэта адказ пісьменніка на пытанне настаўніка «Ці скора выйдзе працяг «За асакою бераг»?» Раман, пра які ідзе тут размова, выйшаў пад назвай «Завеі, снежань».

228. Г. С. ШУПЕНЬКУ (с. 199)

Друкуецца па арыгінале.

З немалым страхам (!) прачытаў я Ваша пісьмо.— Ліст Шупенькі ад 16.III.1969.

...напужаў мяне строгі рад надзвычай складаных пытанняў...— Г. Шупенька просіць пісьменніка адказаць на наступныя пытанні: З якіх меркаванняў Вы назвалі свае раманы «хронікай»? Як бы Вы сфармуліравалі сваю «галоўную ідэю», замысел усяго цыкла раманаў? Цяпер часта некаторыя гавораць пра талстоўскае «сцепление» ў рамане. Што б Вы сказалі пра той «цэмент», які скрапляе «скляпенне» Вашых раманаў?

...паехаць у Маскву на нараду...— Размова ідзе пра 5-ю Усесаюзную нараду маладых пісьменнікаў, якая адбылася ў канцы сакавіка 1969 г.

...гаварыць пра Маёвага як пра лішняе...— І. Мележ мае на ўвазе выказванні пра гэта Р. Бярозкіна ў яго артыкуле «Час ідзе,

раман разгортваецца».— Літ. і мастацтва, 1965, 3 снеж. У. Юрэвіч, відаць, гэту думку выказаў І. Мележу ў прыватнай размове. Пасля ў артыкуле «Лёс чалавека — лёс народа» (датуецца 1963—1967).— У кн.: «Абрысы».— Мн.: Маст. літ., 1976, с. 50.

229. В. І. КУДРЫЦКАМУ (с. 201)

Друкуецца па арыгінале.
Датуецца па пашт. штэмпелі.

230. Ф. І. і В. П. КУЛЯШОВЫМ (с. 201)

Друкуецца па арыгінале.
Датуецца па пашт. штэмпелі.

231. В. П. КАЗАЧЭНКУ (с. 201)

Друкуецца па арыгінале.
Датуецца па памеце адрасата: «1969», а таксама — па змесце — віншаванне з Першамаем.

232. А. І. ПЯТРОЎСКАМУ (с. 201)

Друкуецца па арыгінале.
Датуецца прыблізна паводле зместу: віншаванне з Першамаем, па-другое, раман «Подых навальніцы» на ўкр. мове выйшаў у выд-ве «Дніпро» ў 1969 г.

233. Г. М. КРЫЛОВУ (с. 202)

Друкуецца па арыгінале, які захоўваецца ў асабістым архіве Г. М. Крылова (г. Мінск), як і ўсе іншыя матэрыялы з эпісталярыя Мележа да адрасата, што ўвайшлі ў дадзены том.
Датуецца па пашт. штэмпелі.

234. ЧЫТАЧАМ ГРОДЗЕНСКАЙ АБЛАСНОЙ ЮНАЦКАЙ БІБЛІЯТЭКІ (с. 202)

Друкуецца па аўтографе (рукапісная копія), які захоўваецца ў архіве сям'і І. Мележа. На лісце памета Мележа: «Копія».
Да І. Мележа звярнулася загадчыца Гродзенскай абласной юнацкай бібліятэкі тав. Шагун (ліст яе ад 14.VI.1969) з просьбай напісаць для чытачоў бібліятэкі прысвячэнне, паколькі бібліятэка размешчана ў славутым доме Элізы Ажэшкі, які пастулова ператвараецца ў літаратурны музей. Прысвячэнне павінны былі змясціць на фотапартрэце Мележа, які зрабіў Васіль Быкаў і падараваў бібліятэцы.

235. Л. Я. ПЯТРОВАЙ (с. 202)

Друкуецца па арыгінале.

Сегодня я уезжаю.— І. Мележ у складзе савецкай дэлегацыі як член Савета па міжнародных пісьменніцкіх сувязях пры СП СССР едзе ў Польшчу на святкаванне 25-годдзя ўтварэння Польскай Народнай Рэспублікі (22.VII. 1944).

Обещали здесь, что поляки выплатят гонорар.— Відаць, размова ідзе пра ганарар за польскае выданне рамана «Людзі на балоце» (1968).

...хочется мне в Коктебель.— Якраз у гэты час жонка І. Мележа адпачывала ў Кактэбелі.

236. К. І. ПЯТРОВАЙ (с. 203)

Друкуецца па арыгінале.

Посылаю привет Вам из Варшавы.— Гл. ліст І. Мележа да Л. Я. Пятровай ад 20.VII. 1969 і каментарыі да яго.

...места, где жил Ленин.— У Кракаве і яго ваколіцах у 1912—1914 гг. жыў і працаваў У. І. Ленін. У Пароніне, дзе летам 1913 г. адбылося пасяджэнне ЦК РСДРП з партыйнымі работнікамі, зараз Музей У. І. Леніна.

237. В. І. КУДРЫЦКАМУ (с. 203)

Друкуецца па арыгінале.

...получил от тебя почти сразу три письма, которые меня очень взволновали...— Кудрыцкі паведамляў земляку пра цяжкую хваробу, затым смерць жонкі, пра тое, што на руках у яго засталося трое дзяцей.

...был и в Москве, и в Польше, и в Армении.— Гл. ЛЖТ: 1969, Сакавік, 25— красавік, 2; Ліпень, 21—29; Верасень, 18—20.

238. Ф. З. УВАРАВУ (с. 205)

Друкуецца па арыгінале, які захоўваецца ў ІЛ.

...письмо свидетельствует о том, что Вы вдумчивый, серьезный читатель...— Гэта адзначае І. Мележ і ў артыкуле «Некалькі думак пра чытача» (гл. дадзены Зб. тв., т. 8). Да чытачоў, лісты якіх «вучаць, узбагачаюць, узмацняюць патрабавальнасць да сябе», Мележ адносіць і Ф. З. Уварава: «З вялікай павагай успамінаю я, напрыклад, пісьмы-водгукі пра апошнія мае раманы «Людзі на балоце» і «Подых навальніцы», якія прыслаў стары аграном Ф. Увараў, што жыве цяпер у Куйбышаве».

239. Я. С. РАМАНОВІЧУ (с. 205)

Друкуецца па арыгінале, які захоўваецца ў ЦДАМЛМ БССР, ф. 243, в. 1, адз. зах. 306, л. 6.

Вашы «Рэкі» шчасліва дацяклі да мяне.— Маецца на ўвазе

кніга ўспамінаў Я. Рамановіча «Рэкі цякуць з ручаёў», падараваная Мележу.

240. А. І. ЧАСНАКОВАЙ (с. 205)

Друкуецца па арыгінале.
Датуецца па памеце адрасата.
Посылаю фото для книги...— Для выдання: Люди на болоте: Дыхание грозы.— М.: Сов. писатель, 1970.
С Адамчиком я говорил.— Відаць, размова вялася пра пераклады апавяданняў В. Адамчыка на рус. мову, што зрабіла А. Часнакова для зборніка пісьменніка «Вспышка молнии», які павінен быў выйсці ў выд-ве «Сов. писатель» у 1971 г. (З інфармацыі В. Адамчыка.)

241. Ю. П. ВАНАГУ (с. 206)

Друкуецца па арыгінале.
Датуецца паводле зместу.
...готовил книгу к печати.— Люди на болоте: Дыхание грозы (1970).

242. Д. М. КАВАЛЁВУ (с. 206)

Друкуецца па арыгінале.
Датуецца па пашт. штэмпелі.

243. У ДВАРЫШЧАНСКУЮ СЯРЭДНЮЮ ШКОЛУ (с. 206)

Друкуецца па арыгінале.
Датуецца па пашт. штэмпелі.

244. Г. С. ШУПЕНЬКУ (с. 207)

Друкуецца па арыгінале.
Датуецца па пашт. штэмпелі.
Перапіску заводзіць па літпраблемах...— У лісце да Мележа ад 1.XI.1969 Шупенька прасіў пісьменніка расказаць пра тое, як пераасэнсоўваліся рэальныя прататыпы і станавіліся героямі «Палескай хронікі» — Ганнай, Васілём, Яўхімам, Апейкам і інш.

1970

245. Г. М. КРЫЛОВУ (с. 207)

Друкуецца па арыгінале.
Датуецца па пашт. штэмпелі.

246. А. Н. АКСЁНАВУ (с. 207)

Друкуецца па машынапіснай копіі (аўтарызаваны машынапіс), якая захоўваецца ў архіве сям'і І. Мележа. Арыгінал невядомы.

...звярнуўся з просьбай адзін з ветэранаў... — У лісце да І. Мележа ад 23.1.1970 Г. М. Крылоў звярнуўся з просьбай пахадайнічаць перад абкомам партыі аб хуткім завяршэнні будаўніцтва мемарыяльнага комплексу пад Віцебскам, прысвечанага пераможным баям Савецкай Арміі (гл. таксама ліст Мележа Крылову, які датуецца сакавіком, пасля 20, 1970).

247. Г. М. КРЫЛОВУ (с. 208)

Друкуецца па арыгінале.

Датуецца па змесце: «Посылаю вырезку из газеты «Звязда».— Дасланае паведамленне публікавалася ў «Звяздзе», 14 сак. 1970. Значыць, ліст напісаны не раней 14.III.

...дело должно сдвинуться.— Гл. ліст А. Н. Аксёнаву ад 17.II.1970 і каментарыі да яго.

Посылаю вырезку из газеты «Звязда».— Паведамленне пад назвай «Помнік абаронцам» за подпісам Ю. Доктарава, у якім гаварылася, што закончаны работы над праектам помніка воінам, якія геранчна загінулі ў баі на Ціхмянаўскай вышыні ў раёне Лёзна, і што 12-метровы манумент, над якім уздымаецца пяць вострых шпіляў, скульптар Азат Тарасян прысвячае 25-годдзю вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў.

248. М. В. ЛЕСЮЧЭЎСКАМУ (с. 209)

Друкуецца па арыгінале, які захоўваецца ў архіве выд-ва «Советский писатель». (Аўтарская справа Мележа І. П. па рэдакцыі прозы народаў СССР за 1970—1973 гг., л. 16.)

На лісце Мележа ёсць памета Лесючэўскага: «7.IX.1970: тт. Карповой В. М., Кирьянову С. Л., Андриевской Н. М.

Прошу рассмотреть последнее издание романа на белорусском языке и дать суждения и предложения редакции и главной редакции».

...«совершенствовать роман от издания к изданию».— Відаць, І. Мележ па памяці ўзнавіў радкі з ліста А. Фадзеева да яго ад 18 лют. 1955 г. Дакладна гэта гучыць так: «Мне кажется, что есть смысл Вам еще и еще поработать над романом, добиваясь для каждого нового издания все большего совершенства». (Ліст захоўваецца ў архіве сям'і І. Мележа.)

...чтоб это сделал «Советский писатель»...— Раман быў выдадзены ў 1973 г.

...трудится первый редактор всех моих книг.— Часнакова А. І. (гл. ПА).

249. С. Л. КІР'ЯНАВУ (с. 210)

Друкуецца па арыгінале, які захоўваецца ў архіве выд-ва

«Советский писатель». (Аўтарская справа Мележа І. П. па рэдакцыі прозы народаў СССР за 1970—1973 гг., л. 17.)

Разам з гэтым лістом пісьменнік паслаў «Мінскі напрамак» (Зб. тв. у 6-ці т., 1970, т. 2, 3).

...для рецензирования на предмет включения в план.— Гл. ліст М. В. Лесючэўскаму ад 28.VIII.1970 і каментарыі да яго.

250. В. І. КУДРЫЦКАМУ (с. 210)

Друкуецца па арыгінале.

251. У ДВАРЫШЧАНСКУЮ СЯРЭДНЮЮ ШКОЛУ (с. 210)

Друкуецца па арыгінале.

252. В. І. СМЫКОЎСКАЙ (с. 211)

Друкуецца па арыгінале, які захоўваецца ў асабістым архіве адрасата (г. Гомель).

Датуецца па пašт. штэмпелі месца атрымання: 25.XII.1970. Гомель, з улікам паштовага каэфіцыента.

Пасылаю Вам фота.— З аўтографам: «Валянціне Смыкоўскай з пажаданнем поспехаў на навуковай ніве. І. Мележ». Фотаздымак быў змешчаны разам з артыкулам В. Смыкоўскай «Лёс мастака — лёс народа» ў «Гомельскай праўдзе» (1971, 6 лют.) да 50-годдзя ■ дня нараджэння І. Мележа.

253. Г. М. КРЫЛОВУ (с. 211)

Друкуецца па арыгінале.

254. С. В. САРТАКОВУ (с. 211)

Друкуецца па арыгінале.

Датуецца на аснове паметы адрасата: «1970», а таксама па змесце паштоўкі: «Премия высокая...» — У 1970 г. С. Сартакоў атрымаў Дзяржаўную прэмію СССР за трылогію «Барбінскія аповесці».

1971

255. М. М. ГРЫНЧЫКУ (с. 212)

Друкуецца па арыгінале, які захоўваецца ў асабістым архіве адрасата (г. Мінск).

...цікавыя пытанні паставілі Вы...— Размова ідзе пра анкету,

дасланую М. Грынчыкам, па праблеме рэгіянальнай спецыфікі літаратуры.

256. Л. А. СУШЧАНКУ (с. 212)

Друкуецца па арыгінале.

...што я не заехаў у Дворышча...— Гл. ЛЖТ: 1971, Люты, 10—13.

257. І. А. БЫХАЎЦУ (с. 213)

Друкуецца па арыгінале, які захоўваецца ў асабістым архіве адрасата (г. п. Лынтупы Віцебскай вобл.).

Часткова ліст быў выкарыстаны ў артыкуле І. Быхаўца «На багатым матэрыяле».— Настаўніцкая газета, 1975, 2 жн.

...з цікавасцю прачытаў Ваш ліст...— Ліст І. Быхаўца ад 27.XII.1970 г., у якім настаўнік просіць пісьменніка адказаць на пытанні: «Мне хацелася б пачуць Вашу думку, думку аўтара аб гераіні Вашага рамана Ганне Чарнушцы. Што канкрэтна разумець пад «духам часу», якія фактары, акалічнасці таго часу дзейнічалі на гераіню? Ці маем мы, настаўнікі, права растлумачыць вучням, што ў той трагедыі, якую перажыла Ганна, аўтар абвінавачвае і рэлігію?»

258. М. К. СУВОРЫНУ (с. 214)

Друкуецца па арыгінале, які захоўваецца ў асабістым архіве адрасата (Вінніцкая вобл.).

...отвечаю Вам с таким большим опозданием.— Ліст Суворына датуецца 26.І.1971. На ім ёсць памета І. Мележа: «Адк. Паслаў кнігу».

Благодарю Вас за хорошие слова...— Відаць, наступныя радкі з ліста Суворына мае на ўвазе І. Мележ: «С Вашим творчеством я познакомился много лет назад, когда прочитал роман «Минское направление». Книга произвела на меня большое впечатление. В 1963 году с большим удовольствием прочитал Ваш роман «Люди на болоте», а в прошлом году с радостью познакомился с романом «Дыхание грозы». Вы стали для меня глубокоуважаемым писателем».

...посылаю Вам роман...— Дыхание грозы.— М.: Известия, 1968 з аўтографам: «Михаилу Кузьмичу Суворину с пожеланиями здоровья и счастья

Иван Мележ
5.IV.71 г.»

259. Г. М. КРЫЛОВУ (с. 214)

Друкуецца па арыгінале.

260. Л. І. МЕЛЕЖ (с. 214)

Друкуецца па арыгінале.

I. Мележ прымае ўдзел у асамблеі Сусветнага Савета Міру, якая праходзіла ў Будапешце 13—16 мая. 17 мая ён выступіў з прамовай перад грэчаскімі дэмакратамі.

261. С. Я. ПАПОВУ (с. 215)

Друкуецца па арыгінале.

...прочитал я Вашу книгу «На огневых рубежах».— Ваенна-гістарычны нарыс С. Папова, у якім апавядаецца пра баявы шлях 3-й гвардзейскай артылерыйскай Віцебскай, Хінганскай Чырванасцяжнай ордэнаў Суворава і Кутузава дывізіі прарыву РВГК. С. Папоў падарыў І. Мележу гэту кнігу з надпісам: «Дорогому Ивану Павловичу Мележу в память о нашей 3-й гв. АДП, о большой дороге войны 1941—1945 гг., пройденной вместе. В знак глубокого уважения

С. Е. Попов
4.4.71 г.
г. Москва».

...отвечаю с некоторым запозданием.— Ліст Папова да пісьменніка датуецца 4.IV.1971.

262. У ВЫДАВЕЦТВА «БЕЛАРУСЬ» (с. 215)

Друкуецца па арыгінале, які захоўваецца ў асабістым архіве П. З. Шаўцова (г. Мінск).

Датуецца паводле зместу.

Ліст напісаны ў сувязі з выданнем у выд-ве «Беларусь» першага Зб. твораў І. Мележа ў 6-ці тамах. У прыватнасці, вядзецца гаворка пра якасць карэктур 4 і 5 тамоў.

263. В. А. ВІЛЬТОЎСКАМУ (с. 216)

Друкуецца па арыгінале, які захоўваецца ў ІЛ.

Датуецца паводле зместу: віншаванне з кастрычніцкім святам, па-другое, Мележ знаходзіўся ў Ялце з 16 кастр. па 25 снеж. 1971 г.

...книги о себе Ф. Кулешова...— Размова ідзе пра кнігу «Иван Мележ (Очерк творчества)».— М.: Сов. писатель, 1971.

264. С. Л. ГУБАНАВУ (с. 217)

Друкуецца па арыгінале, які захоўваецца ў ІЛ.

Датуецца па памеце, зробленай пісьменнікам на лісце Губанава ад 24.X.1971 (па пашт. штэмпелі): «Адк. 3.XI.71».

Прыводзім тут ліст Губанава (у скарочаным выглядзе):

«Здравствуйте, тов. Мележ!

Как ни странно, но я решил написать письмо с подтверждением фото. По телевидению я прослушал Ваше выступление, сказал жене: «Мне этот человек знаком, рекомендовал меня в партию в г. Каменске. Нашел фотографию и на ней надпись: «Фронтовая жизнь в борьбе с фашизмом. Апрель 1942 г.». Губанов,

Буша, Пономарев, Чугунов, Сахно, Икрамов, Квасница. Фотография сделана после вручения партбилетов т. Брежневым в Доме офицеров г. Каменска. Прошу сообщить о других товарищах, их судьбе...

Я закончил войну в Чехословакии, освобождали Румынию, Югославию, Венгрию, Австрию, Чехословакию...

Губанов»

...фотографию хорошо знаю.— Гл. гэты здымак у дадзеным Зб. твораў, т. 3, пасля с. 160 (памылкова здымак тут датуецца 1941 г. Правільна: «Красавік, 1942»).

...главный врач пожалел меня...— «Дзякуй таму растоўскаму хірургу Антонаву, які, паспачуваўшы маладому палітработніку, сам узяўся рабіць аперацыю, выратаваў маю правую руку, ужо асуджаную на смерць другімі ўрачамі. Рука гэта так спатрэбілася потым, так памагла мне ў працы!» (Іван Мележ. Жыццёвыя клопаты, с. 183.)

265. Ф. І. КУЛЯШОВУ (с. 218)

Друкуецца па арыгінале.

...смотрю на Ваш роман («И. М.»)...— Маецца на ўвазе кніга Ф. Куляшова «Иван Мележ (Очерк творчества)», якую аўтар падараваў Івану Паўлавічу з надпісам: «Милому Ивану Павловичу Мележу, о талантливых книгах которого я писал тут с радостью, восхищением и открытой искренностью и без которого, конечно, не было бы и этой маленькой книжки — с большой любовью.

Ф. Кулешов

7-X-71 г.»

266. А. К. ГАРДЗІЦКАМУ (с. 219)

Друкуецца па арыгінале, які захоўваецца ў асабістым архіве адрасата (г. Мінск).

...з прыемнасцю даведаўся...— У лісце да І. Мележа ад 29.XI.1971 А. Гардзіцкі паведамляў аб тэлеперадачы пра «Людзей на балоце»: «Весці перадачу запрасілі мяне. Цікава было б ведаць, як Вы адносіцеся да тэлеспектакля, наколькі ўдала ён перадае атмасферу, дух рамана, яго вобразы? Ці можна сказаць мне ў заключэнні, калі гэта так, што Вы працягваеце работу над «Палескай хронікай»?.. Добра было б перадаць ад Вас прывітанне дзесяцікласнікам».

...павінен адзначыць адданую работу многіх акцёраў, асабліва — Васіля, Ганны, Яўхіма, можа быць — Глушака.— Ролі вышэй названых герояў спектакля адпаведна выконвалі: Г. Гарбук, Л. Давідовіч, Б. Уладамірскі, З. Стома.

267. В. П. КАЗАЧЭНКУ (с. 219)

Друкуецца па арыгінале.

Датуецца паводле зместу: віншаванне з Новым годам, падругое, у тэксце паштоўкі ёсць словы: «Няхай у новым годзе

табе добра пішацца і кіруецца...» — З 1971 г. В. П. Казачэнка — першы намеснік старшыні праўлення СП УССР.

268. Г. М. КРЫЛОВУ (с. 220)

Друкуецца па арыгінале.

269. У ДВАРЫШЧАНСКУЮ СЯРЭДНЮЮ ШКОЛУ (с. 220)

Друкуецца па арыгінале.

270. С. Л. і З. І. ГУБАНАВЫМ (с. 220)

Друкуецца па арыгінале, які захоўваецца ў ІЛ.

271. М. М. УЛАШЧЫКУ (с. 221)

Друкуецца па арыгінале, які захоўваецца ў асабістым архіве М. М. Улашчыка (г.Масква), як і ўсе іншыя матэрыялы з эпісталярыя І. Мележа да адрасата, уключаныя ў дадзены том.

272. П. М. ЯКАВЕНКУ (с. 221)

Друкуецца па арыгінале, які захоўваецца ў ІЛ.
Датуецца па пашт. штэмпелі.
У лісце да пісьменніка ад 1.XII.1971 Якавенка пытае, чаму Мележ, будучы выдатнікам, адразу пасля школы не змог паступіць у ВНУ: «Як нам арыентаваць сваіх выхаванцаў у гэтым выпадку? Тлумачыць тэрмін як бюракратызм...?»
...не прынялі ў інстытут...— Пасля заканчэння сярэдняй школы з адзнакай І. Мележ падаў заяву ў Маскоўскі інстытут гісторыі, філасофіі, літаратуры. Нягледзячы на тое, што выдатнікі ў той час залічваліся ў ВНУ без экзаменаў, ён не стаў студэнтам.

273. Я. Л. СМАЛЕНСКАМУ (с. 221)

Друкуецца па арыгінале.

274. В. М. КАРПАВАЙ (с. 222)

Друкуецца па арыгінале.
Датуецца па выдавецкай памеце: «1971» і па змесце — віншаванне з Новым годам.
Наилучшие пожелания в новом году! — Гэтыя словы надрукаваны на паштоўцы ў выдавецтве.

275. С. Я. ПАПОВУ (с. 222)

Друкуецца па арыгінале.

Датуецца прыблізна па змесце: віншаванне з Новым годам і выдавецкай памеце: «1971».

Вспоминая Лиозно...— У маі 1965 г. І. Мележ быў запрошаны на сустрэчу з ветэранамі 70-га артпалка, прысвечаную 20-годдзю перамогі савецкага народа над фашыстамі. Сустрэча адбылася ў г. п. Лёзна (Віцебская вобл.).

1972

276. Ф. В. МАРОЗ (с. 222)

Друкуецца па арыгінале, які захоўваецца ў літаратурна-краязнаўчым музеі Гудзевіцкай сярэдняй школы (Мастоўскі р-н).

Ліст пісьменніку ад 6.XII.1971 Ф. Мароз напісала ад імя дзесяцікласнікаў Гудзевіцкай сярэдняй школы, членаў савета літаратурна-краязнаўчага школьнага музея. У ім паведамлялася, што члены савета музея знайшлі адрасы тых людзей, жыццё якіх было пакладзена Якубам Коласам у аснову пры стварэнні літаратурных вобразаў, і што вельмі б пажадана было, каб аўтар «Палескай хронікі» напісаў ім адрасы тых людзей, жыццё якіх пакладзена ў аснову стварэння мастацкіх вобразаў дылогіі.

На лісце вучаніцы стаіць памета І. Мележа: «Адк. І. М.».

277. Г. С. ШУПЕНЬКУ (с. 223)

Друкуецца па арыгінале.

Датуецца памылкова 1971 г. Рэдактарская дата па змесце — гэта адказ пісьменніка на ліст адрасата ад 23.XII.1971.

278. А. Ц. ГАНЧАРУ (с. 223)

Друкуецца па рукапіснай копіі, зробленай з арыгінала І. С. Шпакоўскім. Арыгінал захоўваецца ў асабістым архіве адрасата (г. Кіеў).

Грыбачоў Мікалай Мацвеевіч (1910), рускі пісьменнік і грамадскі дзеяч. Лаўрэат Ленінскай прэміі.

279. Г. С. ШУПЕНЬКУ (с. 224)

Друкуецца па арыгінале.

...што зрабілі з тваім артыкулам у «ЛіМе»...— У лісце да пісьменніка ад 17.III.1972 адрасант паведамляў, што вялікі артыкул пра « Палескую хроніку», які прапанаваў ён рэдакцыі газеты «Літаратура і мастацтва», быў на 1/3 скарочаны. (Народ у гісторыі.— Літ. і мастацтва, 1972, 17 сак.)

...вельмі ўдзячны Маскве — «Правде», «Литгазете», «Известиям».— Гаворка ідзе пра публікацыі, змешчаныя ў названых газетах, у сувязі з прысуджэннем І. Мележу Ленінскай прэміі — «Живое дыхание эпоса» М. Абалкіна (Правда, 1972, 9 сак.), «Полесская рапсодия» М. Лынькова (Известия, 1972, 18 сак.), «Гроза на болоте» В. Сурганава (Лит. газета, 1972, 15 сак.).

Матукоўскі Мікалай Ягоравіч (н.1929), беларускі драматург.

280. С. Я. ПАПОВУ (с. 225)

Друкуецца па арыгінале.

Датуецца прыблізна па выдавецкай памеце на паштоўцы: «1972», а таксама па змесце — віншаванне з майскімі святамі.

...встречи в Лиозно...— Гл. каментарыі да паштоўкі С. Я. Папову, якая датуецца канцом снежня 1971.

281. С. КОЛЕВУ (с. 225)

Друкуецца па фотакопіі, як і ўсе іншыя матэрыялы з эпісталярыя І. Мележа да Колева, уключаныя ў дадзены том. Арыгіналы захоўваюцца ў асабістым архіве Колева (Балгарыя, г. Сафія).

...нумар газеты «Отечествен фронт» з Вашым артыкулам.— Размова ідзе пра артыкул С. Колева, прысвечаны лаўрэатам Ленінскай прэміі М. Шагінян і І. Мележу пад агульным загалоўкам: «Новите лауреати на Ленинска награда за литература» (Отечествен фронт, 1972, 3 мая).

...выйшаў на балгарскай мове...— Раман «Людзі на балоце» выйшаў у 1971 г. у выд-ве «Народна култура» ў перакладзе Іжы Сакалова.

Пра тое, што «Людзі на балоце» перакладаюцца на балг. мову і выйдуць у выд-ве «Народна култура» ў 1971 г., было вядома Мележу з ліста Георгія Вылчава ад 30.VIII.1970.

Пасылаю Вам кніжку пра маю творчасць.— Ф. Куляшоў. «Иван Мележ (Очерк творчества)».

282. О. А. ЙЫГІ (с. 226)

Друкуецца па арыгінале.

...у «Звяздзе» надрукавана заметка...— Пад агульным загалоўкам «З рэдакцыйнага стала» ў «Звяздзе» ад 23.V.1972 змешчана бібліяграфічная даведка пра матэрыялы аднаго з тамоў БелСЭ, дзе даецца артыкул і пра эстонскага перакладчыка О. Йыгі.

283. К. М. СІМАНАВУ (с. 226)

Друкуецца па арыгінале.

Я сердечно признателен Вам за поздравления...— За віншавальную тэлеграму Сіманава ад 22.IV.1972 у сувязі з прысуджэннем Мележу Ленінскай прэміі: «Дорогой Иван Павлович! Прими-

те мои поздравления и самые добрые пожелания. Жму Вашу руку. Уважающий Вас Константин Симонов!»

...речь на прошлом писательском съезде.— І. Мележ мае на ўвазе выступленне К. Сіманава 30 чэрв. 1971 г. на 5-м з'ездзе СП СССР, які праходзіў з 29 чэрв. па 2 ліп. 1971 г. у Маскве. Асноўную ўвагу ў сваім выступленні К. Сіманаў сканцэнтраваў на такіх пытаннях і праблемах, як Радзіма, інтэрнацыяналізм, патрыятызм, пачуццё гісторыі ў сваім асабістым разуменні, што новага ўнёс у гэтыя паняцці наш савецкі час.

«Живые и мёртвые» — трылогія К. Сіманава, за якую ў 1974 г. ён атрымаў Ленінскую прэмію,— раманы — «Живые и мёртвые» (1954—1959), «Солдатами не рождаются» (1963—1964), «Последнее лето» (1970—1971).

284. Л. М. ТАЛКУНОВУ (с. 227)

Друкуецца па машынапіснай копіі, якая захоўваецца ў архіве сям'і І. Мележа. Арыгінал не захаваўся.

...дружескую и весьма дорогую мне поддержку, которую оказали «Известия»...— Размова ідзе пра публікацыю ў «Известиях» (1972, 18 сак.) артыкула М. Лынькова «Полесская рапсодия» пра творчасць І. Мележа.

285. В. ЖЫДЛІЦКАМУ (с. 227)

Друкуецца па ксеракопіі. Арыгінал захоўваецца ў асабістым архіве адрасата (Румынія, г. Бухарэст).

Адамовіч напісаў новы роман.— «Хатынская аповесць» (1972).

Чыгрынаў з поспехам дэбютаваў у новым жанры.— Апублікаваў раман «Плач перапёлкі». Да гэтага І. Чыгрынаў — аўтар кніг апавяданняў і аповесцей «Птушкі ляцяць на волю» і «Самы шчаслівы чалавек».

...апошні па праблемах крытыкі...— Гл. ЛЖТ: 1972, Люты, 16.

286. А. І. ПЯТРОЎСКАМУ (с. 228)

Друкуецца па арыгінале.

Датуецца прыблізна паводле зместу.

...але й за переклад...— Размова ідзе пра пераклад на ўкр. мову рамана «Людзі на балоце».

287. С. КОЛЕВУ (с. 229)

Друкуецца па фотакопіі.

288. Б. Б. РАПАПОРТУ (с. 229)

Друкуецца па арыгінале, які захоўваецца ў асабістым архіве адрасата (г. Горкі).

Датуецца па пашт. штэмпелі.

289. Л. А. СУШЧАНКУ (с. 230)

Друкуецца па арыгінале.
Датуецца па пашт. штэмпелі.

290. У РЭДАКЦЫЮ ГАЗЕТЫ «ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА» (с. 230)

Друкуецца па першай публікацыі — Літ. і мастацтва, 1972, 2 чэрв.

Гэта адказ пісьменіка на віншаванне рэдакцыі газеты «Літаратура і мастацтва», 1972, 28 крас. з прысуджэннем яму Ленінскай прэміі.

291. М. Я. і Ю. П. ВАНАГАМ (с. 230)

Друкуецца па арыгінале.

...*по-братски отозвались на счастье*...— У сувязі з прысуджэннем І. Мележу Ленінскай прэміі Ванагі даслалі яму віншавальны ліст ад 29.IV.1972.

...*заметили мои книги*...— Ю. Ванаг пераклаў на латыш. мову раманы І. Мележа «Людзі на балоце» (1966) і «Подых навальніцы» (1970).

292. Ф. З. УВАРАВУ (с. 231)

Друкуецца па арыгінале.

293. Я. Л. СМАЛЕНСКАМУ (с. 231)

Друкуецца па арыгінале.
Датуецца па пашт. штэмпелі.

...*получить поздравления от тебя*...— Віншавальная паштоўка Смаленскага ад 26.IV.1972 (па пашт. штэмпелі) з майскімі святамі і прысуджэннем І. Мележу Ленінскай прэміі.

294. Н. М. ДАНІЛЕНЦЫ (с. 231)

Друкуецца па арыгінале, які захоўваецца ў ІЛ.

...*адказваю Вам з такім спазненнем.*— Ліст Даніленкі да пісьменніка датуецца 21.VI.1972 (па пашт. штэмпелі).

...*цяжка адказваць на пытанне пра пераклады.*— У сувязі з паступленнем у аспірантуру пасля заканчэння ў 1972 г. Гомельскага Дзяржаўнага універсітэта Н. Даніленка працавала над рэфератам «Дылогія І. Мележа на рускай мове». Жадаючы ведаць думку аўтара «Палескай хронікі» пра пераклады на рускую мову яго твораў, яна звярнулася да І. Мележа з пытаннямі: «Як Вы асабіста ацэньваеце пераклады дылогіі Д. Кавалёвым, М. Гарбачовым і Н. Кіслікам? Каму з гэтых перакладчыкаў удалося найбольш удала перадаць асаблівасці палескіх гаворак герояў хро-

нікі? Ці не згубіўся своеасаблівы «водар» мовы, калі перакладчык адшукваў адэкватныя выразы замест устойлівых беларусізмаў?»

Ці не дачка Вы, дарэчы, нашага паважанага пісьменніка Міхася Даніленкі? — Дачка.

Даніленка Міхась (Міхаіл Пятровіч; н. 1922), беларускі пісьменнік.

295. С. КОЛЕВУ (с. 232)

Друкуецца па фотакопіі.

...благодарен Вам за всё, что Вы сделали.— Гл. лісты Колеву ад 19.V.1972 і ад 1.VI.1972 і каментарыі да іх.

...книги, журнал «Лик», газеты «Литературен фронт», «Отеч. фронт».— Даслана два экземпляры рамана «Людзі на балоце» на балг. мове, «Литературен фронт» (1972, 27 ліп.), дзе было апублікавана інтэрв'ю з Мележам Элеоноры Турлаковай. (Інфармацыя з ліста Колева ад 14.X.1980 да ўкладальніка тома.)

...альбом о Минске.— Альбом пад назвай «Узняты з руін».— Мн.: Беларусь, 1968.

...с моими книгами.— «Што ён за чалавек» (1961); «В горах дожди» (1966).

...переведете любой рассказ.— Колеў пераклаў на балг. мову апавяданне «Апошняя аперацыя», якое было надрукавана ў газ. «Народна култура», 1982, 26 лют.

296. Н. Е. КАШЧУК (с. 233)

Друкуецца па арыгінале, які захоўваецца ў асабістым архіве адрасата (г. Кіеў).

Датуецца па пашт. штэмпелі.

...одержати від Вас листа...— Ліст Кашчук да пісьменніка датуецца 23.IX.1972.

...заплановані літзустрічі — річ корисна.— У верасні 1972 г. у Мінску праходзіў Тыдзень братніх літаратур. У складзе дэлегацыі ад СП Украіны была і Н. Кашчук. З І. Мележам яна пазнаёмілася ў час паездкі на радзіму Я. Коласа, дзе адбылося вялікае свята паэзіі.

...послав Вам наш журнал...— Маладосць, 1972, № 11, дзе змешчаны ілюстраваны рэпартаж пра свята паэзіі, якое адбылося ў Дубах, пад Мікалаеўшчынай 17 верасня 1972 года.

Закруткін Віталій Аляксандравіч (1908), рускі пісьменнік.

...здав стару, переписану наполовину книгу...— Размова ідзе пра раман «Мінскі напрамак» выдання 1973 г. (выд-ва «Сов. писатель»).

297. У РЭДАКЦЫЮ ГАЗЕТЫ «ЧОРНОМОРСЬКА КОМУНА» (с. 233)

Друкуецца па чарнавым аўтографе, які захоўваецца ў архіве сям'і І. Мележа.

Упершыню — Чорноморська комуна, 1972, 30 снеж. пад загалоўкам «Незабутні дні» (на ўкр. мове).

Карэспандэнт украінскай газеты «Чорноморська комуна», даведаўшыся, што беларускі пісьменнік І. П. Мележ і С. Л. Губанаў з Украіны (г. Катоўск) у 1942 г. разам вучыліся на курсах па падрыхтоўцы палітработнікаў і зараз падтрымліваюць сувязь (гл. таксама ліст Губанаву ад 3.XI.1971 і каментарыі да яго), прапанаваў ім падзяліцца ўспамінамі з чытачамі газеты. Так у газеце з'явіліся дзве публікацыі — Мележа і Губанава — пад агульным загалоўкам «Лісты пра вялікую дружбу».

...сохранился этот снимок.— Гл. гэты фотаздымак у дадзеным Зб. твораў, т. 3, пасля с. 160: На здымку сярод групы курсантаў, якім толькі што былі ўручаны партыйныя білеты, І. Мележ — парторг роты курсантаў.

...глубоко взволновал его отклик...— Маецца на ўвазе ліст С. Л. Губанава ад 24.X.1971.

298. В. І. КУДРЫЦКАМУ (с. 235)

Друкуецца па арыгінале.

Датуецца па пашт. штэмпелі.

299. У ДВАРЫШЧАНСКУЮ СЯРЭДНЮЮ ШКОЛУ (с. 235)

Друкуецца па арыгінале.

1973

300. В. М. ЛАМАНАВУ (с. 235)

Друкуецца па арыгінале, які захоўваецца ў асабістым архіве В. М. Ламанава (г. Масква), як і ўсе іншыя матэрыялы з эпісталярыя пісьменніка да адрасата, змешчаныя ў дадзеным томе.

...прочел интервью.— Гаворка ідзе пра інтэрв'ю з І. Мележам для час. «В мире книг», якое правёў В. Ламанаў 12 снеж. 1972. Інтэрв'ю было апублікавана ў час. «В мире книг» (1973, № 4) пад загалоўкам «Веление пережитого».

301. В. М. ЛАМАНАВУ (с. 236)

Друкуецца па арыгінале.

Посылаю верстку.— Гл. ліст Ламанаву ад 2.I.1973 і каментарый да яго.

Интервью для «Лит. России» дать не смогу...— У лісце да Мележа ад 8.II.1973 Ламанаў выказаў просьбу рэдакцыі газ. «Литературная Россия» арганізаваць з аўтарам «Палескай хронікі» інтэрв'ю на тэму: «Кантакты пісьменнікаў з калегамі з сацыялістычных і капіталістычных краін».

Людміла Мікалаеўна — жонка В. М. Ламанава.

302. У. П. КАТЛЯРЧЫКУ (с. 236)

Друкуецца па арыгінале, які захоўваецца ў ІЛ.

303. Ф. І. КУЛЯШОВУ (с. 237)

Друкуецца па арыгінале.
Тэлеграма ў сувязі з 60-годдзем Ф. І. Куляшова.

304. В. М. ЛАМАНАВУ (с. 237)

Друкуецца па арыгінале.
Датуецца па пашт. штэмпелі.
Бандеролі с журналом («В мире книг») получил.— Размова ідзе пра час. «В мире книг» (1973, № 4), дзе было змешчана інтэрв'ю ■ І. Мележам. (Гл. ліст В. М. Ламанаву ад 2.І.1973 і каментарыі да яго.)

305. К. А. ЧАРНЯЦЭВІЧУ (с. 238)

Друкуецца па арыгінале, які захоўваецца ў асабістым архіве адрасата (г. Нявіннамыск).
Упершыню — Літаратура і мастацтва, 1980, 29 лют.
...вдумчиво прочитали статьи.— У лісце да І. Мележа ад 16.VII.1973 адрасант паведамляў: «Мною с величайшим интересом были прочитаны Ваши материалы «Чей дорог суд» (Лит. обозрение, № 1, 1973) ■ «Веление пережитого» (В мире книг, № 4, 1973)...»
Выйдет он в новой редакции...— Минское направление.— М.: Сов. писатель, 1973.
О Собрании сочинений сказать ничего определенного не могу.— Размова ідзе пра выданне Збору твораў пісьменніка на рускай мове. Пакуль такога Збору твораў няма.

306. В. Д. АСКОЦКАМУ (с. 238)

Друкуецца па арыгінале.

1974

307. А. А. КУЛЯШОВУ (с. 239)

Друкуецца па арыгінале, які захоўваецца ў ІЛ.
Віншавальны ліст А. Куляшову ў сувязі з 60-годдзем з дня яго нараджэння (6.ІІ.1914).

308. В. ЖЫДЛІЦКАМУ (с. 239)

Друкуецца па ксеракопіі. Арыгінал захоўваецца ў асабістым архіве адрасата. (Румынія, г. Бухарэст).

...збольшага падрыхтаваў том крытыкі і публіцыстыкі...— «Жыццёвыя клопаты» (1975).

Восенню ў Алма-Аце, у Казахстане, я трапіў у бальніцу...— Гл. ЛЖТ: 1973, Верасень, 4—6.

Асабліва цёплыя павевы былі ў апошнія гады з Балгарыі... — Маецца на ўвазе выданне на балг. мове «Людзей на балоце», а таксама сардэчная перапіска з С. Колевым (гл. у дадзеным томе).

309. А. М. СТАТКЕВІЧУ (с. 240)

Друкуецца па арыгінале.

...атрымаў Ваш ліст.— Ліст Статкевіча ад 6.II.1974, у якім ён звяртаецца да пісьменніка з просьбай адказаць на пытанні: «Калі выйдзе Ваш раман «За асакою бераг»? Я і мае вучні чакаем яго з нецярпеннем. Па тэлебачанні Вы выступалі і сказалі, што ўжо паставілі апошнюю кропку, а часу прайшло ўжо шмат. Я з вучнямі падбіраю матэрыял для тэматычнага вечара па Вашай творчасці; неабходны сцэнарыі ўрыўкаў па раманах «Людзі на балоце», «Подых навальніцы». Дапамажыце парадай і, калі можна, матэрыялам...»

Раман «За асакою бераг»...— Раман публікаваўся пад назвай «Завеі, снежань».

Раман у дзвюх кнігах павінен неўзабаве выйсці ў выдавецтве.— Мінскі напрамак.— Мн.: Маст. літ., 1974.

Вёска Курані ёсць на свеце...— Маецца на ўвазе вёска Каранёўка (Гомельская вобл.), адкуль родам маці пісьменніка.

310. А. М. ЖАБІНУ (с. 241)

Друкуецца па арыгінале, які захоўваецца ў асабістым архіве адрасата (г. Нерахта).

Но выйдет это из печати...— Асобным выданнем раман «Завеі, снежань» выйшаў у 1978 (Мн.: Маст. літ.), ужо пасля смерці Мележа. На рус. мове публікаваўся ў час. «Дружба народов», 1978, № 4, 5, 6.

311. У. М. ШПІТАЛЬНІКУ (с. 241)

Друкуецца па арыгінале, які захоўваецца ў асабістым архіве адрасата (ст. Калодзішчы Мінскага р-на), як і ўсе іншыя матэрыялы з эпісталярыя І. Мележа да Шпітальніка, што ўвайшлі ў дадзены том.

С большим волнением прочитал я твое письмо.— Ліст Шпітальніка ад 12.II.1974, у якім паведамлялася, што 7 лютага 1974 года па 1-й праграме Беларускага тэлебачання была паказана перадача з в. Глінішча Хойніцкага р-на «Запрашаем на вячоркі»

і што дзякуючы тэлеперадачы была магчымасць убачыць і пачуць таварыша юнацтва, г. зн. І. П. Мележа.

Встретимся, поговорим.— Летам 1974 г. яны сустракаліся ў Мележа на дачы ў Ждановічах, куды пісьменнік запрасіў свайго земляка. (Гл. паштоўку І. Мележа да Шпітальніка ад чэрвеня — ліпеня 1974.)

Разам з лістом І. Мележ паслаў Уладзіміру Маркавічу кнігу «Люди на болоте. Дыхание грозы» (1973) з надпісам: «Дорогому товарищу далеких дней молодости Владимиру Марковичу Шпитальнику

на память от автора —
Іван Мележ
20.II.1974 г.
Минск»

312. К. А. ЛЫСЕНКУ (с. 242)

Друкуецца па арыгінале, які захоўваецца ў асабістым архіве К. А. Лысенкі (Нова-Аскольскі р-н Белгародскай вобл.), як і ўсе іншыя матэрыялы з эпісталярыя пісьменніка да адрасата, уключаныя ў дадзены том.

Ваше письмо взволновало меня...— Ліст Лысенкі ад 6.III.1971. Прыводзім яго ў скарочаным выглядзе:

«Здравствуйте, дорогой Иван Павлович!

Пишет Вам бывший однополчанин Лысенко Кирилл Антонович. Будучи в Москве в редакции «Юность» на приеме у Б. Н. Полевого по поводу повести «Пушка», которую написал наш однополчанин Д. М. Холендро, я от Якубовича Е. А. узнал Ваш адрес <...>

В памяти о Вас я имею следующее:

Я чуть раньше попал в Артемовск и встречал партию белорусских ребят уже в солдатской шинели. Среди них Ваш образ мне помнится веселым и задорным. Плотный, плечистый, выше среднего роста, русый парень с добрым веселым взглядом всегда хороводил бойцов у нас в ленкомнате, в казарме г. Артемовска. А как энергично Вы организовывали танцы и отплясывали «Лявониху», этого никогда не забыть, и вот всегда, когда я смотрю телевизор и при упоминании «Лявонихи», я вспоминаю, прежде всего, Вас, да и об этом танце я впервые узнал от Вас. Я часто Вас встречал в Зап. Украине, в походе на С. Буковину, помню Вас в звании замполита...

Мои товарищи на встрече в Москве гордились и радовались за ваши успехи, и как не радоваться, что среди нашего поколения есть такие люди с большой буквы...»

Вспомнил я и трагедию на реке Самарке...— Пасля выхаду з акружэння рэшткі падраздзяленняў 192-й горна-стралковай дывізіі былі сфарміраваны ў 676-ты стралковы полк і перададзены ў 15-ю стралковую дывізію, якая 14 верасня 1941 года заняла абарону на Дняпры ў раёне вёскі Каменка пад Днепрапятроўскам. 28 верасня вораг у раёне Крамянчуга фарсіраваў Днядро і абкружыў усе часці, якія знаходзіліся ў абароне г. Днепрапятроўска. Камандаванне прызнала неабходным прарваць абарону праціўніка на рацэ Самарцы ў раёне вёскі Сокалава пад Паўлаградам, і, нягледзячы на артканаду, танкавую лавіну ворага, масіраваныя

налёты авіяцыі, нашы войскі, ў асноўным, выйшлі з акружэння і пераправіліся праз раку. Аднак 203-й артполк 15-й Сівашскай дывізіі не выканаў сваю баявую задачу — полк страціў многа баявой тэхнікі і людзей. (Інфармацыя з ліста Лысенкі ад 13.III.1980 да ўкладальніка тома.)

...послали на курсы политсостава фронта.— Гл. ліст С. Л. Губанаву ад 3.XI.1971 і каментарыі да яго.

...посылаю два последних своих романа...— «Люди на болоте. Дыхание грозы» (1973) з надпісам: «Лысенко Кириллу Антоновичу, товарищу по военной службе, на память о 192 горно-стрелковой дивизии, о далекой молодости

от автора
Иван Мележ
27.III.74 г.
Минск»

313. Ю. А. ПЯТРОВУ (с. 243)

Друкуецца па арыгінале, які захоўваецца ў школьным музеі «У імя Радзімы» (г. Масква, СШ № 80).

Посылаю Вам книгу...— «Минское направление» (1973) (не захавалася ў адрасата).

...биографию, написанную профессором Ф. Кулешовым.— Ф. Кулешов. «Иван Мележ (Очерк творчества)», 1971. На кнізе зроблены надпіс: «КЛАДу 80-й школы

И. Мележ
22.VI.74 г.»

(Кніга захоўваецца ў школьным музеі.)

Встретить не мог...— У лісце да Мележа ад 10.VI. 1974 члены клуба «КЛАД» (клуб любителей архивной документации) паведамлялі, што хутка выязджаюць у турысцкую экспедыцыю па месцах баявых дзеянняў дывізіі, у якой ваяваў Мележ, прысвечаную 30-годдзю вызвалення Беларусі ад фашыстаў, і што 17 чэрвеня будуць праязджаць г. Мінск у 9 гадзін раніцы. Прасілі, каб пісьменнік разам з іншымі аднапалчанамі з Мінска, што таксама былі папярэджаны аб сустрэчы, прыйшлі на чыгуначны вакзал, дзе павінна была адбыцца сустрэча байцоў адной дывізіі, што арганізоўвалі «кладаўцы».

314. У. М. ШПІТАЛЬНІКУ (с. 243)

Друкуецца па арыгінале.

Датуецца паводле зместу і па супастаўленні з сумежным лістом (Шпітальніку ад 20.II.1974).

315. С. КОЛЕВУ (с. 244)

Друкуецца па фотакопіі.

...получил бандероль...— Раман «Подых навальніцы» ў перакладзе на балг. мову Пенкі Кыневай. Выйшаў у выд-ве «Народна култура» (Сафія, 1974).

...тоже вышлю бандероль? — «Получил Ваш роман «Мінскі напрамак» 1—2 и хочу благодарить за большое внимание и дружеский жест. Это величавый эпос, и я весьма счастлив иметь эту книгу в моей библиотеке». (З ліста С. Колева да І. Мележа ад 1.X.1974).

316. Л. І. МЕЛЕЖ (с. 244)

Друкуецца па арыгінале.

Датуецца па пашт. штэмпелі.

Пісьменнік разам з жонкай знаходзіўся ў санаторыі «Беларусь» (Місхор) з 20.IX па 13. XI.1974.

317. Ю. ЛАУРУШАСУ (с. 244)

Друкуецца па машынапіснай копіі, якая захоўваецца ў архіве сям'і І. Мележа. Арыгінал не захаваўся.

Гудайціс-Гузявічус Аляксандарс Аўгуставіч (1908—1969), літоўскі пісьменнік.

...не смогу выступить в Вашем сборнике с воспоминаниями...— У лісце да Мележа ад 14.XI.1974 Лаурушас звярнуўся з просьбай выступіць у зборніку «Воспоминания об А. Гудайтисе-Гузявичюсе» (1982).

318. В. ЖЫДЛІЦКАМУ (с. 245)

Друкуецца па ксеракопіі. Арыгінал захоўваецца ў асабістым архіве адрасата (Румынія, г. Бухарэст).

...я доўгі час не быў у Мінску...— Гл. ЛЖТ: 1974, Верасень, 20— лістапад, 13.

Што да трэцяга рамана...— Размова ідзе пра «Завеі, снежань».

Караткевіч Уладзімір Сямёнавіч (1930—1984), беларускі пісьменнік.

319. Ю. А. АНДРЭЕВУ (с. 246)

Друкуецца па арыгінале, які захоўваецца ў асабістым архіве адрасата (г. Ленінград).

Вашу книгу получил.— Ю. Андреев. «Наша жизнь, наша литература» (1974) з надпісам: «Ивану Павловичу Мележу с любовью

Ю. Андреев. 16.II.74. Ленинград»

...памятную мне статью из «Невы».— Размова ідзе пра артыкул Ю. Андрэева «На ниве многонациональной литературы» (Нева, 1972, № 9).

Работаю понемножку еще над одной «полесской» книгой...— Маецца на ўвазе раман «Завеі, снежань».

Хотелось бы повидаться с Вами...— «Виделись мы всего один раз — на VI съезде писателей СССР, где работали в одной секции, освещающей проблемы социалистического реализма. Он узнал меня по карточке, посланной ему в ответ на его фото, остановил на

лестнице в ИМЛИ, и мы с ним очень дружественно поговорили о продолжении его работы над «Полесской хроникой». (З ліста Ю. Андрэева ад 20.VI.1980 на імя дырэктара ІЛ.)

320. Ю. М. ХУСАІНАВУ (с. 246)

Друкуецца па машынапіснай копіі, якая захоўваецца ў архіве сям'і І. Мележа. Арыгінал невядомы.

...обратились рабочие и руководство совхоза...— Ліст выбаршчыкаў саўгаса «Прыпяцкі» Петрыкаўскага р-на ад 18.IX.1974. На ім памета І. Мележа: «Пісьмо ў аблвыканком».

321. У ДВАРЫШЧАНСКУЮ СЯРЭДНЮЮ ШКОЛУ (с. 247)

Друкуецца па арыгінале.

322. Г. М. КРЫЛОВУ (с. 247)

Друкуецца па арыгінале.

323. М. Ц. ЛЫНЬКОВУ (с. 248)

Друкуецца па арыгінале, які захоўваецца ў архіве сям'і І. Мележа.

Датуецца па пашт. штэмпелі.

...Нарач і Ваш флот.— На ўзбярэжжы Нарачы знаходзіцца дача Лынькова. А гаворачы пра «флот», І. Мележ мае на ўвазе маторную лодку Міхася Ціханавіча.

324. М. М. УЛАШЧЫКУ (с. 248)

Друкуецца па арыгінале.

325. С. С. і С. В. САРТАКОВЫМ (с. 248)

Друкуецца па арыгінале.

Датуецца па змесце віншавальнай паштоўкі: «...пожелания на Новый, 1975-й!»

1975

326. Л. А. СУШЧАНКУ (с. 249)

Друкуецца па арыгінале.

...асабліва загадчыку навучальнай часткі школы...— Л. А. Сушчанку.

...праязджаючы праз Хойнікі...— Гл. ЛЖТ: 1974, Верасень, паміж 10 і 15.

...выйдзе вялікая кніга...— «Жыццёвыя клопаты».

...у пачатку наступнага пачну друкаваць той раман...— У «Полымі», 1976, № 3, 4, 5 была надрукавана частка рамана І. Мележа «Завеі, снежань».

...назва яго будзе, відаць, іншая...— У вераснёўскім нумары «Полымя» за 1975 г. паведамлялася, што ў наступным годзе ў часопісе будзе друкавацца новы раман І. Мележа «За асакою бераг». Раман публікаваўся пад назвай «Завеі, снежань».

327. В. У. БЫСТРЫХ (с. 250)

Друкуецца па арыгінале, які захоўваецца ў асабістым архіве адрасата (г. Ленінград).

...мне переслали Ваше письмо...— Ліст Быстрых ад 3.III.1975.

Спасибо Вам за доброе слово! — У лісце да Мележа адрасант пісаў: «Этим Вашим литературным трудом Вы создали достойный памятник (живым и мертвым) нашим советским воинам и партизанам...»

328. П. Е. ЛАТЫШАВУ (с. 250)

Друкуецца па арыгінале, які захоўваецца ў ІЛ.

Получил Ваше письмо.— Ліст Латышава ад 15.III.1975.

З ліста Латышава: «Многоуважаемый наш писатель Иван Павлович!

Обращаюсь я к Вам как к писателю, а может быть, и однополчанину... Читая газету «Красная звезда» от 22 февраля 1975 года, на второй странице газеты я прочитал Вашу статью «Герои войны — герои книг», в четвертой колонке я наткнулся на такой неожиданный для меня «сюрприз», после окончания Отечественной войны я ни разу не находил в газетах или книгах, а может, это совпадение, однофамильца, нашего Героя Отечественной войны командира 269-го артиллерийского полка, артиллерии резерва Главного командования полковника Дедова и нашего любимого командира первой батареи третьего дивизиона лейтенанта Романова...»

І далей у сваім лісце Латышаў паведамляе аб пройдзеным шляху дывізіі, нагадвае прозвішчы таварышаў і месцы баёў.

...командир дивизии генерал Попов.— Гл. ПА.

Дневник прислать не могу...— Маецца на ўвазе ваенны дзённік І. Мележа, які быў да гэтага часу апублікаваны ўжо ў «Маладосці» (1975, № 3) пад загалоўкам: «317 дзён вайны». На рускай мове «Першая кніга» І. Мележа публікавалася ў «Немане», 1980, № 1, 2; 1981, № 2.

329. С. КОЛЕВУ (с. 252)

Друкуецца па фотакопіі.

Посылаю, наконец, ответы на Вашу анкету...— У лісце да Мележа ад 27.XII.1974 Колеў паведамляў, што «Маштабы дружбы» (дадатак да балгарскай газеты «Вячэрнія навіны») будзе публіка-

ваць матэрыялы пра савецкую літаратуру, у прыватнасці пра аўтара «Палескай хронікі». І далей просіць, каб І. Мележ даслаў чытачам гэтай газеты прысвячэнне на бел. мове і адказаў на пытанні анкеты.

Гэты матэрыял быў апублікаваны ў «Мащаби на дружбата» (1975, 24 чэрв.).

Пад фотаздымкам І. Мележа — прысвячэнне, дасланае ім на беларускай мове: «Сардэчнае прывітанне чытачам газеты «Вечерни новини»!

Дабра і шчасця Вам, дарагія балгарскія сябры».

Тут жа апублікаваны былі адказы І. Мележа на пытанні анкеты.

Анкета

1. Как Вы видите будущее развитие белорусской литературы?

Белорусская литература — одна из старых славянских литератур. Однако развитие в прошлые века происходило в таких трудных условиях, что было время — в середине XIX века,— когда стоял вопрос, сможет ли она вообще существовать дальше.

С конца XIX и в начале XX века начинается новый этап в развитии белорусской литературы, быстрого ее роста и мужания. Этот рост связан с ростом революционного движения в Белоруссии. Но подлинный расцвет белорусской литературы определен Октябрьской революцией 1917 года, раскрепостившей могучие творческие силы белорусского народа.

В настоящее время белорусская литература — одна из наиболее развитых и сильных литератур в Советском Союзе. В ней работает много опытных талантливых писателей, ее год от года щедро пополняет способная молодежь, вливающая в нашу литературу новые силы. Хорошее здоровье белорусской литературы в наши дни, приток талантливых молодых сил в нее предсказывает, что у литературы нашей большое, радующее и многообещающее будущее.

Уверенность в этом основывается также на том, что белорусская литература отличается крепкой связью с жизнью народа, с его насущными заботами и надеждами.

2. Как Вы чувствуете себя связанным с болгарским народом?

Прежде всего, меня связывает с болгарским народом мое сердце. Сердце мое полно симпатии и любви к болгарам, симпатии и любви таких привычных и естественных, что объяснение в словах представляется мне делом трудным и неизбежно упрощающим реальность.

Хочется ограничиться вначале просто сердечным признанием: я люблю Болгарию, народ Ваш.

Пользуясь случаем, с удовольствием могу сказать о том, что дед мой в составе русских войск в прошлом столетии участвовал в боях за свободу Болгарии. Так что, как видите, связь моя с Болгарией, можно сказать,— традиционна, весьма длительна по времени, уходит корнями в историю.

Давняя семейная связь эта в новое время продлена, обновлена мной: у меня в Болгарии ныне немало знакомых и друзей среди писателей. И, конечно же, чувство единения с болгарами стало крепче после выхода в Софии моих книг «Люди на болоте» и «Дыхание грозы».

Но отмечая эти факты, я хочу повторить, что они только от-

дельные черточки в том большом и привычном чувстве, которое сердечно связывает меня с Болгарией.

3. Если не секрет, какие у Вас творческие планы на 1975 год?

В 1975 году опубликовал дневник, который вел на фронте в 1941—1942 годах,— тогда, когда мне было только двадцать лет. Дневник небольшой, но он мне очень дорог: ведь в нем дыхание молодости, трудных, незабываемых дней.

Примерно в середине года надеюсь получить из издательства большую книгу моей публицистики и раздумий — «Житейские заботы», которая охватывает двадцать пять лет моей творческой жизни.

Наибольшие волнения и надежды теперь с романом — он написан только наполовину, и окончание его видится мне еще далеко. Поэтому говорить о нем, думаю, рано.

И. Мележ

330. М. М. ХУДЗЕНКУ (с. 252)

Друкуецца па арыгінале, які захоўваецца ў асабістым архіве адрасата (в. Конанаўшчына Брагінскага р-на).

...атрымаў тваё пісьмо.— Ліст Худзенькі ад 19.II.1975, на якім ёсць памета пісьменніка: «Адк. 18.IV.75».

...фотакартку на тваю просьбу пасылаю.— Мастацкі фотаздымак, надрукаваны выд-вам «Беларусь» у 1973 г., на якім І. Мележ зрабіў надпіс: «Міколу Худзенку — з прывітаннем у Конанаўшчыну. Зычу добрых твораў і поспехаў у вучобе!

Іван Мележ 18.IV.75 г.»

331. Т. Ф. ЗАЛАТУХІНАЙ (с. 253)

Друкуецца па арыгінале, які захоўваецца ў асабістым архіве адрасата (г. Масква).

...посылаю документ...— Размова ідзе пра рэцэпт на новы медыцынскі прэпарат ад хваробы нырак.

332. Г. М. КРЫЛОВУ (с. 253)

Друкуецца па арыгінале.
Датуецца па пашт. штэмпелі.

333. М. Ц. ЛЫНЬКОВУ (с. 253)

Друкуецца па арыгінале, які захоўваецца ў асабістым архіве С. З. Лыньковай (г. Мінск).
Датуецца па пашт. штэмпелі.

334. К. А. ЛЫСЕНКУ (с. 254)

Друкуецца па арыгінале.
Датуецца паводле пашт. штэмпеля.

335. У РЭДАКЦЫЮ ЧАСОПІСА «ЛИТЕРАТУРНОЕ ОБОЗРЕНИЕ» (с. 254).

Друкуецца па машынапіснай копіі, якая захоўваецца ў архіве сям'і І. Мележа.

...Возвращая верстку...— Размова ідзе пра вёрстку артыкула І. Мележа «Мастерство есть стремление», які быў апублікаваны ў «Литературном обозрении», 1975, № 6.

336. В. В. ГУРЫ (с. 254)

Друкуецца па машынапіснай копіі, зробленай з арыгінала В. Гурай. Арыгінал захоўваецца ў асабістым архіве адрасата (г. Волагда).

Датуецца па памеце адрасата.

Віншавальная тэлеграма да 50-годдзя з дня нараджэння В. Гуры.

337. Л. Л. АРАБЕЙ (с. 255)

Друкуецца па арыгінале, які захоўваецца ў асабістым архіве Л. Арабей (Мінск).

...не змог трапіць на юбілейную вечарыну 26.VI...— Маецца на ўвазе юбілейны вечар да 50-годдзя з дня нараджэння Л. Л. Арабей.

338. А. П. СМІРНОВУ (с. 255)

Друкуецца па арыгінале, які захоўваецца ў асабістым архіве А. П. Смірнова (г. Масква), як і другі ліст Мележа да адрасата, уключаны ў дадзены том.

«Эшелоны шли на восток».— Нарыс А. Смірнова (Правда, 1975, 7 жн.).

...не ошибаюсь, считая, што 192-я стрелк. дивизия это та самая 192-я горно-стрелковая...— Гл. ліст да Смірнова ад 28.XII.1975 і каментарыі да яго.

Беларуская аперацыя — адна ■ найвялікшых стратэгічных наступальных аперацый Чырвонай Арміі ў Вялікую Айчынную вайну, ажыццёўленая на Беларусі з 23 чэрвеня да канца жніўня 1944 г.

...понравился Ваш «Эшелон».— Раман А. Смірнова «Эшелон», які публікаваўся ў «Новом мире» (1971, № 2, 3).

339. Т. АЛІМКУЛАВУ (с. 256)

Друкуецца па арыгінале, які захоўваецца ў ІЛ.

...получил Ваше беспокойное письмо.— Ліст Алімкулава ад 12.VIII.1975, у якім паведамлялася, што пераклад рамана «Людзі на балоце» завершаны і ўжо ў выд-ве «Жазушы», але чамусьці ён не папаў у план выданняў на 1976 г. Тут жа перакладчык пра-

сіў Мележа асабіста звярнуцца па гэтаму пытанню да дырэктара выдавецтва.

...*за Вашу большую работу, за перевод романа.*— У час працы над перакладам «Людзей на балоце» І. Мележа на казахскую мову Алімкулаў цяжка захварэў, і прыйшлося яму заканчваць пераклад рамана сумесна з вядомым перакладчыкам А. Шанашравым. (Інфармацыя з ліста Т. Алімкулава ад 20.XII.1981 да ўкладальніка тома).

Раман «Людзі на балоце» ў перакладзе на казах. мову выйшаў у 1976.

340. А. П. РОГАВАЙ (с. 257)

Друкуецца па арыгінале, які захоўваецца ў ІЛ (як і другі ліст І. Мележа да адрасата, што друкуецца ў дадзеным томе).

Посылаю обещанную расклейку романа «Минское направление».— Для выдання «Мінскага напрамку» ў выд-ве Міністэрства абароны СССР (1976).

341. В. В. ГУРЫ (с. 258)

Друкуецца па фотакопіі. Арыгінал захоўваецца ў асабістым архіве адрасата (г. Волагда).

...*пишу Вам с таким большим опозданием.*— Ліст Гуры да Мележа датуецца 20.VIII.1975.

...*на следующей неделе лягу в больницу.*— Размова ідзе пра Цэнтральную клінічную бальніцу ў Маскве, дзе І. Мележ лячыўся з 28 кастр. да 30 лістап.

...*рад был Вашей книге с дарственной надписью.*— У «Литературной газете» (1975, 22 студз.) быў апублікаваны адказ І. Мележа на анкету рэдакцыі гэтай газеты. Адказваючы на першае пытанне: «Какие критические работы прошлого года привлекли Ваше внимание и видятся Вам особо значительными?» — І. Мележ сярод кніг, што зрабілі на яго добрае ўражанне, назваў і кнігу В. Гуры «Роман и революция» (1979). Пасля гэтага разам з удзячным лістом В. Гуры беларускі пісьменнік атрымаў ад літаратуразнаўца вышэй названую кнігу з надпісам: «Дорогому Ивану Павловичу Мележу с большим уважением, поклоном и благодарностью.

Август 1975
Виктор Гура»

Разам з падзякай за ліст і кнігу І. Мележ паслаў В. Гуры два сваіх раманы «Минское направление» (1973) і «Люди на болоте» (Роман-газета, 1963, № 5) з аўтографамі:
на рамане «Мінскі напрамак»: «Виктору Васильевичу Гура. Мне очень многое хотелось бы сказать Вам, отдавая Вам эту первую большую свою книгу, но может быть, она немало расскажет об авторе, его надеждах сама...

И. Мележ
21.10.75 г.
Минск».

на рамане «Людзі на балоце»: «Виктору Васильевичу Гура с уважением

И. Мележ
21.10.75 г.
Минск».

342. У. А. СУРГАНАВУ (с. 258)

Друкуецца па машынапіснай копіі, якая захоўваецца ў архіве сям'і І. Мележа. Арыгінал невядомы.

Гэты ліст напісаны І. Мележам пасля прачытання кнігі У. Сурганава «Человек на земле» (1975).

На тытульным лісце кнігі пісьменнікам зроблена памета: «Чытаў 8—9.IX.75 г. Дача».

У лісце-адказе да Мележа ад 3.XI.1975 Сурганаў піша шчырыя словы падзякі за высокую ацэнку яго кнігі: «Спасибо за доброе слово о моем детище<...> Еще раз великое спасибо Вам и низкий поклон! Смутили и взволновали Вы меня похвалой, чертовски рад и даже горжусь малость, что угодил Вам...»

343. Ю. А. АНДРЭЕВУ (с. 259)

Друкуецца па арыгінале, які захоўваецца ў асабістым архіве адрасата.

Книгу Вашу — «Революция и литература» — получил.— Кніга даслана з аўтографам: «Дорогому И. П. Мележу — здоровья и доброй работоспособности. Ю. Андреев. Ленинград, 1975»

Посылаю Вам свое «Мин. направление»...— «Минское направление» (1973) з аўтографам: «Юрию Андреевичу Андрееву — с надеждой на встречу на Минском направлении и с большой симпатией.

Іван Мележ
25.10.75 г.
Минск»

344. Г. М. МАРКАВУ (с. 260)

Друкуецца па машынапіснай копіі, якая захоўваецца ў архіве сям'і І. Мележа.

Посылаю Вам мой последний том...— «Жыццёвыя клопаты» (1975).

345. А. П. РОГАВАЙ (с. 261)

Друкуецца па арыгінале.

Датуецца памылкова кастрычнікам месяцам. Рэдактарская дата аргументуецца зместам ліста — размова ў лісце вядзецца пра час паслякастрычніцкага свята. І яшчэ: у лісце да В. Гуры ад 21.X.1975 Мележ піша, што праз тыдзень збіраецца толькі яшчэ легчы ў бальніцу.

...что «Минское направление» выйдет на год раньше.— Па

плану выд-ва Міністэрства абароны СССР раман павінен быў выйсці ў 1977 г., а выйшаў у 1976.

Факсіміле — дакладная копія рукапісу, подпісу і т. д. пры дапамозе гравіравання, фатаграфіі і інш.

Рабай Васіль Сяргеевіч (н.1918), намеснік начальніка ўпраўлення выд-ва Міністэрства абароны СССР, галоўны рэдактар выдавецтва.

Філіпаў Гаўрыла Пракопавіч (н.1918), галоўны рэдактар рэдакцыі мастацкай літаратуры выд-ва Міністэрства абароны СССР.

346. У ДВАРЫШЧАНСКУЮ СЯРЭДНЮЮ ШКОЛУ (с. 261)

Друкуецца па арыгінале.

347. А. П. СМІРНОВУ (с. 262)

Друкуецца па арыгінале.

...болезненно в главной части, было ощущение того, что я узнал из письма.— «К сожалению, должен вас разочаровать: это не та дивизия, в которой Вы служили до войны и в которой встретили войну. 192-я стрелковая (впоследствии Краснознаменная, Оршанско-Хинганская) дивизия была сформирована в мае 1943 года на Смоленщине на базе двух стрелковых бригад — 112-й, воевавшей под Москвой, и 64-й, прибывшей из Туркмении. Новому этому соединению и было присвоено: 192-я». (Ліст Смірнова да Мележа ад 15.VIII.1975.)

...окружение ее на Дону в 1942 было последним.— Гл. лісты: К. А. Лысенку ад 27.III.1974, П. Е. Латышаву ад 22.III.1975 і каментарыі да гэтых лістоў.

...тронуло Ваше доброе слово о моем творчестве...— З вышэй названага ліста А. Смірнова: «Спасибо за добрые слова об очерке в «Правде»<...>. Я вдвойне их ценю, потому что они принадлежат писателю, творчество которого мне глубоко симпатично».

...роман, который я почти закончил. — Размова ідзе пра раман «Завеі, снежань».

...«Полесскую хронику», которая печаталась в «Дружбе народов»...— «Люди на болоте» (Дружба народов, 1962, № 11, 12) і «Дыхание грозы» (Дружба народов, 1967, № 5, 6, 7).

...нет Вас в списке редколлегии? — На працягу 1970—1974 гг. А. П. Смірноў працаваў намеснікам галоўнага рэдактара час. «Новый мир».

1976

348. М. М. УЛАШЧЫКУ (с. 263)

Друкуецца па арыгінале.
Датуецца па пашт. памеце на бланку тэлеграмы.
...примите самые горячие поздравления...— Віншаванне

М. М. Улашчыка з 70-годдзем з дня нараджэння. За пяць гадоў да гэтай віншавальнай тэлеграмы М. М. Улашчык асабіста віншаваў І. Мележа на вечары ў СП БССР, прысвечаным 50-годдзю з дня яго нараджэння.

Тады ж І. Мележ падараваў вядомаму гісторыку першы том Збору твораў у 6-ці т. з надпісам: «Мікалаю Мікалаевічу Улашчыку, які на вечары аўтара, 8 лютага года 1971, пераканаўча давёў, што зямля беларуская невыпадкова дала свету Кірылу Тураўскага і Сімяона Полацкага і што дар іх не згас зусім, жыве і цяпер, з падзякай, пашанай і замілаваннем —

Іван Мележ
23.II.71 г.
Каралішчавічы»

(У той час М. М. Улашчык адпачываў у Каралішчавічах у пісьменніцкім доме адпачынку).

349. В. В. НЯФЁДАВУ (с. 263)

Друкуецца па арыгінале, які захоўваецца ў асабістым архіве адрасата (г. Мінск).

Книгу Вашу — «Поэзия И. Бунина» — получил.— Разам з кнігай В. Няфёдава «Поэзия И. Бунина» (1975) І. Мележ атрымаў невялікі ліст, у якім аўтар ліста аргументуе, чым выкліканы яго падарунак: «Эта книжка — скромный знак любви к Вашей чудесной прозе». І далей звяртаецца ўвага пісьменніка на старонку 133 гэтай кнігі, дзе падкрэсліваецца, што І. Мележ, як і многія вядомыя пісьменнікі, не прайшоў міма мастацкіх адкрыццяў Буніна.

350. К. К. КРАПІВЕ (с. 264)

Друкуецца па чарнавым аўтографе, які захоўваецца ў архіве сям'і І. Мележа.

Датуецца па змесце. Тэлеграма даслана ў сувязі з 80-годдзем з дня нараджэння К. К. Крапівы.

351. А. Т. КУЗЬМІНУ (с. 264)

Друкуецца па машынапіснай копіі, якая захоўваецца ў архіве сям'і І. Мележа.

352. А. М. ЛАЎНІЦКАМУ (с. 266)

Друкуецца па машынапіснай копіі, якая захоўваецца ў архіве сям'і І. Мележа. Арыгінал невядомы.

353. В. І. АТРАШКЕВІЧУ (с. 267)

Друкуецца па арыгінале, які захоўваецца ў асабістым архіве адрасата (г. Магілёў).

...атрымаў Ваша пісьмо...— Ліст Атрашкевіча ад 4.III.1976, у якім адрасант звяртаецца да пісьменніка з просьбай адказаць на пытанні, звязаныя з аўтабіяграфізмам у яго творчасці.

354. М. М. УЛАШЧЫКУ (с. 267)

Друкуецца па арыгінале.

Дзякую Вам за добрыя словы пра раман! — У лісце да Мележа ад 15.V.1976 Улашчык выказаў свае ўражанні пасля прачытання ў «Полымі» № 5 часткі рамана «Завеі, снежань». З ліста: «Вы далі гісторыю тых часоў пераканаўчую, бо гэта гісторыя сапраўдная. Няма ніякае схемы, няма нічога таго, што напісана пэўна тысячамі аўтараў, ёсць праўда. Слава Вам за гэта».

355. Ф. А. БЯЛЯЕВУ (с. 267)

Друкуецца па машынапіснай копіі, якая захоўваецца ў архіве сям'і Івана Мележа.

Арыгінал невядомы.

Хамічы.— Вёска ў Быхаўскім раёне Магілёўскай вобл.

356. В. А. БУРАНУ (с. 268)

Друкуецца па арыгінале, які захоўваецца ў ІЛ.

Гэта адказ І. Мележа на ліст В. Бурана ад 2.VII.1976, у якім Васіль Акімавіч звярнуўся да пісьменніка з просьбай дазволіць яму пазнаёміцца з чытацкімі лістамі, дасланымі ў розныя гады, каб выкарыстаць іх у сваёй кнізе па праблеме «Пісьменнік-кніга-чытач».

Ліст І . Мележа В. Буран чытаў ужо пасля яго смерці: «Ліст я атрымаў у другой палове жніўня, калі Івана Паўлавіча ўжо не стала». (З ліста В. Бурана да жонкі І. Мележа ад 30.IX. 1979.)

...зусім нядаўна прыехаў з Крыма.— Адпачываў ў Місхоры ў санаторыі «Беларусь».

На анкету адказаць пакуль што не змагу...— Разам з лістом І. Мележу ад 2.VII.1976 В. Буран даслаў анкету з пяці пытанняў. Анкета прысвечана праблеме «Пісьменнік-кніга-чытач».

Дзякую за кніжку пра В. Быкава.— В. Буран даслаў І. Мележу сваю кнігу «Васіль Быкаў» (1976) з надпісам: «Паважанаму Івану Паўлавічу Мележу з глыбокай прыхільнасцю

4.VII.76
г. Кіеў
Васіль Буран»

АНАТАВАНЫ ПАКАЗАЛЬНІК АДРАСАТАЎ

Абалкін Мікалай Аляксандравіч (н. 1906), рускі тэатральны і літаратурны крытык, літаратуразнавец. Аўтар многіх кніг аб тэатры і мастацтве.

Знаёмства з І. Мележам адбылося ў той час, калі Абалкін быў членам рэдкалегіі і рэдактарам «Правды» па аддзелу літаратуры і мастацтва. «С Иваном Павловичем мы были в добрых дружественных отношениях. Не раз встречались в Москве и в Минске». (З ліста Абалкіна ад 3.III.1980 да ўкладальніка тома.)

Літ.: Возвращение к истоку (Правда, 1967, 17 жн.); у кн.: Оружие гуманизма.— М.: Сов. писатель, 1970; Живое дыхание эпоса (Правда, 1972, 9 сак.).

— *115, 182, 201.*

Аксёнаў Аляксандр Нічыпаравіч (н. 1924), савецкі дзяржаўны і партыйны дзеяч. Старшыня Савета Міністраў БССР (1978—1983). Зараз — Надзвычайны Паўнамоцны Пасол СССР у ПНР. У той час — першы сакратар Віцебскага абкома КП Беларусі.

— *246.*

Алімкулаў Такен (н. 1918), казахскі пісьменнік, перакладчык.

І. Мележ пазнаёміўся з Алімкулавым у лістападзе 1974 г. на нарадзе па перакладу, што праходзіла ў Мінску. (Інфармацыя з ліста Т. Алімкулава ад 20.XII.1981 да ўкладальніка тома.)

— *339.*

Аляксанкін Аляксандр Васільевіч (н. 1929), дзяржаўны дзеяч БССР. Міністр меліярацыі і воднай гаспадаркі БССР.

— *210.*

Андрэеў Юрый Андрэевіч (н.1930), рускі пісьменнік, крытык і літаратуразнавец. Доктар філалагічных навук.

Першым лістом да Андрэева І. Мележ звярнуўся пасля прачытання яго артыкула «На ниве многонациональной литературы» ў час. «Нева», дзе размова вялася таксама і пра «Палескую хроніку» (ліст невядомы). Андрэеў адказаў лістом ад 21.1.1973, у якім ёсць наступныя радкі: «Я искренне рад, что мои слова, идущие от чистого сердца, оказались созвучны Вам, ведь это замечательно, когда встречаешь человека, близкого тебе по взгляду на мир, на людей, на историю! Я встретил такого человека, прочитав Вашу дилогию, вторично я его встретил, прочитав Ваше письмо...»

Дарчы надпіс. *І. Мележ — Ю. Андрэеву:*

«Юрию Андрееву — с глубоким уважением и благодарностью И с надеждой встретиться, познакомиться ближе.

От автора
Иван Мележ
19.XII.72 г.
Минск»

(Люди на болоте. Дыхание грозы, 1972.)

Літ.: На ниве многонациональной литературы.— Нева, 1972, № 9; у кн.: Наша жизнь, наша литература.— Л.: Сов. писатель, 1974, с. 65—77.

— *319, 343.*

Арабей Лідзія Львоўна (н. 1925), беларуская пісьменніца. Была рэдактарам кнігі апавяданняў І. Мележа «У гарах дажджы» (1957).

Дарчыя надпісы *І. Мележ — Л. Арабей:*

«Лідзе Арабей ад настаўніка, якому даводзілася быць вучнем,— з пажаданнем поспехаў у кабінетах і на дарогах жыцця.

Іван Мележ
17.5.62 г.
Мінск»

(Людзі на балоце, 1962.)

«Лідзе Арабей — былой студэнтцы, якая вытрымала ўжо не адзін экзамен перад чытачамі. Зычу поспехаў!

Іван Мележ
6.4.66 г.
Мінск»

(Подых навальніцы, 1966.)

Л. Арабей — І. Мележу:

«Івану Паўлавічу Мележу з глыбокай пашанаю

Л. Арабей»

(На струнах буры, 1967.)

У асабістай бібліятэцы сям'і І. Мележа захоўваецца аповесць Л. Арабей «На другой зіме вайны» (часопісная публікацыя) з паметамі, заўвагамі Мележа, якія былі зроблены пісьменнікам пры чытанні аповесці: с. 98— «Добра — немец»; с. 103 — «Добрая канкрэтнасць бачанага» і інш.

На апошняй старонцы: «Вельмі праўдзіва. Жыццёва. Дакладнасць абстаноўкі. Даклад<насць> псіхалогіі. Вобразы ёсць. Усе немцы — добра! Мова часам збіваецца. А ў цэлым — поспех.

16.6.66 г.».

Літ.: Родны чалавек.— У зб.: Успаміны пра Івана Мележа.— Мн.: Маст. літ., 1982.

— *337.*

Аранскі Улас Сцяпанавіч (н. 1920), старшы навуковы супрацоўнік Інстытута агульнай педагогікі АН СССР.

З Мележам — сябры юнацтва. Пазнаёміліся ў 1938 г., калі Аранскі пасля Мазырскага педагагічнага тэхнікума працаваў настаўнікам Алексіцкай сярэдняй школы, а Мележ — у Хойніцкім райкоме камсамола. Першая сустрэча адбылася ў рэдакцыі раённай газеты (г. Хойнікі), куды яны абодва прынасілі свае першыя вершы. Пасля вучыліся адначасова ў Маскве — Мележ у ІФЛІ, Аранскі — у КІЖы (камуністычны інстытут журналістыкі). (Ін-

фармацыя з ліста Аранскага да ўкладальніка тома ад 19.II. 1980 г.)

У асабістым архіве Аранскага захоўваецца выразка з газ. «Звязда» (1969, 5 чэрв.), дасланая Мележам. У нататцы «Сардэчнае дзякуй» М. Амельчанкі — сакратара партыйнай арганізацыі Вербавіцкай сярэдняй школы Нараўлянскага р-на, дзе вучыўся Аранскі,— успамінаецца, што шмат якія выпускнікі школы сталі вучонымі, і сярод іншых называецца Улас Сцяпанавіч Аранскі. На выразцы напісана Мележам: «Улас Сцяпанавіч! Пасылаю Вам выразку са «Звязды», якая гаворыць, што Вас помняць у Беларусі.

Прывітанне! Не забывай Вербавічы!
Іван Мележ
5.VI.69 г.»

Дарчыя надпісы. *І. Мележ — У. Аранскаму:*

«Уласу Аранскаму — паэту, настаўніку з Алексіч і будучаму акадэміку на памяць.

Іван Мележ
12.II.1955
Масква, дэкада л-ры і мастацтва»

(Мінскі напрамак, 1952.)

«Уласу Аранскаму — на памяць пра нашу далёкую маладосць.

Іван Мележ
14.II.62»

(Людзі на балоце, 1962.)

«Дарагому Уласу Аранскаму на ўспамін пра тую зямлю, на якой мы былі маладыя.

Ад аўтара
Іван Мележ
15.XII.69. Мінск»

(Зб. тв. у 6-ці т., 1969, т. 1).

«Уласу Аранскаму ад чалавека з «біяграфіяй» па-сяброўску
Іван Мележ
15.XII.69
Мінск

З Новым годам!
І. М.»

(Ф. Куляшоў. Іван Мележ, 1968.)
— *168.*

Арлоў Сяргей Аляксандравіч (н. 1927), інспектар Яжалбіцкага маслазавода Ноўгарадскай вобл. (Звесткі з ліста Арлова да пісьменніка ад 8.1.1955.)
— *46.*

Аскоцкі Валянцін Дзмітрыевіч (н. 1931), рускі літаратуразнавец, крытык.

У час знаёмства з Мележам, якое адбылося ў Мінску на Пленуме СП БССР у 1963 г., працаваў намеснікам загадчыка аддзела літаратуры народаў СССР у «Литературной газете».

Дарчыя надпісы. *І. Мележ — В. Аскоцкаму:*

«Валянціну Аскоцкаму на памяць пра першую нашу сустрэ-

чу, за якой, веру, будуць новыя, такія ж шчырыя, харошыя,—
ад сэрца —
Іван Мележ
9.10.63 г. Мінск»

(Людзі на балоце, 1962.)

«Вале Оскоцкому, блестяще начавшему диссертацию, с пожеланием так же держать и дальше,— с пожеланием успехов во всех начинаниях,

дружески —
Иван Мележ
7.VII.66 г.
Минск»

(Подых навальніцы, 1966.)

«Валентину Дмитриевичу Оскоцкому, дорогому Вале Оскоцкому, от одного из многих его в белорусской литературе друзей,
с любовью и дружбой,
И. Мележ
22.XI.1967
Москва»

(Дыхание грозы, 1967.)

«Валентину Оскоцкому с дружескими чувствами
И. Мележ
22.IX.73 г.»

(Люди на болоте. Дыхание грозы, 1973.)

«Валентину Оскоцкому — страницы моей далекой, все еще беспокоящей молодости — дружески,
с любовью
И. Мележ
2.III.74 г.»

(Минское направление, 1973.)

«Валентину Дмитриевичу Оскоцкому — мои литературные «житейские заботы» — вместе с неизменными чувствами дружбы
И. Мележ
10.I.76 г.
Минск»

(Жыццёвыя клопаты, 1975.)

В Аскоцкі — І. Мележу:

«Дорогому Ивану Павловичу — с неизменным уважением и любовью — в знак доброй памяти —
В. Оскоцкий
27.6.1966»

(Многонациональный советский роман, 1966).

«Дорогому Ивану Павловичу Мележу — одному из главных «героев» этой книги. С чувствами давнего и глубокого уважения к Вашему таланту —
В. Оскоцкий
27.7.76
Москва»

(Богатство романа. 1976.)

Літ.: Мост в новую жизнь.— Лит. Россия, 1963, 29 лістап.; Гроза над Куренями.— Знамя, 1967, № 11; Нехоженым полем непрожитой жизни...— Лит. Россия, 1970, 13 сак.; у кн.: Богатство романа.— М.: Сов. писатель, 1976, с. 242—252.

— 123, 129, 188, 306.

Атрашкевіч Валерый Іосіфавіч (н. 1939), загадчык кафедры беларускай літаратуры Магілёўскага педагагічнага інстытута. У той час аспірант Інстытута літаратуры імя Я. Купалы АН БССР.
— *353.*

Бандарэнка Ніна (н. 1939), вучаніца 9-га класа адной са школ г. Сталінабада (зараз г. Душанбе). (Звесткі з ліста Бандарэнкі да пісьменніка ад 1.VI.1955).
— *67.*

Батракоў Валянцін (н. 1933), ваеннаслужачы (г. Ташкент). (Звесткі з ліста Батракова да пісьменніка ад 2.XI.1954.)
— *41.*

Блок Ігар Генрыхавіч (н. 1918), румынскі пісьменнік, журналіст, перакладчык. Галоўны рэдактар час. «Аўрора».

Пазнаёміўся з Мележам у Румыніі ў 1965 г. (Інфармацыя з ліста Блока да ўкладальніка тома ад 5.II.1982.)

Пераклаў на рум. мову раман І. Мележа «Людзі на балоце».

Дарчы надпіс. *І. Мележ — І. Блоку:*

«Игорю Блоку, трудом которого я приобщился к румынскому читателю, с благодарностью за перевод «Людей на болоте» и с глубоким уважением —

Иван Мележ
22.X.1967 г.
Москва»

(Дыхание грозы, 1967.)
— *149, 151, 166, 174, 189.*

Бондараў Канстанцін Арцёмавіч (н. 1918), ваеннаслужачы. (Звесткі з ліста Бондарава да пісьменніка ад 16.XII.1955.)
— *42.*

Брыль Янка (Іван Антонавіч; н. 1917), беларускі празаік, народны пісьменнік Беларусі. Лаўрэат Дзяржаўнай прэміі СССР і літаратурнай прэміі імя Якуба Коласа.

З Мележам знаёмы з канца 1944 г. Брыль успамінае: «...з Мележам пазнаёміў мяне Лынькоў. Гэтаму светламу чалавеку як быццам наканавана было зводзіць людзей на дружбу.

Канчаўся сорак чацвёрты год. Мележ быў у старым цывільным палітончыку, прыкметна сутуліўся ў адзін бок, на паранена плячо, і ўжо тады найахвотней, найбольш гаварыў пра адно — што пішам, што будзем пісаць... Ад тае першае нашай гутаркі ў адзіным тады пакоі Саюза пісьменнікаў да апошняга развітання з Іванам у рэдкім сонечным сасонніку — больш за трыццаць гадоў адчування ўзаемнай прысутнасці, то частых, то рэдкіх сустрэч, гутарак у сяброўскай кампаніі і толькі ўдвух, па-мележаўску доўгіх размоў па тэлефоне, сумесная праца ў секцыі прозы, у кіраўніцтве пісьменніцкай арганізацыі, даволі доўгае суседства па кватэрах, паездкі па Беларусі, у Маскву, у Крым, у Ерэван...» (Я. Брыль. Зб. тв. у 5-ці т.— Мн.: Маст. літ., 1981, т. 4, с. 495.)

Я. Брыль рэдагаваў кнігу Мележа «Блізкае і далёкае».

Дарчыя надпісы. *І. Мележ — Янку Брылю:*

«Янку Брылю ў знак глыбокай сімпатыі і павагі на шчыры сяброўскі ўспамін —

Ів. Мележ
25 лістапада 1946»

(У завіруху, 1946.)

«Дарагі Янка! Хай гэты мой «мой родны кут» будзе табе як знак маёй вялікай павагі да цябе, нязменнай любові і ўдзячнасці.

Ад душы —
Іван Мележ
12.5.62 г. Мінск»

(Людзі на балоце, 1962.)

«Янку Брылю, жывому класіку,

ад сэрца
Іван Мележ
8.V.73 г. Мінск»

(Зб. тв. у 6-ці т., 1969, т. 1.)

«Янку Брылю
ад сэрца
Іван Мележ
23.10.75».

(Жыццёвыя клопаты, 1975.)

Янка Брыль — І. Мележу:

«Дарагому сябру Івану Мележу шчыра

Янка Брыль
16.IV-53 г.»

(Дзеля сапраўднай радасці, 1952.)

«Дарагому Івану Мележу па-сяброўску — з націскам на старонкі 232—240.

Янка Брыль
23.XII.63»

(Роздум і слова, 1963.)

«Івану Мележу — з сяброўскім поціскам рукі

(Жменя сонечных промняў, 1965.)

Янка Брыль
16.IX.65»

«Івану Мележу — з любоўю — «с милого севера в сторону южную»

Янка Брыль
Мінск, 20.X.72»

(Вітраж, 1972.)

Літ.: Запаветная песня.— Літ. і мастацтва, 1961, 17 кастр.; Хоць і не ўсё...— У зб.: Успаміны пра Івана Мележа.

— *110.*

Будакоў Аляксандр Васільевіч (н. 1913), тэхнік кардоннай фабрыкі імя М. І. Калініна (Горкаўская вобл.). Зараз пенсіянер. У час перапіскі з Мележам быў кіраўніком-аматарам мясцовага тэатральнага гуртка, самадзейным калектывам якога пастаўлена п'еса Мележа «Пакуль маладыя». (Інфармацыя з ліста Будакова да ўкладальніка тома ад 14.XII.1980.)

— *138.*

Буран Васіль Акімавіч (н. 1924), украінскі літаратуразнавец, крытык. Дацэнт кафедры агульнай бібліяграфіі і кнігазнаўства

кіеўскага Інстытута культуры імя А. Е. Карнейчука. Працуе ў галіне беларускай савецкай літаратуры, кнігазнаўства і бібліяграфіі. (Інфармацыя з ліста Бурана да ўкладальніка тома ад 29.III.1982.)

Літ.: Артыкул пра І. Мележа ва Украінскай Савецкай Энцыклапедыі, 1981, т. 6.

— *356.*

Бутузаў Мікалай Мікалаевіч, ваеннаслужачы. (Звесткі з ліста Бутузава да пісьменніка ад 4.XII.1954.)

— *47.*

Быстрых Валянцін Уладзіміравіч (н. 1911), кінааператар кінастудыі Леннавукфільм. Зараз пенсіянер. (Інфармацыя з ліста Быстрых да ўкладальніка тома ад 11.IV.1980.)

— *327.*

Быхавец Іосіф Аляксандравіч (н. 1916), настаўнік беларускай мовы і літаратуры з 1936 па 1978 г. Працаваў на Полаччыне, затым на Пастаўшчыне. Зараз пенсіянер. (Інфармацыя з ліста Быхаўца да ўкладальніка тома ад 18.II.1980.)

— *257.*

Бяляеў Фёдар Антонавіч (н. 1931), старшыня выканкома Быхаўскага раённага Савета народных дэпутатаў.

— *355.*

Ванаг Юлій Пятровіч (н. 1903), латышскі пісьменнік, перакладчык. Заслужаны дзеяч культуры Латвійскай ССР і БССР.

Пераклаў на латышскую мову раманы І. Мележа «Людзі на балоце» і «Подых навальніцы».

Літ.: Іван Мележ: Подых навальніцы.— Яднас граматас, 1960, № 12 (на латышск. мове).

— *107, 155, 169, 226, 241, 291.*

Вільтоўскі Васіль Антонавіч (н. 1928), дырэктар Беларускага аддзялення літфонда СССР. У той час працаваў галоўным кнігаведам Дзяржкамвыда БССР.

— *263.*

Гальпер Аляксандр Барысавіч, лектар-міжнароднік (г. Харкаў). (Звесткі з ліста Гальпера да пісьменніка ад 16.I.1955).

— *56*

Ганчар Алесь (Аляксандр Цярэнцьевіч; н. 1918), украінскі пісьменнік. Старшыня праўлення Саюза пісьменнікаў Украіны. Лаўрэат Ленінскай прэміі, Дзяржаўных прэмій СССР, рэспубліканскай літаратурнай прэміі імя Шаўчэнкі.

З артыкула А. Ганчара «Цудоўны пісьменнік і чалавек»: «Цудоўны пісьменнік, шчыры і добры чалавек — вось што я магу пра яго сказаць. Яго «Людзі на балоце» і наступныя раманы гэтага цыкла маюць, безумоўна, значэнне не толькі для беларускай літаратуры. Гэтая велічная сага народнага жыцця глыбока і па-новаму адкрывае беларусаў усім народам свету... . Я таксама лічу для сябе гонарам і тое, што ў свой час мае «Сцяганосцы» перакладаліся на беларускую мову пры ўдзеле Івана Мележа — і было гэта яшчэ на зары яго таленавітай творчасці». (У кн.: Успаміны пра Івана Мележа, с. 98.)

Дарчы надпіс. *А. Ганчар — І. Мележу:*

«Івану Мележу — брату па зброї на добру згадку про зустріч у Києві в дні ІІІ-го з'їзду

1.XI.54
Олесь Гончар»

(Твори в 2-х т., 1954, т. 1.)
— *278.*

Гапоненка Васіль Міхайлавіч, старшыня калгаса «Ленінскі шлях» Хойніцкага р-на Гомельскай вобл.
— *205.*

Гардзіцкі Аляксей Кузьміч (н. 1934), літаратурны кансультант СП БССР. У час перапіскі працаваў старшым рэдактарам Дзяржаўнага камітэта Савета Міністраў БССР па друку.

Дарчы надпіс *А. Гардзіцкі — І. Мележу:*

«Сааўтару Івану Паўлавічу Мележу ад аўтара
31/XII-68 г. А. Гардзіцкі»

(Дыялогі, 1968).

Літ.: У кн.: Дыялогі.— Мн.: Беларусь, с. 22—33; у кн.: Пра майстэрства дэталі.— Мн.: Навука і тэхніка, 1969, с. 24—38; Рука сябра.— Маладосць, 1972, № 12; У кн.: Вачыма сяброў.— Мн.: Маст. літ., 1977, с. 3—13.
— *266.*

Глазырын А. І. (н. 1938), студэнт II курса Кемераўскага коксахімічнага тэхнікума. (Звесткі з ліста Глазырына да пісьменніка ад 17.І.1955.)
— *63.*

Глухаўцаў Барыс Васільевіч, аспірант Маскоўскага інстытута сталі. (Звесткі з ліста Глухаўцава да пісьменніка ад 15.І.1955).
— *57.*

Горак Мілан (н. 1920), чэшскі перакладчык, супрацоўнік выд-ва «Наше войско» ў Празе. (Звесткі з ліста Горака да Мележа ад 15.XI.1955 і з ліста В. Жыдліцкага ад 8.V.1982 да ўкладальніка тома.)
— *73.*

Горлач В. Г., работнік бібліятэчнага калектара ў г. Краснадары. (Звесткі з ліста Горлача да пісьменніка ад 28.X.1954.)
— *40.*

Грынчык Мікалай Міхайлавіч (н. 1913), беларускі крытык і літаратуразнавец, доктар філалагічных навук, прафесар. Загадчык кафедры літаратуры Мінскага інстытута культуры. У час перапіскі з Мележам працаваў загадчыкам кафедры беларускай літаратуры Гомельскага дзяржаўнага універсітэта. Заслужаны дзеяч навукі БССР.

Дарчы надпіс. *М. Грынчык — І. Мележу:*

«Дарагому Івану Паўлавічу Мележу — выдатнаму майстру слова з глыбокай павагай і верай у яго далейшыя творчыя поспехі —

Мінск, 5.І.1970 г.
аўтар».

(Фальклорныя традыцыі ў беларускай дакастрычніцкай паэзіі, 1969.)

Літ.: Рэгіянальныя асаблівасці літаратуры.— Полымя, 1971,

№ 10, с. 183; Беларуская літаратура і літаратуразнаўства.— Мн.: выд-ва БДУ імя У. І. Леніна, 1974, с. 25.
— *255.*

Губанаў Сідар Лявонцьевіч (н. 1916), радыёмеханік дыстанцыі сігналізацыі і сувязі (г. Катоўск Адэскай вобл.). Зараз пенсіянер. Таварыш І. Мележа па курсах палітработнікаў (г. Каменск Растоўскай вобл., люты — май 1942 г.). (Інфармацыя з ліста Губанава да ўкладальніка тома ад 4.X.1980).

Дарчы надпіс. *І. Мележ — С. Губанаву:*

«Губанову Сидору Леонтьевичу на память о незабываемых днях совместной учебы на курсах политсостава Южного фронта и с пожеланиями здоровья и счастья.

От автора
И. Мележ

Шлю пожелания счастья жене твоей — Зинаиде Губановой
И. М.
27.2.74 г.»

(Люди на болоте. Дыхание грозы, 1973.)
— *264, 270.*

Гура Віктар Васільевіч (н. 1925), рускі крытык, літаратуразнавец, доктар філалагічных навук, прафесар. Загадчык кафедры літаратуры Валагодскага педагагічнага інстытута.

Перапіска пачалася з публікацыі добрых слоў Івана Паўлавіча ў «Литературной газете» пра кнігу Гуры «Роман и революция». «Я с большой симпатией относился и отношусь к Ивану Павловичу как человеку и как писателю. Переписка наша только укрепила меня в этих чувствах». (З ліста Гуры ад 2.IX.1980 да ўкладальніка тома.)
— *336, 341.*

Дабратворскі Мікалай Пятровіч (н. 1926), начальнік аддзела Ленінградскага камітэта па тэлебачанні і радыё. Член Саюза журналістаў СССР. Заслужаны работнік культуры РСФСР. У час перапіскі з І. Мележам быў літсупрацоўнікам газ. «Сталинская гвардия» 2-га гвардзейскага Тацынскага танкавага корпуса. (Інфармацыя з ліста Дабратворскага ад 27.I.1982 да ўкладальніка тома.)
— *14.*

Даніленка (па мужу Іванешка) Надзея Міхайлаўна (н.1948), настаўніца беларускай і рускай мовы і літаратуры (г. Гомель). (Інфармацыя з ліста Даніленкі-Іванешкі ад 5.II.1980 да ўкладальніка тома).
— *294.*

Друзін Валерый Паўлавіч (1903—1980), крытык, літаратуразнавец. У той час выконваў абавязкі галоўнага рэдактара «Литературной газеты».
— *83.*

Жабін Аляксандр Міхайлавіч (н. 1904), пенсіянер. У мінулым — фінансавы работнік (Кастрамская вобл.). (Інфармацыя з ліста Жабіна да ўкладальніка тома ад 20.XI.1980.)
— *310.*

Жыдліцкі Вацлаў (н. 1931), прафесар Карлава універсітэта ў Празе, перакладчык.

З успамінаў Жыдліцкага: «З Іванам Паўлавічам я пазнаёміўся ў час маёй стажыроўкі ў БДУ ў 1961—1962 гг. Упершыню сустрэліся на сустрэчы Івана Паўлавіча са студэнтамі філалагічнага факультэта... Пасля мы не раз сустракаліся ў Мінску... Пасля Іван Паўлавіч некалькі разоў прыязджаў у Прагу, і мы заўсёды сустракаліся на філасафічным факультэце Карлава ун-та». (Ліст Жыдліцкага да ўкладальніка тома ад 8.V.1982.)

Пераклаў на чэшскую мову раман І. Мележа «Людзі на балоце».

— *285, 308, 318.*

Залатухіна Тамара Фёдараўна (н. 1931), у той час загадчык аддзела літаратур народаў СССР «Литературной газеты». Зараз — аглядальнік «Литературной газеты».

Пераклала з беларускай мовы на рускую частку рамана І. Мележа «Завеі, снежань» (тое, што не паспеў перакласці Д. Кавалёў з прычыны цяжкой хваробы, затым і смерці). У яе перакладзе друкаваліся: апавяданне «Булкін».— Лит. газета, 1978, 20 снеж.; урывак з «Першай кнігі».— В мире книг, 1978, № 9, с. 73—77. У яе запісе прагучаў дыялог паміж І. Мележам (празаікам) і І. Казловым (крытыкам). «Слагаемые эпопеи».— Лит. газета, 1975, 30 крас.

Дарчыя надпісы. *І. Мележ — Т. Залатухінай:*

«Тамаре Федоровне Золотухиной — хорошему, отзывчивому человеку из большого города Москвы

от автора
Іван Мележ
24.10.75 г.
Минск»

(Людзі на балоце, 1973.)

«Тамаре Федоровне Золотухиной — дорогие сердцу моему книги, частицу моего сердца —

И. Мележ
24.10.75 г.
Минск»

(Подых навальніцы, 1973.)

— *331.*

Іваноў Герман Іванавіч, жыхар г. Наваград-Валынскі Жытомірскай вобл. (Звесткі з ліста Іванова да пісьменніка ад 2.III.1955.)

— *68.*

Йыгі Олеў Адавіч (н. 1919), эстонскі літаратуразнавец і перакладчык. Галоўны рэдактар часопіса «Мова і літаратура» выдавецтва АН ЭССР.

Перапіска з І. Мележам налічвае 23 адзінкі і была наладжана ў сувязі з перакладам Йыгі раманаў І. Мележа «Людзі на балоце» (1964) і «Подых навальніцы» (1968.)

З успамінаў Йыгі: «...Маё знаёмства з Мележам пачалося чытаннем яго кніг і перапіскай. Уласна кажучы, віноўнікам усяго быў Янка Брыль... Параіў прачытаць Івана Мележа — яго раман «Людзі на балоце», які нядаўна выйшаў». (Дзесяць год знаёмства з Іванам Мележам.— У зб.: Успаміны пра Івана Мележа, с. 216.)

Дарчыя надпісы. *І. Мележ — О. Йыгі:*

«Олеву Адовичу Йыги — с дружеским приветом в Таллин,
от автора — Иван Мележ
27.8.62 г. Минск»

(Людзі на балоце, 1962.)

«Олеву Адовичу Йыги на память о нашей первой встрече в Москве

И. Мележ
28.3.63 г. Москва»

(Люди на болоте, 1962.)

«Олеву Йыгі — ад сэрца.

Іван Мележ
6.4.66 г. Мінск»

(Подых навальніцы, 1966.)

— *103, 105, 106, 113, 118, 119, 121, 127, 128, 132, 133, 139, 142, 157, 159, 170, 177, 183, 185, 199, 209, 212, 282.*

Кабзарэўскі Павел Сямёнавіч (сапр. Гардон Фавій Залманавіч; 1909—1970), рускі пісьменнік-перакладчык. Складальнік шэрагу зборнікаў і анталогій беларускай літаратуры.

Пераклаў на рус. мову апавяданні І. Мележа «Адна», «Таварышы», «Дружная сям'я» для зборнікаў «Белорусские рассказы» (М.: Сов. писатель) выдання 1948 і 1955 гг.

— *2, 4, 6, 10, 25, 84, 89, 90, 194.*

Каваленка Віктар Антонавіч (н. 1929), беларускі пісьменнік, крытык і літаратуразнавец. Член-карэспандэнт АН БССР. Доктар філалагічных навук. Дырэктар Інстытута літаратуры імя Я. Купалы АН БССР.

Дарчыя надпісы. *І. Мележ — В. Каваленку:*

«Віктару Каваленку. Мне здаецца, што ў тым, што ты напісаў пра Міканора і Глушака, ёсць вялікая праўда; і вялікая праўда ў тым, што героі нашай літаратуры сталі больш думаць. Больш думаюць — заўважыў я — і крытыкі, сярод якіх я з радасцю часта бачу цябе.

Зычу ўдач.
6.4.66 г. Іван Мележ»

(Подых навальніцы, 1966.)

«Віктару Антонавічу Каваленку з пажаданнем поспехаў (у крытыцы і прозе)

Іван Мележ
5.12.75 г. Мінск»

(Жыццёвыя клопаты, 1975.)

Літ.: Важно и количество.— Вопросы литературы, 1967, № 3; Хвалюючыя старонкі нашага жыцця.— Настаўніцкая газета, 1967, 19 крас.; у кн.: Голас чалавечнасці.— Мн.: Навука і тэхніка, 1970, с. 139—142; Проблемы современной белорусской прозы о войне.— У зб. «Единство».— М.: Худож. лит., 1972, с. 379—380; у кн.: Прага духоўнасці.— Мн.: Маст. літ., 1975, с. 21—22, 127; Жывое аблічча дзён.— Мн.: Маст. літ., 1979.

— *112*

Кавалеўская Паліна Ігнатаўна (н. 1940), у той час вучаніца 7-га класа (Акмолінская вобл. Казахскай ССР). (Звесткі з ліста Кавалеўскай да пісьменніка, якія датуецца канцом 1954 г.).

— *55.*

Кавалёў Дзмітрый Міхайлавіч (1915—1977), рускі паэт, пе-

ракладчык. Пераклаў на рускую мову раман І. Мележа «Подых навальніцы» і частку рамана «Завеі, снежань,» працу над якім перапыніла заўчасная смерць.

Дарчыя надпісы. *І. Мележ — Д. Кавалёву:*

«Дзіме Кавалёву — Чалавеку, Паэту, Другу, сааўтару — ад сэрца

Іван Мележ
6.3.66 г.
Мінск

Рад буду, што рускае выданне будзе ўпрыгожваць тваё сумленнае, мілае маёй душы імя. Зычу поспехаў!

Іван»

(Подых навальніцы, 1966.)

«Диме Ковалёву. На память о многотрудном времени, которое, в общем, уже позади.

Іван Мележ
22.X.1967
Москва «Россия»

(Дыхание грозы, 1967.)

«Дарагому Дзмітрыю Кавалёву — другу з маладых даваенных гадоў, таленавітаму паэту і аднадумцу — з павагай і любоўю.

Іван Мележ
6.9.69 г.
Мінск»

(Зб. тв. у 6-ці т., 1969, т. 1.)

Д. Кавалёў — І. Мележу:

«Ивану Мележу — по-землячки, по-дружески, обнимая.

Дм. Ковалев
22/XI-65 г.»

(Б-ка избранной лирики, 1965).

«Тебе — Дм. Ковалев, Дима
Ивану Мележу — Ваня,
одной земли со мною,
одной людской земной
доли и любви, глубокому
художнику, строгому,
нервному, как я сам, но
медлительному, а значит,
более основательному
как раз — когда начало
печататься «Дыхание грозы»

25.V.67 г.»

(Ветреный день, 1967.)

«Ивану Мележу — другу моему, глубокому художнику слова, родному по отношению к родной земле, Гомельщине нашей.

Дм. Ковалев»

(Тревожная совесть, 1975.)

Літ.: Поэзия Полесья.— Октябрь, 1971, № 5.

— *150, 162, 163, 165, 176, 191, 198, 202, 242.*

Кавалёў Мікалай Апанасавіч (н. 1930), у той час працаваў шафёрам (г. Гагры). (Звесткі з ліста Кавалёва да пісьменніка ад 20.XII.1954.)

— *58.*

Казачэнка Васіль Паўлавіч (н. 1913), украінскі пісьменнік. Лаўрэат Дзяржаўнай прэміі УССР імя Шаўчэнкі і рэспубліканскай камсамольскай прэміі імя М. Астроўскага.

В. Казачэнка і І. Мележ даўно і добра сябравалі. Васіль Паўлавіч пераклаў для час. «Украіна» (1956, № 2) апавяданне І. Мележа «На Прыпяці».

Дарчыя надпісы. *І. Мележ — В. Казачэнку:*

«Дарагому Васілю на ўспамін пра першую сустрэчу ў Мінску

ад сэрца —
Іван Мележ
16/IX—54 г.
Мінск»

(Мінскі напрамак, 1952.)

«Паважаным Казачэнкам з самымі добрымі пажаданнямі ў сямейным жыцці, у творчасці, у кіраўніцтве

Іван Мележ
2.II.61 г.
Мінск»

(Што ён за чалавек, 1961.)

«Васілю Паўлавічу Казачэнку, слаўнаму сыну Украіны —

ад сэрца,
Іван Мележ
27.XI.66 г.
Мінск»

(Подых навальніцы, 1966.)

В. Казачэнка — І. Мележу:

«Другові Івану Павловичу Мележу, славному синові білоруськой літератури

з любов'ю
26.IV.63»

(Блискавка, 1962.)

«Дорогому Іванові Павловичу Мележу з найщирішими дружніми пачуттямі

7.XI.73 р.»

(Листи з патрона, 1973.)
— *37, 74, 75, 79, 231, 267.*

Карпава Валянціна Міхайлаўна (н. 1915), у той час працавала галоўным рэдактарам выдавецтва «Советский писатель» (з 1958 па 1979), зараз член Праўлення гэтага выдавецтва. (Інфармацыя з ліста Карпавай да ўкладальніка тома ад 15.XII.1981.)
— *180, 193, 274.*

Касалапаў Валерый Аляксеевіч (1910—1982), рускі крытык, публіцыст. У той час дырэктар выдавецтва «Художественная литература».
— *206.*

Катлярчук Уладзімір Паўлавіч, жыхар в. Слабажанка Хойніцкага р-на Гомельскай вобл.
— *302.*

Кашчук Наталля Емяльянаўна (н. 1937), украінская пісьменніца.

Літ.: Добрая ўсмешка майстра.— Друг читача, 1973, 15 лют.
— *296.*

Кашчэеў Мікалай Васільевіч (н. 1913), дзяржаўны дзеяч БССР. Міністр сельскага будаўніцтва БССР.
— *211.*

Кір'янаў Сяргей Леанідавіч (1907—1982), у той час загадчык рэдакцыі прозы народаў СССР выдавецтва «Советский писатель».
— *249.*

Кісялёў Рыгор Якаўлевіч (1913—1970), дзяржаўны дзеяч БССР. У той час намеснік старшыні Савета Міністраў БССР. Заслужаны дзеяч культуры БССР.
— *203.*

Козін Уладзімір (н. 1941), вучань 5-га класа г. Паўладара. (Звесткі з ліста Козіна да пісьменніка ад 7.XII.1954.)
— *48.*

Колеў Светаслаў (н. 1915), балгарскі пісьменнік, журналіст, перакладчык з многіх моў свету.

Пераклаў на балгарскую мову апавяданне І. Мележа «Апошняя аперацыя». У перакладзе Колева ў час. «Лик» друкавалася інтэрв'ю, дадзена І. Мележам для «Литературной России» (1972, 22 верас.).

Перапіска з І. Мележам пачалася з таго, што Колеў даслаў яму нумар газеты «Отечествен фронт» (1972, 3 мая), дзе была надрукавана яго нататка да прысуджэння І. Мележу Ленінскай прэміі.
— *281, 287, 295, 315, 329.*

Корбан Уладзімір Іванавіч (1910—1971), беларускі паэт-байкапісец, сатырык. Заслужаны дзеяч культуры БССР. З 1967 працаваў галоўным рэдактарам час. «Вожык».
— *219.*

Крапіва (сапр. Атраховіч) Кандрат Кандратавіч (н.1896), беларускі пісьменнік, вучоны і грамадскі дзеяч. Народны пісьменнік БССР. Акадэмік АН БССР. Доктар філалагічных навук. Герой Сацыялістычнай Працы. Лаўрэат Дзяржаўнай прэміі СССР.

У асабістым архіве сям'і І. Мележа захоўваецца тэлеграма К. Крапівы ад 3.XI.1967: «Дарагі Іван Паўлавіч!

Горача віншую Вас з вялікім святам — 50-годдзем Кастрычніка — і высокай урадавай узнагародай.

Жывіце доўгія гады ў добрым здароўі і тварыце на радасць людзям.

Кандрат Крапіва».

— *350.*

Краснашчокаў Аляксандр Сямёнавіч (н. 1931), у той час працаваў токарам на адным з заводаў г .Казані. (Звесткі з ліста Краснашчокава да пісьменніка ад 30.XII.1954.)
— *49.*

Краўцоў Васіль Паўлавіч (н. 1918), настаўнік Прылукскай сярэдняй школы Мінскага раёна. Зараз пенсіянер.
— *158.*

Крылоў Георгій Мікалаевіч (н. 1918), падпалкоўнік у адстаўцы. Жыве ў Мінску.
— *233, 245, 247, 253, 259, 268, 322, 332.*

Кудрыцкі Васіль Іванавіч (н. 1921), зямляк, аднакласнік па Алексіцкай школе. Зараз працуе інжынерам-будаўніком — начальнікам аднаго з будаўніцтваў у Чымкенцкай вобл. (Інфармацыя з ліста Кудрыцкага да ўкладальніка тома ад 12.III.1980 г.)

Пры сустрэчы, калі ў 1968 г. Кудрыцкі наведаў Мінск, Мележ падараваў таварышу-земляку раман «Людзі на балоце» з аўтографам:

«На память Кудрицкому Василию про Алексичи, про то время, когда мы были так молоды

Иван Мележ
10.VII.68 г.»

— *152, 229, 237, 250, 298.*

Кузьмін Аляксандр Трыфанавіч (н. 1918), партыйны і дзяржаўны дзеяч БССР , сакратар ЦК КП Беларусі.
— *351.*

Кульбачны В. (н. 1936), салдат тэрміновай службы Савецкай Арміі. (Звесткі з ліста Кульбачнага да пісьменніка ад 3.III.1955.)
— *64.*

Куляшоў Аркадзь Аляксандравіч (1914—1978), народны паэт Беларусі. Заслужаны работнік культуры УССР. Лаўрэат Дзяржаўных прэмій СССР, Дзяржаўнай прэміі БССР, прэміі Ленінскага камсамола Беларусі.
— *187, 307.*

Куляшоў Фёдар Іванавіч (н. 1913), беларускі і рускі літаратуразнавец і крытык. Доктар філалагічных навук, прафесар.

Сяброўскія, шчырыя адносіны паміж пісьменнікам і літаратуразнаўцам былі даўнімі і моцнымі, аб чым сведчыць не толькі багатая іх перапіска, але і дарчыя надпісы на ўзаемападараваных кнігах:

Дарчыя надпісы. *І. Мележ — Ф. Куляшову:*

«Фёдару Іванавічу Куляшову з пашанай.—

Іван Мележ
16.10.53 г. Мінск»

(Гарачы жнівень, 1948.)

«Федору Иван. Кулешову и Ольге Филипповне от шофера-любителя,

автора —
на память Ів. Мележ
21.3.1954 г.»

(Товарищи, 1951.)

«Федору Ивановичу Кулешову с глубоким уважением —

Ів. Мележ
21.3.1954»

(Мінскі напрамак, 1952.)

«Федору Ивановичу и Ольге Филипповне Кулешовым на суд и в знак глубокого уважения

Ів. Мележ
26.8.1954 г.»

(Минское направление, 1954.)

«Сімпатычным *Куляшовым:*
1. Фёдару Іванавічу,
2. Ользе Філіпаўне,
3. Наташы маленькай —

на памяць пра новы, 55 год, ад вялікага (ростам) дзядзькі, аўтара кнігі, і яго памочніцы — Люды.

Ів. Мележ
Люда
3/1-55 г.»

(Блізкае і далёкае, 1954.)

«Фёдару Іванавічу Куляшову — сахалінцу і мінчаніну ад сэрца.

Іван Мележ
21.9.58 г. Мінск»

(У гарах дажджы, 1957.)

«Фёдару Іванавічу Куляшову ■ пажаданнем шчасця і поспехаў — на Мінскім напрамку

Іван Мележ
23.7.61 г. Ждановічы, дача»

(Мінскі напрамак, 1958, т. 1.)

«Фёдару Іванавічу і Ользе Філіпаўне Куляшовым — з верай у дружбу і — з падзякай за лімоннік, добраму ўплыву якога я абавязан усім вартым, што ёсць у гэтай кнізе.

Іван Мележ
12.5.62 г. Мінск»

(Людзі на балоце, 1962.)

«Федору Ивановичу (Кулешову) и Ольге Филипповне (Кулешовой) — путешественникам по призванию от путешественника по принуждению, в дни прощания с Минском перед бегством в теплые, морские края, ■ просьбой — не забывать странника — автора.

Іван Мележ
16.2.63 г.»

(Люди на болоте, 1962.)

«Федору Ивановичу Кулешову —

как всегда
І. Мележ
20.5.65 г.»

(Кузьма Чорный. Третье поколение: Иван Мележ. Люди на болоте, 1965).

«Фёдару Іванавічу Куляшову — падтрымка і ўвага якога мне вельмі памагала ў працы над гэтай кнігай, з павагай, падзякай і пажаданнем, каб дружба наша жыла не слабеючы далей, многія гады.

Іван Мележ
7.3.66. Мінск»

(Подых навальніцы, 1966.)

«Фёдару Іванавічу Куляшову з пачуццём, прызнаюся, віноватасці за тое, што мая скромная асоба заняла столькі ўвагі ў працы Вашай, з пажаданнем удачы і поспеху ўва ўсіх Вашых клопатах!

Іван Мележ
14.3.66 г.»

(Дні нараджэння. Хто прыйшоў уночы, 1959.)

«Федору Ивановичу и Ольге Филипповне Кулешовым с пожеланием приятных свиданий за городом (и в городе).

И. Мележ
27.XI.66 г. Минск»

(Свидание за городом, 1966.)

«Федору Ивановичу Кулешову —

с прежними чувствами.
И. Мележ
5.XII.1967 г.»

(Дыхание грозы, 1967.)

«Фёдару Іванавічу Куляшову —

ад сэрца.
Іван Мележ 11.VIII.69 г.»

(Зб. тв. у 6-ці т., 1969, т. 1.).

«Фёдару Іванавічу Куляшову, які не чытаў «Сказ пра Лысую гару» (а яшчэ — прафесар!)

І. Мележ
1.V.71 г.»

(Зб. тв. у 6-ці т., 1970, т. 3.)

«Фёдару Іванавічу Куляшову з моцнай (непахіснай) памяццю пра тое добрае, што было зроблена раней для гэтай кнігі — завяршэнне клопатаў маіх за гады.

Іван Мележ
16.2.75. Мінск»

(Мінскі напрамак, 1974, т. 1.)

«Фёдару Іванавічу Куляшову — вопытнаму, мацёраму крытыку (зубру) ад пачаткоўца

Іван Мележ
23.X.75 г. Мінск»

(Жыццёвыя клопаты, 1975.)

Ф. Куляшоў — І. Мележу:

«Івану Паўлавічу Мележу, галоўнаму станоўчаму герою гэтай кнігі, з любоўю, пашанай і пажаданнямі яшчэ больш бліскучых поспехаў,

ад аўтара
Ф. Куляшоў
24-X-64 г.»

(Эцюды аб прозе, 1964.)

«Милому Ивану Павловичу Мележу — автору белорусских «романов века», одному из главных героев этой маленькой брошюры — с чувством глубокого уважения и пожеланием новых творческих завоеваний.

Ф. Кулешов
26-XII-70 г. Минск»

(Современная белорусская проза, 1970.)

Літ.: Твор аб вызваленні Мінска.— Полымя, 1953, № 5; Патрабавальнасць мастака.— Полымя, 1955, № 5; Лицом в завтра.— Неман, 1962, № 3; События и характеры.— Дружба народов, 1964, № 7; Эцюды аб прозе.— Мн.: Беларусь, 1964, с. 5—20 і с. 146—181; Грозовые дни.— Неман, 1966, № 4; Через алгебру жизни к гармонии слова.— Лит. газета, 1967, [illegible] сак.; Эпічны талент.— Полымя, 1968, № 7; Каментарыі да Збору твораў Івана Мележа ў 6-ці тамах.— Мн.: Беларусь, 1969—1971; Певец отчей земли.— Литература в школе, 1972, № 6; Грамадзянскі клопат пісьменніка.— Полымя, 1977, № 1. Манаграфіі: Іван Мележ.— Мн.: Беларусь, 1968; Иван Мележ.— М.: Сов. писатель, 1971; Подвиг художника.— Мн.: выд-ва БДУ, 1982.

— *66, 76—78, 80—81, 92, 98, 101, 111, 117, 126, 178, 230, 265, 303.*

Курыцын Ігар Іванавіч (н. 1922), інструктар райкома партыі (г. Ленінград). (Звесткі з ліста Курыцына да пісьменніка ад 28.XII.1954.)
— *50.*

Лагуновіч Іван Данілавіч, у той час жыў у Маскве. (Іншых звестак пра адрасата не выяўлена.)
— *39.*

Ламанаў Віталій Міхайлавіч (н. 1942), рускі паэт, журналіст. Перапіска з І. Мележам звязана з падрыхтоўкай да публікацыі інтэрв'ю, што правёў з пісьменнікам В. Ламанаў для час. «В мире книг».

Пры сустрэчы І. Мележ падараваў Ламанаву сваю кнігу з надпісам: «Виталию Михайловичу Ломанову — на память о нашей первой встрече в Минске, сердечно.

Иван Мележ
12.XII.72 г.
Минск»

(Люди на болоте. Дыхание грозы, 1972.)
— *300, 301, 304.*

Латарыя Цярэнцій Лукіч (н. 1888), работнік спажыўкааперацыі (г. Тбілісі). (Звесткі з ліста Латарыя да пісьменніка ад 1.III.1955.)
— *65.*

Латышаў Пётр Ермалаевіч (1921—1980), баявы таварыш І. Мележа. Разам ваявалі ў адной батарэі 269-га артпалка з ліпеня 1941 да сярэдзіны лютага 1942 г. (Інфармацыя з ліста Латышава да ўкладальніка тома ад 31.1.1980.)
— *328.*

Лаурушас Юозас-Лёнгінас Юозавіч (н. 1947), навуковы супрацоўнік Інстытута літоўскай мовы і літаратуры АН ЛітССР. (Інфармацыя з ліста Лаурушаса да ўкладальніка тома ад 30.XII.1981.)
— *317.*

Лайніцкі Аляксей Міронавіч.— Звесткі пра адрасата не выяўлены.
— *352.*

Лесючэўскі Мікалай Васільевіч (1908—1978), у той час старшыня Праўлення выдавецтва «Советский писатель».
— *248.*

Лось Еўдакія Якаўлеўна (1929—1977), беларуская паэтэса.
— *130, 144.*

Лукін Юрый Барысавіч (н. 1907), рускі крытык, літаратуразнавец, кінадраматург. У час перапіскі з І. Мележам працаваў кансультантам аддзела літаратуры і мастацтва газ. «Правда».

Літ.: Рэцэнзія на раман «Мінскі напрамак» для выдавецтва «Сов. писатель» (1953 г.; захоўваецца ў архіве выдавецтва); Минское направление.— Красная звезда, 1955, 7 студз.; Декада белорусского искусства и литературы в Москве.— Мн.: Дзяржвыд БССР, 1955, с. 337.
— *32.*

Лынькоў Міхась (Міхаіл Ціханавіч; 1899—1975), беларускі пісьменнік і грамадскі дзеяч. Народны пісьменнік БССР. Акадэмік АН БССР. Лаўрэат Дзяржаўнай прэміі БССР імя Якуба Коласа.

Літ.: Беларуская савецкая проза за 1947 год.— Літ. і мастацтва, 1948, 28 лют.; Полесская рапсодия.— Известия, 1972, 18 сак.
— *323, 333.*

Лысенка Кірыл Антонавіч (н. 1919), старшыня калгаса «Шлях Ільіча» Белгародскай вобл. Таварыш І. Мележа па службе ў Савецкай Арміі. Разам былі прызваны ў армію ў канцы 1939 г. (г. Арцёмаўск), служылі ў першым дывізіёне, першай батарэі 298-га артылерыйскага палка 192-й стралковай дывізіі. (Інфармацыя з ліста Лысенкі да ўкладальніка тома ад 13.III.1980.)
— *312, 334.*

Ляонаў Барыс Андрэевіч (н. 1935), рускі літаратуразнавец. Доктар філалагічных навук.
— *171.*

Мазалькоў Яўген Сямёнавіч (1909—1969), рускі перакладчык, крытык і літаратуразнавец. З 1948 па 1969 старшыня камісіі, потым Савета па беларускай літаратуры пры праўленні СП СССР. Заслужаны дзеяч культуры БССР. Лаўрэат Дзяржаўнай прэміі СССР.

З твораў І. Мележа ім перакладзена апавяданне «Дом пад сонцам» для «Дружбы народов» (1955, № 2) і п'еса «Дні нараджэння».
— *3, 18, 33, 34, 38, 85, 86, 97, 104, 122.*

Малюгін Віктар Іванавіч (н. 1922), старшы рэдактар рэдакцыі «Роман-газеты».

Перапіска паміж В. Малюгіным і І. Мележам звязана з выданнем «Подыху навальніцы» ў «Роман-газете».

Дарчы надпіс: *І. Мележ — В. Малюгіну:* «Виктору Ивановичу Малюгину с пожеланием, чтоб грозы, которые будут собираться над Вашим домом, приносили Вам благодатный дождь и после него синее небо и солнце —

Иван Мележ
2.VII.69 г.»

(Дыхание грозы, 1968.)
— *207, 218, 220.*

Маркаў Георгій Макеевіч (н. 1911), рускі пісьменнік. Першы сакратар праўлення Саюза пісьменнікаў СССР. Лаўрэат Ленінскай прэміі і Дзяржаўнай прэміі СССР.

Літ.: Великая правда наших дней.— Литературная газета, 1963, 30 марта.
— *344.*

Мароз (па мужу Зарыхта) Францішка Віктараўна (н. 1955), у той час вучаніца 9-га класа Гудзевіцкай сярэдняй школы Мастоўскага р-на. (Звесткі з ліста Зарыхты да ўкладальніка тома ад 5.III.1980.)
— *276.*

Маскаленка Ядвіга, у той час жыла ў Віцебску. (З ліста Маскаленкі да Мележа — жнівень, 1955.)
— *69.*

Маслієў Якаў Піліпавіч, у той час працаваў на чыгуначнай станцыі (с. Краснае Белгародскай вобл.) З ліста Масліева да Мележа, які датуецца снежнем 1954.)
— *43.*

Матузаў Захар Пятровіч (1911—1977), у той час дырэктар выдавецтва «Беларусь».
— *181.*

Мележ Ларыса Іванаўна (н. 1961), малодшая дачка І. Мележа. Зараз студэнтка мастацка-прамысловага факультэта Беларускага тэатральна-мастацкага інстытута.
— *179, 260, 316.*

Мележ Людміла Іванаўна (н. 1944), старэйшая дачка І. Мележа. Зараз працуе перакладчыцай у Інстытуце матэматыкі АН БССР.

Дарчыя надпісы:

«Мілай маёй дачцэ Людзе —

Іван Мележ
22.9.56 г. Мінск»

(Минское направление, 1956.)

«Людзе на памяць пра дзень 27 студзеня 1962 года, на шчасце —

папа
27.I.62 г.»

(Што ён за чалавек, 1961).
— *17, 31.*

Мінкевіч Міхаіл Гаўрылавіч (н. 1919), дзяржаўны дзеяч БССР. Міністр асветы БССР.
— *222.*

Навуменка Іван Якаўлевіч (н. 1925), беларускі пісьменнік і літаратуразнавец. Акадэмік АН БССР, доктар філалагічных навук, прафесар. Віцэ-прэзідэнт АН БССР. Лаўрэат прэміі Ленінскага камсамола Беларусі і Дзяржаўнай прэміі БССР імя Якуба Коласа. Заслужаны дзеяч навукі Беларускай ССР.

Дарчыя надпісы. *І. Мележ — І. Навуменку:*

«Івану, які выкапаў нейкаму Ціту копанку і які пасадзіў на дарозе сасну (а не *ля* дарогі, як памылкова лічаць некаторыя), ад Івана, які ў гэтым манускрыпце спрабуе даказаць, што на Палессі ёсць горы (Юравіцкая), рэкі (Прыпяць) і нават балоты (пра што ўжо кажа сама назва кнігі).

з братнім абдымкам і дружбаю.
Іван з Глінішчаў
(Мележ)
22.5.62 г.
Мінск»

(Людзі на балоце, 1962.)

«Земляку і доктару Івану Навуменку з нязменнай любоўю і з пажаданнем шчасця ў новай кватэры.

Іван Мележ
3.XII.69 г.»

(Зб. тв. у 6-ці т., 1969, т. 1.)

І. Навуменка — І. Мележу:

«Дарагому Івану Паўлавічу Мележу ад шчырага сэрца.

І. Навуменка
7.9.58 г.»

(Хлопцы-равеснікі, 1958.)

«Івану Мележу з павагай і любоўю

І. Навуменка
25.12.62 г.»

(Сасна пры дарозе, 1962.)

«Дарагому Івану Паўлавічу Мележу, бацьку палескіх балот ад аднаго з палешукоў

сардэчна
І. Навуменка».

(Таполі юнацтва, 1966.)

«Дарагому дэмакрату Івану Мележу

ад аўтара. 2.1.68»

(Пісьменнікі-дэмакраты, 1967.)

«Івану Паўлавічу Мележу — шчыра, з добрымі пачуццямі

І. Навуменка 10.1.73 г.»

(Тая самая зямля, 1971.)

«Дарагому Івану Паўлавічу Мележу — Эльбрусу нашай літаратуры, з гордасцю ад усведамлення, што з'яўляюся яго земляком і сучаснікам.

І. Навуменка
18.3.75 г.»

(Сорак трэці, 1974.)

Літ.: Мінскі напрамак.— Бальшавік Палесся, 1950, 4 кастр.; Мінскі напрамак.— Чырвоная змена, 1953, 9 ліп.; Минское направление.— Во славу Родины, 1955, 8 лют; Дыхание истории.— Вопросы литературы, 1965, № 1; От «частностей» к гармонии целого.— Лит. газета, 1964, 22 верас.; Героя сучаснасці — на поўны рост.— Звязда, 1966, 12 мая; Сацыяльная тэма ў сучаснай прозе.— Звязда, 1967, 27 снеж.; На пути творческих свершений.— Веснік БДУ, 1969, № 1; Шчодрасць мастака.— Уступны артыкул да Збору твораў Івана Мележа ў 6-ці тамах.— Мн.: Беларусь, 1969, т. 1; Обычность необычного.— Лит. обозрение, 1976, № 6.; З пазіцыі рабочага чалавека.— Беларусь, 1981, № 4; Кніга адкрывае свет.— Мн.: Маст. літ., 1978, с. 152—159.

— *109.*

Насенка Е., у той час жыла ў Вільнюсе. (З ліста Насенкі да І. Мележа ад 8.VIII.1955.)

— *70.*

Нікіціч Пётр Мікітавіч (1907—1968), рускі пісьменнік, перакладчык.

Завочнае знаёмства з І. Мележам адбылося ў 1954 г., калі Нікіціч працаваў загадчыкам аддзела літаратур народаў СССР «Литературной газеты». (Інфармацыя з ліста М. В. Марозавай — жонкі Нікіціча — да ўкладальніка тома ад 31.III.1982.)

— *136.*

Няфёдаў Валерый Васільевіч (н. 1945), дацэнт кафедры літаратуры Мінскага інстытута культуры.

— *349.*

Няглава Соф'я, у той час жыла ў р/п Вага Горкаўскай

вобл. (Звесткі з ліста Няглавай да пісьменніка ад 29.1.1955.)
— *59.*

Палявік Васіль Аляксеевіч (н. 1905), генерал-маёр. У той час працаваў начальнікам ваеннага пяхотнага вучылішча ў г. Алма-Ата. (Звесткі з ліста В. Палевіка да пісьменніка ад сакавіка 1955.)
— *62.*

Папоў Сцяпан Яфімавіч (н. 1904), генерал-лейтэнант артылерыі, былы камандзір 3-й гвардзейскай артылерыйскай Віцебскай, Хінганскай Чырванасцяжнай ордэнаў Суворава і Кутузава дывізіі прарыву РВГК. У час перапіскі з І. Мележам быў начальнікам факультэта артылерыйскай Акадэміі імя М. І. Калініна. Аўтар шэрагу кніг пра гераічнае мінулае артылерыстаў. (Інфармацыя з ліста Папова да ўкладальніка тома ад 1.III.1981, а таксама з яго лістоў да Мележа.)

У вышэй названым лісце да ўкладальніка тома Папоў успамінае пра знаёмства і сустрэчу з Мележам наступнае: «Работая над военно-историческим очерком о боевом пути 3-й гв. артиллерийской дивизии прорыва РВГК, в списках личного состава 70-го гвардейского артиллерийского Кенигсбергского пушечного полка я встретил фамилию лейтенанта: Мележ — заместитель политрука — военкор. Меня заинтересовала фамилия Мележа. Вскоре нашел Ивана Павловича, написал письмо, на которое Мележ с теплотой сердца ответил... В начале мая 1965 г. я проводил в г. п. Лиозно встречу ветеранов дивизии, посвященную 20-летию Победы советского народа над фашистской Германией, на которую по нашему приглашению прибыл и И. П. Мележ. Это была наша первая встреча: передо мной стоял человек выше среднего роста ладно скроенный. Он был одет в черный костюм. Скромный, если не сказать застенчивый, старался быть незамеченным, стоял в стороне... Последующие наши встречи проходили уже в Москве и носили дружественный и разносторонний характер».

Дарчыя надпісы. *І. Мележ — С. Папову:*

«Генералу С. Е. Попову от одного из бывших артиллеристов 70-го гвардейского артполка на добрую память.

Иван Мележ».

(В горах дожди, 1966.)

«Генерал-лейтенанту Попову Степану Ефимовичу командиру 3-й гвардейской артдивизии прорыва РВГК, родной дивизии, освобождавшей землю Белоруссии, с большим уважением и любовью

И. Мележ (70 гв. артполк)
6.1.74 г. Минск»

(Минское направление, 1973.)
— *196, 261, 275, 280.*

Паўлаў Яфім Іванавіч (н. 1909), пенсіянер, у мінулым работнік МУС. Падрыхтаваў зборнік «Крым у замежнай мастацкай літаратуры». (Інфармацыя з ліста Паўлава да ўкладальніка тома ад 10.III. 1980.) У сувязі з працай над тэмай «Крым у творчасці пісьменнікаў СССР» Паўлаў звярнуўся да І. Мележа з лістом ад 13.1.1963, у якім паставіў перад пісьменнікам шэраг пытанняў: «Где и когда Вы были в Крыму? Над какими произведениями работали и что написали во время пребывания? Если встречались с общественностью, то где и когда?»
— *108.*

Піўтарак Рыгор Пятровіч (н. 1935), старшы навуковы супрацоўнік Інстытута мовазнаўства імя А. А. Патэбні АН УССР. У час знаёмства з І. Мележам, будучы аспірантам вышэй названага інстытута, стажыраваўся ў Інстытуце мовазнаўства імя Я. Коласа АН БССР. 14 лютага 1963 г. ён прыняў удзел у чытацкай канферэнцыі, што адбылася ў Палацы культуры прафсаюзаў па кнізе І. Мележа «Людзі на балоце». Пісьменнік быў удзячны Р. Піўтараку за выступленне на канферэнцыі і падараваў яму кнігу «Што ён за чалавек» з аўтографам: «Рыгору Пятровічу Піўтараку — на памяць пра першую сустрэчу ў Палацы прафсаюзаў, з добрым пажаданнем дружбы —

Іван Мележ
14.2.63 г.
Мінск»

У чэрвені 1963 г. І. Мележ запрасіў яго на чытацкую канферэнцыю ў г. Маладзечна, пасля чаго прапанаваў заехаць разам у Ждановічы на дачу. (Гл. каментарыі да ліста Піўтараку ад 5.X.1963.)
— 116, 120.

Пятрова Клаўдзія Іванаўна (1897—1983), цешча І. Мележа.
«Клаўдзія Іванаўна Пятрова, руская жанчына, у маладосці выхавацельніца дзіцячага сада, заслужыла самыя высокія словы любові і ўдзячнасці, тыя словы, якія мы гаворым пра нашых матак. Іван Паўлавіч неаднойчы казаў мне:
— У тым, што я не толькі жыву, але і працую, большая заслуга Клаўдзіі Іванаўны, чым дактароў». (Іван Шамякін. Палёт над Палессем.— У зб.: Успаміны пра Івана Мележа, с. 376.)
Дарчыя надпісы:
«Клавдии Ивановне Петровой на память

Иван
29/XI-51 г.»

(Товарищи, 1951.)
«Помощнику нашему в жизни Клавдии Ивановне Петровой на добрую память

Иван
10/IX-54 г.»

(Минское направление, 1954.)
— 91, 93, 95, 236.

Пятрова Лідзія Якаўлеўна (н. 1923), жонка І. Мележа. Скончыла геаграфічны факультэт БДУ, працавала ў лабараторыі фізічнай геаграфіі, затым асістэнтам кафедры фізічнай геаграфіі. Дома, а таксама ў лістах родныя і блізкія называлі яе Ліляй.

З успамінаў Алены Васілевіч: «З яго жонкай Лідай — дзяўчынай выключнага характара — я была знаёма добра. Яна часта забягала ў наш пакой на Нямізе, 1 да сваіх аднакурсніц-геаграфічак. Яны былі вельмі прыгожай парай з Мележам». (Успаміны пра Івана Мележа, с. 72.)

Эпісталярная спадчына І. Мележа да жонкі была багатай, але захавалася не ўся. Першыя лісты Мележа да яе напісаны ў 1943 г. і адрасаваны ў Бугуруслан, дзе тады жыла Лідзія Якаўлеўна і дзе яны пазнаёміліся. У асноўным лісты да жонкі напісаны Мележам у сувязі з паездкамі яго на поўдзень (санаторыі, дамы адпачынку і іншыя месцы лячэння і адпачынку — Кіславодск, Трускавец, Пушкіна і г. д.), а таксама ў турыстычныя па-

ездкі і камандзіроўкі за мяжу (Чэхаславакія, Польшча, Германія, Румынія, вакол Еўропы і г. д.). Некалькі лістоў напісаны Мележам з Мінска, калі Лідзія Якаўлеўна знаходзілася на студэнцкай выязной практыцы.

Дарчыя надпісы:

«Падружцы дзён маіх суровых, старушцы маёй Лідзіі Якаўлеўне

з любоўю — Іван (Рыжы).

Далучы гэты том да першага і спадзявайся, што ён будзе не апошні, што ў наступным прысвячэнні я напішу тое, аб чым не змог напісаць тут.

Ів. Мележ
15.2.48 г.
Мінск»

(Гарачы жнівень, 1948.)

«Маёй Лілі — крытыку, памочніку, другу, які першым чытаў гэтае тварэнне (у неразборлівых каракулях і памарках), які ругаў аўтара за бяссонныя ночы і рассеянасць, з пакаяннем смірэнным і любоўю —

твой Іван
26/XII-50 г.
Мінск»

(Мінскі напрамак, 1950.)

«Лиле — жене, другу —

влюбленный автор
Ів. Мележ
27/I-53 г.»

(Мінскі напрамак, 1952.)

«Моему милому шоферу-любителю, Лиле моей, которая 5,5 часов везла три пачки этой книги из Москвы —

благодарный автор
Іван М.
19.8.54 г.»

(Минское направление, 1954.)

«Маме Лілі Мележаўскай на Новы год пад ёлачку ад зайчыкаў

Іван Мележ і Люда
29/XII-54 г.
У Мінску на 4 паверсе ў кабінеце з балконам».

(Блізкае і далёкае, 1954.)

«Лиле, которая почему-то называется Петровой, а должна была бы по закону именоваться, как и я,— Мележ

от меня, Мележа,
на память, в старый костер нашей любви.
И. Мележ
5.4.56 г.
Минск»

(Минское направление, 1956.)

«Лідзе Пятровай у дні, калі ў Мінску былі таксама дажджы, і было холадна, і падала жоўтае лісце, і мы ездзілі на дачу, дзе стаялі голыя сцены —

Іван
12.9.57 г.
К. Маркса, 52, кв. 22»

(У гарах дажджы, 1957.)

«Лілі. Няхай заўсёды над тваім домам будзе сонца!

Іван М.
28.9.57 г.»

(Дом под солнцем, 1957).

«Жене — от мужа (который был тоже молодым)

И. М.
23.1.59 г.»

(Пока вы молоды, 1958.)

«Маме і мамінай Ларысе ад папы

Іван М.
Ждановічы,
19.7.61 г.»

(Што ён за чалавек, 1961.)

«Лідзе маёй —

Іван
(лаўрэат)
3.1.63
Мінск»

(Людзи на болоте, 1962.)

«Дзяўчатам маім з гасцініцы «Украіна» (Лілі, Людзе і Лары) — з любоўю і сімпатыяй — аўтар.

Ён жа — Іван Мележ
9.4.63 г.
Ялта. Дом творчасці»

(Люди на болоте.— Роман-газета, 1963, № 5.)

Літ.: Зварот у нашу маладосць.— У зб.: Успаміны пра Івана Мележа.

— 1, 5, 7, 8, 9, 11, 12, 13, 15, 16, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 28, 29, 30, 71, 82, 140, 146, 167, 235.

Пятроў Юрый Аляксандравіч (н. 1937), настаўнік геаграфіі СШ № 80, г. Масквы, арганізатар і кіраўнік клуба аматараў архіўнай дакументацыі, які працуе на базе школьнага музея «У імя Радзімы». Члены клуба займаюцца пошукамі новых матэрыялаў, дакументаў пра 3-ю гвардзейскую артылерыйскую Віцебскую, Хінганскую Чырванасцяжную, ордэнаў Суворава і Кутузава дывізію прарыву РВГК.

— 313.

Пятроўскі Аляксандр Іванавіч (н. 1932), украінскі перакладчык.

Ім перакладзены на ўкраінскую мову раманы І. Мележа «Людзі на балоце» (1963), «Мінскі напрамак» (1966), «Подых навальніцы» (1969), «Мінскі напрамак» (новая рэдакцыя, 1978); апавяданне «У завіруху» для зб. «За рідну землю» (1970) і «У гарах дажджы» для зб. «Білоруське радянське оповідання» (1979).

Дарчыя надпісы. *І. Мележ — А. Пятроўскаму:*

«Аляксандру Іванавічу Пятроўскаму — на памяць аб нашым першым — тэлефонным — спатканні, і верай у будучыя сустрэчы ў Мінску і ў Кіеве

Іван Мележ
15.5. 62 г.»

(Людзі на балоце, 1962.)

«Аляксандру Іванавічу Пятроўскаму, і дапамогай якога

людзі з балота ўбачаць украінскія стэпы і белыя мазанкі, Дняпро і Буг,—

з падзякай ад душы
Іван Мележ
29.4.63 г.
Мінск»

(Мінскі напрамак, 1958, т. 1.)

«Аляксандру Іванавічу Пятроўскаму — на памяць пра першую мінскую сустрэчу — ад сэрца —

Іван Мележ
29. 4. 63 г.
Мінск»

(Што ён за чалавек, 1961.)

«Аляксандру Іванавічу Пятроўскаму як доказ таго, што я яшчэ ў балоце, і як знак павагі

Іван Мележ
3.3.66 г.
Мінск»

(Подых навальніцы, 1966.)

«О. Петровському з Кiева — ад І. Мележа з Мінска.
Калі будзе «Подих грози»?!

Іван Мележ
9.VIII.69
Мінск»

(Зб. тв. у 6-ці т., 1969, т. 1.)

«Олександру Івановичу Петровському з любов'ю і з пабажанням успіхів не тільки на київських, але і на мінському напрямку.

Сердечно
Іван Мележ
6.1.74 г.
Мінск»

(Минское направление, 1973.)

«Аляксандру Іванавічу Пятроўскаму — з якім мы не адну кнігу рабілі разам, з падзякай за зробленае і з пажаданнем поспехаў таму, што робіцца.

І. Мележ
16.2.75
Мінск»

(Мінскі напрамак, 1974, т. 1.).

«Аляксандру Іванавічу Пятроўскаму з радасцю ад тых сустрэч, якія былі раней, і з надзеяй на тыя, што наперадзе.

Іван Мележ
16.2.75
Мінск»

(Мінскі напрамак, 1974, т. 2.)

«Глыбокапаважанаму і вучонаму Аляксандру Іванавічу Пятроўскаму — мае мінскія клопаты за 25 гадоў (частковыя).

З давер'ем і дружбаю —
Іван Мележ
10.1.76 г.
Мінск»

(Жыццёвыя клопаты, 1975.)

— *124, 131, 135, 137, 141, 148, 232, 286.*

Рамановіч Яўген Сцяпанавіч (1905—1979), беларускі пісьменнік, акцёр, тэатразнавец. Заслужаны артыст БССР.

Літ.: Спектакль пра неспакойную маладосць.— Літ. і мастацтва, 1957, 8 чэрв.; Беларуская драматургія крочыць наперад. — Літ. і мастацтва, 1958, 16 жн.

Дарчы надпіс: *Я. Рамановіч — І. Мележу:*

«Дарагому Івану Паўлавічу з пашанай

Яўген Рамановіч
1958 г. Мінск»

(Галіна Званцова.— Мн.: ДВБ, 1958.)
— *239.*

Рапапорт Беня Бенуіянавіч (н. 1917), урач-кансультант чыгуначнай бальніцы г. Горкага...

Пазнаёміліся з Мележам у 1935 г. Разам вучыліся ў СШ № 1 (г. Хойнікі). (З лістоў Рапапорта да ўкладальніка тома ад 17.XII.1980 і ад 23.1.1981.)
— *288.*

Рогава Аіда Паўлаўна (н. 1925), рэдактар Ваеннага выдавецтва Міністэрства абароны СССР. Рэдагавала раман І. Мележа «Мінскі напрамак» (1976).
— *340, 345.*

Сажнеў Мікалай Паўлавіч (н. 1932), у той час служыў на Ціхаакіянскім флоце. (Звесткі з ліста Сажнева да пісьменніка ад 28.XII.1954.)
— *53.*

Сакалова Аляксандра Арсеньеўна (н. 1910), рускі тэатральны крытык, драматург. (Гл. таксама каментарыі да ліста І. Мележа Сакаловай ад 23.XI.1968.)

Літ.: Современная пьеса — основа репертуара.— Правда, 1958, 17 жн.; Нехоженым полем жизни.— Индустриальная Караганда, 1972, 2 жн.
— *87, 88, 217.*

Сартакоў Сяргей Венядзіктавіч (н. 1908), рускі пісьменнік, сакратар праўлення СП СССР. Лаўрэат Дзяржаўнай прэміі СССР.

З успамінаў С. Сартакова (ліст на імя дырэктара ІЛ ад 7.XII.1980): «С Иваном Павловичем Мележем я познакомился на Третьем съезде писателей СССР в 1959 году, а затем очень часто встречался на общесоюзных Пленумах правления Союза писателей СССР, различного рода совещаниях и конференциях и, естественно, на всех последующих съездах писателей СССР.

В каждый мой приезд в Минск (а это было раз пять) мы обязательно с ним общались и лично, и, хотя бы, в виде разговоров по телефону.

А теснее всего мы сдружились с ним в ялтинском Доме творчества, куда неоднократно и на долгое время приезжали оба работать. Сидели всегда в столовой за одним столом, бродили по дорожкам парка и по набережной, вечерком заходили в комнаты друг к другу посидеть, побеседовать. Иван Павлович иногда читал вслух только что написанные страницы».

Дарчыя надпісы. *І. Мележ — С. Сартакову:*

«Дорогому Сергею Венедиктовичу Сартакову на память о встречах в Ялте и в Минске,

с уважением и любовью
Іван Мележ
7.IX.61 г.
Минск»

(Минское направление, 1961.)

С. Сартакоў — І. Мележу:

«Дорогому Ивану Павловичу Мележу, с самыми теплыми воспоминаниями о Ялте ■ о Минске — родной земле моей матери — желаю больших творческих успехов.

Дружески
С. Сартаков
12/VIII-1961 г.
Минск»

(Горный ветер, 1957.)

Літ.: Памяти Мележа.— Лит. газета, 1976, 18 жн.; Працяг размовы.— У зб.: Успаміны пра Івана Мележа.

— *197, 214, 221, 254, 325.*

Селіванаў Вечаслаў, у той час жыў у г. Ленінградзе. (Іншых звестак пра адрасата не выяўлена.)

— *54.*

Сенін Якаў Васільевіч (н. 1937), у той час працаваў у тапаграфічным атрадзе (Ленінградская вобл.). (Звесткі з ліста Сеніна да пісьменніка ад 31.XII.1954.)

— *51.*

Сіманаў Канстанцін (Кірыла) Міхайлавіч (1915—1979), рускі пісьменнік і грамадскі дзеяч. Лаўрэат Ленінскай прэміі і Дзяржаўных прэмій СССР. Герой Сацыялістычнай Працы.

— *35, 283.*

Скрыган Янка (Іван Аляксеевіч; н. 1905), беларускі пісьменнік. У час перапіскі з І. Мележам працаваў намеснікам галоўнага рэдактара час. «Полымя».

Дарчыя надпісы. *І. Мележ — Я. Скрыгану:*

«Івану Аляксеевічу і Анне Міхайлаўне — глыбокапаважаным суседзям Скрыганам

ад сэрца
Іван Мележ
23.VII.58 г.»

(Мінскі напрамак, 1958.)

«Дарагому Янку Скрыгану — чалавеку добрага, прыгожага сэрца —

З пашанай і любоўю —
Іван Мележ
21.7.61 г.
Мінск»

(Што ён за чалавек, 1961.)

«Янку Скрыгану...

Добрую ты дарогу мне першы напрарочыў, прароцтва тваё збылося, аж дзіва!

Жадаю табе шчасця і ў творчасці, і ў сям'і — поплеч з тваёй Ганнай (Міхайлаўнай)!

Іван М.
12.5.62 г.
Мінск»

(Людзі на балоце, 1962.)

«Янку Скрыгану, з падзякай ад мяне і ад маёй Ганны, якая любіць цябе, як і я, з першага знаёмства.

Іван Мележ
5.3.66 г.
Мінск»

(Подых навальніцы, 1966.)

Я. Скрыган — І. Мележу:

«Дарагому Івану Мележу
Любячы вельмі.

Апроч усяго — у знак захаплення тым чарадзействам, якое зрабіў ты з людзьмі на сваіх палескіх балотах.

28.III.64 г. Янка Скрыган»

(Свая аповесць, 1964.)

«Майму любаму Івану Мележу — за ўсё, што я ў ім люблю.

Янка Скрыган
8.V.65 г.»

(Ранішнія росы, 1965.)

«Івану Мележу як заўсёды — з любоўю

Янка Скрыган
Верасень, 75»

(Кругі, 1975).

Літ.: Мой сусед Іван Мележ.— У зб.: Успаміны пра Івана Мележа.

— 96, 99, 100, 143, 175.

Смаленскі Яфім Ліпавіч (н. 1920), вядучы канструктар на Кіеўскім заводзе. Школьны таварыш Мележа. Пазнаёміліся блізка ў 1932 г. у піянерскім лагеры (в. Барысавічы Хойніцкага р-на). (З асабістай інфармацыі адрасата.)

Дарчы надпіс: *І. Мележ — Я. Смаленскаму:*

«Школьному товарищу, другу далекой юности — Ефиму Смоленскому на память о Хойниках, о школе, о днях, которые уже далеко.

Иван Мележ
17.II.69 г. Минск»

(Дыхание грозы, 1967).

— 161, 273, 293.

Смірноў Алег Паўлавіч (н. 1922), рускі пісьменнік.

— 338, 347.

Смірноў Сяргей Сяргеевіч (1915—1976), рускі пісьменнік. Лаўрэат Ленінскай прэміі.

Дарчыя надпісы: *С. Смірноў — І. Мележу:*

«Дорогому Ивану Павловичу с лучшими дружескими чувствами

от автора
20.11.56»

(Крепость над Бугом, 1956.)

«Глубокоуважаемому Ивану Павловичу Мележу от души с лучшими дружескими чувствами

от автора
28.4.57»

(Сталинград на Днепре, 1954.)

«Дорогому Ивану Павловичу Мележу с неизменной дружбой и любовью.

С. Смирнов
12.8.61 г.»

(На войне, 1961.)

«Дорогому Ивану Павловичу Мележу с неизменной дружеской симпатией и самыми лучшими пожеланиями.

С. Смирнов
26.2.62»

(Поездка на Кубу, 1962.)

«Дорогому Ивану Мележу, которого я очень люблю

С. Смирнов
27.3.63»

(Рассказы о неизвестных героях, 1963.)

Літ.: Минское направление.— Военный вестник, 1955, № 10.

— 72.

Смыкоўская Валянціна Іванаўна (н. 1940), у той час аспірантка-завочніца Інстытута літаратуры АН БССР; в. а. загадчыка кафедры беларускай літаратуры Гомельскага дзяржаўнага універсітэта, зараз — выкладчыца.

Дарчыя надпісы: *І. Мележ — В. Смыкоўскай:*

«Валянціне Смыкоўскай — будучаму кандыдату (а потым і доктару) навук ад пісьменніка проста

Іван Мележ
18.IV.70 г.
Мінск»

(Людзі на балоце, 1968.)

«Валянціне Іванаўне Смыкоўскай разам з прывітаннем роднай зямлі —

Іван Мележ
11.I.1976 г. Мінск»

(Жыццёвыя клопаты, 1975.)

«Валянціне Іванаўне Смыкоўскай з пажаданнем удач на ўсіх напрамках

Іван Мележ
2.2.1976»

(Мінскі напрамак, 1974.)

Літ.: Часоў узвышаная сувязь.— Гомельская праўда, 1970, 11 крас.; Лёс мастака — лёс народа.— Гомельская праўда, 1971, 6 лют.; Творческий путь И. Мележа.— Гомель, 1971; Зб.: Беларуская літаратура і літаратуразнаўства.— Мн.: Выд-ва БДУ (1973, с. 46—59; 1974, с. 102—116; 1975, с. 15—27; 1976, с. 3—14; 1977, с. 68—77; 1978, с. 67—76); Роман о жизни народной.— Неман, 1974, № 12; Цэласнае вывучэнне «Палескай хронікі» І. Мележа.— Нар. асвета, 1976, № 5; Падзей узвышаная сувязь.— Літ. і мастацтва, 1976, 23 ліп.; Творчая канцэпцыя пісьменніка.— Мн.: Выд-ва БДУ, 1976.

— 252.

Соін Мікалай Мікалаевіч, жыхар Масквы, у часы вайны

служыў у дзеючай арміі 3-га Беларускага фронту. (Звесткі з ліста Соіна да пісьменніка ад 3.III.1955.)
— *60.*

Сташкевіч Анатоль Міхайлавіч (н. 1927), настаўнік беларускай мовы і літаратуры ў Глускім раёне Магілёўскай вобл. (Інфармацыя з ліста Статкевіча да ўкладальніка тома ад 9.II.1981.)
— *227, 309.*

Суворын Міхаіл Кузьміч (н. 1933), фельчар Гранаўскай бальніцы (Вінніцкая вобл.). (Інфармацыя з ліста Суворына да ўкладальніка тома ад 12.III.1980.)
— *258.*

Сурганаў Усевалад Аляксеевіч (н. 1927), рускі крытык, літаратуразнавец.

Літ.: Гроза на болоте.— Лит. газета, 1972, 15 сак.
— *342.*

Сушчанка Леанід Акімавіч (н. 1925), загадчык навучальнай часткі Дварышчанскай СШ Хойніцкага раёна Гомельскай вобл. Выдатнік народнай асветы БССР. (Інфармацыя з ліста Сушчанкі да ўкладальніка тома ад 28.X.1980.)

Знаёмы з Іванам Паўлавічам з даваенных гадоў, калі Мележ жыў некаторы час у сваякоў у Людзвіне ў час вучобы ў 8—10 класах Хойніцкай СШ № 1.

Дарчы надпіс: *І. Мележ — Л. Сушчанку:*

«Леаніду Сушчанку — на памяць пра маладыя гады нашы, пра даваенны Людзвін, на памяць пра нашу новую — праз дваццаць з гакам гадоў — сустрэчу — Іван Мележ

7.8.62 года
Дворышча»

(Гарачы жнівень, 1948).

Літ.: Незабыўнае.— У зб.: Успаміны пра Івана Мележа.
— *26, 27, 256, 289, 326.*

Талкуноў Леў Мікалаевіч (н. 1919), у той час галоўны рэдактар «Известий». Зараз працуе ў АПН.
— *284.*

Танк Максім (Скурко Яўген Іванавіч; н. 1912), беларускі паэт і грамадскі дзеяч. Народны паэт БССР. Акадэмік АН БССР. Старшыня праўлення СП БССР, лаўрэат Ленінскай прэміі, Дзяржаўных прэмій СССР і БССР. Герой Сацыялістычнай Працы.

Дарчыя надпісы *І. Мележ — Максіму Танку:*

«Дарагому Максіму Танку —

ад сэрца Іван Мележ
29.1.53 г.»

(Мінскі напрамак, 1952.)

«Максіму Танку, Паэту, Чалавеку —

з любоўю Іван Мележ
3.4.66 г.
Мінск»

(Подых навальніцы, 1966.)

Максім Танк — І. Мележу:

«На добры ўспамін дарагому другу

Максім Танк
Мінск, 6/X.1948 г.»

(Каб ведалі, 1948.)

«Дарагому Івану Паўлавічу Мележу ад усяго сэрца.
Мінск, 1.II.70 г.»

(Лісткі календара, 1970.)

«Дарагому другу Івану Паўлавічу Мележу з любоўю і найлепшымі навагоднімі пажаданнямі
Максім Танк
Мінск, 31/XII.1972 г.»

(Хай будзе святло, 1972.)

— 147.

Трафімаў Іван Мікалаевіч (н. 1924), у той час працаваў шахцёрам (г. Караганда). (Звесткі з ліста Трафімава да Мележа ад 25.X.1954.)

— 44.

Увараў Фёдар Захаравіч (н. 1897), аграном. Зараз пенсіянер (г. Куйбышаў). (Інфармацыя з ліста Уварава да ўкладальніка тома ад 6.II.1980.)

— 238, 292.

Улашчык Мікалай Мікалаевіч (н. 1906), беларускі гісторык і археограф. Старшы навуковы супрацоўнік Інстытута гісторыі СССР АН СССР. Доктар гістарычных навук.

— 354.

Хуан Іван, выкладчык рускай мовы ў г. Нанкін (Кітай). (Звесткі з ліста Хуана Івана да Мележа ад 15.V.1960.)

— 94.

Худзенка Мікалай Мікалаевіч (н. 1961), курсант Васількоўскага ваеннага авіяцыйна-тэхнічнага вучылішча імя 50-годдзя камсамола Украіны. У час перапіскі з Мележам вучыўся ў 7-м класе (в. Кананаўшчына Брагінскага р-на). (Інфармацыя з ліста Худзенкі да ўкладальніка тома ад 23.III.1981.)

— 330.

Хусаінаў Юрый Мініваліч (н. 1929), партыйны дзеяч БССР, першы намеснік Старшыні Савета Міністраў БССР. У той час — старшыня Гомельскага абласнога Савета дэпутатаў працоўных.

— 320.

Цыглін Аляксандр (н. 1940), у той час вучань 7-га класа школы імя Ф. Э. Дзяржынскага (г. Ерэван). (Звесткі з ліста Цыгліна да Мележа ад 11.IX. 1954.)

— 45.

Чарняцэвіч Казімір Адольфавіч (н. 1927), начальнік змены цэха электразабеспячэння Нявіннамыскага аб'яднання «Азот» (Стаўрапольскі край). (Інфармацыя з ліста Чарняцэвіча да ўкладальніка тома ад 14.XI.1980.)

Дарчыя надпісы: *І. Мележ — К. Чарняцэвічу:*

«Казимиру Чернятевичу с приветом в Невинномысск. От автора.
Иван Мележ
18.XII.72 г. Минск»

«Казимиру Чернятевичу с пожеланиями счастья.
Иван Мележ
18.XII.72 г. Минск»

(Дыхание грозы.— Роман-газета, 1969, № 9.)

(Першы надпіс зроблены на вокладцы, другі — на першай старонцы рамана.)

Літ.: Герои полюбились.— Невинномысский рабочий, 1972, 21 лістап.; Тут любяць кнігі Івана Мележа.— Літ. і мастацтва, 1972, 1 снеж.

— *305.*

Часнакова Аляксандра Іванаўна (н. 1908), старшы рэдактар выд-ва «Сов. писатель». Рэдагавала ўсе кнігі І. Мележа, пачынаючы са зб. апавяданняў «Товарищи» (1951) і да апошняй, што выходзілі ў гэтым выд-ве.

— *36, 114, 154, 164, 173, 240.*

Шадрына Раіса (н. 1941), вучаніца 7-га класа Чыбіцкай сямігадовай школы (Алтайскі край). (Звесткі з ліста Шадрынай да пісьменніка — снежань, 1954.)

— *52.*

Шакінка Міхаіл Іванавіч (н. 1904), лектар-міжнароднік (г. Свярдлоўск.) (Інфармацыя з ліста Шакінкі да ўкладальніка тома ад 17.XI.1980.)

— *213.*

Шпітальнік Уладзімір Маркавіч (н. 1918), упаўнаважаны Беларускага ўпраўлення «Вторцветмета».

— *311, 314.*

Шупенька Генадзь Серафімавіч (н. 1936), беларускі крытык, загадчык рэдакцыі выд-ва «Мастацкая літаратура». У час перапіскі з Мележам быў аспірантам пры кафедры беларускай літаратуры БДУ, затым — старшым навуковым супрацоўнікам навукова-даследчага Інстытута педагогікі Міністэрства асветы БССР.

Дарчыя надпісы: *І. Мележ — Г. Шупеньку:*

«Генадзю Шупеньку — крытыку-прафесіяналу ад крытыка-саматужніка

Іван Мележ
22.10.75 г.
Мінск»

(Жыццёвыя клопаты, 1975.)

«Генадзю Шупеньку з пажаданнем шчасця ва ўсіх галінах жыцця

І. Мележ
22.10.75»

(На фотаздымку.)

Літ.: Творчасць Івана Мележа ў крытыцы.— Полымя, 1969, № 3; Майстэрства Мележа-раманіста.— Народная асвета, 1969, № 3; Яшчэ раз пра «Палескую хроніку».— Літ. і мастацтва, 1970, 26 чэрв.; Народ у гісторыі.— Літ. і мастацтва, 1972, 17 сак.; Не только о литературе...— Неман, 1976, № 9; у кн.: Цеплыня чалавечнасці.— Мн.: Маст. літ., 1977, с.4—33, 246—254; артыкул у БелСЭ; Мужны і чалавечны.— У зб.: Успаміны пра Івана Мележа.

— *184, 190, 200, 216, 225, 228, 244, 277, 279.*

Юрэвіч Уладзімір Міхайлавіч (н. 1916), беларускі пісьменнік, крытык і літаратуразнавец. Заслужаны работнік культуры БССР.

Дарчыя надпісы. *І. Мележ — У. Юрэвічу:*

«Уладзіміру Міхайлавічу Юрэвічу ад душы —
Іван Мележ
25.10.57 г. Мінск»

(У гарах дажджы, 1957.)

«Уладзіміру Юрэвічу ад сэрца —
Іван Мележ
18.9.63 г.»

(Што ён за чалавек, 1961.)

«Змагару за шматгалоссе Уладзіміру Юрэвічу з пажаданнем поспехаў —
Іван Мележ
20.3.66 г. Мінск»

(Подых навальніцы, 1966.)

«Уладзіміру Юрэвічу — на суд, справядлівы і шчыры,
ад сэрца Іван Мележ
7. VIII.74 г.»

(Мінскі напрамак, 1974, т. 1).

«Уладзіміру Юрэвічу
ад сэрца Іван Мележ
23.10.75 г.
Мінск»

У. Юрэвіч — І. Мележу:

«Дарагому Івану Паўлавічу шчыра ўдзячны за той падмурак, што памог выснаваць гэтыя абрысы.
Аўтар
Красавік, 1976».

(Абрысы, 1976).

«Дарагому Івану Паўлавічу — чалавеку высокіх прынцыпаў і мастаку вялікай праўды!
Жнівень, 1974
Ул. Юрэвіч»

(Погляд, 1974.)

Літ.: Жывапіс словам.— Полымя, 1963, № 10; Шматгалоссе жыцця.— Маладосць, 1964, № 1; У творчай трывозе.— Літ. і мастацтва, 1964, 5 чэрв.; Утверждая величие народа.— Сельская газета, 1971, 7 лют.; у кн.: Шматгалоссе жыцця.— Мн.: Беларусь, 1965, с. 3—46; Высокое призвание.— Сельская газета, 1972, 30 крас.; З думкаю пра жыццё, пра літаратуру.— Звязда, 1976, 22 лют.; у кн.: Абрысы.— Мн. Маст. літ., 1976, с. 12—94; у кн.: Испытания зрелостью.— М.: Сов. писатель, 1981, с. 32—119.
— *134, 145.*

Языковіч Валянцін Фёдаравіч (н. 1926), у той час працаваў першым сакратаром Гомельскага абкома партыі.
— *195.*

Якавенка Пётр Міхайлавіч (н. 1915), настаўнік беларускай мовы і літаратуры СШ № 4 г. Баранавічы. Выдатнік народнай асветы БССР. Зараз пенсіянер. (Інфармацыя з ліста Якавенкі П. М. ад 13.XI.1980 да ўкладальніка тома.)
— *272.*

Янчук Надзея (н. 1941), вучаніца 8-га класа (в. Яцкавічы Брэсцкай вобл.). (Звесткі з ліста Янчук да пісьменніка ад 16.II.1955.)
— *61.*

ПАКАЗАЛЬНІК ТВОРАЎ І ТВОРЧЫХ ЗАДУМ

ПАКАЗАЛЬНІК ІМЁНАЎ

ЛЕТАПІС ЖЫЦЦЯ І ТВОРЧАСЦІ

1921

Люты, 8

У вёсцы Глінішча б. Юравіцкай воласці Рэчыцкага павета Гомельскай губерні (зараз Алексіцкага сельсавета Хойніцкага р-на) у селяніна Паўла Фёдаравіча Мележа і Марыі Дзянісаўны Мележ нарадзіўся сын Іван. *(Асабістая справа, 1952)*[1].

«Радзіма мая — вёска Глінішчы — прыляпілася двума радамі хат на самым беразе не шырокай, але доўгай паласы трывалай зямлі, што цягнецца між бяскрайніх балот ад Хойнік да Юравіч, вялікага сяла каля Прыпяці. Глінішчы — цераз кіламетр ад шляху». *(Іван Мележ. Жыццёвыя клопаты.— Мн.: Маст. літ., 1975, с. 160.)*

«Бацька пісьменніка меў мала зямлі і з маладых гадоў займаўся розным рамяством: рабіў гонты, дзежкі, цабэркі, наймаўся ўстаўляць вокны і дзверы ў новыя хаты». У 1929 годзе ўступіў у калгас «Ленінскі шлях». *(Успаміны пра Івана Мележа.— Мн.: Маст. літ., 1982, с. 245—246; Аўтабіяграфія, 1952.)*

«Маці родам з суседняй вёскі Каранёўка. Паходзіла яна таксама з беднай сялянскай сям'і. Была працавітая, гаспадарлівая, любіла спяваць свае «палескія» песні». *(Успаміны пра Івана Мележа, с. 246.)*

У «Летапіс...» не ўвайшлі звесткі аб перапісцы Мележа, а таксама пра творчую гісторыю таго ці іншага твора пісьменніка, паколькі гэты матэрыял ёсць у лістах і каментарыях да лістоў.

[1] Асабістыя справы, Аўтабіяграфіі (розных гадоў напісання), Лісткі па ўліку кадраў, на якія ў «Летапісе...» робіцца спасылка, захоўваюцца ў СП БССР. Рукапісы, Машынапісы, Карэктуры твораў і выступленняў, Выдавецкія дагаворы, Лісты да жонкі і дачок, Лісты адрасатаў, Граматы, Запрашэнні, Мандаты, Выпіскі з гісторыі хваробы, Пасведчанні, Праўкі, Працоўная кніжка, Лісткі ад перакіднога календара, Дыплом, Медыцынскае заключэнне — у архіве сям'і І. Мележа.

1927—1932

Вучыцца ў Глінішчанскай пачатковай школе. У школе быў першым вучнем. Захапляецца чытаннем і маляваннем. *(Аўтабіяграфія, 1969; Успаміны пра Івана Мележа, с. 23.)*

1932

Верасень

Паступае ў пяты клас Алексіцкай сямігадовай школы. *(Аўтабіяграфія, 1969.)*

1933

Удзельнічае ў конкурсе, аб'яўленым час. «Іскры Ільіча», № 5—6, на лепшае апавяданне па малюнках пад назвай «Прыгода на граніцы». (Аб тым, як лыжнік-піянер трапіў у бандыцкія лапы... і што з гэтага выйшла). У № 10 гэтага часопіса быў аб'яўлены вынік конкурсу, і сярод лепшых названа апавяданне Янкі Мележа з Хойніцкага раёна.

У юбілейнай нататцы часопісу «Бярозка» (гл.: *1974, Снежань)* Мележ называе ўдзел у конкурсе «Іскраў Ільіча» (з чэрв. 1945 — «Бярозка») «першым сваім пісьменніцкім поспехам, першай аўтарскай радасцю. Адтуль усё і пачалося».

1935

Жнівень

Падае заявы ў навучальныя ўстановы. У Навабеліцу — на рабфак пры запалкавай фабрыцы, і ў Мінск — на рабфак пры Інстытуце народнай гаспадаркі. «Ні ў Навабеліцы, ні ў Мінску са мной не сталі нават гаварыць толькі таму, што для паступлення на рабфак — па закону — мне не хапала аднаго года». *(Іван Мележ. Жыццёвыя клопаты, с. 180.)*

Верасень

Паступае ў восьмы клас Хойніцкай сярэдняй школы № 1. У час вучобы кватаруе ў в. Людзвін у роднай цёткі

па маці — Гарбатай Веры Дзянісаўны. *(Аўтабіяграфія, 1969; Ліст Л. А. Сушчанкі ад 28 кастр. 1980 да ўкладальніка дадзенага тома.)*

1938

Чэрвень

Заканчвае Хойніцкую дзесяцігодку з адзнакай. *(Аўтабіяграфія, 1946; Ліст да вучняў 7-б класа Дварышчанскай СШ ад 21 сак. 1962.)*

Ліпень — жнівень

Падае заяву ў Маскоўскі Інстытут гісторыі, філасофіі, літаратуры, але студэнтам не быў залічаны, хоць меў на гэта ў той час поўнае права як выдатнік. *(Іван Мележ. Жыццёвыя клопаты, с. 181.)*

З ліста да П. М. Якавенкі ад 23 снеж. 1971: «Тое, што мяне не прынялі ў інстытут, гэта была несправядлівасць, парушэнне закона. Але я быў ціхі, сялянскі хлопец, я не ўмеў дабівацца сваіх правоў і вымушаны быў вярнуцца назад».

Верасень, 1938 — жнівень, 1939

Працуе загадчыкам аддзела піянераў Хойніцкага райкома камсамола. *(Аўтабіяграфія, 1946.)*

1939

Люты, 20

У газ. «Чырвоная змена» публікуе верш «Радзіме».

Жнівень, 11

У газ. «Літаратура і мастацтва» публікуе верш «Над ракой».

Верасень — кастрычнік

Студэнт Маскоўскага Інстытута гісторыі, філасофіі і літаратуры. *(Іван Мележ. Жыццёвыя клопаты, с. 182.)*

Лістапад

Прызываецца ў Чырвоную Армію — 298-мы артылерыйскі полк 192-й стралковай дывізіі. Абіраецца камсоргам, затым намеснікам палітрука батарэі. *(Іван Мележ. Першая*

кніга: Дзённікі, сшыткі, з запісных кніжак.— Мн.: Маст. літ., 1977, с. 9—10.)

З ліста К. А. Лысенкі да І. Мележа ад 6 сак. 1974: «Я чуть раньше попал в Артемовск и встречал партию белорусских ребят уже в солдатской шинели. Среди них Ваш образ мне помнится веселым и задорным. Плотный, плечистый, выше среднего роста, русый парень с добрым веселым взглядом...»

З успамінаў Мележа: «Я принадлежу к поколению, юность которого связана с армией. В небольшом гарнизоне, среди Карпат, у самой границы росла моя солдатская молодость — походы, ночные тревоги, боевое учение в горах — годы трудные и незабываемые». (Любите ратный труд.— Красная звезда, 1964, 8 студз.)

1940

Люты — ліпень

192-ю дывізію, якая была ператворана ў горна-артылерыйскую, перакідаюць у Заходнюю Украіну. У маі полк, у якім служыў Мележ, выходзіць да граніцы з Румыніяй па маршруту Драгобыч — Стрый — Жаб'е — Каломня — Косаў, каб прыняць удзел у вызваленні тэрыторыі Паўночнай Букавіны і Бесарабіі. (У жніўні 1940 г. у выніку мірнага вырашэння канфлікту паміж СССР і Румыніяй паўночная частка Букавіны, асноўнае насельніцтва якой украінцы, увайшла ў склад УССР.) У ліпені дывізія размяшчаецца пад Драгобычам на станцыі Люберцы. *(Ліст К. А. Лысенкі ад 13.III.1980 да ўкладальніка дадзенага тома.)*

Верасень

Уступае ў рады КПСС. *(Асабісты лісток па ўліку кадраў.)*

На працягу года

Напісаў вершы «Жураўлі» і «Багдановіч». *(Іван Мележ. Першая кніга, с. 6—7.)*

1941

Вясна

Полк перадыслацыраваны ў г. Стары Самбор у раёне Туркі, дзе і застала І. Мележа вайна. *(Ліст К. А. Лысенкі ад 13.III.1980 да ўкладальніка дадзенага тома.)*

Пасля 22 чэрвеня — жнівень, 9

Полк адпраўлены на фарміраванне. Пройдзены маршрут: Явора — Драгобыч — Стрый — Збруч — Першамайск — Умань — Вазнясенск. *(Іван Мележ. Першая кніга, с. 13—21.)*

Жнівень, 10 — снежань, 11

У Новай Адэсе пападае ў новую часць — 269-ты (з мая 1942 — 70-ты гвардзейскі полк Рэзерву Вярхоўнага Галоўнакамандавання. Назначаны камандзірам аддзялення. Пройдзены маршрут: Запарожжа — Іларыёнаўка — ст. Дэмурына — Краснаармейск — Данбас — Канстанцінаўка — Варашылаўград — ст. Луганская — Наваспасаўка. *(Тамсама, с. 21—43; Аўтабіяграфія, 1946.)*

Снежань, 12

Першае раненне. «Мой твар і правая рука абпалены. Увесь час хаджу па полі, на ветры — інакш нельга трываць жудаснага болю...» Выпісваецца з санчасці 28 снежня. *(Іван Мележ. Першая кніга, с. 44—45.)*

Снежань, 31

Атрымаў «Временное удостоверение» штаба 269-га артпалка АРГК, у якім гаворыцца, што Мележ І. П. «состоит на действительной военной службе при 269-м артполку АРГК ■ должности замполитрука». *(Временное удостоверение № 711.)*

1942

Люты, 20 — май, 7

Вучыцца на курсах палітсаставу Паўднёвага фронту (г. Каменск). Абіраецца палітруком роты. *(Іван Мележ. Першая кніга, с. 62—77; Асабістая справа, 1952.)*

Май, 8

Атрымаў Пасведчанне аб заканчэнні двухмесячных курсаў маладых палітрукоў вайсковай часці 1080. З Пасведчання: «Сдал испытания с оценкой по: политподготовке — отлично; тактике — отлично; огневой подготовке — отлично.

Начальник политуправления ВЧ 1080 — дивизионный комиссар — Л. Брежнев (подпіс).

Начальник курсов младших политруков политуправления — батальонный комиссар — Спартак». *(Удостоверение № 735.)*

Май, 18

Атрымаў «Удостоверение» за подпісам начальніка курсаў малодшых палітрукоў вайсковай часці 1080, якое пацвярджае, што «младший политрук тов. Мележ Иван Павлович является старшим группы политсостава, выпускников курсов мл. политруков Южного фронта, в количестве 92 человек, следующих по железной дороге на фронт.» *(Удостоверение № 012/77.)*

Май, 20 — чэрвень, 20

Працуе інструктарам-літаратарам дывізійнай газеты «Красноармейская правда» 51-й стралковай дывізіі, якая трымала абарону пад Ізюмам. *(Аўтабіяграфія, 1946; Ліст у рэдакцыю газеты «Чорноморська комуна» ад 17 снеж. 1972; Іван Мележ. Першая кніга, с. 81—92.)*

Чэрвень, 20

Пад Растовам цяжка паранены асколкам авіябомбы ў час бамбёжкі. Асколак раздрабіў правае плячо. Быў дастаўлены ў растоўскі ваенны шпіталь. *(Аўтабіяграфія, 1946; Іван Мележ. Першая кніга, с. 92, 125—129.)*

Ліпень, 3 — верасень, 26

Знаходзіцца ў шпіталі ў Есентуках да 25 ліп. Затым — у тбіліскім шпіталі. Там напісаў свае першыя празаічныя творы — апавяданні «Сустрэча» і «Апошняя аперацыя». *(Аўтабіяграфія, 1946; Іван Мележ. Першая кніга, с. 93—130.)*

Жнівень, 23

«Усё думаю над вершам «Мы ноччу пакідалі вёску...». Амаль закончыў яго... Напісаў збольшага яшчэ адзін — «У палаце». *(Іван Мележ. Першая кніга, с. 112.)*

Верасень, 26

«Атрымаў дакументы, з якіх вынікае, што я звальняюся ў 6 м. (шасцімесячны) водпуск са зняццем з уліку і пераасведчаннем праз 6 м. па месцу жыхарства». *(Тамсама, с. 131.)*

Са «Свидетельства об освобождении от в/обязанности за № 523» ад 25 верас. 1942 г.: «Объективные признаки болезни: в верхней 1/3 правого плеча имеется обширный рубец разм. 15×12 см. Активность движения в плече и локтевом суставах отсутствует совершенно. Имеется деформация правого плечевого сустава.

Результаты специального исследования: перелом суставных отростков лопатки и большой дефект правой плечевой кости после внутреннего суставного перелома плечевой кости с дефектом головки и шейки.

Признан: негодным с исключением с учета и переосвидетельствованием через 6 мес. по месту жительства».

Пасля 27 верасня

Пасля Тбілісі дабіраецца да Баку, затым на параходзе да Гур'ева і праз Куйбышаў да Бугуруслана. 16 кастр.— у Бугуруслане, дзе ў той час знаходзілася Цэнтральнае бюро даведак.

Кватаруе ў сям'і К. І. Пятровай, знаёміцца з дачкой гаспадыні — Лідзіяй Якаўлеўнай Пятровай, якая пазней стала яго жонкай. *(Тамсама, с. 134—146.)*

Лідзія Якаўлеўна ўспамінае: «Іван Паўлавіч звяртаў на сябе ўвагу перш за ўсё сваёй знешнасцю. Высокі, бледны і худы пасля ранення і шпіталя, крыху дзіўна апрануты ў шырокія чорныя матроскія штаны і салдацкую гімнасцёрку, з рукой на марлевай павязцы, вечна кудысьці спяшаўся.

Вабіла ў ім жывая зацікаўленасць усім і ўсімі на свеце і перш за ўсё справамі на фронце, жыццём кожнага, з кім знаёміўся — ці то мясцовага жыхара, ці то эвакуіраванага дзіцяці ці старога». *(Успаміны пра Івана Мележа, с. 35—36.)*

Лістапад, 12, 1942 — да сярэдзіны кастрычніка 1943

Працуе выкладчыкам ваеннай падрыхтоўкі Малдаўскага педагагічнага інстытута і тут жа вучыцца завочна на літаратурным факультэце (прайшоў за год два курсы). *(Іван Мележ. Першая кніга, с. 165.)*

Як сведчыць «Справка Молдавского Госпединститута №5/3» ад 6 ліп. 1943: Мележ І. П. «сдал экстерном . . . за 1-й курс литературного факультета и показал следующие результаты: Основы марксизма-ленинизма — 5; История СССР — 5; Теория литературы — 5; Литература эпохи средних веков и возрождения — 5; Фольклор — 5; Введение в языкознание — 5; Современный рус. язык — 5; Античная литература — 5; Немецкий язык — 5; Психология — 5; История педагогики — 5; Военная подготовка — 5; Всеобщая история — 5».

«Апрача работы і вучобы, сустрэч з сябрамі Іван Паўлавіч праводзіў шмат часу за пісаннем вершаў (яны друкаваліся ў «Бугурусланской правде»), апавяданняў, вядзеннем дзённікаў. Уважліва сачыў за падзеямі на фронце. Штодзённа слухаў перадачу ў «Апошні час», усе змены на лініях франтоў заносіў чырвоным алоўкам на карту Еўрапейскай часткі СССР, якая была ў яго афіцэрскім планшэце». *(Успаміны пра Івана Мележа, с. 39.)*

1943

Люты

У «Бугурусланской правде» публікуюцца дзве вершаваныя гумарэскі — «Без падману зроку» і «Дарожныя знакі». *(Ф. Куляшоў. Іван Мележ: Літаратурная біяграфія.— Мн.: Беларусь, 1968, с. 10—11.)*

Красавік, 10

Жэніцца на Лідзіі Якаўлеўне Пятровай. «Не сказаўшы нікому ні слова, мы пайшлі ў ЗАГС і распісаліся». *(Успаміны пра Івана Мележа, с. 39.)*

Лета

Узнагароджваецца граматай Бугурусланскага гарадскога Камітэта ВЛКСМ і гарадскога камітэта па справах фізкультуры і спорту за актыўны ўдзел у трэцім летнім прафсаюзна-камсамольскім кросе 1943 года. *(Грамата.)*

З «Правды» даведаўся, што на Сходні пад Масквой пачаў работу Беларускі універсітэт. Падае туды заяву. *(Іван Мележ. Жыццёвыя клопаты, с. 184.)*

Пачатак верасня

У «Бугурусланской правде» публікуецца апавяданне «Апошняя аперацыя» — першае выступленне ў друку як празаіка. *(Ф. Куляшоў. Іван Мележ, с. 12.)*

Кастрычнік, 1

Залічаны студэнтам-завочнікам на трэці курс філалагічнага факультэта БДУ. *(Аўтабіяграфія, 1952.)*

Кастрычнік, 11

Загадам № 24 ад 13.X.43 г. прызначаецца выкладчыкам кафедры ваеннай і фізічнай падрыхтоўкі БДУ. *(Працоўная кніжка.)*

Лістапад, 1

Загадам № 33 ад 6.XI.43 г. прызначаецца загадчыкам кафедры ваеннай і фізічнай падрыхтоўкі БДУ. *(Працоўная кніжка.)*

1944

Студзень, 27

У сям'і Мележа нарадзілася дачка Людміла.

Сакавік

Забірае на Сходню сям'ю. «Жыццё на Сходні таксама не песціла, але Іван Паўлавіч адчуваў сябе тут, сярод беларусаў, дома. Быў энергічны, дзейны, вясёлы, быццам піў свежую сцюдзёную ваду роднай крыніцы». *(Успаміны пра Івана Мележа, с. 42.)*

Канец жніўня

БДУ са Сходні арганізаваным эшалонам вяртаецца ў Мінск. Мележ суправаджаў групу студэнтаў. *(Звязда, 1 кастр.)*

«...Падмаскоўную Сходню не магу забыць і, відаць, ужо не забуду да канца свайго жыцця... Для мяне гэта была не Сходня, а Узыходня... Там на Сходні былі мае першыя творчыя прыступкі, і іх не забыць мне ніколі». *(Успаміны пра Івана Мележа, с. 52.)*

Лістапад, 25

У «Звяздзе» друкуе апавяданне «Сустрэча ў шпіталі». (Пазнейшая назва — «Сустрэча».)

1945

Студзень

У час. «Беларусь», № 1 друкуе апавяданне «У завіруху».

Люты, 17

У «Звяздзе» друкуе апавяданне «Апошняя аперацыя». (Апавяданне вядома і пад назвай «Васіль Дзянісавіч».)

Люты — сакавік

У «Полымі», № 2—3 публікуе апавяданне «Сустрэча». У канцы памета: Каўказ, шпіталь.

Сакавік, 27

У «Чырвонай змене» друкуе апавяданне «Перад боем».

Сакавік

У «Беларусі», № 3 друкуе апавяданне «Канец размовы».

Красавік

У «Полымі», № 4 друкуе апавяданні «Апошняя аперацыя» і «Салдаткіна ноч». (Апошняе — вядома пад назвамі «Жаночыя слёзы» і «Ноччу».)

Май, 10

На пасяджэнні праўлення СП БССР І. Мележа, Я. Брыля

і П. Кавалёва прымаюць у члены Саюза пісьменнікаў БССР. З характарыстыкай творчасці І. Мележа выступіў У. Краўчанка. Ён адзначыў, што Мележ з'яўляецца здольным празаікам з уласным, своеасаблівым падыходам да тэмы. Гераізм савецкага чалавека Мележ імкнецца раскрыць і паказаць у яго звычайных і будзённых справах. (Прапанову аб прыняцці маладога пісьменніка ў члены Саюза падтрымалі ў сваіх выступленнях М. Лупсякоў, К. Кірэенка, І. Гурскі). *(Полымя, № 4; Беларусь, № 6.)*

Май, 1945 — студзень, 1947

Працуе ў рэдакцыі час. «Полымя». З кастрычніка 1945 г. сумяшчае працу з вучобай у аспірантуры БДУ. *(Асабістая справа.)*

Ліпень, 21

У «Чырвонай змене» друкуе аднаактавую п'есу «Тварам да твару».

Верасень, да 14

Закончыў вучобу ва універсітэце. Атрымаў Дыплом з адзнакай. Рашэннем экзаменацыйнай камісіі ад 14 верас. 1945 г. яму прысвоена кваліфікацыя малодшага навуковага супрацоўніка, выкладчыка ВНУ, ВТНУ, сярэдняй школы. *(Дыплом № 553290.)*

Верасень, 27 — кастрычнік (?)

Адпачывае ў студэнцкім санаторыі ў Ялце. *(Ліст да Я. І. Паўлава ад 25.1.1963.)*

Кастрычнік, 1945 — верасень, 1948

Аспірант БДУ. Тэма дысертацыі па творчасці К. Чорнага. *(Аўтабіяграфія, 1946.)*

«Скончыў аспірантуру Беларускага дзяржаўнага універсітэта, але дысертацыі не напісаў — замест яе напісаў некалькі кніжак прозы». *(Іван Мележ. Жыццёвыя клопаты, с. 160.)*

Па матэрыялах дысертацыі напісана літаратуразнаўчая праца.— Гл.: Іван Мележ. Жыццёвыя клопаты, с. 27—110.

1946

Студзень

У «Полымі», № 1 друкуе апавяданне «Праз год» з падзагалоўкам «З франтавога сшытка».

Сакавік, 9

У «Літаратуры і мастацтве» друкуе апавяданне «Пабыўка сержанта». (Пазнейшая назва — «Такі кароткі водпуск.»)

Май, 27

У «Літаратуры і мастацтве» паведамляецца: Згодна пастановы праўлення Саюза пісьменнікаў БССР 20 мая ў заходнія вобласці рэспублікі выехала група маладых беларускіх пісьменнікаў у складзе І. Мележа, А. Астрэйкі, І. Грамовіча, Р. Няхая, А. Вялюгіна, П. Прыходзькі з мэтай правесці літаратурныя вечары ў Брэсце, Баранавічах, Гродна і інш. гарадах Беларусі, наведаць Днепра-Бугскі канал і радзіму продкаў Ф. Дастаеўскага — мястэчка Дастоева.

Май

У «Полымі», № 5 змяшчае рэцэнзію «Апавяданні пра вайну» на зб. апавяданняў М. Лупсякова «Першая атака» (1946).

Жнівень

Працуе над цыклам апавяданняў «Гарачы жнівень» — пра жыццё пасляваеннай вёскі. Каб найбольш паспяхова ажыццявіць сваю творчую задуму, І. Мележ у час працы над «Гарачым жніўнем» жыве ў бацькоў у в. Глінішча. Прымае непасрэдны ўдзел у жыцці вёскі. Лічыць «Гарачы жнівень» самым біяграфічным творам.

Кастрычнік, 19—21

Удзельнічае ў агульнагарадскім сходзе пісьменнікаў Мінска. Выступае ў спрэчках па дакладу М. Лынькова «Аб задачах беларускай літаратуры ў сувязі з Пастановамі ЦК ВКП(б) «Аб часопісах «Звезда», «Ленинград» і «Аб рэпертуары драмтэатраў і мерах па яго паляпшэнню». *(Літ. і мастацтва, 22 кастр.)*

Кастрычнік

У «Полымі», № 10 публікуе цыкл апавяданняў «Гарачы жнівень». У канцы памета: Жнівень 1946, в. Глінішча.

Выйшаў з друку першы зб. апавяданняў «У завіруху».— Мн.: ДВБ. *(Полымя, № 10.)*

1947

Сакавік, 3—10

Прымае ўдзел ва Усесаюзнай нарадзе маладых пісьменнікаў, якая адбылася ў Маскве, разам з А. Кулакоўскім,

К. Кірэенкам, М. Калачынскім, П. Кавалёвым. У нарадзе ўдзельнічалі 150 маладых празаікаў і паэтаў. З дакладам «За высокую ідэйнасць савецкай літаратуры і мастацтва» выступіў А. Фадзееў. Ад беларускай пісьменніцкай арганізацыі выступіў А. Кулакоўскі. *(Літ. і мастацтва, 5 крас.)*

Красавік, 5

У «Літаратуры і мастацтве» змяшчае артыкул «Галоўная задача» аб Усесаюзнай нарадзе маладых пісьменнікаў (3—10 сак.)

Красавік, 17

Выступае [redacted] садакладам на пасяджэнні праўлення СП БССР. Даклад аб рабоце Брэсцкай філіі СП БССР зрабіў М. Хрысціч. *(Літ. і мастацтва, 19 крас.)*

Чэрвень, 1, 4

У «Звяздзе» друкуе апавяданне «Таварышы».

Ліпень, 22

Выступае на рэспубліканскім сходзе СП БССР, прысвечаным абмеркаванню Пастаноў ЦК КП(б)Б аб рабоце Саюза савецкіх пісьменнікаў і рэдакцый літаратурна-мастацкіх часопісаў БССР, а таксама газеты «Літаратура і мастацтва». Даклад П. Броўкі. *(Звязда, 31 сак.)*

Лета

Рыхтуе да выдання зб. «Гарачы жнівень». *(Ліст да Я. С. Мазалькова ад 18 крас.)*

Працуе над нарысам «Дарогі на ўсход і на захад» пра двойчы Героя Савецкага Саюза Шутава Сцяпана Фёдаравіча. Першапачаткова нарыс друкаваўся пад назвай «Заўсёды наперадзе». *(Іван Мележ. Жыццёвыя клопаты, с. 159.)*

Канец жніўня — верасень

Адпачывае ў Гагры ў Доме творчасці. *(Лісты да Л. Я. Пятровай ад 2 (?) верас. і 14 верас.)*

Кастрычнік

У «Беларусі», № 10 друкуе апавяданне «Перад навальніцай» з падзагалоўкам «З цыкла апавяданняў «Гарачы жнівень».

У «Полымі», № 10 друкуе апавяданне «Павел прыехаў» з падзагалоўкам «З нізкі «Гарачы жнівень».

Лістапад, 22

У «Літаратуры і мастацтве» змяшчае артыкул «Любімы пісьменнік» да 50-годдзя з дня нараджэння і 25-годдзя літаратурнай дзейнасці Кандрата Крапівы.

Восень

Пачаў працу над раманам «Мінскі напрамак». *(Іван Мележ. Жыццёвыя клопаты, с. 159.)*

Снежань, 11

Выступае на агульнагарадскім сходзе пісьменнікаў Мінска, прысвечаным вылучэнню П. Броўкі і М. Танка кандыдатамі ў дэпутаты гарадскога Савета дэпутатаў працоўных. Сход адкрыў П. Глебка. *(Літ, і мастацтва, 13 снеж.)*

1948

Студзень, 25

У «Звяздзе» друкуе ўрывак з нарыса «Заўсёды наперадзе» пад загалоўкам «У баях за Кіеў» да 30-годдзя ўтварэння Украінскай ССР.

Студзень

У «Беларусі», № 1 змяшчае рэцэнзію «Апавяданні Івана Грамовіча» на кнігу пісьменніка «Апавяданні» (1947).

Люты, да 15

Выйшла кніга «Гарачы жнівень».— Мн.: ДВБ. *(Па даце аўтографа на гэтай кнізе, падараванай І. Мележам жонцы.— Гл. ПА: Пятрова Л. Я.)*

Красавік, 3

У «Літаратуры і мастацтве» публікуе артыкул «Слова пра дружбу» аб братніх сувязях беларускай літаратуры з літаратурамі Чэхіі, Польшчы, Балгарыі.

Красавік, 6

Прымае ўдзел у абмеркаванні апавядання І. Грамовіча «Вяселле ў Загор'і» на пасяджэнні секцыі прозы СП БССР.

Абіраецца новае бюро секцыі: І. Мележ (старшыня), М. Лынькоў, П. Пестрак (сакратар), Я. Брыль, У. Краўчанка. *(Літ. і мастацтва, 17 крас.)*

Красавік

У «Полымі», № 4 друкуе дакументальны нарыс «Заўсёды наперадзе» з падзагалоўкам «Старонкі з біяграфіі».

Жнівень

Выступае на сходзе партарганізацыі СП БССР, прысвечаным абмеркаванню Пастановы XVII Пленума ЦК КП(б)Б «Аб мерах узмацнення тэмпаў аднаўлення і павелічэння прамысловай вытворчасці ў сувязі з задачай датэрміновага

выканання пяцігодкі». Даклад С. Майхровіча. *(Беларусь, № 8.)*

Верасень, 10

Прызначаецца на пасаду старшага выкладчыка беларускай літаратуры кафедры беларускай мовы і літаратуры БДУ. *(Працоўная кніжка. Загад па БДУ № 163.)*

Кастрычнік, 20—21

Выступае з дакладам «Індустрыяльная тэма ў беларускай літаратуры» на пашыраным пасяджэнні праўлення СП БССР. Гаворка вялася пра задачы, якія стаяць перад беларускімі пісьменнікамі ў сувязі з падрыхтоўкай да 30-годдзя ўтварэння БССР. *(Літ. і мастацтва, 23 кастр.)*

Даклад апублікаваны ў «Літаратуры і мастацтве», 27 лістап.

Лістапад, 2

Прымае ўдзел у абмеркаванні аповесці А. Васілевіч «Шляхі-дарогі» на пасяджэнні секцыі прозы СП БССР. Выступілі таксама М. Лынькоў, І. Шамякін, П. Пестрак, П. Кавалёў і інш. *(Літ. і мастацтва, 13 лістап.)*

Лістапад, 15

Выступае з крытыкай дзейнасці камісіі па рабоце з маладымі на адкрытым партыйным сходзе СП БССР. Са спраздачамі выступілі — ад «Полымя» — М. Модэль, ад «Беларусі» — К. Кірэенка, ад «Літаратуры і мастацтва» — В. Вітка. *(Літ. і мастацтва, 20 лістап.)*

Лістапад, 23

Прымае ўдзел у абмеркаванні першай часткі аповесці У. Шахаўца «Землякі» на чарговым пасяджэнні секцыі прозы СП БССР. *(Літ. і мастацтва, 8 снеж.)*

Снежань, 18

«Літаратура і мастацтва» паведамляе: З мэтай прапаганды дасягненняў беларускай літаратуры за гады савецкай улады выехалі пісьменніцкія брыгады ў гарады і вобласці рэспублікі. У складзе адной з такіх брыгад І. Мележ наведаў г. Гомель. Выступіў з дакладамі аб дасягненнях беларускай літаратуры ў педінстытуце, фельчарска-акушэрскай школе, на літаратурным вечары, што адбыўся на Добрушскай папяровай фабрыцы.

Снежань, 19

Выступае разам з П. Глебкам, П. Броўкам, М. Танкам, П. Панчанкам, Я. Маўрам і інш. з чытаннем сваіх твораў у Акруговым Доме афіцэраў, на літаратурным вечары, пры-

свечаным 30-годдзю БССР. З дакладам «Беларуская літаратура за 30 год» выступіў П. Кавалёў. *(Літ. і мастацтва, 25 снеж.)*

Снежань, 30

Указам Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР ад 30 снежня 1948 г. «Аб узнагароджанні ордэнамі і медалямі работнікаў прамысловасці, сельскай гаспадаркі, навукі, культуры і мастацтва Беларускай ССР» у сувязі з 30-годдзем утварэння БССР узнагароджваецца медалём «За працоўную доблесць». *(Звязда, 1949, 1 студз.)*

4 студз. адбылося ўручэнне ўрадавых узнагарод на ўрачыстым вечары ў тэатры оперы і балета БССР. *(Звязда, 1949, 5 студз.)*

Снежань

У «Беларусі», № 12 друкуе ўрывак «Праз тры гады» з рамана «Мінскі напрамак».

На працягу года

У кнізе «Белорусские рассказы» (М.: Сов. писатель) надрукаваны апавяданні «В буран», «Дружная семья».

1949

Студзень, 25 — люты, 3

Удзельнічае ў Дэкадзе беларускай літаратуры ў Маскве, прысвечанай 30-годдзю ўтварэння БССР. Урачыстае адкрыццё Дэкады адбылося ў ЦДЛ. Вечар адкрыў А. Фадзееў. З прамовай ад СП БССР выступіў П. Броўка. Свае творы чыталі Я. Колас, К. Крапіва, М. Танк, А. Куляшоў, П. Глебка і інш. Літаратурныя вечары адбыліся таксама на шматлікіх прадпрыемствах і ва ўстановах Масквы. 2-га лют. на бюро нацыянальных камісій СП СССР былі абмеркаваны новыя творы беларускіх празаікаў — «Глыбокая плынь» І. Шамякіна, «Вяснянка» Т. Хадкевіча, зб. «Гарачы жнівень» І. Мележа. *(Літ. і мастацтва, 5 лют.; Звязда, 4 лют.)*

Сакавік, да 12

Выступае на адкрытым партыйным сходзе СП БССР, прысвечаным вынікам XIX з'езда КП(б) Беларусі. З дакладам выступіў П. Броўка. *(Літ. і мастацтва, 12 сак.)*

Сакавік, 12, 23

«Літаратура і мастацтва» паведамляе: Брыгады пісьменнікаў выехалі ў вобласці і раёны рэспублікі для напісання

нарысаў аб перадавіках сельскай гаспадаркі (9—12 сак. Баранавіцкую вобл. наведалі І. Мележ і А. Бачыла).

У выніку паездкі Мележ напісаў нарыс аб Герою Сацыялістычнай Працы калгасніцы к-са «Бальшавік» Любчанскага р-на П. Л. Калоле, якая вырасціла высокі ўраджай ільну.

Нарыс быў надрукаваны ў «Советской Белоруссии», 1 мая пад загалоўкам «Героиня».

Сакавік, 19

У «Літаратуры і мастацтве» публікуецца Заява беларускіх пісьменнікаў «За трывалы дэмакратычны мір паміж народамі, супраць падпальшчыкаў вайны!», у якой падтрымліваецца прапанова Міжнароднага камітэта сувязі дзеячаў культуры ў абарону міру і Міжнароднай федэрацыі жанчын аб скліканні Сусветнага кангрэсу прыхільнікаў міру. Подпісы пад Заявай ад імя СП БССР паставілі: Я. Колас, П. Броўка, К. Крапіва, М. Лынькоў, А. Куляшоў, М. Танк, П. Глебка, І. Мележ і інш.

Май, 1

У «Звяздзе» друкуе артыкул «Наша вясна» аб уздыме, дасягненнях савецкіх людзей па адбудове народнай гаспадаркі ў пасляваенны час. (Пазнейшая назва — «Агні над руінамі».)

Чэрвень, 20—23

Адбыўся другі з'езд пісьменнікаў Беларусі. З'езд адкрыў уступнай прамовай Якуб Колас. Са справаздачным дакладам «Становішча і задачы беларускай савецкай літаратуры» выступіў П. Броўка. На з'ездзе выступілі: М. Танк, К. Крапіва, К. Сіманаў, М. Лынькоў, І. Мележ, П. Глебка і інш. *(Звязда, 22 чэрв.; Літ. і мастацтва, 23 чэрв., 2, 9, 16 ліп.)*

Чэрвень, 28 — ліпень, 20

Адпачывае ў санаторыі (г. Маеры Латвійскай ССР). *(Лісты да Л. Я. Пятровай ад 28 чэрв. і 5 ліп.)*

Жнівень, 20

У «Літаратуры і мастацтве» друкуе ўрывак «Партызанскі заслон» з рамана «Мінскі напрамак».

Лістапад, паміж 20 і 25

На пасяджэнні секцыі прозы СП БССР абмяркоўвалася першая кніга рамана «Мінскі напрамак». Крытычны разбор твора зрабіў М. Паслядовіч. Было адзначана, што першая частка рамана з'яўляецца творчай удачай аўтара. У абмеркаванні прынялі ўдзел У. Краўчанка, Я. Шарахоўскі, І. Грамовіч, У. Карпаў. *(Літ. і мастацтва, 26 лістап.)*

Снежань, 21

У «Літаратуры і мастацтве» друкуе ўрывак «Загад правадыра» з рамана «Мінскі напрамак».

На працягу года

Выйшаў з друку раман А. Ганчара «Сцяганосцы» (ДВБ) у перакладзе на бел. мову У. Краўчанкі і І. Мележа.

1950

Студзень, 5

Прымае ўдзел у абмеркаванні рамана М. Паслядовіча «Святло над Ліпскам» на чарговым пасяджэнні секцыі прозы СП БССР. З дакладам выступіў Т. Хадкевіч. *(Літ. і мастацтва, 7 студз.)*

Удзельнічае ў пасяджэнні прэзідыума СП БССР, прысвечаным падрыхтоўцы да XIII пленума СП СССР (25 студз.). Прэзідыум зацвердзіў рэдкалегіі анталогій — украінскай паэзіі, прозы ленінградскіх пісьменнікаў, літоўскай літаратуры. Мележ абраны ў склад рэдкалегіі анталогіі прозы ленінградскіх пісьменнікаў. *(Літ. і мастацтва, 14 студз.)*

Студзень, 8

У «Звяздзе» друкуе аднайменны ўрывак ■ рамана «Мінскі напрамак».

Студзень, 11

Прымае ўдзел у абмеркаванні першай часткі рамана В. Вольскага «Высокі бераг» на пасяджэнні бюро секцыі прозы СП БССР. *(Літ. і мастацтва, 14 студз.)*

Студзень, паміж 20 і 28

Прымае ўдзел у абмеркаванні апавяданняў і нарысаў, змешчаных у «Полымі» і «Беларусі» за 1949 год, на пашыраным пасяджэнні праўлення СП БССР. *(Літ. і мастацтва, 28 студз.)*

Студзень — сакавік

У «Полымі», № 1, 2, 3 друкуе першую кнігу рамана «Мінскі напрамак».

Сакавік, 3

«Освидетельствован 3/III-50 г. ВТЭК Сталинского р-на. Признан инвалидом третьей группы без переосвидетельствования». *(Справка № 21, выдадзеная Міністэрствам сацыяльнага забеспячэння.)*

Са слоў Лідзіі Якаўлеўны: Івану Паўлавічу давалі другую групу інваліднасці, але ў сувязі з тым, што праз кожныя тры месяцы даводзілася праходзіць медкамісіі, на што ішло шмат часу, ён папрасіў трэцюю.

У справах Міністэрства сацыяльнага забеспячэння БССР (серыя С № 079154) ад 23 крас. 1974 г. указваецца: «Признан инвалидом второй группы по «1» без переосвидетельствования ... Может работать только в специально созданных условиях».

Сакавік, да 25

Удзельнічае ў абмеркаванні аповесці «Рэха ў гарах» Т. Хадкевіча на пасяджэнні секцыі прозы СП БССР. Даклад зрабіў І. Шамякін. *(Літ. і мастацтва, 25 сак.)*

Сакавік, 25

Удзельнічае ў літаратурным вечары (СШ № 1 г. Мінска), прысвечаным Тыдню дзіцячай кнігі. *(З запісной кніжкі.)*

Жнівень, 8—11

Прымае ўдзел у 3-й рэспубліканскай нарадзе маладых пісьменнікаў, скліканай СП БССР. Уступным словам нараду адкрыў П. Броўка. З дакладам «Аб развіцці беларускай савецкай літаратуры» выступіў П. Кавалёў. Працавалі творчыя секцыі: паэзіі, прозы, драматургіі, крытыкі. *(Літ. і мастацтва, 12 жн.)*

Жнівень, 1950 — верасень 1951

Працуе кансультантам аддзела прапаганды і агітацыі па пытаннях літаратуры ЦК КП(б) Беларусі. *(Аўтабіяграфія, 1952.)*

Лістапад — снежань

Знаходзіцца ў стацыянары лечкамісіі. У снежні ставіцца дыягназ — хранічны дысемініраваны туберкулёз лёгкіх. *(Выпіска з гісторыі хваробы № 1629.)*

Снежань, да 26

Выйшла з друку першая кніга рамана «Мінскі напрамак».— Мн.: ДВБ. *(Па даце аўтографа на гэтай кнізе, падараванай жонцы.— Гл. ПА: Пятрова Л. Я.)*

1951

Пачатак студзеня

Знаходзіцца ў Маскве ў сувязі з падрыхтоўкай да выдання ў выд-ве «Советский писатель» зб. «Товарищи».

4 студз. з Масквы вылятае самалётам у Крым. *(Ліст да Л. Я. Пятровай ад 9 студз.)*

Студзень, 6—30 (?)

Адпачывае ў Форасе. Аўтарызуе зб. «Товарищи»: «Я уже кое-что сделал: отредактировал, тщательнейшим образом исправил перевод (много поправок!) — целых 63 страницы, и сегодня послал в Москву (из Москвы мне должны выслать еще 50 страниц, но я их пока не получил)». *(Ліст да Л. Я. Пятровай ад 20 (?) студз.)*

Ліпень, 5—30

Адпачывае ў санаторыі «Беларусь» (Друскенінкай Літоўскай ССР). *(Санаторная кніжка.)*

Верасень, 9, 11, 12

У газ. «Бальшавік Палесся» друкуе аднайменны ўрывак з другой кнігі рамана «Мінскі напрамак».

Верасень, 10

Выступае з прамовай на агульным сходзе пісьменнікаў Беларусі, прысвечаным збору подпісаў пад Зваротам Сусветнага Савета Міру аб заключэнні Пакта Міру паміж пяццю вялікімі дзяржавамі. Уступным словам сход адкрыў П. Кавалёў. Выступілі таксама М. Лынькоў, П. Панчанка, А. Кулакоўскі, П. Пестрак, Э. Агняцвет, М. Гарулёў. Пасля выступленняў усе прысутныя паставілі свае подпісы пад Зваротам. *(Літ. і мастацтва, 15 верас.)*

Верасень, 29

У «Литературной газете» друкуе нататку «Мы строим для счастья».

Верасень, 30 — пачатак лістапада

Адпачывае ў Ялце. Працуе над трэцяй кнігай рамана «Мінскі напрамак». *(Ліст да Л. Я. Пятровай ад 5 кастр. і 31 кастр.)*

Верасень

Выйшаў з друку першы зб. апавяданняў на рус. мове «Товарищи».— М.: Сов. писатель. Пераклала С. Грыгор'ева. *(Ліст да Л. Я. Пятровай ад 5 кастр. 1951.)*

Кастрычнік, 14

У «Мінскай праўдзе» друкуе ўрывак «На Мінскім напрамку» з другой кнігі рамана «Мінскі напрамак».

1952

Май, 9

У «Звяздзе» друкуе ўрывак «На камандным пункце» з другой кнігі рамана «Мінскі напрамак».

Чэрвень, 1, 6, 8

У газ. «Бальшавік Палесся» друкуе ўрывак «Клава» з другой кнігі «Мінскага напрамку».

Чэрвень, 8

У «Мінскай праўдзе» друкуе ўрывак «У вялікім паходзе» з другой кнігі «Мінскага напрамку».

Чэрвень, 28

У «Літаратуры і мастацтве» друкуе ўрывак «У дні вызвалення» з трэцяй кнігі рамана «Мінскі напрамак».

Чэрвень — ліпень

У «Полымі», № 6, 7 публікуе другую і трэцюю кнігі рамана «Мінскі напрамак».

Ліпень, 3

У «Звяздзе» друкуе ўрывак «Ранак над Мінскам» з трэцяй кнігі «Мінскага напрамку».

Ліпень

У «Бярозцы», № 7 друкуе ўрывак «За Мінск» з трэцяй кнігі рамана «Мінскі напрамак».

У «Беларусі», № 7 — урывак «У тыя дні».

Верасень

Адпачывае ў Кактэбелі. *(Успаміны пра Івана Мележа, с. 55.)*

На працягу года

Выйшаў з друку раман «Мінскі напрамак».— Мн.: ДВБ.

1953

Люты

У «Полымі», № 2 друкуе апавяданне «На Прыпяці». (Пазнейшая назва — «На рацэ».)

Люты, 25

Праходзіць медыцынскае абследаванне ў лечкамісіі. Па-

стаўлены дыягназ: «Очаговый туберкулез легких в фазе уплотнения. Очаговый подострый нефрит. Хронический тонзиллит и гайморит. Деформирующий хронический спондилоартроз». *(Выпіска з гісторыі хваробы № 1629.)*

Красавік, да 25

Прымае ўдзел у абмеркаванні рамана П. Пестрака «Сустрэнемся на барыкадах» на пасяджэнні секцыі прозы СП БССР. Даклад зрабіў А. Кучар. Выступілі таксама П. Броўка, А. Куляшоў, І. Шамякін, С. Прытыцкі, А. Кулакоўскі. *(Літ. і мастацтва, 25 крас.)*

Красавік, 26 (?) — май, 28 (?)

Адпачывае ў Крыму (Харакс). *(Лісты да Л. Я. Пятровай ад 5 мая і 8 мая.)*

Ліпень, 27

Уступным словам адкрывае літаратурны вечар у рускім драматычным тэатры БССР, прысвечаны 100-годдзю з дня нараджэння У. Г. Караленкі. *(Літ. і мастацтва, 1 жн.)*

Снежань

Знаходзіцца ў Маскве ў сувязі з выданнем на рус. мове рамана «Мінскі напрамак». *(Ліст да Л. І. Мележ ад 12 снеж.)*

1954

Студзень, 30

«Літаратура і мастацтва» паведамляе: На прадпрыемствах і ўстановах Мінска адбылося некалькі вечароў, прысвечаных беларускай літаратуры. На Мінскім вагонарамонтным заводзе імя Мяснікова, на аўтарамонтным заводзе аб поспехах беларускай літаратуры расказалі Ул. Карпаў, І. Шамякін і інш. З чытаннем сваіх твораў выступілі пісьменнікі: І. Мележ, М. Калачынскі, Д. Кавалёў, А. Макаёнак і інш.

Красавік, 25

Выступае на справаздачна-выбарчым пасяджэнні секцыі прозы СП БССР. Даклад аб рабоце секцыі зрабіў старшыня бюро секцыі А. Кулакоўскі. Абіраецца членам бюро секцыі. *(Літ. і мастацтва, 27 сак.)*

Май, 13

Знаходзіцца ў Маскве на кансультацыі ў навукова-даследчым інстытуце хвароб вачэй імя Гельмгольца. *(Медыцынскае заключэнне.)*

Май — чэрвень

У «Дружбе народов», № 5 і «Полымі», № 6 друкуе апавяданне «Близкое и далекое» («Блізкае і далёкае»). (Пазней апавяданне вядома як аповесць пад назвамі: «Край, які любіш», «Зямля, якую любіш», «Блізкае і няблізкае».)

Ліпень, 3

У «Чырвонай змене» друкуе ўрывак «У той дзень» з рамана «Мінскі напрамак».

Ліпень

У «Беларусі», № 7 друкуе апавяданне «Дом на праспекце». (Пасля дапрацоўкі — аповесць «Дом пад сонцам».)

Жнівень, да 19

Выйшаў ▪ друку раман «Минское направление».— М.: Сов. писатель. Пер. Л. Шапіра. *(Па даце, пастаўленай І. Мележам пад аўтографам на кнізе, падараванай жонцы.— Гл. ПА: Пятрова Л. Я.)*

Канец жніўня (ці пачатак верасня)

Выступае на сходзе партыйнай арганізацыі СП БССР, прысвечаным пытанню аб падрыхтоўцы да трэцяга з'езда пісьменнікаў БССР. Даклад зрабіў П. Кавалёў. *(Літ. і мастацтва, 4 верас.)*

Верасень, 15—18

Прымае ўдзел у рабоце трэцяга з'езда пісьменнікаў Беларусі. Уступнай прамовай з'езд адкрыў Я. Колас. Даклад зрабіў старшыня праўлення СП БССР П. Броўка. *(Літ. і мастацтва, 17 верас.; Ліст да К. М. Сіманава ад 1 кастр.)*

Кастрычнік, 25

Прымае ўдзел у гаворцы аб стане беларускай літаратурнай крытыкі і аб мерах яе паляпшэння (аб надзённых задачах развіцця беларускай літаратурнай і тэатральнай крытыкі) на пашыраным пасяджэнні прэзідыума СП БССР. *(Літ. і мастацтва, 30 кастр.)*

Лістапад, 26

Прымае ўдзел у літаратурным вечары ў Бабруйску, прысвечаным другому Усесаюзнаму з'езду пісьменнікаў. Агляд дасягненняў беларускай савецкай літаратуры за перыяд паміж 1-м і 2-м Усесаюзнымі з'ездамі пісьменнікаў зрабіў А. Есакоў. *(Літ. і мастацтва, 4 снеж.)*

Лістапад

У «Беларусі», № 11 друкуе апавяданне «Адна».

Снежань, 9

У «Настаўніцкай газеце» змяшчае нататку «Папярэдзіць падпальшчыкаў вайны». (Пазнейшая назва — «Мы помнім».) Як і ў матэрыялах іншых аўтараў, змешчаных у падборцы «За мір і калектыўную бяспеку!», тут выказваецца адабрэнне нядаўна прынятай Дэкларацыі за мір і бяспеку народаў.

Снежань, да 11

Разам з І. Шамякіным, У. Корбанам, М. Гарулёвым удзельнічае ў літаратурным вечары ў клубе пас. Уручча, прысвечаным другому Усесаюзнаму з'езду пісьменнікаў. *(Літ. і мастацтва, 11 снеж.)*

Снежань, 15—26

Прымае ўдзел у рабоце другога Усесаюзнага з'езда СП СССР. *(Лит. газ., 19 снеж.)*

Снежань, да 29

Выйшаў з друку зб. апавяданняў «Блізкае і далёкае».— Мн.: ДВБ. *(Па даце аўтографа на кнізе, падараванай І. Мележам жонцы.— Гл. ПА: Пятрова Л. Я.)*

На працягу года

Напісаў апавяданні: «Памылка», «На скрыжаванні», «У гарах дажджы». *(Дадзены Зб. тв., т. 1.)*

1955

Люты, 12—20

Удзельнічае ў Дэкадзе беларускага мастацтва і літаратуры ў Маскве. 14—15 лют. праходзіла абмеркаванне ў СП СССР раманаў «Свет над Ліпскам», «Сустрэнемся на барыкадах», «Мінскі напрамак» — М. Паслядовіча, П. Пестрака, І. Мележа. У заключным слове В. Ажаеў даў раманам высокую ацэнку, падкрэсліў іх народнасць, яркі нацыянальны каларыт. *(Лит. газ., 17 лют.)*

Люты, 25

Указам Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР узнагароджваецца ордэнам «Знак Пашаны» за выдатныя заслугі ў развіцці беларускай літаратуры. *(Звязда, 27 лют.)*

Люты

У «Дружбе народов», № 2 друкуе апавяданне «Дом на проспекте». Пер. Я. Мазалькоў.

Сакавік — красавік

У час. «Советская Отчизна», № 2 друкуе аповесць «Края родные». Пер. М. Гарулёў.

Красавік, 19 — май, 14

Адпачывае ў санаторыі ВЦСПС (Лівадзія). *(Ліст да Ф. І. Куляшова ад 10 мая; Обратный талон к путевке № 092132.)*

Май, 27—31

Удзельнічае ў першай Усесаюзнай нарадзе па пытаннях развіцця ваенна-мастацкай літаратуры (Масква, ЦДСА). Нараду адкрыў уступнай прамовай Б. Палявой. 31 мая Мележ выступіў на вячэрнім пасяджэнні. *(Лит. газ., 28 мая, 2, 16 чэрв.)*

Чэрвень, да 11

Выступае як член нядаўна створанай камісіі па ваенна-мастацкай літаратуры з інфармацыяй аб рабоце камісіі і яе планах на пасяджэнні прэзідыума СП БССР. Зацвярджаецца старшынёй камісіі. *(Літ. і мастацтва, 11 чэрв.)*

Чэрвень, 26

У «Советской Белоруссии» публікуе артыкул «Литература подвига и любви к Родине». (Пазнейшая назва — «Быць у першым эшалоне».)

Кастрычнік, 9—?

У складзе савецкай турысцкай групы наведвае Чэхаславакію. *(Сов. Белоруссия, 1956, 15, 18, 19 студз.)*

Канец кастрычніка

Знаходзіцца ў Маскве ў сувязі з выданнем рамана «Мінскі напрамак» у Ваенвыдаце. *(Ліст да Мілана Горака ад 15 лістап.)*

Лістапад, да 19

Выступае на рэспубліканскай нарадзе, скліканай Міністэрствам культуры і СП БССР. Было абмеркавана пытанне аб паляпшэнні работы тэатраў і драматургаў над арыгінальнымі п'есамі. Уступнае слова П. Броўкі. *(Літ. і мастацтва, 19 лістап.)*

Снежань, 3

У «Літаратуры і мастацтве» публікуе артыкул «Чулае сэрца» з падзагалоўкам «Некалькі сустрэч з Кузьмой Чорным».

На працягу года

Напісаў апавяданні: «Спатканне за горадам», «Хто ён?». (Апошняе — вядома пад назвамі: «У прыморскім горадзе» і «Што ён за чалавек.) *(Дадзены Зб. тв., т. 1.)*

1956

Студзень, 7

У «Литературной газете» публікуюцца адказы пісьменнікаў, у тым ліку і Мележа, на навагоднюю анкету газеты пад агульным загалоўкам «Наши творческие замыслы».

У «Літаратуры і мастацтве» друкуе аднайменны ўрывак з п'есы «Калі вы маладыя». (Пазней п'еса называлася «Пакуль вы маладыя». Апошняя назва — «Пакуль маладыя».)

Студзень, 15, 18, 19

У «Советской Белоруссии» публікуюцца дарожныя нататкі «Поездка в Прагу». (Гл.: 1955, *Кастрычнік, 9—?*)

Студзень, 28

У «Літаратуры і мастацтве» друкуе нататку «Чорныя сілуэты» (пра адвольныя, што не адпавядаюць сапраўднасці, ацэнкі творчай дзейнасці асоб, паказаных на старонках час. «Беларусь»).

Студзень, 31

Выступае на адкрытым партыйным сходзе пісьменніцкай арганізацыі Беларусі, прысвечаным абмеркаванню праекта Дырэктыў XX з'езда партыі па шостаму пяцігадоваму плану развіцця народнай гаспадаркі СССР. *(Літ. і мастацтва, 4 лют.)*

Люты, 21

У «Литературной газете» друкуе артыкул «Величие нашего пути» да XX з'езда КПСС.

Люты

У час. «Украіна» друкуе апавяданне «На Прыпяці». Пер. В. Казачэнка.

Красавік, да 5

Выйшаў з друку раман «Минское направление».— Мн.: ДВБ. *(Па даце аўтографа на гэтай кнізе, падараванай І. Мележам жонцы.— Гл. ПА: Пятрова Л. Я.)*

Красавік

У «Бярозцы», № 4 друкуе апавяданне «Памылка».

Май, 23 — чэрвень, 8 (?)

Па турысцкай пуцёўцы знаходзіцца ў ГДР. *(Ліст да Ф. І. Куляшова ад 1 ліп. 1956.)*

З запісной кніжкі: «23 мая — 56 г. 6—7 часов граница. 28.5.56 — Росток. 29.5 — Штральзунд. 4.6.56 — Лейпциг».

Чэрвень

У «Работніцы і сялянцы», № 6 друкуе апавяданне «На скрыжаванні».

Ліпень

Прымае ўдзел у экскурсіі на цеплаходзе вакол Еўропы. *(Полымя, № 10.)*

З запісной кніжкі: «5.7.56 г. Балціка. Учора ў 12 гадз. выйшлі з Ленінграда. 6.7.56 — Стакгольм.

8.7.56 — Балт. мора, Кільскі канал. Апоўдні падышлі к Кільскаму каналу.

10.7.56 г. Галандыя. Ротэрдам. У Ротэрдам прыйшлі ўночы.

20.7.56 — Неапаль. Неапаль мы ўбачылі спачатку з мора ў перадвячэрняй цішыні».

Жнівень

У «Дружбе народов», № 8 друкуе дарожныя нататкі «Поездка в Прагу» аб уражаннях ад наведвання Чэхаславакіі. (Гл.: 1955. *Кастрычнік, 9—?*)

Верасень, да 22

Выйшаў з друку раман «Минское направление».— М.: Воениздат. *(Па даце аўтографа на гэтай кнізе, падараванай І. Мележам дачцэ Людміле.— Гл. ПА: Мележ Л. І.)*

Верасень, да 27

Пачаў пісаць раман «Людзі на балоце»: «Начал роман. Уже настрочил полтора листа. Но замахнуться думаю широко. Начинаю с предколхозных дней на деревне. В Полесских краях». *(Ліст да Ф. І. Куляшова ад 27 верас.)*

Верасень

У «Работніцы і сялянцы», № 9 друкуе апавяданне «Спатканне за горадам».

Кастрычнік

У «Полымі», № 10 друкуе дарожныя нататкі аб экскурсіі на цеплаходзе пад назвай «Вакол Еўропы» і падзагалоўкам «Лісткі з блакнота». У канцы памета: Балтыйскае мора — Атлантычны акіян — Міжземнае мора — Мінск, 1956. Пазнейшая назва — «Ліпень у дарозе».

У «Беларусі», № 10 друкуе апавяданне «У гарах дажджы».

Лістапад, 10

У «Литературной газете» ў падборцы «О нашем читателе» публікуюць нататкі пра чытача М. Нікіцін, В. Герасімава, К. Наджмі, П. Пестрак, Л. Ленч, І. Мележ. Нататка

Мележа пад загалоўкам «Он поможет, поддержит, поправит».

Снежань

У «Полымі», № 12 друкуе п'есу «Пакуль вы маладыя» з падзагалоўкам «Памылкі маладосці».

На працягу года

Напісаў апавяданні: «Дадому» і «Здарэнне». *(Дадзены Зб. тв., т. 1.)*

1957

Студзень, 9

«Літаратура і мастацтва» паведамляе: На сходзе партыйнай арганізацыі СП БССР Мележ і Зарыцкі абіраюцца ў склад акруговай выбарчай камісіі № 51 па выбарах у Мінскі гарадскі Савет дэпутатаў працоўных.

Студзень, да 16

Разам з Р. Няхаем, І. Гурскім, А. Міронавым выступае ў Акруговым Доме афіцэраў на сустрэчы з воінамі Савецкай Арміі (літаратурны ранішнік). *(Літ. і мастацтва, 16 студз.)*

Люты

У «Дружбе народов», № 2 друкуе апавяданне «В горах дожди». Пер. аўтар.

Сакавік, 18—19

Адбыўся трэці пленум праўлення СП БССР. Выступае ў спрэчках па дакладу «Стан беларускай літаратуры пасля XX з'езда КПСС і яе задачы» П. Броўкі. *(Літ. і мастацтва, 23 сак.)*

Сакавік

У «Полымі», № 3 друкуе апавяданне «У прыморскім горадзе».

Красавік, 27

Прысутнічае на праглядзе спектакля па п'есе «Пакуль вы маладыя» ў пастаноўцы тэатра імя Я. Купалы. *(Пазначана на лістку перакіднога календара.)*

Красавік, 30

Прысутнічае на прэм'еры спектакля па п'есе «Пакуль вы маладыя». *(Ліст да Ф. І. Куляшова ад 31 мая.)*

Май, 17

Выступае з заключным словам на чытацкай канферэнцыі па раману «Мінскі напрамак», якая адбылася ў бібліятэцы імя М. Горкага. *(Літ. і мастацтва, 22 мая.)*

Май, 23 ці 24

Разам з М. Аўрамчыкам па дарозе ў Крым на адкрыццё помніка М. Багдановічу спыняюцца ў Кіеве і наведваюць В. Казачэнку. *(Успаміны пра Івана Мележа, с. 134.)*

Май, 25

Выступае ў Місхоры на адкрыцці помніка М. Багдановічу на тэрыторыі санаторыя «Беларусь» да 40-годдзя з дня смерці паэта. *(Лит. газ., 28 мая.)*

Чэрвень, 16—19

Выступае ад імя пісьменнікаў Беларусі ў Цэнтральным парку культуры і адпачынку імя М. Горкага ў Маскве на вечарах, прысвечаных БССР. *(Сов. Белоруссия, 20 чэрв.)*

Ліпень, 28

У газ. «Москоу ньюс», «Де нивель де Моску» публікуецца артыкул «Сіла братэрства».

Жнівень, 26

Працуе над артыкулам «Мы прывыкаем к чудесам». *(Машынапіс з праўкамі аўтара і датай: «26.8.1957 г.».)*

Верасень, да 12

Выйшла з друку кніга «У гарах дажджы».— Мн.: ДВБ. *(Па даце аўтографа на гэтай кнізе, падараванай І. Мележам жонцы.— Гл. ПА: Пятрова Л. Я.)*

Верасень, да 28

Выйшла з друку кніга «Дом под солнцем».— М.: Сов. писатель. *(Па даце аўтографа на гэтай кнізе, падараванай І. Мележам жонцы.— Гл. ПА: Пятрова Л. Я.)*

Кастрычнік, 4

У «Правде» друкуе артыкул «Древний и юный город» да 40-годдзя Вялікага Кастрычніка (нумар газеты поўнасцю прысвечаны Беларускай ССР).

Пасля 4 кастрычніка

У складзе дэлегацыі савецкіх пісьменнікаў знаходзіцца ў Францыі. *(Паштоўка да Л. Я. Пятровай ад 9 кастр.).*

Канец кастрычніка

Прысуджаецца заахвочвальная прэмія за п'есу «Дні нашага нараджэння» на рэспубліканскім конкурсе на лепшую

п'есу, опернае і балетнае лібрэта, прысвечаным 40-годдзю Вялікага Кастрычніка. *(Літ. і мастацтва, 6 лістап.)*

Лістапад, 26

Адкрывае ўступным словам вечар у ЦДЛ (Масква), прысвечаны 75-годдзю з дня нараджэння Якуба Коласа. Вядзе вечар А. Суркоў. Выступаюць: С. Гарадзецкі, М. Ісакоўскі, П. Семынін, М. Лужанін, Я. Мазалькоў і інш. *(Літ. і мастацтва, 30 лістап.)*

Лістапад, да 27

Выступае разам з П. Броўкам, А. Бачылам, К. Кірэенкам на Мінскім камвольным камбінаце на вечары, прысвечаным месячніку кнігі. *(Літ. і мастацтва, 27 лістап.)*

На працягу года

Выйшла з друку п'еса «Пока вы молоды».— М.: ВУОАП.

1958

Красавік

У «Советском воине», № 4 у падборцы «Творческие планы писателей» — І. Мележ, П. Капіца, Б. Зубавін, М. Каляснікаў, І. Шаўцоў, М. Крыванчыкаў дзеляцца з чытачамі сваімі творчымі планамі і задумамі. З нататкі Мележа: «Написал пьесу «Дни нашего рождения». Работаю над военными рассказами и повестью».

Ліпень, да 23

Выйшаў з друку раман «Мінскі напрамак» у 2-х тамах.— Мн.: ДВБ. *(Па даце аўтографа на першым томе выдання рамана, падараванага І. А. і Г. М. Скрыганам.— Гл. ПА: Скрыган Янка.)*

Жнівень, 23

У «Літаратуры і мастацтве» публікуе ўрывак з п'есы «Дні нашага нараджэння» пад загалоўкам «Рэстаран «Парыж».

Верасень, да 13

Выступае на адкрытым партыйным сходзе пісьменнікаў Беларусі, прысвечаным падрыхтоўцы да з'ездаў СП СССР і СП БССР. Даклад зрабіў М. Калачынскі. *(Літ. і мастацтва, 13 верас.)*

Верасень, да 29

Выйшла з друку п'еса «Пакуль вы маладыя».—Мн.: ДВБ. *(Па даце аўтографа на гэтым выданні п'есы, падара-*

ваным І. Мележам Ф. І. і В. П. Куляшовым.— Гл. ПА: Куляшоў Ф. І.)

Верасень

У літоўскім час. «Пергале», № 9 друкуецца апавяданне «Адна». *(Летапіс друку БССР.)*

Кастрычнік, 8—10

Удзельнічае ў рабоце Міжнароднай канферэнцыі пісьменнікаў Азіі і Афрыкі. Канферэнцыя праходзіла ў Ташкенце ў тэатры оперы і балета імя Наваі. Адкрыў канферэнцыю ўступнай прамовай старшыня азіяцка-афрыканскага падрыхтоўчага камітэта па скліканню канферэнцыі Шараф Рашыдаў. Ад імя прадстаўнікоў брацкіх літаратур усіх рэспублік Савецкага Саюза канферэнцыю вітаў М. С. Ціханаў. *(Звязда, 8 кастр.)*

Кастрычнік, паміж 15 і 25

Выступае на літаратурным вечары ў БДУ, прысвечаным вынікам канферэнцыі пісьменнікаў краін Азіі і Афрыкі. Агляд развіцця літаратуры Блізкага і Сярэдняга Усходу зрабіў загадчык кафедры замежнай літаратуры БДУ Д. Я. Факаровіч *(Звязда, 25 кастр.)*

Лістапад, 7

Напісаў фрагмент да «Палескай хронікі» пад загалоўкам «Хлопец і дзяўчына». *(Рукапіс з датай: «7.XI.58 г.».)*

Лістапад, 29

У «Літаратуры і мастацтве» публікуюцца невялікія нататкі пісьменнікаў, у тым ліку і Мележа, аб сваіх творчых дасягненнях і планах — па просьбе рэдакцыі газеты ў сувязі з 40-годдзем утварэння БССР.

Снежань, 27

У «Літаратуры і мастацтве» друкуе артыкул «Радуюся і ганаруся» ў сувязі з узнагародай БССР ордэнам Леніна да 40-й гадавіны ■ дня ўтварэння рэспублікі. Артыкул публікуецца разам з іншымі матэрыяламі пісьменнікаў, прысвечанымі святу рэспублікі пад агульным загалоўкам «Слава табе, Беларусь!».

Снежань

У «Полымі», № 12 друкуе п'есу «Дні нашага нараджэння» з падзагалоўкам «Гераічная драма ў чатырох дзеях». (Пазнейшая назва — «Дні нараджэння».)

На працягу года

Выйшлі з друку: Мінскі напрамак.— Бухарэст: Ваенвыдат; Пока вы молоды.— М.: Искусство; зб. «Чэшскія і славацкія апавяданні».— Мн.: ДВБ. Укл. І. Мележ.

1959

Студзень, 29

У «Вечерней Москве» друкуе артыкул «Цветущая Беларусь».

Люты, 14

Удзельнічае ў заключным пасяджэнні чацвёртага з'езда СП БССР. Па стану здароўя на адкрыцці з'езда не прысутнічаў. З'езд праходзіў 12—14 лют. Уступная прамова К. Крапівы. Даклад зрабіў П. Броўка. *(Літ. і мастацтва, 13 лют.; Ліст да Я. С. Мазалькова ад 24 лют.)*

Люты, 18

У «Калгаснай праўдзе» друкуе ўрывак «Дадому» з рамана «Час спадзяванняў» (раман застаўся ненапісаным — быў задуманы як працяг «Палескай хронікі»).

Люты, 26 — сакавік, 21

Адпачывае ў Ялце. *(Ліст да Я. С. Мазалькова ад 24 лют.)*

Красавік, 24

Выступае на рэспубліканскай нарадзе па пытаннях драматургіі. Даклад «Аб некаторых пытаннях беларускай драматургіі і кінадраматургіі» зрабіў міністр культуры БССР Р. Я. Кісялёў. *(Літ. і мастацтва, 29 крас.)*

Май, 5

У «Литературной газете» публікуе нататку «В ногу со временем» (па просьбе рэдакцыі газеты падзяліцца думкамі аб месцы і ролі пісьменніка ў газеце і часопісе, аб значэнні публіцыстыкі ў прапагандзе сямігадовага плана).

Ліпень, 3

У «Советской Белоруссии» публікуе артыкул «Вперед и ввысь» да 15-й гадавіны з дня вызвалення Беларусі ад фашысцкіх захопнікаў.

Кастрычнік, 6

У «Чырвонай змене» публікуе нататку «Першыя!» (пра штучныя спадарожнікі зямлі) — да запуску трэцяй касмічнай ракеты, на борце якой устаноўлена аўтаматычная міжпланетная станцыя.

Кастрычнік, 21 — лістапад, 15

Адпачывае ў Ялце ў Доме творчасці пісьменнікаў. *(Ліст Я. І. Паўлава да ўкладальніка дадзенага тома ад 10 лют. 1980.)*

Снежань, 29

Прысутнічае на праглядзе спектакля «Дні нашага нараджэння» ў пастаноўцы тэатра імя Я. Купалы. *(Паштоўка да А. А. Сакаловай ад 29 снеж.)*

На працягу года

У зборніку матэрыялаў аб жыцці і творчай дзейнасці К. Чорнага («Кузьма Чорны») публікуе нарыс «Чулае сэрца».

Выйшлі з друку: Дні нараджэння: Хто прыйшоў уночы.— Мн.: ДВБ; Мінскі напрамак.— Прага: Наша войска; Пакуль маладыя.— Браціслава: Дзіліза.

1960

Студзень, да 23

Выступае на справаздачна-выбарчым сходзе секцыі прозы СП БССР. Справаздачны даклад зрабіў старшыня бюро секцыі Т. Хадкевіч. *(Літ. і мастацтва, 23 студз.)*

Сакавік, 15 — красавік, 10

Адпачывае ў Ялце ў Доме творчасці пісьменнікаў. *(Ліст Я. І. Паўлава да ўкладальніка тома ад 10 сак. 1980.)*

Чэрвень, 10

Узнагароджваецца Ганаровай граматай Савецкага Камітэта Абароны Міру за актыўную дзейнасць, звязаную з умацаваннем міру паміж народамі. *(Ганаровая грамата.)*

Ліпень ці жнівень

Па турысцкай пуцёўцы наведвае Англію. *(Ліст да П. С. Кабзарэўскага ад 5 верас. 1960.)*

Лістапад, 6

У «Літаратуры і мастацтве» публікуецца інтэрв'ю з І. Мележам пад загалоўкам «Пра дарогі векапомныя». Пісьменнік расказвае пра сваю творчую лабараторыю, задумы, планы.

Лістапад, 10 — чэрвень, 21 (1961)

Знаходзіцца разам з сям'ёй у Ялце (у пачатку лютага ездзіў у Маскву і наведаў Мінск). «Мы жили здесь, в Ялте, повсюду: были в Доме творчества, жили в гостиницах «Ореанда» и «Украина», на частных двух квартирах». *(Ліст да Ф. І. Куляшова ад 21 мая 1961 і да К. І. Пятровай ад 16 лют. 1961.)*

«Осенью и зимой 1960/61 года в Ялте ... работал над романом «Люди на болоте», завершил здесь его, отсюда послал

его в редакцию журнала». *(Ліст да Я. І. Паўлава ад 25 студз. 1963.)*

Частае і працяглае знаходжанне Мележа ў Крыму вымушала захворванне нырак. Урачы раілі яму на некалькі гадоў або назусім, перабрацца жыць на месца з найбольш спрыяльнымі для здароўя кліматычнымі ўмовамі, на што Іван Паўлавіч катэгарычна адмовіўся. (Інфармацыя Лідзіі Якаўлеўны Пятровай.)

На працягу года

Напісаў уступны артыкул да зб. «Што ён за чалавек» (1961) пад назвай «Гартаючы старонкі...».

1961

Люты, 14

У «Літаратуры і мастацтве» публікуе ўрывак з рамана «Людзі на балоце» пад загалоўкам «Раніца».

Сакавік

У «Работніцы і сялянцы», № 3 публікуе аднайменны ўрывак з першай дзеі п'есы «У новым доме».

Красавік

У «Беларусі», № 4 публікуе ўрывак з рамана «Людзі на балоце» пад назвай «Постаці з цемры».

Чэрвень, 9

У сям'і Мележа нарадзілася дачка Ларыса.

Ліпень, да 19

Выйшла з друку кніга «Што ён за чалавек».— Мн.: ДВБ. *(Па даце аўтографа на гэтай кнізе, падараванай І. Мележам жонцы і дачцэ Ларысе.— Гл. ПА: Пятрова Л. Я.)*

Жнівень — кастрычнік

У «Полымі», № 8, 9, 10 публікуе раман «Людзі на балоце».

Верасень, да 7

Выйшаў з друку раман «Минское направление».— М.; Л.: Госиздат. *(Па даце аўтографа на гэтай кнізе, падараванай І. Мележам С. В. Сартакову.— Гл. ПА: Сартакоў С. В.)*

Верасень, 10

У «Советской Белоруссии» публікуе ўрывак з рамана «Людзі на балоце» пад загалоўкам «Начало наступления». Пер. І. Клімашэўская.

Кастрычнік, 17

У «Советской Белоруссии» публікуе артыкул «Хорошая пора» да адкрыцця XXII з'езда КПСС.

У «Колхозной правде» публікуе невялікі артыкул «Когда думаешь о жизни».

Кастрычнік, 26

У «Литературной газете» публікуе нататку «Эпопея нашей жизни» да XXII з'езда КПСС.

Лістапад, 17

Выступае на адкрытым партыйным сходзе СП БССР, прысвечаным вынікам XXII з'езда КПСС. *(Літ. і мастацтва, 21 лістап.)*

Лістапад, 24

«Літаратура і мастацтва» паведамляе: На пашыраным пасяджэнні прэзідыума СП БССР (21 лістап.) абмяркоўваўся раман І. Мележа «Людзі на балоце». Выступілі: Я. Брыль, І. Шамякін, А. Адамовіч, Т. Хадкевіч, В. Вітка, Я. Шарахоўскі, А. Васілевіч, І. Грамовіч, Я. Скрыган, А. Бялевіч, Н. Пашкевіч, Ф. Куляшоў. З выступлення Я. Брыля: «Людзі на балоце» — з'ява цікавая і радасная ў нашай літаратуры, кніга, бясспрэчна,— творчая ўдача І. Мележа. Сваім раманам пісьменнік ступіў далёка наперад у параўнанні з тым, што было напісана ім раней».

Снежань, 10

Выступае на адкрыцці Клуба пісьменніка і чытача, што быў арганізаваны пры Цэнтральнай кнігарні г. Мінска. *(Літ. і мастацтва, 12 снеж.)*

Снежань, 21

У «Звяздзе» публікуе артыкул «Крыніца творчасці» (паводле выступлення на партсходзе СП БССР ад 17 снеж.).

Снежань, да 22

Выступае на пашыраным пасяджэнні секцыі крытыкі і літаратуразнаўства СП БССР, што праводзілася сумесна з супрацоўнікамі Інстытута літаратуры імя Я. Купалы АН БССР, прысвечаным праблемам беларускай літаратуры 20—30 гг. Уступнае слова — У. Юрэвіча. З дакладам выступіў Я. Усікаў. *(Літ. і мастацтва, 22 снеж.)*

1962

Студзень, 1

У «Літаратуры і мастацтве» публікуюцца адказы І. Ме-

лежа на навагоднюю анкету рэдакцыі газеты ў падборцы «Задумы, планы...».

Люты, 22

У «Красной звезде» друкуе артыкул «Ответственность перед народом», прысвечаны 44-й гадавіне Савецкай Арміі і Ваенна-Марскому Флоту.

Сакавік

У «Работніцы і сялянцы», № 3 публікуе аднайменны ўрывак з рамана «Подых навальніцы».

Май, да 12

Выйшаў з друку раман «Людзі на балоце».— Мн.: ДВБ. *(Па даце аўтографа на гэтай кнізе, падараванай І. Мележам Я. Брылю.— Гл. ПА: Брыль Янка.)*

Ліпень, 13

Сустракаецца ў Мінску ■ вучнямі Дварышчанскай СШ. *(Ліст Л. А. Сушчанкі да ўкладальніка тома ад 21 лістап. 1980.)*

Ліпень, да 31

Прымае ўдзел у сустрэчы разам з Я. Маўрам, П. Пестракам, П. Глебкам, Н. Гілевічам, Е. Лось, С. Грахоўскім, К. Кірэенкам з настаўнікамі беларускіх школ Беластоцкага ваяводства Польскай Народнай Рэспублікі, якія прыехалі ў Беларусь на месячныя курсы павышэння кваліфікацыі па бел. мове, літаратуры і гісторыі Беларусі. *(Літ. і мастацтва, 31 ліп.)*

Жнівень, 7

Наведвае ў Глінішчы бацькоў, родных. Заязджае да родных у Людзвін, сустракаецца ■ Л. А. Сушчанкам і вучнямі Дварышчанскай СШ. Вечарам адбылася сустрэча з чытачамі Казялушскай сельскай бібліятэкі. *(Ліст Л. А. Сушчанкі да ўкладальніка тома ад 21 лістап. 1980.)*

Жнівень, 8

Сустракаецца з чытачамі-землякамі ў Хойніцкім раённым Доме культуры. Даклад аб жыцці і творчым шляху пісьменніка зрабіў настаўнік І. Г. Будзько. *(Сов. Белоруссия, 24 жн.; Успаміны пра Івана Мележа, с. 129.)*

Жнівень, 10

Прымае ўдзел у чытацкай канферэнцыі па раману «Людзі на балоце» ў Дзяржынскай раённай бібліятэцы. Выступае з заключным словам. *(Лісты заг. бібліятэкі Б. С. Сівашынскай да І. Мележа ад 17 ліп. і 6 жн.)*

Жнівень, пасля 10

Знаходзіцца ў Маскве ў сувязі з падрыхтоўкай да першага выдання на рус. мове рамана «Людзі на балоце» («Сов. писатель»). «Сядзеў у Маскве. У «Украіне» дарабляў з Часнаковай пераклад. Нарэшце, здаецца, давялі да канца. Паўгода ўбіў за нішто часу». *(З запісной кніжкі.)*

Жнівень, 28

У «Літаратуры і мастацтве» публікуе ўрывак «Кончана ўсё тое...» з рамана «Звер сочыць з зарасніку» (так першапачаткова пісьменнік называе раман «Подых навальніцы»).

Жнівень

У час. «Савецкая літаратура», № 8 (на англ., ням.,ісп., польск. мовах) публікуюцца раздзелы з рамана «Людзі на балоце». Ад рэдакцыі — бібліяграфічная даведка пра пісьменніка.

Верасень, 9

Працуе над успамінамі пра родны кут «Не цьмее ў памяці». *(Рукапіс з датай: «9.9.62 г.».)*

Кастрычнік, да 23 — лістапад, да 7

Адпачывае ў Ялце ў Доме творчасці пісьменнікаў. *(Ліст да О. А. Йыгі ад 5 лістап.)*

Кастрычнік, 23

Выступае на адкрыцці мемарыяльнай дошкі М. Багдановічу ў Ялце па вул. Камунараў на доме, дзе пісьменнік правёў свае апошнія дні жыцця. *(Літ. і мастацтва, 30 кастр.; Рукапіс з паметай: «Выступление 23.10.62 г. (на открытии мемориальн. доски Богдановичу)».)*

Лістапад, 14—20

Прымае ўдзел у Днях чэхаславацкай культуры, што праходзілі ў Беларусі. Выступае з прамовай аб культурных сувязях Чэхаславакіі і Беларусі на ўрачыстым вечары ў тэатры оперы і балета БССР, прысвечаным савецка-чэхаславацкай дружбе. Даклад зрабіў старшыня праўлення Беларускага аддзялення Таварыства савецка-чэхаславацкай дружбы М. В. Дарашэвіч. *(Літ. і мастацтва, 16 лістап.)*

Лістапад, пасля 15

Прымае ўдзел у Свяце кнігі, што адбылося ў Магілёве. Выступае на чытацкай канферэнцыі па раману «Людзі на балоце», перад студэнтамі Магілёўскага педінстытута, сустракаецца з рабочымі завода штучнага валакна. *(Літ і мастацтва, 11 снеж.)*

Лістапад, 27

Выступае на пасяджэнні секцыі крытыкі і літаратуразнаўства СП БССР, прысвечаным праблемам сучаснага беларускага рамана. Даклад зрабіў В. Каваленка. *(Літ. і мастацтва, 30 лістап.)*

Лістапад, 28

У «Сельской газете» публікуе ўрывак «Материнская тревога» з рамана «Подых навальніцы».

Лістапад

У «Полымі», № 11 публікуе старонкі з аўтабіяграфіі «Трохі згадак і думак».

Лістапад — снежань

У «Дружбе народов», № 11, 12 публікуе раман «Люди на болоте». Пер. М. Гарбачоў.

Снежань, да 25

Выступае на літаратурным вечары ў Дзяржаўнай бібліятэцы БССР імя У. І. Леніна, прысвечаным 40-годдзю час. «Полымя». *(Літ. і мастацтва, 25 снеж.)*

Снежань, 30

Пастановай Савета Міністраў БССР прысуджаецца рэспубліканская літаратурная прэмія імя Якуба Коласа за раман «Людзі на балоце». *(Літ. і мастацтва, 1963, 8 студз.)*

На працягу года

Выйшаў з друку раман «Люди на болоте».— М.: Сов. писатель.

1963

Студзень, 16—20

Знаходзіцца ў Маскве па справах, звязаных з выданнем рамана «Людзі на балоце» ў «Роман-газете». *(З запісной кніжкі. Запіс ад 16 і 19 студз.)*

Студзень, пасля 20

Чытае карэктуру «Мінскага напрамку» на рус. мове (ДВБ). *(З запісной кніжкі.)*

Люты, 1

У «Литературной Украине» публікуе ўрывак «Жніво» з рамана «Людзі на балоце». Пер. А. Пятроўскі.

Люты, 14

Выступае на чытацкай канферэнцыі па раману «Людзі на балоце» ў бібліятэцы Палаца культуры прафсаюзаў. *(З інфармацыі Р. П. Піўтарака.— Гл.: ПА.)*

Люты

У «Работніцы і сялянцы», № 2 публікуе ўрывак «Ёсць і ў яе радасць» з рамана «Подых навальніцы».

Сакавік, 26—28

Удзельнічае ў рабоце IV пленума праўлення СП СССР, тэма якога: «За высокую ідэйнасць і мастацкае майстэрства савецкай літаратуры». Выступае з прамовай, якая надрукавана ў «Литературной газете», 28 сак. пад назвай «О смелости, которая городов не берет».

Сакавік

У «Роман-газете», № 5 друкуе раман «Люди на болоте». Слова пра аўтара — І. Шамякіна. Пер. М. Гарбачоў.

Красавік — май, да 10

Адпачывае ў Ялце ў Доме творчасці пісьменнікаў. *(Паштоўка да А. І. Часнаковай ад красавіка.)*

Май, 13

Узнагароджваецца граматай Узброеных Сіл СССР за вялікую работу ў ідэйна-эстэтычным выхаванні савецкіх воінаў і ў сувязі з 40-годдзем культурнага шэфства над Узброенымі Сіламі СССР, за подпісам камандуючага войск Беларускай ваеннай акругі генерала арміі В. Пянькоўскага. *(Літ. і мастацтва, 28 мая.)*

Май, 22 ці 23

Выступае на чытацкай канферэнцыі па раману «Людзі на балоце», што праводзілі студэнты і выкладчыкі Мазырскага педагагічнага інстытута. *(Літ. і мастацтва, 4 чэрв.)*

Май, пасля 22

Знаходзіцца ў Кіеве. «Аўтарызуе» ўкраінскі пераклад рамана «Людзі на балоце». *(Ліст да Р. П. Піўтарака ад 1 чэрв.)*

Май

Дае інтэрв'ю карэспандэнту Усесаюзнага радыё. *(Машынапіс гутаркі з аўтарскімі праўкамі і паметай: «Інтэрв'ю карэспандэнту Усесаюзнага радыё», май, 1963».)*

У «Вопросах литературы», № 5 друкуюцца адказы пісьменнікаў, у тым ліку і Мележа, на анкету часопіса пад агульным загалоўкам «Жизнь — источник творчества». Тэ-

ма анкеты: Што папярэднічае напісанню першай старонкі новага твора.

Чэрвень, 16

У «Правде» публікуюцца адказы пісьменнікаў, у тым ліку і Мележа, на анкету газеты пад агульным загалоўкам «Литература живет идеалами коммунизма» (да Пленума ЦК КПСС па ідэалагічных пытаннях, 18—21 чэрв.). Анкета аб творчых планах і задумах пісьменнікаў.

Чэрвень, пасля 16

Удзельнічае ў чытацкай канферэнцыі па раману «Людзі на балоце», што адбылася ў Маладзечанскай раённай бібліятэцы. *(Літ. і мастацтва, 16 ліп.)*

Жнівень, 1

Выступае з прамовай на вечары да 50-годдзя з дня смерці Лесі Украінкі, што адбыўся ў Кіеве ў памяшканні тэатра рускай драмы імя Л. Украінкі. Вечар адкрыў уступнай прамовай А. Ганчар. Слова пра пісьменніцу сказаў М. Рыльскі. *(Лит. газ., 3 жн.)*

Верасень, 24

У газ. «Новае Палессе» друкуе нататку «Слова маім чытачам» да завочнай чытацкай канферэнцыі Тураўскай гарпасялковай бібліятэкі і газ. «Новае Палессе» па раману «Людзі на балоце».

Кастрычнік, да 5

Выйшаў з друку ў Дзяржвыдаце УССР раман «Людзі на балоце». Пер. А. Пятроўскі. *(Паштоўка да Р. П. Піўтарака ад 5 кастр.)*

Кастрычнік, 24 — лістапад, 4

Адбылася рэспубліканская нарада маладых літаратараў, скліканая Саюзам пісьменнікаў і ЦК камсамола Беларусі. Пачынаючыя празаікі, паэты і драматургі сустрэліся з К. Крапівой, П. Броўкам, П. Глебкам, М. Танкам, П. Панчанкам. Пра свой творчы вопыт расказалі маладым літаратарам Я. Брыль, М. Лужанін, І. Мележ, Я. Скрыган. *(Полымя, № 12.)*

Кастрычнік, 29

Напісаў прадмову да фінскага выдання «Людзей на балоце» пад назвай «Некалькі слоў папярэдне». *(Рукапіс прадмовы з датай: «29.10.63 г.».)*

Кастрычнік

У «Беларусі», № 10 друкуе ўрывак з рамана «Подых навальніцы» пад назвай «Няхай яно згарыць!».

Лістапад, 15

Запісваецца на беларускім радыё — інтэрв'ю карэспандэнту апошніх паведамленняў. *(Рукапіс інтэрв'ю: «Адказваць справаю на ўвагу партыі і народа»; З запісной кніжкі.)*

Лістапад, 23

На ўкраінскім радыё запісвае выступленне. *(Рукапіс выступлення з паметай: «Выступл. па ўкр. радыё. Запіс. 23.XI.63 г.».)*

Снежань, 1, 3, 4, 7, 8

У «Сельской газете» друкуе раздзел з рамана «Навальніца над полем» пад загалоўкам «Лето было грозовое...». Пер. І. Клімашэўская.

Снежань, 5—22

У складзе савецкай пісьменніцкай дэлегацыі (Л. Навічэнка, Я. Ісаеў, І. Стаднюк, Т. Міронава) наведвае Чэхаславакію. 12 снеж. пасольствам СССР у Празе запрошаны на прыём у сувязі з 20-й гадавінай дагавора аб дружбе і ўзаемнай дапамозе і пасляваенным супрацоўніцтве паміж СССР і ЧССР. *(Лит. газ., 12 снеж.)*

Снежань

У «Полымі», № 12 публікуе артыкул «Слова да таварыша, якое я хацеў бы сказаць на юбілейным вечары» да 50-годдзя з дня нараджэння А. Кулакоўскага.

На працягу года

Выйшаў з друку раман «Минское направление».— Мн.: ДВБ. Пер. Л. Ракоўскі.

1964

Студзень, 5

У Брэсцкай абласной газеце «Заря» друкуе аднайменны ўрывак з рамана «Людзі на балоце».

Студзень, 8

У «Красной звезде» друкуе віншавальную нататку «Любите ратный труд» да 40-годдзя выхаду першага нумара газеты.

Студзень — люты

У «Полымі», № 1, 2 друкуе першую частку рамана «Навальніца над полем». (Пазнейшая назва — «Подых навальніцы».)

Сакавік, пасля 15 — май, 18 (?)

Адпачывае ў Ялце ў Доме творчасці пісьменнікаў. Працуе над раманам «Подых навальніцы». *(Паштоўка да А. І. Пятроўскага ад 27 сак.; Ліст да П. М. Нікіціча ад 8 мая.)*

Красавік, 7

У «Советской Белоруссии» друкуе ўрывак «Гроза над полем» з рамана «Подых навальніцы».

Чэрвень, 5

У «Літаратуры і мастацтве» друкуецца гутарка У. Юрэвіча з Мележам пад загалоўкам «У творчай трывозе».

Ліпень, 10

У «Літаратуры і мастацтве» публікуе ўрывак «Дарогі і людзі» з другой часткі рамана «Подых навальніцы».

Жнівень

У час. «Произведения и мнения», № 8 *(на франц. мове)* публікуецца ўрывак з рамана «Людзі на балоце».

Верасень, 25—26

Выступае на пленуме праўлення СП БССР, прысвечаным праблемам развіцця сучаснага беларускага рамана. Даклад зрабіў І. Навуменка. *(Літ. і мастацтва, 29 верас.)*

Кастрычнік, 14—18

Удзельнічае ў Кіеве ва ўрачыстасцях, прысвечаных 20-й гадавіне вызвалення Украіны ад фашысцкіх захопнікаў. *(Успаміны пра Івана Мележа, с. 289; Запрашэнне.)*

Лістапад, да 25

Выйшаў з друку раман «Людзі на балоце».— Талін: Ээсці раамат. Пер. О. Йыгі. *(Ліст О. А. Йыгі да І. Мележа ад 25 лістап.)*

Снежань, 9—30

Адпачывае ў падмаскоўным санаторыі «Пушкіна». *(Санаторна-курортная кніжка № 2742.)*

На працягу года

Выйшаў з друку раман «Люди на болоте».— Мн.: ДВБ. У перакладзе на рус. мову Н. Кісліка.

Студзень, пасля 22 — люты, да 3

У складзе дэлегацыі савецкіх пісьменнікаў (Л. Дзміцерка, К. Кавальджы) па запрашэнню румынскіх пісьменнікаў і ў адпаведнасці з пагадненнем аб культурным супрацоўніцтве паміж СССР і Румыніяй наведвае Румынскую Сацыялістычную рэспубліку. *(Лит. газ., 2 лют.)*

Красавік, 4

У «Гомельскай праўдзе» друкуе ўрывак «Кіно ў Куранях» з рамана «Подых навальніцы».

Май, да 10

Удзельнічае ў сустрэчы ветэранаў 70-га артпалка, прысвечанай 20-годдзю Перамогі савецкага народа над фашысцкай Германіяй. Сустрэча адбылася ў г. п. Лёзна Віцебскай вобл. *(З інфармацыі М. Г. Крылова.— Гл.: ПА.)*

Май, 18

«Літаратура і мастацтва» паведамляе: У Мінску ў Інстытуце ўдасканалення настаўнікаў адбылася сустрэча выкладчыкаў беларускай мовы і літаратуры рэспублікі з пісьменнікамі: І. Мележам, І. Шамякіным, Я. Брылём, А. Кулакоўскім, С. Грахоўскім, В. Віткам, Г. Бураўкіным і інш.

Да 20 мая

Выйшла з друку кніга: К. Чорны. Третье поколение: И. Мележ. Люди на болоте.— М.: Известия. *(Па даце аўтографа на гэтай кнізе, падараванай І. Мележам Ф. Куляшову.— Гл. ПА: Куляшоў Ф. І.)*

Май, 22

У «Литературной газете» друкуе артыкул «Пример писателям» да 60-годдзя з дня нараджэння М. А. Шолахава.

Чэрвень, 27, 29 — ліпень, 1, 2, 4, 7, 9, 11, 13

У «Сельской газете» публікуе аднайменны ўрывак (раздзел) з рамана «Подых навальніцы». Пер. І. Клімашэўская.

Ліпень

Адпачывае на Рыжскім узмор'і. *(Устаноўлена на аснове памет на некаторых рукапісах: «Рыжск. узм.».)*

Жнівень, 27

Дапісвае апошнія радкі рамана «Подых навальніцы». «Закончыў раман 12^{45} дня. Кропка. (Не бачыў лета. Стаміўся)». *(З запісной кніжкі.)*

Верасень — лістапад

У «Полымі», № 9, 10, 11 друкуе працяг і заканчэнне рамана «Подых навальніцы». (Гл.: 1964, *Студзень — люты.*)

Лістапад, 10

У «Правде» публікуе артыкул «Времена года».

Лістапад, 10 — снежань, да 5 (?)

Адпачывае ў Ялце ў Доме творчасці пісьменнікаў. *(Ліст да Д. М. Кавалёва ад 9 лістап.)*

Лістапад, пасля 19 — снежань, 3

Чытае 1-ю карэктуру рамана «Подых навальніцы» (выд-ва «Беларусь»). *(Карэктура № 1146, 19.XI.1965. У канцы яе пазначана: «Прачытаў — Іван Мележ. 3.XII.65 г.».)*

Лістапад, 23

У «Советской Белоруссии» публікуе аднайменны ўрывак з рамана «Подых навальніцы».

Снежань

У час. «Произведения и мнения», № 12 публікуецца ў перакладзе на франц. мову артыкул «Не оставаться должниками».

На працягу года

Выйшлі з друку: Людзі на балоце.— Мн.: Беларусь; Людзі на балоце.— Кішынёў: Карця малдавеняскэ; Людзі на балоце.— Петразаводск; Масква: Прагрэс.

1966

Студзень, 25

Выступае з дакладам «Вялікі пісьменнік і друг» на агульнагарадскім вечары, прысвечаным 100-годдзю з дня нараджэння французскага пісьменніка Рамэна Ралана. Вечар адбыўся ў Мінску ў Акруговым Доме афіцэраў. Уступнае слова П. Броўкі. *(Літ. і мастацтва, 28 студз.)*

У гэтым жа нумары «Літаратуры і мастацтва» надрукаваны даклад Мележа на вечары пад загалоўкам «Чалавек чалавецтва».

Красавік, 7

Выступае разам з С. Грахоўскім на сустрэчы з былымі выпускнікамі філфака Мінскага педагагічнага інстытута імя М. Горкага. *(Успаміны пра Івана Мележа, с. 103.)*

Красавік, 19

«Літаратура і мастацтва» паведамляе: У выд-ве «Беларусь» выйшаў з друку раман «Подых навальніцы».

Красавік

Ва ўзбекскім час. «Шарк юлдузи», № 4 публікуецца апавяданне «Адна». Пер. Э. Мірабідаў.

У час. «Амудар'я», № 4 на каракалпацкай мове публікуецца апавяданне «У завіруху». Пер. А. Камалаў. *(Летапіс друку БССР.)*

Май, 12—14

Удзельнічае ў рабоце V з'езда пісьменнікаў Беларусі (Палац культуры прафсаюзаў). Выступае ў спрэчках па дакладу П. Броўкі «Партыйнасць і народнасць — галоўная лінія беларускай мастацкай літаратуры».

Абіраецца членам прэзідыума і сакратаром праўлення СП БССР. *(Літ. і мастацтва, 13, 17, 20 мая.)*

Май

У «Маладосці», № 5 публікуецца гутарка з Мележам карэспандэнта часопіса пад загалоўкам «Бачыць глыбока і шырока» (да выхаду з друку рамана «Подых навальніцы»). Гутарку вёў А. Гардзіцкі.

Чэрвень, 15—18

Працуе над замалёўкамі «Пэўна, праб'ецца», «Веснавы цвет», «Парастак», «Бацькі і дзеці», «Сосны на строме», «Чамусьці радаснае мора», «Як паміраюць дрэвы», «Шторм», «Хочацца падужацца». *(Рукапіс з паметай: Дача. Ждановічы.)*

Ліпень, 8

У «Правде» публікуе ўрывак «Утренний свет» з рамана «Подых навальніцы». Пер. Д. Кавалёў.

Жнівень

Некаторы час знаходзіцца ў стацыянары лечкамісіі — ныркавая коліка. *(Ліст да Д. М. Кавалёва ад 4 верас.)*

Верасень, 16 — кастрычнік, 9

Адпачывае ў Місхоры ў санаторыі «Беларусь». *(Санаторна-курортная кніжка.)*

Верасень

У час. «Советский воин», № 18 друкуе ўрывак «Апейкины заботы» з рамана «Подых навальніцы». Пер. Д. Кавалёў.

Кастрычнік, 5—12

Прымае ўдзел у Тыдні таджыкскай літаратуры ў Беларусі. 12 кастр. выступае ў Саюзе пісьменнікаў на сустрэчы

беларускіх і таджыкскіх пісьменнікаў. *(Літ. і мастацтва, 7, 11, 14.)*

Кастрычнік, 26 — лістапад, да 10

У складзе савецкай дэлегацыі наведвае Францыю. *(Ліст да Л. Я. Пятровай ад 5 лістап.)*

З запісной кніжкі: «Парыж 26.X.66 г.; 27.X.— Крэмлен-Біссэтр; 28.X—1.XI — Ліён; 6.XI—66 — Ларыян».

Лістапад, 16—19

Прымае ўдзел у рабоце V з'езда пісьменнікаў Украіны. Уступная прамова — П. Тычыны. Даклад зрабіў А. Ганчар. У адзін з дзён работы з'езда Мележ выступіў з прамовай. *(Літ. і мастацтва, 18 лістап.)*

Лістапад, да 27

Выйшла кніга «Свидание за городом».— М.; Л.: Худож. лит. *(Ліст да У. С. Аранскага ад 27 лістап.)*

Лістапад, да 29

Выйшаў з друку раман «Людзі на балоце».— Рыга: Ліесма. Пер. Ю. Ванаг. *(Ліст Ю. П. Ванага да І. Мележа ад 10 снеж.)*

Лістапад, 29

Выступае ў спрэчках па дакладу І. Навуменкі на справаздачна-выбарчым сходзе секцыі прозы СП БССР. *(Літ і мастацтва, 2 снеж.)*

Снежань, 20

«Літаратура і мастацтва» паведамляе: Выйшаў з друку зб. апавяданняў І. Мележа «В горах дожди».— М.: Правда.

На працягу года

Выйшлі з друку: Людзі на балоце (Бухарэст); Хто прыйшоў уночы.— Мн.: Беларусь; Мінскі напрамак.— Кіеў: Рад. письменник. Пер. А. Пятроўскі.

1967

Студзень, 2—6

Знаходзіцца ў Маскве па справах, звязаных з выданнем на рус. мове «Подыху навальніцы». *(З запісной кніжкі.)*

Студзень, пасля 7

Правіць «Мінскі напрамак», рыхтуе яго для Збору твораў: «17 студзеня. Сяджу ўсе дні дома. Перакладаю і праў-

лю «Мінскі напрамак». Акрамя праўкі дапаўненні. 20 студзеня. Пачаў раздзел — Чарнях. на камандным пункце. Калі пачалося наступленне. Атрымліваецца нешта прыстойнае. Ва ўсякім разе, лепшае за тое, што было». *(З запісной кніжкі.)*

Студзень, 25—26

Удзельнічае ў другой Усесаюзнай канферэнцыі Савецкіх таварыстваў дружбы і культурных сувязяў з замежнымі краінамі (Масква, Крамлёўскі тэатр). *(Звязда, 26 студз.)*

Люты, 28

«Літаратура і мастацтва» паведамляе: У сваіх выбаршчыкаў пабываў пісьменнік Іван Мележ. Мнагалюдны сход адбыўся ў клубе саўгаса «Людзяневічы» Жыткавіцкага р-на. Давераная асоба — настаўнік мясцовай СШ М. Адліванаў — расказаў аб жыццёвым і творчым шляху пісьменніка. Сустрэчы адбыліся таксама ў саўгасах «Ленінскі» і «Случ».

Сакавік, 3

Выступае з заключным словам на аб'яднаным пасяджэнні секцый прозы і крытыкі і літаратуразнаўства СП БССР, прысвечаным абмеркаванню празаічных твораў мінулага года. Даклады зрабілі В. Каваленка і Д. Бугаёў. *(Літ. і мастацтва, 14 сак.)*

Сакавік, 7

У «Літаратуры і мастацтве» друкуе жалобныя словы «Балюча думаць...» з выпадку смерці народнага артыста СССР Г. П. Глебава.

Сакавік, 12

Абіраецца дэпутатам Вярхоўнага Савета БССР па Ленінскай выбарчай акрузе № 264 Гомельскай вобл. *(Звязда, 16 сак.)*

Сакавік, 22

Адкрывае ўступным словам літаратурны вечар у клубе СП БССР, прысвечаны 125-й гадавіне з дня смерці французскага пісьменніка Стэндаля. Даклад пра жыццёвы і творчы шлях Стэндаля зрабіў Н. Лапідус. *(Літ. і мастацтва, 28 сак.)*

Сакавік, 23

У «Звяздзе» друкуе артыкул «Нашы клопаты і надзеі» (пра беларускую літаратуру ў юбілейным годзе).

Сакавік, да 27

У бібліятэцы імя У. І. Леніна адбылося абмеркаванне раманаў «Людзі на балоце» і «Подых навальніцы». І. Мележ

выступіў з заключным словам — расказаў чытачам аб рабоце над раманамі, падзяліўся сваімі планамі і задумамі, адказаў на пытанні. *(Літ. і мастацтва, 28 сак.)*

Сакавік, да 28

Выступае на пасяджэнні прэзідыума праўлення СП БССР. Абмяркоўваліся планы работы ў юбілейным годзе органаў друку пісьменніцкай арганізацыі. Са справаздачамі выступілі ад «Полымя» — А. Бачыла, ад «Маладосці» — А. Асіпенка, ад «Немана» — Г. Папоў, ад «Беларусі» — М. Калачынскі, ад «Літаратуры і мастацтва» — Н. Пашкевіч. *(Літ. і мастацтва, 28 сак.)*

Сакавік, 31

Прымае ўдзел у вечары кароткага апавядання ў СП БССР, дзе пісьменнікі прачыталі свае творы і абмяняліся пра іх думкамі. *(Літ. і мастацтва, 4 крас.)*

Красавік, да 4

Выйшаў з друку ў выд-ве «Беларусь» раман «Люди на болоте». Пераклад Н. Кісліка. *(Літ. і мастацтва, 4 крас.)*

Красавік, 15 — май, 10

Адпачывае ў Трускаўцы ў санаторыі «Крышталёвы палац». *(Санаторна-курортная кніжка.)*

Май, 22—27

Удзельнічае ў рабоце IV з'езда пісьменнікаў СССР. Уступнай прамовай з'езд адкрыў першы сакратар праўлення СП СССР К. А. Федзін. З дакладамі выступілі: аб прозе — Г. Маркаў, пра паэзію — М. Дудзін, пра драматургію — А. Салынскі, пра літаратурную навуку і крытыку — Л. Навічэнка, пра дзіцячую і юнацкую літаратуру — С. Міхалкоў. Ад беларускай пісьменніцкай арганізацыі выступілі П. Броўка і М. Танк.

Беларуская дэлегацыя ўсклала вянкі — на магілу Невядомага салдата і да помніка А. М. Горкаму. *(Літ. і мастацтва, 23, 25, 27, 30 мая.)*

Май — ліпень

У «Дружбе народов», № 5, 6, 7 друкуе раман «Дыхание грозы». Пер. Д. Кавалёў.

Чэрвень, 1—9

Прымае ўдзел у Дэкадзе ўзбекскай літаратуры і мастацтва ў Беларусі. *(Літ. і мастацтва, 2, 6, 9, 13 чэрв.)*

Чэрвень, 27

Удзельнічае ў сходзе актыву Мінскай абласной партыйнай арганізацыі. Даклад «Вынікі чэрвеньскага (1967) Пле-

нума ЦК КПСС і задачы партыйных арганізацый» зрабіў П. М. Машэраў. *(Звязда, 28 чэрв.; Мандат № 348.)*

Ліпень, 19

Прымае ўдзел у Дні кнігі Беларусі, што праводзіўся на Міжнароднай выстаўцы ў Сакольніках (Масква). Свята беларускай кнігі адкрыў намеснік старшыні Камітэта па друку пры Савеце Міністраў СССР Г. М. Марцірасян. Ад беларускай дэлегацыі выступіў Г. В. Канавалаў — старшыня Камітэта па друку пры Савеце Міністраў БССР. Перад чытачамі выступілі беларускія пісьменнікі: І. Мележ, С. Грахоўскі, У. Дубоўка, М. Аўрамчык, Е. Лось. *(Літ. і мастацтва, 21 ліп.)*

Ліпень, 25

У балгарскай газ. «Отечествен фронт» друкуецца апавяданне «На скрыжаванні».

Жнівень, 15

Прымае ўдзел у агульнагарадскім вечары ў гонар 450-годдзя беларускага кнігадрукавання (Белдзяржфілармонія). Адкрыў вечар першы сакратар Мінскага гарадского камітэта партыі Л. Мятліцкі. З дакладам «Францыск Скарына — заснавальнік беларускага кнігадрукавання» выступіў П. Броўка. *(Літ. і мастацтва, 18 жн.)*

Кастрычнік, 21

Удзельнічае ў рабоце аб'яднанага пленума праўленняў творчых саюзаў і арганізацый СССР і РСФСР, прысвечанага 50-й гадавіне Вялікага Кастрычніка. *(Вечерняя Москва, 21 кастр.)*

Кастрычнік, да 22

Выйшаў з друку раман «Дыхание грозы».— М.: Сов. писатель. *(Па даце аўтографа на гэтай кнізе, падараванай І. Мележам Д. Кавалёву.— Гл. ПА: Кавалёў Д. М.)*

Кастрычнік, 28

Указам Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР узнагароджваецца ордэнам Працоўнага Чырвонага Сцяга за заслугі ў развіцці савецкай літаратуры і актыўны ўдзел у камуністычным выхаванні працоўных. *(Звязда, 31 кастр.)*

Кастрычнік

У «Беларусі», № 10 друкуе замалёўкі «Парастак», «Як паміраюць дрэвы», «Хочацца падужацца», «Трэба глядзець на сосны» пад агульным загалоўкам «Свет поўны цудаў: Крымскія малюнкі».

Лістапад, 5

Удзельнічае ва ўрачыстым пасяджэнні ЦК КП Беларусі і Вярхоўнага Савета БССР, якое праводзілася сумесна з партыйнымі і савецкімі органамі Мінска і Мінскай вобл., прысвечаным 50-годдзю Вялікага Кастрычніка. *(Літ. і мастацтва, 7 лістап.)*

Лістапад, 15

Прымае ўдзел у сустрэчы беларускіх літаратараў у СП БССР з брыгадай супрацоўнікаў «Литературной газеты» ў складзе Я. Крывіцкага, В. Панкінай, У. Весялоўскага, І. Кейдатуса, Л. Озерава. Гаворка вялася пра новыя магчымасці «Литературной газеты» ў сувязі з яе новым аб'ёмам і перыядычнасцю, пра ўмацаванні кантактаў газеты з пісьменніцкімі арганізацыямі саюзных рэспублік, а таксама аб праблемах савецкай літаратуры, перспектывах яе далейшага развіцця. *(Літ. і мастацтва, 17 лістап.)*

Лістапад, 28 — снежань, 6

Удзельнічае ў рабоце рэспубліканскага семінара маладых паэтаў і празаікаў. 4 снеж. адкрывае ўступным словам вялікі вечар маладой паэзіі ў клубе СП БССР. *(Літ. і мастацтва, 1, 5 снеж.)*

Снежань, 7

Адкрывае прэс-канферэнцыю ў Беларускім таварыстве дружбы і культурнай сувязі з зарубежнымі краінамі, прысвечаную Дням французскай культуры ў Беларусі (7—13 снеж.). *(Звязда, 8 снеж.)*

У «Звяздзе» публікуецца гутарка карэспандэнта БелТА з Мележам як старшынёй прэзідыума Беларускага аддзялення таварыства «СССР — Францыя» пад загалоўкам «Сардэчна запрашаем французскія сябры!» да Дзён французскай культуры ў Беларусі.

У «Чырвонай змене» — інтэрв'ю пад загалоўкам «Яднае моцная дружба».

Снежань, 8

Выступае з дакладам «Культурныя сувязі БССР і Францыі» на ўрачыстым вечары, прысвечаным Дням французскай культуры ў Беларусі (Белдзяржфілармонія). Уступным словам вечар адкрыў старшыня прэзідыума Беларускага таварыства дружбы і культурнай сувязі з зарубежнымі краінамі В. С. Смірноў. *(Літ. і мастацтва, 12 снеж.; Звязда, 9 снеж.)*

Снежань, 11

Адкрывае ўступным словам літаратурна-музычны вечар у БДУ, прысвечаны Дням французскай культуры ў Белару-

сі. Даклад «Літаратурныя сувязі СССР і Францыі» зрабіў Б. П. Міцкевіч. *(Сов. Белоруссия, 12 снеж.)*

Снежань, 15

У «Звяздзе» публікуе артыкул «Радасць зблíжэння» да Дзён французскай культуры ў Беларусі.

Снежань, 25

Адкрывае ўступным словам сумеснае пасяджэнне секцый прозы і крытыкі СП БССР па абмеркаванню раманаў, аповесцей і апавяданняў, што апублікаваны за год у рэспубліканскім перыядычным друку. Выступае таксама ў спрэчках па дакладах П. Дзюбайлы, М. Стральцова, В. Адамчыка. *(Літ. і мастацтва, 29 снеж.)*

1968

Студзень, 26

На пасяджэнні прэзідыума праўлення СП БССР створана камісія па прыёму ў члены Саюза пісьменнікаў. Абіраецца старшынёй камісіі. *(Літ. і мастацтва, 30 студз.)*

Студзень, 30

Выступае ў спрэчках па дакладу А. Вярцінскага «Камуністы і выхаванне творчай моладзі» на адкрытым партыйным сходзе СП БССР. *(Літ. і мастацтва, 2 лют.)*

Люты, 6

Выступае на XXI канферэнцыі Мінскай гарадской арганізацыі КПБ (Акруговы Дом афіцэраў). Абіраецца членам гаркома партыі. *(Звязда, 7 лют.)*

Сакавік, 6

Адкрывае вечар-сустрэчу супрацоўнікаў рэдкалегіі час. «Дружба народов» (С. Баруздзін, М. Старшынаў, М. Луконін, Д. Самойлаў, А. Нікалаеў) з чытачамі, якія адбыўся ў Мінску ў АДА. *(Літ. і мастацтва, 8 сак.)*

Сакавік, 13

Выступае ў спрэчках па дакладу старшыні секцыі прозы СП БССР А. Асіпенкі «Аб выніках творчага года» на справаздачна-перавыбарчым сходзе секцыі. Абіраецца членам бюро секцыі. *(Літ. і мастацтва, 15 сак.)*

Сакавік, пасля 26 — красавік, 27

Адпачывае ў Ялце ў Доме творчасці пісьменнікаў. *(Ліст да Г. С. Шупенькі ад 29 крас.)*

Сакавік, 27

У «Літаратуры і мастацтве» публікуе артыкул «Дарога да вяршынь» да 100-годдзя з дня нараджэння М. Горкага.

Май, 13

Адкрывае ўступным словам вечар у СП БССР, прысвечаны 100-годдзю з дня выхаду ў свет кнігі Шарля дэ Кастэра «Легенда аб Уленшпігелі». Даклад «100-годдзе «Легенды аб Уленшпігелі» зрабіў Б. Міцкевіч. *(Літ. і мастацтва, 14 мая.)*

Чэрвень, 4—10

Прымае ўдзел у Тыдні беларускай літаратуры ў Ленінградзе. Выступае на сустрэчы з рабочымі завода імя Кірава. *(Звязда, 5 чэрв.)*

Чэрвень, 18—22

18 чэрв. на цеплаходзе разам з іншымі ўдзельнікамі аб'яднанага пленума СП СССР і СП РСФСР, прысвечанага 100-годдзю з дня нараджэння А. М. Горкага, накіроўваецца на радзіму пісьменніка, дзе 21—22 чэрв. павінен быў адбыцца пленум. На цеплаходзе праводзіўся «круглы стол» «А. М. Горкі і мастацкі вопыт сучаснасці». Маршрут цеплахода: Масква — Яраслаўль — Кастрама — Горкі.

21 чэрв. пленум адкрыў сакратар праўлення СП СССР Г. Маркаў. З дакладам «Традыцыі А. М. Горкага і сучасная літаратура» выступіў сакратар праўлення СП СССР Б. Рурыкаў. *(Лит. газ., 19, 26 чэрв.)*

Ліпень, да 2

Выйшаў з друку раман «Дыхание грозы».— М.: Известия. *(Па даце, якую паставіў Мележ пад дарчым надпісам на кнізе ў падарунак В. І. Малюгіну.)*

Ліпень, 17

У «Литературной газете» (у «Літаратуры і мастацтве», 19 ліп.) публікуюцца словы жалобы «Не иссякнет криница нашей любви» з выпадку смерці К. Паўстоўскага.

Канец ліпеня

Сустракаецца з выбаршчыкамі Ленінскай выбарчай акругі № 264 Гомельскай вобл. Вечары адбыліся ў Жыткавіцкім, Тураўскім Дамах культуры, саўгасе «Случ». *(Літ, і мастацтва, 2 жн.)*

Ліпень

У час. «Савецкая літаратура», № 7 на ісп. мове публікуецца вялікі ўрывак з рамана «Подых навальніцы» з уступным словам аўтара «Да чытачоў рамана».

Жнівень, да 16

Выйшаў з друку раман «Подых навальніцы».— Талін: Ээсці раамат. Пер. О. Йыгі. *(Ліст. О. А. Йыгі да І. Мележа ад 16 жн.)*

Жнівень

Наведвае Талін разам з жонкай і дачкой Ларысай. *(Ліст О. А. Йыгі да І. Мележа ад 13 верас.)*

Верасень, да 17

Пастановай сакратарыята праўлення СП СССР зацвярджаецца членам створанага пры праўленні Савета па міжнародных пісьменніцкіх сувязях. *(Афіцыйны ліст СП СССР да І. Мележа ад 17 верас.)*

Верасень

Адпачывае ў Кіславодску. *(З запісной кніжкі; Ліст да О. А. Йыгі ад 29 верас.)*

Кастрычнік, 4

Выступае на пасяджэнні прэзідыума праўлення СП БССР. Гутарка вялася пра выданне ў выд-ве «Дніпро» анталогіі беларускай савецкай паэзіі ў 2-х тамах. У пасяджэнні прымаў удзел дырэктар украінскага выд-ва А. Бандура.

На пасяджэнні ішла таксама размова аб падрыхтоўцы да 50-гадовага юбілею нашай рэспублікі. *(Літ. і мастацтва, 8 кастр.)*

Кастрычнік, 12

Вітае на сустрэчы ў СП БССР гасцей з Польшчы — актывістаў галоўнага праўлення Беларускага грамадска-культурнага таварыства ў Беластоку. *(Літ. і мастацтва, 15 кастр.)*

Кастрычнік, 16

Выступае на вечары памяці Садрыддзіна Айні да 90-годдзя ■ дня нараджэння (Масква, Калонная зала Дома Саюзаў). Уступным словам вечар адкрыў А. Суркоў. *(Лит. газ., 23 кастр.; Рукапіс выступлення з паметай: «Выступление на вечере памяти С. Айни, Москва. Колонный зал, 16.X.68».)*

Снежань, 15—19

Удзельнічае ва ўрачыстасцях у Маскве, прысвечаных 50-годдзю БССР і КПБ. 17 снеж.— урачысты вечар у Калоннай зале Дома Саюзаў; 18 снеж.— сустракаецца з рабочымі завода імя Ліхачова, выступае на вечары беларускай літаратуры ў ЦДЛ. Вечар адкрыў Г. Маркаў; 19 снеж.— выступае на сустрэчы з выкладчыкамі і слухачамі Акадэміі грамадскіх навук пры ЦК КПСС. *(Правда, 20 снеж.; Звязда, 20 снеж.)*

Снежань, 25

У «Литературной газете» публікуе артыкул «Дорогами борьбы и труда» да 50-годдзя БССР і Кампартыі Беларусі.

Снежань, 28

Удзельнічае ва ўрачыстым пасяджэнні ЦК КПВ і Вярхоўнага Савета БССР з удзелам прадстаўнікоў партыйных, савецкіх і грамадскіх арганізацый працоўных горада Мінска і воінаў Савецкай Арміі, прысвечаным 50-годдзю БССР і Кампартыі Беларусі. *(Звязда, 29 снеж.; Запрашэнне.)*

1969

Студзень, пасля 9 — да сярэдзіны лютага

Адпачывае ў Малееўцы ў Доме творчасці пад Масквой. *(З запісной кніжкі.)*

Студзень, да 15

Прымае ўдзел ва ўрачыстым пасяджэнні Савета па беларускай літаратуры пры СП СССР, прысвечаным 70-годдзю з дня нараджэння К. Буйло. Вёў пасяджэнне намеснік сакратара праўлення па літаратурам народаў СССР М. Гарбачоў. Ад беларускай пісьменніцкай арганізацыі прымалі ўдзел у віншаванні таксама С. Шушкевіч і Н. Тарас. *(Лит. газ., 15 студз.)*

Студзень, 29

«Литературная газета» знаёміць чытачоў з творчымі планамі пісьменнікаў І. Мележа, Д. Ікрамі, С. Алешына, Н. Сафарава. Мележ гаворыць пра задуму «написать книгу о товарищах по оружию в то трудное время, о солдатах и командирах горно-артиллерийского полка...».

Сакавік, 25 — красавік, 2

Удзельнічае ў V Усесаюзнай нарадзе маладых пісьменнікаў. Кіруе адным з семінараў нарады. *(Лит. газ., 2 крас.)*

Красавік, 9

«Литературная газета» публікуе інтэрв'ю з кіраўнікамі і ўдзельнікамі Усесаюзнай нарады маладых пісьменнікаў пад агульным загалоўкам «Доброго пути, молодые!».

Мележ як адзін з кіраўнікоў семінара вядзе гаворку пра маладых пісьменнікаў Беларусі А. Кудраўца, В. Мысліўца, М. Капыловіча («О молодых прозаиках Белоруссии»).

Красавік

Рыхтуе да выдання 2-гі том Збору твораў — першую кнігу «Мінскага напрамку». *(З запісной кніжкі.)*

Май, 9, 13, 16, 20, 22

У «Звяздзе» публікуе новыя раздзелы з рамана «Мінскі напрамак» пад загалоўкам «Наперадзе Мінск».

Май

У «Роман-газете», № 9, 10 публікуе раман «Дыхание грозы». Пер. Д. Кавалёў.

Чэрвень, 18

«Литературная газета» публікуе інтэрв'ю з пісьменнікамі (М. Ціханаў, І. Мележ, Ф. Ніязі, Ю. Бондараў) — удзельнікамі Міжнароднай Нарады камуністычных і рабочых партый (Масква) — у падборцы: «Историческое событие современности: Слово советских писателей» (Мележ публікуецца пад загалоўкам «Уверенно смотрим в будущее»).

Чэрвень, 19

Выступае на пасяджэнні прэзідыума праўлення СП БССР, прысвечаным пытанню аб сучасным стане беларускага апавядання. *(Літ. і мастацтва, 24, 27 чэрв.)*

Чэрвень, 26

Выступае на мітынгу ў Наваполацку, прысвечаным адкрыццю кнігарні. *(Літ. і мастацтва, 4 ліп.)*

Ліпень, 4

Прымае ўдзел ва ўрачыстым сходзе грамадскасці Мінска (Палац спорту), прысвечаным 25-годдзю з дня вызвалення сталіцы ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў. З прамовай выступіў П. М. Машэраў. *(Літ. і мастацтва, 8 ліп.)*

Ліпень, 10

Удзельнічае ў пашыраным пленуме Беларускага рэспубліканскага камітэта абароны міру. З дакладам «20-годдзе Сусветнага руху за мір і задачах савецкіх прыхільнікаў міру» выступіў намеснік старшыні Беларускага рэспубліканскага камітэта абароны міру П. Ф. Глебка. Абіраецца старшынёй камітэта. *(Сов. Белоруссия, 12 ліп.)*

Ліпень, 21—29

У складзе савецкай дэлегацыі як член Савета па міжнародных пісьменніцкіх сувязях пры СП СССР знаходзіцца ў Польшчы на святкаванні 25-годдзя ўтварэння ПНР (22.VII.1944). *(Лит. газ., 30 ліп.)*

З запісной кніжкі: «Паездка ў Польшчу. Варшава, Кракаў. Закапанэ, Асвенцім.

У Варшаве — паездка па горадзе (Старэ място, цэнтр, Лазенкі, Вілянув, Вісла). 22 — на плошчы парадаў у Варшаве глядзелі парад і дэманстрацыю спартсменаў. 23-га прыём

у Саюзе пісьменнікаў. Вечарам тэатр. 24-га выехалі ў Кракаў. На наступны дзень агледзелі Кракаў. Марыяцкі касцёл, Ягелонскі універсітэт, карцінная галерэя, Вавель. У Вавелі — магілы — Міцкевіча, Славацкага, Пілсудскага . . . На другі дзень — Пароніна (музей Леніна). Завярнулі на «Марское вока». Дзівосныя пейзажы Татраў. Паўз самую граніцу з Чэхасл.<авакіяй> ехалі ў Закапанэ... Вярнуліся ў Кракаў увечары. У нядзелю — у Асвенцім. Жахлівы лагер. Відовішча жахаў. Вечарам дачасна ў Варшаву. Справы цягнуць дадому. 28 — у Варшаве... 29 — дадому».

Жнівень, да 11

Выйшаў з друку ў выд-ве «Беларусь» першы том Збору твораў у 6-ці тамах.— Ваенны дзённік, апавяданні, аповесці. Уступны артыкул І. Навуменкі. *(Па даце аўтографа на гэтай кнізе, падараванай І. Мележам Ф. Куляшову.— Гл. ПА: Куляшоў Ф. І.)*

Верасень, 18—20

Прымае ўдзел ва ўрачыстасцях у Ерэване да 100-годдзя з дня нараджэння армянскага паэта Аванеса Туманяна. 19 верас. адбыўся аб'яднаны пленум праўленняў СП СССР і СП Арменіі, прысвечаны гэтай даце. Уступнай прамовай пленум адкрыў сакратар праўлення СП СССР С. Баруздзін. Даклад пра жыццёвы і творчы шлях Туманяна зрабіў С. Нараўчатаў. *(Лит. газ., 24 верас.)*

Верасень, 25

Скончыў чытаць карэктуру 2-га тома Зб. твораў: «Прачытаў. Выправіў да друку. Іван Мележ 25.IX.1969». *(Карэктура. Зб. тв. у 6-ці т.— Мінскі напрамак. Кніга 1-я, т. 2.)*

Верасень

У час. «Век XX и мир», № 9 паведамляецца: Мележ абраны членам Сусветнага Савета Міру.

Кастрычнік, 4

У «Советской Белоруссии» публікуецца гутарка карэспандэнта газеты з Мележам як сакратаром праўлення СП БССР пад загалоўкам «Сардэчна вітаем!» пра творчыя сувязі і дружбу літаратараў Беларусі і Расіі ў сувязі з прыездам у Беларусь пісьменнікаў РСФСР, якія выступяць на літаратурных вечарах, прысвечаных 100-годдзю з дня нараджэння У. І. Леніна.

Кастрычнік, 6—10

Удзельнічае ў літаратурных вечарах пісьменнікаў РСФСР у Мінску, прысвечаных 100-годдзю з дня нараджэння У. І. Леніна. *(Сов. Белоруссия, 9 кастр.; Літ. і мастацтва, 10, 14 кастр.)*

Кастрычнік, 7 — лістапад, 3

Адпачывае ў Крыму ў санаторыі «Днепр». *(Санаторна-курортная кніжка № 2091.)*

Лістапад, 14

Як член Сусветнага Савета Міру, старшыня Беларускага рэспубліканскага камітэта абароны міру адкрывае ўступным словам агульнагарадскі мітынг моладзі, грамадскіх арганізацый, прысвечаны Дню міжнароднай мабілізацыі за спыненне вайны ў В'етнаме, які адбыўся ў зале БДУ.

На мітынгу прысутнічала дэлегацыя народа Паўднёвага В'етнама. *(Сов. Белоруссия, 15 лістап.)*

Лістапад, 18

Выступае з дакладам на пленуме СП БССР. На парадку дня: «Пад сцягам ідэй ленінізма» (беларуская літаратура да 100-годдзя з дня нараджэння У. І. Леніна). Адкрыў пленум М. Танк. *(Звязда, 21 лістап.)*

Даклад апублікаваны ў «Літаратуры і мастацтве», 21 лістап. пад загалоўкам «На шырокай плыні жыцця і часу».

Лістапад, 23

У «Правде» друкуе артыкул «Дыхание правды» ж пад загалоўкам «Художник и время».

Снежань, 4

Адкрывае ўступным словам пашыранае пасяджэнне Беларускага рэспубліканскага камітэта абароны міру, прысвечанае Заяве камуністычных партый і ўрадаў братніх сацыялістычных краін аб становішчы на Блізкім Усходзе. *(Літ. і мастацтва, 5 снеж.)*

Снежань, 10—11

Удзельнічае ў Маскве ў аб'яднаным пленуме праўленняў творчых саюзаў СССР — пісьменнікаў, мастакоў, кінематаграфістаў, кампазітараў з удзелам прадстаўнікоў тэатральных аб'яднанняў, саюзаў архітэктараў і журналістаў. На парадку дня: «Увасабленне ленінскіх прынцыпаў партыйнасці і народнасці савецкай літаратуры і мастацтва». *(Літ. і мастацтва, 12 снеж.)*

Снежань, 24

Выступае з заключным словам на пасяджэнні секцыі прозы СП БССР па пытанню «Ленінская тэма ў творчасці беларускіх пісьменнікаў». Адкрыў пасяджэнне Я. Скрыган. З дакладам выступіў І. Шамякін. *(Літ. і мастацтва, 30 снеж.)*

На працягу года

Выйшаў з друку раман «Подых навальніцы».— Кіеў: Дніпро. Пер. А. Пятроўскі.

1970

Студзень, 16

Прымае ўдзел у абмеркаванні работы бюро прапаганды Саюза пісьменнікаў на пасяджэнні прэзідыума праўлення СП БССР. *(Літ. і мастацтва, 23 студз.)*

Студзень, 27

Удзельнічае ў нарадзе-сустрэчы аўтараў, якія пішуць на вясковыя тэмы, што праводзіла рэдакцыя «Дружбы народов». Мэта сустрэчы: абмен думкамі пра стан сучаснай літаратуры, прысвечанай жыццю вёскі. *(Ліст з «Дружбы народов» з паметай Мележа: «Адк. Прыеду».)*

Студзень, 28

Выступае на чытацкай канферэнцыі ў Маскве (бібліятэка Палаца культуры аўтазавода імя І. А. Ліхачова) па раманах «Людзі на балоце» і «Подых навальніцы». *(З запісной кніжкі; Запрашэнне.)*

Студзень

Піша рэцэнзію для выд-ва «Беларусь» на зб. В. Адамчыка «Дзікі голуб» (1971). *(З запісной кніжкі.)*

Люты, да 20

Выступае ў спрэчках па дакладу А. Алешкі «Аб практыцы правядзення партыйных сходаў у Яраслаўскай гарадской партыйнай арганізацыі» на сходзе партарганізацыі СП БССР. *(Літ. і мастацтва, 20 лют.)*

Люты, 25

Выступае на пасяджэнні секцыі прозы СП БССР з тэмай «Праўда жыцця і мастацкі вымысел» (з вопыту работы над раманамі «Людзі на балоце» і «Подых навальніцы»).

У *«Літаратуры і мастацтве», 27 лют.* пад загалоўкам «Творчы вопыт — калегам па пяру» друкуецца кароткі пераказ выступлення на секцыі.

Люты, 26

Прымае ўдзел у сустрэчы пісьменнікаў, журналістаў, работнікаў радыё і тэлебачання з маршалам В. І. Чуйковым у СП БССР.

Выступае з прывітальным словам, расказвае пра баявы

шлях Чуйкова. *(Літ. і мастацтва, 27 лют. Тут жа фотаздымак: І. Шамякін, І. Мележ, В. І. Чуйкоў у час сустрэчы.)*

Сакавік, 11

Выступае на пасяджэнні Савета па беларускай літаратуры пры СП СССР (Масква). Адкрыў пасяджэнне С. Баруздзін. Даклад аб беларускай прозе 1968—1969 гг. зрабіў старшыня Савета А. Аўчарэнка. *(Літ. і мастацтва, 17 сак.)*

Сакавік, пасля 14 — красавік, да 10

Адпачывае ў Доме творчасці пад Масквой. *(З запісной кніжкі; Ліст да Г. М. Крылова ад сакавіка, пасля 14.)*

Пачатак красавіка

Прымае ўдзел у рабоце сесіі прэзідыума Сусветнага Савета Міру, прысвечанай 100-годдзю з дня нараджэння У. І. Леніна (Масква, Калонная зала Дома Саюзаў). 3 крас. выступае з прамовай. *(Лит. газ., 8 крас.)*

Красавік, 11

Прысутнічае на спектаклі «Людзі на балоце» ў пастаноўцы Мазырскага народнага тэатра (г. Мазыр). *(З запісной кніжкі.)*

Красавік, 15

Удзельнічае ў абмеркаванні стану сучаснага нарыса на пасяджэнні секцыі прозы СП БССР. Даклад зрабіла А. Лысенка. *(Літ. і мастацтва, 24 крас.)*

Красавік

Рэдакцыя «Вопросов литературы» прапанавала пісьменнікам розных краін адказаць на пытанні анкеты часопіса ў сувязі са 100-годдзем з дня нараджэння У. І. Леніна. Анкета: Як уздзейнічала Кастрычніцкая рэвалюцыя на развіццё савецкага і сусветнага прагрэсіўнага мастацтва? Якія бакі ленінскага вучэння аказалі найбольшы ўплыў на культуру, літаратуру XX стагоддзя? Як дапамагае зварот да ленінскіх прац у творчай практыцы? Адказы пісьменнікаў надрукаваны ў «Вопросах литературы», № 4 пад агульным загалоўкам «Неисчерпаемый источник вдохновения». (Мележ друкуецца на с. 73—76.)

Май 19—20

Выступае ў Маскве на Усесаюзнай нарадзе па ваенна-мастацкай літаратуры, арганізаванай СП СССР і Галоўным палітычным упраўленнем Савецкай Арміі і Ваенна-Марскога Флоту. Уступнае слова — А. Суркова. З дакладам «Праблемы і задачы ваенна-мастацкай літаратуры» выступіў В. Кажэўнікаў. *(Лит. газ., 27 мая.)*

Чэрвень, 1

Прымае ўдзел ва ўрачыстым сходзе грамадскасці г. Мінска, прысвечаным Міжнароднаму дню абароны дзяцей (зала Беларускага таварыства дружбы і культурнай сувязі з замежнымі краінамі). Даклад зрабіў намеснік міністра аховы здароўя БССР Л. П. Марынкевіч. *(Сов. Белоруссия, 2 чэрв.; Запрашэнне з паметай: «Президиум».)*

Чэрвень, 23

Адкрывае ўступнай прамовай урачысты вечар у тэатры імя Я. Купалы, прысвечаны 70-годдзю з дня нараджэння К. Чорнага. З успамінамі выступілі П. Броўка, М. Паслядовіч, К. Кірэенка, І. Грамовіч. *(Літ. і мастацтва, 26 чэрв.)*

Чэрвень, 30

Удзельнічае ў пасяджэнні Савета па міжнародных пісьменніцкіх сувязях (СП СССР, Масква). Разглядалася пытанне асвятлення ў перыядычным друку праблем сучаснай зарубежнай літаратуры і публікацый твораў замежных пісьменнікаў. *(Лит. газ., 8 ліп.)*

Ліпень, 20—30

Прымае ўдзел у Днях савецкай літаратуры, што праходзілі ў Цюменскай вобл. Выступае на канферэнцыі, прысвечанай тэме «Працоўны подзвіг і літаратура». *(Лит. газ., 22, 29 ліп., 5 жн.— фотаздымак: Іван Мележ з нафтавікамі Цюменскай вобл.)*

Жнівень, 9

«Закончыў падрыхтоўку тома 6 Збору твораў («Подых навальніцы»)». *(З запісной кніжкі.)*

Верасень

У час. «Произведения и мнения», № 9 на франц. мове публікуюцца раздзелы з рамана «Подых навальніцы».

Кастрычнік, да 21

Выйшлі з друку 2-гі і 3-ці тамы Збору твораў у 6-ці тамах.— Мн.: Беларусь. *(Ліст да С. Л. Кір'янава ад 21 кастр.)*

Кастрычнік, 23

Выступае з дакладам на вечары ў Белдзяржфілармоніі, прысвечаным 25-гадавіне ўтварэння Арганізацыі Аб'яднаных Нацый. Вечар адкрыў К. Крапіва. *(Сов. Белоруссия, 25 кастр.)*

Кастрычнік, 28

Адказвае на пытанні анкеты А. Адамовіча. *(З запісной кніжкі.)*

16 Зак. 48

Кастрычнік

У «Вопросах литературы», № 10 у падборцы «Мастерство писателя» друкуе аўтабіяграфічны артыкул «Найти себя».

Лістапад, 9

Выступае на пасяджэнні прэзідыума праўлення СП БССР. Разглядаліся пытанні: аб скліканні рэспубліканскай нарады маладых пісьменнікаў, аб скліканні пленума СП БССР па пытаннях сучаснага стану развіцця беларускай драматургіі, аб урачыстасцях, прысвечаных XXIV з'езду КПСС. *(Літ. і мастацтва, 13 лістап.)*

Лістапад, 11

У «Литературной газете» ў падборцы «Литературная мастерская» друкуе артыкул «Так рождаются сюжеты: Люди из Полесья».

Лістапад, 19

Прымае ўдзел ва ўрачыстым вечары, прысвечаным 50-годдзю тэатра імя Я. Купалы. Вечар адкрыў міністр культуры БССР М. Мінковіч. Даклад пра творчы шлях першага беларускага прафесіянальнага драматычнага тэатра зрабіў дырэктар тэатра І. Міхалюта. *(Літ. і мастацтва, 20 лістап.)*

Снежань, 18

Узнагароджваецца Ганаровай граматай Камітэта па друку пры Савеце Міністраў СССР і ЦК прафсаюза работнікаў культуры за шматгадовую плённую працу ў савецкім друку. *(Ганаровая грамата.)*

Снежань, да 22

Адпачывае ў Звенігарадзе пад Масквой. *(Паштоўкі: У Дварышчанскую СШ ад 20 снеж. і да В. І. Смыкоўскай ад 22 снеж.)*

Снежань, 25

«Літаратура і мастацтва» паведамляе: Днямі ў Мінску гасціў французскі журналіст з час. «Францыя — СССР» Рэнэ Дзюшэ, які рыхтуе нумар часопіса, прысвечанага Мінску. У шчырай таварыскай гутарцы з Рэнэ Дзюшэ прынялі ўдзел Я. Брыль, А. Бачыла, А. Вярцінскі, І. Мележ, М. Ткачоў.

На працягу года

Выйшлі з друку: Люди на болоте. Дыхание грозы.— М.: Сов. писатель; Подых навальніцы.— Мн.: Нар. асвета; У гарах дажджы.— на англ. мове (Мн.); Подых навальніцы.— Рыга: Ліесма.

1971

Студзень, 22

Сустракаецца з вучнямі 65-й СШ г. Мінска.

Запісваецца на радыё для перадачы за мяжу. *(З запіснай кніжкі.)*

Люты, 5

Указам Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР узнагароджваецца ордэнам Працоўнага Чырвонага Сцяга за заслугі ў развіцці савецкай літаратуры і ў сувязі з 50-годдзем з дня нараджэння. *(Звязда, 9 лют.)*

У «Литературной России» пад загалоўкам «Отцу, матери, отчей земле» публікуецца гутарка карэспандэнта газеты з Мележам пра яго творчыя планы (да 50-годдзя з дня нараджэння).

Люты, 8

У Доме мастацтваў адбыўся ўрачысты вечар, прысвечаны 50-годдзю з дня нараджэння І. Мележа. Вечар адкрыў уступным словам М. Танк. Даклад зрабіў А. Кулакоўскі. *(Літ. і мастацтва, 12 лют.)*

Люты, 10—13

У складзе пісьменніцкай брыгады ўдзельнічае ў Днях літаратуры на Гомельшчыне.

10 лют.— пісьменнікі сустракаюцца з кіраўнікамі абкома партыі; прымаюць удзел у літаратурным вечары ў Гомельскім універсітэце.

11—12 лют.— паездка па маршруту Мазыр — Хойнікі: адбыліся сустрэчы са студэнтамі і выкладчыкамі Мазырскага педінстытута, з рабочымі нафтаперапрацоўчага камбіната і «Мазырсельбуда», фабрыкі мастацкіх вырабаў у Хойніках, з калгаснікамі к-са «Рассвет» Хойніцкага р-на, а таксама з жыхарамі в. Глінішча.

13 лют.— у Гомельскай абласной бібліятэцы адбыўся заключны літаратурны вечар. *(Літ. і мастацтва, 12 лют., 5 сак.)*

Люты, 19

«Літаратура і мастацтва» паведамляе: 15 лют. Старшыня Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР С. О. Прытыцкі ад імя Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР уручыў ордэны Працоўнага Чырвонага Сцяга пісьменнікам І. П. Мележу і І. П. Шамякіну.

Красавік, 7

У «Литературной газете» ў падборцы «Корреспонденту

«ЛГ» рассказывают: Литературная Белоруссия» і пад агульным загалоўкам «Мое сердце, мои строки...» публікуюцца нататкі І. Мележа, І. Шамякіна, Я. Брыля, А. Макаёнка, Р. Барадуліна аб планах і задумах да 100-годдзя з дня нараджэння У. І. Леніна.

Красавік, 21

У «Литературной газете» публікуе віншавальны артыкул «Приверженность к эпосу» да 60-годдзя з дня нараджэння Г. Маркава.

Красавік, 26—27

Удзельнічае ў рабоце VI з'езда СП БССР (тэатр оперы і балета). Даклад зрабіў М. Танк. Мележ выступае ў спрэчках па дакладу. Абіраецца намеснікам старшыні праўлення СП БССР.

У «Літаратуры і мастацтве», 7 мая пад агульным загалоўкам «Дзеля новага ўздыму роднай літаратуры» публікуюцца выступленні І. Мележа, П. Броўкі, І. Шамякіна, В. Віткі і інш. на VI з'ездзе пісьменнікаў БССР.

Май, паміж 5 і 13

Вылучаецца калгаснікамі к-са імя Леніна Петрыкаўскага р-на Гомельскай вобл. кандыдатам у дэпутаты Вярхоўнага Савета БССР па Петрыкаўскай выбарчай акрузе. *(Літ. і мастацтва, 14 мая.)*

Май, 13—17

У складзе савецкай дэлегацыі (А. Карняйчук — кіраўнік дэлегацыі, М. Ціханаў, С. С. Смірноў) удзельнічае ў Асамблеі Сусветнага Савета Міру ў Будапешце (13—16 мая).

17 мая ў Будапешце выступае з прамовай на сустрэчы з грэчаскімі дэмакратамі. *(Лит. газ., 19 мая; Рукапіс прамовы з датай: «17.V.1971».)*

Май, 19

У «Литературной газете» публікуецца артыкул «Солдаты мира» пра работу Асамблеі Сусветнага Савета Міру ў Будапешце. У канцы артыкула памета: «Будапешт. По телефону».

Чэрвень, 13

Абіраецца дэпутатам Вярхоўнага Савета БССР па Петрыкаўскай выбарчай акрузе Гомельскай вобл. *(Літ. і мастацтва, 11, 18 чэрв.)*

Чэрвень, 29 — ліпень, 2

Прымае ўдзел у рабоце V з'езда СП СССР (Масква, Вялікі Крамлёўскі палац). Абіраецца ў рэдакцыйную камісію з'езда. З'езд адкрыў М. С. Ціханаў. Са справаздачным дакладам

выступіў Г. М. Маркаў. *(Лит. газ., 30 чэрв.; Літ. і мастацтва, 2 і 9 ліп.)*

Кастрычнік, 16 — канец снежня

Адпачывае ў Ялце ў Доме творчасці пісьменнікаў. *(Лісты: да С. Л. Губанава ад 3 лістап. і 23 снеж., да Ф. І. Куляшова ад 1 снеж.)*

На працягу года

Выйшлі з друку: Зб. твораў у 6-ці т.— Мн.: Беларусь, т. 4, 5, 6; Подых навальніцы.— Мн.: Нар. асвета; Подых навальніцы.— Кішынёў: Карця Малдавеняскэ; Людзі на балоце.— Сафія: Народна култура.

1972

Студзень, 14

Выступае на пашыраным пасяджэнні рэдкалегіі «Літаратуры і мастацтва» з удзелам секцыі крытыкі і літаратуразнаўства і кіраўніцтва СП БССР. Тэма гаворкі: «Стан і задачы беларускай літаратурнай крытыкі». *(Літ. і мастацтва, 21 студз.)*

Люты, 16

Выступае з дакладам на пленуме праўлення СП БССР, які быў прысвечаны пытанню беларускай літаратурнай крытыкі. Уступным словам пленум адкрыў М. Танк.

У «Літаратуры і мастацтве», 18 лют. друкуецца даклад І. Мележа на пленуме пад загалоўкам «Крытыка — пярэдні край літаратуры». (У «Полымі», № 6 — «Клопаты і надзеі».)

Люты, 23

У «Литературной газете» друкуе нататку «Найти образ времени» да 80-годдзя з дня нараджэння К. А. Федзіна.

У «Літаратуры і мастацтве», 25 лют.— «Наш вялікі сябар».

Сакавік, 6

Як член Сусветнага Савета Міру, старшыня Беларускага рэспубліканскага камітэта абароны міру выступае з дакладам «Актуальныя праблемы барацьбы за мір у святле рашэнняў XXIV з'езда КПСС» на другой Беларускай рэспубліканскай канферэнцыі прыхільнікаў міру, якая адбылася ў Мінску. *(Літ. і мастацтва, 10 сак.)*

Красавік, 22

У «Праўдзе» друкуецца Пастанова ЦК КПСС і Савета Мі-

ністраў СССР аб прысуджэнні Ленінскіх прэмій 1972 года. У вобласці літаратуры — Мележу І. П., Шагінян М. С., Барто А. Л.

У «Чырвонай змене» публікуецца гутарка карэспандэнта газеты з Мележам да прысуджэння яму Ленінскай прэміі пад загалоўкам «Сталасць шчодрага таленту».

Красавік, 26

У «Литературной газете» пад агульным загалоўкам «Вдохновляющая награда Родины» публікуецца інтэрв'ю з лаўрэатамі Ленінскай прэміі 1972 года. Мележ выказвае словы вялікай удзячнасці партыі і ўраду за высокую ўзнагароду («Чтоб узнали внуки и правнуки»).

Красавік, 28

Адбылося ўручэнне лаўрэацкіх дыпломаў і значкоў у Свярдлоўскай зале Маскоўскага Крамля. Урачыстасць адкрыў старшыня Камітэта па Ленінскіх і Дзяржаўных прэміях СССР у вобласці літаратуры, мастацтва і архітэктуры пры Савеце Міністраў СССР М. С. Ціханаў. Сярод узнагароджаных І. П. Мележ, М. С. Шагінян, А. Л. Барто, Ю. В. Бондараў, А. І. Курганаў. Мележ выступіў у адказ са словамі падзякі ў адрас ЦК КПСС і Савета Міністраў СССР. *(Лит. газ., 1 мая; Рукапіс выступлення з паметай: «Писано в гост. «Москва».)*

Май, 1

У «Мінскай праўдзе» публікуецца гутарка з Мележам да прысуджэння яму Ленінскай прэміі пад загалоўкам «На быстрыні».

Май, 4

У газ. «Піянер Беларусі» друкуе ўрывак «Цераз Дзясну» з нарыса «Дарогі на ўсход і на захад».

Чэрвень, 2

У «Літаратуры і мастацтве» публікуецца падзяка І. Мележа ўсім тым, хто павіншаваў яго з прысуджэннем Ленінскай прэміі.

Чэрвень, паміж 16 і 22

Выступае на сходзе партыйнай арганізацыі СП БССР, прысвечаным абмеркаванню Пастановы ЦК КПБ аб рабоце партыйнай арганізацыі Саюза пісьменнікаў БССР. *(Літ. і мастацтва, 23 чэрв.)*

Ліпень, 6

Выступае на ўрачыстым адкрыцці выстаўкі твораў выяўленчага мастацтва, прысвечанай 90-годдзю з дня нара-

джэння двух вялікіх песняроў Беларусі — Янкі Купалы і Якуба Коласа. *(Літ. і мастацтва, 14 ліп.)*

Ліпень, 7

Удзельнічае ва ўрачыстым пасяджэнні грамадскасці рэспублікі (Мінск, тэатр оперы і балета), прысвечаным 90-годдзю з дня нараджэння Я. Купалы. *(Літ. і мастацтва, 14 ліп.)*

Ліпень, 13—16

Прымае ўдзел у Міжнароднай сустрэчы барацьбітоў за мір, якая праходзіла ў Мінску пад дэвізам «Хай ніколі не паўторыцца трагедыя Хатыні, Лідзіцэ, Арадура, Хірасімы, Сангмі». 15 ліп. выступае з прамовай на мітынгу ў Хатыні. *(Літ. і мастацтва, 14 ліп.)*

Ліпень, 19

Указам Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР прысвойваецца ганаровае званне народнага пісьменніка Беларускай ССР. *(Літ. і мастацтва, 21 ліп.)*

Ліпень, 23—30

Удзельнічае ў Днях савецка-польскай дружбы і польскай культуры ў Беларусі. Выступае ў СП БССР на сустрэчы з выкладчыкамі беларускай мовы і літаратуры ■ Беластоцкага ваяводства ПНР. *(Літ. і мастацтва, 28 ліп.)*

Ліпень, 27

У газ. «Литературен фронт» (Сафія) публікуецца інтэрв'ю балгарскага карэспандэнта з Мележам пад загалоўкам «Жыццё, якое я зведаў».

Жнівень, да 11

У складзе дэлегацыі беларускіх пісьменнікаў прымае ўдзел у свяце Купалавай паэзіі ў Ленінградзе, прысвечаным 90-годдзю з дня нараджэння паэта. У Доме пісьменніка імя У. Маякоўскага адбылася прэс-канферэнцыя. Вялікі літаратурны вечар прайшоў у Цэнтральным парку культуры і адпачынку. Беларускія пісьменнікі выступілі таксама на Неўскім машынабудаўнічым заводзе. *(Літ. і мастацтва, 11 жн.)*

Верасень, 5

У «Известии» ў падборцы «Встречи по Вашей просьбе» публікуецца інтэрв'ю з Мележам пад загалоўкам «Часть моего сердца». Гутарку вёў М. Матукоўскі.

Верасень, 12—17

Удзельнічае ў Тыдні літаратур народаў СССР у Беларусі, прысвечаным 50-годдзю ўтварэння СССР. *(Літ. і мастацтва, 15, 22 верас.)*

Верасень, 15

У «Літаратуры і мастацтве» публікуе артыкул «Паэт, грамадзянін, чалавек» да 60-годдзя з дня нараджэння М. Танка.

Верасень, 17

Адкрывае ўступным словам вечар, прысвечаны 60-годдзю з дня нараджэння М. Танка, які адбыўся ў тэатры імя Я. Купалы. *(Літ. і мастацтва, 6 кастр.)*

Верасень, 22

У «Литературной России» публікуецца інтэрв'ю з Мележам пад загалоўкам «Счастливый дар судьбы». Гутарку вяла Л. Аганава.

Верасень

У літоўскім час. «Нямунас», № 9 публікуецца апавяданне «Спатканне за горадам» (з даведкай пра аўтара). Пер. І. Буйткус. *(Летапіс друку БССР.)*

Лістапад, пасля 20

Знаходзіцца ў Маскве ў сувязі з выданнем у выд-ве «Советский писатель» рамана «Мінскі напрамак». *(Ліст да Н. Е. Кашчук ад 26 лістап.)*

Снежань, да 12

Выйшла з друку кніга «Люди на болоте. Дыхание грозы».— М.: Худож. лит. *(Па даце аўтографа на гэтай кнізе, падараванай І. Мележам В. Ламанаву.— Гл. ПА: Ламанаў В. М.)*

Снежань, 20

У «Литературной газете» ў падборцы «Братство народов — братство литератур» друкуюцца артыкулы пісьменнікаў краіны да 50-годдзя ўтварэння СССР. Артыкул Мележа — «Прекрасен наш союз». (Пазнейшая назва — «Аб граніцах, памяці і вопыце».)

Снежань, 30

«Учительская газета» публікуе артыкул І. Мележа «Прекрасная миссия на земле». (Пазнейшая назва — «Настаўнік, выхавацель, школа».)

Снежань

У «Дружбе народов», № 12 пад агульным загалоўкам «50 лет СССР» публікуюцца адказы пісьменнікаў, у тым ліку і Мележа, на пытанне часопіса: «Что дает Вам, Вашей творческой практике знакомство с литературами народов СССР?»

1973

Студзень

У час. «Русская речь», № 1 пад агульным загалоўкам «Слово писателю» публікуюцца адказы пісьменнікаў і паэтаў, у тым ліку і Мележа, на анкету, з якой карэспандэнт часопіса звярнуўся да прадстаўнікоў нацыянальных літаратур у сувязі з 50-годдзем утварэння СССР. Тэма анкеты — аб ролі рускай мовы ў міжнацыянальных культурных сувязях народаў нашай краіны.

У «Литературном обозрении», № 1 друкуе артыкул «Чей дорог суд». (Пазнейшая назва — «Некалькі думак пра чытача».)

Люты

Знаходзіцца ў стацыянары лечкамісіі. «21 дзень — цяжкі грып». *(З запісной кніжкі.)*

Сакавік, 25 — красавік, 17

Адпачывае ў Місхоры ў санаторыі «Беларусь». *(Санаторна-курортная кніжка № 495.)*

Канец красавіка

Выступае ў спрэчках па дакладу сакратара ЦК КПБ А. Т. Кузьміна на партыйным сходзе камуністаў Саюза пісьменнікаў Беларусі. На парадку дня пытанне — «Вынікі сумеснага ўрачыстага пасяджэння Цэнтральнага Камітэта КПСС, Вярхоўнага Савета Саюза ССР і Вярхоўнага Савета РСФСР, прысвечанага 50-годдзю ўтварэння СССР, і задачы камуністаў па далейшым узмацненні ідэйна-палітычнай работы, інтэрнацыянальнага выхавання працоўных у святле патрабаванняў даклада Л. І. Брэжнева «Аб пяцідзесяцігоддзі Саюза Савецкіх Сацыялістычных рэспублік». *(Літ. і мастацтва, 5 мая.)*

Красавік

У час. «В мире книг», № 4 друкуецца інтэрв'ю з Мележам пад загалоўкам «Веление пережитого». Гутарку вёў В. Ламанаў.

Май, 18

Адкрывае ўступным словам вечар, прысвечаны 100-годдзю з дня нараджэння французскага пісьменніка Анры Барбюса, які адбыўся ў Мінску (тэатр імя Я. Купалы). З дакладам выступіў Б. Міцкевіч. *(Літ. і мастацтва, 18 мая.)*

Май, пасля 20

Сустракаецца ў СП БССР з выдаўцамі з Чэхаславакіі —

галоўным рэдактарам «Народнага выдавецтва» Магдай Гайкавай і рэдактарам Эленай Вылчкавай, якія прыехалі ў Мінск па запрашэнню Беларускага таварыства дружбы і культурнай сувязі з зарубежнымі краінамі. *(Літ. і мастацтва, 1 чэрв.)*

Чэрвень, 28

Выступае на Пятай сесіі Вярхоўнага Савета БССР восьмага склікання (28—29 чэрв.). З дакладам «Аб стане і далейшым паляпшэнні культурна-масавай работы сярод насельніцтва рэспублікі» выступіла намеснік Старшыні Савета Міністраў БССР Н. Л. Сняжкова. *(Літ. і мастацтва, 6 ліп.; Рукапіс выступлення з паметай: «Выступленне было 28.VI.73 г.»)*

Верасень, 4—6

Удзельнічае ў рабоце V канферэнцыі пісьменнікаў краін Азіі і Афрыкі ў Алма-Аце (праходзіла 4—9 верас.). 6—11 верас. знаходзіцца ў першай рэспубліканскай бальніцы Мінздрава Казахскай ССР з дыягназам: хранічны нефрыт, катар верхніх дыхальных шляхоў, пнеўмасклероз. *(Лит. газ., 12 верас.; Выпіска з гісторыі хваробы.)*

Верасень, 12

У «Литературной газете» пад агульным загалоўкам «V конференция стран Азии и Африки: Говорят участники международного форума» публікуюцца нататкі дэлегатаў, у тым ліку і Мележа, аб канферэнцыі.

Верасень, да 22

Выйшла з друку кніга «Люди на болоте. Дыхание грозы».— М.: Сов. писатель. *(Па даце аўтографа на гэтай кнізе, падараванай І. Мележам В. Аскоцкаму.— Гл. ПА: Аскоцкі В. Д.)*

Кастрычнік, 9—10

Выступае на сімпозіуме перакладчыкаў беларускай літаратуры на мовы народаў СССР (Мінск). Адкрыў сімпозіум М. Танк. *(Літ. і мастацтва, 12 кастр.)*

Кастрычнік, 25—31

Удзельнічае ў рабоце Сусветнага кангрэсу міралюбівых сіл (Масква, Крамлёўскі Палац з'ездаў). 26 кастр. з прамовай «За справедливый, демократический мир, за безопасность народов и международное сотрудничество» выступіў Л. І. Брэжнеў. *(Літ. і мастацтва, 26 кастр.; Лит. газ., 31 кастр.)*

Лістапад, 16

У «Літаратуры і мастацтве» публікуецца гутарка з Ме-

лежам як з удзельнікам Сусветнага кангрэсу барацьбітоў за мір пад загалоўкам «Над планетай — неба высокі блакіт».

Лістапад, 26

Уступным словам адкрывае ўрачысты вечар у СП БССР, прысвечаны 70-годдзю з дня нараджэння П. С. Пестрака. *(Літ. і мастацтва, 30 лістап.)*

Лістапад, да 30

Узнагароджваецца ганаровым ордэнам Венгерскага Савета Міру. *(Тэлеграма з Масквы (камітэт абароны міру) ад 30 лістап.)*

На працягу года

Выйшлі з друку: Людзі на балоце.— Мн.: Маст. літ.; Подых навальніцы.— Мн.: Маст. літ.; Минское направление.— М.: Сов. писатель.

1974

Люты, 7

Удзельнічае ў тэлевізійнай перадачы беларускага тэлебачання «Запрашаем на вячоркі» з в. Глінішча Хойніцкага р-на. *(Ліст У. М. Шпітальніка да І. Мележа ад 12 лют.)*

Сакавік, 27

У «Звяздзе» друкуецца гутарка карэспандэнта газеты з Мележам як старшынёй Беларускага рэспубліканскага камітэта абароны міру аб рабоце камітэта пад загалоўкам «Абарона міру — пачэсная справа».

Красавік, 11

Прымае ўдзел у нарадзе, скліканай Саветам па драматургіі і Саветам па беларускай літаратуры СП СССР, Усерасійскім тэатральным аб'яднаннем СП БССР, Міністэрствам культуры БССР і Беларускім тэатральным аб'яднаннем (Мінск, Дом мастацтваў). Тэма нарады: «Праблема сённяшняй беларускай драматургіі і яе ўвасабленне на сцэне». Нараду адкрыў І. Шамякін. З дакладам выступіў А. Салынскі. *(Літ. і мастацтва, 12, 19 крас.— фотаздымак: І. Мележ і А. Салынскі.)*

Май, 15

Выступае на чарговым пасяджэнні секцыі крытыкі і літаратуразнаўства СП БССР, прысвечаным агляду крытычных артыкулаў і рэцэнзій, якія публікаваліся ў рэспублі-

канскіх часопісах «Полымя» і «Беларусь» за 1973 год. *(Літ. і мастацтва, 24 мая.)*

Чэрвень, 20

Прымае ўдзел у рабоце пленума праўлення СП БССР. На парадку дня пытанне аб выкананні рашэнняў VI з'езда пісьменнікаў Беларусі. Пленум адкрыў М. Танк. З дакладам выступіў А. Грачанікаў. *(Літ. і мастацтва, 28 чэрв.)*

Чэрвень, 21

Выпіска з *Асабістай справы:* «У сувязі з заявай І. П. Мележа аб вызваленні яго ад работы з прычыны хваробы і Пастановы пленума праўлення Саюза пісьменнікаў БССР лічыць вызваленым І. П. Мележа з пасады намесніка старшыні праўлення СП БССР з 21 чэрвеня 1974 года. Старшыня праўлення СП БССР — М. Танк».

Чэрвень, 25—30

Прымае ўдзел ва ўрачыстасцях, прысвечаных 30-годдзю вызвалення БССР ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў і прысваенню Мінску звання Горада-героя. *(Літ. і мастацтва, 28 чэрв.)*

Верасень, 3—4

Удзельнічае ў рабоце пленума праўлення СП СССР, прысвечанага 40-годдзю першага з'езда савецкіх пісьменнікаў. Адкрыў пленум Г. Маркаў. З дакладам выступіў М. Ціханаў. *(Лит. газ., 4 верас.)*

Верасень, паміж 10 і 15

Як дэпутат Вярхоўнага Савета БССР сустракаецца са сваімі выбаршчыкамі ў Петрыкаве на сударамонтным заводзе, у швейным цэху камбіната бытавога абслугоўвання, з рабочымі саўгаса «Прыпяцкі». Наведвае Мазыр і новую школу ў в. Глінішча. *(Літ. і мастацтва, 27 верас.)*

Верасень, 20 — лістапад, 13

Адпачывае ў Місхоры ў санаторыі «Беларусь», а з 14 кастр.— у Ялце ў Доме творчасці пісьменнікаў. *(Санаторна-курортная кніжка № 1116; Паштоўка да Л. І. Мележ ад 4 лістап.)*

Кастрычнік, 9—10

Прымае ўдзел у рабоце Савецкай канферэнцыі прыхільнікаў міру, прысвечанай 25-й гадавіне савецкага руху ў абарону міру (Масква, Калонная зала Дома Саюзаў). З дакладам выступіў старшыня Савецкага камітэта абароны міру М. С. Ціханаў. *(Лит. газ., 16 кастр.)*

Снежань

У «Бярозцы», № 12 друкуе віншаванне часопісу да 50-годдзя з дня выхаду яго першага нумару пад загалоўкам «Дзякуй, «Бярозка».

На працягу года

Напісаў прадмову да кнігі А. Адамовіча «Хатынская аповесць» (1974).

Выйшлі з друку: Мінскі напрамак, у 2-х тамах — Мн.: Маст. літ.; Людзі на балоце.— Берлін; Подых навальніцы.— Сафія: Народна култура.

1975

Люты, 22

У «Красной звезде» публікуецца інтэрв'ю з Мележам пад загалоўкам «Герои войны — герои книг» да Дня Савецкай Арміі і Ваенна-Марскога Флоту.

Люты, 27 — сакавік, 3

Прымае ўдзел ва Усесаюзнай нарадзе пісьменнікаў і крытыкаў, прысвечанай тэме «Неўміручы подзвіг народа ў Вялікай Айчыннай вайне і савецкая літаратура» да 30-годдзя Перамогі савецкага народа ў Вялікай Айчыннай вайне (Мінск, тэатр оперы і балета). З прамовай выступіў П. М. Машэраў. *(Літ. і мастацтва, 21 лют. і 2 сак.)*

Сакавік

У «Маладосці», № 3 друкуе старонкі з ваеннага дзённіка пад назвай «317 дзён вайны». (Публікацыя пачынаецца аўтарскай прадмовай.)

У «Новом мире», № 3 друкуе артыкул «Могучий поток народной жизни» да 70-годдзя з дня нараджэння М. Шолахава.

Красавік, 15

Удзельнічае ў рабоце аб'яднанага пленума праўленняў творчых саюзаў і арганізацый СССР, прысвечанага 30-годдзю Перамогі савецкага народа ў Вялікай Айчыннай вайне (Масква, Вялікі Крамлёўскі палац). Пленум адкрыў уступнай прамовай Г. Маркаў. *(Лит. газ., 23 крас.)*

Красавік, 21

Загадам міністра абароны СССР узнагароджваецца Дыпломам і імянным афіцэрскім корцікам за высока мастацкія творы пра баявыя подзвігі Савецкіх Узброеных Сіл і ў сувя-

зі з 30-годдзем Перамогі савецкага народа ў Вялікай Айчыннай вайне. *(Лит. газ., 14 мая.)*

Красавік, 30

У «Литературной газете» публікуецца дыялог паміж І. Мележам і крытыкам І. Казловым пад загалоўкам «Слагаемые эпопеи». Запісала Т. Залатухіна.

Май, 9

«Літаратура і мастацтва» паведамляе аб выхадзе з друку рамана «Людзі на балоце».— Браціслава: Словенскі спісавацель.

Май, 16—20

Прымае ўдзел у Міжнароднай сустрэчы барацьбітоў за мір, прысвечанай 30-годдзю Перамогі над фашызмам у Вялікай Айчыннай вайне (Мінск). 16 мая — урачысты сход, прысвечаны адкрыццю Міжнароднай сустрэчы прыхільнікаў міру (тэатр оперы і балета БССР), сустрэчы з працоўнымі Мінска на прадпрыемствах, у навуковых установах, удзел у мітынгах; 17 мая — сімпозіум «Гістарычнае значэнне разгрому гітлераўскага фашызму. Барацьба міралюбівых сіл супраць пагрозы неафашызму»; 18 мая — паездка ў Хатынь; сустрэча з працоўнымі трактарнага і маторнага заводаў; 19 мая — выступае на мітынгу ў крэпасці-героі Брэста; 20 мая — закладка Алеі Міру; 21 мая — прэс-канферэнцыя па выніках Міжнароднай сустрэчы прыхільнікаў міру. *(Полымя, № 7.)*

Май, 22

Выступае на ўрачыстым вечары грамадскасці беларускай сталіцы, прысвечаным 70-годдзю з дня нараджэння М. А. Шолахава (Мінск, тэатр оперы і балета).

У «Звяздзе», 24 мая («Літаратура і мастацтва», 30 мая) выступленне надрукавана пад загалоўкам «Магутны, непаўторны талент».

Май, 24

У «Советской Белоруссии» («Полымя», № 5) друкуе артыкул «Яго чытачы — усё чалавецтва» да 70-годдзя з дня нараджэння М. Шолахава.

Май, 26—27

Вылучаецца кандыдатам у дэпутаты Вярхоўнага Савета БССР па Гарадзецкай выбарчай акрузе № 399 Магілёўскай вобл. Сустракаецца з выбаршчыкамі — рабочымі Быхаўскага ільнозавода, рабочымі саўгасаў «Усход», «Спадарожнік», «Быхаўскі». *(Літ і мастацтва, 30 мая.)*

Май

У час. «Вопросы литературы», № 5 пад агульным загалоўкам «Этих лет не смолкнет слава» публікуюцца адказы пісьменнікаў, у тым ліку і Мележа, на анкету часопіса, прысвечаную 30-годдзю Перамогі над гітлераўскай Германіяй.

У час. «Крестьянка», № 5 друкуе артыкул «Поклон человеку и стране, взрастившей его...» да 70-годдзя [redacted] дня нараджэння М. Шолахава.

Пачатак чэрвеня — ліпень, да 10

Адпачывае ў Крыму ў Доме творчасці пісьменнікаў. *(Віншавальная тэлеграма з Быхава ад выбаршчыкаў ад 17.VI.75 на адрас: Планёрскае, Дом творчасці; Ліст да Л. Л. Арабей ад 10 ліп.)*

Чэрвень, 15

Абіраецца дэпутатам Вярхоўнага Савета БССР па Гарадзецкай выбарчай акрузе № 399 Быхаўскага раёна Магілёўскай вобл. *(Сов. Белоруссия, 19 чэрв.)*

Чэрвень

Ва ўкраінскім час. «Вітчизна», № 6 друкуе дзённікавыя запісы «317 днів війни». Пер. І. Адарыч. (Нумар часопіса прысвечаны БССР да Дзён літаратуры і мастацтва Беларусі на Украіне.)

У час. «Литературное обозрение», № 6 друкуе артыкул «Мастерство есть стремление...», прысвечаны праблемам псіхалогіі творчасці і літаратурнага майстэрства.

Ліпень, да 23

У лісце супрацоўніцы ерэванскага выд-ва «Айастан» Д. Есаян да І. Мележа ад 23 ліп. паведамляецца аб выхадзе з друку рамана «Людзі на балоце» на арм. мове.

Жнівень, 17—18

Удзельнічае ў рабоце пленума Савецкага Камітэта Абароны Міру, прысвечанага кампаніі за спыненне гонкі ўзбраення. 17 жн. выступае на семінары прадстаўнікоў мясцовых камітэтаў абароны міру. *(З запісной кніжкі.)*

Жнівень

Выйшаў з друку раман «Людзі на балоце».— Вільнюс: Вага. *(З запісной кніжкі. Запіс ад 5 верас.: «З Вільнюса прыйшлі экземпляры «Людзей».)*

Верасень, 4

Адкрывае ўступным словам вялікі літаратурны вечар у СП БССР, прысвечаны 30-годдзю з дня ўтварэння ДРВ. Даклад зрабіў старшыня Камітэта па літаратурных сувязях з

пісьменнікамі Азіі і Афрыкі Алесь Асіпенка. *(Літ. і мастацтва, 12 верас.)*

Кастрычнік, 3

Выступае ў спрэчках па дакладу М. Татура на чарговым пасяджэнні прэзідыума праўлення СП БССР, прысвечаным абмеркаванню работы бюро прапаганды мастацкай літаратуры. *(Літ. і мастацтва, 3 кастр.)*

Кастрычнік, да 22

Выйшла з друку кніга публіцыстычных і крытычных артыкулаў «Жыццёвыя клопаты».— Мн.: Маст. літ. *(Па дацэ аўтографа на гэтай кнізе, падараванай І. Мележам Г. Шупеньку.— Гл. ПА: Шупенька Г. С.)*

Кастрычнік, 29 (?) — лістапад, 30

Знаходзіцца ў Цэнтральнай клінічнай бальніцы (Масква). *(Лісты да Г. М. Маркава ад 25 кастр. і да А. П. Рогавай ад 20 лістап.)*

На працягу года

Выйшаў з друку раман «Людзі на балоце».— М.: Прагрэс (на ісп. мове).

1976

Студзень, 8

Выступае з дакладам як старшыня рэспубліканскага камітэта абароны міру, член Сусветнага Савета Міру на сходзе актыву Беларускага рэспубліканскага КАМ у падтрымку новай Стакгольмскай адозвы. На сходзе была прынята рэзалюцыя, у якой удзельнікі сходу заявілі аб поўнай салідарнасці з заклікам Сусветнага Савета Міру і заявай СКАМ аб рашучасці сумесна з міралюбівымі сіламі ўсіх краін дабівацца, каб працэс разрадкі міжнароднай напружанасці стаў незваротным. *(Звязда, 9 студз.)*

Студзень, 9

У «Літаратуры і мастацтве» ў падборцы «Задумы, планы, здзяйсненні» публікуецца нататка Мележа «Літаратура можа існаваць у розных якасцях...». Тут жа дзеляцца сваімі творчымі планамі Я. Брыль, В. Быкаў, Д. Бічэль-Загнетава, Г. Вагнер.

Люты, да 6

Выступае на партыйным сходзе СП БССР, на якім абмяркоўваўся праект ЦК КПСС да XXV з'езда партыі «Асноўныя напрамкі развіцця народнай гаспадаркі СССР на 1976 —

1980 гады». З дакладам выступіла Н. Л. Сняжкова. *(Літ. і мастацтва, 6 лют.)*

Сакавік, 5, 12

У «Літаратуры і мастацтве» публікуе ўрывак «Пачатак дня» з рамана «Завеі, снежань».

Сакавік, 10

У «Звяздзе» публікуе ўрывак «Дні і вечары» з рамана «Завеі, снежань».

Сакавік, 17

У «Литературной газете» публікуе артыкул «Мир народной жизни» аб рамане Г. Маркава «Сибирь».

Сакавік — май

У «Полымі», № 3, 4, 5 публікуе частку рамана «Завеі, снежань».

Красавік, 2

У «Літаратуры і мастацтве» публікуецца гутарка карэспандэнта газеты П. Шаўцова з І. Мележам пад загалоўкам «Вытокі творчасці — крыніца натхнення».

Красавік, 20

Адбыўся аўтарскі вечар І. Мележа ў тэатры імя Я. Купалы. Вёў вечар Н. Гілевіч. Даклад зрабіў А. Адамовіч. Выступілі: П. Панчанка, А. Лойка, М. Аўрамчык, Е. Лось, Я. Семяжон. Спявалі землякі — этнаграфічны хор в. Глінішча Хойніцкага р-на. Выконваліся ўрыўкі з п'ес «Дні нараджэння», «Пакуль маладыя». *(Літ. і мастацтва, 30 крас.)*

Красавік, 27

Указам Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР узнагароджваецца Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета Беларускай ССР за заслугі ў справе ўмацавання і расшырэння дружалюбных і культурных сувязяў з зарубежнай грамадскасцю і ў сувязі з 50-годдзем з дня заснавання Беларускага таварыства дружбы і культурнай сувязі з зарубежнымі краінамі. *(Звязда, 28 крас.)*

Май, 11—12

Выступае на VII з'ездзе пісьменнікаў Беларусі. З'езд уступнай прамовай адкрыў П. Броўка. Справаздачны даклад праўлення СП БССР зрабіў М. Танк. *(Літ. і мастацтва, 14 мая.)*

Выступленне друкавалася ў «Літаратуры і мастацтве», 21 мая разам з выступленнямі на з'ездзе іншых пісьменнікаў пад агульным загалоўкам «Высокая місія савецкіх пісьменнікаў».

Май, пасля 12

Адразу пасля пісьменніцкага з'езда па запрашэнню П. М. Машэрава робіць паездку па Палессі разам з пісьменнікамі М. Танкам, І. Шамякіным, П. Панчанкам, А. Макаёнкам. Выступае ў Жыткавічах, Тураве на літаратурных вечарах. Наведвае родную вёску і школу. *(Успаміны пра Івана Мележа, с. 380.)*

Май, 23

У «Советской Белоруссии» друкуе нататку «Общность судеб» да Дзён літаратуры і мастацтва Украіны ў Беларусі.

Май, 24 — чэрвень, 2

Прымае ўдзел ва ўрачыстасцях, прысвечаных Дням літаратуры і мастацтва Украінскай ССР у Беларусі. 24 мая на адкрыцці свята выступае з прамовай (тэатр оперы і балета).

У «Звяздзе», 26 мая і ў газ. «Літаратурна Україна», 28 мая змешчаны пераказ прамовы.

Май — чэрвень

У «Маладосці», № 5, 6 публікуе «Першую кнігу» (дзённікі, запісныя кніжкі, сшыткі).

Чэрвень, 21—25

Прымае ўдзел у рабоце VI з'езда пісьменнікаў СССР. Са справаздачным дакладам выступіў Г. Маркаў. Ад СП БССР выступіў М. Танк.

Пасля завяршэння работы з'езда адразу з Масквы разам з Лідзіяй Якаўлеўнай і дачкой Ларысай едзе адпачываць у Крым (да 20 ліпеня). *(Літ. і мастацтва, 25 чэрв.; Успаміны пра Івана Мележа, с. 70, 381.)*

Чэрвень, 23

У газ. «Сельская жизнь» публікуе артыкул «Рожденные жизнью» — аб уражаннях ад VI з'езда СП СССР, пра задачы савецкай літаратуры і свае творчыя планы.

Жнівень, 7

У малдаўскай газ. «Култура» публікуе апавяданне «Ноччу». Пер. І. Георгіцэ. *(Летапіс друку БССР.)*

Жнівень, 9

«Цэнтральны Камітэт Камуністычнай партыі Беларусі, Прэзідыум Вярхоўнага Савета БССР і Савет Міністраў БССР з глыбокім жалем паведамляюць, што 9 жніўня 1976 года пасля цяжкай хваробы на 56 годзе жыцця памёр Іван Паўлавіч Мележ — народны пісьменнік БССР, лаўрэат Ленінскай прэміі, дэпутат Вярхоўнага Савета БССР, вядомы грамадскі дзеяч». Подпісы членаў бюро ЦК КПБ, членаў праўлення СП СССР, СП БССР. *(Літ. і мастацтва, 13 жн.)*

Жнівень, 11

Труна з целам устаноўлена ў Доме літаратара. 14 гадз.— грамадзянская паніхіда. Жалобны мітынг адкрыў намеснік Старшыні Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР У. Е. Лабанок.

Выступілі: старшыня праўлення СП БССР М. Танк, сакратар праўлення СП СССР С. В. Сартакоў, член прэзідыума Савецкага камітэта абароны міру К. В. Шэвелева, рабочы Мінскага аўтазавода Э. В. Сукалінаў, настаўнік Глінішчанскай СШ Хойніцкага р-на М. Я. Яраш, студэнтка БДУ В. Бяззубава.

Ля магілы журботнае слова развітання сказаў народны пісьменнік Беларусі, лаўрэат Дзяржаўных прэмій СССР і БССР, член-карэспандэнт АН БССР, член ЦК КПБ, дэпутат Вярхоўных Саветаў СССР і БССР, старшыня Вярхоўнага Савета БССР, Герой Сацыялістычнай Працы Іван Пятровіч Шамякін.

Пахаваны І. П. Мележ на могілках па Маскоўскай шашы ў Мінску. *(Полымя, 1976, № 9.)*

Савет Міністраў БССР прыняў Пастанову аб ушанаванні памяці народнага пісьменніка рэспублікі, лаўрэата Ленінскай прэміі Івана Паўлавіча Мележа. *(Літ. і мастацтва, 10 снеж.)* Выконваючы гэтую Пастанову, ордэна Дружбы народаў Інстытут літаратуры імя Янкі Купалы АН БССР і выдавецтва «Мастацкая літаратура» Дзяржкамвыда БССР падрыхтавалі і ў 1979—1984 гадах выдалі 10-ці томны Збор твораў пісьменніка.

Імя Івана Паўлавіча Мележа нададзена бібліятэцы № 2 горада Гомеля і Глінішчанскай сярэдняй школе Хойніцкага раёна, а таксама адной з вуліц горада Мінска.

На доме № 7 па вуліцы Янкі Купалы, дзе жыў І. П. Мележ, устаноўлена мемарыяльная дошка, а на радзіме, у вёсцы Глінішча, створаны музей народнага пісьменніка Беларусі Івана Мележа.

ДАВЕДНІК ТВОРАЎ ДА ТАМОЎ 1—10

ЗМЕСТ

Иван Павлович Мележ
Собрание сочинений
в десяти томах
ТОМ 10
Эпистолярное наследие (1945—1976)
Летопись жизни и творчества

Минск, издательство «Мастацкая літаратура»
На белорусском языке

Рэдактар П. З. Шаўцоў. Мастак Н. У. Сустава. Мастацкі рэдактар Л. Я. Прагін. Тэхнічны рэдактар Г. П. Тарасевіч. Карэктар Т. В. Трубач.
ІБ № 1629
Здадзена ў набор 06.01.84. Падп. да друку 07.12.84. АТ 01291. Фармат $84\times108^1/_{32}$. Папера друк. № 1. Гарнітура школьная. Высокі друк. Ум. друк. арк. 26,04+0,42 укл. Ум. фарб.-адб. 26,46. Ул.-выд. арк. 27,22. Тыраж 24 000 экз. Зак. 48. Цана 2 р.
Выдавецтва «Мастацкая літаратура» Дзяржаўнага камітэта БССР па справах выдавецтваў, паліграфіі і кніжнага гандлю. 220600, Мінск, праспект Машэрава, 11. Мінскі ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга паліграфкамбінат МВПА імя Я. Коласа.

ІВАН МЕЛЕЖ
Збор твораў у дзесяці тамах

ЗАЎВАЖАНЫЯ ПАМЫЛКІ

Том	Старонка	Радок	Надрукавана	Трэба чытаць
1	5	16—17 зв.	частка	кніга
1	415	17 зн.	3—4 чэрвеня	1 і 4 чэрвеня
1	437	17 зв.	Карабутэнка У. Ф.	Карабутэнка І. Ф.
2	329	15 зв.	срашнае	страшнае
2	333	15 зн.	падурнак	падарунак
2	341	6 зн.	няўхільнага	рост няўхільнага
3	382	19 зв.	абыходілі	абыходзілі
4	38	8 зн.	Глаголава	Глаголева
4	121	21 зв.	Стой	Строй
4	125	21 зн.	генарал	генерал
4	257	19 зв.	параможанымі	пераможанымі
4	372	8 зв.	селічша	селішча
8	454	4 зн.	рэзідэнт	прэзідэнт
8	628	25 зв.	прадмова	размова
8	668	4 зн.	Генрых	Генрык
8	678	11 зв.	Генрых	Генрык
8	681	30 зв.	1909	1903
10	418	21 зв.	31 сак.	25 ліп.
10	427	9 зн.	Красавік, 25	Сакавік, 25
10	461	13 зн.	Кастрычнік, 4	Кастрычнік, 5
10	468	4 зв.	100-годдзя	101 гадавіны
10	471	7 зн.	«Известии»	«Известиях»
10	473	7 зн.	Май, 18	Май, да 18
10	480	3 зв.	Кастрычнік, 3	Кастрычнік, да 3

Зак. 48